

T.C.
MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
ANA BİLİM DALI

MERSİN İLİ MUT İLÇESİ HALK KÜLTÜRÜ
ARAŞTIRMASI

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Nazife SANDAL

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Aslı BALI

AĞUSTOS - 2023, MERSİN

**T.C.
MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI
ANA BİLİM DALI**

**MERSİN İLİ MUT İLÇESİ HALK KÜLTÜRÜ
ARAŞTIRMASI**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Nazife SANDAL
ORCID No: 0009-0009-7306-7381**

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Aslı BALI
ORCID No: 0000-0002-7677-2563**

AĞUSTOS - 2023, MERSİN

ETİK BEYAN

Mersin Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliğinde belirtilen kurallara uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada,

- Tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlâk kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak kullandığımı,
- Kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- Bu tezin herhangi bir bölümünü Mersin Üniversitesi veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı,
- Tezin tüm telif haklarını Mersin Üniversitesi'ne devrettiğimi beyan ederim.

ETHICAL DECLARATION

This thesis is prepared in accordance with the rules specified in Mersin University Graduate Education Regulation and I declare to comply with the following conditions:

- I have obtained all the information and the documents of the thesis in accordance with the academic rules.
- I presented all the visual, auditory and written informations and results in accordance with scientific ethics.
- I refer in accordance with the norms of scientific works about the case of exploitation of others' works.
- I used all of the referred works as the references.
- I did not do any tampering in the used data.
- I did not present any part of this thesis as an another thesis at Mersin University or another university.
- I transfer all copyrights of this thesis to Mersin University.

2 Augustos 2023 / 2 August 2023

İmza / Signature

Nazife SANDAL

ÖZET

MERSİN İLİ MUT İLÇESİ HALK KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMASI

"Mersin ili Mut İlçesi Halk Kültürü Araştırması" isimli bu çalışma, Mersin'in Mut ilçesi ve çevresindeki köylerdeki yaşam döngüsünün temel bileşenlerine odaklanmaktadır. Bu bileşenler arasında doğum, sünnet, askerlik, evlenme, hac, ölüm gibi geçiş dönemleri ritüelleri, bu dönemlere bağlı inançlar ve uygulamalar, bayramlar, törenler, kutlamalar, halk inançları, geleneksel mutfağın özellikleri, halk bilgisi, oyunlar, eğlenceler, spor etkinlikleri, halk edebiyatı ürünleri ve canlı-cansız varlık adları bulunmaktadır. Çalışma dokuz bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm, Mut ilçesinin tarihi ve coğrafi özelliklerine odaklanarak çalışmanın amacını, yöntemini ve kapsamını açıklar. İkinci bölümde, doğum, sünnet, askerlik, evlenme, hac ve ölüm gibi yaşam döngüsü ritüelleri ile bunlara ilişkin inançlar ve uygulamalar ele alınmıştır. Üçüncü bölüm, dini bayramlar, milli bayramlar, kutsal aylar, günlere ve bereket törenlerine odaklanmaktadır. Dördüncü bölümde, halk inançları alt başlıklar halinde ele alınarak incelenmiştir. Beşinci bölümde, yiyecek türleri ve hazırlanma yöntemleri ele alınmıştır. Altıncı bölümde, halk bilgisi konusu işlenmiştir. Yedinci bölüm, oyunlar, eğlenceler ve spor etkinliklerine ayrılmıştır. Sekizinci bölüm, anonim halk edebiyatı, manzum ve mensur örnekleri ile âşık edebiyatına ayrılmıştır. Dokuzuncu bölüm ise çalışmanın son bölümünü "adlar" oluşturmaktadır. Yazılı ve sözlü kaynaklardan gelen bilgilerin sınıflandırılmasını ve düzenlenmesini içermektedir. Bu bilgiler üzerinde detaylı bir inceleme yapılmış, geleneksel adet ve inançların eski Türk inanç sistemleriyle ilişkilendirilme çabası gösterilmiştir. Çalışmanın sonunda, yöreye özgü kelimeleri içeren bir sözlük, fotoğraflar ve ilçenin haritası da yer almaktadır. Ayrıca, Mut ilçesi ve çevresindeki uygulamaların tarih içindeki değişimi ve günümüzdeki durumu da değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mersin/Mut, Halk Kültürü, Geçiş Dönemleri, Halk Edebiyatı, Halk Bilimi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi, Aslı BALI, Türk Halk Edebiyatı Anabilim Dalı, Mersin Üniversitesi, Mersin

ABSTRACT

FOLK CULTURE RESEARCH OF MUT DISTRICT IN MERSIN PROVINCE

This study titled "Folk Culture Research in Mut District of Mersin Province" focuses on the fundamental components of the life cycle in the Mut district of Mersin and the surrounding villages. These components include transition period rituals such as birth, circumcision, military service, marriage, pilgrimage, and death, along with beliefs and practices associated with these periods, festivals, ceremonies, celebrations, folk beliefs, characteristics of traditional cuisine, folk knowledge, games, entertainment, sports activities, folk literature products, and living and non-living entity names. The study consists of nine chapters. The first chapter outlines the purpose, methodology, and scope of the study, focusing on the historical and geographical features of the Mut district. In the second chapter, life cycle rituals such as birth, circumcision, military service, marriage, pilgrimage, and death, along with their related beliefs and practices, are discussed. The third chapter focuses on religious holidays, national holidays, sacred months, days, and fertility ceremonies. The fourth chapter explores folk beliefs in subheadings. The fifth chapter delves into types of foods and their preparation methods. The sixth chapter addresses folk knowledge. The seventh chapter is dedicated to games, entertainment, and sports activities. The eighth chapter is allocated to anonymous folk literature, including examples of both verse and prose, as well as troubadour literature. The ninth chapter, on the other hand, constitutes the last part of the study, "names". It includes the classification and organization of information from written and oral sources. A detailed examination has been made on this information, and an effort has been made to associate traditional customs and beliefs with old Turkish belief systems. At the end of the study, a dictionary containing words specific to the region, photos and a map of the district are included. In addition, the historical change and current situation of the practices in Mut district and its surroundings have been evaluated.

Keywords: Mersin/Mut, Folk Culture, Traditions Periods, Folk Literature, Folkloristics

Advisor: Dr. Aslı BALI, Department of Turkish Folk Literature, Mersin University, Mersin

TEŞEKKÜR

“Mersin İli Mut İlçesi Halk Kültürü” başlıklı bu çalışma, yöreye ait kültürel değerlerin zenginliğini gün yüzüne çıkartma açısından oldukça zevkli ancak söz konusu ürünlerin derlenmesi ve tasnifi açısından ise zorluydu. Karşılaşılan sorunların aşılmasında bana yol gösteren, bu zorlu süreçte her daim yanımda olan, bilgi ve desteğini benden esirgemeyen değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Asli BALI’ye teşekkür ederim. Ayrıca bu çalışma sırasında görüşülen kaynak kişileri tespit etme ve onlara ulaşma konusunda her zaman yardım eden Mut Çıtlık Dergisi Kurucusu Nihat MUSTUL’a ve (Aşık Mürşidi) Hüseyin CILIZ’a, maddi desteğini esirgemeyen Mut Belediye Başkanı Volkan ŞEKER’e, Musa EROĞLU ve bazı aşıklara ulaşmamı sağlayan Aile Hekimim Savaş BOZKURT’a, köylerdeki sıcak ve yardımsever karşılamaları sağlayan köy muhtarlıklarına, araştırmalarım sırasında benden bilgi ve yardımlarını esirgemeyen kaynak kişilere, maddi ve manevi desteğini benden hiç eksik etmeyerek yanımda olan ağabeyim Savaş SANDAL’a ve babam Mevlüt SANDAL’a, bilgi ve desteği ile her daim yanımda olan öğretmen arkadaşlarım Soner ŞENSOY’a ve Duran ÖZ’e teşekkürlerimi sunarım.

Nazife SANDAL
Mersin, 2023

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇ KAPAK	i
ONAY	ii
ETİK BEYAN	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR ve SİMGELER	xiii
GİRİŞ	1
1. GENEL BİLGİLER	2
1.1. Çalışma ile İlgili Bilgiler	2
1.1.1. Konu	2
1.1.2. Amaç	2
1.1.3. Kapsam ve Sınırlar	2
1.1.4. Yöntem	2
1.2. Araştırma Alanı ile İlgili Bilgiler	3
1.2.1. Coğrafi Yapı	3
1.2.2. Tarihi Yapı	3
1.2.3. Nüfus ve Ekonomik Yapı	6
2. GEÇİŞ DÖNEMLERİ	8
2.1. Doğum	8
2.1.1. Doğum Öncesi	9
2.1.1.1. Kısırlığı Giderme – Gebe Kalma	9
2.1.1.2. Gebelikten Korunma	11
2.1.1.3. Aşerme	12
2.1.1.4. Gebe Kadının Uygulamaları / Kaçınmaları	12
2.1.1.5. Çocuğun Sağlıklı Olması ve Yaşaması İçin Uygulanan Pratikler	13
2.1.1.6. Bebeğin Cinsiyetinin Tayini	14
2.1.2. Doğum Sırası	15
2.1.2.1. Doğum Hazırlığı / Doğum Olayı	15
2.1.3. Doğum Sonrası	15
2.1.3.1. Göbek Kesme / Tuzlama / Yıkama	15
2.1.3.2. Lohusa Bakımı	16
2.1.3.4. Lohusa Sütü / İlk Meme / İlk Giydirme	17
2.1.3.5. Albasması	17
2.1.3.6. Kırk Basması	18
2.1.3.7. Kırklama ve Kırk Gün İçinde Yapılan Diğer İşlemler	20
2.1.3.8. Ad Koyma	20
2.1.3.9. İlk Gezme	21
2.1.3.10. Hastalıklı ya da Çok Ağlayan Çocuk	21
2.1.3.11. Konuşamayan Çocuk / Yürüyemeyen Çocuk	22
2.1.3.11.1. Konuşamayan Çocuk	22
2.1.3.11.2. Yürüyemeyen Çocuk	22
2.1.3.12. Sütten Kesme	22
2.1.3.13. İlk Diş / İlk Tırnak Kesme / İlk Saç Kesme	22
2.1.3.13.1. İlk Diş ve Diş Bulguru	23
2.1.3.13.2. Tırnak Kesme	23
2.1.3.13.3. Saç Kesme	23
2.1.3.14. Kız Çocuklarında Kulak Delme	23
2.1.3.15. Emişik	23
2.2. Sünnet	23

2.2.1. Kirvelik	24
2.3. Asker Uğurlama ve Karşılama	24
2.4. Evlenme	26
2.4.1. Evlendirme Biçimleri	26
2.4.2. Evlilik Çağı-Evlilik Yaşı/Evlenme İsteğini Belli Etme	26
2.4.2.1. Evlenme İsteğini Belli Etme	26
2.4.3. Evlilik Öncesi	27
2.4.3.1. Gelin-Güvey Seçimi	27
2.4.3.2. Kısmet Açma	28
2.4.3.3. Görücü Usulü	28
2.4.3.4. Söz Kesme/Tatlı Yeme	29
2.4.3.5. Nişan	29
2.4.3.6. Nişanlılık	31
2.4.3.7. Davet/Okuntu	31
2.4.3.8. Çeyiz	31
2.4.4. Düğün	32
2.4.4.1. Nikâh	32
2.4.4.2. Köy Düğünü	32
2.4.4.3. Salon Düğünü	33
2.4.4.4. Kaçarak Evlenme	34
2.4.4.5. Mevritli Düğün	34
2.4.4.6. Bayrak	34
2.4.4.7. Sağdıç	35
2.4.4.8. Esvap Alma (Asbab Alma)	36
2.4.4.9. Kına Gecesi	36
2.4.4.10. Gelin Alma	37
2.4.4.11. Gelin İndirme	38
2.4.4.12. Nikâh	38
2.4.4.13. Gerdek	39
2.4.5. Düğün Sonrası	39
2.4.5.1. Duvak	39
2.5. Hacı Uğurlama ve Karşılama	40
2.6. Ölüm	40
2.6.1. Ölüm Öncesi	41
2.6.1.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler	41
2.6.2. Ölüm Sırası	41
2.6.3. Ölüm Sonrası	42
2.6.3.1. Yıkama ve Kefenleme	42
2.6.3.2. Cenazenin Taşınması	43
2.6.3.3. Cenaze Namazı	44
2.6.3.4. Cenaze Evi	44
2.6.3.5. Belirli Günler / Ölü Yemeği	45
2.6.3.6. Ölünün Eşyaları	46
2.6.3.7. Devir	46
2.6.3.8. Yas Tutma	47
2.6.3.9. Mezar Ziyaretleri/Mezarlıkla ve Ruhlarla İlgili İnanmalar	47
3. BAYRAMLAR, TÖRENLER VE KUTLAMALAR	51
3.1. Dini Bayramlar	51
3.1.1. Ramazan Bayramı	51
3.1.2. Kurban Bayramı	52
3.2. Millî Bayramlar	53
3.3. Kutsal Aylar ve Günler	54
3.4. Bereket Törenleri	55
3.4.1. Nevruz	55
3.4.2. Hidrellez	55

3.4.3. Yağmur Duası	56
3.4.3.1. Büyüklerin Yaptığı Uygulamalar	57
3.4.3.1.1. Ziyaret Yerleri ile İlgili Uygulamalar	57
3.4.3.1.2. Suya Çakıl Atma	57
3.4.3.1.3. Kemik Yazma	57
3.4.4. Koç Katımı	57
3.4.4.1. Koyun kırkımı	59
3.4.5. Mut Şenlikleri \ Festivalleri	59
3.4.5.1. Karacaoğlan Şenlikleri	59
3.4.5.2. Çömelek Elma – Üzüm ve Kültür Şenliği	59
3.4.5.3. Dereköy İncir Şenliği	60
3.4.5.4. Kıravga Erik ve Kültür Festivali	60
3.4.5.5. Çınaraltı / Kayısı Festivali	60
3.4.5.6. Karacaoğlan – Çömelek Köyü Bağ Bozumu Şenliği	61
3.4.5.7. Kavurga Şenliği	61
3.4.5.8. Yörük Şenliği	63
3.4.5.9. Yayla Şenliği	63
4. HALK İNANIŞLARI	64
4.1. Tabiat Olaylarıyla İlgili İnanışlar	64
4.2. Canlı Varlıklarla İlgili İnanışlar	65
4.2.1. İnsanlarla İlgili İnanışlar	65
4.2.2. Hayvanlarla İlgili İnanışlar	66
4.2.3. Ağaçla İlgili İnanışlar	67
4.3. Cansız Varlıklarla İlgili İnanışlar	68
4.3.1. Su ile İlgili İnanışlar	68
4.3.2. Ateşle İlgili İnanışlar	68
4.3.3. Ekmekle İlgili İnanışlar	69
4.3.4. Eşyalarla İlgili İnanışlar	70
4.4. Cinlerle İlgili İnanışlar	70
4.5. Nazar-Nazarlık	70
4.5.1. Nazara Karşı Alınan Tedbirler	71
4.5.1.1. Seğleme	71
4.5.1.1.2. Kurşun Dökme	72
4.5.1.1.3. Üzerlik Otu	72
4.5.1.1.4. Un Tütütme	72
4.5.1.2. Nazar Değdiren Kişi ile İlgili Uygulamalar	72
4.4.1.2.1. Muska	73
4.6. Yatır ve Ziyaret Yerleriyle İlgili İnanışlar	73
4.6.1. Zeyne Türbesi	73
4.6.2. Manak Dede Ziyareti	74
4.6.3. Karacaoğlan Anıt Mezar (Türbe)	74
4.6.4. Solak Değirmen Ziyareti	75
4.6.5. Lal (La'l) Paşa Camii / Türbe Ziyaretleri	75
4.7. Rüya ile İlgili İnanışlar	75
4.8. Fal ile İlgili İnanışlar	77
4.9. Büyü ile İlgili İnanışlar	77
4.10. Kurban / Adak	78
4.11. Bereket / Uğur ve Uğursuzlukla İlgili İnanışlar	79
4.11.1. Bereketle İlgili İnanışlar	79
4.11.2. Uğurla İlgili İnanışlar	79
4.11.3. Uğursuzlukla İlgili İnanışlar	79
4.12. Diğer İnanışlar	81
5. HALK MUTFAĞI	83
5.1. Mutfak Araç ve Gereçleri	83
5.2. Sofra Gelenek ve Göreneklere	84

5.3. Yiyecek Türleri ve Yapılışları	85
5.3.1. Çorbalar	85
5.3.1.1. Yoğurtlu Çorba	85
5.3.1.2. Ayran Çorbası	86
5.3.1.3. Karışık Çorba	86
5.3.1.4. Kulak Çorbası	86
5.3.1.5. Topalak Çorbası	87
5.3.1.6. Sütlü Bulamaç	87
5.3.1.7. Hamur çorbası	87
5.3.2. Hamur İşleri	87
5.3.2.1. Çörek	87
5.3.2.2. Sıkma	88
5.3.2.3. Sürtme Makarna	88
5.3.3. Etlı Yemekler	88
5.3.3.1. Dövme / Keşkek	88
5.3.3.2. Yahni	89
5.3.3.3. İçli Köfte	89
5.3.3.4. Tutmaç	89
5.3.3.5. Boş Dolması	89
5.3.4. Balık Yemekleri	90
5.3.4.1. Soslu Tatlı Su Balığı	90
5.3.5. Sebze Yemekleri	90
5.3.5.1. Batırık	90
5.3.5.2. Soğan Basalası	91
5.3.5.3. Yaprak Sarması / Lahana Sarması	91
5.3.6. Tatlılar	91
5.3.6.1. Un Helvası	91
5.3.6.2. İrmik Helvası	91
5.3.6.3. Oklava Çekmesi	91
5.3.6.4. Bulamaç	92
5.3.6.5. Asıda	92
5.3.6.6. Sütlü Ufak	92
5.3.6.7. Kabak tatlısı	92
5.3.6.8. Güllü Tatlısı	93
5.3.7. Süt Ürünleri	93
5.3.7.1. Yoğurt	93
5.3.7.2. Peynir	93
5.3.7.3. Lor	94
5.3.7.4. Kaymak	94
5.3.7.5. Tereyağı	94
5.3.8. Bayram Yemekleri / Düğün Yemekleri ve İçecekleri	94
5.3.8.1. Kenger Kahvesi	95
5.3.8.2. Ayran	95
5.3.8.3. Kaynar	95
5.4. Yiyecek ve İçeceklerin Korunması	96
5.5. Kışlık Hazırlanan Yiyecekler	96
6. HALK BİLGİSİ	99
6.1. Halk Hekimliği	99
6.1.1. Çeşitli Otlar ve Köklerle, Kocakarı İlaçlarıyla Yapılan Tedaviler	99
6.1.1.1. Ağrılar	100
6.1.1.2. Cilt Hastalıkları	103
6.1.1.3. Yaralar	103
6.1.1.4. Yanıklar	104
6.1.1.5. Böcek, Arı, Akrep, Yılan Sokmaları	104
6.1.1.6. Diğer Hastalık ve Rahatsızlıklar	104

6.1.2. Dini ve Büyüsel Nitelikli Tedaviler	109
6.1.3. Gerçekçi Nitelik Taşıyan Tedaviler	110
6.1.3.1. Yaralar	111
6.1.3.2. Ateşli Hastalıklar	111
6.1.3.3. Arı / Akrep / Yılan Sokmaları	111
6.1.3.4. Ağrılar	111
6.1.3.5. Yanıklar	112
6.1.3.6. Grip / Nezle / Soğuk Algınlığı	112
6.1.3.7. Diğer Uygulamalar	112
6.2. Halk Veterinerliği	113
6.2.1. Kırık – Çıkık Tedavileri	113
6.2.2. Soğuk Algınlıkları ve Ateşli Hastalıkların Tedavileri Büyükbaş / Küçükbaş Hayvanlarda	114
6.2.2.1. Büyükbaş Hayvanlarda	114
6.2.2.2. Küçükbaş Hayvanlarda	114
6.2.3. Yaraların Tedavileri	115
6.2.4. İshal – Kabızlık ve Hazımsızlık Tedavileri	116
6.2.4.1. İshal – Kabızlık Tedavileri	116
6.2.4.2. Hazımsızlık Tedavileri	116
6.2.5. Uyuz / Mantar / Bit Tedavileri	116
6.2.5.1. Uyuz Tedavisi	116
6.2.5.2. Mantar Tedavisi	117
6.2.5.3. Bit Tedavisi	117
6.2.6. Diğer Uygulamalar	117
6.3. Halk Meteorolojisi	119
6.4. Halk Hukuku	123
6.4.1. Miras	124
6.4.2. Kan Davası	125
6.4.3. Boşanma	125
6.5. Halk Matematiği	126
6.5.1. Uzunluk Ölçüleri	126
6.5.2. Ağırlık Ölçüleri	127
7. OYUN EĞLENCE VE SPOR	130
7.1. Çocuk Oyunları	130
7.2. Büyüklerin Oyunları ve Eğlenceleri	142
7.2.1. Mut Halk Oyunları	142
7.2.2. Köy Seyirlik Oyunları	145
7.2.3. Diğer Oyunlar	148
7.3. Geleneksel Sporlar	148
7.3.1. Güreş	148
8. HALK EDEBİYATI	151
8.1. Anonim Halk Edebiyatı	151
8.1.1. Manzum Ürünler	151
8.1.2. Manzum – Mensur Ürünler	193
8.1.3. Mensur Ürünler	244
8.2. Âşık Edebiyatı	315
8.2.1. Günümüz Mut Âşıklık Geleneği	315
8.2.1.1. Âşıklar ve Şiirleri	316
8.2.1.2. Karacaoğlan	316
8.2.2. Mut Âşıklık Geleneğinde Âşıklığa Başlama	362
8.2.2.1. Mut Âşıklık Geleneğinde Mahlas Alma	362
8.2.2.2. Mut Âşıklık Geleneğinde Saz Çalma	362
8.2.2.3. Mut Âşıklarının Eğitim Durumu ve Geçim Kaynakları	363
8.2.2.4. Mut Âşıklarının Seslendiği Kitle	363
9. ADLAR	370
9.1. İnsan Adları	370

9.1.1. Asıl Adlar / Lakaplar	370
9.2. Hayvan Adları	371
9.2.1. Hayvan Lakapları	373
9.3. Bitki Adları	374
9.4. Gün Adları	374
SONUÇ	376
KAYNAKLAR	382
EKLER	390
BENZERLİK RAPORU ÖZET SAYFASI	416
ÖZGEÇMİŞ	417

KISALTMALAR ve SİMGELER

Kısaltma/Simge	Tanım
AB	Ana Britannica
BL	Büyük Larousse
C	Cilt
CM	Santimetre
HAGEM	Halkbilim Araştırma ve Geliştirme Merkezi
İA	İslam Ansiklopedisi
K	Kaynak Kişi
KB	Kültür Bakanlığı
KM	Kilometre
KM ²	Kilometre Kare
M	Metre
ML	Meydan Larousse
MÖ	Milattan Önce
S	Sayfa Numarası
S	Sayı
TDEA	Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi
TDK	Türk Dil Kurumu
TS	Türkçe Sözlük
VB	Ve Benzeri
YA	Yurt Ansiklopedisi
YÖK	Yükseköğretim Kurumu
MA	Mut Ağıt
MAL	Mut Alkış
MAS	Mut Atasözü
MB	Mut Bilmecce
MBO	Mut Büyük Oyunları
MÇO	Mut Çocuk Oyunları
MD	Mut Deyim
ME	Mut Efsane
MF	Mut Fıkra
MHO	Mut Halk Oyunları
MKA	Mut Kargış
MAL	Mut Alkış
MM	Mut Mâni
MMS	Mut Masal
MN	Mut Ninni
MT	Mut Türkü
MTE	Mut Tekerleme

GİRİŞ

Türk toplumu, derinlemesine bir tarihe sahip olup farklı kültürlerin etkilerine sürekli açık kalmıştır. Bu etkileşimler sonucunda bazen yerel kültürel öğeler diğer kültürlerin içine karışmış, bazen de farklı kültürel değerler kendi bünyesine entegre edilmiş veya değiştirilerek sürdürülmüştür.

Halk kültürü, insan yaşamının doğumdan ölüme kadar süren her aşamasındaki maddi ve manevi yönleri içerir. Temel ritüeller, gelenekler, davranış biçimleri, yetenekler, ilgi alanları gibi unsurlar, halk kültürünün ürünlerinin içinde bulunur.

Çalışmamız, dokuz bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde genel bilgiler ve çalışma alanının tanıtımı yer alırken, ikinci bölümde doğum, sünnet, askerlik, evlenme, hac ve ölüm gibi yaşam geçişleri incelenir. Üçüncü bölümde bayramlar, törenler ve kutlamalar ele alınırken, dördüncü bölümde halk inanışlarına değinilir. Beşinci bölümde halk mutfağı, altıncı bölümde ise halk bilgisi, sağlık uygulamaları, meteoroloji, hukuk, matematik ve takvim gibi konular işlenir. Yedinci bölümde oyunlar, eğlenceler ve sporlar ele alınırken, sekizinci bölümde halk edebiyatı ürünleri incelenir. Son olarak dokuzuncu bölümde ise isimlerin önemi vurgulanır.

Halk kültürü ürünleri, toplumun duygusal ve zihinsel birliğini yansıtır. Her toplumun kendine özgü davranış kalıpları bulunur. Bireyler, belirli kuralları olan bir toplumun üyeleri olarak doğarlar. Farklı birey tipleri, toplumun gelenekleri ve beklentileri ile bir araya gelir. Bu birey tipleri, kültürel öğeleri besler ve kültürün değişimini sağlar. Bu değişim, kültürel değerlerin incelenmesiyle anlaşılır. Geçmişe bağlılık, halk kültürü sayesinde geleceğin şekillenmesini etkiler. Bu etkileşim sonucunda çeşitli kurallara sahip toplumlar oluşmaktadır.

Milli kültür, ortak değerleri, yaşam tarzını ve unsurları içerir. Geçiş dönemleri, bayramlar, inançlar, mutfak kültürü, halk bilgisi ve edebiyatı gibi unsurlar milli kültürün temelini oluşturur.

Bu çalışma, Mersin'in Mut ilçesi ve köylerindeki halk kültürünü belgelemeyi amaçlamaktadır. Bu kültürel mirası gelecek nesillere aktarmak ve kaybolmasını engellemek hedeflenir. Yazılı ve sözlü kaynaklar kullanılarak bilgiler düzenlenmiş ve incelenmiştir. Saha çalışmalarıyla, konuda doğru ve detaylı bilgi elde edilmiştir. Bilgiler karşılaştırılarak en güvenilir sonuçlara ulaşılmıştır.

1. GENEL BİLGİLER

1.1. Çalışma ile İlgili Bilgiler

1.1.1. Konu

Tezin konusunu Mersin'e bağlı Mut ilçesinin halk kültürü oluşturmaktadır. Çalışmamızda Mut bölgesindeki gelenek ve görenekleri, törenleri, bayramları, kutlamaları, halk inanışları, halk mutfağı, halk bilgisi, oyun ve eğlence biçimleri, halk edebiyatı, canlı ve cansız varlıklara verdikleri adlar, Karacaoğlan ve Karacakız anıt mezarlarının bulunduğu Karacaoğlan köyü ve Karacaoğlan'ı gün yüzüne çıkartan kişiler ve yaşayan Karacaoğlan olarak bilinen ünlü Ozan Musa Eroğlu ile ilgili bilgiler ele alınıp incelenmiştir.

1.1.2. Amaç

Yaptığımız çalışmada Mut yöresinin halk kültürü bakımından oldukça zengin olduğunu, birçok yöreye göre canlılığını koruduğunu ve kültürlerin zaman içinde kaybolarak değişimlere uğradığı için böyle bir çalışmanın gerekli olduğunu düşünülmüştür. Bu çalışmanın gelecek kuşaklara aktarılmasının kültürün yaşamasında vesile olacağı düşünülmektedir.

Bu zamana kadar Mut yöresi ile ilgili böyle bir çalışma yapılmamış olması, bu yöreyi araştırma konumuz olarak seçmemizde etkili olmuştur. Bu çalışmadaki gayemiz, Mut ve köylerindeki bütün halk kültürü ürünlerini tespit edip derleyip yazıya aktarmaktır. Derlediğimiz ürünler üzerinde inceleme ve araştırma çalışması yaparak kültüre destek olmak amaçlanmıştır.

1.1.3. Kapsam ve Sınırlar

İnceleme alanımız, Mersin iline bağlı olan Mut ilçesi ve bu ilçeye bağlı mahalleler ile sınırlandırılmıştır. Mut ilçesine bağlı toplam 102 mahalle bulunmaktadır. Bu mahallelerin 48 tanesine gidilerek yerinde görüşme yapılmıştır. Bazı mahalle sakinleri ile yaylalarda görüşme gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın kapsamını ise söz konusu alanın halk kültürü açısından incelenmesi oluşturmaktadır.

1.1.4. Yöntem

Bu çalışmamızda, halk kültürü ile ilgili çalışmalarda kullanılan alan araştırması, örnek olay ve yazılı kaynaklardan yararlanılmış bunların yanı sıra gözlem, görüşme, anket, kılavuz ve kaynak kişilerden bilgi toplanmıştır.

Derlemeler sırasında ses kayıt cihazı, görüntülü konuşma gibi malzemelerden de yararlanarak konuşmaları doğru bir şekilde kaydetmek için özen gösterilmiştir. Sahada çalışmaya ve doğru derlemeler yapmaya özen gösterilmiştir. Derleme için sahada 118 kişi ile görüşülmüştür. Bu kişilerin yaş aralığı 20 ila 104 arasında değişmektedir.

Sahaya çıkmadan önce yazılı dokümanlardan yöre ve halk kültürü ile ilgili araştırma yapılmıştır.

1.2. Araştırma Alanı ile İlgili Bilgiler

1.2.1. Coğrafi Yapı

Mut ilçesi Toros Dağları eteklerinde, Göksu Nehri kıyılarında kurulmuştur. Mersin-Karaman Devlet Karayolu üzerinde, doğusunda Silifke, batısında Erdemli, kuzeyinde Karaman ve güneyinde Gülnar topraklarıyla çevrili bir konumda yerleşimi bulunan bu bölge, 250-300 rakım aralığında bulunmaktadır.

İlçenin toplam alanı 2860 km²'dir. Akdeniz iklimi ile karasal iklimin karakteristik özelliğini taşımaktadır. İlçede yazları kurak ve sıcak, kışları ise ılık ve yağışlı bir iklim görülmektedir. Yıllık yağış miktarı metrekare başına 412 kilogramdır. Kozlar ve Sertavul Yaylaları ile Çınaraltı ve Karaekşi Milli Parkları mevcuttur (Coşkun, 2011, s.78). 844-45 yıllarına baktığımız zaman Mut ilçesinin, Konya eyaletinin İçel sancağına bağlı, 21 karyeden (köy) meydana gelen bir kaza olduğu görülmektedir. Bazı karyeler günümüze kadar gelirken bazıları isim değiştirmiş, bazıları Mut'a bağlı mahalle haline gelmiş, bazıları Silifke'ye bağlanmış, bazıları ise tamamen kaybolmuştur. Bugün Mut'ta 1 şehir, 1 belde ve 90 köy olmak üzere toplamda 92 yerleşim birimi bulunmaktadır. Köy altı yerleşmeleri arasında yayla yerleşmeleri ve mahalle yerleşmeleri oldukça yaygındır. Toplamda 31 yayla yerleşmesi bulunmaktadır. Köylerdeki hayat şartlarının zorluğu, teknolojinin gelişmesiyle birlikte insan gücüne olan ihtiyacın azalması ve ekonomik kaynakların yetersizliğinden, ilçe merkezindeki sanayinin gelişmemesi ve iş imkânlarının az olmasından kaynaklı, Mut halkı dışarıya göç etmektedir. Göçler genellikle kırsal kesimden Mut merkeze ve özellikle büyük şehirlere olmaktadır (Aktufan, 2011, s.23).

1.2.2. Tarihi Yapı

Mut' un kuruluşu ile ilgili bir belge bulunmamaktadır (Demirtaş, 1995:2004). "Mut" adının hangi tarihten itibaren kullanılmaya başlandığına dair kesin bir belge bulunmamaktadır. Ancak bugün Mut'un bulunduğu bölgede ilk yerleşimin Hititler zamanında olduğu ve kullanılan adının ise "Yenika" veya "Yenikant" olduğu düşünülmektedir. Silifke'de yaşayan "Seleukoslar" zamanında burayı idare eden Mutyos, Müds veya Muts isimli bir komutanın kurmuş olduğu bir şehir olarak düşünülmekte ve bu şehre "Mud" (Mut) adının verildiği tahmin edilmektedir (Tekin, 2008, s.49).

Yontma Taş ve Cilalı Taş Devri izlerini taşıyan Mut ilçesinin Yenika veya Yenikande olarak kullanılan adlarının "Yenişehir" anlamına geldiği söylenir. İlçenin Romalılar dönemindeki ismi "Clauda Polis" olduğu, Mut Kalesinin batı kısmındaki kitabeden anlaşılmaktadır (Köse, 2008: s.25).

M.S. 500'lerde, Mut'un bulunduğu İzorya bölgesi isyan nedeniyle Bizanslılar tarafından tahrip edilmiş ve yerli halk toplu bir şekilde Trakya'ya sürgün edilmiştir. Böylelikle 150-200 yıl İzorya boş kalmıştır (Altay, 1976, s.9).

Milâdî 800 yılından sonra Türk oymakları İzorya' ya gelip buralara yerleşmişlerdir. Sırasıyla Abbasoğulları, Büyük Selçuklu Devleti, Türkiye Selçuklu Devleti, İzorya'ya Türkler 'in buraya yerleşmelerini teşvik etmiş ve onları desteklemişlerdir (Altay, 1976, s.9-10).

Türkler, M. S. 833 yılından sonra, Mersin ve Çukurova'nın boş topraklarına gelip, yurt tutup yerleşmişlerdir. 1071'den sonra da Anadolu'nun kapısı Türklere açılmıştır. 1189 yılında Avrupa'dan gelen 3. Haçlı ordusu Konya-Karaman-Mut yolunu takip ederek Kilikya'ya kadar ulaşmayı arzulamış ancak Türkiye Selçuklu Sultanı II. Kılıçaslan'ın saldırısından kaçarken, Alman İmparatoru Frederik Barbarossa, Silifke civarında Göksu'dan geçmeye çalışırken boğularak hayatını kaybetmiştir (Altay, 1976, s.9-10). 1219 yılında Konya'da, Selçuklu tahtına oturan Alâeddin Keykubad, Selçuklu yurdunu onarmaya çalışırken, Anadolu'nun geniş sahillerini koruyup buralara tersane kurmayı düşünmüştür. 1221 yılında Selçuklu Sultanı Alâeddin Keykubat İzorya'yı fethetmiş ve bölgede tahrip olan yapıları hemen imara başlamıştır. İzorya, bundan sonra "Taşlık Kilikya" diye anılmaya başlanmıştır. Sultan Alâeddin Keykubad, Karaman-Mut-Silifke yolunu, Sertavul hanlarını, Yapıntı ve şimdi yıkılmış olan Mut köprülerini yaptırmış, ayrıca Mut yakınında Kravga Kalesini inşa ettirmiştir. 1236 yılında Sultan Alâeddin Keykubat, hayatını kaybedince Mut'u Ermeniler işgal etmiştir. Aynı yıl içerisinde Nurettin Sofi komutasındaki Karamanlılar, Mut'u geri almışlardır (Altay, 1976, s.19-21)

Osmanlı padişahı II. Bayezid zamanında yeni bir vilayet düzeni yapılmıştır. Bu düzene göre Silifke, Ermenek, Mut, Gülnar kazalarından ibaret bir İçel livası kurularak, yine Karaman vilâyetine bağlanmıştır. İçel Sancağının merkezi Ermenek kasabası olmuştur. Bu düzene göre vilâyetler valiler ile, sancaklar sancak beyleri ile kazalar ise kaza müdürleri ile idare edilmiştir. Ancak 1571 yılında Osmanlı Devleti tarafından Kıbrıs adası fethedildiğinde, Kıbrıs vilayeti kurulmuş ve İçel sancağı Kıbrıs vilayetine bağlanmıştır (Atlay, 1976, s.44).

16. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı topraklarında, tımarın ve düzenin bozulması ile meydana gelen Celali isyanları Mut'ta da kendisini göstermiş ve halk zulüm görmüştür (Akdağ,1999, s.31). 1840 yılında Mısırlı Mehmet Ali Paşa isyanı çıkmıştır. Bu isyan sırasında Kıbrıs vilâyeti düzeni kaldırılmış ve Kıbrıs adası müstakil sancak haline getirilmiştir. Bunun üzerine İçel sancağı kazalarıyla birlikte Konya vilâyetine bağlanmıştır. Karaman vilâyeti adı kaldırılmış, onun yerine Konya vilâyeti adı kullanılmaya başlanmıştır (Atlay, 1976, s.44).

Bütün bu olaylar sonrasında Mut kazası 1868 yılında Adana vilâyetine bağlanmıştır. İçel sancağı müstakil mutasarrıflık haline getirilerek 16 Şubat 1914 tarihinde Adana vilâyetinden ayrılmıştır. "20 Nisan 1923 tarihinde mutasarrıflıklarla idare edilen sancak düzeni kaldırıldığı için, İçel sancağı da İçel vilâyeti olmuştur" (Atlay, 1976, s.46). Mut, halen Mersin ilinin 13 ilçesinden birisidir.

Mut ile ilgili bir başka rivayete göre ise M.Ö 334 yılında Büyük İskender tarafından Makedonya topraklarına katılan ve Büyük İskender'in komutanlarından "Mut's veya Mut'yos" isimli bir komutanın yaşadığı ve İlçenin bugün kullanılan isminin o komutandan geldiği düşünülmektedir (Açıkgöz, 1993, s.2)

Halkın, Mut Kalesi diye söz ettiği şehrin içindeki kalenin inşa tarihi tam olarak bilinmemektedir. Bugünkü hali Karamanoğulları devri karakterini göstermektedir. Dikdörtgen şeklindeki kalenin dört

burcu ve içinde iç kale diye adlandırılan bir kulesi vardır (Kurt, 2003: 26). Bu bölgede bulunan Alahan Manastırı, Evliya Çelebi'nin "Ustasının elinden yeni çıkmış gibi duruyor" diye anlattığı, Mersin-Karaman karayolu üzerinde, Mut'un 20 km kuzeyinde Geçimli Mahallesi civarındadır. 1300 metre yükseklikte ve Göksu Vadisi'ne bakan bir dik yamaçta bulunan bir yapı, tahminen 440-442 yılları arasında inşa edilen Alahan Manastır Külliyesi'ni içerir. Bu külliye, Batı Kilisesi, Manastır, Doğu Kilisesi, kayalara oyulmuş keşiş odacıkları ve çevredeki mezarlar gibi yapıları içermektedir. Süslemelerinde ustalıklı işlenmiş taş oymacılığı göze çarpar. İlk kilise, Korint başlıklı iki sütun dizisiyle üç bölüme ayrılmıştır. Narteksten ana mekâna geçiş sağlayan kapının üst kısmı ve yan dikmeleri kabartmalarla süslenmiştir. St. Paul, St. Pierre figürlerinin yanı sıra altı kanatlı Cebrail'in sembolik yaratıkları, kükreyen aslan, kartal ve öküz sembolleri, İncil metinlerinin tasvirleri, üzüm salkımları, asma yaprakları ve balık motifleri gibi detaylar zengin bir şekilde tasvir edilmiştir (Coşkun, 2011, s.78).

Kiliselerin doğusundaki geniş avlunun güneyinde, ibadetlerin yapıldığı bir geçit bulunmaktadır. Bu geçit, yay şeklindeki bir koridor olarak tasarlanmış olup, 11 metre uzunluğunda, kemerli ve sütunlu bir galeridir. Galerinin ortasında, işlemeli kabartmalarla süslenmiş büyük bir iniş bulunmaktadır. Galeri içinde, apsisi bir vaftizhane bulunmakta ve karşısında Alahan Manastırı'nın en etkileyici yapılarından olan mezarlar bulunmaktadır. Bu mezarların kuzey duvarı kayaya oyulmuş olup, üst kısmı açıktır. Ana nefin orta bölümü ise dikkat çekicidir. Bu alan, paye ve sütunlar üzerinde duran dört kemerle örtülü, kare planlı bir kule şeklindedir. Kule yukarıda sekizgene dönüştürülmüştür. Kapı çerçevesi süslüdür (Coşkun, 2011, s.78). Mavga Kalesi, Kozlar Yaylası yakınında Mut'tan 16 km uzaklıktadır. Günümüze kadar sağlam kalan ve kendisini koruyabilen bir burcundaki kitabeye göre Alaaddin Keykubat'ın emri üzerine 1230 yıllarında yapılmıştır. Sarp ve dik kayalar üzerine inşa edildiği için görünümü tüyler ürpertici bir şekildedir. Yüksekliği 150 metredir. Kale içindeki odalar, ahırlar, yemeklikler, sulama tekneleri ve içi Horasan harcı ile sıvanmış su sarnıçları kayalara oyularak yapılmış olup ne kadar çok emek verildiğini göstermektedir (Uğur,1948). Dağpazarı Kilisesi, Mut ilçesi'nin kuzeybatısında, yaklaşık 35 km mesafede bulunmaktadır. Kentin antik ismi Corapissus olan bu bölgenin antik yol üzerinde yer alması, eski kentin büyük önem taşıdığını göstermektedir. Antik kentte hayat ağacının dallarına asılmış çok sayıda hayvan ve geometri desenlerle bezenmiş taban mozaiği vardır. Taban mozaiğinin ölçüleri 15x5.50 m olan yapının hangisi olduğu bilinmemektedir. Antik kentte, mozaiğin yanında 3 adet heroon tipi mezar yer almaktadır. Yıllara meydan okuyan bu mezar günümüzde adeta yıpranmıştır. Bizans dönemine ait kilisenin ise apsisi ve bazı duvarları ayakta kalmayı başarmıştır. Köyün güneyindeki vadide, kaya mezarlarının yer aldığı bir nekropol alanı bulunmaktadır. Ayrıca köylüler tarafından soğuk hava deposu olarak kullanılan sarnıçlar da mevcuttur. (Mersin İl Kültür ve Turizm Bakanlığı). 7. yüzyılda yaşamış olduğu düşünülen ünlü ozanımız Karacaoğlan'ın doğum tarihi ve doğum yeri hakkında, Kesin olmamakla birlikte birçok kaynakta farklı tarihlere ve yerlere rastlanmaktadır. Akşehirli Ahmet Hamdi Efendi'nin hatıra defterinde anlattığına göre, babası Kara İlyas'tır ve kendisi Varsak kazasında doğmuştur. Bu bilgi, Cahit Öztelli'nin şair hakkındaki en eski ve

güvenilir bilgilerden biri olarak kabul edilmektedir. (T.C Mut Kaymakamlığı, 2020) Karacaoğlan ile ilgili rivayetlerin verdiği bilgilere göre; şairin Feke ilçesinin Gökçe, Bahçe ilçesinin Varsak, Kilis'in Zobular köyünde doğmuş olabileceği düşünülmektedir. Bütün bu varsayımlar birbirine oldukça yakın köylerde ve beldelerde yoğunlaşmaktadır. Karacaoğlan'ın nereli ve kim olduğu ile ilgili çok farklı bilgilerle karşılaşmasının en büyük sebebi Karacaoğlan'ın çok sevilmesi ve her yörenin onu kabul etmesinden kaynaklanmaktadır.

Gazeteci Sıtkı Soylu'nun yaptığı çalışmalar sonucunda Karacaoğlan'ın Mezarının Mut'ta olduğu tahmin edilmektedir. Mutlu Heykeltıraş Prof. Hüseyin Gezer tarafından Mut Çınaraltı Parkına Karacaoğlan heykeli yapılmıştır. Heykel, Mut Karacaoğlan Şenlikleri sırasında 8 Haziran 1973 tarihinde düzenlenen bir törenle açılmıştır. Ayrıca; 15 Kasım 1997 Cumartesi günü Karacaoğlan (Çukur) Köyünde ozanın kendi adını taşıyan tepe üzerinde yapılan anıt mezarının açılışı yapılmıştır (Soylu, 1997, s.10, 45).

Soylunun girişimleri ile 1962 yılında Mut'a ilk "Karacaoğlan" şenlikleri düzenlenmiş ve günümüzde Karacaoğlan (Çukur) Mahallesinde (köyünde), Sertavul Yaylasında, Kozlar Yaylasında ve Mut Çınaraltı (Karacaoğlan) parkında her yıl düzenli bir şekilde tertip edilmektedir. "Bağlamamı al gel Karacaoğlan'dan bir parça çal" diyerek bütün Mut halkı Karacaoğlan'ın torunu olarak görülür ve şenliğe davet edilir (Soylu, 1997, s.10-45).

Tarihi Taşhan, İlçe merkezinde Doğanca Mahallesindeki han sokağındadır. Kim tarafından yapıldığı pek bilinmemekle birlikte İçel Mutasarrıfı Sunullah Paşa, tarafından yaptırıldığı düşünülmektedir. Bu eser, dikdörtgen plana sahip olup han ve katırlık olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Muhtelif zamanlarda tadil ve tahriplere uğrayan eser bugün Ahmet oğlu Mehmet Arslan'ın mülkiyetinde bulunmaktadır (T.C Mut Belediyesi, 2005, s.1-2). Mersin Büyükşehir Belediyesi ve Mut Belediyesinin katkıları ile Taşhan günümüzde kadınların, eğitim almalarını, kendilerini geliştirmeleri sağlamış ve el emeği göz nuru diye tabir edebileceğimiz emeklerini satarak para kazanmalarını sağlamıştır. Mut, tarihi gelişimi, coğrafyası, kültürü ve tarihi yerleri bakımından oldukça önemli bölgelerimiz arasında yer almaktadır.

Çalışmamızda Mut bölgesi ile ilgili birçok tarihi yeri açıklamaları ile vermeye çalışılmıştır. Bu tarihi yerlerin yanında Sertavul hanları, Dağ Camii, Alaoda Kilisesi, Mağaras Kilisesi, Sinobiç Kalıntıları, Kızıl Minare, Nure Sofi Türbesi ve Tarihi Köprüler olmak üzere birçok tarihi yerlerinin ve özelliklerin olduğu bilinmektedir.

1.2.3. Nüfus ve Ekonomik Yapı

Sınırları belirli alanda yaşayan insan sayısına nüfus denilmektedir. Mut ilçesinin nüfusunun 1927 yılından 2010 yılına kadar arttığı bilinmektedir. 2010 Yılında yapılan sayıma göre nüfus 63.607'dir (Açıkgöz, 1993, s.2).

Mut ve köylerinde 1927 yılında yapılmış olan genel nüfus sayımına göre Mut ve köylerinde toplam kişi sayısı 15.697'dir. 1927-2007 yılları arasında Mut'un nüfusu 15.697 kişiden 66.356 kişiye çıkmıştır (Açıkgöz, 1993, s.2).

Coğrafi yapı olarak tarıma elverişli bir bölge olmasından dolayı, tarım önemli bir yer tutmaktadır. Aynı zamanda Mut halkının büyük bir kısmı hizmet ve sanayi sektöründe çalışmaktadır. Mut halkı, bunların yanında tarım ile uğraşarak kendisine ek bir kaynak elde etmiştir. Kırsal kesimlerde tarım ve hayvancılık vazgeçilmez uğraşlardan birisidir. Mut'un köylerinde yaşayan halk genellikle tarım ve hayvancılık ile uğraşmaktadır. Eğitim, geçim sıkıntısı gibi sebeplerden dolayı kırsal kesimlerde yaşayan halk, Mut merkeze, hemen sınırında bulunan Silifke ilçesine veya bir saatlik mesafe olan Karaman iline göç etmekte ya da servisler ile giderek çalışmaktadır.

Değerlendirme

Mut yöresinin coğrafyası, tarihi, nüfusu ve ekonomik yapısı hakkında genel bilgiler verilmiştir. Tarihine sahip çıkan tarihi ve coğrafik güzelliklerini gün yüzüne çıkartan tanınmasını sağlayan Mut halkı bununla ilgili çalışmalar yapmaktadır. Zeytin, zeytinyağı, incir ve kayısı gibi ürünlerini teknolojinin imkanlarını kullanarak bütün dünyaya duyurmayı hedeflemektedirler. Geçim kaynakları daha çok çiftçilik olan yöre halkının kırsal kesimleri daha çok çiftçilik yanında hayvancılıkla da uğraşmaktadır.

2. GEÇİŞ DÖNEMLERİ

“İnsan hayatının “geçiş dönemi” olarak adlandırılan üç önemli aşaması vardır.” Bu üç önemli aşama: doğum, düğün ve ölümdür. Toplumlar, bu geçiş dönemlerine önem vermekle birlikte her toplum inanç sistemleri çerçevesince çeşitli pratikler uygulamaktadır. Bu uygulamalar, geçiş dönemlerindeki kişileri kutlamak, korumak ve bu dönemleri duyurmak gibi çeşitli fonksiyonlara sahip pratiklerdir. Geçiş dönemi uygulamaları kültürün korunup gelecek kuşaklara aktarılmasında ve geleneklerin devamlılığında da önemli bir işleve sahiptir. Geçiş dönemleri adetler, töreler, gelenek ve törenlerin içinde yer alır. Geleneksel kültürün ana bölümlerinden birisini oluşturmaktadır (Artun, 2005, s.125).

Geçiş dönemlerinin inanç, adet ve uygulamalarının eski Türk kültürü ile bağları bulunmaktadır. Günümüzde yapılan bu uygulamalar, atalarımızdan kalan ve nesiller boyu devam eden bir inançtır. Araştırmacılar Orta Asya Türklerini animizm (ruhçuluk), Şamanizm, Budist, Maniheizt inanç sistemlerine dahil etmektedirler. İslamiyet’e tamamen ters olan uygulamalar bile sanki İslamiyet’in bir gereği gibi halk tarafından kabul edilmektedir (Artun, 2005, s.125).

İnsan yaşamını devam ettirebilmek için kendisini koruma ihtiyacı duyar. Bu yaşam döneminin üç önemli geçiş dönemi (doğum, evlenme, ölüm) vardır. Önemli olan bu üç dönem kendi içinde alt dallara ayrılır. Bu dönemler, inanç, adet, töre, ayin, dinsel ve büyüsel özlü işlemlerin birleşerek, bu geçişlerin bağlı buldukları kültürlerin beklentilerine ve kalıplarına uygun bir biçimde uygulanır. Bu dönemlerin amacı kutlama, kutsama, iyi dileklerini belirtme ve bu dönemde insanın daha güçsüz olduğuna inandıkları için onları zararlı olan şeylerden korumak amaçlanır (Örnek, 1995, s.184).

Sünnet, askerlik, hac olayları da insan yaşamında farklı açılardan değişiklik meydana getirmekle birlikte insanın toplum içindeki yerinin belirlenmesinde etkili olmaktadır. Bu nedenle bu olayların da geçiş dönemleri olarak değerlendirilmesi uygun görülmektedir. Dolayısıyla bu çalışmamızda geçiş dönemleri; doğum, sünnet, askerlik, evlenme, hac ve ölüm olmak üzere altı başlık altında ele alınıp incelenmiştir (Ağcalar, 2009, s.36).

2.1. Doğum

Hayatın üç önemli sahası vardır. Bunlardan ilki doğumdur. Doğum olayı her zaman mutlu bir olarak görülmüştür. Dünyaya gelen bebek anneyi babayı ve herkesi sevindirir. Bu sevinmenin nedeni kabilenin sayısının artması, soyun güçlenmesi ve neslin devam etmesidir. Eskiden bu yana baktığımız zaman doğumun kadına duyulan saygının artmasına ve aile içindeki yerini sağlamlaştırılmasında önemli rol oynamıştır. Baba için de aynı durum söz konusudur. Hem geleceğe daha güvenle bakar hem de çevresi tarafından saygı görür. Eğer kadın kısır olursa hor görülür acı çeker ve bunun acısını aynı şekilde erkek de küçümseme ve toplumsal psikolojik baskı ile ezilerek çekmektedir (Artun, 2001, s.873).

Doğum, hayatın ve geçiş dönemlerinin başlangıcı olduğu için Türk halk kültürü içinde birçok adet, gelenek, görenek ve inanca ev sahipliği yapmaktadır. Mut ilçesinde de aile, toplumu ayakta tutan temel öge olarak görülmektedir. Ailenin devam etmesi doğum ile mümkündür. Doğum ile ilgili

uygulamalar yöreden yöreye farklılık göstermektedir. Tıbbın sağladığı imkanların yanında adetlerde büyük bir öneme sahiptir.

Çalışmamızın bu bölümünde Mut yöresinde, doğum çevresinde gelişen uygulamalar, doğum öncesi, doğum sırası, doğum sonrası olmak üzere üç başlık altında ele alınmış ve Mut yöresinde yaşatılan adet, inanma ve uygulamalar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

2.1.1. Doğum Öncesi

Evlilikten sonra gençlerden istenilen ilk şey bebektir. Daha önceki zamanlarda evlenen gençlerin hemen çocuklarının olduğu görülürken günümüzde maddi sıkıntılardan ve ayrılık kaygısından dolayı gençler bu durumu biraz ertelemektedir. Daha önceki zamanlarda tıbben böyle bir şeyin mümkün olduğu bilindiği gibi ayıp olarak da karşılanmaktadır. Hatta günümüzde hemen çocuk yapmayan yeni evlilere “Şimdi sen çocuk istemiyorsun ama ileride sen istediğin zaman da Allah vermeyecek.” gibi söylemler dile getirildiği görülmektedir.

Günümüz şartlarında hamile olan birisi bu hamileliğini doktor kontrolünde devam ettirirken, hamile kalamayan biri de ilk olarak doktora başvurur, eğer tıbben bir çare bulunmazsa halk hekimlerine başvurmakta, dinsel ve büyüsel yollarla hamile kalmaya çalışıldığı bilinmektedir.

Mut yöresinde bir kadın hamile ise birtakım hazırlıklar yapılır. Bebek için zıbın, kundak, beşik, bez pijama gibi önemli ihtiyaçlar anne, kaynana ya da görümce tarafından hazır edilir. Aile büyükleri tarafından anne ve bebek için takı ya da bebeğin gelecekte kullanabileceği birtakım hediyeler hazırlanır. Bu hediyeler kişinin maddi durumuna göre farklılık göstermektedir.

2.1.1.1. Kısırlığı Giderme – Gebe Kalma

“KıSIR” kelimesinin sözlük anlamına baktığımız zaman karşımıza “Üreme imkânı olmayan, döl vermeyen (insan ve hayvan)” (Sözlük; 2005, s.20) tanımları çıkmaktadır. Bu tanım doğrultusunda akademik çalışmalarda da bu konu üzerinde çokça durulduğu görülmektedir.

Eski zamanlardan günümüze doğru Türklerin gebelik ve kısırlık ile ilgili çeşitli uygulamalarının olduğu bilinmektedir. Kırgızlara ait olan Manas Destanı'nda Yakup Hanın, hatununun gebe kalamamasından şikâyet etmesini ve çocuğu olmayan Yakut kadınlarının, mukaddes bir ağacın dibinde, boz at derisi üzerinde, “yer sahibi”ne yalvarmalarını; ağlaya sızlaya dua etmelerini ve bu duadan sonra çocuk sahibi olanların bunun Tanrıdan, yer ağaç ruhları tarafından verildiğine inanmalarını bulabiliriz (İnan,1995:167-168). Türk kültüründe kısır kadın “sonsuz”, “Meyvesiz Ağaç” olarak adlandırılır. Ailesi ve çevresi tarafından hor görülür. Kadın itibarını ve evliliğini korumak için doğurmak zorundadır. (Taş, 1996:60) “Evlendikten sonra uzun bir zaman geçmesine rağmen gebe kalamayan kadına halk arasında “kısır” denilmektedir” (Ağcalar, 2009, s.38).

Anadolu'daki Bazı Uygulamalar

Anadolu'nun çeşitli yerlerinde de birbirine benzer uygulamaların olduğu görülmektedir. Çarşamba ve Terne'de çocuk sahibi olamayan aileler kurban adayıp tekkelere giderler. Tekkedeki bir ağaçtan bir çubuk kesip yay ve ok şeklinde yapıp bağlarlar. Yaptıkları bu yaylı oku tekkedeki bir ağacın dalına asarlar zamanla bu ok yaydan ayrılırsa çocuk sahibi olunacağına, eğer ayrılmazsa çocuk sahibi olamayacağına inanmaktadırlar (Ağcalar, 2009, s.38).

Artvin/Yusufeli/Demirkent'te ziyaret yerlerine götürülen kadın orada uyutulur. Uyuyan kadının gördüğü rüyalar yorumlanarak çocuğu olup olmayacağına dair çıkarımlarda bulunulmaya çalışılır (Özder, 1967, s.4390-4397). Bazı yerlerde örneğin; Zilede çocuğunun olmasını isteyen kadınlar, yatırlara ve evliyalara giderler. Bu bölgede yapılan pratiklerde çocuk isteyen kişinin boynuna bir ip geçirilerek yatırın etrafında üç defa dolaştırılır ve "Sana satılık kurban getirdik, kaç alyorsun?" sözleri tekrar edilmektedir (Öztelli, 1951, s.436-438).

Kandıra Türkmenlerinde, çocuğun güzel olması için aşerme döneminde güzel şeylere bakıldığı bir uygulama mevcuttur. Aşerme dönemi, genellikle hamilelik dönemi olarak kabul edilen ve çocuğun anne karnında şekillendiği bir zaman dilimidir. Bu süre zarfında, anne adayının güzelliklere odaklanması ve güzel şeylere bakması, çocuğun güzelliğini artıracığına inanılır. Bu uygulama, çocuğun güzelliklerle beslenmesini ve ona güzelliklerin aktarılmasını amaçlar. Gözleri mavi olsun düşüncesiyle denize bakılır. Çocuk karagözlü olsun diye zeytin yenir. Çocuğun yüzü sarı olmasın diye cenazeye bakılmaz (Altun, 2004, s.115).

Yukarıda sözünü ettiğimiz dinsel ve büyüsel uygulamalardan başka çocuk sahibi olamayan kadınlar, halk hekimliği yöntemlerine de sıklıkla başvurmaktadır. Erzurum'da ise gebe kalmak isteyen kadın, yağda pişirilen yumurtayı sıcak bir şekilde rahmine yerleştirmekte, haşlanmış kabak buğusuna oturtulmaktadır (Artun, 2005, s.128).

Anadolu'nun birçok yerinde birbirine benzeyen uygulamaların olduğu gibi birbirine benzemeyen uygulamalarda vardır. Kullanılan yöntemler birbirinden farklılık gösterse de amaç aynıdır. Çocuğu olmayan kadın ilk olarak tıba başvurur istediği sonucu alamayınca dinsel ve büyüsel yollara başvurduğu görülmektedir.

Mut'ta yapılan uygulamalar şunlardır;

Araştırma alanımız olan Mut ve çevresinde tespit edilen uygulamalar; tıbbi uygulamalar ve halk hekimliği uygulamaları olmak üzere yapılan uygulamalardır. Mut'ta çocuk sahibi olmak isteyip de olamayan kadınlar;

- Hastaneye, doktora, ebeye başvurulur (K.1, K.2, K.4, K.5, K.6, K.22, K.24, K.30).
- Mut kalesine çıkarak kalenin içinde dua ederler. Büyük bir taş ısıtılarak gebe kalamayan kadın üzerine oturtulur. Kadının yumurtalıklarını üşüttüğü bunun için gebe kalamadığı düşünülür (K.2, K.6, K.7, K.9, K.22, K.23, K.24, K.31).

- Büyük bir kabın içerisine su konur, büyük olacak şekilde soğan dilimlenir. Gebe kalmak isteyen kadın, bu buharın üstüne çömelir, belinden aşağı bütün bacaklarını ve leğeni örtecek şekilde bir çarşaf ile örtülür, soğan suyu buharının iltihap gibi şeyleri kurutacağı düşünülür (K.1, K.2, K.4, K.6, K.13, K.27, K.30).
- Gebe kalamayan kadın soğanı külde pişirir, içinin cücüğünü çıkartır, temiz ve beyaz bir tülbent ile sararak rahmin içine yerleştirir, biraz bekledikten sonra çıkartır (K.2).
- Gebe kalamayan kadın, sıcak suyun içine rakı dökerek buharına çömelir. Aynı zamanda rakı ve konyak içerek üşütmüş olabileceği yumurtalıklarını ısıtır. Kadınlar genellikle konyağı çayına damlatıp içer (K.1, K.2, K.6, K.7, K.9, K.14, K.19, K.31).
- Gebe kalmak isteyen kadın, Zeynel Abidin Türbesi'ne giderek dua eder. Genellikle Zeyne ziyareti diye geçer. Bu türbeden başka Karacaoğlan (Çukur) köyünde bulunan, Karacaoğlan anıt mezarına yani erenler tepesine üç çarşamba giderek oranın kutsal kabul edilen suyundan içer, üç çarşamba o su ile yıkanır, kirli suyu üç yol ağzına döker ve arkasına bile bakmaz. Erenler tepesinde bulunan ardıç ağaçlarına kıyafetinden bir parça yırtarak bağlar. Mezarın üzerine bozuk para atar, mezarın yanında iki rekât namaz kılar. Bir diğer gidilecek yer ise Karacaoğlan köyünde bulunan Manak Dede ziyaretidir. Buraya gelenler de dedenin mezarının yanında dedenin toprağı ile teyemmüm abdesti alır, iki rekât namaz kılar. Dedenin yanında bulunan ardıç ağacına getirdiği bir bez parçasını bağlayarak dua eder. Dedenin toprağından biraz alarak, başucuna ve bohçasına biraz koyar (K.1, K.2, K.4, K.7, K.14, K.21, K.22, K.28, K.30).
- Soğanlar iri bir şekilde dilimlenir, üzerine su ilave edip çukur bir kaba konup kaynatılır, çocuğu olmayan kadın çıplak bir şekilde bu kabın üzerine oturtulur (K.2, K.9, K.23, K.24, K.30).
- Ağaçların üzerinde meyve varken yaprakları toplanır, okumuş ve kaynatılmış bir suyun içerisine atılarak demlenmeye bırakılır ve ılık bir şekilde içilir. (K.23, K.24, K.30, K.31, K.32).

2.1.1.2. Gebelikten Korunma

Toplum için çocuk sahibi olmak, üremek, çoğalmak neslin devamı için çok önemli görülürken, maddi ve manevi olanaklardan dolayı, insanlar gebelikten korunmak istemişlerdir. Gebelikten korunmak için günümüzde daha çok tıbbi yöntemler kullanılırken bunun yanında eskiden kalma uygulamalarında kullanıldığı görülmektedir. Teknolojinin ve tıbbın gelişmesine rağmen toplumların geleneklerini ve inançlarını devam ettirdiği gözlenmektedir. Bu da her ne olursa olsun kültürün yaptırım gücünün yüksek olduğunu göstermektedir.

Mut'ta yapılan uygulamalar şunlardır;

- Sağlık kuruluşlarının önerdiği doğum kontrol yöntemleri kullanılır (K.1, K.2, K.5, K.6, K.9, K.10, K.24, K.27, K.28).

- Halk hekimlerine gidilir ve halk hekimi boya otu ve kekiği karıştırarak hazırladığı karışımı içirir. (K.1, K.2, K.4, K.6, K.8, K.11, K.23, K.30, K.32).
- Kocası korunur (K.6, K.7, K.20, K.13, K.27, K.28).
- Kekik, lahana ya da kuşburnu kaynatılarak içilir (K.1, K.2, K.8, K.14, K.19, K.31, K.32).

2.1.1.3. Aşerme

Aşerme, gebe kadının belirli dönemlerde bazı yiyeceklere olan yeme isteğinin artmasıdır. Beğenmemek, kötülemek anlamındaki “aş yemek” kelimesi halk arasında zamanla anlam değiştirmiştir. Aş yemek anlamında kullanırken gebe kadının her türlü yiyeceği yemek istememesi gibi bir anlam çıkarken halk arasında anlam değişimine uğradıktan sonra kadının aşerme döneminde istediği yemeği yemesi gerektiğine, aksi takdirde istenmeyen sonuçlar ortaya çıkarabileceğine inanmışlardır (Artun, 2005, s.129).

Mut'ta yapılan uygulamalar şunlardır;

- Paça içilmez çocuk kıllı olur. Çocuk kıllı olursa olsun yeter ki sağlıklı olsun, paça çorbası çok sağlıklı bir yemek diye içen kadınlar vardır (K.1, K.2, K.4, K.9, K.19).
- Paça içilmez çocuk sümüklü olur (K.4).
- Kellik çeken (aşeren) kadına her türlü yiyecek kötü kokar (K.1, K.2, K.6, K.8, K.22, K.30).
- Aşeren kadının midesi bulanır ve başı döner, ağır işler yapamaz (K.6, K.9, K.10, K.27, K.28, K.30).
- Ayva yerse çocuk gamzeli olur (K.4, K.30)
- Keklik yenirse çocuğun gözleri sürmeli, sesi keklik gibi güzel olur (K.4, K.6, K.31)
- Ekşi yenirse kız çocuğu olacağına inanılır (K.1, K.2, K.4, K.5, K.6, K.23, K.24).
- Aşeren kadın canının çektiği yiyeceği yemezse çocuğun vücudunda o yiyeceğin lekesi olacağı düşünülür (K.4, K.9, K.30).
- Özellikle aşerme döneminde daha sonra gebeliğin devam eden günlerinde gebe kadın, birisini kınar hor gözle bakar ya da bir kişiye sinirlenirse çocuk fiziksel ya da ruhsal özellikleri bakımından o kişiye benzer (K.1, K.4, K.6, K.22, K.30, K.32).

2.1.1.4. Gebe Kadının Uygulamaları / Kaçınmaları

Gebelik dönemi çok hassas bir dönem olduğu için gebe kadın bu dönemde çok dikkat etmeli, çevresindekiler onun ne kadar hassas olacağını düşünmelidir. Çünkü gebe kadının olumlu ya da olumsuz etkilendiği her türlü olaydan bebekte etkilenmektedir.

Gebe kadını ve bebeği olumlu ve olumsuz etkilerden korumak için birtakım uygulamalar yapılmaktadır. Bu uygulamaları olumlu ve olumsuz olmak üzere ayrılmaktadır. Anadolu'nun birçok bölgesinde farklılık gösterebilen yöntemlere Mut'ta da rastlamak mümkündür.

Mut'ta yapılan uygulamalar şunlardır;

- Çocuk güzel olsun diye güzel çocukların resimlerine bakılır (K.2, K.9, K.10, K.27, K.30).
- Çocuğun gözünün renkli olması isteniyorsa, renkli gözlü kişilere bakılır (K.6, K. 22, K.28, K.30).
- Bal, pekmez, kuru üzüm gibi kan yapıcı yiyecekler yemelidir (K.1, K.2, K.5, K.7, K.30, K.31).
- Çocuğun kemikleri güçlensin diye süt içilmelidir (K.2, K.22, K.32).
- Gebe kadın grip gibi etkenlerden korunsun hem de sütü bol olsun diye gebeliği boyunca soğan yemelidir. Gebe kadın grip olmazsa bebek daha sağlıklı olacaktır (K.1, K.2, K.6, K.9, K.14, K.32).
- Gebe kadın ağır kaldırmaz, bahçeye gitmez, gebeliği hassas ise yataktan kalkmaz aksi halde çocuğunu düşürebilir (K.1, K.2, K.4, K.5, K.6, K.9, K.19).
- Gebe kadın saçını kestirmez, çocuğun ömrünün kıaldığı düşünülür (K.2, K.19, K.27).
- Motora binmez, çocuğunu düşürebilir (K.4, K.23, K.24, K.30).
- Doktor yazmamışsa ilaç kullanmaz, iğne vurdurmaz, aksi halde çocuk sakat kalabilir hatta ölebilir (K.6, K.9, K.10, K.27, K.28, K.30).
- Korkutulmaz, korkutucu şeylere bakmaz (K.1, K.2, K.30).
- Tavşan yemez ve tavşana bakmaz aksi halde çocuğun gözü tavşana benzer ve tavşan gözü gibi pörtlek olur (K.4, K.22).

2.1.1.5. Çocuğun Sağlıklı Olması ve Yaşamaları İçin Uygulanan Pratikler

Gebe kalmak, çocuk doğurmak, neslin devamını sağlamak ne kadar önemli ise çocuğun sağlıklı olması ve yaşamaları o kadar önemlidir. Bunun için annenin gebelik dönemi doğum sonrası ve hatta çocuğun belli bir yaşa gelene kadar aile tarafından korunduğu ve bu koruma işleminin tıbbın yanı sıra dinsel büyüsel işlemlerle yapıldığı da gözlenmektedir.

Çocuğun sağlığı için günümüzde daha çok doktor kontrolünde olurken maddi olanaklardan bilgisizlikten ve eskiye olan bağımlılıktan dolayı dinsel büyüsel ve kendi yöntemlerine başvurmuşlardır.

Mut'ta yapılan uygulamalar şunlardır;

- Teninin rengi sararan bebeklerin sarılık olduğu düşünülür. Tedavi için bebeğin yüzüne sarı renkli bir tülbent örtülür (K.1, K.2, K.4, K.5, K.6, K.14, K.19, K.22, K.27, K.30)
- Bazı bebeklerde zaman içerisinde sarılık adı verilen renk kaybına bağlı bir hastalık oluşur. Bu hastalığın geçmesi için bebeğin yatağının başucuna yedi tane soğan ve sarımsak varsa kuru üzüm ile ipe dizilir ve yatağın üst kısmına bağlanır. (K.23, K.24, K.31, K.32).

- Karnında gaz sancısı olan bebeklere nane suyu veya kekik suyu demleme yapılarak hazırlanır ve birkaç damla içirilir. Kulağı ağrıyan bebeklerin kulağına ısıtılmış zeytinyağına batırılmış bir pamuk yerleştirilir (K.2, K.7, K.9, K.19, K.32).
- Ateşi çıkan bebeklerin vücudu sirkeli su ile ıslatılmış bir bezle sarılır. Ateşi yüksek ise direkt sirke ile yıkanır (K.1, K.2, K.7, K.19, K.30, K.31).
- Çok ağlayan bebeklere nazar değdiğine inanılır ve kurşun dökülür, seğre sıvanır. Nazardan korunması için yakasına çaltı ağacının dalından yapılmış boncuk takılır. Bununla beraber üç defa Felak suresi üç defa da Nas suresi ve yedi defa Ayetel Kürsi okunarak nazar değen bebeğin yüzüne üflenir (K.1, K.2, K.4, K.9, K.19, K.22, K.23, K.24, K.30).
- Nazar değmesin diye bebeğin giysilerine, yatağına mavi boncuk takılır. Nazar değmesin diye bebeğin boynuna renkli boncuklardan yapılmış kolye takılır ve bu kolye bebeğin belli bir yaşa kadar boynunda kalır. Bu yaş aralığı on yaşına kadar çıkabilmektedir (K.2, K.4, K.6, K.8, K.19, K.22, K.30, K.31).
- Bebeğin kemik yapısı çok hassas ve yumuşak olduğu için kırılmaya ve eğri olmaya oldukça müsaittir. Bundan korunmak için bebeğin kolları, bacakları ve elleri geniş bir şekilde kesilmiş kumaşlar ile sarılır. (K.1, K.2, K.4, K.6 K.8, K.19, K.22).

2.1.1.6. Bebeğin Cinsiyetinin Tayini

Her anne, baba ve çevre bebeğin cinsiyetini merak etmiştir. Günümüzde tıbben öğrenilip bebeğin cinsiyeti üzerine partiler yapılmaktadır. Eskiden tıbbın çok gelişmiş olmamasından, maddi durumdan, halkın eski düşünceleri daha doğru görmesinden kaynaklanan sebeplerden dolayı birtakım yöntemler geliştirmişlerdir.

Mut'ta yapılan uygulamalar şunlardır;

- Doktora gidilerek ultrasonla bebeğin cinsiyeti öğrenilir (K.10, K.24, K.27, K.28, K.30).
- Gebe kadının cildinde lekelenmeler, yüzünde çiller ve kırmızı damara benzer çizgiler olursa kızı olur (K.2, K.5, K.6, K.19, K.30).
- Gebe kadının karnı sivri olursa oğlu, yassı olursa kızı olur (K.1, K.2, K.4, K.6, K.8, K.32)
- Gebe kadın tatluya aşerirse oğlu, ekşiye aşerirse kızı olur (Ye tatluyu doğur Hakkı'yı, ye ekşiyi doğur Ayşe'yi) (K.1, K.2, K.6, K.19).
- Gebe kadın güzelleşirse oğlu, çirkinleşirse kızı olur (kız annenin güzelliğini almış) (K.1, K.2, K.6, K.30).

2.1.2. Doğum Sırası

Doğum, her kadın için, her yerde her bölgede oldukça zor olarak görülen bir dönemdir. Doğum yapacak olan kadını stresten uzaklaştırmak, bebeğin ve annenin sağlığını korumak için dinsel ve büyüsel uygulamaların olduğu görülmektedir.

2.1.2.1. Doğum Hazırlığı / Doğum Olayı

İlk başvuru hazırlık yöntemi doğum sürecinin başından bu yana yapılan doktor kontrolü ya da ebe ile yapılmaktadır. Merkeze uzak ya da doktor gözetiminde olmayan gebe kadınlar, ölçüm diye adlandırılan ya da köy ebeleri tarafından doğuma hazırlanmaktadır. Hangi yöntem olursa olsun gebe kadının ve bebeğin sağlığı önemlidir.

Annenin ve bebeğin sağlıklı bir şekilde bu anı atlatabilmesi için Mut Bölgesi'nde birtakım uygulamalar yapılmaktadır.

Mut'ta yapılan uygulamalar şunlardır;

- Kadının sancısı başladığı zaman beyaz toprak kavru olarak bir çarşafın üzerine serilir. Doğum yapacak olan kadın bu kumun üzerine yatırılır. Böylece kadının rahmi ısınarak rahatlar (K.1, k.2, k.4, k.19).
- Doğum yapacak olan kadına okunmuş su içirilir (K1, K.2, K.30, K.31, K.32).
- Doğum esnasında kadına ısırması için bir mendil ya da peşkir (havlu) verilir (K. 1, K.2, K.19).

2.1.3. Doğum Sonrası

Doğum öncesi ve doğum sırası ne kadar önemli ise doğum sonrası da çok önemlidir. Annenin ve bebeğin sağlığını korumak için birtakım dinsel ve büyüsel yollara başvurmuşlardır.

2.1.3.1. Göbek Kesme / Tuzlama / Yıkama

Araştırma alanımız olan Mut yöresinde göbek kesme, tuzlama ve yıkama çevresinde oluşan inanmalar ve ilgili uygulamalar aşağıdaki şekilde görülmektedir.

Göbek Kesme

- Doğum olayı gerçekleşir gerçekleşmez çocukla anneyi bağlayan göbek kordonu kesilir. Bu işlemi doğumu yaptıran kişi gerçekleştirir. Kesici aletin temiz olmasına dikkat edilir. Kesici aletin paslı ya da kirli olması bebeğin ölümüne sebep olabilmektedir. Doğumu yaptıran kişi bebeği kucağına alır, Euzu besmele getirir, kulağına bir isim söyler. Bu söylenen isim bebeğin göbek adı olur. Aile isterse bu göbek adını normal adı olarak kullanılır. Ebeğin verdiği göbek adı değiştirilmez ama bebek hayatı boyunca kimlikte yazan ismini kullanır (K.1, K.2, K.11, K.23, K.30).

Tuzlama/Yıkama

- Bebek doğar doğmaz özellikle koltuk altları, boynu, kulak arkası gibi yerleri tuzlanır ve ağız tuzlu su ile silinir. Tuz bebeğin vücudunda 15- 20 dakika bekletilir, ardından bebek yıkanır. Tuzlama işlemi, genellikle ebe veya bebeğin bir yakını tarafından gerçekleştirilir. Bu uygulama, bebeğin pişik olmaması ve büyüdüğünde terlemesi ve ağzının kötü kokmaması için yapılmaktadır. (K.1, K.2, K.4, K.8, K.30, K.32).
- Bebek tuzlandıktan sonra cildini tahriş etmesin ve cildi daha güzel olsun diye bal sürülür. Eğer bal yoksa pekmez sürülür 10- 15 dakika bekletilip yıkanır (K.6, K.30)

Çocuğun Eşi/Göbeği

- Kesilen göbek bağının eşi bir hafta gibi bir süre sonra düşer düşen bu göbek bağı çok önemlidir. Herhangi bir yere atılmaz ya da yok sayılmaz. Bebeğin gelecekteki hayatını ve mesleğini belirlediği ne inanılmaktadır. Bunun içindir ki bebeğinin gelecekteki hayatını belirlediğine inanan aileler bu göbek bağı istedikleri yere gömer, bağlar ya da bırakır (K.2, K.7).

Mut bölgesinde yapılan birtakım uygulamalar şöyledir:

- Okusun, iyi bir mesleği olsun diye okul bahçesine gömülür (K.4, K.5, K.30).
- Toplum içine karışması yani sosyal bir insan olması için kalabalık yerlerde toprağa gömülür (K.22, K.23, K.31).
- Kaderi güzel ve aydınlık olsun diye suya atılır (K.1, K.19).
- Büyüsün kaymakam olsun diye kaymakamlık bahçesine gömülür (K.9, k.31).
- Yiğit delikanlı asker olsun diye karakol bahçesine gömülür (K.11, K.11, K.14, K.30).
- Okumayı ve yazmayı sevsin diye kaleme bağlanır kitap arasına konur (K.6, K.7, K.32).
- Baba kendi mesleğini devam etmesini istediği için marangoz, kaynakçı, terzi, aşçı ya da ayakkabıcı ise kullandığı aletlere bebeğin göbeğini bağlar (K.2, K.7, K.12).

2.1.3.2. Lohusa Bakımı

Doğumdan sonra kadın hemen yataktan kalmaz, bu kadına “loğusa”, “loğsa”, “boğazkesen”, “emzikli”, gibi farklı isimler uygun görülür (Örnek, 1995, s.143).

Sözlükte “loğusa” yeni doğum yapmış kadın olarak tanımlanmakta, loğusalığınsa doğumdan sonraki yedi ya da kırk günlük süreyi kapsadığı belirtilmektedir (TS, 1998, s.1470)

Doğumun zorlu bir süreç olmasından ve kadının bünyesinde büyük sarsıntılara neden olmasından dolayı, kadın belirli bir süre dinlenme ihtiyacı duymaktadır. Bu dinlenme ihtiyacı yöreden yöreye farklılık gösterse de Mut yöresinde genel olarak bu süre kırk gün olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bütün yörelerde olduğu gibi Mut yöresinde de lohusalı kadına çok dikkat edilmekte onu korumak için birtakım önlemler alınmaktadır.

Mut yöresinde çeşitli baharatların karıştırılıp, pekmeze ve tereyağı ile kaynatılmasıyla elde edilen lohusa şerbeti hem lohusaya verilmekte hem de bebeği görmeye gelen misafirlere ikram edilir (K.1, K.2, K.8).

2.1.3.4. Lohusa Sütü / İlk Meme / İlk Giydirme

Anne sütünün, besleyicilik değerinin yüksek olması, her zaman hazır ve temiz olması ve genellikle kabul görmesinden dolayı büyük öneme sahip olduğu düşünülmektedir.

Lohusanın sütünün bol olması, doğumdan sonra hemen gelmesi herhangi bir sebepten dolayı kesilmemesi istenmektedir. Anadolu'da, lohusanın sütünün bol olması ve kesilmemesi için annenin süt yapan yiyecekler yemesi gerektiği düşüncesi hakimdir. Anne bu dönemde bedenen ve ruhen çok hassas olacağı için çevresindekilerin de ona daha dikkatli davranması gerekmektedir. Annenin verdiği ilk süt "ağız sütü" olarak adlandırılır ve bebek için oldukça önemlidir. Bu ilk süt bebeği hastalıklardan korur.

Mersin ve ilçelerinde bazı geleneklere göre, çocuk annesinin memesini almadan önce dört ezan vakti geçirir. Ardından çocuğun kulağına ezan okunur ve ilk süt verilir. Bu uygulamalar, yöreye özgü inançlar ve gelenekler arasında yer alır ve çocuğun hayırlı bir başlangıç yapması, sağlıklı büyümesi ve korunması amacıyla gerçekleştirilir (Uğur, 1948, s.5).

Mut ve çevresinde lohusa sütü ve ilk meme ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Doktor ve ebe kontrolünde gerçekleştirilen doğumlarda anne kendine geldikten hemen sonra çocuğu emzirmeye çalışmaktadır (K.5, K.6, K.27, K.28, K.30).
- Lohusa sütü ilk günlerde bebeğin karnını doyurmazsa bebeğe ballı su verilir (K.1, K.2, K.8, K.22, K.31).
- Sütünün bol olması için anne, soğan yemelidir (K.1, K.2, K.6).
- Sütünün bol olması için buğdayın, nohutun, melengicin kavrulmasıyla yapılan bir çerez olan kavurga yemelidir (K.1, K.9, K.22).

İlk giydirme ile ilgili uygulamalar:

- Bebek doğar doğmaz yıkanarak belendir. Bebeğin bedeni beyaz yumuşak bir bez ile kolları iki yana getirilerek sarılır. Buna kundaklama ya da belemek denir (K.2, K. 4, K.14).
- Hastanede doğan bebekler, hemşireler tarafından giydirilir (K.10, K.24, K.27, K.28, K.30).
- Mut yöresinde ilk giydirme ile ilgili törensel bir uygulama yoktur. Bebek giydirilirken besmele çekilir (K.30).

2.1.3.5. Albasması

Anadolu'nun bazı bölgelerinde, yeni doğum yapmış loğusa kadınlara ve hatta yeni doğmuş bebeklere zarar verdiği inanan kötü bir cinin varlığına inanılır. Bu cin, loğusa kadınların korkmasına,

hastalanmasına hatta ölmesine neden olabileceği düşünülür. Bu inançlar genellikle yöreye özgü mitolojik ve halk inançlarıyla ilişkilidir ve çeşitli koruyucu önlemler alınarak cinin etkilerinden korunmaya çalışılır. Bu önlemler arasında dualar, koruyucu tılsımlar, kutsal nesnelere kullanma ve geleneksel ritüeller yer alabilir. Ancak, bu inançlar tamamen yerel folklorik inançlardır. (Sayan-Çevirme, 2005, s.65).

Al ruhu veya al hastalığı, Çin Seddi'nden Balkanlara, Kuzey Denizi'nden Hindistan'a kadar uzanan Türk kavimleri ve topluluklarının geleneklerinde yaşamaktadır. Arapların "Ebullibat", "Et Tabia", "Um Eç Çıbyan" ismini verdikleri al ruhu düşüncesi, Türk toplulukları içinde görülmektedir (Acıpayamlı, 1974, s.80-81).

Eski zamanlardan günümüze kadar olduğuna ve loğusaları etkilediğine inanılan kötü ruhlar ve güçler vardır. Loğusalara musallat olan bu kötü ruhlar, Çin Seddi'nden Akdeniz kıyılarına, Buz denizinden Hint'e doğru yayılmış Türk folklor ve hurafelerinde "al karası, albastı, albis, almış" adlarıyla yer almıştır (İnan, 2000, s.169). Albasması, kişi uykudayken gelir ve üzerine çöker. Bu çöken ağırlığın "cin" olduğu düşünülmektedir. Özellikle doğum yapmış loğusa kadınların ilk günlerinde musallat olur ve onları sıkıntılı bir hale maruz bırakan ateşli bir hastalıktır. Halk inanışına göre al karışı adı verilen yaşlı bir cin gece yalnız yatan loğusaya musallat olur. Al basan kişi birtakım şeyler görüp sesler duyduğunu söyler. Bu durumdan korunmak için muska takmak, yatağa bağlanan kırmızı bez veya kırmızı iplik, loğusayı kırk gün boyunca dışarı çıkarmamak gibi uygulamalar yer alır. Bu inanışlara göre, bu tedbirler loğusayı kötü ruhlar, cinler veya hastalıklardan koruyarak sağlıklı bir iyileşme sürecini desteklemeyi amaçlar. (Erşahin, 2005, s.18-19).

Anadolu'daki Uygulamalar

"Artvin'de ve Orta Toroslar'da loğusayı kırkı çıkmadan hemen önce albasması için yatağının çevresinde kıl urgan dolaştırılır. Bir kadın mum yakar, yaktığı bu mumu urganın iç tarafında üç defa dolandırır. Bu esnada "Al mı seni gördü, sen mi alı gördün?" diye sorulur. Loğusalı kadının, geleneksel bir inanç ya da tabirle, "Ne ben alı gördüm ne al beni gördü" şeklinde bir cevap vermesi, genellikle doğum sonrası dönemde yaşanan değişimlere atıfta bulunur. Bu tabir, loğusa kadının yaşadığı fiziksel ve duygusal değişikliklere vurgu yapar. (Kalafat, 1994, s.17).

- Lohusalı kadının başına kırmızı renkte bir tülbent bağlanır. Günümüzde bu kırmızı tülbent daha çok kız doğuran kadınlara bağlanmaktadır. Ama bunu daha çok ilk 40 gün içinde yaparlar, albastı diyenler varsa da bizim burada daha çok kırk basması olarak bilinir (K.2, K.7).

2.1.3.6. Kırk Basması

Doğumdan sonra ilk kırk gün çok önemlidir. Bu kırk gün içinde kadına ve bebeğe kırk basması olabilir. Kötü ruhların, nazarın, hastalıkların bu dönemde anneyi ve bebeği etkileyeceğini inanmışlardır. Bu kırk basmasına yakalanmamak için bir takım dinsel ve büyüsel önlemler alındığı görülmektedir.

Mut yöresindeki araştırmamızda buradaki insanların ilk başlarda böyle bir şey yok bunların hepsi batıl inanç demelerine rağmen daha sonra nasıl önlemler aldıklarını anlattıkları gözlemlenmiştir. Bir taraftan batıl inanç olarak düşünmelerine rağmen korunma ve koruma inançları daha ağır basmaktadır.

Mut ve çevresinde yaşayan halka göre kırk basmasının sebepleri:

- İki kırklı kadın bir araya gelirse (K.1, K.2, K.4, K.6, K.9, K.22, K.31).
- Kırkı çıkmayan kadın evden dışarı çıkarsa (K.1, K.2 K.8, K.19).
- Kırkı çıkmayan kadın cenazeye ve cenaze evine giderse (K.2, K.6, K.7).
- Dışarıdan evine gelen baba, kırklı bir yerden geliyorsa başka bir yere uğramadan direkt evine gelirse (K.2, K.7, K.19).
- Cenazeye giden baba, başka bir yere uğramadan direkt evine gelirse (K.7, K.12).
- Babadan hariç başka kimseler de bu kırkı eve getirebilir. Anneyi ve bebeği görmeye gelenlere kırk taşıyıp taşımadığı sorulur (K.1, K. 8, K.22).
- Kırklı kadın, kırkı çıkmadan gezmeye gitmez, eğer giderse kırk basabilir (K.1, K.2).

Mut ve çevresinde yaşayan halka göre kırk basmasından kurtulma:

- Kırktan korunma yöntemlerinin olduğu gibi kırk basmasından kurtulma yöntemleri de vardır. Nasıl kırk basmasına uğramışsa kurtulma yöntemi de ona göre olmaktadır.
- Kırk basmasının hangi sebeple olduğu bilinmiyorsa dört yol kavşağında kırklatılır. Ziyaretlerden getirilen su kazanlarda kaynatılır ve üç çarşamba olmak üzere dört yol kavşağında bebek yıkanır. Mut'un Karacaoğlan (Çukur) köyünde, Karacaoğlan anıt mezarı bulunmaktadır. Anıt Mezarın hemen aşağısında bir su kuyusu vardır. Bu su kuyusu ne kışın çok yağmur yağdığına ne de yazın çok sıcak olduğunda bir milim azalmaz. Bu su zemzem suyu gibi kutsal görülür. Bebek dört yol kavşağında ya da bu anıt mezarın yanında üç çarşamba yıkanır. Bebek ile anne de anıt mezarın orada çalı aralarında ya da üç yol ağzında kadının etrafını çarşafı çevrilerek üç çarşamba yıkanır. Eğer kırk basması kış gününde olmuşsa ziyaretlerden getirilen su ile bebek ve anne üç çarşamba yıkanır. Her yıkanmasında biriken suyu dört yol ya da üç yol ağzına dökülür (K.2, K.7, K.19, K.23).
- Cenaze evinden birinin gelmesiyle kırk olmuşsa, kırk bulaştıran ölünün mezarından toprak alınır. Alınan toprak suya katılır ve dört yol ayrımında ya da evde bebek bu su ile yıkanır. Eğer yıkama işlemi evde gerçekleşmişse kirli su dört yol ağzına dökülür (K.4, K.19).
- Bunların dışında çeşitli ziyaret yerlerine gidilir. Zeyne (Zeynel Abidin Türbesi) ziyareti, Karacaoğlan köyünde bulunan Manak Dede ziyareti, Karacaoğlan

köyünde bulunan Karacaoğlan anıt mezarı ziyareti, köylüler daha çok Karacaoğlan anıt mezarına, Erenler Tepesi demektedir (K.1, K.2, K.7, K.19, K.22).

- Kırkı karışan bebeklerin belekleri birbirlerinin belekleri ile değiştirilir (K.2, K.4).

2.1.3.7. Kırklama ve Kırk Gün İçinde Yapılan Diğer İşlemler

- Kırkıncı gün ev ve çevresi temizlenir, kırk gün boyunca anne ve bebeğin kullandıkları eşyalar yıkanır. Anne ve bebek de yıkanarak temiz giysiler giyerler (K.1, K.30).
- Ziyaret yerlerindeki suyun koruyuculuğuna ve iyileştirici gücüne inanılır. Annenin ve bebeğin yıkanması amacıyla buralardan su getirilir. Su okunur ve okuma esnasında besmele çekilerek suya kırk defa vurulur. Dualar okunur ve anne ile bebek bu su ile yıkanır. Yıkanma işlemi bir leğen içerisinde gerçekleşir. Burada biriken kirlı su Dörtüol ağzına dökülür, suyun aktığı tarafa bakılmadan eve dönülür. (K.23, K.24, K.30).

2.1.3.8. Ad Koyma

İnsanoğlunun var olduğu günden bu yana ad verme olgusu vardır. İlk insandan günümüze kadar ad verme olgusu gelişerek ve değişerek günümüze kadar gelmiştir. Bu olgu etrafında birçok gelenek, görenek, inanış ve uygulamalar gelişmiş, bu uygulamalar ise folklor olayını dünyaya getirmiştir. Bunun sonucunda ad verme folklor olayını incelemek üzere halk bilimine bağlı "Onomastik/Ad bilim" dalı içinde "Antroponimi/İnsan adı" doğmuştur. Bunun sonucunda antroponimi adın kişiliğini belirleyen özelliğini; ad seçiminin temelinde bulunan dinsel, büyüsel, toplumsal inanç ve tasarımları belirlemeye ve değerlendirmeye çalışmaktadır (Acıpayamlı; 1992, s.1).

Ad, insanın etik kişiliğini de belirlemektedir. Adın, onurla bir tutulduğu görülmektedir. "Adımı beş para etti", "Sen benim adımı ağzına alacak insan mısın", "Ben de Mehmet isem bunu senin yanına koymam", "Adı batsın" gibi söylemlerin kullanıldığı görülmektedir. Onun için ad seçilirken insanlar bunlara dikkat etmektedir (Örnek,2005, s.524).

Mut yöresinde yapılan uygulamalar şunlardır:

- Bebeğin göbeği kesilirken göbek adı verilir. Genellikle göbek adını doğum ebesi verir. Doktor gözetiminde doğmuş ise genellikle anne bir isim söyler, ebenin ya da annenin söylediği göbek adı çocuğa gerçek adı olarak verilebileceği gibi verilmeyebilir (K.1, K.24).
- Doğumdan sonra çocuğun ismi kulağına ezan okunarak verilir. Bu uygulama genellikle doğumun ardından üçüncü gün ile yedinci gün arasında gerçekleştirilir. Bu işi bir hoca yapar. Ezan üç defa okunur sonra bebeğin adı üç kere kulağına söylenir (K.2, K.7).
- Bir veya birden çok çocuğu ölen kişiler veya sürekli kız çocuğu sahibi olanlar, yeni doğan çocuklarına belirli isimler verirler. Bu isimler genellikle "Dursun, Durhasan, Durmuş, Duran, Duray, Yaşar" gibi erkek çocukları için veya "Döndü, Döne, Durdu, Yeter" gibi kız çocukları için kullanılan isimlerdir.

Bu isimler, çocukların hayatta kalmasını, sağlıklı büyümesini ve gelecekteki yaşamlarında "duran" veya "yeterli" olmalarını temenni eden bir anlam taşır. Ayrıca bu isimler, kaybedilen çocuklarla olan bağı hatırlatmak ve onların anısını yaşatmak amacıyla da tercih edilir (K.1, K. 2, K. 19, K.22, K.24).

- Ad koyma işlemini genellikle ailenin en yaşlısı üstlenir. Eğer böyle bir yaşlı yoksa görev babanıdır. Bu kişi bebeğin sağ kulağına "Euzu Besmele" çeker ve adını üç kere söyler. Çocuğa verilen adın Kuran'da geçip geçmediğini dikkat edilir (K.24, K.31, K.32).
- Anne, baba, dayı, teyze isimleri ya da ölmüş büyüklerin, kardeşin ismi verilir. İlerleyen zamanlarda bebeğin ismini sevmesini yönelik isimler vermeye çalışılır. (K.1, K.2).
- Günümüzde özellikle sınav kağıtlarında zorlanmasının diye kısa isimler verilmeye çalışılır (K.27).
- Çocuğun kaldıramayacağı isimler verilmez. Muhammed, Emin, Yusuf gibi derin anlamları olan isimleri herkes kaldıramaz. Bu isimler çocuğa büyük bir ağırlık verebilir (K.2, K.31, K.32).

2.1.3.9. İlk Gezme

Mut yöresinde ilk gezme ile ilgili uygulamalar şunlardır:

- Bebek ilk gezmesine kırkı çıktıktan sonra götürülür (K.8, K.22).
- Bebek ilk gezmesinde anneannesine ya da babaannesine götürülür (K.1, K.8, K.31).
- Bebek hasta olmasın diye ilk kırk gün çıkarılmaz (K.2, K.9, K.19).
- Hastaneye ya da sağlık ocağına gidecekse kırk gün dolmadan çıkabilir. Anne çok dikkatli olmalıdır.
- Bebeğin yüzünü bir tülbentle kapatır (K.9, K.10).

2.1.3.10. Hastalıklı ya da Çok Ağlayan Çocuk

İlk bebeklik döneminde bebekler hızlı bir gelişim göstermektedir. Hızlı bir gelişim göstermeyen bebekler ya da çok ağlayan bebekler için birtakım dinsel ve büyüsel yöntemlerin yanında tıbbi yöntemleri de başvurulduğu gözlenmektedir.

Mut yöresinde yapılan uygulamalar şunlardır:

- Yerinde durmayan sürekli ağlayan ve çevresini rahatsız eden çocuğa ayakkabının tabanı tam ağlarken ağzına vurularak uygulanır. Bu işlemi akraba olmayan bir kadın yapar. Öncelikle çocuğun bu kadının tanımaması gerekmektedir. Kimse gülmez ve kimse çocuğu kucağına almaz. Bu durum görmezden gelinir. Çocuk bir köşeye çekilir ve sessizce etrafını izler (K.8 K.1, K.2, K.6, K.7, K. 19, K.30).

- Hasta olan çocuğun hastalığına göre bir takım bitkisel çaylar yapılır. Çocuk çok zayıfsa üşüttü düşürülür ve bedeni elekten geçirilmiş ılık toprak ile belenir (sarılır) (K.1, K.2, K.7, K.14, K.19).

2.1.3.11. Konuşamayan Çocuk / Yürüyemeyen Çocuk

2.1.3.11.1. Konuşamayan Çocuk

Konuşamayan çocuk için Mut'ta şu pratikler uygulanır:

- Uslu bir eşeğin kulağından birkaç damla kan alarak çocuğun suyuna damlatılır, üç defa Nas Suresi, üç defa Felak Suresi, üç ya da yedi defa Ayetel Kürsi okunarak çocuğa içirilir. (Kaynak kişi Nasibe Sandal, sesi çıkmayan oğlu için bu yöntemi denemiş ve başarılı olduğunu söylemektedir (K.1, K.2, K.5, K.6).

2.1.3.11.2. Yürüyemeyen Çocuk

Yürümesi geciken ve yürüyemeyen çocuklar için Mut ve çevresinde uygulanan yöntemler şunlardır:

- Yürüteç ya da örümcek adı verilen tekerlekli bir çocuk arabasına çocuk oturtularak yürütmesi sağlanır. Hocaya okutulur (K.1, K.2, K.4, K.30).

2.1.3.12. Sütten Kesme

Mut'ta genellikle 1 ile 2 yaş arasında bebekler sütten kesilirler. Sütten kesilen bebek için yeni bir hayat başlamaktadır. Bebeğin anne sütünü bırakması kolay değildir. Bebeği bu alışkanlığından vazgeçirmek için çeşitli yollara başvurulur. Bunlar genellikle şu şekildedir:

- Annenin meme ucuna tatsız, acı yiyecekler sürülür (K.6).
- Anne çam sakızı ile keçi ya da koyun yününi göğüs ucuna yapıştırır. Bebeğin korkması sağlanır. Eğer bebek kılı kaldırır ve emecek olursa çam sakızı ağzını yakar ve bu tattan memnun olmayan bebek, bir daha süt emmek istemez (K.2, K.22).
- Annenin meme ucuna, zeytinyağı sürülür (K.2, K.19, K.30).

2.1.3.13. İlk Diş / İlk Tırnak Kesme / İlk Saç Kesme

Çocuğun ilk dişinin çıkması, bazı kültürlerde ve geleneklerde özel bir öneme sahiptir. Bu dönemde çocuğun dişi çıktığında, sevinç ve kutlama amacıyla çeşitli adlar kullanılabilir. "Diş aşısı", "diş bulguru", "diş buğdayı" gibi terimler bu kutlama adları arasında yer alır. Bu terimler, çocuğun diş çıkarma dönemini temsil eder ve ona atfedilen anlamı yansıtır. Dişin çıkması, çocuğun büyümesinin bir göstergesi olarak kabul edilir ve bu özel dönemde aileler tarafından kutlama yapılır. (Örnek, 1995, s.162-163).

Ailesi çocuk için diş bulguru pişirerek komşu ve yakınlarına dağıtır. Bu diş bulgurunun içinde isteğe göre fıstık ve menengiç olabilir. İlk dişi gören kişi "muştuluk" der, yani müjdesini ister. Çocuğa hediye alınır.

2.1.3.13.1. İlk Diş ve Diş Bulguru

- Çocuğun, ilk dişi çıktıktan sonra çocuğun ilk dişini kutlamak için bulgurun haşlanarak komşulara dağıtılmasına diş börtmesi denir. İsteğe göre bulgurun içine fıstık, menengiç, nohut konabilir. Haşlanan bulgur, eve gelenlere ve konu komşuya ikram edilir. İçi bulgur dolu giden tabak geri boş gönderilmez, kişinin gönlünden ne koparsa çocuğa hediye olarak verir. 32 tane bulgur ipliğe dizilip çocuğun boynuna takılır. Böylelikle çocuğun 32 tane dişi olacağına inanılır. Daha sonra kuruyan bulgur çocuğun yakasına takılır. Çocuğun önüne büyük bir çarşaf açılır. Bu çarşafın içine, tencere, makas, iplik, kalem, kitap, çaydanlık, kaval gibi birtakım eşyalar bırakılır. Çocuk hangisini alırsa ileride o mesleğe sahip olacağına inanılır (K.1, K.2, K.8, K.31, K.32).

2.1.3.13.2. Tırnak Kesme

- Çocuğun kırk çıkana kadar tırnak kesilmez, eğer kesilirse uğursuzluk getireceğine inanılır (K.2, K.4, K.22, K.30).

2.1.3.13.3. Saç Kesme

- Çocuğun saçı başının derisi tamamen oluştuğunda, çocuğun gözlerinin önüne gelmeye başladığında, daha sık ve gür olsun diye sifıra kesilir (K.6, K.7, K.19).
- Çocuğun saçını kesim işlemini bilen birisi keser çocuk saçını kestirirken huysuz olursa okunmuş su içirilir (K.9, K.10, K.14).

2.1.3.14. Kız Çocuklarında Kulak Delme

- Günümüzde daha çok kuyumcuların yaptığı bir işlemdir. Eski zamanlarda bir iğnenin ucu tuz ve sirke ile iyice temizlenir, ateşte ısıtılır, kulak delme işini bilen kişi çocuğun kulağını deler. Ardından hemen bir ip geçirir. Kulak yara olmasın çabuk iyileşsin diye zeytinyağı sürülür. Bu işlem daha erken yaşlarda da yapılabilir. Buradaki amaç kız ve erkek çocuğunu karıştırmamaktır. Eskiden çocukların okulda küpe takması yasak olduğu için çocukların kulağında ebeleme olurdu. Bu ebelemekten kurtulmak için ise çocuğun kulağı ısıtılmış zeytinyağı ile ovularak ebenin dışarı çıkması sağlanırdı (K.2, K.8).

2.1.3.15. Emişik

- Bebek emziren iki kadının birbirinin bebeklerini emzirmelerine emişik denir. Sütü az olan, çocuğa sütü yetmeyen kadınların, gönüllü olarak sütü bol olan bir başka kadının o bebeği emzirmesidir. Bu emişen iki bebeğe emişik denir. Bu bebekler süt kardeşi olur ve ileride birbirleri ile evlenemezler (K.2, K.6, K.9, K.22).

2.2. Sünnet

Sünnetin sözlük anlamına baktığımız zaman; erkek çocuklarda sünnet (erkeklik organının ucundaki derinin çepeçevre kesilmesi), İslam'da önemli bir uygulama olarak kabul edilir. Bu uygulama,

Hız. Muhammed'in döneminde yaygın olarak gerçekleştirilmiş ve İslam toplumunda bir adet haline geldiği görülmektedir.

İlk olarak sünnet kelimesinin sözlük anlamına baktığımızda, birinci anlamı Hız. Muhammed'in Müslümanlarca uyulması gerektiğini söylediği davranışlar ve sözlerdir. İkinci anlamı ise erkek çocuktaki erkeklik organının ucundaki derinin kesilmesidir. Üçüncü anlamı ise sünnet düğünüdür (Ağcalar, 2009, s.68).

Mut'ta yapılan uygulamalar şunlardır;

- Günümüzde bazı aile hekimleri köylere gelerek köydeki çocukları sünnet etmektedir. Daha önceki zamanlarda bu işi ölçüm ya da kasap dedikleri sünnetçiler yapmaktadır. Mut'ta genellikle sünnet düğünü olmaz. Eski zamanlarda sünnetçi köylere gelir, sünnet olacak olan çocuklar köy kahvesine getirilir. Kahvenin bir odasında ya da çarşaf gerilerek kapatılan bir yerde çocuk sünnet edilir. Çocuk sünnet olduktan sonra yakınları altın ya da para takar. Çocuğun gönlü olsun diye lokum, bandırma ve şeker verilir. Sünnet düğünü, yeni evlenen çiftlerin düğünü gibi olmaktadır. Davul, klarnet ve maddi duruma göre keman gibi müzik aletleri çalınmaktadır. Nazar değmesin diye sürekli "Maşallah" denir. Köy halk köy meydanında toplanır, eğlence düzenlenir. İsteğe göre sünnet yemeği yapılır ya da yapılmaz. Sünnet mevlidi Mut'ta pek yapılan bir şey değildir. Çocuk sünnet olduktan sonra Kur'an okunur, dualar edilir, iyi dileklerde bulunulur. Gelenlere lokum, bisküvi ya da tatlı ikram edilir (K.1, K.2, K.4, K.8, K.22).
- Günümüzde, bebek hastanede doğmuşsa hastaneden çıkmadan sünnet olduğunu duyarız. Böylelikle bebeğin çektiği acıyı hatırlamayacağı düşünülür. Eskiden çocuğun aklının başına gelmesi, otur deyince oturması gerekirdi ki sünnet yarası çabuk iyileşsin (K.2, K.4, K.14).
- Sünnet olmak için daha çok bahar dönemleri tercih edilir, havanın ısınması ile oluşan yara daha çabuk iyileşir (K.30, K.31).

2.2.1. Kirvelik

- Kirve, sünnet edilen çocuğu kucığında tutan ve sünnet boyunca sünnetçiye yardım eden ve çocuğa ilk parayı takan kişidir (K.7). Çocuk sünnet edilirken sünnet eden kişiye yardım edip çocuğu kucığında tutan kişidir. Kirvelik, Mut bölgemizde çok yaygın olan bir şey değildir. Bu bölgemizde daha çok ad olarak kaldığı görülmektedir. Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerimizde baktığımız zaman kirveliliğin oralarda daha çok gelişim gösterdiği görülmektedir (K.7, K.14).

2.3. Asker Uğurlama ve Karşılama

Sözlük anlamına baktığımız zaman askerlik, "ordu hizmeti", "asker olma görevi", "asker olma durumu", "özel yasa ve kurallara göre eğitilen ve savaş durumuna hazır edilen kişilerdir (TS, 2005:17).

Vatandaşın devlete olan en büyük görevlerinden birisi de askerliktir. Asker uğurlama, asker karşılama yöntemleri eskiden günümüze kadar değişikliklere uğrayarak gelmiştir.

Mut'ta yapılan uygulamalar şunlardır;

- Askere gidecek olan genç, bütün akrabalarını konu komşuyu dolaşarak helallik ister. Ziyaret ettiği kişiler askere uğur getirmesi için cep harçlığı verir. Bu uygulamalar günümüzde pek yoktur. Eskiden insanlar gidip de dönmemek, dönüp de görmemek durumuna daha çok önem vermektedirler (K.2, K.7, K.14, K.17, K.18).
- Asker evinde yemek çıkarılır ve bu yemeğe bütün akrabalar, komşular ve bütün köy halkı davet edilir. Bu yemekler daha çok yahni, keşkek, kulak (mantı) çorbası ve şerbet şeklinde olur. Günümüzde ise daha çok etli ekmek ve lahmacun şeklinde olmaktadır. Yemek yedikten sonra Kur'an okunur, askerlerin sağ salim gidip gelmesi istenir. Vatan görevi her şeyin üstünde olduğu için şehit olabileceği kabul edilir (K.9, K.15, K.16, K.33).
- Askere gidecek gençlerin oluşturduğu bir eğlence tertip edilir. Eskiden köy meydanında, okul bahçesinde, köy kahvesinde yapılırken günümüzde daha çok düğün salonları ve mahalle araları tercih edilmektedir. Askerler bu eğlencede kız kardeşleri, sözlüleri ya da eşleriyle ilk danslarını yaparlar ve oynarlar. Daha sonra oynamak isteyen bütün herkes sahneye gelir. Askerlerin üzerine Albayrak atılır, anneleri ellerine kına yakar, eğer asker annesinin kaybetmişse halası, teyzesi ya da ablası kınasını yakar. Akrabalar ve yakınlar ile görüşürler, kıbleye dönüp İmam eşliğinde hep birlikte dua edilir (K.1, K.12, K. 15, K.16, K.18, K.20, K.24).
- Eğlence yapmaya maddi durumu olmayan ya da yeni bir eğlence yapmak isteyen askerler, otogarda davul, klarnet ve keman eşliğinde uğurlanırlar (K.25, K.26, K.30).
- Asker uğurlaması köyde yapılacaksa bazı köylerde köy meydanında, bazılarında köy kahvesi önünde ya da cami önünde toplanılıyor. Askerler yan yana olacak şekilde sıraya girerler, askerler ile görüşmek isteyenler sıra ile görüşür ve askerin cebine uğur parası olarak bozuk para konur. Köyün en gencinden en yaşlısına kadar bu uygulama yapılır. Benim param var diyen gençlere, bu uğur parası evladım diye cevap verilir. "Çoksa azımsama, azsa çoğumsama" denir. Daha sonra kıbleye dönülür, imam ya da imamın görevini üstlenebilecek kişinin öncülüğünde dua edilir ve askerler gidecek oldukları araca binerler. Asker vatani görevini tamamlayıp döndükten sonra askere hoş geldin demek için asker evine gidilir. Asker gelemeyen yakınlarını ziyaret eder. Asker uğurlamasında olduğu gibi dönüşünde de herhangi bir eğlence düzenlenmez. Aile kendi arasında ya da komşuları, akrabaları çağırarak Kur'an okutur. Adak adamışsa onu yerine getirir (K.2, K.3, K. 9, K.12, K.15, K.16, K.18).

2.4. Evlenme

Evlenme her toplumda önemli bir olay olarak görülmüştür. Toplumsal kültürel farklılıklardan dolayı her toplumda farklı bir yöntemle uygulanmıştır. Evlenmede uygulanan töre, âdet, gelenek ve görenek o toplumun evlenme kültürünü oluşturur (Başçetinçelik, 2009, s.149).

Doğumdan sonra önemli bir geçiş dönemi de evlenmedir. Evlilik toplumsal bir olgudur. İki gencin hayatını birleştirmesi, neslin devamını ve akrabalık bağlarının güçlenmesini sağlaması açısından önemlidir.

Kalafat'a göre, Türk toplumunda ev ve evlilik çocuk sahibi olmak, neslin devamını sağlamak açısından çok önemli görülür. Evlenmek ve çocuk sahibi olmak kişinin itibarını yükseltmektedir. Türk toplumunda inançların ve kültürün yaşam üzerinde büyük rolü vardır (Kalafat, 2010, s.210).

2.4.1. Evlendirme Biçimleri

Toplumdan topluma değişiklik gösteren evlenme biçimleri; iki kişinin birbirini sevip âşık olmasıyla gerçekleşen evlenmeler, aile büyüklerinin tanıyıp, başkalarının önerdiği yani görücü usulü diye tabir ettiğimiz kişilerle ve kız kaçırma şeklinde evlenme şekilleri olabilmektedir (Örnek, 1995, s.185-186).

Görücü usulüyle evlenme yaygın olarak görülmektedir. İki gencin birbirini sevmesi ile oluşan evliliklerde adetlere uygun bir şekilde hareket edilmektedir. İki gencin birbirini sevmesi ve kız tarafının oğlana kızı vermemesi ile ya da oğlan tarafının kızı istemesinden kaynaklanan sebeplerden dolayı iki genç kaçar. En fazla 5 ile 12 ay küs kalınır. Eskiden kaçan kıza düğün yapılmaz, gelinlik giyemez sadece imam nikahı ve resmi nikah kıyılır. Günümüzde ise genellikle aileler hemen barışır, düğün oğlan evinde yapılır. Kızın ailesi isterse düğüne katılabilir. (K.1, K.2, K.5, K.7, K.13, K.17, K.30)

2.4.2. Evlilik Çağı-Evlilik Yaşı/Evlenme İsteğini Belli Etme

Geleneksel uygulamaları devam ettiren toplumlar da evlilik çağının geldiğini gösteren birtakım ölçütler vardır. Ülkemizdeki Medeni Kanun'a göre ise 18 olarak belirlenmiştir ama bazı nedenlerden dolayı bu yaşların kızlar için 15 erkekler için 17 yaşının dolduğu yıla kadar düştüğü görülmektedir. Kızlar ve erkekler birtakım hareketler göstererek evliliğe hazır olduğunu belirtir. (Bali, 2009 s.72-73)

Erken evlenmelerin, her iki taraf da sosyal ve psikolojik olarak etkilediği görülmektedir. Gençlerin eski zamanlarda daha erken evlendiği görülürken günümüzde eğitim seviyesinin artması ile gençlerin daha geç yaşta evlendiği görülmektedir.

2.4.2.1. Evlenme İsteğini Belli Etme

Mut ve çevresinde evlilik çağına gelen kızlar ve erkekler; öncelikle annesiyle, ablasıyla konuşarak bu isteklerini belirtirler. Eski zamanlarda ise bu durumun anne ve babayla konuşulmasının ayıp olduğu düşüncesiyle birtakım hareketler sergileyerek evlenme isteklerini göstermektedirler. Öncelikle gencin bir sevdiği olup olmadığı öğrenilmektedir. Eğer böyle birisi yoksa anne çevrede oğluna göre kız aramaktadır.

Mut bölgesinde evlenme isteğini belli etme yöntemleri şunlardır:

- Evlenmek isteyen kız kendini öldüreceğini, genellikle asacağı söyler, eğer aile dikkate almazsa intihar girişiminde bulunur. Evlenmek isteyen erkek “Bu diyardan gideceğim bir daha beni göremeyeceksiniz.” der (K.2, K.3, K.7, K.15, K.16, K.20, K.21, K.31).
- Evlenmek isteyen erkek, sofradaki pilav tabağına kaşığı çakar ve hiçbir şey söylemeden sofradan kalkar (K.3, K.17, K.33).
- Evlenmek isteyen erkek “of of” gibi sesler çıkartır nedenini söylemez (K.3, K.7).
- Evlenmek isteyen erkek babasının ayakkabısını keser (K.1, K.9).
- Evlenmek isteyen kız her şeyi canı gönülden, gülerek, tatlı bir dille yapar. Buradaki amacı artık ben büyüdüm eşime ve çocuklarıma bakabilirim demektir (K.3, K.7, K.30).
- Evlenmek isteyen kız, bir iş buyurulduğu zaman “keşke ölssem de kurtulsam “der. Çok nadir de olsa evlenmek isteyen erkeğin kendimi öldüreceğim dediği de görülmektedir. Gençler böyle davranınca vakit kaybetmeden everilir. (K.1, K.2, K.20, K.33).
- Mut bölgesinde eski zamanlarda birbirini seven iki gencin ailesine söyleyemediği ve bu sevgilerini belli edemedikleri için sevdiği kızını, oğlan kardeşine istediklerini öğrenince kızın ve erkeğin not bırakarak birlikte intihar ettiğine dair bir hikâye söylenmektedir (K.9, K.14, K.30).

2.4.3. Evlilik Öncesi

Evlilik öncesi dönemde, gençlerin birbirleri ile tanışması, eğer kısmeti kapalı ise kısmet açmak için dinsel ve büyüsel İşlemlerin yapılması. Görücü usulü tanışmalar, kız isteme, söz kesme, nişan gibi uygulamaların olduğu görülmektedir.

2.4.3.1. Gelin-Güvey Seçimi

Evlenme, evliliği devam ettirme, evlenme süreci gibi etkenler gelin güvey seçiminin çok önemli olduğunu göstermektedir. Eş seçimi çok önemlidir. Eşlerin birbiri ile uyumlu olması, anlaşabilmesi evliliği devam ettirmek açısından çok önemlidir. Bundan dolayıdır ki aileler çocuğunu evlendirmeden önce evlendirecek kişide birtakım özellikler aramaktadır.

Mut ve çevresinde de aranan birtakım özellikler vardır. Bu özellikler şunlardır:

- Evlenecek olan gelin adayında bulunması gereken özellikler; güzel olması, namuslu olması, hamarat olması, güler yüzlü, tatlı dilli olması, iyi bir aileye ve soya sahip olması gibi özelliklere büyük önem verilir (K.1, K.2, K.3, K.5, K.7, K.8, K.14, K.19, K.32, K.33).
- Evlenecek olan damat adayının askerliğini yapmış olması, iyi bir mesleğinin, iyi bir işinin olması, daha eskilerde sigortasının olmasına önem verilirdi. Damat adayının iyi bir ailesinin olmasına, terbiyeli, çalışkan ve kültürünü bilen birisi olmasına büyük önem

verilir. Günümüzde ise bunların yanında, her iki gencin de okumuş olmasına büyük önem verilir. Her iki gencin de çalışıyor olmasına dikkat edilir. Bunun sebebi ise son zamanlarda geçim sıkıntısının oldukça büyük olmasından kaynaklanmaktadır. Bazı ailelerin, kız okumuş olsa bile oğlanın iyi bir mesleği varsa evlenebileceklerini söyledikleri duyulur (K.2, K.3, K.6, K.12, K.21, K.24, K.25).

2.4.3.2. Kısmet Açma

Evlilik çağı geldiği halde evlenemeyen gençlere kısmetinin kapalı olduğu düşünülür. Bu kısmet kapatmanın aileyi sevmeyen birtakım kişilerden dolayı olabileceği gibi başka nedenlerle de olduğu düşünülmektedir.

Kısmet açmak için Mut ve çevresinde birtakım uygulamalar görülür. Bu uygulamalar şunlardır:

- Kısmeti kapalı olan genç, okunmuş bir suyun içine iğne atar. İğneyi atmadan önce iğnenin başı ortası ve sonu olmak üzere, hoca, falcı ve yatır diye iğnenin bu yerlerini belirler. İğnenin hangi tarafı küflenirse öncelikle oraya gider (K.1, K.2).
- Yatır ve ziyaret gibi önemli yerlere gidilir. Önemli görülen, Zeynel Abidin Türbesi, Karacaoğlan Türbesi, Karacaoğlan köyünde bulunan Manak Dede ziyareti ve Manak Çeşmesi gibi yerlere gidilir. Oranın toprağından ve suyundan alınır. Getirilen su ile kısmeti kapalı olan genç kız ya da erkek yıkanır, kirli su dört yol ağzına dökülür. Kısmeti kapanan kişi bu türbelerde vakit namazının ardından, iki rekât namaz kılar, dua eder. Karacaoğlan Türbesi, Manak Dede Ziyaretinde bulunan ağaçlara ve mezarın etrafındaki zincirlere çaput bağlar dilek diler ve türbeye bozuk para bırakır (K.1, K.2, K.3, K.4, K.7, K.11, K.14, K. 17, K.22).
- Kısmetini açtırmak için kısmetinin neyin bağladığını öğrenmek ister bunun için falcıya gider. Mut'ta çok fazla falcının olduğu söylenmektedir (K.4, K.13).
- Kısmeti kapalı genç hocaya gider muska yaptırır böylelikle kısmeti açılır (K.4, K.13, K.21, K.30).
- Kısmeti kapalı olan gencin nazara uğradığı düşünülerek, kurşun dökülür, seğre sıvanır. Kısmeti kapalı olan gence bir iplik verilir, bu ipi kırk düğüm haline getirir. Bazı sureleri okuyarak bu düğümleri açar (K.1, K.2, K.4, K.13, K.19).

2.4.3.3. Görücü Usulü

Mut ve çevresinde görücü usulüyle evlenmenin olduğu görülmektedir.

- Aile büyükleri ya da çevrenin önerdiği bir kız, derinlemesine bir şekilde araştırmaya tabi tutarlar. Çoğunluk olumlu sonuç verirse haber gönderilir ve aileler tanışmak ister. Öncelikle aile büyükleri tanışır. Aile büyükleri karar verdikten sonra gençler tanıştırılır. Gençler birbirini beğenirse evlilik yoluna gidilir. Eskilerde ise oğlan ve kız birbirini görmese bile büyükler onay vermişse evlenmek zorundadır. Günümüzde ise gençler

birbirini beğenmez ve anlaşamazsa evlenmek zorunda değildir. Erkek tarafının kız tarafına araştırdığı gibi kız tarafı da erkek tarafını araştırır. Erkek tarafı kızı beğenmiş olsa bile kız tarafı erkek tarafını beğenmezse kızlarını vermezler. Kız tarafı altın, ev ve eşya gibi birtakım şeyleri çok fazla isterse anlaşma olmaz (K.1, K.2 K.14, K.30, K.31, K.32).

Mut ve çevresinde kız isteme olayı ise şöyle olmaktadır:

- Birinci aşamada oğlan evi damat olmadan kız tarafı ile tanışmaya gelir. İkinci aşamada ise Allah'ın emri anılarak kız istenir. Kız tarafı, düşünelim, kızımıza soralım gibi sebepler göstererek vakti uzatır. Üçüncü aşamada ise oğlan tarafı Allah'ın emrini tekrar anar ve kız verilir. Bu zorlu aşamalardan geçildiği için kız evinin naz evi olduğu gösterilir. Günümüzde ise genellikle aileler tanıştıktan sonra ya da aileler tanışıyorsa istemeye damat da gelir ilk istemede kız verilir. Damadın memleketi uzakta ise istemeden hemen sonra söz kesilir. Eğer aynı köyden ya da memleketten ise bir gün belirlenir ve söz kesilir (K.1, K.2, K.15, K.19 K.31).

2.4.3.4. Söz Kesme/Tatlı Yeme

İstemenin hemen ardından gerçekleşen söz kesme ve tatlı yemek olayı Mut bölgemizde şöyle olmaktadır:

- İstemenin hemen ardından söz kesme işlemi gerçekleşir. Eskilerde lokum bisküvi yenilirken, günümüzde daha çok baklava türü tatlılar tercih edilmektedir. Buradaki tatlının cevizli mi, fıstıklı mı olmasına dikkat edilir. Oğlan tarafının durumu iyi olduğu halde cevizli tatlı getirmişse cimri olduklarını gösterirler. Söz kesme olayı, kız evinde yapılır. Oğlan tarafı gelirken bir bohça getirir. Bu bohçanın içinde aile büyüklerine hediyeler vardır. Lokum ya da tatlı yenir. Söz kestik ya da tatlı yedik diye söylenir. Bir hafta sonra oğlan evinde kız tarafının götürdüğü tatlı yenir. Kız evi hediye olarak aile büyüklerine bir bohça hazırlar. Böylelikle aileler arasındaki bağ güçlenir, konu komşuya bu iki genç sözlendi olarak duyurulur. Sözlenecek evlenmenin yarısı olarak görülür (K1, K.2, K.7, K.15, K.19, K.30, K.31, K.32).

Mut bölgesinde başlık parası, beşik kertmesi ve berdel gibi uygulamaların olmadığı görülmektedir.

2.4.3.5. Nişan

Nişan, evlenme gelenekleri arasında yer alan bir uygulamadır. Nişan yapılarak bütün herkese evlenme olayı duyurulmuş olur. Bölgelerarası farklılık gösterse de sözün ardından hemen nişan yapılabildiği gibi nişanlının bir zorunluluk olmadığı bilinmektedir (Taş,1992, s.113).

Araştırma konumuz olan Mut bölgesinde nişanın isteğe göre yapıldığı, eğer söz yapılmışsa nişana gerek görmeyen ailelerin olduğu ya da sözün ardından hemen nişan yapılmasını isteyen ailelerin olduğu görülmektedir. Söz, ardından hemen düğün yapılacaksa nişana gerek görülmez. Düğün uzun bir süre sonra yapılacaksa nişan yapıldığı gözlenmektedir.

Anadolu'daki Uygulamalar

Tekirdağ'da nişan oldukça önemlidir çünkü evliliğe atılan ilk adımdır. Bu tören ile adayların evlenme istekleri çevreye duyurulmuş olur. Nişan kız evinde yapılır. Anadolu kültüründe, nişan törenleri önemli sosyal etkinliklerden biridir. Nişan, gençlerin evlilik sürecinde birbirlerine olan bağlılıklarını ve niyetlerini resmi olarak duyurdukları bir dönemdir. Nişan töreni, genellikle kız evi ve oğlan evi arasında düzenlenir ve ailelerin bir araya geldiği bir etkinliktir. Törenin detayları, bölgesel farklılıklar ve ailelerin tercihlerine göre değişebilir, ancak bazı ortak uygulamalar vardır. Nişan töreninde, kız evi tarafından oğlan evine bohçalar gönderilir. Bohçalar, genellikle evlilik için gerekli eşyaların yanı sıra kız tarafının oğlan tarafına hediye olarak sunduğu özel eşyalardır. Bu eşyalar, çeyiz malzemeleri, giysiler, ev aksesuarları veya takı gibi öğeleri içerebilir.

Nişan tatlısı da önemli bir unsurdur ve kız evi tarafından oğlan evine gönderilir. Bu tatlılar, genellikle tepsiye konularak sunulur ve oğlan evi tarafından misafirlere dağıtılır. Bu, nişanın resmi olarak duyurulduğu bir aşamadır ve ailelerin nişan sürecini kutladığı bir ritüeldir. Nişan töreni genellikle kız evi veya ailelerin evlerinin bahçesinde gerçekleştirilir. Törene genellikle aile üyeleri, yakın dostlar, komşular ve köy halkı katılır. Bu törende gençlerin nişan yüzükleri takılır ve böylece nişanları resmi olarak ilan edilir. Tören genellikle sevinçli bir atmosferde geçer ve yemekler, müzik ve dans gibi etkinliklerle kutlanır.

Bu nişan gelenekleri, kültürel ve bölgesel farklılıklar gösterebilir. Ancak genel olarak nişan töreni, genç çiftin evlilik sürecine resmi bir başlangıç yapmasını ve toplumun desteğini almasını simgeler. (Artun, 1998:14).

Mut'ta yapılan uygulamalar şunlardır;

- Her iki tarafın da maddi durumuna göre karar verilir. Genellikle nişan masraflarını kız tarafı karşılar, nişanda toplanan para ve takılar gelinin olur. Gelin bu para ile çeyizini hazırlar. Gelin, damadın; damat, gelinin yüzüğünü alır. Aileler kendi arasında konuşup sözden sonra nişan yapmaya bilirler. Düğüne kısa bir zaman varsa genellikle nişan tercih edilmez. Uzun bir zaman varsa nişan yapılır. Söz ve nişan evliliğin yarısı olarak görülür. Sözlüsünden ya da nişanlısından ayrılan kız ve erkek iyi karşılanmaz. Aynı zamanda söz ve nişan tanışma arifesi olarak değerlendirilir (K1, K.2, K.8, K.9, K.19, K.22, K.23, K.24, K.30).

2.4.3.6. Nişanlılık

Nişandan sonra düğüne kadar olan zaman nişanlılık olarak değerlendirilebilir. Bu dönemin amacı evlenecek olan gelin ve damat adayının birbirlerini daha yakından tanınması içindir. Aileler de birbirlerini bu zaman içerisinde tanır, birbirleriyle kaynaşırlar. Nişanlılık süreci, evlilik öncesindeki dönemde çiftler arasındaki bağın güçlenmesi ve hazırlıkların yapılması için önemli bir zaman dilimidir. Bu süreçte bazı gelenekler ve uygulamalar mevcuttur. İşte nişanlılık sürecinde yaygın olarak gerçekleştirilen bazı gelenekler: Nişanlılık boyunca Mut bölgesinde görülen birtakım uygulamalar:

- Bu dönem boyunca her bayramda oğlan tarafı kız tarafını ziyaret eder. Kurban Bayramı'nda renkli boncuklarla süslenmiş kınalı bir Koç hediye edilir. Aile büyüklerine ve yakınlarına hediyeler verilir (K.9, K.5, K.9, K.14, K.22, K.31).
- Kıza altın takılır, hediyeler alınır (K.27, K.30, K.32).
- Kız evine gidilirken ağzımız tatlı olsun diye tatlı alınır (K.2, K.9, K.32).
- Eskiden kız ve oğlan yalnız bırakılmadan gezmeye gönderilirken, günümüzde ikisi baş başa gezmeye gidebilir (K.24, K.31).

2.4.3.7. Davet/Okuntu

Anadolu'daki Uygulamalar

Anadolu'nun birçok yerinde davet ve okuntu farklı şekillerde yapılmaktadır. Okuntu, okuma anlamına gelirken aynı zamanda yolluk olarak da kullanılmaktadır. Genellikle okuntu işini kadınlar yapar. Anadolu'nun birçok yerinde farklılık gösterebilmektedir. Sivas'ta okuntu dağıtan bir kadının yanına bir de çocuk verildiği görülür. Eskişehir'de okuntu dağıtan kadın tefçiler ile eğlenceli bir şekilde uğurlanır. Bazı köylerde ise köy meydanına mum dikilerek çağırma işleminin yapıldığı görülür (Ağcalar, 2009, s.79-80).

Mut'ta yapılan uygulamalar şunlardır;

- Araştırma bölgemiz Mut ve çevresinde kız ve oğlan tarafının akrabalarına ve çevrelerine gömlek, şalvarlık, yazma, havlu ve mendil gibi hediyeler gönderilir. Akranın yakınlık derecesinden, uzaklık derecesine göre bu hediyeler verilir. Günümüzde ise daha çok gelinin, damadın ve her ikisinin de anne ve babasının isimleriyle birlikte düğün tarihinin ve yerinin de yazılı olduğu davetiye dağıtılmaktadır. Mut'un köylerinde havlu, mendil ve gömlek gibi okuntularda dağıtılmaktadır (K.1, K.5, K.19, K.31).

2.4.3.8. Çeyiz

Çeyiz, kelimesinin kökeni Arapçadan gelmektedir. Arapça anlamı "cihaz"dır. Gelinin, baba evinden sandık içinde götürdüğü eşyalar ve kendi hazırladığı mülküdür. Geleneklerimiz arasında önemli bir yere sahiptir. Bunun içindir ki kız çocukları küçük yaşlarından itibaren çeyiz hazırlamaya başlarlar. İlk hazırladıkları çeyizleri genellikle, yatak çarşafı ve yastık kılıfıdır. Hazırlanan bütün çarşafların

çoğunluğu el emeği ile yapılan işlemlerdir. Ailenin maddi durumuna göre hazırlanan çeyizler değişiklik gösterebilmektedir (Başçetinçelik, 1998, s.167).

2.4.4. Düğün

Mut ve çevresinde yapılan araştırmamıza göre, beş çeşit düğün şekli vardır. Köy düğünü, salon düğünü, kaçarak evlenme, mevlitli düğün ve nikahtır. Köyde yaşayan halk daha çok köyde düğün yapmayı tercih etmektedir. Maddi olanakların yetersizliği nedeni ile şehirde oturan kişilerinde köylerine dönüp düğünlerini yaptığı gözlenmektedir. Salon düğünü, Mut merkezde bulunan düğün salonlarında yapılmaktadır. Mevlitli düğün imam eşliğinde dualar ve ilahiler okunarak yapılan düğünlerdir. Nikah, imam nikahı ve resmi nikah olarak ayrılmaktadır. İki nikah türü de Mut yöresinde oldukça önemlidir.

2.4.4.1. Nikâh

- Düğün yapmak istemeyen ya da ikinci evliliğini yapan kişiler, nikah tercih etmektedirler. Özel olarak seçilen bir yerde ya da belediye nikah salonunda, yakın akrabalar ve arkadaşlar çağrılarak sade bir nikah düzenlenir Gelin gelinlik ya da nikah elbisesi giyebilir. Damat, damatlığını giyer. Alkışlar eşliğinde nikah kıyılır. Davetlilere nikah şekeri ikram edilir ve nikah biter. Eski zamanlarda imam nikahı yeterliyken günümüzde önce resmi nikah sonra imam nikahı kıyılmaktadır. Bu iki nikah düğün öncesinde yapılır. (K.24, K.27, K.28, K.29, K.30).

2.4.4.2. Köy Düğünü

- Eski köy düğünleri bir hafta sürerdi daha sonra bu üç güne düştü. Perşembe günü tomgayt (oğlan tarafından düğüne yardımcı olmak için toplanan kişiler) denilen ekip toplanır. 5-6 tane keçi ya da teke yemek için gerekli olacak erzak, soğan, domates, yağ ve un hazırlanır kız evine davul, keman, klarnet eşliğinde götürülür. Daha eski zamanlarda at ve öküz arabası ile abdalların çaldığı çalgı eşliğinde kız evine götürülür. Bizim burada çingenelere, romanlara “Abdal” denir. En iyi çalgıyı onlar çalar. Mut’un Ortaköy’ünde yaşarlar, onların sayesinde düğünlerimiz eğlenceli olur. Damat evinden kız evine bütün bu erzakların yanında yemeği yapacak olan aşçı da gider. Çevre köyden gelen kişilerin atları, eşekleri ahırlara alınır, saman ve arpa verilir. Misafirler düğün boyunca ağırlanır. Oğlan evinden kız evine atlarla rakı getirilir, gençler bu rakıları düğün boyunca içer, eğer rakı olmazsa kavga çıkartılır. Gençlerin gönlü hoş tutulur. Eskilerde gelinler beyaz gelinlik yerine, paçalı don ve üzerine işlemeli kaftan, elbise giyerlerdi. Daha sonra beyaz gelinlik giymeye başlandı. Gelinin beline al bir kuşak bağlanır. Bu kuşağı babası, abisi ya da amcası bağlar. Gelin ata bindirilir. Köy meydanına doğru götürülür. Orada davul, klarnet ve keman çalar köylü oynar. Köy meydanında damat tıraş edilir. Damat gelinin binmiş olduğu atın yularını çeker, evlerine doğru giderler. Gelin attan, günümüzde arabadan inmez. Kayınbaba ya da kaynana ona bir tarla, öküz, keçi ya da inek gibi şeyler verir. Gelin arabadan iner, başından aşağı

üzüm, şeker, buğday ve bozuk para serpilir. Hemen ayağına kurban kesilir, Kurbanın kanı damada ve gelinin alınına sürülür. Bu kurban onların evliliğinin huzurlu, sağlıklı olması için kesilir, alınına sürülen kanda bunu simgeler. Gelin evin kapısına gelince, hızlı bir şekilde bir güğümü tepikler, buradaki amaç gelinin gücünü göstermesi ve kaynana, görümce ve eltilere gözdağı vermektir. Daha sonra gelin kapıya bir çivi çakar, bu çivinin amacı evliliklerinin sağlamlığı ve devamlılığı içindir. Üzerine bal sürülmüş bir yaprak kapının üstüne yapıştırılır, evlilikleri bal gibi tatlı, yaprak gibi canlı olsun diyerdir. Gelin kapının eşiğinde bir narı kırar, hanesi nar gibi bereketli ve çocukları çok olsun diyerdir. Kapının girişine nar, soğan ve sarımsak asılır. Gelin sağ ayağını atarak eve girer. Gerdeğe girmeden önce gelin yüzünü damada göstermez damat ona genellikle beşi bir yerde takar gelin yüzünü açar daha sonra gelin bakire ise damat, damda bulunan testiye ateş eder. Bunun üzerine damadın arkadaşları, bayrağı yarıya indirilir. Uzunca bir direk üzerine, kamış takılarak yükseltelen bir bayraktır. Kaynana gerdek odasına gider, gelinin kanlı çarşafını alır. Dışarıda bekleyen kadınlara gösterir. Sonraki gün sabah damat sağdııcı ya da bir büyüğü ile kayınbabasını ve kaynanasını ziyaret eder, bu ziyarette gelin gitmez. Damat namuslu bir kız yetiştirdiği için teşekkür etmeye gitmiştir. Eğer kız bakire değilse bu ziyarete damat ile gider damat gelini baba evine bırakır ve kendisi tek başına geri eve gelir. Eğer gelin bakire ise düğünden üç gün sonra damat ile kendi anne ve babasını; kaynana ve kayın babasını ziyarete gider (K.1, K.2, K.3, K.7, K.8, K.9, K.12, K.14, K.15, K.16, K.19, K.20, K.30, K.31).

2.4.4.3. Salon Düğünü

- Salon düğünü daha çok günümüzde tercih edilen evlenme yeridir. Yer bulabilmek için bir yıl öncesinden ayrılmaya başlanır. Salon ve düğün masraflarını damat karşılar. Salon düğünleri yemekli ya da yemeksiz olabilir. Genellikle bölgemizdeki yemekler, kız evinde lahmacun veya etli ekmek şeklinde yapılır. Bütün akrabalar ve davetliler salonda toplanır. Kına gecesi düğünden bir, iki gün önce olabildiği gibi düğünün içinde de yapılabilir. Düğünden önce yapılacaksa gelin bindallı ya da isteğine göre abiye veya nişan elbisesi giyebilir. Başına kırmızı bir al atılır. Kaynanası eline kına yakmak ister ama gelin avucunu açmaz. Kaynana çeyrek ya da yarım altın gösterir gelin avucunu açar, Kaynana bu altını gelinin avcuna koyar üstünde kınayı yakar. Geline kına yakılmadan önce evlilik çağına gelmiş bekar kızlar kınayı gelinin etrafında çevirir. Günümüzde kına merasimi kadın, erkek karışık şekilde yapılır. Genç kızların kınayı çevirmesi, bekar erkeklerin onları görmesi içindir. Kına çevirme olayı yapılırken “Yüksek yüksek tepelere ev kurmasınlar” ya da “Ülker doğdu” gibi türküler söylenir. Bu kına gecesinde hiç duyulmadık şekilde ağıt gibi türküler yakılır. Karacaoğlan’ın torunuyuz, hepimizde bu yetenek doğuştan gelir, derler. Gelinin ağlaması istenir, gelin

hem ağlar hem gider. Salon düğünlerindeki müzik aletleri, bağlama, org, davul ve isteğe göre kemandan oluşmaktadır. Düğünün sonunda kibleye dönülür, dua edilir, acıklı bir türkü çalınır, gelinin ve damadın ailesi ve yakınları fotoğraf çektirir ve sarılıp ağlaşırlar. Daha sonra gelin ve damat arabaya biner, evlerine ya da balayına giderler (K.2, K.3, K.7, K.8, K.9, K.10, K.12, K.14, K.16, K.17, K.19, K.23, K.24, K.30, K.31, K.32).

2.4.4.4. Kaçarak Evlenme

- Mut ve bölgesinde genellikle sevdiğine verilmeyen kızlar kaçarak evlenir. Nişanlı veya sözlü olduğu halde kaçan kızlarda vardır. 1980-90 yıllarına kadar genel olarak kaçan kızlara düğün yapılmaz. Bu senelerden sonra gelenek değişmeye başlamış, kaçmayan kıza yapıldığı gibi kaçan kıza da aynı şekilde düğün yapılmaya başlanmıştır. Kaçan kızın bütün düğün masraflarını damat tarafı karşılar. Mut bölgesinde, kan davası ve kin tutma gibi olaylar görülmez. Büyükler araya girerek kız tarafı ile hemen barışılır ve onlar da düğüne davet edilir. Kız tarafı hemen barışmak istemezse bile beş, altı ay gibi kısa bir süre içinde barışır. Bu bölgede kan davası, başlık parası ya da kin tutma gibi olaylar yoktur. Aileler evlatlarına kıyamaz, kız kaçmış dahi olsa çeyiz gönderilir. Kaçan kıza, kaynanası “Kendi ayağınla geldin” gibisinden kötü muamele yapabilir. Kaçan kızın ailesi ömrü boyunca bu olayı başına kakar. Bu bölgedeki bir inanış ise kaçan kızın yedi adım attıktan sonra pişman olduğu ama geri dönemediğidir. Kaçarak evlenme çok kötü görülmediği gibi iyi de sayılmaz. Kaçarak evlenen gençlerin her şeyi eksik olur. Onun için aileler kızlarını sevdiklerine vermeye çalışır (K.1, L.2, K.3, K.4, K.6, K.7, K.8, K.9, K.10, K.14, K.15, K.16, K.17, K. 30, K.31, K.32).

2.4.4.5. Mevlitli Düğün

Araştırma bölgemizde mevlitli düğünleri pek rastlanmadığı görülür.

- Genellikle ikinci evliliğini yapacak olan kişilere mevlitli düğün yapılır. İsteğe bağlı yemek hazırlanır, hoca eşliğinde Kur'an okunarak gelin uğurlanır ya da bir gün öncesinden başlayarak gelin evinde ilahiler çalınır, düğün salonda yapılacaksa gelin ve damat sürekli oturur, semazenler oynama alanında döner, ilahiler okunur, gelinin kuşağı bağlanır, gelin evine ya da balayına gider (K.30, K.31).

2.4.4.6. Bayrak

Evlilik kurumunun kurulmasına bakıldığında Anadolu'da yapılan bazı evlenme törenlerinde küçük ayrılıklar dışında büyük benzerlikler vardır. Bu törenler sırasında kullanılan bayrak “düğün bayrağı” adını alır. Düğün bayrağı, ay-yıldızlı Türk bayrağı olabileceği gibi şah, nahıl, şimşir, gelbere, yom adları alan ve çeşitli süslerin takıldığı sırtlara çeşitli değişik adlardaki ağaç dallarından oluşmaktadır (Bozyiğit, 1987, s.70).

Mut'ta yapılan uygulamalar şunlardır;

- Mut bölgesinde genellikle düğünler perşembe günü kız evine bayrak asılarak başlar. Oğlan evinden kız evine giderken Albayrak taşınır. Taşınan bu bayrak, herhangi süslerle süslenmiş ağaç dallarından oluşan ve şimşir gibi farklı adlar verilen bayraklardan da oluşabilir. Bu bayrağı taşıyan kişiye bayraktar ya da silahtar denir. Bayraktar çok uyanık olmalıdır. Kız tarafı Bayraktar'ın elindeki bayrağı almaya çalışır, Bayraktar uyanık olmazsa bayrağı kaptırır ve kız tarafı oğlan tarafını ahmak gözüyle görür. Oğlan tarafı güçlü ve akıllı olduğunu bayraktar ile gösterir. Seçtiği bayraktar ne kadar uyanık ise oğlan tarafı o kadar uyanık ve zekidir. Düğün boyunca söylenecek parçaları ve ne zaman ne olacağını bayraktar belirler. İstek parça isteyecek olan kişiler gidip orkestrayı rahatsız edemez. Bu isteklerini bayraktara bildirirler. Düğüne başka köyden gelecek olan misafirler, düğün yerine yaklaşınca silah atarlar, Bayraktar çalan parçayı kestirir, bütün halk toplanarak davul, klarnet ve keman eşliğinde çalıp söyleyerek gelen misafirleri karşılarlar. Silah sesini duyan düğün evi de iki el ateş eder. Bunun anlamı sizi duyduk bekleyin karşılamaya geliyoruz demektir. Silahla ateş etme işi Bayraktar'ındır. Bayraktar en önde onun arkasından müzisyenler ve bütün halk oynayarak gelen misafirler karşılanır (K.1 K.3, K.7, K.17, K.20, K.21).
- Perşembe günü kız evine uzun bir ağaç ya da boru getirilerek onun ucuna kargı ya da kamıştan bir parça takılarak borunun boyu uzatılır. Bu kargının ucu bayrak takılır. Bu bayrağın amacı düğün evini belli etmek içindir. Aynı bayrak oğlan evine de takılır. Gerdek sonrasında kızın bakireliğini göstermek için bayrak yarıya indirilir. Eğer gerdek sonrası bayrak yarıya indirilmez ise kızın bakire olmadığı anlaşılır (K.1, K.2, K.30).

2.4.4.7. Sağdıç

Mut'ta yapılan uygulamalar şunlardır;

- Sağdıç düğün sırasında damada ve geline yardımcı olan kişidir. Damadın sağdıç, evli bir erkekten, gelinin sağdıç, evli bir kadından olur. Buradaki sağdıçların görevi gelin ve damadı evliliğe hazırlamaktır. Sağdıçlar daha çok gerdek hakkında bilgi verirler. Sağdıç, aklı başında yol gösterebilen kişilerden seçilir. Genellikle aile büyüklerinden birisi olur (K.1, K.2, K.3, K.4, K.7, K.8, K.16, K.21, K.24, K.33).
- Sağdıç, düğün boyunca gelinin ve damadın neler yapacağı konusunda bilgiler verir. Gelin ve damat anlamadıkları veya bilmedikleri şeyleri kendi sağdıçlarına sorar. Sağdıç varken anne ve babaya bir şey sorulmaz. Gerdek hakkında sağdıçtan başka birine bir şey sormak ayıp karşılanır (K.1, K.2, K.7, K.9, K.16, K.31, K.33).

2.4.4.8. Esvap Alma (Asbab Alma)

- Perşembe günü kız evine bayrak asılır. Genellikle bugün asbab kesilir. Yakın akrabalar konu komşu ve çevre köylerden gelmek isteyenler asbaba katılır. Damat evinden eşyaları taşımak için günümüzde kamyon, eskilerde ise öküz arabası ya da at arabası getirilir. Kişinin at arabası yoksa katırlar ve eşekler yardımı ile taşınmaya çalışılır. Hangi araç gelirse gelsin, kırmızı kurdele ve renkli boncuklar ile süslenir. Araçta mutlaka bayrak olur. Aracın üstünde, damat tarafından bir kişi davul çalar. İsteğe göre klarnet ve keman eşlik edebilir. Kız tarafından birisi genellikle gelinin abası ya da kardeşi gelin sandığının üzerine oturur. Damadın hediye ya da para vermesi beklenir. Hediyesini alan kişi sandığın üzerinden kalkar. Gelin evinin önüne büyük çullar serilir. Gelinin bütün çeyizi, sesi gür ve işi bilen birisi tarafından gösterilir. Gelinin, damada aldığı hediyeler; damadın, geline aldığı hediyeler gösterilir. Gelinin giyeceği gecelik, damadın giyeceği pijama takımları da gösterilir. İç çamaşırları dahi gösterilir. Üremenin çoğalmanın ayıp olmadığı gösterilmek istenir. Gelinin yaptığı el işlemleri tek tek açılır. Gelinin ne kadar hamarat olduğu gösterilir. Gelinin çeyiz gösterimi bittikten sonra, asbaba gelen davetliler evlenen yeni çiftlere yardımcı olmak için tencere, leğen, çaydanlık, tepsi gibi ev için yararlı olacak hediyeler ya da para atar. Kimin ne verdiği asbabcı kadın tarafından söylenir. Asbaba katılan misafirlere, şeker ve kolonya ikram edilir. Çeyizin üstüne şeker serpilir. Bütün çeyiz araca doldurulur, Müzik eşliğinde bütün köy gezdirilir, daha sonra gelinin ve damadın akrabaları tarafından ev serme olayı gerçekleşir. Köylerde hala devam etmekte olan uygulama merkezde pek görülmez (K.1, K.2, K.4, K.6, K.7, K.8, K.9, K.10, K.11, K.21, K.22, K.30).
- Kız evine akrabalar ve komşular yardıma gelir. Yorgan ve yastık yüzünü kesip dikerler. Yorganın iç çarşafı ve içindeki pamuk baklava dilimi şeklinde birbirine dikilir. Bütün dilimler aynı büyüklükte olur bu dilimlerin üstüne akrabalarından, komşulardan ve çevre köylerdeki tanıdıklardan, daha önce kullanılmış ve fazla kalmış bez parçaları getirilir. Her bir dilimin üstüne rengarenk bir şekilde kare şeklinde kesilmiş olan bezler kıvrılarak dikilir. Bu renkli bezlerin anlamı yeni evlenen çiftlere uğur getirsin, yatakları ayrılmasın, aynı yatakta ömür boyu yaşasınlar, onlara yapılacak olan kötü büyüler ve kötü ruhlardan korusunlar, aralarındaki bağ kuvvetli olsun, elleri tutumlu olsun diye yapılır. Bu bez parçalarını getiren kişiler sevgilerini, bağlılıklarını ve tutumlu olduklarını göstermek isterler (K.1, K.2, K.4, K.6, K.7, K.8, K.10, K.14, K.19, K.22).

2.4.4.9. Kına Gecesi

Toplumumuzda yaygın olarak görülen bir uygulamadır. Düğünden bir gün önce yapılabildiği gibi düğün ile yapılanlar da görülmektedir.

Mut'ta yapılan uygulamalar şunlardır;

- Eski zamanlarda düğünden bir ya da birkaç gün önce yapılır. Kına gecesi genellikle okul içinde pencerelere çarşaf gerilerek yapılır. Dışarıdaki hiçbir erkeğin, oynayan kadınları görmesi istenmez. Güğüm ya da def çalınır. Kınaya gelen kadınlar ve gelin oynar. “Yüksek yüksek tepelere ev kurmasınlar” ve “Ülker doğdu” gibi gelin ağlatma türküler söylenir. Güğüm çalan kadın yetenekli kişilerden oluşur, hemen o an bir yakım yakar ağıt ve türkü karışımı bir şey söyler. Bütün bunlar gelini ağlatmak için yapılır. Gelin elini açmaz, kaynana altın uzatır, gelin elini açar, kaynana altını avuç içine bırakır ve kınayı yakar. Gelin ağladıktan sonra hemen hareketli parçalar söylenir gelin oynatılır. “Hem ağlarım hem gider” der. Gelin üzerine genellikle bindallı giyer. Başına kırmızı bir duvak atılır (K.1, K.2, K.4, K.6, K.9, K.23, K.24, K.30).
- Kına gecesi günümüzde düğün gibi yapılmaktadır. Düğünden bir gün önce yapılır. İlk önce gelin ve damat dans eder. Sonra bütün genç çiftler ve dans etmek isteyenler sahneye çıkar, hemen arkasından oyun havası çalınır ve oynanır, daha sonra gelin elinde testi ile oynar damat oturur. Oyun sonunda gelin testiyi kırar. Testinin içinde üzüm, şeker ve buğday olur. Çocuklar şekeri toplamak için koşar, düğünde ve kına gecesinde oynayanlara para atılır. Atılan para yere düşer, bu paranın amacı uğur getirmesi ve nazardan korumak içindir. Gelin ve damadı izleyenlerin bir an dikkati paraya takılır. Böylelikle onların verdiği nazar toprağa karışır. Bu parayı çalgıcılar toplar. Gelinin ve damadın eline kına yakılır. Burada da gelini ağlatmak için türküler çalınır. Kına sonunda kibleye dönülüp dua edilir. Bütün herkes evine gider. Gelinin baba evindeki son gecesidir. Son gece de annesi ya da ablasıyla uyuyabilir (K.2, K.5, K.10, K.13, K.24, K.27, K.28, K.30).

2.4.4.10. Gelin Alma

Geleneksel kültürde kına gecesinden hemen sonra yapılan gelin alma düğün başladıktan üçüncü ya da dördüncü güne rast gelmektedir. Bugün genellikle pazar günüdür. Pazar sabahı erken saatlerde gelin evin de ve damat evinde hazırlıklar yapılır. Kız evi, kızını uğurlayacağı için hüznü, oğlan evi aileye yeni bir birey geleceği için mutludur. Kız evi sessiz iken oğlan evinde eğlenceler yapılır. Oğlan evinden yola çıkan konvoy ekibi öğlen olmadan kız evine gelir. Gelin ailesi ile vedalaşır ve yeni evine doğru konvoy ekibi ile yola çıkar. Gelin alıcılar, oynayarak, şarkılar söyleyerek gelini yeni evine götürürler (Karakaş, 2005, s.54-55).

Mut'ta yapılan uygulamalar şunlardır;

- Gelin alma ekibi, davul, klarnet ve keman çalarak gelir. Kız tarafı, oğlan tarafının geldiğini anlar ve gelin ailesi ile vedalaşır (K.2, K.7, K.9, K.19, K.21).

- Gelinin beline babası tarafından kırmızı bir kuşak bağlanır. Eğer babası sağ değilse bu görevi abisi ya da amcası yapar (K.1, K.3, K.16, K.17, K. 21, K.27).
- Günümüzde oğlan tarafı gelir, gelini baba evinden alır. Kız ve oğlan tarafının oluşturduğu konvoy, düğün salonuna doğru düdük çalarak gider. Bazı köylerde davul ve klarnet çalınır (K.7, K.15, K.24, K.27, K.28, K.30).

2.4.4.11. Gelin İndirme

Eski Türklerden günümüze kadar varlığını koruyan saçı kurban, gelin indirme gününde de gerçekleşir. Saçı, geleneği Türklerde her devirde karşımıza çıkabilir. Avcılık, çobanlık ve çiftçilik gibi geçmiş dönemlerde, insanlar doğal kaynakları kullanarak yaşamlarını sürdürürlerken, bu kaynakların bazılarını ritüel ve inançsal değerler yüklemişlerdir. Bu nedenle bazı geleneklerde avın kanı, yağı ve eti, çobanlık döneminde süt, kımız ve hayvanların yağı, çiftçilik döneminde darı, buğday ve meyveler saçı olarak kullanılmıştır. Bu uygulamalar, yerel inanç sistemleri ve kültürel geleneklerle ilgilidir.

Örneğin, saçı yabancı soya mensup olan bir kızın kocasının soyuna kabul edilmesi için yapılan bir kurban ayini, belli bir toplumun inançlarının bir parçasıdır. Bu ayin, çiftlik dönemiyle ilişkilidir ve evlilik bağlarının güçlenmesi, kutsal ruhların rızası ve koruyucu ruhların onayı için gerçekleştirilmiş olmasıdır. İnan, 2000, s.167).

Mut'ta yapılan uygulamalar şunlardır;

- Damat ve gelin balayına gitmiş ise ya da geleneksel uygulamaların hiçbirini İstemezse direkt yeni evine gider (K27, K.28, K.30).
- Gelin arabadan inmez kayınbaba ya da kaynana onu arabadan indirmek için tarla, bahçe verir ya da altın takar (K,6, K.9, K.19, K.28).
- Konvoy eşliğinde bütün köy dolaşan gelin ve damat eve gelir. Onları davul, keman ve klarnet eşliğinde oynayan yakınları karşılar. Mut yöresine özgü parçalar çalınır (K.7, K.17, K.18, K.21).
- Gelin arabadan inmeden hemen ayağına kurban kesilir. Kurbanın kanı gelinin ve damadın alınına nokta şeklinde sürülür. Bundan sonra müzik durur, kibleye dönüp imam eşliğinde dua edilir. Dua bittikten sonra gelin ve damat eve girer, müzik çalmaya devam eder. Gençler sabaha kadar kurbanın etini yer ve eğlenceye devam ederler. Geçimleri tatlı olsun diye bir yaprağın üzerine bal sürülür ve kapının üstüne yapıştırılır. Evlilikleri çivi gibi sağlam olsun diye kapı üzerine çivi çaktırılır. Gelin eve girmeden önce içinde az su bulunan güğümü tekmeler. Ben güçlüyüm, beni gelin diye ezmeye kalkmayın izlenimi verilir (K.1, K.2, K.5, L.9, K.10, K.19, K.23, K.28, K.30).

2.4.4.12. Nikâh

Evensel olmayan bir uygulama olan bu nikah, toplumların dişi ve erkek üyeleri arasında cinsel ilişkiye girip üremeden önce yapılan evlenme ya da nikah törenidir. Nikâh merasiminde, sembolik

olarak gelin ve damada birbirleriyle evlenmek isteyip istemedikleri sorulur. Sorunun yanıtı belli olmasına rağmen sorulur, çünkü izin evlenenlerden değil toplumdan aile büyüklerinden alınır. Nikâhın gayesi; kadın-erkek birlikteliğini Kamuya ilan etmek, toplum tarafından kabul edilmek, tebrik etmek ve kutsamaktır (Örnek, 1995, s.198).

Mut'ta yapılan uygulamalar şunlardır;

- Resmi nikâh düğünden önce yapılır ya da düğün içinde yapılır (K.3, K.7, K.10, K. 28).
- İmam nikâhı düğüne yakın bir zamanda da kıyılabilir (K27, K.28, K.30).
- İmam nikâhı gerdekten önce yapılmalıdır (K.4, K.14, K.19).
- Günümüzde hocalar resmi nikah olmadan imamlar nikah kıymaz oldular. Eskiden resmi nikah çok önemsenmez (K.7, K. 17, K.18, K. 25, K.27, K.28).

2.4.4.13. Gerdek

Dini veya resmi nikâh kıyıldıktan sonra gelin ile damadın bir araya gelmesine “gerdek”, buldukları mekâna ise “gerdek evi, gerdek odası, gerdek damı” vb. Farklı adlar alırlar (Örnek, 1995, s.197-198).

Medeni ya da dinsel nikahtan sonra gelinle damadın bir araya gelmesine gerdek denir.

- Gerdeğe girmeden önce geline ve damada pekmez şerbeti içirilir (K.1, K.2, K.19).
- Gerdeğe girmeden önce gelin ve damat iki rekât namaz kılarlar (K1, K.2, K.3 K.8).
- Oğlan evinde perşembe günü dikilen bayrak gerdekten sonra indirilir ve havaya ateş edilir. Bu durum kızın bakire olduğunu gösterir (K.1, K.21).
- Gerdek odasına giren damadın sırtına arkadaşları tarafından vurulur (K.12, K.26, K.29).
- Gerdek odasına damat girdiğinde, gelin konuşmaz, duvağını açtırmaz. Damat önceden hazırladığı yüz görümlüğünü taktıktan sonra duvağı açabilir, gelin de yüz görümlüğü takıldıktan sonra konuşur (K.1, K.2, K.8, K. 23).

2.4.5. Düğün Sonrası

2.4.5.1. Duvak

Mut'ta gerdek sabahına “yüz açımı” denilmektedir. Mut'ta yapılan uygulamalar şunlardır:

- Yüz açımı düğünden sonraki gün yapılır (K.1, K.2, K.6, K.7, K.9, K.19, K.22).
- Kadınlar gelin evinde toplanırlar. Gelin gelinliği yeniden giyer, bir yakını eline şiş ve oklava alır, üç defa gelinin peçesini kaldırıp indirir. Sonra şişi veya oklavayı kırar. Geline, bir de hediye verir. Bu hediye altın ya da ev eşyası olabilir. Kadının saçı perçem olacak şekilde kesilir. Büyüklerin elini öper böylelikle düğün bitmiş olur (K.1, K.2, K.9, K.27).

Günümüzde Mut bölgesinde yüz açımı töreni ile ilgili çok uygulama yoktur. Olan uygulamalar müzik eşliğinde yapılır.

2.5. Hacı Uğurlama ve Karşılama

Hacı, toplumumuzda çok önem verilen İslam dininde farz kabul edilen bir ibadettir. Bu ibadeti yerine getiren kişilere saygı duyulur. Hacı ibadetini yerine getiren kimselere “hacı” denilir. Hacca gidecek olan kişiler, hacca gitmeden ve hacı dönüşünde İslam’ın istediğin şekilde hareket etmeleri gerekir.

Hacı, yüzyıllar boyunca İslâm toplumlarında, dinî boyutunun yanı sıra, sosyo-kültürel, ekonomik ve siyasî yönleriyle de büyük bir öneme sâhip olmuş ve bu önemini her geçen gün artarak korumaya devam etmiştir. Haccın manevî içeriğiyle diğer işlevleri âdeta bütünleşmiş, bu özelliğiyle de diğer din ve inanç sisteminden ayrı bir mahiyet kazanmıştır (Bayyığıt, 1998, s.5).

Mut'ta yapılan uygulamalar şunlardır;

- Hacca gidecek olan kişi öncelikle tüm yakınlarından helallik ister, küs olduklarıyla barışır (K.3, K.7, K.12, K.16, K.25, K.33).
- Hacca gidecek olan kişiler hacca gitmeden önce bütün çocuklarını evlendirmiş olmalıdır. Maddi sıkıntısı yoksa evlendirmeden de gidebilir (K.16, K.18).
- Hacı yola çıkmadan önce yakın akrabaları ve komşuları onu uğurlamaya gelir. Akrabaları ve komşuları, hacca gidecek olan kimselerden kendileri için orada dua etmelerini isterler, hacca gidecek olan kişiye uğur parası verirler, Hacı Parayı veren kişileri daha değerli hediye getirir. (K. 9, K.11, K.15, K.18).
- Yaklaşık bir ay ile kırk beş gün arası bir zaman süren bu ibadet sona erdiğinde memleketlerine dönen hacılar yine yakın akrabaları ve komşuları tarafından karşılanırlar (K. 3, K.7, K.8, K.16, K.19, K.25, K.33).
- Hacdən dönen kimseler, yakınlarına oradan getirdikleri zezem suyu ve hurmalardan ikram ederler ve çeşitli hediyeler (tesbih, seccade, namaz örtüsü...) verirler (K.7, K.16, K.25, K.33).

2.6. Ölüm

Ölüm diğer bütün topluluklarda olduğu gibi Türkler arasında da hayatın ve geçiş dönemlerinin son aşaması olarak görülür. Bir insanın ölümü, doğumu gibi olağan karşılanmış, doğumunda birtakım ritüeller gerçekleştiren toplumlar, ölüm üzerinde de ritüeller geliştirmiştir (Aça, 1999, s.24).

Ölüm, ilk insanoğlundan bu zamana kadar çaresiz bir durum olarak görülmüştür. Toplumdan topluma değişiklik gösteren ölümden, korunma yöntemlerinin içerik olarak farklı olsa da amaç olarak aynı doğrultuda hareket ettikleri görülmektedir. Toplumların, ölümden korunma yöntemleri içinde buldukları inanç sistemine göre de değişiklik göstermiştir. Anadolu'da hâkim olan inanç sistemi İslam olduğu için, bu coğrafyada yaşayan insanlar İslam'a göre korunma yöntemlerini benimsemişlerdir (Artun, 2005, s.170).

Ölüm çevresinde oluşan birtakım uygulamalar vardır bu uygulamaları üç gruba ayrılıp değerlendirebiliriz.

2.6.1. Ölüm Öncesi

Bu hayatla bağı koparmadan önce kişide birtakım belirtiler meydana gelir. Çevresindeki kişiler birtakım uygulamalar gerçekleştiriyor. Bütün bu uygulamaların amacı öte dünyaya gidişini kolaylaştırma; onun öte dünyada ve geride bıraktıklarının gözünde saygın ve mutlu bir kişi olmasını sağlamaya yöneliktir (Örnek, 2000, s.285).

2.6.1.1. Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler

Ölüm korkusu halkın bilinçaltında yer almaktadır. Bu ölüm korkusundan meydana gelen halkın ihtiyacı, meteorolojik olayları, hayvanların hareket ve seslerini rüyalarındaki gördükleriyle, hastadaki psikolojik ve fizyolojik değişimleri çoğu zaman ölümün bir belirtisi olarak görmüşlerdir (Örnek, 1975, s.15).

Araştırma konumuz olan Mut bölgesinde ölümü düşündüren belirtiler şu şekilde sıralanabilir:

- Gece ya da sabaha karşı köpek ulursa bir kişinin öleceği düşünülür. İlk önce hasta kişiler akla gelir (K.1, K.2, K.7, K.8, K.16).
- Damda, evin önündeki ağaçta, baca üstünde, elektrik direğinde bir baykuş öterse baykuşun öttüğü evde ya da mahallede birisinin öleceği düşünülür (K.2, K.3, K.8, K.16, K.21).
- Hastanın ayakları şişirse ölecek diye düşünülür. Ayaklarındaki şişlik bacaklarından yukarıya doğru çıkarsa hasta ölür (K.3, K.7, K.16).
- Ahırdaki hayvanlar huysuzlanırsa afet ya da birinin öleceği düşünülür (K.2, K.9, K.12, K.15, K.16).
- Hasta ya da ölecek kişi, rüyasında daha önce ölmüş bir büyüğünü görür. Rüyada ölmüş birisini görmek, üstü kapatılmış bir lafın yeniden gün yüzüne çıkacağına ve o ölmüş kişinin birisini götüreceği düşünülür (K.1, K.2, K.21).
- Kuzgun öterse biri ölür (K.1, K.2, K.9, K.16).

2.6.2. Ölüm Sırası

Araştırma alanında yapılan uygulamaların çoğu İslam dini içerikli olsa da halkın yaşam tarzı ve gelenekleri gereği yerine getirilen uygulamalar da vardır. Buradaki amaç hastanın son nefesini huzurlu bir şekilde vermesini sağlamak ve başında bulunan kişinin vicdanını rahatlatmak içindir.

Mut yöresinde ölüm olayının gerçekleşmenin anlaşılmasından sonra yapılan uygulamalar şu şekildedir:

- Öleceği anlaşılan hasta, sağ tarafına yatırılır (K.1, K.7, K.18, K.19, K.20, K.39).
- Ölecek kişinin, kelime-i şahadet getirmesi sağlanır (K.1, K., K.2, K.9, K30, K.39).

- Öleceği düşünülen kişiye son olarak su içirilir. Su içirilemezse dudakları bir pamuk veya havlu yardımıyla ıslatılır (K.1, K., K.2, K.9, K30, K.39).

2.6.3. Ölüm Sonrası

Mut'ta yapılan uygulamalar şunlardır;

- Ölüm gerçekleştikten sonra ölen kişinin çenesi ağız açık kalmaması için bağlanır. Gözleri açık kalırsa kapatılır. Ölen kişinin gözlerinin açık kalması bu dünyada yapmak isteyip de yapamadığı şeyler içindir. Ayak başparmakları birbirine bağlanır. Buradaki amaç, sağa sola dönüp açılmaması içindir. Kişi öldükten sonra kan akışı durduğu için bedeni olduğu şekilde kalır. Bu uygulamalar sayesinde defin işlemleri daha kolay hale getirilir. Ölen kişi, hemen defnedilecek ise hiç bekletilmez kefenlenir ve defin işlemi gerçekleşir. Eğer kardeşi veya çocukları gelecekse ya da ikinci namazından sonra vefat etmiş, sabah namazına kadar beklenir. Bu zaman zarfında, bu uygulamaların yanında, karın şişmesin diye karının üzerine metal bıçak veya makas konur. Ölen kişinin yüzüne beyaz tül bir örtü örtülür. Ölen kişinin ayakkabıları kapıya ters çevrilerek konur. Artık senin bu evde yerin yok gelme demek istenir. Ölen kişinin ruhu gelirse, bir kişiyi daha kendisi ile götüreceğine inanılır. Ölü evden çıkana kadar başında Kur'an okunur. Yakınları ve ağıt yapmayı başaran kadınla, r ölü evinde ağıt yakar. Ölen kişinin yaşına cinsiyetine göre ahenkli bir şekilde ağıtlar yakılır. Bu ağıtları duyan, daha önce yakınlarını kaybeden kişiler o anı anımsayıp ağlayan kişilere eşlik edip onların acısını paylaşırlar. Bu bölgede ölü evine, "ölgülü evi" denir. Eskiden daha çok ölü evine gelen yakınları ve komşuları yemek getirirken günümüzde ise yemek ölü evinde komşuların yardımı ile pişer (K.1, K.2, K.3, K.5, K.6, K.7, K.8, K.12, K.15, K.16, K.17, K.19, K.20, K.22, K.24).

2.6.3.1. Yıkama ve Kefenleme

Ölüyü defnetmeden önce, yıkama ve kefenleme işlemi gerçekleştirilir. Ölen kişi, erkek ise erkek bir yıkayıcı, kadın ise kadın bir yıkayıcı tarafından yıkanır. Araştırma bölgemizde de bu işi meslek edinen kişilerin olduğu görülmektedir. Bu yıkayıcıların yanına, yakınları da su dökmek için girebilirler. Bu yıkayıcılar, para ya da hediye karşılığında bu işlemi gerçekleştirirler. Hiçbir şey almadan sadece sevap kazanmak için bu işi yapan yıkayıcılarında olduğu da görülmektedir (K2, K.3, K. 7, K.9, K.12, K.21, K.31).

Anadolu, bir İslam ülkesi olduğu için burada yapılan uygulamalar İslam'a uygun bir şekilde yapılmaktadır. Kefenin rengi beyazdır. Erkeğin ölü elbisesi, gömlek (omuzdan ayağa kadar örtülen kumaş), izar (baştan ayağa kadar örtülen kumaş) ve lifafe (baştan ayağa kadar örtülen kumaş) olarak adlandırılan üç parçadan meydana gelir. Kadının kefeni, himar (başa örtülen bez), dir (gögse konulan bez), hırka (gögüsten göbeğe ya da diz kapağına kadar örtülen bez), izar (baştan ayağa kadar örtülen

bez) ve lifafe (baştan ayağa kadar örtülen bez) denen beş parçadan oluşmaktadır. Halk arasında kefen parası diye ayrılan bir para vardır. Hacca gidenler kefenlerini zemzem suyu ile ıslatıp kuruturlar. Hacca gidenler kefenlerini oradan getirdikleri gibi gitmeyenler de onlara sipariş verip kefenlerini oradan alabilirler (Ağcalar, 2009, s.97-98).

Mut'ta yapılan uygulamalar şunlardır;

- Cenaze tenişir tahtasının üzerine yatırılır, koltuk altı, dirsek ve diz ağrıları, bezle silinir, temizlenir. Cenazenin her tarafı ılık ve sabunlu su ile sağdan başlanarak yıkanır, cenazeye abdest aldırılır (K.1, K.3, K.5, K.7, K.9, K. 15, K.16, K.17, K.21, K.25).
- Kadın ölüyü kadınlar, erkek ölüyü erkekler yıkar (K.1, K.2).
- Erkekler iki kat, kadınlara üç kat kefen sarılır (K.1, K.2, K.5, K.7).
- Kefene çörek otu, zemzem suyu dökülür. Kişi ölmeden önce istemişse kefenine hacı esansı sürülür (K.1, K.5).
- Ölünün gözüne, ağzına, parmaklarının arasına, kulağına pamuk koyulur (K.1, K.2).
- Ölü yıkama işlemini, ölü yıkayıcı ya da ölü yıkamayı bilen kişi yapar. Ölü yıkanırken yakınları su dökmek için girebilir. Yakınlarının su dökmek için girmesinin amacı cenazeye olan son görevlerini yerine getirmek içindir (K.1, K.3, K.7, K.8, K.16).
- Cenaze yıkanıp kefenlendikten sonra, baş ve ayak tarafı bağlanır (K.5, K.7).
- Ölünün yıkanma suyu artarsa toprağa dökülür (K1, K.5, K.9).
- Ölü yıkama suyunun ısıtıldığı kazan ters çevrilir. Ölen kişi, arkasından başka kişileri de götürmesin diye yapılır (K.1, K.2, K.8, K.16).
- Kefene gül suyu dökülür (K.1, K.30).

2.6.3.2. Cenazenin Taşınması

Mut'ta yapılan uygulamalar şunlardır;

- Yıkanan ve kefenlenen cenaze, cenaze namazı kılınıp helallik almak ve defnedilmek için mezarlığa götürülür. Genellikle yakınları olmak üzere ölen kişiyi seven kişiler, salın (tabut) altına girerek cenazeyi onar aradım taşır. Sal, Euzu Besmele çekilerek tutulur. Eğer ölü erkek ise salın başına şapkası konur ya da konmaz. Eğer kadınsa başörtüsü bağlanır. Eğer ölen kişi genç bir kız ve hiç evlenmemiş ise allık örtülür. Cenaze çocuk ise Albayrak örtülür. Çocuk olduğu için şehit olduğuna inanılır (K.2, K.3, K.12, K.17, K.18, K.25).
- Cenaze evden çıkarken ve cenaze namazı kılınırken hoca “Ey ahali bu mevtayı nasıl bilirdiniz?” diye sorar. Cemaat de “iyi bilirdi “der. Hoca bu soruyu üç defa tekrarlar (K.3, K.7, K.16, K.20, K.25, K.33).

- Cenaze evden çıkmadan önce ayakkabısı hemen kapının dışına ters çevrilerek konur. Ölen kişinin o evden umudunu kesmesi istenir. O artık ölmüştür yeni bir dünyaya göç etmiştir (K.1, K.2, K.8, K.30).

2.6.3.3. Cenaze Namazı

Araştırma konumuz olan Mut bölgesinde, cenaze namazı ile ilgili şu uygulamalar görülmektedir:

- Ölü, mezara yakınları ve komşuları tarafından gömülür (K.3, K.7, K.17, K.18).
- Ölüyü, mezarın içine “saptırma” dedikleri yere, yönü kibleye gelmek üzere sağ tarafına doğru yatırılır (K.3, K.7, K.12, K.16, K.17, K.18, K.25, K.33).
- Ölen kişinin üzerine doğrudan doğruya toprak gitmesin diye mezarın içine tandır adı verilen taşlar ya da tahta parçaları yerleştirirler. Aralarda kalan boşlukları ise çam pürüsü (yaprakları) ya da mezarlıkta bulunan ağaçların yaprakları ve otlar doldurulur. Ölü, mezara konulduktan sonra yakınları ve toprak atmak isteyen kişiler ölünün mezarına üç kürek toprak atar ve mezarın etrafı düzeltilir. Cenaze yapılan bir son görev de budur. Gömme işlemi tamamlandıktan sonra mezarın etrafı taşlarla çevrilir. Başucundan başlayarak, ayak ucuna doğru su dökülür. Bunun sebebi Azrail'e oradan uzaklaştırmaktır. Eğer Azrail geri gelirse başkalarını da götürür. Mezarlıkta bulunan ağaca göre (sumak, çınar) değişir ama genellikle pınar (maki, çalılık) dalı başucuna dikilir. Mezarın üzerine buğday atılır. Bir kap içinde su bırakılır. Buğdayı Karıncalar yesin, suyu kuşlar içsin, ölen kişinin ruhu rahata ersin diye yapılır. Mezara gelenlere helva dağıtılır. Bütün herkes mezarın başında dua eder ve dağılır. Mezarın başında sadece imam kalır ve dalgın verir. İmam dalgın (telkin) vermezse ruhun gerçek dünyaya gidemeyeceği düşünülür. Çünkü cenaze henüz öldüğünün farkında değildir. İmam dalgın verince kafası mezarın içindeki taşa vurur. “Eyvah” der. Cenaze o zaman öldüğünü anlar. İmam, taşa vurma sesini duyunca duasını tamamlar ve mezarlıktan ayrılır (K.1, K.3, K.7, K.12, K.15, K.17, K.18, K.21).

2.6.3.4. Cenaze Evi

Ölen kişinin ruhunu memnun etmek, yakınlarına maddi ve manevi destek olmak için ölüm sonrası birtakım uygulamalar yapılır.

Bazı bölgelerde, bir evden cenaze çıktığında köyün tüm evlerinde su dolu olan kaplar boşaltılır. Azrail'in, kanlı bıçağını o sulara yıkadığı inancı vardır. Sivas ve dolaylarında, Azrail'in kılıcını temizlediğine inanılan bu sulardan içenlerin ve bu suları kullananların ölüm riski taşıdığına inanılır (Örnek, 1996, s.91).

Mut'ta yapılan uygulamalar şunlardır;

- Cenazenin defnedilmesinden sonra cenaze evi yalnız bırakılmaz. Evinde ocak varsa sabaha kadar dumanı tüter. Evinde ocak yoksa gaz lambası, fener ve günümüzde ampul, çok kısık da olsa açık bırakılır. O gece, ruhun ocak başına gelip evini kontrol edeceği düşünülür. Eğer Işık görmezse benim kimsem yokmuş diye üzüülür. Akrabalar, komşular, köylüler cenaze evine yemek getirir, günümüzde daha çok cenaze evinde yardımlaşarak yemek pişirilir. Yemek erzaklarını komşular, köylüler getirir. Hep birlikte toplanılır yemek yenir. Kuran okunur, dualar edilir (K.1, K.2, K.3, K.7, K.8, K.11, K.17, K.19, K.21, K.23, K.24, K.30).
- Ölümünden yedi gün sonra ölü evinde yemek pişirilir, bu yemeğe haftalık yemeği denir. Herkes toplanarak yemek yenir ve ölünün ruhu için Kur'an-ı Kerim ve Mevlit-i Şerif okunur. Cenaze evinde hoş geldiniz, hoş bulduk gibi cümleler kurulmaz, Allah rahmet eylesin, başınız sağ olsun, cennet mekânı olsun, Allah korktuğundan kurtarsın, Toprağı bol olsun, Allah razı olsun gibi cümleler kurulur. (Bazı bölgelerde toprağı bol olsun cümlesinin beddua olarak kullanıldığı görülürken Mut bölgesinde, topraksız kalıp kuşa kurda yem olmasın anlamında kullanılmaktadır) (K.1, K.2, K.5, K.9, K.12, K.31).
- Cenaze sahipleri uzunca bir süre açık renkli kıyafetler giymez (K.9, K.10, K.11).
- Cenaze evinde ve komşularda radyo, televizyon ve herhangi bir eğlence aleti açılmaz. O gün bir düğün varsa çalgıcılar çalmayı keser, cenaze evi yapabilirsiniz derse düğün devam edebilir. Ama çok yüksek sesle çalınmaz (K.3, K.7, K.17).
- Kadınlar, cenazeyi mezarın giriş kapısına biraz daha uzak olacak mesafeye kadar uğurlarlar. Cenazenin arkasından, erenler yoldaşın, toprağın bol, mekânın cennet, Muhammed, komşun olsun diye dua ederler. Cenaze yakınları ağıt yakarlar (K.1, K.3, K.5, K.16, K.24, K.31).

2.6.3.5. Belirli Günler / Ölü Yemeği

Anadolu'daki bazı uygulamalar ölen kişinin dinsel törenlerle ve yemeklerle anıldığı belirli zamanlara sahiptir. Bu yemekler; "yedinci", "kırkinci" ve "elli ikinci" adlarla anılır ve bu günlerle birlikte yıl dönümleri de gelmektedir. Bu sayıların önemi, belli bir dinsel, büyüsel ve geleneksel niteliklerden gelmektedir. Bu zamanlarda ailenin ve yakınların toplanarak dua edilir, ölen kişi hatırlanır ve anısına yemekler yenir. Bu uygulamalar, ölen kişinin ruhuna saygı gösterme ve onu anma amacını taşır. Aynı zamanda, bu zamanlarda aile ve topluluk arasındaki dayanışma da güçlenir. Bu geleneğin kökenleri, Anadolu'nun zengin kültürel ve dini geçmişine dayanır ve bölgedeki insanların yaşama ve ölüme dair inançlarına yansır. İlerleyen zaman içerisinde, birtakım âdetleri de bünyelerine ana öge olarak yerleştirmişlerdir. Bu günler arasında ölümünden sonraki kırkinci gün en yaygın olan gündür. Kırkinci günde ölü yemeği verilir, helva, su kırıklığı dağıtılır, mevlit okutulur ve kırk duası yapılır ve bütün komşular çağırılır. Elli ikinci günü yapılan yemeklerde, ölünün kemiklerinin etinden ayrıldığı

düşüncesinden kaynaklanan yaygın bir inanmaya dayanmaktadır. Ölüm yıl dönümünde de ölenin yakınları ekonomik durumları neticesinde camilerde ya da evlerde “ölen kişinin ruhu için” mevlit okutup, şeker dağıtmaktadır (Örnek, 1995, s.220).

Ölen kişi, dinen ve belirli günlerde yapılan yemekler ile anılır. Bu yapılan uygulamalar, ölünün ruhunu rahat ettirmek içindir. Ölüye, yedinci, kırkıncı, elli ikinci ve yıl dönümü adları verilen yemekler yapılır. Bu sayıların böyle olması, dinsel ve büyüsel inançlardan kaynaklanmaktadır (Örnek, 1995, s.220).

Mut'ta yapılan uygulamalar şunlardır;

- Cenazenin haftalık yemeği (yedinci) verilinceye kadar cenaze evinde yemek pişmez. Yakın akrabalar, komşular ve köylüler yemek getirir. Cenazenin ardından bir hafta geçtikten sonra haftalık yemeği yapılır. Bu yemekler genellikle; yahni, keşkek (tahıl pilavı), kulak (mantı) çorbası olarak yapıldığı gibi günümüzde daha çok lahmacun ve etli ekmeğe tercih edilmektedir (K.1, K.2, K.8, K.14).
- Cenaze evinde yemek yapılmışsa köylüler yemek yapımında ve bulaşık yıkamada ölü evine yardım ederler. Yemek dağıtma işini köyün gençleri yapar. Haftalık yemeğinden sonra kırkıncı yemeği yapılır. Kırkıncı yemeğinden sonra elli ikinci yemeği yapılır. Yapılan bu yemeklere ölü yemeği denir. Yapılan bütün bu yemeklerde Kur'an ve Mevlit okutulur (K.9, K.12, K.16, K.21, K.30).

2.6.3.6. Ölünün Eşyaları

Mut'ta yapılan uygulamalar şunlardır;

- Ölen kişinin, öldüğünü kabullenmek ve onun ruhunun geride kalanları rahatsız edip onları da götürmeye çalıştığından korkulduğu için eşyaları hayır olsun diye dağıtılır (K.1, K.3, K.8, K.14, K.16, K.24).
- Ölen kişinin biriktirdiği bir para varsa ölü yemeği kendi parası ile yapılır. Herhangi bir kişiye, bir yere borcu varsa kendi malvarlığı borçlarını ödemek için kullanılır. Ölen kişinin ayakkabıları dışarıya bakacak şekilde kapının dışına konur (K.1, K.2, K.5, K.7, K.22).
- Ölen kişinin herhangi bir vasiyeti yoksa bütün mal varlığı çocuklarına ve eşine bırakılır. Evli değilse kardeşleri arasında eşit bir şekilde pay edilir (K.3, K.7).
- Ölen kişinin bütün kıyafetleri onun hayrı için ihtiyaç sahiplerine dağıtılır (K.1, K.2, K.30, K.32).

2.6.3.7. Devir

Mut'ta yapılan uygulamalar şunlardır;

- İslam inancına göre kişinin sağlığında tutmadı oruçlar, kılmadığı namazlar, yerine getirilmediği yeminler için ihtiyaç sahiplerine para vermesi gerekir. Eskiden şöyle bir düşünce vardı, kişi bu borçlar ile ölmüşse ne olursa olsun bu parayı ailesi vermek zorundadır. Eğer bu para verilmezse kişinin evindeki öküzü, ineği, danası, keçisi gibi değerli hayvanları ve eşyaları alınır. Çok eskilerde çok katı bir şekilde uygulanmış bir uygulamadır. Ölen kişinin çocukları bu borç yüzünden açlık ve sefalet ile bırakılmıştır. O zamanın hocaları, eğer bu borç ödenmezse ölen kişinin devri çevrilmez ve ölünün ağzından sabunlu gibi köpük köpük sular akar ve melekler soru sorunca cevap veremez diye söylerler. Günümüzde ise böyle bir zorlama yoktur, kişinin maddi durumuna göre hareket edilir (K.7, K.16).

2.6.3.8. Yas Tutma

Kişinin başına gelen olaylar ve karşılaştığı durumlar kişinin ruh halini etkilemektedir. Yakınıni kaybeden kişi de bu acıyı bazı yöntemlerle dışarıya belli eder. İçine oturan bu acı nağmeler şeklinde ağıt olarak diline dökülür.

Mut'ta yapılan uygulamalar şunlardır;

- İçindeki acıyı göstermek için kadınlar, çok nadir de olsa erkekler de ağıt yakar. Ağıt yakacak bir kadın yoksa erkek ağıt yakar. “Kahküllü gelinim, doğmamış torunumun annesi gelinim, güzel gözlü kızım her şeyim, bizi koyup nerelere gittin gelinim” gibi ağıtlar yakılır (K.1, K.3, K.6, K.7, K.22).
- Ölen kişi genç ise “Dünyadan murat almadı, keyfince gezip tozmadı” diye ağıt yakılır. Çocukları varsa, “Bebelerini sahipsiz bırakıp nere gittin, tüten bacamızı tütmez ettin” diye ağıt yakılır. Yaşlı ise yaşarken yaptığı güzel şeyler sayılarak ağıt yakılır (K.2, K.4, K.7, K.21, K.22).
- Cenaze evinde, bir hafta televizyon açılmaz. Cenaze evine gelenler gösterişli renkli kıyafetler giymezler. Cenaze evinde komik şeyler anlatılıp gülünmez (K.1, K.2, K.8, K.12, K.23, K.28, K.30).

2.6.3.9. Mezar Ziyaretleri/Mezarlıkla ve Ruhlarla İlgili İnanmalar

Anadolu'da olduğu gibi araştırma alanımız olan Mut bölgesinde de mezar ziyaretleri ve ruhlarla ilgili birtakım inanmaların olduğu görülmektedir.

Mut'ta yapılan uygulamalar şunlardır;

- Mezar ziyaretleri perşembe veya cuma günü yapılır. Genellikle perşembe günü öğleden sonra ziyaret edilir. Perşembe günü, akşama doğru ruhların mezarlarından çıktığı düşünülür. Cuma akşamı, yani perşembeyi cumaya bağlayan gece, ruhların evdeki ocağa, ocak yoksa kapının ya da pencerenin üstüne gelip dua beklediği düşürülür. Bu

akşamlarda mutlaka ölülerin ruhu için dua edilmelidir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.7, K.11, K.17, K.21, K.31).

- Mezarlıktaki hayvanlar, böcekler kesinlikle öldürülemez. Ruhun bu hayvanlar aracılığıyla birbirine gezmeye gittiği düşünülür. Mezarlıktaki yabancı otlar koparılır ama çiçekler kesinlikle koparılmaz (K.2, K.4, K.14).
- Perşembe'yi cumaya bağlayan gece, yani cuma akşamı ruhlar Kur'an okur. (K.2)
- Mezarlığa ziyarete giden kişi iki mezar arasına uzanırsa, iki ruh "misafir benim" diye kavga eder (K.3).
- Karacaoğlan Köyünün Manak mevkiinde "Manak Dede Ziyareti" vardır. Köylünün söylediğine göre buradaki ruhlar, keçi, oğlak, kuş, kurt, köpek, kedi, tavuk ve insan kılığına bölünebilmektedir. Onun ruh olduğunu anlar ve istediğini yapmazsan seni çarpar. Onun için her zaman mezarlığa girilmez yanından geçilmez. Mezarlıktan korkan kişiler yanına mutlaka yoldaş alır (K1, K.2, K.3, K.4, K.7, K.9, K.14, K.17, K.18, K.19, K.21, K. 22).
- Mezarlıktan geçerken mutlaka dua edilmelidir (K.1, K.2, K.12).
- Mezar ziyaretinde, mezara su dökülür, kuşlar için buğday atılır, bir kap içerisinde su bırakılır (K.1, K.4, K.4, K.19).
- Mezarın üstüne meyve veren ağaçlar dikilir. Kuşlar bu meyveleri yedikçe ölen kişinin ruhu huzura erer (K.12, K.23, K.24, K.30, K.31, K.32).
- Mezarlıktan akşam vakti korkulur. Çünkü gündüzler faniler, geceler ruhlar içindir (K.2, K.3, K.4, K.17).
- Mezarlıktan korkanların sevdikleri ölmemiştir. Saatlerce mezarda durup Kur'an okuyanlar vardır. Ruh bu durumdan memnun olur. Dua okunup tamamlandıktan sonra ataların ve kimsesizlerin ruhuna gönderilir. Kimsesizler ben kimsesiz değilim diye sevinir (K.1, K.6, K.7, K.8, K.20).

Mut ve köylerinde, özellikle bayramın arife gününde mezarlık ziyaretlerine büyük önem verilmektedir. Bugün gerçekleştirilen ziyaretin büyük sevap olduğuna inanılmakta ve ruhların bugün yakınlarını daha çok beklediğine inanılmaktadır. Bayramda mezarlık ziyaret etmenin uygun olmadığı düşünülmektedir. Mezara giden insanların ağlamasından kaynaklı bayramlar da ağlamamak gerektiğine inanılmaktadır. Bu nedenle dinî açıdan önemli sayılan cuma günlerinde, özellikle bayram arifelerinde ve imkanlar doğrultusunda bayramlarda mezarlıklar ziyaret edilir. Dualar okunur, çocuklar için şeker ve para; kuşlar için su ve buğday konur. Ölen kişinin ruhunun rahat edeceği düşünülür. Mezarlık ziyaretleri oldukça önemlidir. Bundan dolayı mezarlık ziyaretine gitmeyen kişiler hoş görülmez.

Değerlendirme

Mut ve çevresinde, toplumun her kesiminde olduğu gibi çocuğa çok önem verilmektedir. Çocuğu olmayan çiftler her türlü yola başvurmaktadır. Tıbbın olanaklarının yanı sıra, toplumun dinsel

büyüsel yollara başvurduğu da gözlenmektedir. Günümüzde maddi durumu iyi olan çiftlerin daha çok tüp bebek uygulamasına başvurduğu gözlenmektedir. Maddi durumu iyi olmayan bireylerin daha çok dinsel büyüsel yöntemlere başvurduğu gözlenmektedir. Bu uygulamalar eğitim durumları ile farklılık göstermektedir. Eğitim almış kişilerin öncelikle tıba başvurduğu görülürken tıptan bir çare bulamayınca halk hekimliğine yöneldiği gözlenmektedir. İnsanların, çocuk özlemi, çaresizlik gibi etkenler sonucunda bu yöntemlere başvurduğu gözlenmektedir.

İnsan dünyaya geldiği ilk andan ölümüne kadar birçok geçiş döneminden geçmektedir. Bunlardan ilki ve çok önemli görülen dönemlerden birisi doğumdur. Birçok kültürde doğum olayı, neslin devamını sağlama, insan nüfusunun artması, kardeş sayısının çoğalması, çalışan gücüne olan ihtiyaç gibi etkenlerden dolayı çok önemli görülmüştür. Kültürler arasında doğum dönemiyle ilgili farklı dinsel, büyüsel inançlar ve uygulamalar olduğu görülmüştür. Mut ve çevresinde yapılan uygulamaların, eski inanç sistemini ve İslamiyet'i içinde barındırdığı görülmektedir.

Gebe kadının yaptığı uygulamalar ve kaçınmaların amacı bebeği korumaktır. Burada yapılan uygulamalar anneyi psikolojik ve fiziksel olarak etkilemektedir. Olumsuz bir davranış yapan anne vicdanen bunalıma girdiği için bebek de bu bunalımdan etkilenecektir. Bebeğin cinsiyetini öğrenme konusunda da eskiden günümüze farklılıklar olduğu görülmektedir. İlk önce tıba başvurulduğu görülmektedir. Yaşlı kişiler daha çok geleneksel yöntemleri tercih ettiklerini söylerken gençler ilk önce tıba başvurup daha sonra geleneksel yöntemlere başvurduklarını söylemektedirler.

Mut bölgesinde albastı ile kırk basması aynı şey olarak görülmektedir. Birbirinden ayrı olarak görülse bile bu bölgede albastı üzerine yapılan uygulamalar görülmemektedir. Kırk basması ile ilgili birçok yöntem başvurulduğu gözlemlenmiştir. Dinsel ve büyüsel birçok uygulama yapılmaktadır. Günümüzde ise kırk basması ile ilgili ilk uygulama tıbbi yöntemlerdir. Bebeğin hasta olduğu düşünülerek doktora götürmektedir. Tıbbi yöntemlerden başka inançlardan da etkilenmenin olduğu görülmektedir. Kötü cinlerden ve ruhlardan korunmak amacıyla birtakım pratikler geliştirmişler ve bunlara uyulmadığında bebeğin ve annenin zarar göreceğine inanmışlardır.

Evrende her şeyin ihtiyacı olan şey isimdir. Canlı, cansız bütün her şey isme ihtiyaç duyar. Mut ve çevresinde, ad verme olayının önemli bir olay olduğunu görülmektedir. Çocuğun adı ile yaşayacağına, adının anlamını ömrü boyunca taşıyacağına ve çocuklara ağır isimler verilmemesi gerektiği düşünülmektedir.

Araştırma bölgemiz olan Mut yöresinde, sünnet ile ilgili çok fazla uygulamanın olmadığı görülmektedir. Yörüklerin göç durumlarına, tarla ve hayvan ile uğraşma dönemlerine göre sünnet zamanlarının farklılık gösterdiği görülmektedir. Eskiden daha çok ölçüm diye tabir edilen sünnetçilerin sünnet yaptığı görülmektedir. Günümüzde ise çocuklar doktor tarafından sünnet edilmektedir. Bazı köylerin sünnet düğünü ve sünnet mevlidine büyük önem verirken bazı köylerin ise sadece İslamiyet'ten dolayı yaptırdığı gözlemlenmiştir.

Mut halkı askerlik görevini kutsal bir görev olarak görmektedir. Askere giden gençleri büyük bir onur ve gururla uğurlamışlar ve karşılaşmışlardır. Askere gitmeyen genci hayırlı olarak görmemişler ve ona kız vermemişlerdir. Askerlik görevinin kutsal ve önemli bir görev olduğunu bizlere göstermektedirler.

Hac ile ilgili uygulamalar da ise; Hacca gidecek olan kişinin, maddi olanaklarının uygun olması, çevresinde ve yakınlarında ihtiyaç sahibi birinin olmaması gerektiği üzerinde durulmuş ve buna büyük önem verilmiştir. Mut ve çevresinde genellikle orta yaş ve üstü kişilerin hacca gittiği gözlenmektedir. Hacca giden kişilerin bu düşüncesinin sebebi çocuklarını evlendirmek ve hac dönüşü düğün eğlence gibi aktivitelerden uzak durmak ve örnek olacağı için daha saygın, sabırlı ve hoşgörülü bireyler olması gerektiği içindir.

Mut ve çevresindeki uygulamalara genel olarak bakıldığında teknolojinin ve eğitimin gelenek üzerindeki etkisi açıkça görülmektedir. Bütün bununla birlikte teknolojinin yetmediği yerlerde halk inançları, gelenekleri devreye girmiştir. İslamiyet ve eski inanç sistemleri harmanlanarak kendisini göstermeye ve yaşatmaya devam etmektedir.

3. BAYRAMLAR, TÖRENLER VE KUTLAMALAR

Bayram kavramı ilk olarak Kaşgarlı Mahmud'un XI. yy.'da yazdığı "Divan"da görülür. Kaşgarlı, kelimenin aslının "bedhrem" olduğunu, Oğuzların kelimeyi "beyrem" şekline değiştirdiklerini belirtir. Kaşgarlı, bayramın anlamını "eğlenme, gülme ve sevinme günü" olarak belirtir (Artun,2000, s.1).

3.1. Dini Bayramlar

Dini bayramlar Ramazan ve Kurban Bayramlarıdır. Dini bayramların günleri "kameri takvime" göre hesaplanmaktadır. Bundan dolayı her yıl aynı günlere denk gelmezler. Yılda on gün geriye doğru bir gerileme yaşar, bundan dolayı da uzun bir süre sonunda bu bayramların mevsimlerinde de bir değişim yaşanır. Dini bayramlar denilince akla ilk gelen Ramazan Bayramı ve Kurban bayramlarıdır (Boratav, 1984, s.206).

Bayramları incelerken kandilleri ve kutsal ayları da ele almak gerekir. Bugün ve aylar dini bayramların habercisidir. Kandiller kadar değerli olan ve dini bayramların habercisi olarak görülen diğer günler ise Recep, Şaban, Ramazan aylarında yer alan günlerdir. Bu aylara "kutsal aylar" ya da "üç aylar" denilmektedir (Artun, 2000, s.2).

3.1.1. Ramazan Bayramı

Ramazan Bayramı, İslam takvimine göre Şevval ayının ilk üç gününde kutlanan dini bir bayramdır. Ramazan ayı boyunca oruç tutulduktan sonra, bayramın ilk gününe "Bayram Günü" veya "Şeker Bayramı" denir. Müslümanlar bu günlerde aileleriyle bir araya gelir, bayram namazını kılar, birbirlerini ziyaret eder, bayramlaşır ve birlikte özel yemekler ve tatlılar paylaşırlar. Bayram süresince, insanlar birbirlerine hediye verir ve yardımlaşma, dayanışma ruhu ön plana çıkar. Ramazan Bayramı, İslam dünyasında sevinç ve bereketin simgesi olan önemli bir bayramdır. Bu bayram günümüzde de büyük öneme sahiptir ve halkın geleneklerinde yaşamaya devam etmektedir (Boratav, 1997, s.206).

Ramazan Bayramı'nda uygulanan geleneklerin birçoğu Anadolu'nun genelinde uygulanan uygulamalardır. Bayramdan bir hafta önce temizlik yapılır. Bayram sabahı erken kalkılır. Erkekler bayram namazı için camiye giderler. Kadınlar küçük çocuklara bayramlıklarını giydirirler ve erkekler dönene kadar kahvaltıyı hazırlarlar. Camide bayramlaşılır (Artun,1998, s.81-82).

Bayram sabahı erkekler camiden eve gelince evde bayramlaşılır, yemek yenir. Bayram sabahı ya da bayramdan bir gün önce mezarlık ziyaret edilir. Ramazan'da herkes tatlı yapar. Daha çok baklava yapılır (Artun, 1998, s.81-82).

- Bayramdan birkaç gün önce evlerde bayram temizliği yapılır (K.49, K.50, K.51, K.52, K.56, K.57, K.60, K.61. K.70, K.71).
- Misafirlere ikram edilmek üzere kolonya, şeker, çikolata, lokum ve bisküvi alınır (K.49, K.50, K.51, K.52, K.56, K.57, K.60, K.61. K.70, K.71).

- Özellikle çocuklara ailenin maddi durumuna göre bayram için yeni kıyafetler alınır (K.19, K.20, K.41, K.42, K.53, K.57, K.60, K.61, K.68).
- Bayram sabahı ev halkı erkenden kalkar (K.19, K.20, K.41, K.42, K.53, K.57, K.60, K.61, K.68).
- Erkekler bayram namazına giderler, namaz bitince camide birbirleriyle bayramlaşırlar (K.49, K.50, K.51, K.52, K.56, K.57, K.60, K.61, K.70, K.71).
- Bayramda küçükler büyüklerin ellerini öper, büyükler çocuklara harçlık ve şeker verirler (K.39, K.40, K.52, K.53, K.56, K.57, K.60, K.61, K.70, K.71).
- Bayram günü veya öncesinde, eş, dost ve akrabalar birbirlerini bayram ziyaretleri için ziyaret ederler (K.43, K.50, K.52, K.56, K.57, K.60, K.61, K.70, K.71).
- Eve gelen misafirlere önceden hazırlanmış olan çörekler, pastalar, tatlılar, çay ve kahve ikram edilir (K.49, K.50, K.51, K.52, K.56, K.57, K.60, K.61, K.70, K.71).
- Misafirlere eve önceden hazırlanmış olan çörekler, pastalar, tatlılar, çay ve kahve ikram edilir (K.49, K.50, K.51, K.52, K.56, K.57, K.60, K.61, K.70, K.71).

Türkiye sahasında benzerlik gösteren bu uygulamalar, Mut yöresinde yaşayan halk arasında da yaşatılmaya devam etmektedir. Alan araştırmamızda kaynak kişilerin çoğunluğundan elde ettiğimiz verilere göre bu uygulamaların zaman içerisinde zayıflamaya başladığı ve ilerleyen yıllarda tamamen kayıp olacağından korkulduğu belirtilmiştir.

3.1.2. Kurban Bayramı

Kurban Bayramı, Ramazan Bayramı gibi eğlenceler ile geçmez. Kurban inancı İbrahim peygamberin oğlunu Tanrı'ya kurban edeceği sırada gökten inen bir koçun, ardından Tanrı'nın verdiği emir ile koçun İbrahim peygamberin oğlunun yerine geçmesinin bir anısı olarak İslam dinini geçmiştir. Kurban Bayramı'nda bayram yeri varsa, çocuklar bayram yerine giderek eğlenir (Artun,2000:3).

Kurban, İslam dinine göre maddi durumu olan her kul için vaciptir. Kurban olarak küçük baş koyun, keçi, kuzu; büyük baş sığır, dana ve deve kesilebilir. Türkiye'de kurban olarak daha çok koyun kesildiği görülmektedir. Kesilecek hayvanın erkek olması ve bir sakatlığının bulunmaması şarttır. Kurban edilecek hayvanın keçi, koyun, dana, bulunduğu coğrafi bölgeye göre değişiklik gösterebileceği görülmektedir. Kurbanın kesilmeden önce ve kesilmesi sırasında duyulması gereken bazı kurallar vardır. Bunlardan bazıları İslam dininin koyduğu yasalara bağlıyken bir kısmı uluslara ve bölgelere göre değişen yerli geleneklerden gelmektedir. Örneğin; bazı bölgelerde kurban koçlarını yıkama, kınalama, al kurdele ve gelin telleri ile süsleme gelenekleri vardır. Kurbanlık hayvanları kınalamak, Yahudilerde de çok eski bir töredir. İslam dinine oradan geçmiş olabildiği gibi İslam öncesi Sami kavimlerinin dini geleneklerinin bir kalıntısı da olabilir. Gelin telleriyle koçu süsleme ise Orta Asya'dan gelen bir töredir. Moğollarda, Tanrı'ya adanan kurban hayvanlarına kurdeleler bağlama da kaynaklardan edinilen bilgiler arasındadır (Boratav, 1997, s.207-208).

Mersin Mut halk kültüründe Kurban Bayramı ile ilgili olarak yapılan tespitler şunlardır:

- Bayramdan birkaç gün önce evlerde çok geniş bir bayram temizliği yapılır. Evin bahçesi varsa orası da temizlenir (K.2, K.5, K.18, K.22, K.25, K.26, K.27, K.28, K.50, K.51).
- Bayramda kurban edilecek olan hayvan bayramdan birkaç gün önce veya bir yıl önce alınıp beslenebilir. Genelde kurbanlığı besleyecek yeri olmayanlar bayram sabahında kurbanlığı evlerine ya da kesimhanelere getirirler (K.6, K.30, K.42, K.51, K.52, K.60, K.61, K.62, K.64).
- Mezarlık ziyaretleri genelde arife günü yapılır. Arife günü çalışanlar mezarlık ziyaretinde bulunamayanlar, bayram namazından sonra mezarlık ziyaretinde bulunur, dua edilir, mezar toprağı sulanır (K.6, K.10, K.12, K.41, K.52, K.60, K.61, K.63, K.64).
- Bayram sabahı evdeki herkes erkenden uyanır. Erkekler bayram namazına giderler. Kadınlar erkekler camiden gelene kadar kahvaltı hazırlar ve gün için hazırlıkta bulunurlar (K.1, K.5, K.6, K.12, K.26, K.37, K.40, K.51, K.52, K.56).
- Kurban sahibi kurban kesmeyi bilmiyorsa ya da uzakta ise kurbanı kesecek olan kişiye üç defa “Vekâletimi alır mısın?” diye sorar, kesim yapacak kişi ise üç defa "Aldım, kabul ettim." diye cevap verir ve ardından kurban kesilir. Mut merkezde kesimhanelerde kurban kesimi olmadan toplu dua edilir (K.14, K.20, K.29, K.30, K.60, K.61).
- Kesilen kurban mutlaka iki ayağından asılır, kesilecek kurbanın gözleri bağlanır (K.4, K.5, K.9, K.41, K.52, K.53, K.57, K.59, K.60, K.61, K.62).
- Bayramda genellikle küçükler, büyüklerin ellerini öperek saygılarını gösterir ve büyükler de çocuklara harçlık ve şeker hediye ederler. (K.39, K.40, K.41, K.52, K.56, K.57, K.60, K.61, K.70).
- Kurban Bayramı’nda kurban kesen kişinin Muharrem ayının onuncu günü olan Aşure gününde aşure pişirmesi gerekir, eğer aşure pişirmezse evin bereketinin kaçacağına inanılır (K.61, K.62, K.63).
- Kesilen kurbanın kanından, kurban sahibine ve ailesinin alınına sürülür, bu kanın sürüldüğü kişileri koruyacağına inanılır (K.14, K.20, K.29, K.30, K.60, K.61, K.62).

3.2. Millî Bayramlar

Şehir ve kasabalarda bir şenlik havası içinde kutlanan milli bayramların 30 Ağustos, Cumhuriyet Bayramı askeri geçitler, fener alayları vb. “resmi” gösterilerde gelenekli tek öge, Seymenler, zeybekler vb. gibi bugün artık yaşamayan eski kuruluşlar temsilcilerinin özel kıyafetleriyle katılmalarıdır (Boratav, 1997, s.210).

29 Ekim Cumhuriyet Bayramı, 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 19 Mayıs Atatürk’ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı, 30 Ağustos Zafer Bayramı ulusumuzun milli, resmi gün ve bayramlarıdır (Gök, 2021, s.167).

Mut'ta yapılan uygulamalar şunlardır;

- Mut halkı milli bayramlara büyük önem verir. Mut merkezde çınar altında veya Top sahasında yapılan şenliklere köylerden de halk gelerek büyük bir coşkuyla bayram kutlanır. Çocuk bayramlarında çocuklar için etkinlikler, gençlik bayramında gençler için etkinlikler, Zafer Bayramı'nda ise bütün halk için; güreşler tutulur, yerel sanatçılar çıkıp şarkılarını icra eder, folklor oyunları vb. etkinlikler yapılır (K.14, K.20, K.29, K.30, K.60, K.61, K.62, K64).

3.3. Kutsal Aylar ve Günler

Kutsal ay, gün ve geceler önemli kabul edilmektedir. Her inancın kendine göre kutsal kabul ettiği ayı ve günü vardır. Bizim içinde yaşadığımız toplumun çoğunluğu İslamiyet'i kabul ettiği için bizi daha çok ilgilendiren kutsal aylar ve günler İslamiyet'le gelenlerdir.

Bu kutsal aylar ve günler bize kuranı Kerim aracılığıyla bildirilmiştir. Oradaki ayetler ve sureler bizi yönlendirmektedir. Recep, Şaban ve Ramazan ayları, hicri ay takvimine göre öncelikli ve kutsal aylar olarak kabul edilir. Bu aylar, İslam inancında özel bir öneme sahiptir. Recep ayı, Allah'ın rahmetinin bol olduğu bir ay olarak kabul edilir. Şaban ayı ise, hazırlık ayı olarak nitelendirilir ve Ramazan ayına bir geçiş dönemi olarak görülür. Ramazan ayı ise, İslam'ın en kutsal ayıdır ve oruç tutmanın farz olduğu ay olarak bilinir. Bu aylar, Müslümanlar için ibadet, dua ve manevi arınma için önemli fırsatlar sunar. İslam toplumunda bu aylarda özel ibadetler gerçekleştirilir ve manevi etkinlikler yoğunlaşır. Mübarek günler ise: Hicrî Yılbaşı, Aşure Günü, Arife Günü, cuma günleri ve kandil geceleridir. Bu gecelerde Müslümanlar Allah'a yakarır tövbe ederler ve af dilerler. Kandil kutlamaları, İslam tarihinde mistik çevrelerde başlayan bir uygulamadır. Bu uygulama, özellikle tasavvuf geleneği içerisinde yaygınlaşmıştır. III. asırdan itibaren, Müslümanlar özellikle İslam peygamberi Hz. Muhammed'in doğum günü olan Mevlid Kandili başta olmak üzere bazı kutsal günleri kutlamaya başlamışlardır. Bu kutlamalar genellikle manevi etkinlikler, dua ve ibadetlerle birlikte gerçekleştirilir. (Wikipedi, 2008).

Kutsal kabul edilen aylara ve günlere Mut'ta da önem verilmekte ve bu geceler diğer günlerden farklı geçirilmeye çalışılmaktadır. Kutsal günlere olan ilgi Mut'un merkezi ve köylerinde değişiklik gösterebilmektedir. Bazı köyler daha çok sahip çıkarken bazı köylerin kutsal kabul edip üzerinde durduğu gün farklılık göstermektedir.

Mut'ta yapılan uygulamalar şunlardır;

- Bu aylarda mevlit okutulur. Mevlit okutmanın sevap olmasının yanında mevlit okutulan evin yokluk görmeyeceğine ve musibetlerden korunacağına inanılır (K.23, K.24, K.50).
- Gücü yetenlerin Ramazan ayında oruç tutmaları beklenir, oruç tutamayanlar tutamaz beni günleri harçlıkları olarak ihtiyaç sahiplerine yardımda bulunur. Sahur ve iftar vakitleri ise yıldızların durumuna bakarak hesaplanır (K.37, K.38, K.52).

- Muharrem ayında aşure pişen evde bereket olacağına inanılır (K.34, K.35, K.42, K.44, K.51, K.52).
- Kandil günlerinde herkes bildiği dualardan okur. Boş kalınan zamanda namaz kılıp dua ederler. Oruç tutanlar olur (K.19, K.31, K.40, K.41, K.42, K.43, K.44, K.45, K.47, K.48).
- Kandil zamanı akşamları namaz kılınır dua edilir. Bu yörenin insanı daha çok bahçe işi ile uğraştığı için ibadetlerin çoğunu akşam yerine getirir (K.12, K.33, K.55, K.68).

3.4. Bereket Törenleri

3.4.1. Nevruz

Türk dünyasında uzun zaman önce başlayan yeni yılın başlangıcı yani yılbaşı olarak kabul edilip kutlanan “nev-rûz” kelimesi Farsça “nev” ve “rûz” kelimelerinin bir araya gelmesinden oluşuyor “yeni gün” anlamına gelir, yeni bir günü, yeni bir mevsimi ve yeni bir yılı ifade eder. Baharın müjdecisi kabul edilen nevruz, tarihteki, en eski bayramlardan biri olarak kabul edilir ve 21-22 Mart tarihlerinde kutlanır. Bu bayram, Türklerin kültürel mirası ve ata köklerine dayanan bir kutlama olarak kabul edilir. Türklerin ata yurdu olarak kabul gören coğrafyalardan başlayarak, Hun Türkleri aracılığıyla Avrupa'ya ve diğer bölgelere yayılan bu bayram, Türk topluluklarının kimliklerini koruma ve paylaşma amacıyla önemli bir rol oynamıştır. Özellikle Türklerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde, bu bayram büyük bir coşku ve katılımı kutlanır. Nevruz, 800'lü yıllardan itibaren Hazar'ın güneyinden Anadolu'ya ve Mezopotamya'ya kadar uzanarak çok geniş bir coğrafyada büyük kitleler tarafından kutlanan bir bayram haline gelir (Abay 2003, s.164).

Nevruz kelimesi, Farsça kökenli olup "yeni gün" anlamına gelir. Fars kültüründe de Nevruz, baharın başlangıcını kutlamak için önemli bir bayramdır. Türkler arasında da yaygın olarak kullanılan bu kelime, baharın gelişiyi birlikte yeniden doğuşu ve umudu temsil etmektedir. Türkiye'de; Nevruz, Kazaklarda; Navruz, Jana Kün, Ulustın Ulu Küni, Kırgızlarda; Nooruz, Kırım'da; Navrez, Anadolu'da; Nevruz veya Sultanı Nevruz, Azerbaycan'da; Novruz, Özbekistan'da; Navruz, Batı Trakya'da; Nevriz gibi isimlerle adlandırılır. Orta Asya'da çok eski tarihlerden bu yana çok büyük bir coşku ile kutlanan Nevruz, Türkiye'de ise son yıllarda resmî bayram olarak kutlanmaktadır (Abdulhaluk, 1996, s.1).

3.4.2. Hıdrellez

Hıdrellez, Türk kültüründe önemli bir bahar bayramıdır. Bu bayram, Türklerin eski Türk inançları ve İslam kültürünün birleşimiyle ortaya çıkmıştır. Hızır ve İlyas peygamberlerin kutsal kabul edildiği bu bayramda, doğanın uyanışı ve yeniden doğuşu kutlanır. Türk halk inancına göre Hızır ve İlyas peygamberler, bahar mevsiminde dünyayı dolaşırlar ve insanlara bereket, sağlık ve mutluluk getirdiğine inanılır (Ocak, 2007: 58). Ancak coğrafya ve takvim sistemindeki farklılıklar geniş bir coğrafyada kutlanan Hıdrellez'in farklı adlar altında farklı zamanlarda kutlanılmıştır.

"Hıdrellez" adı verilen bahar bayramı, her yıl miladi takvime göre 6 Mayıs'ta kutlanmaktadır. Bu tarih, Türk kültüründe ve geleneklerinde Hıdrellez'in kutlandığı gün olarak kabul edilmektedir. Bu tarih rumî takvim dikkate alındığında 23 Nisan gününe karşılık gelmektedir ki bu tarihler kışın bittiği, yaz mevsiminin başladığı tarih olarak kabul edilmekteydi. Rumî takvime göre yaz mevsimi, Türk kültüründe önemli bir yer tutar. Yaz Günleri, doğanın canlandığı, bitkilerin yeşerdiği ve bereketin arttığı dönemi ifade eder. Bu süre içerisinde tarım faaliyetleri yoğunlaşır, baharın getirdiği bolluk ve verimlilik kutlanır. Kış mevsimi ise; 26 Ekim (8 Kasım)'de başlar 23 Nisan (6 Mayıs)'a kadar devam eder ve bu süreye de "Kasım Günleri" denilmektedir (Ocak 2007, s.313-314).

3.4.3. Yağmur Duası

Eski zamanlardan günümüze kadar bütün insanlık tarihi boyunca yağmurun taşıdığı önem büyüktür. Gökten inen bereket sayesinde insanlığa bolluk içinde yaşayacağını bilmesi, kıtlığın olmayacağını bilmesi yağmurdan ve diğer gökyüzü onaylarının kutsallık kazanmasına sebep olmuştur. Özellikle İslamiyet'in kabulünden önceki döneme baktığımız zaman bu dönemde Türklerin yaşadıkları bölgelerde yağmurun yağması ile ilgili törenlerin yapılması, komşu milletlerin de yapılan bu törenlerden etkilenmesi yoluyla birçok varyant oluşmuş ve yağmur duası ve bununla ilgili törenlerin geniş alanlarda varlığını göstermesine sebep olmuştur (Gözaydın, 1987, s.165).

Geçiminin çoğunluğunu bahçe işleri ile sağlayan Mut halkı, bahar ve güz dönemlerinde yağmurun yağmasına daha çok dikkat etmektedir. Bahar ayın gelince yağın yağmurun önemi kadar güz döneminde yağın yağmurun önemi de büyüktür. Daha kırsal köydeyse üzümlerin oluşumu için yaz yağmuru da önemlidir. Bu bölgemizde kışın gelişi, yağmurun yağmasıyla başlar. Yağmur yağmıyorsa, derelerdeki, Göksu'daki sular azalır. Yağış yoksa meyveler ve sebzeler kıt olur. Türk halk kültüründe karınca bolluğun ve bereketin bir simgesi olarak kabul edilir. Karınca, çalışkanlığı ve özenli çalışmasıyla tanınan bir böcek olarak görülür. Bu nedenle, yeterli yağmurun yağmadığı bir yılda karınca sayısının az olması, bereketin az olduğu anlamına gelebilir. Halk arasında "Bu yıl karınca azdı" ifadesi, yağmurun yeterli olmadığı bir döneme işaret eder ve bereketin azlığını ima eder. Bazı zamanlarda kuraklık ileri safhalara gitmektedir. Mut halkı çeşitli yollara başvurarak yağmur yağdırmaya çalışır. Son dönemde bu uygulamalar İslami şekillerle karşımıza çıkmaktadır. Mut yöresinde kıtlık dönemlerinde yağmur yağdırma törenleriyle ilgili çeşitli uygulamalar bulunmaktadır. Bu uygulamalardan bazıları şunlardır:

- Cuma ve bayram namazlarından sonra imam camide dualar okur, cemaat de âmin diyerek kollarını ileri, avuç içleri aşağı bakacak şekilde ellerini aşağıya doğru uzatırlar. (K.3, K.16).
- Mut yöresinde, yağmur yağması için semah gösterileri düzenlenir. Semah, dönerek yapılan bir derviş dansıdır ve yağmur yağmasını simgeler. Bu gösterilerde dualar edilir, ilahiler söylenir ve semah dönmeleri gerçekleştirilir (K.52).

- Kıtık dönemlerinde halk, yağmurun yağması için toplu dua etme geleneğine başvurur. Genellikle camilerde veya açık alanlarda toplanarak dua edilir ve yağmurun bereketi dilekleriyle Allah'a yalvarılır (K.5, K.17).

İnceleme alanımız olan Mut yöresinde Yağmur yağdırma törenleri ile ilgili çeşitli uygulamalar vardır. Bu uygulamalar:

Yüksek bir tepeye çıkılır, orada dua edilir. Tepenin yüksekliği arttıkça yağmura yakınlığında artacağına inanırlar. Karacaoğlan ve Karacakız Tepesine çıkılıp dua edilir. Anıt mezarın başındaki ardıç ağacına çaput yani bez parçaları bağlanır. Buradaki ağacın kuru bir ağaç olmaması önemlidir. Karacaoğlan anıt mezarının aşağısında bulunan kuyudan su çekilir ve elden ele geçerek içilir. Buradaki su halk tarafından zezem suyu gibi kutsal görülmektedir. Bu suyun kuvveti yağmur yağmasını sağlayacaktır tek damlası bile israf edilmez (K.1, K.2, K19, K21).

3.4.3.1. Büyüklerin Yaptığı Uygulamalar

3.4.3.1.1. Ziyaret Yerleri ile İlgili Uygulamalar

- Dere kenarlarına veya tepelere dua etmek için çıkılır. Mut halkı daha çok Karacaoğlan tepesine, Zeyni ziyaretine, gidip buralarda dua ederler. Buralara gitmeden önce küs olan kişiler mutlaka barıştırır eğer barışmaz varsa bu bölgeden uzaklaştırırlar. Kanlı veya kansız kurbanlar tanrı yoluna gönderilir ve tanrıdan yağmur yağdırması istenir. Eğer yağmur yağmazsa aralarında tanrının istemediğim birinin olduğunu düşünürler (K.14, K.18, K.22).

3.4.3.1.2. Suya Çakıl Atma

- Allah'tan istenen dua yapılır ve akan suya çakıl taş fırlatılır. Suya fırlatılan taş etrafına suyu ne kadar çok taşıyorsa yağmurun o kadar bereketli yaşayacağına inanılır (K.1).

3.4.3.1.3. Kemik Yazma

- At veya öküz kafası yüksekçe bir yere asılır. Bu kuru iskeletin sayesinde yağmur yağacağına ve nazardan korunacağına inanılır (K.1, K.6, K.14, K.30).

3.4.4. Koç Katımı

Koç katımının zamanı, hava koşullarından dolayı bölgeden bölgeye değişiklik göstermektedir.

Bölgeden bölgeye değişiklik göstermekle birlikte genel tarih olarak 1 Ekim ile 20 Kasım arası kabul edilmektedir. Katım tarihinden yaklaşık bir buçuk iki ay önce, koçlar sağmal sürüsünden ayrılır. Bu ayrılma, koçların kızgınlık dönemine girdikleri zamana denk gelir. Kızgınlık dönemi, koçların üreme dönemi olarak da bilinir ve bu dönemde dişi koyunlara üreme amacıyla eşleşme yaparlar. Bu ayrılma zamanında koçlar, özel olarak beslenir ve birleşme için hazırlanır. Koç katımının ilk gününde çobanlar süslenerek ve kınalı koçları dişi koyunlara salarak bir ritüel gerçekleştirirler. Bu uygulama, geleneksel Türk kültüründe önemli bir yere sahiptir. (Boratav, 1997, s.212). Koç katımı, halk arasında önemli bir

yere sahip olduğu için birtakım töreler, inanışlar ve uygulamalarla birlikte büyük bir önem kazanır. Bazı yörelerde koç katımı zamanı birtakım inanışlar olduğu görülür. Kars, Malatya, Tokat yörelerinde; koç katımı yapılmadan önce koşulların üzerinde erkek çocuk bildirilirse düğün zamanı erkek kuzu, kız çocuk bildirilirse dün zamanı dişi kuzu doğacağına inanılır. Ayaş- Ankara yöresinde, koç katılımına gidilirken yolda bir erkek ile karşılaşılırsa dişi kuzu olacağına; koç katımından sonra çobanın boy abdesti alması gerekir, çoban koç katımından sonra boy abdesti almadan sürünün içine girerse kuzuların sakat olacağına inanılır. (Boratav, 199, s.212). Kars çevresinde sürüye katılan ilk koç ilk kara koyunla ilgilenirse o yılın ılıman ve rahat geçeceğine, ak koyun ile ilgilenirse kışın erken geleceğine şiddetli soğuk ve kar yağışının olacağına inanılır. Yine Kars ve çevresinde erkek çocuk isteyen ilk gelinler koç katımı zamanı koça bildirilirse doğacak çocuğunun erkek olacağına inanılır (Kalafat, 1995, s.117).

Mut yöresinde koç katımı şu şekilde gerçekleştirilmektedir:

- Kuzuların kış ortasında doğmaması için koç katımı yaylaya ve ılıman köylere göre değişiklik gösterebilir. Haziran ayı gibi döllenmiş kuzular, kasım ayı gibi doğarsa hem gelişim hem de kış açısından daha rahat olur. Koç, koyunların içine daha geç alınırsa kuzuların şubat gibi doğmaları sağlanabilir. Koçlar en az bir ay olacak şekilde özel olarak besiyeye tabi tutulur. Bu beslenme sırasında hiçbir şekilde koyunların içine alınmaz. Beslenme işlemi bittikten sonra koyunların içine salınır. Bu beslenme sırasında koçları yerinde tutmak oldukça güç olur. Koyundan uzunca süre ayrı kalan koç bütün gücünü topladığı için kuzuların daha iri olacağına inanılır. Koçların beslenmesinde arpa ve pancar küspesi kullanılır (K.19, K.42, K.53, K574, K.61).
- Koç katımı genellikle akşamları yapılır. Koyunların ve koçun gün vaktinde utandığına inanılır. Utanan koyunların kuzularının olmayacağına ve kısır kalacağına inanılır. O yıl bol yağmur yağmış ve otlak alan çoksa kuzuların çoğunluğunun dişi olacağına inanılır (K.1, K.2, K.5, K.7, K.44, K.51).
- Mut yöremizde Çömelek ve Çukurbağ köylerinde koç katımı şenlikleri yakın zamana kadar yapılmaktaydı. Çukurbağ köyünde eski gençler bu şenliklere önem vermekte ve devam etmesini istemektedirler. Bu konuda Çukurbağ köyü Mut'un diğer köylerine göre kültürüne seyirlik oyunlarına daha çok sahip çıkmaktadır (K.34).
- Hoş batımı şenliklerini bütün köy halkı ve çevre köy davetlidir. Koçlar ve koçların katılacağı sürü, çobanlar ve köylüler günler öncesinden bu tören için hazırlanır. Düz bir alanda bütün halk ve sürü toplanır. Koç bir damat gibi hazırlanır, boynuzları süslenir, renkli kurdeleler takılır. Çoban, koçun babası edasıyla hazırlanır. Koçun tüyleri kına ile boyanır. Koçun boynuna renkli boncuklar, ceviz ve çaltı ağacının tohumları asılır. Çaltı ağacının tohumlarının koçu nazardan koruyacağına inanılır. Sonra davul ve klarnet eşliğinde bazen kemanda bu müzik aletlerinin arasına girer. Halkın eğlenceli coşkusuyla koçlar, koyunların arasına salınır. Günümüzde ise hayvancılığın bitmeye

yüz tutmasıyla birlikte koçların sadece beslendiği ve bir akşam vakti sürüye salındığı görülmektedir (K.1, K.5, K7, K.8, K.16, K.45, K.52, K.53, K.63).

3.4.4.1. Koyun kırkımı

- Koyunların ve kuzuların kırkımı aynı anda yapılmaz. Sütten kesilmek isteyen kuzular, koyundan önce kırkılır (yünü kesilir). Koyunlar genellikle yılda iki defa kırkılır. Kırılma, koyunların yünlerinin kesilerek alınması işlemidir. Bu işlem genellikle nisan ve ağustos aylarında gerçekleştirilir. İlkbahar döneminde yapılan kırılma, kışın uzun tüylerinin kesilmesi ve yaz aylarında serinlemelerini sağlamak amacıyla yapılır. Yaz dönemindeki kırılma ise tüylerin tekrar uzamadan önce yapılır. Koyunların yününün özelliği ve iklimin kırkım için uygun olması aranan özelliklerdendir. Koyunun sağlığı ve kuzunun gelişimi için fazla süt emmesi iyi değildir. Kırkım işlemi yapıldığı halde kuzularını tanıyıp emziren koyunlar vardır. Bunun önüne geçmek için ise koyunların göğsünü kapatan ve bir sütyen gibi kullanılan bezler dikilir. Bu bezlerin pamuktan olmasına dikkat edilir. Memeye ulaşamayan kuzu çaresizlik içinde emmeyi unuttur. Nisanda kırılan yünlere yapağı, ağustosta kırılana yün denir (K.1, K.2, K.5, K.6, K.7, K.53, K.63).

3.4.5. Mut Şenlikleri \ Festivalleri

Şenlikler ulusal ya da yerel düzeyde yapılabilmektedir. Şenliklerde insanlar bir araya gelir ve eğlenirler. Bu organizasyonlarda kültür aktarımı yoğun bir şekilde gerçekleşir. Bu kültür aktarımında yerel yönetim birimlerinden olan belediyeler etkin rol oynamaktadır. Türkiye'nin değişik il ve ilçelerinde; adları, kültürel ve sanatsal yönleri ya da birbirinden farklı olan içerikleri olan şenlikler yapılmaktadır (Gündüz, Alptürker, 2021, s.1410).

Mut halkı genellikle baharın gelmesiyle birlikte şenlikler ve festival düzenlemeye başlar. Festivaller bir hafta ya da bir günden fazla olan zamanı kapsamaktadır. Mut yöresinde kayısı festivali düzenlenmektedir. Bunun dışında yapılan eğlenceler şenlik olarak adlandırılmaktadır. Şenlikler bir gün gibi kısa bir zaman dilimini kapsamaktadır. Bu şenlikler ve festivaller şu şekilde kutlanmaktadır:

3.4.5.1. Karacaoğlan Şenlikleri

1962 yılında "Karacaoğlan Sanat Şenlikleri" adıyla kutlanmaya başlanmıştır. "Aşıklar Bayramına" ev sahipliği yapan bu şenlik geleneksellik kazanarak "Karacaoğlan Sanat Şenliği" olarak günümüzde hala devam etmektedir. Halk Ozanı Karacaoğlan'ın anıt mezarının bulunduğu eski adı çukur yeni adı Karacaoğlan olan köyde de belirli yıllarda şenlikler yapılmaktadır (K.52).

3.4.5.2. Çömelek Elma – Üzüm ve Kültür Şenliği

İlk kez 1994 yılında yapılan şenlik, her yıl Eylül ayının ilk Cumartesi ve pazar günü düzenlenmektedir.

Şenlik, Çömelek ve Hacı Ahmetli köyleri muhtarlıkları tarafından organize edilmektedir. Şenliğin amacı genellikle yöre halkını bir araya getirmek, sorunlarına ortak çözümler üretmek, halk kültürünü ve kaybolmaya yüz tutmuş gelenekleri yaşatmak, yörenin doğal güzelliklerini ve tarihsel değerlerini tanıtmak ve yöre insanlarına ürettikleri ürünlerin değerlendirilmesinde yardımcı olmaktır. Şenlikler, topluluklar arasındaki dayanışmayı güçlendirir, sosyal bağları pekiştirir ve yerel ekonomiye katkı sağlar. Aynı zamanda, kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılması için önemli bir platform sağlar. Şenlikler, geleneksel oyunlar, danslar, müzikler, el sanatları sergileri, yerel yemeklerin tadımları gibi etkinliklerle renklendirilir ve ziyaretçilere yörenin zengin kültürel mirasını deneyimleme fırsatı sunar (K.1, K.6, K.9, K.16).

3.4.5.3. Dereköy İncir Şenliği

Dereköy Mahallesi'nde 24.sü gerçekleşen şenlik Kültür, Turizm, Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği ile Dereköy Muhtarlığı tarafından düzenlenmektedir. Ağustos ayının 4. haftasında gerçekleştirilmektedir.

Dereköy incir şenliğinde; güreş, konser ve dans gösterileri yapılmakta; dışarıdan gelen misafirler için sıkma-börek, tantuni, eski usul deri yayıkta yayılan ayran ikram edilmektedir.

- İncir tadım yarışması yapılmakta görüntüsüyle ve tadıyla en güzel olan incir birinci olarak seçilmektedir (K.53, K.54).

3.4.5.4. Kıravga Erik ve Kültür Festivali

Göksu Belediye Başkanlığı tarafından düzenlenen festival, Nisan ayının 3. haftasında yapılmaktadır. Günümüzde burası belediyeleik değildir. (K.52).

3.4.5.5. Çınaraltı / Kayısı Festivali

Çalışma sahamız olan Mut ve ilçeye yakın ılıman köylerde yetiştirilen kayısı, halkın geçim kaynağından birisini oluşturur. Halk düzenlemiş olduğu bu şenlikte pazarlama sorununu ve buna benzer sorunları dile getirir. Bu şenliğin ilk günü "Karacaoğlan ve Çınaraltı Parkı"nda gerçekleştirilmektedir. Şenliğin ilk açılışında üretici ve gelen konuklar tarafından parkın içinde bulunan Dilek Havuzuna, bolluk ve bereket getirmesi amacıyla suyun kayısı ile buluşmasını betimleyen kayısı havuzun içine dökülmektedir. Bu şenlik en az 3 gün sürer ve bu şenlik sırasında şenlik alanında; el sanatları, resim, fotoğraf, dikiş-nakış sergileri açılmakta; geleneksel giysilerini giyen kadınlar tarafından eski yöntemler kullanılarak yayık yayılmakta, gelen konuklar için sıkma-börek ikram edilmektedir. Bütün bunların yanında Mut halk oyunları ekibi gösteriler sunmakta, "Güreş Müsabakaları" düzenlenmektedir. Çocuklar gençler ve yetişkinler olmak üzere güreş tutma sırası üçe ayrılmaktadır. İlk güreş tutma çocuklardan daha sonra gençlerden ve daha sonra da orta yaştan oluşur. Şenliğin akşam bölümünde ise önce Mut ilçesinin yerel sanatçıları daha sonra Mut halkının istemiş olduğu sanatçılar yöre halkını eğlendirmeye devam etmektedir.

Mut Kayısı Şenlikleri, 2005 yılı 09-11 Haziran tarihleri arasında “Mut Kayısı Festivali Ankara Etkinlikleri” olarak Ankara'da yapılmıştır. Yöresel kıl çadırlar Kurulmuş, Ankara halkına Mut ilçesinde yetiştirilen ve Muta özgülü olağan yiyecekler başta kayısı almak üzere yörede yetişen keçi sütünden yapılan yayık ayranı da ikram edilmiştir. El sanatları ürünleri, folklor oyunları ve Mut Seyirlik Oyunları’ndan örnekler sergilenmiştir (K.52).

3.4.5.6. Karacaoğlan – Çömelek Köyü Bağ Bozumu Şenliği

İlk defa 2022 yılının Eylül ayında yapılmıştır. Eylül ayında yapılmasının sebebi üzümün pekmez, şarap ve sofralık olarak toplanma zamanının bu ayda olmasıdır. Çömelek köyünde bulunan Taşeli adlı şaraphane şirketinin öncülüğünde kutlanmaya başlanan bir şenliktir.

İlk defa 2022 yılında yapılan bu şenlik Çömelek köyünde yapılmıştır. Bu şenliğin 2023 yılında Karacaoğlan köyünde yapılacağı söylenmektedir. Çömelek köyü ve Karacaoğlan köyü ağırlıkta olmak üzere bu köylerin üzümünden şaraphanede şarap yapılmaktadır. Çevre köylerde buraya üzüm getirmekte ve yöre halkı burada çalışmaktadır. Bolluk ve bereketin çok olması için eylül ayında şöyle bir eğlence düzenlenir; önce yemekler yenir sonra masalar kurulur, orkestra yerini alır, kadın erkek hep birlikte şarap, meyve suyu veya kola içerek müzik eşliğinde dans edip oynarlar. Yapılan bu şenlikte herhangi bir kavga olmaz. Alkolün etkisinden kaynaklı herhangi bir sorun yaşanmaması için jandarma bu eğlencede güvenlik önlemini alır (K.6, K.7, K.17, K.99).

3.4.5.7. Kavurga Şenliği

Kavurga Şenliği Aşık Mürşidi Hüseyin Cılız’ın öncülüğünde başlamıştır.

Kavurga şenliği, köprübaşı köyünde yapılmaktadır. Köylü kadınlar saçlarda Buğdayı, nohutu, darıyı, kabak çekirdeğini ve çitliği ayrı ayrı olacak taze çam pürüsü ile karıştırarak ateşte pişirirler.

Şenlikte kavurga kültürü anlatılır. Çocukların ve gençlerin kavurgaya olan istekleri artırmak amaçlanır. Çünkü kavurga yerine boyalı, cilalı, sağlığa zararlı yiyeceklerin öne çıkarılmasıyla insan sağlığı her geçen gün bozulmaktadır. Buradaki halkın amacı daha sağlıklı bireyleri kültür yardımıyla yetiştirmektir.

Kavurga şenliği boyunca, köydeki bağlama çalan kişiler şenliğe katılan insanları eğlendirir. Türküler söylenir danslar edilir. Köprübaşı köyünde bulunan müze ziyaret edilir.

Aşık Mürşidi Hüseyin Cılız günün anlamını anlatan şiirini şenlikte okur. Şiir şöyledir:

Gavurga Şenliği (Hoş Geldiniz)

Doğa sever arkadaşlar.

Güzel canlar hoş geldiniz.

Dostluk sevgi ile başlar.

Güzel canlar hoş geldiniz.

Kültüründen haz alanlar.
Sevgiyi canda bulanlar.
Nostaljik özlem duyanlar.
Güzel canlar hoş geldiniz.

Gavurkayı koyduk saca.
Sanki benziyor ilaca.
Başta Nihat Musul Hoca.
Güzel canlar hoş geldiniz.

Unutmamak için köyü.
Güzellik olan her şeyi,
Bu kültür yaşasın deyi.
Güzel canlar hoş geldiniz.

Kış gününde eğlenmeye,
Hep bir olup da gülmeye,
Gavurga çerez yemeye,
Güzel canlar hoş geldiniz.

Sohbet edersen yüz yüze,
Nazar değmez gülen göze.
Gönlümüzü açtık size,
Güzel canlar hoş geldiniz.

Yüz güleç gönüller temiz.
Güzellikle geçsin gününüz.
Yaşasın bu kültürümüz.

Güzel canlılar hoş geldiniz.

Hüseyin cılız duyguyla,

Ne tasarıyla ne kaygıyla,

Hem sevgiyle hem saygıyla

Güzel canlar hoş geldiniz (K.52, K.118).

3.4.5.8. Yörük Şenliği

Kurtuluş, Çatalharman, Hacıahmetli Köylüleri Dayanışma Yardımlaşma ve Kültür Derneği tarafından yapılan Yörük Kültürünü Tanıtma ve Yaşatma Şenliği 3 yıldır yapılmaktadır. Kurtuluş, Çatalharman, Hacıahmetli köylerinin önceden tek bir köy olduğu sonra da buradaki insanların göç ederek diğer köyleri kurduğu söylenmektedir. Bu 3 köyün insanları bir araya gelerek bir dernek kurmuşlardır ve kurdukları bu derneğin öncülüğünde Yörük şenliğini yapmaya başlamışlardır.

Hacıahmetli Mahallesi Zeyker yaylasında yapılan bu şenliğe çevre illerden ve çevre köylerden büyük ilgi gösterilmiştir.

Yörük şenliğinde Yörük örf ve adetleri canlandırılmıştır. Yörüklere özgü çadırlar kurulmuş kazanlar kaynatılmış ve eğlenceler tertip edilmiştir (K.52, K.103, K.104).

3.4.5.9. Yayla Şenliği

Sinanlı Karadöne Yardımlaşma Dayanışma Eğitim ve Kültür Derneği tarafından düzenlenen şenliğin ilki 13 Ağustos 2006 tarihinde, Derepazarı Yaylası'nda gerçekleştirilmiştir (K.52).

Değerlendirme

Kurban Bayramı uygulamaları da Ramazan Bayramı'nda olduğu gibi Anadolu sahasında benzerlik gösterdiği görülmektedir. Mut halkı arasında bu bayramda gücü yeten herkesin kurban kesme uygulamasına önem verdikleri gözlemlenmiştir. Mut yöresinde kurban kesmenin önemini büyüktür. Kurban kesemeyen kişilere mutlaka kurbandan parçalar verilmektedir.

Mut halkı bazı zaman dilimlerini kutsal olarak görmektedir. Bu günlerin ve bu ayların kutsallığına inanırlar ve bu zaman diliminde çok dikkatli olmaya çalışırlar. Bu bölgedeki halk daha çok çiftçilik ile uğraştığı için sıcak zamanlarda özellikle dışarıda çalışmak zorunda kaldıkları dönemlerde oruçlarını tutmakta zorlandıklarını söylemektedirler. Zor şartlara rağmen oruçlarını tutan kişilerin de olduğu bilinmektedir.

Çalışma bölgemiz olan Mut ve köylerinde yapılan şenlikler ve festivalde ise yöre halkının geçim kaynağı olan daha çok bağ ve bahçe üzerine yapılmaktadır. Bolluk ve bereketin daha çok olması ve halkın daha istekle çalışması için yapılan şenliklerdir. Bu şenliklerde bir diğer amaç ise kültürün kuşaklar boyu aktarılmasıdır.

4. HALK İNANIŞLARI

İnancın sözcük anlamına baktığımız zaman “kişice ya da toplumca, bir düşüncenin, bir olgunun, bir nesnenin, bir varlığın gerçek olduğunun kabul edilmesi” demektir. Halkbilimi ise belli bir toplumun eski dinlerden miras olarak aldıkları dinlerinin yeni dönemdeki yaşadıkları yeni dinleri ve içindeki yaşam şartları gereğince yeni biçimler, yeni içerikler, yeni anlatışlarla oluşturduğu inanışlarla ilgilenir. Halk inanışlarına baktığımız zaman ise din ve ahlak kuralları kadar kesinlik ve katılık taşımadığı görülür. Bu durumlar toplumdan topluma farklılıklar gösterebilirler (Boratav, 1997, s.7).

İnsanoğlu eski zamanlardan bu günlere kadar pek çok şeye inanma ihtiyacı duymuştur ve inandığı şeyde mantık aramamıştır. O, çevresinden gördüğüne, duyduğuna, yetişme tarzına ve çevresinden öğrendiklerine bağlı kalarak, inancından taviz vermeksizin inanmıştır. Onun için inandığı şeyin mantıklı olması değil verdiği mutluluk önemli olmuştur (Yardımcı, 2001, s.415).

İslam dininde batıl inanışlar yoktur. Ancak Anadolu'nun her yöresinde batıl inanışlı uygulamalara ve kalıntılara rastlanmaktadır. Batıl inanışların çoğunun temelinde ise bu İslam dışı inanışların etkisi vardır. Halk, yaşantısının içerisinde yer alan hemen her varlık ve her durumla ilgili olarak çeşitli şeylere inanmaktadır (Abdulkadiroğlu, 1987, s.161).

Bu çalışmamızda yer alan halk inanışları; tabiat olaylarıyla ilgili inanışlar, canlı varlıklarla ilgili inanışlar, cansız varlıklarla ilgili inanışlar, dini inanışlar, nazar- nazarlık, ziyaret yerleriyle ilgili inanışlar, rüya-fal, büyü, kurban-adak, bereket, uğur ve uğursuzlukla ilgili inanışlar, diğer inanışlar olmak üzere on bir başlık altında incelenmiştir.

4.1. Tabiat Olaylarıyla İlgili İnanışlar

Tabiat olayları, ilk çağlardan beri insanlar tarafından farklı yorumlanmış ve bu olaylar etrafında değişik inanış örüntüleri oluşmuştur. İnceleme alanımız olan Mut yöresinde konuyla ilgili inanmalar şu şekildedir:

- Gökyüzü vazgeçilmez bir unsurdur. Halk arasında kutsal kabul edilir. Tanrı'nın gökte olduğu da düşünülür. Hatta “kafana taş düşün” şeklinde bir beddua kullanılır. Bu düşünceye göre taş yukarıdan yani gökten düşer. Bu durum ise Gök Tanrı inanışından kaynaklanmaktadır (K.1, K.3, K.5, K.14, K.22, K.33, K.41).
- Cemre olayına inanılır, İnanışa göre cemre üç aşamada düşer, her cemrenin oluşumunda birer hafta vardır. Cemre önce havaya sonra suya son olarak da toprağa düşer ve bundan sonra havalar iyice ısınır (K.1, K.2, K.5, K.38, K.39, K.47).
- Ülker yıldızının doğduğuna inanılır. Ülker yıldızının doğmasıyla birlikte hava çok sıcak olur ve bütün sebzeler sulanır. Eğer sebzelere yeterli miktarda su verilmezse önce sebzenin çiçeği yanar ve sonra sebzenin kendisi kurur. (K.1, K.2, K.5, K.11, K.17).
- Ayın veya yıldızların önünde bulut var ise yıldızlar kendini gösteremiyorsa yağmur yağar (K.6, K.14).

- Yağmur yağarken güneşin battığı yönde bulut yoksa yağmur çok yağmayacaktır (K.1, K.6, K.30, K.41).
- Yağmur yeni başlamış ve karıncalar panik halinde kaçmıyorsa yağmurun şiddetli olmayacağına ve kısa sürede geçeceğine inanılır (K.14).

4.2. Canlı Varlıklarla İlgili İnanışlar

Canlı varlıklarla ilgili inanışlar grubunda insanlarla (kadınlar-erkekler-çocuklar) ilgili inanışlar ve hayvanlarla ilgili inanışlar yer almaktadır.

4.2.1. İnsanlarla İlgili İnanışlar

- Gök gözlü yani gözleri mavi ve yeşil renkte olan kişilerin bakışlarından zarar gelir, bu kişilerin nazarı çabuk değer (K.1, K.2, K.9, K.18, K.20, K.23, K.51, K.54, K.64).
- Çok kısa boylu insanlara götü (poposu) yere yakın denir ve bu insanlar içten pazarlıklı, fitneci olurlar. Bu insanlardan korkulur. (K.13, K.14, K.19, K.20, K.30, K.31).
- Bir kadın işe giden bir erkeğin önünü keserse, o gün erkeğin işleri rast gitmez (K.1, K.6, K.7, K.13, K.20, K.25, K.33).
- Dişleri çıkmaya başlayan bir çocuk sürekli, bağırıp ağlarsa, çevresindekilerin başına kötü bir şey gelir (K.9, K.10, K.19, K.23).
- Yürüyen çocuk emeklerse misafir geleceğine inanılır (K1, K.2, K.7, K.19, K.29, K.30, K.37).
- Evdeki bekâr kızın saçından tel ayrılırsa misafir geleceğine inanılır (K.2, K.7, K.11).
- Ekmek yaparken hamur kenara sıçrarsa kız kaçacağına inanılır (K.2, K.7, K.11, .14, K.20, K.29, K.30, K.31).
- Kapı eşiğinde oturan ve parmağına herhangi bir yüzük takan, genç kızın kısmeti kapanır (K.9, K.11, K.12, K.13, K.14, K.30).
- Annenin bedduası çocuğa uğramaz ama babanın bedduası çabuk tutar (K.6, K.13, K.14, K.20, K.29, K.30, K.31).
- Bir iş yaparken üzerine eli hızlı birisi gelirse o iş erken biter eli yavaş gelirse geç biter (K.1, K.2, K.5, K.7, K.19, K.22, K.31, K.54, K.61).
- Evden çıktığında ilk gördüğün kişi iyi birisi ise günün iyi geçer. Kötü birisi ise günün kötü geçer (K.1, K.2, K.5, K.7, K.19, K.30, K.31, K.54, K.61).
- Boyu kısa olanlar sinirli, boyu uzun olanlar sakar ve daha rahat kişiler, saçları kıvrıkcık olanlar duygusal, düz saçlı olanların inat olduğuna inanılır (K.9, K.14, K.30).
- Gözleri görmeyen ya da az gören kişilerin kulaklarının daha iyi duyduğuna ve burunlarının daha iyi koku aldığını inanılır (K.1, K.2, K.5, K.7, K.19, K.30, K.31, K.44, K.51, K.62).

4.2.2. Hayvanlarla İlgili İnanışlar

Hayvanlara ihtiyaçlar doğrultusunda bakılır, yaratılışlarına göre kendilerinden yararlanma bakımından değerlendirilirler ve dönüşümlerini açıklayan efsanelere ve inanışlara konu olurlar. Hayvanlar halkın geleneklerinde yenmesinde bir sakınca olmayanlarla, yenmesi hatta dokunulması günah, rastlanması uğursuzluk getirici sayılanlar olarak ayrılırlar (Boratav, 1984, s.68).

Mut yöresinde hayvanlarla ilgili inanışlar şunlardır:

- Horoz erken öterse kız kaçacak denir (K.2, K.5, K.9, K.12, K.29, K.30, K.31, K.44, K.61).
- Geceleyin köpek ulursa biri ölecek denir (K.1, K.3, K.4, K.6, K.19, K.30, K.31, K.54, K.61).
- Baykuş ötüncü ya ölü olacağına ya da uğursuzluk getireceğine inanılır (K.11, K.13, K.14, K.23, K.29, K.30, K.31, K.54, K.59).
- Kara kedi önünden geçerse uğursuzluk olacak derler (K.1, K.3, K.4, K.12, K.19, K.20, K.21, K.34, K.41).
- Gece yarısından sonra horoz ötüncü kötü bir durum olacağına inanılır ve dua edilir (K.1, K.2, K.14, K.20, K.29, K.30, K.32, K.44, K.51).
- Karınca bereket getirir, öldürülmesi iyi değildir. (K.4, K.7, K.8, K.10, K.19, K.20, K.44).
- Karga evin damına konup uzun uzun öterse, uzun zamandır beklenen haber gelir (K.2, K.4, K.6, K.11, K.14, K.18, K.30, K.51).
- Köpek yere doğru ulursa sahibinin havaya doğru ulursa kendinin başına kötü bir şey gelir (K.1, K.2, K.13, K.24, K.30, K.39, K.50).
- Köpek ulursa birisi ölür uluyan köpek taşlanır ölümün uzaklaştırıldığına inanılır (K.1, K.5, K.14, K.30, K.41).
- Köpekler Azrail gördüğü için ulur, köpek uluması birisinin öleceğine işarettir (K.1, K.5, K.24, K.30, K.51).
- Köpekler bir arada ulurlarsa deprem ya da başka bir felaket olur. Bahçeye dolu vuracağına, sel olacağına veya hayvanlara kurt musallat olacağına inanılır (K.1, K.5, K.29).
- Kuş yuvasını bozanın yuvası olmaz ve başına bir bela gelir (K.1, K.3, K.7, K.10, K.19, K.20, K.31, K.54, K.61, K.62).
- Yolda bir kimsenin önünden yılan geçerse işlerinin rast gideceğine veya düşmanından gelecek kötülükten kurtulacağına inanılır (K.1, K.5, K.7, K.9, K.20, K.21, K.34).
- Tavşan eti yenmez hayvanların karışımı olduğuna inanılır (K.45, K.46, K.47, K.48, K.49, K.54, K.61).

- Kuzuların ve oğlakların sayısı kimseye söylenmez, söylenirse nazar olup kuzuların öleceğine inanılır (K.14, K.15, K.30).
- Tavuğun horoz gibi ötmesi uğursuzluktur (K.2, K.23, K.24, K.30, K.31, K.44, K.61).
- Yolcunun yolda giderken önünden domuz geçmesi uğursuzluktur (K.2, K.13, K.14, K.20, K.29, K.30, K.31, K.54, K.61).
- Öküzler ve inekler uzun süre bağırsa ya şiddetli bir rüzgâr ya da yağmur yağar (K.54, K.61).
- Herhangi bir yüzüğü söz parmağına takmak uğursuzluktur ve genç kızın kısmetinin kapanacağına inanılır (K.7, K.10, K.129, K.30, K.31, K.54, K.61).
- Mezarlıkta böcek ya da hayvan öldürmek günah sayılır (K.3, K.13, K.14, K.20, K.25, K.30, K.33, K.52, K.62).
- Güvercin, öldürmek başa musibet getirir (K.5 K.15).
- Domuz yiyen cennete gidemez ve başına her türlü bela gelir (K.1, K.2, K.7, K.9).
- Evdeki karıncalar sarı ise zenginliği siyah ise fakirliğe götürür (K.1, K.6, K.7, K.9).
- Ezan okunurken kediler kendini yalayarak abdest alırlar (K.2).
- Tarladaki karınca yuvaları bozulmaz çünkü tarlaya bereket getireceğine inanılır (K.1, K.4, K.8, K.9, K.19, K.24).
- Ezan okunurken köpekler felaket var gibi bağırlar. Çünkü köpeklerin şeytanları gördüğüne inanılır, ezanı duyan şeytanlar kaçmaya başlar, köpekler havlayarak Allah'ı zikrederler şeytanlar dayanamaz ve kaçarlar (K.1, K.2, K.3, K.4).
- Elektrik direklerine konan baykuşlara ağzı açık bakanın dişleri döküleceğine inanılır (K.3).
- Yılanların dökülen derileri zeytin yağ içinde üç gece bekletilir ve saça sürülürse saç çok çabuk uzar (K.17).
- Isırgan suyu saç dökülmesini engeller (K.38).
- Büyük kertenkele görmek uğursuzluktur (K.1, K.2, K.14, K.20, K.24, K.30, K.32, K.54, K.61).
- Evin damına kuşlar dolarsa o eve misafir gelir (K.2, K.6, K.7, K.10).
- Hamur parçalanırsa kötü haber geleceğine inanılır (K.6, K.7, K.14).
- Kaplumbağaya dokunan insanın elinde siğil çıkar. Kaplumbağanın tükürdüğüne inanılır (K.5, K.6, K.7).
- Yaylada yaşayan insanın ömrü uzun olur (K.3, K.9).

4.2.3. Ağaçla İlgili İnanışlar

Ağacın şekline ve her mevsim değişimine baktığımız zaman farklı bir yapısının olduğunu görmekteyiz. Ağacın yerin dibine dalan kökleri, göğe doğru yükselen gövdesi ve gökyüzüne dağılan dal, budak ve yaprakları bu farklılığı gözler önüne sermektedir (Artun, 2005, s.104).

Anadolu'nun çoğu bölgesinde, ağaçlara dua etme, onlardan deva isteme, dileklerinin gerçekleşmesi için çaputlar bağlama gibi uygulamalara sıkça rastlanmaktadır.

Mut'ta ağaçla ilgili inanışlar şunlardır:

- Ceviz ağacının altında oturulmaz, orada genellikle cinler bulunur ve burada oturmak ömür kısaltır (K.30, K.31, K.54, K.57, K.60).
- Ceviz ağacını kesenin ömrü kısalır (K.30, K.31, K.34, K.41, K.50).
- Asırlık bir ağacın kesilmesi, kesen kişinin ailesine uğursuzluk getirir (K.30, K.31, K.44, K.45, K.56, K.61).
- Ceviz ağacının gölgesinde oturan kişinin benzi sararır (K.41).
- Evin önündeki ağaçların dalları kırılırsa evden birisinin hastalanacağına inanılır (K.3, K.7, K.11, K.21, K.40).

4.3. Cansız Varlıklarla İlgili İnanışlar

4.3.1. Su ile İlgili İnanışlar

Eski Türklerin inanç sistemine baktığımız zaman yazılı kaynaklarda, su motifine ilişkin pek çok örneğin bulunduğu görülmektedir. Örneğin, Orhun Yazıtlarında kutsal su kaynaklarından söz edilmektedir. Su kutsal kabul edildiği için kirletilmesinden kaçınılır. Bundan dolayı Çağataylarda gündüz akan suya girmek yasaktır. Cengiz Han zamanında suya saygıyı yasalaştırır ve suya saygı Anadolu Türk boylarında da sürer (Artun, 2005, s.107).

Mut Bölgesinde su ile ilgili inanışlar şunlardır:

- Suyu çöp dökülmez, suya çöp dökenin başına felaket gelir (K.2, K.18, K.19, K.30).
- Mart ve nisan ayında yağan yağmurun suyu şifalıdır. Bu ayda yağan yağmur suları bir kaptaki biriktirilerek banyo yapılır ve ev temizlenir hatta hasta olanlar bu sudan içerek iyileşir. Aynı zamanda bu su, süte katılırsa yoğurt olur (K.1, K.2, K.24, K.44, K.51).
- Mezarlığın içinden akan su şifalıdır, iyileştirici gücü vardır (K.4, K.8, K.19, K.20, K.31, K.44, K.53).
- Ayakta su içilmez, ekmek yenmez hastalığa sebep olur (K1, K.5, K.7, K.0, K.29, K.40, K.41, K.44, K.51, K.60).
- Akan suya tükürülmez, uğursuzluk olur (K.2).
- Geceleri gökyüzünde beliren sal taşıyan adamlar yıldızı, olduğuna inanılır. Bu yıldız çıktığı zaman birinin öleceğini haber verdiğine inanılır (K.5, K.7).

4.3.2. Ateşle İlgili İnanışlar

Bütün inançlarda, dinlerde, ateşin izi ve etkinliği görülmektedir. Ateşi sembolize eden tapınaklar yapılmıştır. Ateş, insan yaşa boyunca yer etmiştir ve yaşamın bir parçası, aynı zamanda tarihi

koruyucusu sayılmıştır. Türkler öteden beri ateşe saygı göstermiş, onda kutsal ve temizleyici bir güç olduğunu düşünmüşlerdir (Artun, 2005, s.107).

Mut bölgesinde ateşle ilgili inanmalar şunlardır:

- Ocaktaki ateşe su dökerek ateş söndürülmez, sönen ateşin evin bereketini kaçıracağına inanılır (K.2, K.3, K.17, K.20, K.27, K.30, K.33, K.38, K.51).
- Ateşten atlamak iyi sayılır, ateşin temizleyici gücünün olduğuna ve üzerinden atlarken nazarın ve hastalıkların dökülüp yandığına inanılır (K.2, K.3, K.14, K.17, K.19, K.20, K.31, K.53, K.61).
- İkinci ezanından sonra evden eve ateş verilmez, veren evin sahibine zarar geleceği düşünülür (K.4, K.8, K.11, K.13, K.14, K.20, K.29, K.30, K.34).
- Ateşe tükürmeyi iyi saymazlar, bunun hastalık getireceği düşünülür (K.3, K.9).
- Bir kişi ateş yaktığı zaman ateşin alevlerinden ses çıkarsa o biri bizi kovlaşıyor yani aleyhimizde konuşuyor denir (K.6, K.10).
- Loğusa olan evden, kırk gün boyunca komşuya ateş verilmez (K.2, K.3, K.9, K.10, K.21, K.23, K.34, K.44).
- Senitle ateşin arasından geçen kişinin ömrü kısalır (K.2, K.3, K.19, K.20).
- Soğan kabuğu ateşe atılırsa cinlerin bu duruma kızacağına ve o eve musallat olacağına inanılır (K.1, K.2, K.12).
- Yumurta kabuğu ateşe atılırsa tavuğun bir daha yumurtlamayacağına inanılır (K.1, K.2, K.9).

4.3.3. Ekmekle İlgili İnanışlar

Ekmek, Anadolu'nun her yerinde kutsal sayılmakta, ona saygısızlık yapmaktan çekinilmektedir. Bu nedenle ekmek etrafında da çeşitli inanışlar oluşmuştur.

Mut bölgesinde ekmekle ilgili inanışlar şunlardır:

- Beze yaparken hamur sıçarsa kız kaçacağına inanılır (K.1, K.2, K.5, K.8, K.11, K.12, K.23, K.26, K.28, K.31, K.44, K.51, K.60).
- Ekmek açılırken senitten beze düşerse yakın birinin kızının kaçacağına inanılır (K.1, K.2, K.6, K.20, K.21, K.22, K.23, K.29, K.30).
- Ekmek atılıp bittikten sonra eğer bir beze unutulmuşsa yakın çevrede birinin hamile kaldığına inanılır (K.2, K.4, K.5, K.6, K.9, K.21, K.23, K.29, K.30, K.31, K.54, K.61, K.65).
- Loğusa iki kadın karşılaştığında birbirlerine içinde pekmez helvası olan ekmek verirler, bu ekmek gelecek kötülüklerden bu kadınları ve çocuklarını korur (K.1, K.2, K.3).
- Sofrasından ekmek yenilen kimse hakkında kötü düşünülmez (K.1, K.5, K.9).
- Yemek yerken ağızdan lokma düşerse misafir geleceğine inanılır (K.3, K.4, K.5, K.6).

4.3.4. Eşyalarla İlgili İnanışlar

İnsanlar günlük yaşamlarında kullandıkları pek çok eşyaya da zaman içerisinde çeşitli anlamlar yüklemiş ve onlarda ilgili pek çok inanış ortaya çıkmıştır.

Mut'ta eşyalarla ilgili inanışlar şunlardır:

- Ayakkabının üst üste binmesi yolculuğa çıkılacağına işarettir (K.1, K.2, K.3, K.7, K.19, K.20, K.21, K.24, K.32).
- Ayakkabı ve terliğin ters dönmesi birinin öleceğine veya hasta haberi duyulacağına işarettir (K.2, K.3, K.14, K.19, K.29, K.30, K.31).
- Ayna yere düşer ve kırılırsa nazarın çıktığına inanılır (K.2, K.13, K.24, K.30, K.49, K.50, K.51, K.54, K.56).
- Kapı eşiğine oturan kadının çocuğu olmaz (K.6, K.9).
- Sabun elden ele verilecekse elin dış tarafıyla alınır (K.6, K.13, K.14, K.20, K.29, K.30, K.31, K.54, K.61).

4.4. Cinlerle İlgili İnanışlar

Cinin çeşitli yerlerde ve bazı hallerde insanlara zarar verdiği inancı Anadolu'nun pek çok yerinde yaygın olarak görülmektedir. Dolayısıyla konuyla ilgili birçok inanma ve uygulamalar oluşmuştur.

Mut'ta ise cinlerle ilgili inanışlar şunlardır:

- Kapı eşiğinde, tuvalette, kül dökülen yerde, çamaşır ve banyo suyunun aktığı yerlerde cin bulunur (K.1, K.2, K.3, K.10, K.21, K.32, K.45).
- Kadınlar özel günlerinden sonra yıkanmayı geciktirdiklerinde ve gusül abdesti almadan geldiklerinde bu kadınlara cinlerin musallat olacağına inanılır (K.4, K.6, K.24).
- Kül dökülen yerlerden geçeni cin çarpar (K.2, K.3, K.5, K.14, K.21, K.422, K.35).
- Soğan kabuğuna basanı cin çarpar (K.2, K.11, K.13, K.41, K.51, K.52, K.55).
- Bulaşık suyunun aktığı yere basan kişiyi cin çarpar (K.19, K.21, K.23, K.24, K.31, K.32, K.35).
- Eğer bir cin insanlara musallat olur, yanından ayrılmaz, boğmak ister, üstüne çöker, elini kolunu bağlarsa veya içine cin girdiği düşünülürse “cinci hoca” olarak bilinen insanlara gidilir. Cin, hastadan uzaklaştırılır. Böylece hasta musallat olan cinden kurtulur (K.10, K.11, K.13, K.14, K.15, K.18, K.25).

4.5. Nazar-Nazarlık

Arapça bakış anlamındaki nazar kelimesinin, Türkçedeki anlamı; kimi insanların bakışlarındaki güç ve bu güçle, bir kişiye, bir hayvana ya da bir nesneye bakmakla, canlı üzerinde hastalık, sakatlık, ölüm, nesne üzerinde kırılma vb. bir olumsuz etkinin meydana gelmesi anlamına gelmektedir. Nazar,

kıskançlık gibi olumsuz duygulardan gelebileceği gibi özellikle kişinin yakınlarının fazla sevgi ve hayranlık duygularından da gelebilir (Boratav, 1984, s.126-127).

4.5.1. Nazara Karşı Alınan Tedbirler

- Gök boncuk (mavi boncuk), yılan kemiği, deniz boncuğu (deniz hayvanlarının kabuğu), muska, çaltı boncuğu, köpek kafası, at kafası, öküz kafası, toşbağa (kaplumbağa) kabuğu, yumurta, at nalı gibi şeyler nazar değmesine karşı çeşitli şekillerde kullanılırlar. İnsanlar bunları üzerlerinde taşıdıkları gibi hayvanların boyunlarına ya da sebze ve meyve bahçelerinin en dikkat çeken yerine, evlere ve kıymet verdikleri şeylerin üzerine takarlar. Böylelikle nazardan korunduklarına inanırlar (K.1, K.4, K.6, K.20, K.21, K.31, K.35, K.41, K.42, K.45, K.50, K.51, K.53, K.61, K.64).

Gök boncuğu, deniz boncuğunu, muskayı, çaltı boncuğunu üzerlerinde taşırlar. Böylelikle nazardan korunacaklarına inanırlar. Çaltı ağacının dallarında yapılan farklı şekillerden kolye veya yaka süsü yapıp takarlar. Bu dalları evlerin köşelerine veya girişlerine asarlar. Böylelikle korunacaklarına inanırlar. Bütün bunların yanında Mut ve çevresinde nazar değdiğine inanılan insanları çeşitli yöntemlerle tedavi etmeye çalışırlar. Bunlar; seğleme, kurşun dökme, üzerlik otu tütütme ve un tütütme yöntemleridir.

4.5.1.1. Seğleme

- Halk arasında yaygın olarak uygulanan bir yöntemdir. Bunda seğ (şap) kullanıldığı için adı “seğleme”dir. Seğleme işi de “ocak” olarak bilinen ailelerin yaşlı kadınlarının yapabileceği gibi ocağı olmayan bilge yaşlı kişiler de yapabilmektedir. Bu kadınlara “seğci” seğ sıvayan kişi denir. Seğ sıvayan kişi “Ya Allah Ya Muhammed Ya Ali “der. Bu söylem Mut’un sadece Tahtacı köylerinde kullanılır. Sünni olan halk sadece besmele çeker. Hasta kibleye çevrilir, “El benim elim değil, Fatma Anamızın elidir” denir. Sünni olan köyler “ihlâs” suresi okunur. Tahtacı köylerinde dua okunmaz. Seğ parçası önce baş tarafında, belde ve bacaklarda üçer defa dolandırılır. Şayet hasta hayvan ise seğ boyun, bel ve arka ayak yanında tekrar havadan başlamak üzere üç kere indirilir çıkarılır. Seğ parçası çamaşır içinden geçirilerek ayakaltına atılır. Daha sonra seğci, bu seği alarak kızgın kül içine atar. Kül içinde ısınan seğ parçası sarı bir renk alır. Bu seğ parçası çeşitli şekillere bürünür, daha çok bir insan şeklini veya insan cinsel organı şeklini andırır. Seğci bu tortu üzerinde nasıl bir kişinin nazar ettiğini araştırır, cinsel organına göre benzetme yapılırsa erkek – kadın veya şişman zayıf, pörtlek gözlü gibi yorumlar yapar. Hastanın sağ eli (hayvansa sağ kulağı) içinde “gözüne, kulağına, ağzına” diyerek üç kere bıçakla keser gibi yapar, avucunda ovalayarak su dolu bakır bir tasa koyar. Bu su hastaya üç yudum içirilir. Hasta bu sudan eline, yüzüne, göğsüne ve ayağına sürer. Seğci taşı alarak kalkar. Odada onunla bulunan herkes de kalkar. Suyu “uç, uç, uç” diyerek üç defa havaya saçar. Kalan suyu ocağın bir köşesine atışı

söndürmeyecek bir şekilde döker. Hasta (ya da yakını) seçkiye arılık atar. Bu şekilde dert aralanmış olur. Seçici suyu dökerken eğer ayağa kalkılmazsa derdin oturana geçeceğine inanılır (K.1, K.2, K.8, 9, K.11, K.51, K.52, K.53, K.54).

4.5.1.1.2. Kurşun Dökme

- Nazar, sara, cin çarpması veya başka hastalıklara karşı kurşun dökülür bu hastalıkların sebebinin nazar olduğuna inanılır. Kurşun dökme işi yaşlılar veya el alan kişiler tarafından yapılır (K.1, K.2, K.6, K.8, 18, K.22, K.31, K.40, K.41, K.42, K.52, K.53, K.64).
- Kurşun dökme şu şekilde yapılır: Hasta yatar veya oturur üzerine bir örtü örtülür. Tavada eritilen kurşun, “El benim elim değil Fatma anamızın eli” denilerek Sünni halk tarafından “ihlâs” suresi okunarak Tahtacı halk tarafında ise “Ya Allah Ya Muhammed Ya Ali” denir. Bu duadan sonra ilk olarak “başa” sonra sırasıyla “göze, kulağa, ağza” denilerek hastanın başının üzerinde tutulan bakır kabın içindeki soğuk suya dökülür. Daha sonra “bele” ve “bacaklara” diye devam edilerek vücudun bütünü, nazarın etkilerinden korunmaya çalışılır. Bazen oturan hastanın başının üzerinde tutulan bakır kaba üç defa dökülür. Soğuk su ile buluşan sıcak kurşun bir şekle bürünür. Bu şekle göre nazar edenin nasıl biri olduğu yorumlanır. Kurşunun suyundan hasta üç yudum içer. Eline, yüzüne, göğsüne ve ayaklarına bu sudan sürer. Kurşun döken kişi suyun bir kısmını havaya saçar. Su saçılırken herkes ayağa kalkar. Kalkmayana hastalığın bulaşacağına inanılır (K.1, K.2, K.6, K.8, K.51, K.52, K.53, K.54, K.55).

4.5.1.1.3. Üzerlik Otu

- Nazar ve cin çarpması gibi durumlarda üzerlik otunun tohumu, yaprakları, çalısından tütsü yapılır ve evin bütün odalarında gezdirilir. Bu otun tohumu bir ipe dizilerek evin duvarlarına asılır. Bir süs eşyası görünümü veren bu üzerlik otunun bulunduğu eve şeytan ve yılan gelmez, nazar değmez ve uğur getirdiğine inanılır. Bu işi genellikle evin kadını yapar (K.1, K.3, K.4, K.8, K.51, K.52, K.54, K.61).

4.5.1.1.4. Un Tütütme

- Tavaya kurşun, soğan kabuğu, un ve kor ateş konulur. Bunlar bir tas içindeki suya dökülür. Nazar değdiğine inanılan kişinin yüzü, bu suyun buharına tutulur. Böylelikle nazardan kurtulacağına inanılır (K.1, K.2, K.8).

4.5.1.2. Nazar Değdiren Kişi ile İlgili Uygulamalar

Nazardan kurtulmak isteyen kişi birtakım inanışlar gerçekleştirir. Şu şekillerde nazardan kurtulmaya çalışır.

- Nazar değdiren kişi, hastaya (insan, hayvan, bitki) “maşallah” diyerek yüzüne karşı tükürür (K.1, K.2, K.6, K.8, K.53.).

- Nazar değdiren kişiden habersiz olarak ona ait yerden bir miktar toprak alınarak hasta üzerine saçılır (K.1, K.3, K.34K.51, K.52).
- Ayet-el Kür si yedi defa okunarak nazar değen kişiye doğru üflenir (K.2, K.8, K.16, K.52).
- Nazar duası üç defa okunarak nazar değen kişiye ve içeceği suya üflenir (K.7, K.16).

4.4.1.2.1. Muska

- Çaresiz kalan insanlar farklı yollara başvurmaktadır. Bunlardan birisi de halkın en çok başvurduğu yöntemlerden birisi olan muskadır. Muskalar daha çok “üfürükçüler” tarafından yazıldığı gibi bazı imamlarda yapar. Bu muskalar üçgen şeklinde hazırlanır ve dışına önce naylon bir parça olmak üzere tam yedi kat olmak üzere iyice sarılır. Üfürükçüler muska yanında başka şeyler de yazarlar. Bunlar; Suyun içine dua yazılan kağıtlar atılır ve belli zaman diliminde bu su içilir ya da yemeklerde ve içeceklerde az bir miktar olmak üzere kullanılır. Taş dibine ya da ulu ağaç köküne gömülecek kağıtlar veya suya atılarak arkana bakmadan gideceğin kağıtlardan olabilir (K.1, K.2, K.3 K.8, 9, K.51, K.52, K.53, K.54, K.55, K.61, K.63). Nazardan korunmak amacıyla özellikle Karaman bölgesine sınır olan köylerde hala kullanılmaktadır. Silifke yöresine yakın olan köylerde daha çok yaşlıların kullandığı ve yeni doğan bebeklerde bir müddet tercih edildiği görülmekle birlikte bu uygulama günümüzde eski yerini koruyamamaktadır.

4.6. Yatır ve Ziyaret Yerleriyle İlgili İnanışlar

Ziyaret kutsal olarak kabul edilen bir yere, herhangi bir dileğin olması için gidip görme işidir (Köksal, 1995, s.153).

İnsanlar, istek ve ihtiyaçlarının gerçekleşmesini, isterler özellikle bu ihtiyaçlarının karşılanma zorluğu ve imkânsızlığı varsa bunu daha kolay yoldan gerçekleştirmek için ya büyüleyici ya da kutsal bildikleri varlıklara yaklaşarak ihtiyaçlarını gidermeye ve kaderlerini değiştirmeye çalışırlar. İşte insanların, kendisine yardım ve faydası olacağına inandıkları varlıklardan biri de yatırlardır. Bunlar Tanrı katında yüksek hatırlarının kırılmayacağına inanılan ve bir dilek kapısı olarak değerlendirilen, kült haline gelmiş velilerdir (Köksal, 1995, s.227).

4.6.1. Zeyne Türbesi

Zeyne Türbesi, Mersin'in Mut ilçesinde bulunmaktadır. Geniş bir bahçe içerisinde inşa edilmiş ahşap çatılı ve ahşap direkli bir yapıdır. Bu yapının içerisine daha sonradan mezar odalarının idare edilmesiyle oluşmuştur. Türbenin bahçe kısmında ise mezarları bulunmaktadır. Zeyne Türbesi olarak bilinen yerin adı Şeyh Ali Semerkandi Türbesi'dir. Beylikler dönemi eseridir. Burasının bir külliye olduğu söylenmektedir fakat buna dair yazılı bir kaynak yoktur. Günümüze kadar ayakta kalan sadece türbedir.

Mut'ta Ali Semerkandi ile ilgili bir efsane anlatılır. Semerkandi, çobanlık yaptığı bir öğle vaktinde hayvanları susuzluktan yanmış vaziyetteyken yoldan geçen bir Türkmen'in sert söylemleri ile karşılaşmış. Bu sözlere çok üzülen Semerkandi dua ederek elindeki sopasını kayaların ortasına vurmuş ve vurduğu an kayalardan sular fişkırmaya başlamış. Hayvanlarını susuzluktan kurtarmış. Yöre halkı bu efsaneye inanır ve bu yer hala mesire alanı olarak kullanılmaktadır (K.9, K.52).

4.6.2. Manak Dede Ziyareti

Çalışma bölgemiz olan Mut'un Karacaoğlan köyünde bulunan bir ziyaretir. Köye 3 km uzaklıkta bulunan bir yerdir. Selçuklular döneminden kaldığı düşünülen bir mezarlık ziyaretidir. İçerisinde Müslümanlara ve Müslüman olmayanlara ait olduğu söylenen mezarlar bulunmaktadır. Büyük bir ardıç ağacının altında "Manak Dede" ye ait olduğu düşünülen mezar bulunmaktadır. Manak adının nereden geldiğiyle ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Manak anlamının ne olduğuna dair bir bilgi yoktur. Çok eski zamanlarda burada yaşayan duası kabul olan bir dedenin olduğuna inanılmaktadır.

"Manak Dede" ye ait mezarın define kaçakçıları tarafından kazıldığı ve bu kazan kişilerin başına musibetler geldiği ve bu musibetlerin ya kendisinden ya da çocuklarından çıktığı söylenmektedir.

Yöre halkı günümüzde de bu ziyaret yerine gitmekte dualarını etmekte ve hatta bazı kişilerin mezarın başındaki ardıç ağacının dallarına bez parçaları bağladığı bilinmektedir (K.1, K.2, K.3, K..7, K.9, K.17, K.18, K.21, K.45).

4.6.3. Karacaoğlan Anıt Mezar (Türbe)

XVII. yüzyıl halk ozanı olan Karacaoğlan'ın yaşamı hakkında fazla bilgi yoktur. Mersin ilinin Mut ilçesinin eski ismi çukur yeni ismi Karacaoğlan köyünde anıt mezarı bulunmaktadır. Karacaoğlan köyünde ve çevre köylerde yaşayan halk Karacaoğlan'ın anıt mezarının bulunduğu tepeye Karacaoğlan tepesi adını vermişlerdir. Hastalara şifa, çocuğu olmayan insanlara çocuk, evlenemeyen gençlere eş bulabilme umuduyla türbe ile yakından uzaktan alakası olmayan anıt mezar Mut halk tarafından bir türbe olarak görülmektedir. Özellikle Karacaoğlan köyü ve çevresindeki köyler; Karacaoğlan anıt mezarının hemen aşağısında bulunan kuyudan su içmekte ve bu su ile üç çarşamba banyo yapmaktadır. Banyonun anıt mezarın yanındaki ardıç ağacının altında yapılması daha uygun görülürken evde de yapılabileceği söylenmektedir. Karacaoğlan tepesinde bulunan bu suyun zemzem suyu gibi şifalı olduğu söylenmektedir (K.1, K.2, K.6, K.17, K.18, K.53, K.54, K.65, K.122).

Karacaoğlan tepesinde bulunan anıt mezarın bir türbe olmadığı bilinmekle birlikte bu yöredeki halk bu tepeye erenler tepesi adını vermiş ve buradaki mezardan yardım göreceklere inanmışlardır. Mezara bozuk para atma, mezarın başındaki ardıç ağacına bez bağlama ve mezarın hemen aşağısında bulunan kuyu içerisindeki kaynak sudan şifa bekleme gibi inançlarının ve uygulamalarının olduğu görülmektedir. Bütün bunlarla birlikte daha çok tahtacıların geldiği bağlama eşliğinde düvaz söyledikleri bilinmektedir. Yapılan uygulamalar ve ziyaretler burayı adeta bir türbeye çevirmiştir.

4.6.4. Solak Değirmen Ziyareti

Çukurbağ köyü ve Pamuklu köyü arasında bulunan ilk kuruluş yıllarından bu yana yaşadığı kabul edilen Solak Değirmen; hastalara şifa, çocukları olmayana çocuk, çocukları ölenlerin çocuklarını koruyan, hamile kadınlara musallat olduğuna inanılan varlıklardan koruduğuna inanılan, bekar kalan gençlerin evlilik için gittiği kutsal olarak kabul edilen bir yerdir. Mut merkezden, Karaman ve Konya bölgesinden ziyaretçiler gelmektedir. Bütün değirmenler saat yönünde dönerken bu değirmen tersine döner halk bu değirmenin Allah tarafından böyle döndüğüne inanır kutsal kabul eder (K.1, K.7, K.16, K.80, K.84, K.96, K.97, K.98)

4.6.5. Lal (La'l) Paşa Camii / Türbe Ziyaretleri

La'l Paşa Camii, halk arasında Lal Paşa olarak bilinmektedir. Evkaf defterlerinde ise Mut Camii veya Cami-i Şerif adıyla kayıtlıdır. 16. yüzyılda Mut'ta bulunan tek camidir. Caminin ne zaman ve kim tarafından yapıldığına dair kesin bir bilgi yoktur. Şenol Çetin'e göre ise, Mut'ta cami ile bulunan La'l Medresesinin de bulunduğunu ve bu iki eserin birlikte yaptırılmış olabileceğini; La'l Medresesi'nin 1443-1444 (hicri 847) yıllarında yapıldığına göre, caminin de aynı tarihlerde, tahminen 1440-1450 yılları arasında yapılmış olabileceğini söylemektedir. "Şikârî'de kayıtlı olan Karamanoğlu Alâeddin Bey'in emirlerinden ve bir ara Niğde Kalesi'nde dizdârlık yapan La'l Ağa'nın Mut'taki cami ve medreseyi yaptıran kişi olmasının muhtemel olduğunu yazmaktadır." "Mut ve Sinanlı kadısı Molla Süleyman'ın, cami hatibinin değiştirilmesi hususunda merkeze gönderdiği Şubat 1798 (Ramazan 1212) tarihli bir yazıda "Mut kazasında merhum ve mağfur La'l Paşa hazretlerinin binâ eylediği cami-i şerif" ifadesi; 1815 (1231) tarihli başka bir belgede de "Mut kazasında vâki eshâb-ı hayrattan merhum cennetmekân firdevs-i esyân La'l Paşa hazretlerinin binâ eyledikleri medrese" ibaresi geçmektedir". Yukarıdaki faktörlere baktığımız zaman cami ve medresenin La'l Paşa tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır.

La'l Paşa, Bir köledir ve asıl adı Musa'dır. Karamanoğlu Alaeddin Bey'in kölesi olarak Beyliğe girmiştir. Alaeddin Bey'in emriyle iyi bir eğitim görmüştür. Karamanoğlu Alaeddin Bey, La'l Ağa'daki kabiliyeti görüp onu hür bir adam yapmıştır. Daha sonralarda ona büyük görevler vermiş ve şehzade eğitimi de vermiştir. La'l Paşanın doğduğu yer, doğum tarihi ve ölüm tarihi bilinmemektedir.

Önceki zamanlarda caminin çevresinde bir hamam ve toprak örtülü damı olan taş bir medrese bulunduğu söylenmektedir. Ancak bu iki yapı da günümüzde yoktur.

La'l Camii, dikdörtgen bir kaide ve sekizgen kubbe kasnak üzerine yapılan tek kubbeli bir camidir. Yöre halkı dua etmek ve isteklerini söylemek için buraya gelmektedir.

4.7. Rüya ile İlgili İnanışlar

Rüyalar ile ilgilide halk arasında çeşitli inanışlar vardır. Halk rüyalarında gördüklerine çeşitli anlamlar yükleyerek geleceğe dair tahminlerde bulunur. İnsanlar rüyada yeşil ve beyaz renk görürse hayra, siyah ve kırmızı renk görürse şerre yorumlar. Rüyasında yılan gören kişinin düşmanından kötülük

göreceğine veya başına kötü bir iş geleceğine inanılır. Rüyasında iplik gören kimse yola gider. Rüya da kız çocuğu görmek kötü habere, erkek çocuk görmek iyi habere işarettir. Yine rüyasında ağlayan kimsenin sevineceğine inanılır (Artun, 2005, s.259).

Mut'ta rüya ile ilgili inanışlar şunlardır:

- Rüyalara inanılır. Rüyada görülen su berraksa iyiye, bulanıksa kötüye yorumlanır (K.1, K.6, K.14, 20, K.21, K.29, K.30, K.32, K.40, K.41, K.42).
- Rüyada at görmek murattır ve kişinin muradına kavuşacağına inanılır (K.1, K.6, K.7, 20, K.21, K.29, K.30, K.32, K.40, K.41).
- Rüyada beyaz ve yeşil görmek iyiliğe, hayra yorumlanır (K.20, K.21, K.22, K.23).
- Rüyada yeşil ve beyaz bir ışık görmek mahsulün bereketli ve düzgün olacağına yorumlanır (K.1, K.9, K.13, K.32, K.45.).
- Rüyasında yaşayan birisinin öldüğünü gören kişi gördüğü kişinin ömrünü uzatır (K.1, K.6, K.14, 20, K.21, K.29, K.30, K.32, K.40, K.41, K.42, K.45, K.51).
- Bazı rüyalar şeytandır, şeytan aldatmak, kandırmak ve korkutmak için rüyalara gelir. Bu rüyalar gerçek değildir (K.1, K.3, K.5, K.12, K.14, K.21.).
- Rüyasında korkutucu bir olay gören kimse önce bunu alim bir kişiye anlatır. Alim kişinin yönergeleri doğrultusunda hareket eder genellikle bir fakire sadaka vererek başına gelebilecek belalardan kurtulacağı yorumlanır (K.1, K.2, K.6, K.14, 20, K.21, K.23, K.34, K.35 K.37, K.49).
- Rüyasında çiğ et ve uzaktan bir akrabasının ya da tanımadığı bir kişinin öldüğünü gören kişinin bir yakınının öleceğine inanılır (K.1, K.2, K.5, K.14, 20, K.21, K.24, K.34, K.36 K.37, K.49).
- Rüyasında bir tanıdığının ya da aile fertlerinden birisinin öldüğünü görmek uzaktan akraba olmayan birisinin öleceğine işarettir (K.1, K.3, K.5, K.14, 20, K.21, K.24, K.35, K.36 K.37, K.49).
- Rüyada bozuk para görmek şerre yorumlanır. Rüyasında bozuk para gören bir kişinin sevdiği ile arasının açılacağına inanılır (K.14, K.21, K.30, K.32, K.40, K.41, K.43).
- Rüyada köpek, akrep ve yılan görmek bir düşmandan zarar göreceğine ya da kişinin gizli bir düşmanı olduğuna işarettir (K.1, K.6, K.7, 17, K.21, K.29, K.30, K.32, K.40, K.41, K.42, K.45, K.61, K.65).
- Rüyasında ağlayan kişinin mutlu bir haber alacağına ve sevineceğine; gülen kişinin ağlayacağına ve kötü bir haber alacağına inanılır (K.1, K.6, K.8, K.9, K.10, K.19, K.30, K.33, K.40, K.41, K.42, K.43, K.61, K.65).
- Rüyada deniz, okyanus ve berrak akar su görmek iyiye yorumlanır (K.1, K.6, K.14, 20, K.21, K.29, K.30, K.31, K.40, K.41, K.43, K.47, K.61, K.64).

- Rüyasında yol, teker, halı, çarşaf, yorgan gibi eşyalar gören bir kişinin yolculuğa çıkacağı düşünülür (K.2, K.9).
- Rüyada balık görmek kısımettir. Balığı tutmak kismetin yakın zamanda geleceğine balığa uzaktan bakmak kismetin olması için zaman gerektiğine, balığın uzaklaşması ise kismetin bizden kaçmasına yorumlanır (K.1, K.2, K.5, K6, K.12, K.22, K.31, K.40, K.41.).

4.8. Fal ile İlgili İnanışlar

Mut ve çevresinde “falcılık” pek yaygın değildir. Genellikle kadınlar kendi aralarında “fala inanma falsız da kalma” diyerek fal bakmaktadır. Birkaç isim dışında genellikle fal bakma yoktur. Bu fala bakan kişilerin geçmişten ve gelecekte haber verdiğine inanılır. Fal baktıran kimse fal bakan kişiye bir miktar aralık yani para verir. Eğer kahve falı bakıyorsa fincanın üzerine bırakılır. Evli kadınlar daha çok alyansını çıkartıp falın daha iyi çıkması için ters çevrilmiş fincanın üzerine bırakır. Evliliği hakkında bir şeyler öğrenmek isteyen kadınlar bunu yapar. Fal bakan kişi fincan açıldıktan sonra yüzüğü fal sahibine verir (K.1, K.2, K.53, K.121).

- Genç kızlar, evlenecek kişi hakkında bilgi almak için fal baktırır kişi beyaz renkte çıkmış ise iyi bir eş olacağına siyah renkte çıkmış ise kötü bir eş olacağına inanılır (K.1, K.2, K.121).
- Kurşun suyundan da fala bakılır. Buna “iğne falı” denir. Genellikle bu fal için 3 iğne kullanılır. Gidilecek yer sayısına göre bu iğnelerin sayısı artırılabilir. Eğer iğnenin ucu küflenmiş ise dedeye ya da başka bir yere küflenmiş ise muskacıya veya hocaya gidileceğine dair niyet tutulur. Bu işlem genellikle hasta kişiler için yapılır. (K.1, K.2, K.16, K.121).
- Bir başka fal “yıldızname”lerdir. Bu tür falcılığa halk arasında “kitap açtırma” denir. Çünkü falcılar “yıldızname” adlı bir kitaba bakarak kehanette bulunurlar (K.1, K.2, K.121).
- Pek yaygın olmasa da el falına da bakılmaktadır. Avuç içindeki çizgilerin geçmişten mi gelecekte haberler verdiğine inanılır (K.53, K.112).
- İnsanın yüzüne bakarak geçmişten ve gelecekte haberler verilir. İnsanın yüzü ile insanın içindeki his yoğunlaşır sanki birisi sana bir şeyleri söylüyor gibi hissedersin (K.5).

4.9. Büyü ile İlgili İnanışlar

Büyü, “Birtakım doğüstü güçler, gizemli sözler, kutsal sayılan nesnelere aracılığıyla insanları, doğayı, doğa yasalarını etkilemek, istenilen şeyleri elde etmek için büyücülerle, belirli kurallara ve tekniklere uygun biçimde uygulanan verimsiz, boş eylem ve işlemler” şeklinde tanımlanmaktadır (Karadağ, Kaya, 1995, s.104).

Yukarıdaki tanıma göre büyü ile ilgili şunlar da söylenebilir; büyü, din dışı dua ve hareketlerle ruh üzerinde etki yapmaya çalışmaktadır (Anadol, 2006, s.11).

Mut'ta büyü ile ilgili uygulamalar şu şekildedir:

- Büyüye inanılır ama büyü yaptırmak günahdır (K.1, K.6, K.7, K.8, K.11, K.30, K.50).
- Genellikle Kötü düşünceli kaynaklar gelinlerini oğullarından ayırmak için mi yaptırır (K.2, K.5, K.19, K.31).
- Bir oğlan bir kız sevdiği zaman okulda beni sevsin benimle evlensin diye büyü yaptırır (K.5, K.7, K.9, K.14, K.18, K.35).
- Kadınlar kocalarını sadık bir eş olmaları için büyü yaptırabilirler (K.5, K.31, K.32, K.39, K.42, K.45).
- Büyünün geçerli olması için kırk gün olması gerekmektedir. Büyünün kırk gün sonra tersine dönebileceği gibi ömür boyu sürebileceğini de inanılır (K.1, K.2, K.5,42, K.45).
- Büyüye inanmayan kişiye büyü tutmaz (K.20, K.21, K.29, K.30, K.42, K.45)
- Büyü, inansın ya da inanmasın herkese tutabilir (K.1, K.2).

4.10. Kurban / Adak

Kurbanın sözlükteki anlamına baktığımız zaman “Dinin bir buyruğunu veya bir adağı yerine getirmek için kesilen hayvan” olarak tanımlandığı görülmektedir (TS, 1998, s.1409).

Adak ise “sayrılıktan sağalma, çocuk sahibi olma, evlenme, zor bir durumdan kurtulma vb. amaçlara yönelik isteklerin yerine getirilmesi için yüce varlıklara, ermişlere, tapınaklara, yatırlara, ziyaretlere adanan oruç, kurban, yiyecek, eşya vb.” olarak tanımlanmaktadır (Karadağ, Kaya, 1995, s.103).

Dini bayramda kesilen kurbanın anlamına baktığımız zaman ise; maddi durumu iyi olan kimselerin kesmesi farz olan kurbandır. Kesilen bu kurbanı insan hayatının zekâtı denilmektedir.

Adak kurbanı; gerçekleşmesi istenen bir olay için kişi önceden “işim istediğim gibi olduğunda bir kurban kesip dağıtacağım” der ve iş olunca bu kurbanı keser.

- Adak kurbanını adayan kişi genellikle adadığı etten yemez, eğer yiyecekse yediği etin parasını yine bir ihtiyaç sahibine vermesi gerekir. Genellikle adak etinden yenmemesi gerektiği söylenir. (K.1, K.2, K.5, K.7, K.22, K.32, K.45, K.47, K.49, K.50, K.51, K.54, K.56, K.59).
- Düğün sonrası gelin ayağına eve girmeden önce genellikle küçükbaş hayvan kurban edilir (K.1, K.2, K.5, K.7, K.22, K.32, K.45, K.47, K.49, K.50, K.51, K.52, K.59).
- Askerden sağ salim gelen askerin ayağına kurban kesilir. Asker gidecek olan genç için de kurban kesilir (K.1, K.2, K.5, K.7, K.22, K.32, K.45, K.47, K.49, K.50, K.51, K.54, K.56, K.57).

- Herhangi bir kişi başına gelen musibetten sağ salim kurtulduğu zaman bir kurban keser ister bu kurbanın etini ihtiyaç sahibi birisine verir kendisi etinden yemez isterse yemek çıkartır akrabalarını ya da bütün köylüyü ya da mahalleliyi adak yemeğine davet eder. Yemeğin ardından Kur'an okunur ve sıkıntıdan kurtulduğu için Allah'a şükreder (K.1, K.6, K.14, K.20, K.21, K.29, K.30, K.32, K.40, K.41, K.42, K.45, K.61).
- Adak kurbanları, yatırımlarda kesilebilir (K.1, K.6, K.14, K.20, K.21, K.27, K.29, K.32, K.30, K.42).
- Adak kurbanı genellikle küçükbaş erkek hayvanlardan olacağı gibi büyükbaş erkek hayvanlardan da olabilir. Dişi hayvanlar genellikle tercih edilmez, eğer tercih edilirse hamile olmamasına dikkat edilir. Kişinin maddi durumuna göre tavuk ve horoz kurban edebilir ama bunun için adak dilerken çok dikkatli olması gerekmektedir. Ağzından koç kurban edeceğim demişse tavuk kurban edemez adağı tavuk olmadığı için kabul olmaz (K.1, K.6, K.14, K.20, K.21, K.29, K.30, K.32, K.40, K.41, K.42, K.45, K.61).

4.11. Bereket / Uğur ve Uğursuzlukla İlgili İnanışlar

Her bölgede olabileceği gibi Mut'ta da de bazı hareketlerin, hayvanların, bitkilerin, günlerin, sayıların uğurlu veya uğursuz olacağına inanılır. Uğurlu olanlar uygulanmaya ve yaşatılmaya çalışılırken, uğursuz olanlardan uzak durulur.

4.11.1. Bereketle İlgili İnanışlar

- Artan yemek çöpe dökülmez öncelikle yemeğin tüketilmesi için uğraşılır eğer olmazsa hayvanlara verilir eğer yemek çöpe dökülürse evdeki bereket azalır (K.1, K.3, K.17, K.24, K.51).
- Sabah namazından sonra uyumak evin bereketini kaçıırır, namazdan sonra uyumamak evin bereketini arttırır (K.2, K.514, K.23, K.35).

4.11.2. Uğurla İlgili İnanışlar

- Kırmızı ve yeşil renk giysiler uğur getirirler (K.2, K.21, K.50, K.51, K.52, K.53, K.56).
- Mor renk parayı çeker, cüzdan mor renk olmalıdır (K.66).
- Eve at nalı asmak uğur getirir (K.14, K.21, K.29, K.32, K.40, K.51, K.52).

4.11.3. Uğursuzlukla İlgili İnanışlar

- Eskiden bu yana baykuşun uğursuzluk getireceğine inanılır. Başka milletlere baktığımız zaman baykuşun bilge rolünde olduğunu görürüz. Oysa bizim Anadolu kültüründe durum tamamen değişmektedir (K.37, K.40, K.41 K.51, K.66)
- Baykuş öterse ya bir ölü olacak ya da bir felakete uğrayacaklarından korkarlar (K.1, K.2, K.11, K., K.20, K.21, K.32).
- Halk arasında kişinin ölümünü, felaketini istemek için kullanılan bir beddua ise “damında baykuş ötsün” şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

- Evin yakınlarında baykuş yuvası varsa yeni geline uğursuzluk getireceğine ve geçimlerinin iyi olmayacağına inanılır (K.9, K.41, K.45, K.51, K.53, K.62, K.112).
- Sabah yüz yıkanmadan ve besmele çekmeden iş yapılırsa uğursuzluk geleceğine inanılır (K.1, K.8, K.16, K.65, K.72, K.85).
- Sağ ayak ilk adım olarak kullanılır eğer sol ayak ilk adım olarak kullanılmışsa uğursuzluk getireceğine işlerin tersi yönde gideceğine inanılır (K.2, K.18, K.35, K.51, K.52, K.62, K.109).
- Kara kedi, kara köpek, gök keçi, oğlak, civcivli tavuk görülürse bir uğursuzluk olacağına inanılır. Bu hayvanlara yaklaşan insana kötülük geleceği düşünülür. Cinlerin bu gibi hayvanların şekline bürünerek görüldüğü inancı da vardır (K.1, K.2, (K.9, K.41, K.45)
- Evde oyuncak bebe ve peluş hayvan figürlü oyuncaklar bulunmamalıdır. Şeytan ve cinler bunun içine çabuk girer ve insanları izlerler (K.4)
- Ocağın içinden bir komşuya kül verilmesi uğursuzluk getirir (K.4, K.21, K.25, K.32, K.40, K.41, K.42, K.52, K.53, K.82).
- Sağır hayvanı olanların evlerinin önünden boş kapla geçilmesi uğursuzluktur (K.1, K.2, K.4, K.46, K.57, K.72, K.83, K.4).
- Tavuğun horoz gibi ötmesi uğursuzluktur. Horoz gibi ötülen tavuk kesilir (K.2, K.4, K.9, K.16, K.18, K.30, K.41, K.53, K.71).
- Yolcunun yolda giderken önünden domuz geçmesi uğursuzluktur (K.1, K.3, K.4, K.20, K.39, K.45, K.51, K.53, K.81).
- Yumurta kabuğu ve soğan kabuğu şeytanın parası sayıldığı için ateşe atılmaz. Atılırsa uğursuzluk olur. Şeytan o haneye musallat olur (K.1, K.2, K.4, K.53).
- Akşam komşudan hiçbir şey ödünç alınmaz, alınırsa uğursuzluk geleceğine inanılır (K.4, K.53).
- Ayna yere düşer de kırılmazsa tekrar atılıp kırarlar ki Nazarın çıkmasına yardım edilir. Nazar çıkmazsa o haneye ve kişilere büyük zarar verir. Ayna kırılınca nazar çıkar. Nazarın ölüme götürdüğüne inanılır (K.1, K.2, K.4, K.10, K.19, K.40, K.53, K.54, K.57).
- Merdiven altından geçmek ve kapı eşiğinde oturmak uğursuzluk getirir (K.4, K.6, K.8, K.16, K.19, K.53, K.54).
- Ayakkabı ya da terliğin ters dönmesi eve uğursuzluk getirir (K.8, K.16, K.20, K.22, K.30, K.53, K.54).
- Gece tırnak kesilmesi uğursuzluk getirir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.16, K.54).
- Geceleri sakız çiğnemek uğursuzluktur. Ata ruhları benim kemiğimi çiğniyorlar derler ve musallat olabilirler (K.1, K.8).

4.12. Diğer İnanışlar

- Akşamları tırnak kesmek, sakız çiğnemek, süs olacaktaki alyans parmağına yüzük takmak veya orayı boyamak insanın kısmetini keser (K.1, K.2, K.53).
- Akşam sakız çiğneyen için “ölülerin kemiğini çiğniyorlar” denir (K.8)
- At ve eşek; bu hayvanlar sebepsiz yere tepinirse sahibine Azrail’in ya da Cebrail’in geleceğini haber vermiş. Azrail gelirse sahibi ölür Cebrail gelirse sevinçli bir olay olurmuş (K.3, K.4, 52, K.53, K.54).
- Ayak başparmağının yanındaki parmağı, başparmağından kısa olan kişinin kocasının çok sert olacağına, uzun olan kişinin kocasının yumuşak huylu olup hanımının sözünden çıkmayacağına inanılır (K.1, K.2, K.53, K.78, K.100).
- Akşam yatarken çoraplar çıkarılmazsa kişinin ömrünün kısalmaya inandırılır (K.1, K.4, K.54).
- Sağ avuç içi kaşınırsa para geleceğine, sol avuç içi kaşınırsa para gideceğine inanılır (K.4, K.11, K.33, K.39, K.40, K.51, K.54, K.61, K.70).
- Sağ avuç içi kaşınırsa para geleceğine, sol avuç içi kaşınırsa hediye geleceğine inanılır (K.6, K.8, K.53).
- Salı günü tırnak kesenin kabir azabı görmeyeceğine inanılır (K.12, K.19).
- Yürüeyebilen bir çocuk evin içinde emeklerse misafir geleceğine inanılır (K.1, K.2, K.6, K.8, K.41, K.52, K.69).
- Ceviz kabuğu yakılırsa, anne babanın kavga edeceğine evliliklerinin zarar göreceğine inanılır (K.53, K.54, K.59, K.68, K.71).
- Karpuz kabuğu yiyen çocukların öksüz kalacağından korkulur (K.1, K.2, K.3).
- Kadınlar kendisinden büyük ya da küçük olsun fark etmeksizin erkeklerin önünü keserek geçmezler. Bu yapılırsa erkeğin işinin rast gitmeyeceğine inanılır (K.1, K.2, K.3, K.6, K.8, K.41, K.54, K.91, K.92).
- Saçın bir teli ayrılırsa misafirin geleceğine inanılır (K.59, K.60).
- Kapı eşliğine oturan kızın evde kalacağına inanılır (K.11, K.12, K.13, K.39, K.40, K.51, K.53, K.71, K.78).
- Yemek yerken ağızdan lokma düşerse misafir geleceğine ya da uzaktaki birinin geleceğine inanılır (K.2, K.8, K.9, K.16, K.20, K.21, K.22).
- Yürüyen çocuk emeklerse misafir geleceğine inanılır (K.6, K.8, K.16, K.25).
- Küçük bir çocuk eğilip kendi bacakları arasından bakarsa misafir gelir (K.6).
- İçilen çayın içinde çay çöpü olursa misafirin geleceğine inanılır. Çay çöpünün şekline göre yorumda bulunulur. Kısa uzun veya şişman diye tahminlerde bulunulur (K.1, K.2, K.6, K.8, K.35, K.45, K.48, K.57, K.121).

Değerlendirme

Halk inanışları, toplumun kültür özelliklerini yansıtır. Mut ve köylerinde de hâkim olan kültür eski geleneklerimiz ile İslam'ın etkisinin karma bir versiyonudur.

Kurşun dökme geleneği eski inançlarımızdan gelmektedir. Şamanizm'de buna "Kut Koyma" adı verilmektedir. Bunun gibi seğleme, üzerlik otu ve un tütütme gibi işlemler de eski Türk inançlarının izlerini taşıdığı görülmektedir. Seğleme ve kurşun dökmenin İslamiyet ile ilgisi olmadığı halde bunlar Kuran'dan sureler okunması, Müslümanların önem verip saygı duyduğu kimselerin adıyla yapılması gibi İslami öğelerle harmanlanmışlardır. Bu uygulamalar, Mut ve köylerinde eskisi kadar yoğun olmamakla beraber bugün de varlığını sürdürmektedir. Mut'un bazı köylerinde ağırlıkla başvurulduğu görülürken çoğu köyünde genellikle tıbbi uygulamaların başarılı olmadığı zamanlarda uygulandığı görülmektedir. Özellikle üzerlik otuna pek çok evde rastlamak mümkündür. Kurşun dökme işleminde kullanılan nohut büyüklüğündeki kurşunlar bazı bakkalarda hâlâ satılmaktadır. Bu da bu işlemin hâlâ yaşatıldığını göstermesi bakımından önemlidir. Seğleme ve kurşun dökmenin İslamiyet ile ilgisi olmadığı halde bunlar Kuran'dan sureler okunması, Müslümanların önem verip saygı duyduğu kimselerin adıyla yapılması gibi unsurların İslami öğeler ile Şamanist inancın harmanlandığını göstermektedir.

Mut bölgemizde tabiat, bolluk-bereket, hayvanlar, yatır ve ziyaretler, ocaklar, nazar, kurban-adak, uğur, büyü gibi konularda çok çeşitli inanma ve uygulamalara rastlanmıştır. İslamiyet'in etkisiyle eski Şamanist inançlarımız yoğrulmuş ve Mut halkı iki inanıştan da vazgeçemeyip ikisini harmanlama yoluna gitmiştir. Nazar inancı bütün köylerde ve merkezde önemli bir yer arz etmektedir. Dinin ve geleneğin etkisiyle iç içe geçen uygulamalar dikkat çekicidir. Ağaca bez bağlamak ağacın kutsallığını Şamanist inançlara götürürken, bez bağlarken okunan dualar veya deyişler İslam'ın etkisini göstermektedir. Çaltı ağacının her bir zerresi ile kutsal kabul edilmesi ve bu ağaçtan bir parçanın dua ile kişilerde nazara karşı koruma unsuru olarak kullanılması bu harmanlamanın etkisinde olduğunu bizlere göstermektedir. Buradan da hareketle hemen hemen her konuda dinsel ve büyüsel işlemler iç içe geçmiş durumda olduğu görülmektedir. Yatır ve ziyaret yerlerindeki uygulamalarda da yine dinsel ve büyüsel işlemlerle örülü olarak ön plana çıkmaktadır.

5. HALK MUTFAĞI

Anadolu halkının gelenek ve görenekleriyle bütünleşen töre ve törenlere bağlı beslenme, yemek anlayışı ve kültürü Türk halk mutfağını oluşturmaktadır (Koz, 2003, s.285).

Türkler, dünya coğrafyası üzerinde çok fazla yer değiştirip yeni yurtlar edindikleri için çok geniş bir alana yayılmışlar bu durumda pek çok kültür ve dinin etkisi altında kalarak farklı uğraşlar edinmelerini sağlamıştır. Bunların sonucunda ise Orta Asya'dan günümüze kadar gelişerek ve değişerek gelen, geleneğe bağlı bir halk kültürü oluşmuştur. Halk kültürü ürünleri, Türk kültürünün tarih içindeki görünümü, değişmesi ve gelişmesine paralel olarak gelişmiştir. Aynı uygarlığa bağlı kültürler, aynı dünya görüşünde birleşirler. Bir uygarlığın dünya görüşü de o uygarlığa özgü halk kültürünü doğurmaktadır. Halk kültürü ürünleri yaşayan kültür topluluğunun değerler sistemine göre şekillenir. Şekillenen her türlü birikim doğal olarak o kültürün bir parçasıdır (Artun, 1998, s.10).

Halk mutfağı da şüphesiz halk kültürünün önemli unsurlarından biridir. İnceleme alanımız olan Mut'ta mutfak kültürünün şekillenmesinde, Mut'un tarihi ve kültürel mirasının önemli bir rolü vardır. Toroslar ve çevresi dağlık bir coğrafyaya sahiptir. Mut ve köylerinde dağ ve yayla kültürü iç içedir. Bu nedenle de Mut merkez mutfak kültürüyle, köy mutfak kültürünün iç içe yaşaması yörenin mutfağına da çeşitlilik kazandırmıştır. Bu çalışmada özellikle yöreye has olan yiyecek ve içecekler ve bunların yapılarının yanı sıra mutfak kültürü etrafında şekillenen gelenek ve görenekler de verilmeye çalışılmıştır.

5.1. Mutfak Araç ve Gereçleri

Mut ve köylerinde mutfakta kullanılan araç ve gereçler şunlardır:

- Leğen: Bakırdan veya alüminyumdan yapılmış 50 cm çapında 15 cm derinliğinde yayvan kap. Günümüzde naylondan yapılanları da vardır.
- Leğençe, ileğençe: Küçük leğen.
- Sini: Büyük tepsi. Eskiden bakırdan ve alüminyumdan olurdu.
- Çingil: 10-15cm çapında 25cm derinliğinde silindir şeklinde bakırdan saplı kap. Yoğurt kabı. Günümüzde plastik olanları da vardır.
- Haranı, harana: Kazanın küçüğü. Genellikle bakırdan ve alüminyumdan olur.
- Helke: 25cm çapında, 35cm derinliğinde silindir biçiminde saplı bakır kova.
- Çomça: Büyük saplı ve büyük ağızlı kaşık.
- Kaşıklık: Kaşıkların konması için bezden dikilmiş ön tarafında küçük gözleri olan kap. Bu kaşıklıkların örme ve işlemeli olanları da vardır. Genç kızlar, sevdikleri oğlanları düşünerek ona göre üzerine şekil verirlermiş.
- Sahan: Yemek konan çukurla yayvan arasında bir kap, bakırdan olabilir.
- İteğe (iteği): Kalın dokunmuş sofra. Genellikle koyun yününden yapılanlar ve yufka ekmeği sulamak için kullanılır.

- Tahta kaşık: Yemek pişirilirken ve tabaklara koyulurken kullanılan kaşık. Yoğurt sulanması diye de kullanılır.
- Yayık: Tereyağı yapımında kullanılan derin bir kap ve çubuktan oluşan düzenek.
- Oklava: Hamur açmak için kullanılan ince, uzun, işlenmiş sopa.
- Oklavalık: Bezden dikilip üzerine iğne ve iplik ile şekiller verilerek işlemler yapılan veya örülerek içine bütün oklavaları ve şişi alan bir çeşit çanta.
- Sacayak: Üç ayaklı, yemek pişirilirken tencere ya da kazanın ateş üzerinde dengesini sağlamaya yarayan düzenek.
- Elek: Un ve benzeri şeylerin içindeki yabancı maddeleri ayıklamak için kullanılan telli, yuvarlak, tahtadan yapılan kasnak.
- Kütük: Üstünde et parçalanan ya da kırılan genellikle ağacın gövde kısmından yapılan gereç.
- Çaydanlık örtüsü: Çayın soğumaması için genellikle örgü şeklinde olan bir örtü. (K.1 K.2, K.3, K.4, K.7, K.11, K.13, K.14, K.16, K.19, K.32, K.53, K.71, K.72, K.123, K.124).

5.2. Sofra Gelenek ve Göreneklere

Türk Halk kültürüne baktığımız zaman Anadolu'da sofrada adabının genellikle benzerlik gösterdiği görülmektedir. Sofra yere kurulur, önce bir sofrada bezi yere serilir, üzerine bir tabla veya bir sini konularak, yemek bunun üzerinde yenilmektedir. Kaşıklar, daire şeklinde dizilmektedir (Koz, 2003, s.285-286).

Sofraya oturma adabı vardır. İlk önce erkekler bağdaş kurarak oturur. Ardından gençler, kadınlar ve çocuklar diz çökerek, otururlar. Sofraya oturmadan önce ve sofradan kalktıktan sonra ellerini yıkarlar. Çorba, pilav, sulu et ve sebze yemekleri kaşıkla yenir, sac kavurması gibi yemekler yufka ekmekle alınır. Eller yemeğe doğrudan temas etmez bu doğru bir davranış olarak görülmez. İster kaşıkla ister yufkayla yensin yemekler sağ el kullanılarak yenir. Yemeğe besmele ile başlanır ve sofradan elhamdülillah ile kalkılır. Sofrada artık yemek ve yarım kalmış ekmek bırakılmaz, israf hoş karşılanmaz (Baysal, 1993, s.40-41).

Mut yöresindeki uygulamalar şu şekildedir:

- Baba veya dede eve gelmeden yemek yenmez, her şey hazırlanır ve evin büyük erkeklerinin gelmesi beklenir ve büyükler gelince sofrada hazırlanır (K1, K.2, K.8, K.16, K.25).
- Sofraya oturulmadan önce herkes elini yıkar, önce evin babası elini yıkar, çocuklardan birisi babanın eline ırbık (su kabı)'tan veya maşrapadan su döker ve eller peşkir (havlu)'e silinir (K1, K.2, K.8, K.9, K.11).

- Çadırın ya da odanın tam ortasına sofraya bezi serilir. Yünden dokunan sofraya bezinin ortasına yıkamak kolay olsun diye dokuma kumaş örtülür. Sofraya oturanlar sofraya bezini dizlerinin üzerine örterler, ekmek ve yemek dökülürse ev kirlenmesin ve ezilip günah olmasın diye düşünülür (K1, K.2, K.5, K.7, K.8).
- Bakır tencere, yanan ocağının kenarına konulur. Çomça (çömçe) ile çorba sahana katılır. İsteğe bağlı olarak çorbanın içerisine kurumuş ekmek katılıp içilir (K2 K.4, K.6, K.4, K.8).
- Sofraya sahan gelirse sulu yemek, tabak gelirse pilav, tas gelirse hoşaf yenir (K.124).
- Daha önceleri, sofraya sahanlar, tahta kaşıklar, su tası konulmuş ve su tuluktan katılarak içilirmiş. Günümüzde ise bunların yerini porselen tabaklar, metal kaşık ve çatal, cam sürahiler almış durumdadır (K51, K.52, K.124).
- Yemeğe oturulurken besmele çekilir, yemekten sonra elhamdülillah denir. Bazı köylerde Yemekten önce sonra dua okunur. Tahtacılar dualar Türkçe yapılır (K.51, K.53, K.54,56, K.57, K.58).
- Yemeğe önce büyükler başlar (K.1, K.2, K.54,56, K.57, K.58).
- Yemek sağ el ile yenir (K.2, K.3, K.54,56, K.57, K.58)
- Sofrada konuşulmaz, konuşmak şeytandır. (K1, K.2, K.4, K.5, K.7, K.8, K.16, K.19, K.52, K.53).
- Allah'tan sonra sofraya büyüktür, sofraya çiğnenmez, kirli tutulmaz, sofraya karşı bir kutsallık vardır (K.1, K.2, K.4, K.5, K.7, K.8, K.9, K.16, K.121, K.122, K.123)
- Beğenilmeyen yemek misafire ya da komşuya da verilmez (K.54,56, K.57, K.58).
- Yemek aynı kaptan yeniyorsa herkes kendi önünden yer (K.20, K.21, K.32, K.35).
- Su önce büyüklere ikram edilir sonra küçükler içer (K.1, K.3, K.4, K.5, K.7, K.8, K.16, K.21, K.52, K.53).
- Kimsenin yediği lokmaya bakılmaz. Yemek yerden herkes kendi önüne bakar (K.7, K.9, K.123).
- Yemek oturarak yenir, eğilerek ya da çömelerek yenmez, su ayakta içilmez. Eğer bu kurallara uymazsan yediğin yemeği ve içtiğin su sana değil şeytana gider. Şeytan yer denir (K.1, K.2, K.4, K.6, K.7, K.8, K.9, K.11, K.14, K.42, K.51, K.53).

5.3. Yiyecek Türleri ve Yapılışları

5.3.1. Çorbalar

5.3.1.1. Yoğurtlu Çorba

- Malzemeler: 1 çay bardağı pirinç, 2 su bardağı yoğurt, 1 adet yumurta, 1,5 yemek kaşığı margarin, 5 su bardağı su, 1 tatlı kaşığı tuz, 1 tatlı kaşığı toz biber, 1 tatlı kaşığı kuru nane, 1 tatlı kaşığı kekik, 2 yemek kaşığı un.

- Yapılışı: Pirinç, bir su bardağı suda haşlanır, süzülür ve soğutulur. Yoğurt ile yumurta çırpılır un ve pirinç eklenir. Dört su bardağı su eklenir ve pişene kadar sürekli karıştırılır ve pişince tuz eklenir ve ocak kapatılır ve dinlenmeye bırakılır. Bir tavada margarin eritilir ve içine kuru nane, kekik ve kırmızıbiber eklenir ve kavrulur. Bu sos çorbanın üzerine dökülür (K.6, K.8, K.68).

5.3.1.2. Ayran Çorbası

- Malzemeler: 1 su bardağı dövme, 2 su bardağı yoğurt, 1 adet yumurta, 1,5 yemek kaşığı, tereyağı, 5 su bardağı su, 1 tatlı kaşığı tuz, 1 tatlı kaşığı toz biber, 1 tatlı kaşığı kuru nane, 1 tatlı kaşığı kekik.
- Yapılışı: Dövme 2 su bardağı suda haşlanır, süzülür ve soğutulur. Yoğurt ile yumurta çırpılır ve dövme eklenir. Dört su bardağı su eklenir ve karıştırılarak kaynatılır. Pişince tuz eklenir. Ayrı bir tavada tereyağı eritilir, içine kuru nane, kekik ve kırmızıbiber eklenir, hafif kavrulur. Hazırlanan sos tenceredeki çorbaya eklenip karıştırılır veya isteğe bağlı olarak sonradan kaselerin üzerine de eklenir (54,50, K.68, K.122).

5.3.1.3. Karışık Çorba

- Malzemeler: Yarma, nohut, yeşil mercimek, ülübü, 1 l su, tereyağı, salça, kuru nane, kimyon, karabiber, toz biber.
- Yapılışı: Suyun içine 1 su bardağı yarma, nohut, yeşil mercimek ve ülübü karışımından konulur. Pişene kadar kaynatılır. Bir tavada tereyağı, biber salçası, nane, kimyon karabiber ve toz biber kavrularak pişen çorbanın üzerine dökülerek servis yapılır (K.68, K.122).

5.3.1.4. Kulak Çorbası

- Malzemeler: Un, tuz, 1 yumurta, kıyma, karabiber, kırmızıbiber, salça, soğan, maydanoz, et, nohut, tereyağı, nane, limon ve nar ekşisi.
- Yapılışı: Un, su, tuz ve bir yumurta ile hamur yoğrulur. Kulak memesi yumuşaklığına gelen bu hamur yufka şeklinde açılarak, kare şeklinde kesilir. Bir tencere veya tavada çekilmiş kıyma, karabiber, kimyon, salça, kırmızıbiber ve ince ince kıyılmış olan soğanlar yağ ile kavrulup, soğutulur. Kesilmiş hamurun içine bu karışımdan biraz konarak hamur kulak şeklinde katlanır. Et ile nohut haşlanır, bu sırada hazır olan kulak kuruması için biraz bekletilir. Başka bir tencereye yağ, salça, nane karabiber eklenerek kavrulur, su eklenerek kaynatılır, kaynayan suyun içine 1-2 damla nar ekşisi damlatılır, buradaki amacın kulağın dağılmaması ve şeklini kaybetmemesi içindir ama ekşinin verdiği tat bu yöre için vazgeçilmezdir. Daha sonra kaynayan suyun içine kulaklar atılır. Kulaklar pişince biraz dinlendirilip servis yapılır (K. 6, K.53, K.67, K.75, K.122).

5.3.1.5. Topalak Çorbası

- Malzemeler: Dügürçük (ince bulgur), 1 yumurta, baharat, salça, un, kemikli et, 1 tatlı kaşığı nar ekşisi ve nohut.
- Yapılışı: Dügürçük, 1 yumurta, çok az un, biraz salça, baharat eklenerek, su ile iyice yoğrulur. Hamur küçük parçalara bölünerek tek tek avuç içinde yuvarlanır veya iki parmak arasında sıkılarak yuvarlık olmayacak şekilde şekil verilir. Kemikli et ile nohut haşlanır, etler kemikten ayrılır, bir tavaya yağ ve salça konur, bir tencereye kaynamış su eklenir. Suyun üzerine tavadaki sos ilave edilir. Sos tavada yapılıp sonradan eklenirse altta kalmamış olur ve daha lezzetli olur. Kaynayan suyun içine önce bir tatlı kaşığı nar ekşisi konur böylelikle topalağın dağılması sağlanmış olur. Su hafif siyahımsı bir renk alır. Yuvarlanan veya şekilli hamurlar atılır. Pişince üzerine nane serpilir (K.6, K.53, K.67, K.75, K.122).

5.3.1.6. Sütlü Bulamaç

- Malzemeler: 2 kg süt, 1 çay bardağı un ve biraz tuz.
- Yapılışı: Süt tencereye boşaltılır, içine un koyulur ve koyulaşmaya kadar kaynatılır. Ocak söndürülmeden hemen önce içine bir miktar tuz eklenerek karıştırılır. Soğuduktan sonra servis yapılır (K.1, K.2).

5.3.1.7. Hamur çorbası

- Malzemeler: Un, tuz, süt, 1 yumurta, zeytinyağı, nane.
- Yapılışı: Un elenir, ortası açılarak tuz ve biraz süt konur. 1 yumurta kırılır ve su ile bu hamur yoğrulur. Senit adı verilen ekmek tahtalarında altı unlanarak el yardımıyla hamur senitte sürtülerek küçük parçalara ayrılır. Bu parçalar birkaç saat kurutulur. Bir tencereye su eklenir, su kaynayınca içine tavada hazırlanan sos dökülür. (Bu sosun içerisinde yağın içinde hafif yakılmış olan toz biber, nane, karabiber, kimyon vardır). Sos ile kaynayan suyun içerisine kurutulmuş hamurlar atılır. İsteğe bağlı olarak kurutulmuş tüm bir şekilde süs biberi atılır. Piştikten sonra bu kuru süs biberi çıkartılıp üzerine yağ nane konarak servis edilir (K.8, K.67, K.75, K.122).

5.3.2. Hamur İşleri

5.3.2.1 Çörek

- Malzemeler: Değirmen unu, mısır unu, su, tuz, yaş maya, zeytinyağı, susam.
- Yapılışı: 2 su bardağı değirmen unu, 1 su bardağı mısır unu, su, tuz ve yaş maya iyice yoğrulur. Hamur kulak memesi yumuşaklığına gelince birkaç saat mayalanmaya bırakılır. Bir tepsiye zeytinyağı dökülür, mayalanmış hamur bu tepsiye yayılır, üzerine susam serpiştirilerek önceden ısıtılmış fırında pişirilir. Kahvaltının vazgeçilmezi olarak tüketilebileceği gibi misafire çay yanında ikramlık olacakta sunulabilir (K.4, K.8 K.67, K.75, K.122).

5.3.2.2. Sıkma

- Malzemeler: Çökelek sıkması için; çökelek, kuru soğan, nane, maydanoz, yaş biber, dövme biber ve zeytinyağı.
- Yapılışı: Soğan pembe rengini alana kadar iyice kavrulur, üzerine maydanoz eklenir, isteğe bağlı olarak yaş biber ve domates eklenebilir. Dövme biber eklenir, hafif kavrulur ve üzerine çökelek eklenir. Sıcak şekilde inen bazlamanın arasına konarak sıkılır. Kahvaltıların vazgeçilmezi olduğu gibi şehirden gelenlere de sunulan güzel bir yemek olma özelliği gösterir.
- Hamurun Yapılışı: Un, su ve tuz çok yumuşak olmayan bir hamur haline getirilir. Hamur bezeler halinde bölünür. Senit adı verilen ekmek tahtasında yuvarlak şekilde açılır. Sacda pişirilir. Malzemesi içine konarak sarılır ve iki elin arasında iyice sıkılır. Sıcak olan sıkmaya parmakların izi iyice çıkar.
- Lahanalı börek için; lahanalar kıyılır zeytin yağında soğanla kavrulur. Üzerine dövme biber ve tuz eklenir. (K.2, K.4, K.6 K.67, K.75, K.122).

5.3.2.3. Sürtme Makarna

- Malzemeler: Un, tuz, süt, 1 yumurta, zeytinyağı, nane.
- Yapılışı: Un elenir, ortası açılarak tuz ve biraz süt konur. 1 yumurta kırılır ve su ile bu hamur yoğrulur. Senit adı verilen ekmek tahtalarında altı unlanarak el yardımıyla hamur senitte sürtülerek küçük parçalara ayrılır, büyük kalan parçalar bıçakla kesilerek küçültülür. Bu parçalar birkaç saat kurutulur. Bir tencereye su eklenir, su kaynayınca içine makarnalar atılır. Piştikten sonra süzülür başka bir tavada sosu hazırlanır. Zeytin yağının içine biraz salça ve nane eklenir kavrulur ve pişen makarnanın üzerine dökülür (K.2, K.4, K.6 K.67, K.75, K.122).

5.3.3. Etlı Yemekler

5.3.3.1. Dövme / Keşkek

- Malzemeler: Dövme, tereyağı, tuz ve su.
- Yapılışı: Dövme beyazlaşınca kadar yıkanır ve suda bekletilir. Tencerenin içine çok az yağ konur, üzerine su eklenir, su kaynayınca dövmeler eklenerek döver gibi yapılarak yarılanaya kadar pişirilir. Buradaki dövme amacı tadını tamamen vermesi içindir. Biraz dinlendirildikten sonra üzerine ısıtılmış tereyağı dökülür ve karıştırılır. Genellikle Keşkek ile yahni ayrı tabağa konur. İsteğe bağlı olarak aynı tabağa konursa buna dörtköşe adı verilir. Yemekte bunu isteyen kişi dörtköşe alabilir miyim der (K.2, K.4, K.6 K.67, K.75, K.122).

5.3.3.2. Yahni

- Malzemeler: 1 kg orta yağlı keçi eti veya kuzu eti, nohut, kuru soğan, iç yağ, toz kırmızıbiber, tuz ve biber salçası.
- Yapılışı: Bir gün önceden ıslanmış olan nohut haşlanır ve kabukları soyulur. Parça etler bir tencerede üzerine su konularak yaklaşık bir saat pişirilir. Soğanlar ince ince doğandıktan sonra tuzla ovulur ve iç yağ ile kavrulur. Bu soğanlar, nohut, kırmızıbiber ve salça ete eklenerek beraber pişirilir. Genellikle dövme pilavının yanında ayrı bir tabakta servis edilir. Bu bölgede toplu yemeklerde olmazsa olmazımız Yahnidir. Bazı köylerde örneğin Ballı köyünde kemikli et konduğu görülse de bu durum pek nadirdir (K.1, K.8, K.9 K.67, K.75, K.122).

5.3.3.3. İçli Köfte

- Malzemeler: Kıyma, ince bulgur, soğan, maydanoz, ceviz içi, kuru nane, tuz, baharat, 1 yumurta, irmik.
- Yapılışı: Kıyma, bol soğan, ceviz içi, maydanoz, nane, tuz ve baharat iç yağda veya zeytinyağında kavrulur, donması için biraz bekletilir. Derin bir kapta ince bulgur, irmik, salça ve baharatla beraber yoğrulur. Bu hamur ceviz büyüklüğünde bezelere bölünür. Bu bezeler avuç içinde başparmak yardımıyla oyulur ve içine donan harç doldurularak, kapatılır. Bu köfteler bir tepsiye dizilir. Kuruması için biraz bekletilir. Bir tencerede su kaynatılır, kaynayan suya tuz ve salça ilave edildikten sonra köfteler haşlanır. İstenirse bu köfteler kızgın yağda da kızartılabilir (K.4, K.6 K.67, K.75, K.122).

5.3.3.4. Tutmaç

- Malzemeler: 250 g kıyma, 1 soğan, 1 çay kaşığı karabiber, yarım demet maydanoz, 1 yufka, 3 diş sarımsak, 250 g yoğurt, 1 çay kaşığı tereyağı, 1 çay kaşığı tuz, 1 su bardağı zeytinyağı.
- Yapılışı: Kıyma bir kaba konur. Üzerine soğanı rendelenir. Tuz ve karabiberi eklenir. Önce kıyılmış maydanozu ilave edilir. Tüm malzemeler iyice harmanlanana kadar yoğrulur. Yufka iki parmak eninde kesilir. İçine, hazırlanan kıymalı harçtan konulur, her yufka şeridi muska şeklinde sarılır. Sıvı yağı tavaya alınır. Yağ kızardıktan sonra muska şeklinde sarılan yufkalar kızartılır. Dövülmüş sarımsaklar yoğurtla karıştırılır. Kızartılan tutamaçların üzerine dökülür. Yoğurdun üzerine ise eritilmiş tereyağı dökülerek yenilir (K.2, K.4, K.6 K.67, K.75, K.122).

5.3.3.5. Boş Dolması

- Malzemeler: Parçalanmamış kaburga, pirinç, soğan, maydanoz, kekik, baharat, ceviz, badem, salça, zeytinyağı

- Yapılışı: Parçalanmamış kaburga bıçak yardımıyla cep şeklinde açılır yani kemikli tarafınla üzerinin arası açılır. Bir tencerede soğanlar kavrulur, üzerine pirinç, maydanoz, baharat, kekik, ceviz içi, badem, salça eklenip harç hazırlanır. Bu harç kaburganın içine doldurulur. Dışarı taşmasın diye kaburganın iki ağzı iğne iplik yardımıyla dikilir. Bir tepsiye yerleştirilen bu kaburganın üzerine su, salça ve yağdan elde edilen bir sos dökülüp fırında pişirilir. Pişen kaburganın ipliği sökülür, etleri didilir ve pilavla ikram edilir (K.75, K.122).

5.3.4. Balık Yemekleri

5.3.4.1. Soslu Tatlı Su Balığı

Mut yöresi denize uzak olan bir yerdir. Buradaki halk eskiden bu yana Göksu'dan balık tutar. Burada tutulan balıklar ticari amaçlı değildir. İnsanlar, kendileri ve aileleri için balık tutar. Mut halkı tatil zamanlarında Göksu'ya inmeyi sever. Sayılı balık restoranları vardır. Kravga'daki (Göksu Köyü) restoranda bunlardan birisidir. Karacaoğlan'ın Öz adlı yaylasındaki işletmede de balık kızartması ve balık mangal verilmektedir.

- Malzemeler: 1 adet tatlı su balığı, biber salçası, 3 diş sarımsak, nane, kekik, un, tuz karabiber, zeytinyağı ve tereyağı.
- Yapılışı: balıklar bir güzel yıkandıktan sonra süzgece alınır. Sarımsaklar iyice ezilir. Biber salçası, nane, kekik, un, tuz, karabiber, un ve ezilmiş sarımsaklar bir güzel karıştırılır. Süzgeçte bekleyen balık tezgâha alınır ve bu sos balığın içine ve dışına iyice yedirilir. Balık yarım saate yakın bu sos içinde bekler ve daha sonra kızgın zeytinyağı dolu tavaya konur. Pişen balık servis tabağına alınır ve üzerine kızgın tereyağı dökülür.
- Sade balık isteyenler için; balık un ve tuz karışımına bulanır ve kızgın yağ içinde kızartılır veya mangal yapılır (K.50, K.125, K.126).

5.3.5. Sebze Yemekleri

5.3.5.1. Batırık

- Malzemeler: 4 su bardağı düğürcük, 500 g yer fıstığı, 500 g Ceviz ve badem, 1 su bardağı susam, 1,5-2 kg domates, maydanoz, salatalık, lahana, ıspanak, marul, limon, nar ekşisi, haşlanmış soğan ve sarımsak, süs biberi turşusu.
- Yapılışı: Düğürcük, yer fıstığı, badem, ceviz ve susam bir tavada kavrulur. Mikserle yağı çıkana kadar çekilir ya da havanda yağı çıkana kadar dövülür. İçine kimyon, biber salçası konur. Domatesler rendelenip suyu ile bu karışım yoğrulur. İçine su konarak karıştırılır. Tuz, nar ekşisi, limon eklenip karıştırılır. Üzeri lahana, marul, vb. şeylerle süslenerek yanında turşu ile servis yapılır (K.6 K.67, K.75, K.122).

5.3.5.2. Soğan Basalası

- Malzemeler: 3 kg arpacık soğan, 250 g b r lce, 1 su bardağı zeytinyağı, 3 l su, 1 yemek kaşığı salça, 1 tatlı kaşığı Şeker, yeterince tuz, karabiber, kimyon ve kırmızıbiber.
- Yapılışı: Tencereye 1 bardak yağ konulur, 1 kaşık salça eklenir ve kavrulur. Soğanlar bütün halinde bu yağa atılır. B r lceler eklenerek bir müddet pişirilir.  zerine su ilave edilir ve kaynaması beklenir. Su kaynayınca içine 1 tatlı kaşığı Şeker atılır. Soğanlar suyu çekince ateşten alınır ve üzerine tuz, karabiber, kırmızıbiber ve kimyon ilave edilerek servis edilir (K.75, K.122).

5.3.5.3. Yaprak Sarması / Lahana Sarması

- Malzemeler: Yaprak veya beyaz lahana, pirinç, baharat, sumak, soğan, kıyma, domates, limon, salça.
- Yapılışı:  nce yapraklar haşlanır. İinin malzemesi için ince dođranmıŐ soğan, pirinç, salça, baharat, maydanoz, sumak, domates, ince dilimlenmiŐ limonlar ve zeytinyağı ile iyice el yardımıyla karıştırılır. Haşlanan yapraklar tek tek açılır, hazırlanan harçtan bir miktar yaprağın içine konarak, yaprakların kenarları kıvrılıp işaret parmağı inceliğinde sarılır (K.6 K.67, K.75, K.122).

5.3.6. Tatlılar

5.3.6.1. Un Helvası

- Malzemeler: 3 su bardağı un, 4 su bardağı Şeker, 6 su bardağı su, 3 yemek kaşığı tereyağı.
- Yapılışı: Isıtılan yağa un eklenir. Rengi kahverengiye dönünceye kadar kavrulur. Başka bir tencerede su ve Şeker kaynatılarak Şerbet haline getirilir. Bu Şerbet kavrulmuş unun üzerine dökülür ve suyu çekilinceye kadar pişirilir. Soğuyunca servis edilir (K.75, K.122).

5.3.6.2. İrmik Helvası

- Malzemeler: 3 su bardağı irmik, 4,5 su bardağı Şeker, 6 su bardağı su, sıvı yağ ya da tereyağı.
- Yapılışı: İrmik hızlı bir biçimde pembeleŐinceye kadar yağa kavrulur. Başka bir tencerede su ve Őekerle hazırlanan Şerbet, irmiğin üzerine dökülür. İrmik Şerbetin tamamını çektikten sonra tabaklara konularak servis edilir (K.75).

5.3.6.3. Oklava ekmesi

- Malzemeler: 6 adet ince yufka, 3 su bardağı tereyağı, 1,5 su bardağı ceviz içi.
- Şurubu için malzemeler: 3 su bardağı toz Şeker, 2 su bardağı su, yarım limon.
- Yapılışı: Hamur beze Şeklinde yapılır. İnce olacak Şekilde açılır ve yufka elde edilir. Yufkalar dört eşit parçaya bölünür, parçalardan birinin ortasına oklava yatırılır.

Yufkanın ucuyla oklava örtülür ve üzerine iki kaşık ceviz içi serpilir. Yufka oklavanın etrafına sarılır. İki ucundan büzülerek ortasındaki oklava çıkarılır. Büzülmüş haldeki yufkalar yağlanmış bir tepsiye iç içe dizilir. Isıtılan tereyağı yavaşa tepsideki yufkaların üzerine dökülür ve yaklaşık 30 dakika üzeri tam kızarmadan önceden ısıtılmış fırında pişirilir. Ilıdıktan sonra şurubu da ılıkken dökülür ve soğuduktan sonra tabaklara alınarak, üzerine ceviz serpilip servis edilir (K.122).

- Şurubun Yapılışı: Bir tencereye konulan şeker, su, limon suyu ve 1 tatlı kaşığı tereyağı yaklaşık 15 dakika, tahta bir kaşıkla karıştırılarak, yüksek ateşte kaynatılır. Ilımaya bırakılır (K.122).

5.3.6.4. Bulamaç

- Malzemeler: 1 çay bardağı pekmez, 3 çay bardağı su, 4 yemek kaşığı un, 3 hafif parçalanmış ceviz ve badem içi, 1 portakalın kabuğu, 3 yemek kaşığı portakal suyu.
- Yapılışı: Pekmez ve su karıştırılarak geniş bir tava içine alınır. Tavada yapılması daha leziz olmasını sağlamaktadır. Isınmaya başlayan bu karışımın içine kavrulmuş cevizler, bademler; portakal suyu ve rendelenmiş portakal kabukları ilave edilir. Un ele alınır ve tuz atar gibi biraz atılarak karıştırılır. Kaynamaya başlayan bulamaç 3 dakika karıştırılarak kaynatılır (K.7, K.75, K.122, K.123).

5.3.6.5. Asıda

- Malzemeler: 2 su bardağı pekmez, 1 çay bardağı su, 2 kuru yufka ekmeğinin parçalanmış hali, yarım çay kaşığı tuz, 1 portakalın kabuğu, 3 yemek kaşığı portakal suyu. Portakal suyu ve kabuğu isteğe bağlı olarak kullanılmayabilir.
- Yapılışı: Pekmez ve su karıştırılır, kaynayan suyun içeresine portakallar ilave edilir. Kaynayan karışım ocaktan indirilir hafif soğuşunca parçalanmış yufka parçaları içine atılır ve hızlı bir şekilde karıştırılır. Sıcaklığı ayarlamak çok önemlidir ayarlama yanlış olursa yufka hamurlaşabilir (K.7, K.75, K.122, K.123).

5.3.6.6. Sütü Ufak

- Malzemeler: 1 kuru yufka ekmeğinin parçalanmış hali, 5 bardak süt, 3 yemek kaşığı toz şeker veya bal.
- Yapılışı: Süt kaynatılır ve ocaktan indirilir. Parçalanmış ekmek parçaları içine atılır, şeker ve bal ilave edilerek ikram edilir (K.75, K.99, K.122, K.123).

5.3.6.7. Kabak tatlısı

- Malzemeler: 1 adet süt kabağı, 1 kg şeker, 1 tatlı kaşığı tereyağı, 3 l süt.
- Yapılışı: Kabaklar soyulur ve küp şeklinde dilimlenir, süt, şeker ve tereyağı ilave edilerek orta ateşte kaynayana kadar karıştırılır. Kaynadıktan 3 dakika sonra ocaktan

alınır ve kaselelere konur. Sıcak veya soğuk olarak tüketilebilir (K.6, K.75, K.99, K.122, K.123).

5.3.6.8. Güllü Tathısı

- Malzemeler: 3 adet yufka, şeker, limon suyu, tereyağı, ceviz.
- Yapılışı: yufkalar üçgen şeklinde kesilir içerisine dövülmüş olan cevizler konur ve gül şeklinde sarılır. Şerbeti için; su ve şeker karıştırılır, içerisine tereyağı ve limon suyu konur. Fırından çıkartılan güllerin üzerine ılık şerbet dökülür, soğuduktan sonra ikram edilir.

5.3.7. Süt Ürünleri

5.3.7.1. Yoğurt

- Yaylanın mis gibi otlarından beslenen keçi ve koyunların sütleri sağılır. Sağılan bu süt kaynamaya başlayınca köpükleri sürekli olarak savrulur. Kaynatılan bu süt, bakır kaplara ya da cam kavanozlara konularak serçe parmağını yakmayacak kadar ılıdığına içine mayası konular ve üzeri örtülerek mayalanmaya bırakılır. Yaz aylarında mayalanmaya bırakılan süt kaplarının kapakları kapatılmaz. Kış ayları daha soğuk olduğu için kapatılır ısıyı kaybederse maya tutmaz. Tüm bu işlemler yapılırken özellikle bakır kaplar kullanılır. Mayalanan yoğurt bir gece boyunca soğuk bir ortamda dinlendirilir. Ertesi gün kullanılacak olan yoğurt kaptan alınırken sulanmaması için tahta kaşıklar kullanılır ve üzerinden az az alınır. Eski zamanlarda inci sütünü yoğurt mayası olarak kullanırlarmış (K.1, K.2, K.6.K.8, K.46, K.48).

5.3.7.2. Peynir

- Koyundan sağılan süte hiç beklemeden süt soğumadan maya konular. Pıhtı oluşana kadar beklenir. Genellikle bir geceyi bekleyerek geçirir. Oluşan pıhtı kazanda 10 – 15 dk. süreyle pişirilir. Pişen pıhtı keseye konup, suyu süzülür. Peynir ufalanıp tuz eklenir ve deriye basılır. Deri dolana kadar bu işlem birkaç gün devam eder. Peynir içindeki suyun akması için deri iğneyle her tarafından delinir. Serin bir yere yerleştirilen derinin dışı tuzla sıvanır. Derinin dışı ıslandıkça işlem tekrarlanır. Deri, yapışan tuzdan dolayı beyaz görünür. Dışına sıvanmış olan tuzu içine aldıktan sonra tuz zamanla kurur ve dökülür (K.1, K.2, K.8, K.16, K.53, K.99).
- Peynir, deriye piynar ve meşeden yapılmış bir tür sopa ile iyice sıkıştırılarak basılır. Deri, mümkün olduğu kadar bir defada doldurulur. Açık yerleri tığlanır. Peynirin acı suyu tığlanan yerlerden çıkar. Peynir delikleri kapadığı için bu kısımlarda küflenme olmaz. Geçmiş yıllarda peynir mayası hayvanların ilk sütünden yapılmış. Zamanla hazır maya çıkınca eski yöntemleri bırakmışlar. Obruk kelimesi halk arasında orbuk olarak kullanılır. Peynirler deriye basılıp oraya konur ve olunca oradan alınır. Günümüzde bazı köylerde obruklar hala kullanılır. Karacaoğlan ve Çömelek köylerinde

bu işlemler devam etmektedir ama genellikle ut soğuk hava deposuna konmaktadır (K.1, K.53, K.99).

5.3.7.3. Lor

- Lor, peynir suyunun durmadan karıştırılarak kaynatılması sonucunda elde edilir. Yapılır yapılmaz tüketilmesi gereken bir süt ürünüdür. Peynir suyundan elde edildiği için lor biraz ekşimsi ve çökeleğe göre esmer olur. Peynir ve çökelek gibi dayanıklı değildir hemen tüketilmesi gerekir. Peynir suyu kaynadıkça üzerinde beyaz kümecikler halinde parçacıklar toplanır. Peynir suyunun üzerinde toplanan bu parçacıklar alınarak bir keseye koyulur. Bu işlem suyun yüzünde parçacık toplanmaz oluncaya kadar devam eder. Ortalama 10 kilo peynir suyundan 1 kilo lor peyniri elde edilir. Çok çabuk bozulacağından hemen tüketilmelidir. Çökelekten daha kuru ve tatsızdır. Durumu iyi olanlar lor yapmakla uğraşmayıp peynir suyunu köpek yemeği olan yal adı verilen çorbayı yapmakta saf su yerine bu suyu kullanır (K.6, K.7, K.8, K.16, K.99).

5.3.7.4. Kaymak

- Kaynatılan süt soğumaya bırakılır. Bu sırada üzerine biriken kaymaklar alınarak ayrı bir kaba konulur. Tahta kaşık yardımıyla kaymak süttten iyice ayrılır. Bir kap içinde tahta kaşık yardımıyla iyice sıkıştırılır. Kısa sürede tüketilmesi gerekir. Aksi halde kaymak ekşiyebilir. Eski zamanlarda yemeklerde tereyağı olarak kullanılmıştır (K.7, K.124).

5.3.7.5. Tereyağı

- Yoğurt yaygın içine konularak yayılmaya başlanır. İyice özleştiği zaman eller soğuk suya batırılarak biriken yağ alınır, hafif tuzlu ve soğuk bir suyun içinde iyice yuvarlanarak ayranı alınır. Eğer kış için saklanacaksa eritilip tekrar dondurulur. Eskiden bişşek adı verilen ağaçtan yapılan delikli bir ağa yardımıyla deri içine konan ayran hızla dövülerek yağ elde edilirdi. Bişşegin içinden geçen ayranın hareketleriyle yağ toplanırdı (K.1, K.2, K.124).

5.3.8. Bayram Yemekleri / Düğün Yemekleri ve İçecekleri

- Belirli gün ve törenlerde birtakım hazırlıklar yapılır. Gelenekten dolayı sofraya önce erkekler oturur. Onlar doyduktan sonra sofraya kadınlar ve çocuklar için kurulur. Erkek çocukları bazı zamanlarda babası ile yemek yerken, kız çocukları genellikle anne ile yemek yer. Şehirden gelen misafirler olduğu zaman kadın-erkek karılık olarak yemek yediği görülebilmektedir. Genel olarak ayrı ayrı yendiği görülmektedir. Asker uğurlamalarda, mevlitler ya da müzikli düğünlerde, cenazelerde yapılan temel yemekler; dövme, yahni, kulak çorbasıdır. İçecek olacak da şerbet ikram edilir. Bu

yemeklerin yapılışına ayrıntılı olarak yemek bölümünde yer verilmiştir. (K.1, K.2, K.8, K.7, K.50, K.53, K.54, K.75, K.122, K.123).

Bayram yemekleri ve düğün yemekleri hakkında üst kısımda genel olarak bilgi verilmiştir. Bayram yemekleri; Ramazan Bayramı'nda Yahni yemeği, keşkek pilavı, sarma, kulak (mantı) çorbası, salata ve ayran yapıldığı görülürken Kurban Bayramı'nda kesilen kurbanın eti ile hazırlanan yemekler dışında salata ve tatlı yapıldığı görülmektedir. Kurbanın etinden; mangal, haşlama, kavurma, kelle- paça çorbası, işkembe çorbası, ciğer kavurması gibi genel olarak yapılan yemekler olduğu görülmektedir. Yemeklerin yanında asıda, pekmez helvası, ev yapımı ekmek kadayıfı, ev yapımı baklavada yapıldığı görülmektedir. Düğün yemeklerinin genel olarak yahni yemeği, keşkek pilavı ve kulak (mantı) çorbası olduğu görülmektedir.

İçecekler ise şunlardır;

5.3.8.1. Kenger Kahvesi

- Malzemeler: Kenger tohumu, nohut, çıtlık (menengiç), şeker, su.
- Yapılışı: Kenger tohumu, nohut ve çıtlık saça ayrı ayrı kavrulur. Daha sonra hepsi karıştırılarak iyice dövülür. Elenerek toz haline getirilir.
- Yapılışı: Cezveye soğuk su konulur. Bir çay bardağı için bir tatlı kaşığı kenger kahvesi ilave edilir. İstenilen miktarda şeker eklenip kısık ateşte sürekli karıştırılarak pişirilir. Türk kahvesinden biraz daha koyu kıvamlıdır (K.6, K.8, K.45, K.53).

5.3.8.2. Ayran

- Malzemeler: Yoğurt, su ve yeteri kadar tuz.
- Yapılışı: Ayran yapılacak olan kabın içine yaklaşık kabın yarısını dolduracak kadar yoğurt konulur. Bu yoğurt iyice ezilir ve sonra çırpılır. Üzerine yavaşça su ilave edilirken çırpma işlemi devam eder. Yeteri kadar su katılan karışıma bir miktar tuz eklenir ve köpürünceye kadar çırpılır. Hazırlanan ayran bardaklarda ya da çanaklarda içilir (K.53).

5.3.8.3. Kaynar

- Malzemeler: 5 l su, 2 l pekmez, 1 paket kaynar baharatı karışımı, biraz tarçın ve ceviz içi.
- Yapılışı: 5 litre su geniş bir kaptan kaynatılırken içine tülbentle sarılmış baharat karışımı atılır. Rengi koyulaşıp kıvama gelinceye kadar kaynatılır. Daha sonra içine 2 l pekmez eklenir. Pekmez iyice baharatla karıştıktan sonra kaynar, ocaktan alınır. Sıcak olarak bardaklara konan kaynar üzerine tarçın ve ceviz içi karışımı serpidikten sonra servis edilir (K.53, K.75, K.122, K.123).

5.4. Yiyecek ve İçeceklerin Korunması

Eski zamanlarda buzdolabı yokken insanlar başka yöntemlere başvurup ürünlerini korumuştur. Günümüzde ise buzdolabına sığmayan ürünler için bazı uygulamalar yapılmaktadır.

Mut ve köylerinde konuyla ilgili uygulamalar şu şekildedir:

- Peynir, zeytin ve salamura yiyecekler tuzlu su içine konularak serin bir yerde saklanır (K.1, K.6, K.8, K.19, K.54, K.78, K.122).
- Yiyecekler kavanoza, çuvallara ya da sandıklara konularak rutubetsiz bir yerde saklanır (K.2, K.3, K.4, K.5, K.7, K.8, K.45).
- Kış için ayrılan buğday, bulgur, dövme, mercimek, nohut vb. tahıllarla kuru soğan ve patates kiler ya da erzak odalarında saklanırlar (K.1, K.2, K.6, K.7, K.53).
- Eski zamanlarda soğuk olan yaylalarda ya da yayla köylerinde toprak kazılarak yapılan kuyularda sebzeler saklanmıştır. Saklanma amacı soğuktan bozulmamalarıdır (K.1)
- Buğday ve arpalar evlerin içinde veya ambarında bulunan bütün sandıkların içinde saklanırdı (K.1, K.2, K.3).

5.5. Kışlık Hazırlanan Yiyecekler

- Mut ve köylerinde, kış mevsiminde yenilip içilmek üzere bazı yiyecek ve içecekler, kışın yenmek üzere bazı işlemlerden geçirilerek saklanmaktadır. Genellikle yaz ve güz döneminde kış hazırlıkları yapılmaktadır. İlkbahar ayının sonunda, yaz aylarının başında toplanan asma yaprakları kış ayında tüketilmek üzere salamura yapılır (K.1, K.2, K.4, K.6, K.122, K.123)
- Harmandan kaldırılan buğdaylar önce bir güzel pınarlarda kazanlar yardımıyla yıkanır. Temizlenen buğdaylar kaynatılır ve damlarda kuruması için bırakılır. Kuşların pişen buğdayı yememesi için ayna, cd, şerit vb. konur. Kuşların bu eşyalardan korkup gelmeyeceği düşünülür. Kuruyan buğday değirmende bulgur ve setik (dügürçük) yani ince bulgur olacak diye söylenir ve işlem tamamlanır (K.1, K.2, K.6, K.7, K.23, K.8, K.24, K.30, K.53, K.54).
- Buğday önce bir güzel yıkanır ve kurutulur ardından değirmende öğütülerek un haline getirilir (K.2, K.7, K.8, K.41, K.42, K.54, K.57).
- Kışın yenmek üzere yaz meyvelerinden Mut'ta ne kadar meyve bulunuyorsa hepsinden reçel yapılır. Silifke'den çilek alınır onun reçeli de yapılır. Erik kayısı, ayva hatta patlıcandan bile reçel yapanlar vardır (K.9, K.11, K.13, K.14, K.19, K.32, K.71, K.72, K.73, K.75).
- Bamya, biber, içi oyulmuş patlıcan ve kabak iplere asılarak kurutulur (K.9, K.11, K.13, K.14, K.19, K.32, K.71, K.72, K.73, K.75).

- Yaz mevsiminde yetişen incir, kayısı, erik, cennet meyvesi, şeftali, yaz ve güz elması, armut ve üzüm kurutularak kışa saklanır (K.9, K.11, K.13, K.14, K.19, K.32, K.71, K.72, K.73, K.75).
- Sebze ve meyvelerden konserve yapılır (K.6, K.71, K.74, K.75).
- Sonbaharda cevizler ve bademler kurutularak kışa saklanır (K.7, K.16).
- Sonbaharda çeşitli sebzelerin turşuları yapılır. Biber ve lahana turşusu Mut halkı için olmazsa olmazdır (K.72, K.73).
- Nar ekşisi çıkarılır. Koruk üzümünden ekşi kaynatılır (K.2, K.71, K.72, K.73).
- Sonbaharda makarna ve sütlü erişte kesilir (K.9, K.11, K.13, K.14, K.19, K.32, K.71, K.72, K.73, K.75).
- Tarhana yapılarak kurutulur, çerez olarak yemek için yapılanlara çeşitli şekiller verilir. Sütlü ve ayranlı olmak üzere iki çeşit yapılır. Kışın biraz suda bekletilip soba üzerinde hafif kızartılarak tüketilebildiği gibi direkt kurumuş haliyle de tüketilebilir. Çorba için yapılanlar ise hiçbir şekilde tabi olmadan direkt bir büyük kaşık yardımıyla beyaz bez üzerine dağıtılarak kurutulur. Kuruma işlemi bittikten sonra çuvallarda ya da bez keselerde kışın yemek üzere saklanır (K.9, K.11, K.13, K.14, K.19, K.32, K.71, K.72, K.73, K.75).
- Domates ve biberden salça yapılarak üzerine zeytinyağı ve tuz dökülüp kavanozlarda veya büyük bidonlarda saklanır (K.14, K.19, K.32, K.71, K.72, K.73, K.75).
- Kış için zeytin, peynir ve çökelek yapılır (K.9, K.11, K.13, K.14, K.19, K.32, K.71, K.72).
- Yufka ekmekleri yapılarak kışa saklanır. Keşik denilen uygulama yapılır komşular birbirine yardım eder. (K.9, K.11, K.13, K.14, K.19, K.32, K.71, K.72).
- Mısırlar yaz sonunda koçanlarından ayrılarak kışın patlatılmaya hazır hale getirilir. Koçanları ile saklananlar ise kışın haşlanmak üzere bez keselerde saklanır (K.9, K.11, K.13, K.14, K.19, K.32, K.71, K.72).
- Bakliyatlar önce güneşte bekletilir sonra çuvallara genellikle pamuklu bez keselere konularak rutubetsiz bir yerde saklanır. Mut'un yayla köylerinde rutubet olmaz. Ambar denilen yerde duvara asılı olarak bekletilir (K.9, K.11, K.13, K.14, K.19, K.32, K.71, K.72).
- Bazı sebze ve meyveler kurutularak ya da konserve yapılarak saklanırken derin dondurucu bulunan evlerde bu sebze ve meyveler taze şekilleriyle konur ya da közde patlıcan, biber pişirilir ve kışın salata yapılmak üzere saklanır (K.75).
- Yazın buğdaylar dövme olacak şekilde kırdırılır (K.75).
- Tereyağı derinin içine hava almayacak şekilde basılır, üzerine eritilen tuzlu tereyağı hava almayacak şekilde dökülür ve obruğa konur veya dolapta saklanır. Dolap olmayan

zamanlarda önce obrukta daha sonra evin en soğuk odasında saklanmaktaydı (K.1, K.2, K.8, K.16, K.19, K.32, K.71, K.72).

- Yoğurt bakır olan bir kabın ya da plastik bir kabın içerisine mayalanır, üzerine tuz atılmış eritilmiş tereyağı dökülür. Hava almayan yoğurt obrukta, dolapta ya da soğuk bir odada kış için saklanır (K.9, K.11, K.13, K.14, K.19, K.32, K.71, K.72).

Değerlendirme

Mut ve köylerinin mutfağında hamur işleri, süt, yoğurt ve et ile sebze yemekleri hâkimdir. Mut yöresinin mutfağında zeytinyağı ve baharatlar olmazsa olmazdır. Nane, kırmızı pul biber, karabiber, sumak, kimyon, kekik, nar ekşisi ve sarımsak sık kullanılanlardır. Bağ ve bahçe işleri ağırlıkta olan Mut halkı sebze yemeğine ağırlık vermekle birlikte hayvancılıkla da uğraşmaktadır. Yemeklerinde genel olarak eti eksik etmek istememektedirler.

Mut mutfağına genel olarak bakıldığında; Süt, yoğurt ve süt ürünlerinin kullanımının çok yaygın olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra et, özellikle kıl keçisinin eti çok tüketilmekle beraber kuzu etine de önem verdikleri görülmektedir. Pek nadir olacaktı olsa dana etini de sofralarına getirdikleri görülse de damak zevkenden dolayı, büyük baş hayvan etine pek sıcak bakamadıkları, sucuk yapımında bile keçi eti kullandıkları görülmektedir. Yörede her türlü sebze ve meyve tüketilmekteyken, kuru baklagil olarak en çok da kuru fasulye halkın diliyle ak kuru tüketilmektedir. Mut halkının bazı köylerinde, kuru fasulye dendiği zaman yeşil fasulyenin kurusunun akla geldiği görülmüştür. Yağ olarak zeytinyağı birinci sırayı alırken tereyağı kahvaltılarının, pilavın ve yağda yumurtada vazgeçilmez olarak kullanılmaktadır. Mut ve köylerinde, kış yiyecekleri olan peynir, pekmez, turşu, salça, nar ekşisi, tarhana, un ve bulgur için yaz aylarında yoğun bir şekilde hazırlıklar yapılmaktadır. Mut mutfağında dikkat çeken bir özellik de kenger, andız gibi bitkilerin ve yabani otların da beslenmede yer almasıdır. Yöreyle ait çorbalar; kulak çorbası, ayran çorbası, yoğurtlu çorba, arabaşı, topalak çorba, sütlü bulamaç ve karışık çorbadır. Hamur işlerinde; çörek, pişi yani hamur kızartması, börek, sıkma ve sürtme makarna yer almaktadır. Et yemekleri arasında; yahni, içli köfte, boş dolması ve tutmaç ilk sıradadır. Sebze yemekleri olarak ise; soğan çorbası, batırık, yaprak sarması sıralanabilir. Yörede en çok yapılan tatlılar ise; pekmez helvası, irmik helvası ve asıdadır. Yörede özellikle özel günlerde ve toplu yemeklerde geleneksel olarak dövme pilavı ile yahni tüketildiği saptanmıştır. Mut'un Göksu'ya yakınlığından dolayı, Göksu'ya yakın köylerde balık tüketiminin olduğu, Kravga ve köprübaşı köylerinde balığın daha çok tüketildiği, Karacaoğlan köyünün öz adlı yaylasında daha önce balık işletmesinin olduğu ve bu işletmenin yeniden canlanması için çalışmaların başladığı saptanmıştır. Kravga yeni ismi ile Göksu köyünde balık üretim yerinin olduğu burada yaşayan halkın balık tüketmeyi sevdiği saptanmıştır. Mut ilçesinin denize olan uzaklığından dolayı, deniz balığını değil, tatlı su balığını daha çok tükettiği tespit edilmiştir. Gençlerin sepet, olta ve ağ ile balık tutmaya gittiği ama mevsimsel zamanlarını dikkate alarak bu uygulamayı yaptıkları öğrenilmiştir.

6. HALK BİLGİSİ

6.1. Halk Hekimliği

Halkın, maddi imkanları doğrultusunda ya da başka nedenlerden dolayı doktora gitmek istemediği için hastalıklarını teşhis etme ve sağaltma amacı ile başvurduğu yöntem ve uygulamaların tümüne “halk hekimliği” diyoruz (Boratav, 1997, s.122).

İnsanoğlu eskiden bu yana tabiat olaylarını anlamaya ve bedeninin tanımaya çalışması, hastalıkların nedenini öğrenmeye çalışması Halk hekimliği veya geleneksel tıp denilen, halk sağaltmacılığını ortaya çıkarmıştır. Sağaltma yöntemlerinin büyüklük niteliğinde ve hem büyüklük hem de akli işlemlerde birbirinin tamamladığı görülmektedir (Artun, 2005, s.181-182).

Halk hekimliğinin tanımına değinecek olursak tanımların genel olarak halkın yaşadığı hastalıkları, doğada var olan bitki, toprak, hayvan, su gibi materyalleri kullanarak veya dua gibi mistik yöntemlere başvurarak tedavi etmeye çalışmasıdır. Halk hekimliğinde kullanılan ilaçların ve tedavi yöntemlerinin çoğu geleneksel hale gelmiş ve nesilden nesille aktararak denenmiş ve bu süreçte güvenilirliği kanıtlanmıştır. Söz konusu bu halk hekimliği ilaçlarının, doğada bulunana bitkilerden doğal yollarla elde edildiği için kimyasal ilaçlardan farklı olarak yan etkileri bulunmamaktadır (Vaiz, 2001, s.101).

Mersin ili halk hekimliğinde hastalıkların teşhis ve tedavisinde uygulanan yöntemleri üç başlık halinde sınıflandırmak mümkündür (Çıblak, 1995, s.203).

- 1) Çeşitli otlar ve köklerle, kocakarı ilaçlarıyla yapılan tedaviler
- 2) Dini ve büyüsel nitelikli tedaviler
- 3) Gerçekçi nitelik taşıyan tedaviler

Mut yöresi halk hekimliğinde tespit ettiğimiz teşhis ve tedavi yöntemleri de bu başlıklarda ele alınıp incelenmiştir.

6.1.1. Çeşitli Otlar ve Köklerle, Kocakarı İlaçlarıyla Yapılan Tedaviler

Mut ve köylerinde görülen halk hekimliği uygulamalarında en yaygın kullanılan sağaltma yöntemi kocakarı ilaçlarıdır. Özellikle ağrılı bölgelerin ağrısını dindirmede çeşitli otlar kaynatılarak veya demlenerek içilmekte ya da ağrıyan bölgeye merhem şekline getirilip sürülmektedir. Hazırlanan ilaçlarda söz konusu bitkilerin yaprakları, kökleri, gövdeleri, tohumları ve çiçekleri kullanılmaktadır. Bu halk ilaçlarının hazırlanmasında ise genellikle Mut ve köylerinde yetişen bitkilerden yararlanılmaktadır. Karaman kentine yakın olan köylerin Karaman da yetişen bitkilerden faydalandığı; Silifke tarafına yakın olan köylerin ise Silifke'nin bitkilerinden faydalandığı görülmektedir. "Şifalı bitkiler" olarak adlandırılan bu bitkilerin Mut ve köylerinde yaygın bir kullanımı vardır. Bu bitkilerin bir kısmı halk arasında tanınmakta ve bazı hastalıkların tedavisinde sıkça kullanılmakta iken, bir

kısının da sadece halk arasında “kocakarı” denilen sağaltmacılar tarafından tanınıp kullanıldığı görülmektedir. Halk bu bitkilerin hangi amaçla kullanılması gerektiğini kocakarlardan öğrenmiştir.

6.1.1.1. Ağrılar

Böbrek Ağrısı

- Böbrek ağrılarında, mısır püskülü, kuru ya da yaş sumak yaprağı, çam kozalağı mazısı karıştırılıp kaynatılır, her sabah aç karnına içilir (K.1, K.2, K.7, K.9, K.11, K.16, K.25).
- Böbreklerdeki taş ve kumdan kaynaklanan ağrılar için yoğurdun sarı suyu veya kaynatılmış ve demlenmiş arpa suyu içilir. Günümüzde alkollü ya da alkolsüz arpa suyuna başvurular da vardır (K.2, K.7, K.14, K.17, K.19).
- Isırgan otu ve ebegümece yenilir veya demlenip suyu içilir (K.17, K.19).
- Greyfurt suyu taze olarak ve sıkılır aç karnına sabahları içilir (K.5, K.11, K.13, K.18)
- Kiraz çöpü kaynatılarak içilir (K.12, K.13, K.14).
- Maydanoz sapı kaynatılarak içilir (K.1, K.5, K.8, K.13, K.22, K.87, K.88)
- Domuz buturağı denen kısa ve tombik olan buturak demlenip içilir (K.8, K.16).
- Kandak dikenini kaynatılıp her gün içilirse böbrek taşı parçalanıp düşürür (K.13, K.16).

Romatizmal Ağrılar

- Romatizmal ağrılarda, balık yağı zeytinyağı ile karıştırılıp ağrılı bölgeye uyumadan önce masaj yapılarak uygulanır ve hemen ardından hava almayacak şekilde sarılır ve devamında egzersiz yapılmalıdır. Kırk gün boyunca düzenli yapılırsa etkisini gösterir. Her gün bu karışım sürülmeden önce ılık su ile ağrılı bölge temizlenmeli ve bu karışım temiz cilde uygulanmalıdır (K.1, K.2, K.4, K.6, K.7, K.9, K.11, K.52, K.53, K.54).
- Küçükbaş hayvanın iç yağı eritilir, kuru çekirdekli siyah üzüm, havanda dövülür, erimiş yağ ile üzüm karıştırılır ve ılık bir şekilde ağrılı bölgeye naylon ve bez yardımıyla sarılır. Bir gece bekletilir. Her gün desenli olmak şartıyla 1 hafta yapılır (K.1, K.2, K.4, K.5, K.8, K.13, K.123)
- Un pekmez ile bir güzel kavrulur, kavrulan karışımın üzerine tereyağı ve tuz atılır. Butrak dövülerek un haline getirilir ve bu karışıma eklenir. Karışım sıcak bir şekilde ağrıyan yere özellikle dizlere sürülür. Tuz ağrıyan bölgeyi pişirir. Ağrıyan yerde biraz şişme gözlenir ve şilen deri de delikler oluşur içerisinden beyaz irinler akar, ağrılı ve acılı bir işlemdir ama etkisi büyüktür. Üç veya altı ayda bir yapılır (K.1, K.2, K.9, K.19, K.78, K.79).

Diş Ağrısı

- Diş ağrılarında, bir pamuğa rakı batırılarak ağrıyan bölgeye konur (K.1, K.7).
- Ağrıyan dişe nane bastırılır (K.1, K.3, K.9, K.15).
- Ağrıyan dişe bir diş sarımsak soyulup bastırılır (K.7, K.16).

- Acı yavşan kaynatılır, gargara yapılır (K.6, K.7, K.8, K.16).
- Ağrıyan dişin üzerine karanfil koyulur (K.2, K.7, K.13, K.16).
- Ağrıyan dişin üzerine sumak ve kahve karıştırılarak konur (K.8, K.9).
- Tütün top haline getirilir ve ağrıyan dişin üzerine batırılır (K.1, K.2, K.7, K.21).
- Ağrıyan dişin üzerine ağrı kesici ilaçlar konur (K.9).
- Tahta yemek kaşığı ısıtılır ve ağrıyan diş ile bu tahta ısırılır (K.1, K.2).

Kulak Ağrısı

- Kulak ağrısında, zeytinyağı ısıtılarak, bir pamukla ağrıyan kulağa damlatılır ve kulak içine bir ip yardımıyla yerleştirilir (K.1, K.2, K.7).
- Limon suyu kulak içine damlatılır (K.13, K.17).
- Sumak yaprağı demlenip kulak içine damlatılır (K.8).
- Kantaron yağı ısıtılıp kulak içine damlatılır (K.35).

Göz Ağrısı

- Ağrıyan göze 1-2 damla limon suyu damlatılır ve ardından kirpikler hızlı hızlı açıp kapatılır. Buradaki amaç limon suyunun gözün içine iyice girip mikropları temizlemesini sağlamak (K.2, K.4, K.6, K.9, K.13, K.28).
- Patates rendelenir ve temiz bir bez ile gözlerin üzerine sarılır. Göz kapaklarına muhafaza eden patatesin suyu ağrıyı sabaha kadar çeker. Ağrı geçmezse art ardına üç gün boyunca uyumadan önce yapılabilir. (K.1, K.6, K.7, K.31).
- Ağrıyan göz ılık bir su ve temiz bir bezle pansuman yapıldıktan sonra çay buharına tutulur (K. 7, K.40, K.41, K.47).
- Göz kapaklarında sivilce biçiminde çıkan ve “itdirseği” adı verilen rahatsızlık için sarımsak kesilir ve suyu o bölgeye birkaç kez sürülür (K.1, K.2, K.4, K.5, K.7, K.8, K.16).
- Ağrıyan göze çocuk emziren bir annenin sütü damlatılır (K.8).
- Baş ağrısından kaynaklı göz ağrısında, acı yavşan otu toplanır, başa bir örtüyle sarılır (K.3, K.7, K.24).

Baş Ağrısı

- Limon dilim dilim yapıp üzerine çekilmiş kahve serpilip başa sarılır (K.8, K.15).
- Patates dilim dilim kesilir ve başa sürülür (K.1, K.6, K.9, K.16).
- Kuru üzüm dövülerek zeytinyağı ile karıştırılıp başa sarılır (K.2).
- Temiz bir yazma ile baş sıkıca sarılır (K.8, K.9, K.11).
- 1 adet limon ılık suyun içine sıkılır. Genellikle bu işin ehli olan kişiler tarafından yapılan bu uygulama şöyledir; Yapan kişi ellerini limonlu suya batırır ve bir tutam saç dibinden tutar ve saat yönünde çevirip birden asılır saç kökünden küt diye bir ses gelir,

bu sesten dolayı genellikle saçları kütletmek ya da saç çekmek denir. Kısa saçlarda ise temiz bir mendil limonlu suya batırılır ve mendil yardımıyla saç tutulur ve aynı işlem gerçekleştirilir. Bu tedaviden sonra hasta kişinin baş ağrısı kesilir, tansiyonu dengelenir ve yüzüne canlı bir renk gelir (K.6, K.7, K.9).

Mide Ağrısı

- Mide ağrısında, bazlama kömür üzerinde gevretilir ve ılık ılık yenir. Ağrıdan su toplayan midenin suyunu çeker (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.7, K.9, K.11).
- Yeşil veya kuru nane kaynatılarak suyu içilir (K.2, K.7, K.16).
- Acı yavşan otu demlenerek içilir, kaynatılması iyi görülmez, kaynayınca hem acı olur hem de değerlerini kaybeder (K.7, K.21).
- Patatesin suyu bir güzel çıkartılır ve üzeri temiz bir bez ile hava alacak şekilde örtülür, bir gece dışarıda bekler ve gün doğmadan içeriye alınır ve aç karına içilir. Kırk gün boyunca içilirse faydası olur ve mide hastalığından tamamen kurtulunur (K.1, K.2, K.5, K.7, K.50).
- Çam sakızı suya ıslanır, bir süre bekletilir ve bu su içilir (K.7, K.8, K.12).
- Çam kozalağı keser yardımıyla kırılır, 1 hafta suda bekletilir ardından kaynatılır, kaynayan kozağın sakızı iyice çıkar, cam bir kap içine bu su alınır. Aç karına her sabah 1 haftayı geçmemek şartıyla içilir (K.5, K.7, K.17, K.31, K.32, K.33).
- Çam ağacının ve ladin ağacının sakızı çiğnenir, bu sakız midedeki zehri alır ve ağrıyı keser (K.7, K.21).
- Halk arasında “ıldırangiç” denilen çam sakızının donmuş sarı kısmı, çam ağacından alınıp çiğnenirse ülsere, mide ve bağırsak hastalıklarına iyi gelir (K.7, K.9, K.19).
- Pelit ağacının, tohumu, dalı, yaprağı ve kökü kaynatılır. Siyah çay rengini alan bu karışım sabahları yemekten yarım saat ya da bir saat önce içilir. Mideyi kalınlaştırır ve sarkmasını engeller. Eskiler bu yöntemi yayık yaydıkları deriyi gerginleştirmek için kullanırken mide ağrısına da iyi geleceğini düşünerek denedim ve etkisini gördüm. Kilolu insanlar mide küçülmesinde de kullanabilir (K.7).

Karın Ağrısı

- Karın ağrılarında, kök boya, nane ya da adaçayı içirilerek hasta yatağa yatırılır ve üzeri örtülür (K.46).
- Acı yavşan otu demlenir bir bardağa alınır ve içine bir tatlı kaşığı bal atılarak içilir karın ağrısına iyi gelir (K.5, K.6, K.7).

6.1.1.2. Cilt Hastalıkları

Termeğe

- Genellikle el ve ayaklarda görülen, cilt üzerinde kırmızı benekler halinde ortaya çıkan kaşıntılı bir cilt hastalığı olan ve halk arasında “termeğe” adı verilen rahatsızlık için, sütleğen otu taze olarak kopartılır ve koptuğu yerden akan sütü toprağa damlamadan direkt termeğe üzerine sürülür (K.7, K.8).
- Tuz su içinde eritilerek termeğenin üzerine dökülür (K.1, K.2).

Sivilce

- Sivilce için, yoğurt sıcak küle gömülür ve biraz pişirilir, ılıyınca yüze sürülür (K.4).
- İçinde beyaz renkli ve zehirli bir özsu bulunduran, otsu ya da odunsu bir bitki olan “sütleğen” in sütü sivilce üzerine sürülür (K.3).
- İncir sütü sürülür (K.21).
- Alavere bitkisininim içindeki jel direkt yüze sürülür (K.1, K.4, K.68).

Siğil

- Siğil için, taze incir sütü siğilin üzerine sürülür (K.1, K.6, K.16).
- Toru yani çam fidanı siğile degecek şekilde kıvratılır ve üzerine taş konur. Bir hafta sonra taş kaldırılır. Siğil kuruyup düşer (K.1, K.2).

6.1.1.3. Yaralar

Dolama

- Tırnak çevresinde herhangi bir yaralanma veya doku zedelenmesi nedeniyle oluşan İltihaplanmaya halk arasında “dolama” adı verilmektedir. Tedavisi için, şekerli bir hamur yapılarak dolamalı parmağın üzerine sarılır (K.2, K.6, K.31).
- Dolamalı parmak sıcak suya batırılarak üzerine soğan ya da pekmez helvası sarılır (K.4).
- Dolamalı parmak için lahana yaprağı sobada ya da tavada ısıtılır ve parmak sarılır (K.6, K.8).

Uçuk

- Tahta yemek kaşığının ucu ısıtılarak uçuk olan bölgeye tutulur ve böylelikle uçğun korkup orayı terk ettiğine inanılır ya da tahta kaşık içinde biriken soğan ve sarımsak gibi antibiyotik özelliği taşıyan bitkilerin iyileştirdiğine inanlarda vardır (K.1, K.2, K.4, K.6, K.7, K.8, K.13, K.16, K.20, K.2, K.31, K.35).
- Uçuk için, çıra ısıtılarak uçuklu bölgeye tutulur (K.1).

İltihaplı Yaralar

- İltihaplı yaralarda; soğan kabuklu olarak kömüre veya sıcak küle gömülür, biraz piştikten sonra çıkarılır. Sıcak halde bir tabakası iltihaplı yaranın üzerine kapatılarak

sarılr. 8-10 saat sonra açılır. Bu uygulama iltihabın bir noktaya toplanmasını ve yüzeye çıkmasını sağlar (K.2).

6.1.1.4. Yanıklar

- Yanan yere en az 1 saat boyunca soğuk su tutulur ardından hemen doktora gidilir, kesinlikle bir şey sürülmez (K.7, K.51).
- Yanıklarda, bağ (asma) yaprağı yanan bölgenin üzerine koyulur, böylece iltihaplanma önlenmiş olur (K.1, K.2, K.8).
- Yanan yere lahana yaprağı konur iltihaplanmayı engeller (K.123).
- Zeytinyağında kireçte bekletilir. Bu bekleme sonucu kireç dibe çöker ve yanık olan bölgeye el değdirilmeden tavuk, horoz veya kaz tüyü ile yanık bölgenin üzerine sürülür (K.2, K.3, K.3, K.8, K.29).
- Ekşi narın suyu yanığın üzerine damlatılır (K.13).
- Buz bir beze sarılarak yanık bölgeye sürülür (K.32).
- Yanık bölgeye yoğurt suyu sürülür (K.2, K.4).

6.1.1.5. Böcek, Arı, Akrep, Yılan Sokmaları

Akrep Sokması

- Akrep sokmalarında çamur sürülür (K.1, K.2, K.3, K.4, K.7, K.8, K.16, K.22, K.25, K.31, K.50).
- Eşek pisliği kaynatılarak akrebin soktuğu bölgeye sürülür (K.1).
- Lahana yaprağı ısıtılarak sarılır (K.1, K.2, K.8, K.11).
- Sokan akrep ezilerek o bölgeye sarılır (K.1, K.2, K.3, K.6, K.11, K.13).
- Beyaz çamur ve yoğurt karıştırılarak o bölgeye sürülür (K.19).
- Yoğurt pişirilerek çökelek kıvamına gelince bir beze alınır ve akrep sokan yere hafifçe konur (K.6, K.8).

Arı Sokması

- Arı sokmalarında, çamur sürülür ve çamur kuruyunca yeniden sürülür (K.4, K.8).
- Toprağın üzerine limon sıkılıp, elde edilen çamur arının soktuğu yerin üzerine sarılır (K.4, K.11, K.15).
- Yoğurt sürülür ve üzeri açık bırakılır (K.39).
- Ekşi narın suyu damlatılır (K.1, K.4, K.9).
- Limon suyu damlatılır (K.53).

6.1.1.6. Diğer Hastalık ve Rahatsızlıklar

Saçkıran Hastalığı

- Saçkıran hastalığında, sarımsak ezilip saça sürülür (K.1, K.2, K.6, K.8, K.12, K.13, K.22).

- Buğday yağı, sarımsak yağı, zeytinyağı ve çiğ soğan dövülür karıştırılıp saç diplerine sürülür (K.1, K.3, K.9, K.29).
- 1 l Zeytinyağı içerisine, yaş zencefil, 1 adet limon, 1 adet soğan, 1 baş sarımsak kabuklarıyla konur, 1 saat boyunca kaynatılır ve gece boyunca soğuması için soğuk bir yerde bekletilir. Sonraki gün temiz bir bez yardımıyla süzülür saça komple sürülür ve bir saat boyunca bekletilir, ardından yıkanır (K.7).

Sarılık

- Sarılık için, hastanın yüzüne sarı tülbent örtülür (K.1, K.3, K.4).
- Hastanın alını ustura ile hafifçe çizilerek biraz kan çıkarılır (K.19).
- Sarı renkli kıyafet giydirilir. Sarı sebze ve meyvelerden uzak tutulur (K.29).

Kızamık

- Kızamık olan hasta sıcak odada yalnızca kızamık olmuş kişilerde tutulur, kızamık olmayan kişiler yanına yaklaştırılmaz özellikle çocuklar ve hamileler uzak tutulur (K.9).
- Şekerli yiyecekler yedirilir (K.1, K.3).
- Hastanın karnına sirkeli hamur sarılır (K.8, K.9, K.16).
- Kızaran yerler sudan uzak tutulur, soğuk içecekler özellikle sirkeli su içirilir (K.6, K.8, K.17, K.28, K.42).

Kabakulak

- Boğaz yün bir yazma ile sarılır (K.46).
- Kabakulak hastalığı için kirli davar kılı ısıtılır, şişliklere sarılır (K.10, K.16, K.53).
- Pamuk veya yün kızgın zeytinyağına sürülür, şişliklere sarılır (K.16).
- Sıcak içecekler ve çorbalar içirilir (K.8).

Sıtma

- Sıtma yüksek ateşten olur, hastanın ateşinin içinde olduğu düşünülür. Soğuk içecekler içilir ve serin bir yerde yatırılır. Sirkeli su ile vücudu bezler ya da el yardımıyla yıkanır veya sürülür (K.52).
- Sıtma hastalığı için ocağa gidilir. Bunun için genellikle çarşamba günü tercih edilir. Ocaklı kişi, hastanın üzerine bir bez örter, karnının üzerine aslında ekmek açmak için kullanılan bir tahta parçası olan senit yerleştirir ve bu senidin üzerine bir keçi dalağı koyarak bu dalağı balta ile ortadan ikiye keser yahut bıçağın tersi ile üç defa bu dalağı parçalar. Bu dalak kuruması için uygun bir yere asılır. Dalak kurduğunda sıtma hastalığının geçeceği düşünülür. Dalak kesen bu kişiye arılık adı altında bir miktar para verilir (K.53).

- Sıtma hastalığı için ilk olarak doktora gidilir. Bu hastalığın küçük bir ilacı vardır. Doktorlardan derman bulamayan hastalar, önce halk hekimine daha sonra hocaya, yatıra vb. yerlere ziyarete gider (K.7. K.51).

Astım

- Kara turpun içi oyularak hafif açılır. İçerisine hakiki bal konur. Büyükçe bir cam kavanozun içine yerleştirilir. Bu ballı kara turp, kırk gün boyunca karanlık bir yerde bekletilir. Bu karışım, kırk gün sonra açılır ve bal ile kara turpun özleştiği görülür. Astım hastası olan kişi bu karışımı aç karına her gün bir kaşık tüketir ve karışım bittiğinde sağlığına kavuşmuş olur (K.7).
- Astım hastalığı için, yenedünya ağacının yaprağı kaynatılıp içilir (K.41).
- Isırgan otu yenilir (K.5, K.13, K.20, K.28, K.93).
- Yaş kozalaklar çam ağacının dallarından toplanır, dövülüp kaynatılır ve suyu içilir (K.5, K.9).
- Yarpuzun suyu burundan damlatılır (K.4, K.14).
- Bamya tohumu kaynatılır, kahve gibi dövülür, pişirilip içilir (K.9).

Şeker Hastalığı

- Şeker hastaları, limonlu su içer (K.9).
- Şeker hastalığı için, nar ekşisi içilir (K.54).
- Ceviz ve zeytin ağaçlarının yaprağı kaynatılıp içilir (K.53, K.54).
- Zeytin yaprağı kaynatılıp içilir (K.53, K.54, K.55, K.75).
- Boş tarlalarda ve yol kenarlarında yetişen, açık mavi ya da beyaz çiçekli, yaprakları tüylü olan “hindiba” adındaki bitki tarlalardan toplanır, kıyılıp kavruarak börek yapılır ya da yoğurtla yenir. Bu bitki, kolesterol ve şekere iyi gelir (K.9).
- Papatya çayı demletip içilir (K.8, K.11).
- Nar ekşisi, her gün bir kaşık içilirse şeker hastalığına iyi gelir (K.53).
- Limon dilimlenir ve üzerine biraz acı biber atılıp yenir (K.15).

Tansiyon Hastalığı

- Tansiyonu dengelemek için bir sarımsak yutulur veya sarımsaklı yoğurt yenir (K.6, K.9, K.17).
- Tansiyonu düşenlere tuzlu ayran içirilir (K.6, K.7, K.9).
- Bir bardak suya limon sıkılarak içilir (K.5, K.6, K.14).
- Bir bardak şekerli su yapılarak içilirse, tansiyon dengelenir (K.7, K.9).

İshal

- İshal için kahveye limon damlatarak içilir (K.3, K.16).
- Sumak yaprağı kaynatılarak içilir (K.23, K.24, K.27).

- Tütün sıcak suya ıslatılır ve suyu içilir. En son çare olarak görülür ama etkilidir (K.7, K.8, K.18).
- Meşenin mazısı ezilip suya atılır ve bir müddet sonra bu su içilir (K.5).
- Kekik suyu içilir (K.5, K.6, K.9, K.10).
- Çay ıslatılarak yutulur (K.8).
- Demli çay veya kola içilir (K.5, K.6, K.7, K.17).
- Nar, nane, ekşi nar kabuğu, ayva yaprağı kaynatılarak şurup yapılır, sabahları 1 kaşık içilir (K.1, K.4).
- Kahveye limon sıkılarak içilir (K.3, K.8, K.21).
- Soğuk su ile bal karıştırılarak içilir (K.2, K.8).

Kabızlık

- Kabızlık için, sıcak su ile bal karıştırılıp içilir (K.1, K.2, K.8, K.17).
- Ispanak kavrulmuş veya salatası yapılarak yenir (K.7, K.8, K.19).
- İncir, kayısı ya da kuru kayısı sabahleyin aç karına yenir (K.2, K.3, K.7, K.8, K.39).
- Aç karına zeytinyağı içilir (K.2, K.4).
- Zeytin yağı ısıtılarak içine sıcak bazlama doğranır ve kahvaltıda yenir (K.75).
- Açlık otu demlenerek aç karına veya tük karına içilir (K.5, K.6, K.8, K.16).
- Kayısı kaynatılarak hoşaf yapılır ve içerisine şeker yerine bal atılarak yenir (K.53, K.54).

Kırık / Çıkık

- Kırılan veya çıkan yer doğrultularak, düzeltilen kemik, tahta çıtayla bağlanıp üzerine sabun ve yumurtanın beyazı ile hazırlanmış bir tür macun alçı gibi sürülüp bir bezle sarılır. Bu sargı yaklaşık on gün kadar bekletilir (K.53).
- Karabalık sarma; herhangi bir kişinin kırılan veya çıkan yeri eğri kaynamışsa bunu düzeltmek için halk arasında bulunan kırık ve çıkıkçılar karabalığı döverek hamur halinde buranın üzerine sarıp bir bezle bağlar. Bu sargı, akşamdan sabaha kadar kırık olan bölgenin üzerinde beklediğinde kaynamış olan kırığı yumuşatır ve açar. Kırık veya çıkıkçı eğri kaynayan yeri kırar ve yeniden sarar (K.53).
- Çıkığı bulmak için, çıkıkçı parmakları ile ağrı olan yerde arama yapar ve eklem ayrıldığı yeri fark eder ve hemen takar. Ağrı şiddetli olmuşsa ve çıkık büyükse ağrıyı azaltmak ve yeniden çıkmasını engellemek için iç yağı üzüm ile dövülüp ağrıyan yere sıkıca sarılır ve üç gün boyunca sargı açılmaz. Üç günün sonunda ağrı tamamen geçer (K.53).

Grip / Nezle / Soğuk Algınlığı

- Grip ve nezle için, kök boya, kuşburnu ve kekik kaynatılarak içilir (K.1, K.3, K.9).
- Yarpuz adında bir bitkinin yaprakları kaynatılarak içilir (K.13, K.22, K.27).
- Isırgan otu kaynatılarak içilir (K.1, K.6).

- Pancarın yaprakları kavrulur ve böreği yapılır. Pişen böreğin içerisine bolca limon sıkılır ve yenir (K.4, K.7, K.8, K.17, K.18).
- Limon ince ince, dilim dilim dilimlenir, üzerine tuz ve acı dövme biber atılır ve yenir.
- Hemen ardından kekik çayı içilir. Hastanın içi ısınır ve daha çabuk iyileşir (K.6, K.8, K.16, K.17, K.18, K.24).
- Zeytinyağının içerisine toz haline getirilmiş dağ kekiği ve karabiber atılır ve tavada bir güzel kavrulur; kavruan karışım ılık bir şekilde hastanın sırtına, karnına göğsüne, boynuna açık kalmayacak şekilde masaj yaparak sürülür. Gazete ve bez yardımıyla bütün vücut sarılır. Hasta hemen sıcak yatağa yatırılır ve sabah ılık bir duş alır. Ateşli hastalara ateş düşürülmeden bu işlem yapılmaz (K.97, K.98, K.99).
- Sarımsaklı, soğanlı ve bol limonlu çorba yapılarak içirilir (K.122, K.123).

Öksürük

- 3 yemek kaşığı pekmez 1 bardak su ile karıştırılır içerisine birkaç damla limon sıkılarak içilir günde en az üç bardak içilmesi gerekir (K.2, K.7, K.9).
- Öksürük için, kuşburnu kaynatılarak içilir (K.11, K.12, K.19).
- Elma dilimlenir ve kekik ile karıştırılıp kaynatılarak suyu içilir (K.3, K.6, K.17).
- Fesleğen otu kaynatılarak suyu içilir (K.1, K.2).
- Mısır püskülü kaynatılarak içilir (K.3, K.4, K.11).
- Bal, zencefil ve karabiber macun haline getirilerek yenir (K.75).

Zehirlenme

- Nar ekşisi içirilir, zehirlenen kişinin kusması sağlanır (K.6, k.16, k.17).
- Zehirlenmelerde çiğ yumurta içilerek hastanın kusması sağlanır (K.7).
- Zehirlenen kişiye kustuktan sonra süt içirilir, yoğurt ve bal yedirilir (K.10, K.11).
- Zehirlenen kişiye ayran içirilir (K.3, K.6, K.7, K.24, K.26, K.28, K.30, K.41, K.45).
- Zehirlenen kişiye zeytinyağı içirilerek kusması sağlanır (K.53, K.54).
- Zehirlenen kişiye karbonatlı ve tuzlu su içirilip kusması sağlanır (K.12, K.15, K.26).

Pişik

- Pişiklere zeytinyağı sürülür (K.1, K.2, K.7, K.8, K.19).
- Beyaz toprak bir güzel elenir ve tavada veya saç üzerinde kavrulur. Kavruan toprak ılık olmak şartıyla temiz bir beze konur ve pişik olan bölgeye sarılır. Akşamdan sabaha kadar kalır ve pişik sabaha iyileşmiş olur (K.1, K.6, K.7, K.17, K.18).
- Pişik olan yere kantaron yağı sürülür (K.39, K.40).

Mayasıl / Basur

- Mayasıl/basur tedavisinde ısırgan otu kaynatılır, içine şeker atılıp içilir (K.1, K.3, K.17, K.18, K.19).
- Her sabah mayasıl/basur üzerine sarımsak sürülür (K.15, K.19).

- Şeftali yaprağı kaynatılarak her gün içilir (K.4).
- Sincap eti yenir (K.21)
- Mayasıl olan yere zeytinyağı sürülür (K.5, K.13).

Ses Kısılması

- Sabah aç karına yumurtanın sarısının içine 1 çay kaşığı tuz atılıp karıştırılır ve içilir (K.3, K.7, K.21).
- Ses kısılmalarında siyah turpun içi akşamdan oyulur ve içine bal konulur. Sabah aç karına yenir (K.18, K19).

Hastalıklar ile ilgili diğer uygulamalar şunlardır;

- Soğuk Girmiş / Soğuk kaçırma; un güzelce kavrulur, üzerine pekmez ve zeytinyağı dökülür, pekmezin hemen ardından; karabiber ve toz biber atılarak kavrulur. Temiz ve büyük bir bez parçasının üzerine yayılır. Karın ve bel bölgesini kaplayacak şekilde sarılır. Üşümeye, karın ağrısına ve öksürüğe iyi gelir (K.1, K.2, K.3, K.6, K.7, K.20, K.31, K.53).
- Mısır püskülü ve maydanoz idrar ve intihap söktürücü olarak içilmektedir (K.75, K.76).
- Sebze, meyve ve hayvancılıkla uğraşan kişileri bulan bu hastalık, dişi sinek yumurtalarının solunum yoluyla insanların genizlerine yerleşip burada kurtçuklar haline gelmesiyle ortaya çıkan ve halk arasında “sinek sıçmış” adı verilen bir hastalıktır. Bu hastalığın tedavisi için, çalı süpürgesinin tohumları yakılır ve hasta kişinin üzeri örtülür. Dumana maruz kalan kişide kurtçuklar ölür ve burnundan sümük ile çıkar (K.124).
- Sinek sıçmış denilen kişiye sigara dumanı üflenir (K.105, K.106).

6.1.2. Dini ve Büyüsel Nitelikli Tedaviler

Safranbolu'daki yılan ocakları, vücutta çıkan yılan şeklindeki kabarcıkları tedavi eder. İlk yapılan işlem; yılan şeklindeki kabarcığın boyun kısmından yorgan iğnesiyle üç damla kan almaktır. Alınan bu kan ile yılan şeklindeki kabarcığın üzerine yılan şekilleri çizilir. Bu işlemi kan bitene kadar devam ettirir. Bu sırada üç defa Ayete'l-Kürsi ve 11 defa İhlas suresini okur (Akman, 2007, s. 399).

Mut ve köylerindeki uygulamalarda ise özellikle çarşamba günlerinde gidilen yata ve ziyaretlerde uygulanan uygulamaların çoğu İslamiyet'te varmış gibi algılansa da eski Türk inanç sistemlerinin izlerini taşıdığı görülmektedir.

- Kutsal kabul edilerek gidilen yata ve ziyaret yerlerindeki uygulamalar; şeker, bisküvi, lokum, pişi vb. dağıtma, dua etme, genellikle ağaçların dallarına bez bağlama, duvar ya da bir taş deliğinden geçme, yata yanında uyuma, yata yanında namaz kılma, yata etrafında üç defa dönerek şifa dileme, aynı yata üç çarşamba gitme, burada gerçekten banyo yapma ya da yatadaki suyu getirip üç çarşamba evde yıkanma, yata ve ziyaret

yerindeki toprakla karıştırılan suyu içme şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Tüm bunlar iyileşmeye yönelik psikolojik destek sağlayan uygulamalardır (K.50, K.52).

- Nazardan kurtulma ve çok ağlayan çocukların tedavisi için “tuz çevirme” dediğimiz bir inancımız vardır. Tuz, önce çocuğun başında üç defa dolandırılır. “Uç, uç, uç” denilerek yanan ocak içine atılır. Bu, üç defa tekrarlanır. Böylece çocuğun ağlamasının gideceğine ve musallat olan kötü ruhların kovulacağına inanılır (K.52 K.55).
- Nazardan kurtulmak için, biraz tuz avuca alınır, nazar değen kişi kibleye doğru döner. “El benim elim değil Fatma anamızın eli” denilerek baştan aşağı doğru tuz olan el gezdirilir. Baştan başlanır ve hastanın dört yanı ayaktan çıkmak şartıyla; 3 ihlas,1 nas, 1 felek, 1 Ayet -el Kürsü ve 1 tanede nazar duası okunarak. Nazar değen kişiye 3 defa yalattılır ve tuz ocakta yakılır, nazar değen kişi üzerindeki tuzu yanan ocağa doğru atar ki üzerindeki kötü his ve musallat olan her şey ateşte yanar (K.102, K103, K.124).
- Siğilin üzeri mürekkepli kalemle ocaklarda yazdırılır. Kullanılmamış sabun üzerine çivi ile yazılıp siğil üzerine kızılıcak çubuğu ile sürülür (K.124).
- Uçuk tedavisi için uçuk üzerine parmakla kül sürülür. Sürülürken “uçuk uladı, uçuk beni gemledi, ben de uçuğu küledim” denir. Bu şekilde uçuğun geçeceğine inanılır (K.8).
- Sarılık tedavisi için yeni doğan bebeklerin yüzüne sarı bir tülbent kapatılır (K.1, K.2, K.9, K.17, K.18, K.19, K.53).
- Büyü bozma vb. durumlar için Mut yöresinde bulunan Zeyne Ziyaretine gidilir. Buraya halk arasında kendine büyü yapıldığına inananlar, sıkıntısı olanlar karasevdadan dolayı değişik davranış gösterenler, hasta ve uslu durmayan çocuklar götürülmektedir. Karacaoğlan (erenler) ziyaretine gidenler daha çok yıkanır ya da yıkandırılır. Mut diline özgü olarak üç çarşamba suya çimdirilir. Türbe içinde namaz da kılınır. Suya yıkananlardan akıl baliğ olanlar namaz kılarak dua ederler. Ziyaret yerine üç çarşamba gidilir ve buradaki su ile üç çarşamba yıkanılır (K.1, K.2, K.3, K.5, K.7, K.8, K.16, K.19, K.22, K.40, K.41, K.42, K.45).
- Ruhen huzursuz olduğunda ve üzerinde bir ağırlık hissettiğinde Ayet-el-Kürsi suresi yedi defa okunur ve göğse üflenir. Biliyorsa hastanın kendisi, bilmiyorsa bilen birisi okur (K.2, K.16, K.32, K.67, K.75, K.100).

6.1.3. Gerçekçi Nitelik Taşıyan Tedaviler

Mut yöresinde bazı sağaltma yöntemleri de bir takım araç ve gereçler kullanılarak yapılmaktadır. Bu tedavi yöntemleri büyüsel ya da dinsel bir nitelik taşımamaktadır. Bu sağaltma yönteminde tıbbın ortaya koyduğu verilerden de yararlanılmaktadır. Ateşli hastalıklarda sirkeli bez kullanılması hastaya ılık duş aldırılması, soğuk algınlıklarında mentollü merhem katılan suyun buharından yararlanılması gibi.

6.1.3.1. Yaralar

- Tatlı hamur adı verilen bu karışımın amacı kapalı yarayı açmak ya da ağrıyan yerin iltihabını sökmek için yapılır. Bir miktar unun içine biraz pekmez ve zeytinyağı konularak tatlı hamur hazırlanır. Bu hamur açılmayan bir yaranın üzerine konulduğunda yara açılır ve iltihap dışarı çıkartılır (K.1, K.2).
- Yaranın üzeri su ile temizlenir ve fazla dersin değil ise açık bırakılır. Mikrop kapmaması için temiz beyaz bir bez ile sarılır (K.7).

6.1.3.2. Ateşli Hastalıklar

- Ateş çok yüksek ise sirkeli su ile vücut yıkanır (K.7, K.51).
- Ateşi çıkan hastanın giysileri çıkarılır, soğuk su ile ıslatılmış çarşaf veya tülbentle vücudu sarılır (K.11, K.13, K.18).
- Ateşi düşürmek için sirkeli suda ıslatılan bez hastanın alınına, koltuk altına ve diz altına koyulur (K.8, K.16).
- Ateşi yükselen kişi kesinlikle soğuk su ile duş aldırılmaz bu durum damarlara ciddi oranda zarar verir. Ilık su ile duş aldırılır, yüzü ve ayakları soğuk su ile yıkanır (K.7, K.51).
- Ateşi olan kişiye sirkeli su içirilir iç ateşinin düşmesi sağlanır (K.7, K.51).

6.1.3.3. Arı / Akrep / Yılan Sokmaları

- Yılanın soktuğu yer bıçakla çizilir ve kanı emilerek zehir vücuda yayılmadan dışarı atılır (K.50, K.53., K.54).
- Yılan sokan yerin zehri alındıktan sonra soğuk su ile yıkanır ve buz konur, zehrin kalma ihtimaline karşı donma sağlanır ve en yakın hastaneye götürülür (K.7).
- Arının iğnesinin geldiği yere buz koyulur ve böylece zehrin olduğu yerde donması sağlanır, zehir vücuda dağılmaz (K.9).
- Arı sokan yerin iğnesi çıkartılır ve o bölge sıkılır ve zehir dışarıya çıkartılır (K.6).

6.1.3.4. Ağrılar

- Limonlu ve tuzlu suya ıslatılan bez boyun ve omuzlara konarak başın ağrısı hafifletilir (K.75).
- Büyük bir kovanın içerisine sıcak su konur; karbonat ve tuz atılır, ayaklar içerisinde yarım saat bekletilir. Baş, boyun, bel ve ayak ağrısına iyi gelir (K.6, K.7, K.9, K.15, K.19, K.31, K.35, K.41).
- Bir bez sirkeye batırılır. Baş ağrıyan kişinin alınına koyulur. On beş yirmi dakika bekletilir. Ağrı hafifler (K.22).
- Çiğ patatesler dilimlenir ve bir bezle başa sarılıp birkaç saat bekletilir (K.32).
- Sırt ağrılarında, oklava sırt bölgesinde yuvarlanır (K.1, K.2, K.3).

- Sırt ağrısı için kantaron yağıyla ağrıyan bölge ovulur (K.4).
- Vikis ve balık yağı karıştırılarak sırtta sürülür ağrıyı hafifletir (K.4).
- Kupa denilen cam bardaklarla sırtta kupa vurma işlemi gerçekleşir. Ağrıyan sırtta ısıtılan bardaklar yerleştirilir biraz durunca bardak çekilir ve ağrı geçer (K.1, K.2, K.8, K.9, K.14, K.19, K.25, K.29, K.30, K.33).

6.1.3.5. Yanıklar

- Yanıklarda anında soğuk su ile yanık bölge bir saat boyunca yıkanarak, yanığın üzerindeki ölü deri alınır. Böylece yanan yerde iz kalmaz (K.7).

6.1.3.6. Grip / Nezle / Soğuk Algınlığı

- Grip, nezle ve soğuk algınlıklarında bir bardak suya bir kaşık tuz atılıp karıştırılır ve burna “tuzlu çorak” adı verilen bu karışım çekilir (K.1).
- Şiddetli boğaz ağrısında ılık su içerisine tuz atılır ve sabah akşam olmak üzere aç karına gargara yapılır (K.7, K.51).

6.1.3.7. Diğer Uygulamalar

- Sıkıntıdan ve baş ağrısından kurtulmak için “kan alma” adı verilen bir yöntem uygulanır. Bir jiletin ucu sıcak su içinde bekletilir ve parmak ucundan veya kulaktan hafif kesilerek kan akıtılır (K.1, K.2, K.4, K.8, K.16).
- Sırt ağrısının ve soğuk algınlığının tedavisi için “kupa çekme” ya da “kupa vurma” denilen bir yöntem uygulanır. Kalın bir cam bardak, bir ele alınır. Öbür elde ispirotodan bir kandil bulunur. Kandil, bardağın içine tutularak bardak içindeki havanın genleşmesi sağlanır, hemen insanın sırtında ağrıyan yere bardak konur. Bardak içindeki hava soğuyunca genleşme azalır, havanın yerine konulan bölge bardağın içine doğru çekilir. Bardak, ağrıyan yeri somurmuş olur. Somurma olan yere küçük çizikler atılır ve kan akıtılır. Bu uygulama birkaç bardakla hızlı hızlı yapılabilir. Bu işlem sırasında kullanılan özel bardağa kupa denir. Kupa vurma işi büyük bardak veya çömlekle de yapılabilir. İşlem bittikten sonra kupa vurulan sırt zeytinyağı ile silinir, üzeri bezle kapatılır (K.1, K.2, K.9, K.25, K.29, K.30).
- Sakız sıvama; ince çam sakızı ateşte ısıtılıp eritilerek bir bezin içine yayılır, sırtta sarılırsa ağrıya ve soğuk algınlığına iyi gelir (K.17, K.18).
- Butrak otu dövülerek nasırlı bölgeye sarılır ve nasırı çektiğine inanılır (K.1, K.16).
- Bel tutulması olan erkeklere eşek yarpuzu denilen ot kaynatılarak içirilir (K.1, K.2, K.8, K.17, K.18).
- Dalak ve ciğer, her gün yenirse zayıflara kan yapar (K.19).
- Aç karına pekmez içmek kan yapar (K.2, K.4, K.7, K.8, K.16, K.19).

- Çekirdekli dilmit adı verilen siyah üzüm her gün bir avuç yenirse kan yapar (K.7, K.16, K.19).
- Limon suyu ve çay kansızlık yaptığı için yemeklerden en az bir saat sonra tüketilir (K.7).

6.2. Halk Veterinerliği

Anadolu halkı, veterinerlere ulaşamadığı, maddi imkânların yetersiz olduğu, veteriner olmadığı zamanlarda ya da veterinerlere gitmek istemediği durumlarda hayvanlarını hastalıklardan korumak veya hasta hayvanlarını tedavi etmek için başvurdukları uygulamaların tümüne halk veterinerliği (baytarlık) denilmektedir (Artun, 2005, s.185).

Anadolu halkının büyük çoğunluğunun geçim kaynağını tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Bu sebepten dolayı, geçimini hayvandan sağlayan, karnını hayvan ürünleriyle doyuran kırsal kesimde yaşayan Anadolu halkı için, hayvanın değeri ile evinde yaşayan insanın değeri aynıdır. Tarıma ve tarım ürünlerine verilen değer hayvanlara verilen değer gibidir. Anadolu'ya gelmeden önce yaşadıkları yerlerde de başlıca geçimlerini hayvancılıkla sağlayan, göçebe ve yerleşik olarak yaşayan Türklerin, hayvan sağlığına ilişkin zengin bir gelenekleri vardır (Artun, 2005, s.185).

Anadolu'da hayvan veterinerliğine ilişkin uygulamalara örnek olarak şunlar verilebilir; hayvanın ayak bileği kırıldığı zaman, kırığın olduğu yer makasla kırılır, un ve yumurta ile hamur haline getirilen karışım bir bezin üzerine yayılır ve bileğin kırılan kısmına sarılır. Hayvanın bileğinin yere değmemesi için bacağından daha uzun bir çita bacağın iki yanına bağlanır. Hayvanın ayağı yere değerse kırık eğri kaynar. Hayvan, kalem uyuzu (gidişken yarası) olursa katran, yağ ile karıştırılıp kaynatılır, biraz ılıyınca bez veya keçe ile yaranın üzerine bastırılır. Hayvan zehirlendiğinde, nar ekşisi, şap, toprak, sarımsaklı yoğurt karıştırılır, hayvana içirilir ya da karnına katran sürülür. Keçi veya koyunları kan tuttuğunda kulakları kesilir (Boratav, 1994, s.129).

Bu çalışmada Mut'taki halk veterinerliği uygulamaları, kırık-çıkık, soğuk algınlığı ve ateşli hastalıklar, ishal – kabızlık ve hazımsızlık, uyuz- mantar- bit ve diğer hastalıkların tedavileri olarak beş başlıkta incelenmiştir. Bunun yanı sıra bölgede görülen hayvan hastalıkları tanıtılmıştır.

6.2.1. Kırık – Çıkık Tedavileri

- Koyun, keçi vb. hayvanların ayakları kırıldığında “seyikleme” adı verilen bir yöntemle kırık olan ayak sarılır. Bunun için ince tahta parçaları ya da ağaç dalları kullanılabilir. Hayvanın kırılan ayağına püse sürülür. Bu püse bir bakıma alçı görevi görür. Kargılar ayağın etrafındaki püseye yapışacak şekilde ayak sabitlenerek normal bir bez ya da Kestel ile sıkıca sarılır. Yaklaşık on günlük bir sürede kırık olan ayak tedavi edilmiş olur. Tüm kırık – çıkık tedavileri için aynı işlem uygulanmaktadır (K.7, K.8, K.16, K.18, K.19, K.32, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).

- At ya da eşekler, ayakları kırıldığında tam olarak iyileşemeyeceğine ve bu hayvanın artık yarar sağlayamayacağına, acı çekeceğine inanıldığından öldürülürler (K.2, K.8, K.16, K.18, K.19, K.32, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- At ya da eşeğin kırılan ayağı sabit bir şekilde tutularak alçıya alınır, bez ve çita yardımıyla sıkıca sarılır. Genellikle çok zor yapılan bir uygulamadır (K.7, K.16, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).

6.2.2. Soğuk Algınlıkları ve Ateşli Hastalıkların Tedavileri Büyükbaş / Küçükbaş Hayvanlarda

6.2.2.1. Büyükbaş Hayvanlarda

- İnek, sığır gibi büyükbaş hayvanlar soğuk aldığıında bir ateş yakılır. İnce bir tel yardımıyla bu ateşte ısıtılarak hayvanın kuyruğu veya kulağı üzeri yakılır (K.7, K.16, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- Zeytinyağı, pekmez ve dövme acı biber karıştırılarak ısıtılır ve bu hayvana içirilir (K.7, K.16, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- Acı biberli bir börek yapılarak bu hayvana yedirilir (K.7, K.16, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.123, K.124).
- Hayvanın burnuna, kulağına ve ağzına acı biber sürülerek ısınması sağlanır (K.7, K.16, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- Ağzına rakı veya konyak damlatılarak ısıtılmaya çalışılır (K.7, K.17).
- At soğuk aldığıında, kavrularak sıcak veya ılık olarak yedirilir (K.16, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- İnekler soğuk aldıklarında pekmezli, biberli ekmek yedirilir (K.7, K.16, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- Dana ateşlendiği zaman başı sık sık soğuk su ile yıkanır (K.7, K.16, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- Üşüten öküze ve ata dikenli bir bitki olan kevenin tohumları kavrulur dövülür ve yedirilir. Bu dikenin yağlı tohumları hastalıktan koruduğu gibi hastalıkları da iyileştirir (K.7, K.16, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- Ateşi yükselen büyükbaşların kulaklarından kan akıtılır (K.7, K.16, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- Öksüren hayvanın öksürüğü için su içtiği kaba pekmez dökülür (K.7, K.16, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).

6.2.2.2. Küçükbaş Hayvanlarda

- Küçükbaş hayvanlarda ateşlenme olduğu zaman suyun içerisine sirke dökülerek içerir (K.7, K.16, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).

- Ateşlenen koyunların ve keçilerin bacak araları ve başları soğuk su ile yıkanır (K.7, K.16, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- Koyun ve keçi gibi küçükbaş hayvanlar soğuk aldıklarında bir suyun içine toprak atılarak hayvana içirilir (K.7, K.16, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- Acı biberli bir hamur veya börek yapılarak bu hayvana yedirilir (K.8, K.16, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- Hayvanın burnuna, kulağına ve ağzına acı biber sürülerek ısınması sağlanır (K.7, K.16, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- Ateşi yükselen hayvanların kulaklarından kan akıtılır (K.7, K.16, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- Küçükbaş hayvanlar soğuk aldıklarında pekmezli, biberli ekmek yedirilir (K.7, K.16, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- Zeytinyağı, pekmez ve dövme acı biber karıştırılarak ısıtılır ve bu hayvana içirilir (K.7, K.16, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- Ağzına rakı veya konyak damlatılarak ısıtılmaya çalışılır (K.7, K.17).
- Öksüren hayvanın öksürüğü için su içtiği kaba pekmez dökülür (K.7, K.16, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).

6.2.3. Yaraların Tedavileri

- Hayvanların ağızlarının etrafında çıkan yaralar, kızgın bir demirle yaranın etrafı dağlanarak tedavi edilmeye çalışılır. Bu şekilde yaranın hayvanın vücudunda yayılması önlenmiş olur (K6, K.7, K.8, K.16, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- İneklerin göğüslerinde çıkan yaralar için gök sumanın yaprakları kaynatılarak, inek iyileşinceye kadar göğsüne sürülür (K.7, K.16, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- Hayvanların tırnaklarının arasında çıkan yaralara dabak adı verilir. Bu durumdaki hayvan ayağının üzerine basamaz. İyileşmesi için yaranın üzerine limon sıkılır, yağ ya da çam püsesi sürülür (K.7, K.16, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- Yaralı yere sık sık zeytinyağı sürülür (K.7, K.16, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- Yaralı yere kantaron yağı sürülür (K.7, K.16, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.122, K.123, K.124).
- Yaralı bölge önce limon ile temizlenir ve hızlı yapıştırıcı ile kapatılır sinek işeyip kurt düşmemesi engellenmiş olur (K.7, K.16, K.19).

- Yaralı yer bal ve temiz bir bez ile sarılır (K.7, K.16, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).

6.2.4. İshal – Kabızlık ve Hazımsızlık Tedavileri

6.2.4.1. İshal – Kabızlık Tedavileri

- İsal olan hayvana kahvenin üzerine limon damlatılarak içirilir (K.7, K.16, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- İsale yakalanan hayvan genellikle ölür, bu hayvanı ötürük tutmuş denir (K.7, K.16, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- Darı püskülü kaynatılarak içirilir (K.7, K.16, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- Tütün yaprağı demlenir ve hayvana içirilir (K.7, K.16, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).

6.2.4.2. Hazımsızlık Tedavileri

- Lahana ve pancar yaprağı yedirilir hayvanın yemeğe dermanı yoksa bu yapraklar haşlanır ve suyu dökülür (K.7, K.16, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- Hazımsızlık çeken hayvanın ağız burnu sulanır, limon ve soğan yedirilir (K.7, K.16, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- İki yıl üst üste aynı tarladan ot yiyen hayvan hazımsızlık çeker, bu durumda hayvan bir derede suya atılır, bu şekilde çırpınması ve hazminin kolaylaşması beklenir (K.7, K.16, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- Zeytinyağı içirilir (K.7, K.16, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- Sıcak suyun içerisine bak katılarak içirilir (K.7, K.16, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).

6.2.5. Uyuz / Mantar / Bit Tedavileri

6.2.5.1. Uyuz Tedavisi

- Sirke adı verilen bir otun kökü yakılarak uyuzla sürülür (K.52, K.53, K.75, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- Hayvanın her tarafına kükürt sürülür (K.52, K.53, K.75, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- Uyuz olan hayvana is ile zeytinyağı karıştırılarak sürülür (K.52, K.53, K.75, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- Uyuz olan hayvanın vücuduna gres yağı sürülür (K.52, K.53, K.75, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).

- Uyuz olan hayvana pire tozu sürülür (K.52, K.53, K.75, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).

6.2.5.2. Mantar Tedavisi

- Mantar olan hayvanın tüyleri dökülür, bu hayvana gaz yağı ile is karıştırılarak sürülür (K.52, K.53, K.75, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- Mantar olan hayvana zift sürülür (K.52, K.53, K.75, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- Hayvanın her yanına zeytinyağı, gaz ve is sürülür.

6.2.5.3. Bit Tedavisi

- Hayvan bitlenirse dedete adı verilen toz halindeki bir ilaç sürülür (K.52, K.53, K.75, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- Bitli hayvan geniş bir yere ilaç atılarak yıkanır (K.52, K.53, K.75, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).

6.2.6. Diğer Uygulamalar

- Yumurtlayamayan tavuğun makatına zeytinyağı sürülür (K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- Sütü gelmeyen keçilere ve koyunlara soğan yedirilir (K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- Yeni doğum yapmış olan ineğe, sıcak su içirilir ve pekmez, incir, üzüm kurusu yedirilir (K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- Kuzusunu emzirmeyen koyunun özel bölgesinin içine; içerisine acı biber konmuş ince ten çorap sokulur ve ucu aşağıya doğru sarkıtılır. Koyun doğum anındaki acıyı hatırlar ve yavrusunu emzirir (K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- Oğlağı emzirmeyen keçinin özel bölgesinin içine; ardıç yaprakları ve acı biber yerleştirilir ve ucu aşağıya doğru sarkıtılır. Keçi doğum anındaki acıyı hatırlar ve yavrusunu emzirir (K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).

Mut ve Köylerinde hayvan hastalıklarına verilen adlar:

- Çelermek: Koyun veya keçi cinsinden hayvanın aniden sancılanıp ölmesi durumudur (K.52, K.53, K.75, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- Dabaklama: Bu hastalık, hayvanın tırnak aralarının sıcaktan yara olması şeklinde ortaya çıkar ve bu durumda hayvan yere basamaz ve bundan dolayı da yürüyemez (K.52, K.53, K.75, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).

- Dalak Hastalığı: Genellikle koyun ve keçilerde görülen bu hastalığın nedeni aşırı sıcak havalardır. Dalak hastalığına yakalanan hayvan sabah güneş doğmadan suya atılır ve yaklaşık bir hafta güneşe çıkarılmaz (K.52, K.53, K.75, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- Dorumlama: Hayvana doğumundan itibaren yaşadığı ilk haftalarda iyi bakılmazsa dorumlama hastalığına yakalanır. Bu hastalık hayvanın büyümesini engeller (K.52, K.53, K.75, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- Erez Tutmak: Hayvanın sersemleşmesi, uykusunun gelmesi, yürüyememesi halinde bu hastalığa yakalandığı düşünülür. Hastalığın sebebi ise hayvanın yememesi gereken, buğdayın içinde yetişen “erez” adındaki bir bitkiden çok fazla yemesidir (K.52, K.53, K.75, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- Eskilemek: Nadasa bırakılmadan üst üste ekilen tarladaki otları yiyen hayvan hazımsızlık yaşar ve ağzı burnu sulanır. Bu hastalığa eskilemek adı verilir (K.52, K.53, K.75, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- Eskişik: Uzun süre ahırdan çıkmayan hayvanın ağzının etrafında oluşan yaralara verilen addır (K.62, K.63, K.64, K.65, K.66, K.67, K.68, K.69, K.70, K.71, K.72, K.73, K.74, K.75, K.76).
- Kireçlemek: Hayvanın soğuktan ölmesi durumudur. Bu sebepten ölen hayvana kireçlemiş denir (K.52, K.53, K.75, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- Mantar: Bu hastalık hayvanın tüylerini dökmesi şeklinde ortaya çıkar, bu durumda hayvanın derisinde çıkan yaralara mantar denir (K.52, K.53, K.75, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- Ötürük Tutmak: İlkbaharda yeni çıkmış taze filiz ve otları çok yiyen hayvanın ishale yakalanması durumudur, genellikle ölümle sonuçlanır (K.52, K.53, K.75, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- Tenelemek: Hayvanın evdeki, harmandaki herhangi bir tahılı çok miktarda yemesinin ardından yaşadığı şişkinlik ve hazımsızlık durumudur, ölümle sonuçlanır. Hayvanı bu durumdan kurtarmak için lahana yedirilmeli veya lahana suyu içirilmelidir (K.52, K.53, K.75, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- Uyuz: Şiddetli kaşıntı ve kıl dökülmesi durumudur (K.52, K.53, K.75, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).
- Yavaşık: İlkbaharda açan bitkilerin, çiçek tozlarının neden olduğu; keçi, koyun ve büyükbaş hayvanlarda görülen, hayvanların tüylerinin diken diken olup, başlarını yere dikmeleriyle anlaşılan, bir tür karaciğer hastalığıdır (K.52, K.53, K.75, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).

- Öksürük tutması / Akciğer Hastalığı: Yaz aylarında kuru havadan dolayı hayvanların koşmasıyla oluşan tozların, hayvanın akciğerinde birikmesiyle oluşan bir akciğer hastalığıdır. Bunun olmaması için hayvanların içme suyuna birer hafta ara ile pekmez damlatılıp, limon suyu sıkılıp pekmez şerbeti yapılır (K.52, K.53, K.75, K.84, K.85, K.86, K.87, K.89, K.90, K.91, K.93, K.95, K.96, K.97, K.124).

6.3. Halk Meteorolojisi

İnsanoğlu eskiden bu yana doğayı tanımaya çalışmıştır. Hava şartlarını olumsuz yanlarından korunmak ve kaçınmak için önlemler almıştır. İnsanlar hayatlarını düzen içinde devam ettirmek için hava şartlarına çok büyük bir önemi vermişlerdir. Yola, bağa, bahçeye, tarlaya, çeşitli ziyaretlere gidecek olan veya çeşitli işlerini yapması gereken insanlar, yapacakları işlerle ilgili planlamalarını yaparken mutlaka hava şartlarını göz önünde bulundururlar. Eski zamanlarda atalarımız hava şartlarını doğaya bakarak anlamlandırmaya çalışmışlardır. Günümüzde ise hava şartları veya hava durumlarının gazete, radyo, televizyon ve internet gibi haber alma kaynaklarından öğrenilmektedir. Günümüzde teknolojinin yanında atalarımızın bizlere bıraktıkları kültür miraslarından olan hava olaylarını, hava durumlarını veya hava şartlarını bilip, bu duruma göre hayatımıza yön vererek planlarımızı yapmaktayız. Bu gelenekteki bilgi unsurları bizlere belki bilerek, belki de bilmeyerek annelerimizden, babalarımızdan veya diğer büyüklerimizden tam olmasa bile dolaylı yollarla aktarılarak öğretilmiştir. Değişik yerlerden değişik zaman dilimlerinde görünüp izlenebilen Güneş, Ay ve diğer yıldızlar uzun süreli gözlemlerde, hareketleri ile bir sembolü olmuşlardır. Bunlardan dolayı gökyüzü tüm tahminlerin temelini oluşturan bir merkezi haline gelmiştir. Farklı yörelere baktığımız zaman bu yörelerde, halkın, gökcisimlerine değişik adlar verdiği ve onlarda hayata dair gizli unsurlar aramıştır. Buna en güzel örnek “Ülker” adı verilen yıldızdır. Bazı yörelerde özellikle yaz aylarında Ülker adı verilen yıldızın gökyüzünde belirmesinden dolayı bitkilerin ve hayvanların zarar göreceğine inanılır. Zarar vermesini engellemek için çeşitli tedbirler alınır (Takvim, 2009, s. 25).

Tarım toplumunda ayın aldığı şekiller de son derece önemlidir. Ayın şekillerine bakılarak tahminlerde bulunulur. Örneğin, ay hilal biçimindeyse ve açık kısmı yukarı doğru bakıyorsa bu durum kısa bir süre içinde yağmur yağacağı şeklinde yorumlanır. Çiftçiler ayı takip ederek tarlaya tohum ekme zamanını belirler. Ayın yeni doğmuş ilk haline “ayın aydını”, bir süre sonraki haline de “ayın garangısı” adı verilir. Tohum ekerken ayın yeni çıktığı ilk günlerde ekim yapılmaz, bir müddet beklenir. Kırsal kesimde yaşayan halk için hava tahmini yaşamsal bir önem taşır. İnsanlar, hava tahminini hayvanları ve bitkileri gözlemleyerek yapar. Örneğin, kavak ağaçlarının yapraklarını tepeden dökmeye başlaması kışın sert geçeceği anlamına gelir (Takvim, 2009, s.25).

Aynı şekilde çam ağacının kozalaklarının fazla olması da kışın zor ve uzun geçeceğini göstermektedir. Tıpkı ağaçlar gibi hayvanların davranışları da havanın durumu konusunda bilgiler verir. Örneğin, koyunlar yüzünü kibleye karşı dönerek yatarsa bu kısa süre içinde yağmurun yağacağı anlamına gelir (takvim, 2009, s.25).

Halk meteorolojisi alanında halkın bilgi ve tecrübesine örnek oluşturan başka bir olayda eyyam-ı bahur günleridir. Eyyam-ı bahur halk arasında ağustosun ilk haftası olarak kabul edilen yılın en sıcak günlerinin adıdır (Boratav, 1994, s.132).

İnsanın hayatını sürdürebilmek amacı ile mekâna bağlı olarak ürettiği maddi ve manevi unsurların tümü kültürdür ve nesilden nesille aktararak gelir. Kültür bir ailenin, toplumun, ülkenin ya da bölgenin, yaşam tarzları, iş görme yöntemleri, geçim kaynakları, inanışları, bireyler ve toplumsal ilişkileri sosyoloji gibi birçok unsurun çevresinde gelişir (Diker, 2016, s.367).

Halk takvimi; herhangi bir yöre insanın, somut olmayan kültürel bir miras olarak edindiği; doğal olgular ve toplumsal kurumlar ile uzun süreli deneyimler sonucunda dinsel, tarihsel, eğitsel, töresel, inançsal, hukuksal, siyasal ve ekonomik bağın birbirinden ayrı düşünülemeyen sistemli bir şekilde zaman ve hayat ikilisinin bir dizgesi olarak tanımlanabilir (Erginer, 1984, s.22).

Halk takvimi diye tabir edilen takvim; diğer kullanılan takvimlerden farklıdır. Halk takvimi yılı bölümlere ayırır, ayları ve günleri farklı şekillerde adlandırılır. Zamanları iyi ve kötü diye ayırır.

Halk arasında yaygın olan bir inanca göre uzun süreli deneyim ve bilgi birikiminin ürünü olan halk takvimlerine uymamak, onun gösterdiği doğrultuda hareket etmemek bireyin büyük zararlara uğramasına neden olur.

Bugün çoğunluğu Müslüman olan ülkemizde iki takvim kullanılır (Boratav, 1994, s.131):

1. Bir yılı ayın 29-30 günlük dönem içindeki değişmelere göre 12 bölüme ayıran yani 354 / 355 gün sayan ay takvimi ya da kameri takvim.

2. Dünyanın güneş etrafında 365 / 366 günlük hareketi esasına dayanan batı ülkelerinin de kullandığı güneş takvimi ya da şemsi takvim.

Dini bayramlar için ay takvimi, başka türden tören ve işler için güneş takvimi kullanılmaktadır. Aylar resmi adlarının yanında daha farklı olarak adlandırılmaktadır.

Bazı yörelerde şubat ayı diğer aylardan kısalığı bakımından “Gücük (küçük)” olarak adlandırılmaktadır. Tarım, hayvancılık, meyvecilik işleri de kimi takvimlerde ayları daha uzun, daha kısa dönemlerine göre isimler almaktadır. Koç ayı, koç katımının yapıldığı ay; orak ayı, ekinlerin biçme işinin yapıldığı ay; kiraz ayı, kirazların yetiştiği ay gibi (Boratav, 1997, s.133-135).

Mut ve köylerinde halk meteorolojisiyle ilgili yapılan tahminler iki başlıkta sınıflandırılabilir:

1. Gök cisimleri ve doğa olayları ile ilgili yapılan hava tahminleri
2. Hayvanlar ve bitkilerle ilgili yapılan hava tahminleri

Gök cisimleri ve doğa olayları ile ilgili yapılan tahminler şunlardır:

- İkinci üzeri kara bulutlar görülürse yağmur yağacağı düşünülür (K.32, K.33, K.34, K.35, K.37, K.38, K.39, K.40, K.41, K.45, K.47, K.49, K.56, K.57).
- Sabahları kara bulutlar görülürse yağmur yağacağı düşünülür (K.32, K.33, K.34, K.35, K.37, K.38, K.39, K.40, K.41, K.45, K.47, K.49, K.56, K.57).
- Geceleri gökyüzünde yıldız yoksa ertesi gün yağmur yağar (K.32, K.33, K.34, K.35, K.37, K.38, K.39, K.40, K.41, K.45, K.47, K.49, K.56, K.57, K.60).
- Ayın etrafında büyük daireler görülürse yağmur yağar (K.32, K.33, K.34, K.35, K.37, K.38, K.39, K.40, K.41, K.45, K.47, K.49, K.56, K.57, K.60).
- Yaz mevsiminde gök gürlerse dolu yağar (K.37, K.38, K.39, K.41, K.42, K.43).
- Kış mevsiminde yıldızlar çok parlak olursa poyraz eser (K.32, K.33, K.34, K.35, K.37, K.38, K.39, K.40, K.41, K.45, K.47, K.49, K.56, K.57, K.60).
- Güz mevsimi erken gelir, rüzgâr çok eserse o yıl kış uzun sürer (K.5, K.18).
- Güzün yağmur çok yağarsa kış uzun geçer (K.11, K.19, K.20).
- Irmak ve dere kenarları çok yosun bağlarsa kış erken gelir (K.14, K.15, K.30).
- Yüksek dağların tepesine koyu bulutlar çöktüğü zaman yağış beklenir (K.13, K.40).
- Birinci cemre, tahminen 20 Şubat günü havaya düşer. Havaya düşen cemre, havayı ısıtır. İkinci cemre, birinci cemreden bir hafta sonra suya düşer. Suya düşen cemre, suyu ısıtarak, suların gözlenmesini yani çoğalmasını sağlar. Üçüncü cemre ikinci cemreden bir hafta sonra toprağa düşer. Toprağa düşen cemre de toprağın ısınmasını sağlar ve toprakta yaşayan böcekler gün yüzüne çıkar ve toprak yeşermeye başlar ve hal arasında Toprak Ana uyanıyor denir (K.1, K.2, K.3, K.5, K.6, K.7, K.8, K.16, K.19, K.25).
- Üçüncü cemrenin düştüğü gün hava soğuk olursa, kış uzun sürer (K.53).

Hayvanlar ve bitkilerle ilgili yapılan tahminler ise şunlardır:

- Pignar yani meşe tohumları çok olursa kış sert, yağışlı ve uzun sürer (K.6, K.9).
- Koyunlar oynaşarak eğleniyor ve seviniyorsa kış çok olur (K.6, K.7, K.8, K.16, K.25, K.47, K.48).
- Yağmurun ve soğğun birden geleceğini bilen tavuklar kümese girer (K.6).
- Koyunlar yağmurun şiddetli olacağını bilir, dağdaki otları bırakıp ahıra gelir (
- Karıncalar kış gelmeden yuvalarına çekilirse kışın çetin geçeceği anlaşılır (K.53, K.54, K.58).
- Sığırcık kuşları sürü halinde uçarsa o kış karlı geçer (K.65, K.66).
- Kırlangıç kuşları sürü halinde uçarsa o kış bol yağmurlu geçer (K.46, K.47).
- Yaz mevsiminde cırcır böceği ve arı çok olursa o yıl bol karlı ve yağışlı olacağına inanılır (K.48, K.49).
- Romatizma hastalarının dizleri sızlarsa ya yağmur yağar ya da poyraz eser (K.56, K.57).

- Leylekler erken göç ederse o yıl kış uzun geçer (K.59, K.60, K.61).
- Ağaçlar yapraklarını erken dökerse kış çok olur (K.10, K.21, K.22, K.23, K.45, K.46).
- Ceviz yapraklarını tepeden dökmeye başlarsa o yıl kışın uzun ve sert geçeceğine inanılır (K.1, K.19, K.30, K.31).
- Kavaklar ve cevizler yapraklarını etekten dökmeye başlarsa o yıl kış kısa geçecek demektir (K.1, K.6, K.7, K.8, K.16, K.25, K.47, K.48)
- Köpekler burnunu havaya dikerse, koyunlar toplu yayılırsa yağmurun yağacağına işaret kabul edilir (K.1, K.6, K.7, K.8, K.16, K.25, K.47, K.48)
- Serçeler toplu durursa kar yağacak demektir (K.53, K.54).
- Koç katımında, koç ilk olarak sürüdeki siyah koyunla çiftleşirse yağış az olacak demektir (K.16).
- Koç katımında, koç beyaz koyunla çiftleşirse yağış çok olacak demektir (K.16).
- Kedi evden dışarı çıkmak istemezse şiddetli yağmur ve fırtına çıkar (K.18, K.19)
- Alağbak kuşu çok öterse şiddetli fırtına çıkar (K.3, K.7).
- Bahar ayının ilk müjdecisi kuşu dukkuk kuşudur (K.6, K.8).
- Bok böceğinin çok olması kışın sert olacağını gösterir (K.1, K.16).

Mut ve köylerindeki halk takvimi ile ilgili diğer uygulamalar ise şu şekildedir:

- Mart ayının ne yapacağını belli olmadığı için “Mart kapıdan baktırır kazma kürek yaktırır denilmiştir. Mart, bahar başlangıcıdır ama aldatıcı bir aydır (K.2, K.4, K.7, K.113, K.114).
- Şubat ayı çok sert, soğuk, rüzgârlı geçtiği için bu aya halk arasında “Deli Şubat” denir (K.2, K.18).
- Temmuz ayı için “Eyyampuf” denir, çünkü bu ayda hiç rüzgâr esmez (K.52, K.55).
- Aralık-ocak ayları “Karakış” olarak bilinir (K.1, K.6, K.7, K.10, K.20, K.21, K.52, K.53, K.63, K.74, K.85, K.86).
- Mayıs ayının sabahı ve akşamı farklı olduğu için “gün belli değil, kış belli değil” denir (K.53).
- Mart ayında cemreler düşmeye başlar, ilk cemre toprağa daha sonra birer hafta aralıklarla havaya ve suya düşer. Cemreler düştükten sonra havalar ısınır. Bu olaya cemre düştü, toprak ana uyandı denir (K.1, K.6, K.7, K.10, K.20, K.21, K.52, K.53, K.63, K.74, K.85, K.86).
- Gökyüzündeki ayın durumuna bakılarak içinde bulunulan zamanın ayın başı, ortası ya da sonu olduğu tahmin edilir (K.1, K.6, K.7, K.10, K.20, K.21, K.52, K.53, K.63, K.74, K.85, K.86).

- Koyunlar ağılda değil de ahırda yatmaya başlarsa bu durum, toprağın soğuduğunu yani kışın ve karın yaklaştığını belirtir (K.53, K.74, K.85, K.86).
- Geceleri hayvanlar toplanıp yatmaya başlamışlarsa bu kışın yaklaştığını gösterir (K.83, K.84, K.85, K.86).
- Mut ve köylerinde genel olarak rüzgârlar esiş yönüne göre farklı adlarla anılırlar. Kuzeyden esen rüzgâr poyraz, güneyden esen soğuk rüzgâr kış yeli, batıdan esen sıcak rüzgâr gök yel, doğudan esen soğuk rüzgâr, kara yel, karışık esen rüzgâra ise köpek
- İki evli adamın evinin arkasına kargı çakarsan fırtınanın kesileceğine inanılır (K.6).
- Çok şiddetli yağmur yağıyorsa yağmurun kesilmesi için evin ocağında kargıdan örülmüş sepet yakılır, yağmur hemen kesilir ve fırtına çıkar. Evini su basan insanlar bu yöntemle başvurur (K.6, K.7, K.16, K.17, K.18 K.63, K.65, K.67).

6.4. Halk Hukuku

Her toplumun kendine özgü bir takım sosyal, kültürel, ekonomik ve psikolojik gibi bazı şartlara uygun olarak gelişen, toplumun düzen ve güvenliğini sağlayan kuralları mevcuttur. Hukuk, Toplumsal düzeni ile toplumun uygulamalarına da dikkat etmektedir. Örf ve âdetler, düzeni sağlayan kurallardandır. Toplumun ortak değer ve inanışlarının ürünü olan örf ve âdetler, yazılı birer kaynak olmamalarına rağmen yaptırım güçleri çok fazladır ve nesilden nesille sözlü olarak aktarılarak gelirler. Toplumun ortak sosyal ve kültürel belleğini yansıtan bu kurallar, insanların yaşamlarını düzene koyar ve gündelik hayatı kolaylaştırır (Dursun, 2016, s.17).

Bir yörede yaşayan halkın, mahkemeye gitmesi gereken bir sorunla karşılaştığında, mahkemeye ulaşamadığı ya da ulaşmak istemediği zamanlarda, sorunun o bölgede veya köyde yaşayan halk tarafından oluşturulan bir mahkemece çözümlenmesine “halk hukuku” denmektedir. Halk hukukunda cezalandırma biçimi; kınama, ayıplama, toplumsal baskı, toplum dışına itilme, para cezası vb. şekillerde olmaktadır (Artun, 2005, s.195).

Örf ve âdetlerin, toplum üzerindeki işlevselliği oldukça fazla olduğu için İslam hukuku ve modern hukuk kuralları oluştururken dikkate alınmıştır. Aynı zamanda örf ve âdetler modern hukukun kaynaklarından biridir. Bu kurallar sözlü hukuk kavramlarını oluşturmalarının yanında yazılı hukuk kavramları ile benzerlik göstermektedir (Dursun, 2016, s.17).

Mut ve Mahallelerdeki uygulamalar

- Eskiden, kaçarak evlenen kıza düğün yapılmaz, kızların kaçmasını istemeyen halk böylelikle onların kaçmasını engellemeye çalışır. Kaçan kız ailesi ve kaçtığı kişinin ailesi tarafından hor görülür. Kızlar genellikle sevdiği kişiye verilmediği zaman kaçar. Burada cezalandırılan sadece kız olarak görülse bile aynı zamanda damat da kızı kaçırdığı için cezalandırılmış olur (K.77, K.78, K.97, K.98, K.99).

- Günümüzde kaçarak evlenen kıza, hatta ikinci veya üçüncü evliliğini yapan kişilere bile düğün yapılmaktadır (K.77, K.78, K.97, K.98, K. 99)
- Bir erkeğin erkek gibi davranması toplum tarafından istenir. Aynı zamanda bir kadında kadın gibi davranmalıdır. Yoksa her ikisi bir toplum tarafından kınanır, ayıplanır ve toplum içerisinde istenilmez. Erkeğin saçını uzatması, çoğu yerde hoş karşılanmaz. Aynı durumda kadının pantolon giymesi eski zamanlarda çok kötü olarak değerlendirilir (K.3, K.4, K.5, K.6, K.77, K.78, K.97, K.98, K. 99).
- Bir diğer kural ise büyük yemeğe başlamadan küçük başlamaz (K.77, K.78, K.97, K.98, K. 99).
- Evlat edinme konusunda ise köyün ileri gelenleri, daha çok yaşlı kişiler toplanır ve bir karara varılır. Günümüzde ise çiftlerin kendileri Karar verirken isterse aile büyüklerine danışabilir (K.77, K.78, K.97, K.98, K. 99).
- Bütün toplumlarda olduğu gibi namus konusu da çok önemlidir. Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'da olduğu gibi namus temizleme olarak öldürülme yoktur. Büyükler toplanır ve o iki kişi evlendirilir, eğer kız hamileyse ve babası belli değilse jandarma devreye girebilir (K.1, K.2, K.4, K.7).
- Kız zina yaptığı zaman namussuz olarak görülürken, erkek zina yaparsa o namussuz olarak görülmez. Erkek üst taş olarak tabir edilir ve o istediğini yapabilir (K.1, K.2, K.3, K.4, K.5, K.8, K.16).
- Kişilerin arasındaki yaş farkı bir yaş bile olsa büyük olan kişiye el kaldırılmaz (K.1, K.2, K.3, K.4, K.6, K.7, K.8, K.16, K.17).
- Evlenen genç kız bakire çıkmamış ise baba evine geri getirilir. Baba kızına zarar vermez başka bir isteyeni olursa ona verir ama babanın alını yere eğilir (K.80, K.81, K.82).
- Düğün sonrası bakire çıkmayan kıza yöreye ait giydirilen kıyafet giydirilmez ve yüz açma merasimi yapılmaz bütün köy halkı kızın bakire olmadığını anlar. Damat gelini istemezse baba evine gönderir, isterse kabul eder (K.52, K.56, K.57, K.58).

6.4.1. Miras

Ülkemizde medeni kanundan önce miras, şeriat hükümlerine göre dağıtılmaktaydı. Bu dağıtımda kız ve erkek kardeşler arasında eşitlik yoktu. Bununla birlikte bazı köylerde geleneksel olarak genellikle imamların öncülüğünde muhtar ya da köyün ileri gelenleri toplanarak mülkü erkek çocuklar arasında eşit olarak bölerlerdi. Kızlara uygun bir miktar verilse de daima erkeklere verilen mallara oranlara daha az verilmiştir. Ancak günümüzde bu durum yapılmaya kalkılsa kızlar itiraz edip mahkemeye başvurarak eşit haklarını alabilirler. Bazı köylerde ise mal sahibi hayatta iken, malının bir kısmını çocukları arasında bölüştürebilir (Artun, 2005, s.199).

Konuyla ilgili olarak Mut ve köylerindeki uygulamalar ise şu şekildedir:

- Eskiden bazı ailelerin kızlarına daha az mal, erkek çocuklarına daha çok mal verdiği olurdu (K.1, K.8, K.16).
- Günümüzde de ayırım yapanlar vardır. Bu duruma itiraz edenler olup mahkemeye başvuranlar olduğu gibi haksızlığı kabul edenlerde vardır (K.6, K.7, K.9, K.16).
- Miras konusunda kadın ve erkek arasında eşitlik söz konusudur. Anadolu'nun pek çok yerinde görülen malın dörde bölünüp ikisinin erkeğe birinin kadına verilmesi burada ne geçmişte ne de şu anda uygulanan bir şeydir (K.53).
- Yalnızca baba evi erkek çocuğa kalır ya da erkek çocuk için evlenmeden önce ev yaptırılır (K.6, K.16).
- Bazı ailelerde baba, evinin odalarını kızlarına bırakır, sonunda eşinden ayrılıp gelirse yaşayacağı bir evinin olmasını ister (K.7, K.9).

6.4.2. Kan Davası

Halk hukukunun geleneksel olarak en belirgin örneği kan davalarıdır. Kan davası, bir aile ya da aşiretin bazı sebeplerden dolayı duydukları intikam alma duygusundan kaynaklanarak birbirlerinin hayatlarına son vermelerine neden olmaktadır. Bu durum da kan davası adı verilen olayı gün yüzüne çıkarır. Genellikle toprak ya da kadın konusunda ortaya çıkan bir uygulamadır (Tezcan, 200, s.94-95).

- Mut ve köylerinde geçmişten bugüne kadar herhangi bir kan davası sürdürüldüğü görülmemiştir (K.1, K.10, K.14, K.19, K.52, K.56, K.57, K.58).

6.4.3. Boşanma

Medeni hukuka göre boşanma mahkemede yapılır ve resmi olarak ayrılma gerçekleşir. Geleneksel hukukumuzda ise İslam hukukuna göre yapılır. Genel olarak imam nikahı kıyarken kadına da boşanma hakkı verilebilir ama çoğu yerde bu erkeğe özel gibi görülür ve boşanma kocaya tanınmış bir hak olarak gösterilir. Koca bu hakkını keyfi bir biçimde kullanabilir. Oysa modern hukuk sistemlerinde boşanma, belli sebeplere dayanarak mahkemece verilecek bir karar gereğince gerçekleşir (Tezcan, 2000, s.100). 214

Mut ve köylerinde boşanma ile ilgili uygulamalar:

- Mut ve köylerindeki boşanmalar medeni hukuka göre gerçekleşmektedir (K.1, K.2, K.4, K.5, K.6, K.7, K.8, K.11, K.16, K.19, K.22, K.23, K.31, K.38, K.40, K.45, K.53, K.54).
- Mut ve köylerinde eşlerin boşanmaları durumunda mallar eşit olarak paylaşılmaktadır. Genellikle ziynet eşyalarının tümü ve evlenirken çeyiz olarak getirilen eşyalar kadına, erkeğin ailesinin aldığı eşyalar da erkeğe verilmektedir. Ancak, kadın evden kaçmak suretiyle ayrılmışsa evden hiçbir şey alamaz ya da erkek evi terk edip gitmişse ev ve eşyalar kadına kalmıştır (K.7, K.19).

- Türk geleneğinde de olduğu gibi Mut ve köylerinde de kadın evden tek başına gönderilmez. Ya erkek evden gider ya kadınla çocuklar evde kalır. Ya da kadının ailesi tarafından alınması beklenir (K.3, K.17).
- Çocuklar genellikle annesiyle beraber yaşamaya devam ederler. Boşanma süreci bitince her iki taraf da başkaları ile evlenebilirler (K.1, K.1, K.10, K.14, K.19, K.52, K.56, K.57, K.58).

6.5. Halk Matematiği

Anadolu halkının günlük işlerinde, alışverişlerinde, her türlü işlemlerinde vb. hesaplama işlemini gerektiren zamanlarda kendi geliştirdikleri ölçü birimlerini kullanmalarına “halk matematiği” denilmektedir (Artun, 2005, s.199).

Halk matematiğinde; halkın elinde bulunan eşyalar, kap kacak türünden objeleri ölçü birimi olarak kullanmasıdır (Artun, 2005, s.199).

Mut yöresinde tespit edilen bu uygulamaları uzunluk ölçmede kullanılanlar ve ağırlık ölçmede kullanılanlar olarak iki şekilde değerlendirmek mümkündür:

6.5.1. Uzunluk Ölçüleri

- Kolların vücutla dik açı oluşturacak şekilde iki yana uzatılması arasındaki mesafeye 1 kulaç denilmektedir. Kumaşlar bu şekilde yani kulaçla ölçülür. Her insanın kulacı yaklaşık kendi boyu kadardır (K.7, K.44, K.45, K.46).
- Uzunluk belirlemede kullanılan bir hesap şekli ise karış hesabıdır. Her insanın karışı elinin büyüklüğüne göre değişiklik gösterir. (K.7, K.9, K.17, K.33, K.52, K.53, K.54, K.55, K.76, K.77).
- Bir el göğüs kemiğinde durmak koşuluyla diğer el tam olarak uzatıldığında arada kalan mesafe 1 arşındır, yaklaşık 1 metre karşılığı kullanılmaktadır (K.7, K.9, K.30, K.40, K.52, K.53, K.54, K.76, K.77).
- Mezura: Metre olarak kullanılan bir alettir (K.7).
- Gulaç: Eskiden metre gibi ölçüm aleti olmadığı için, bir elini uzatıp diğer elini omzuna getirirsin ve bu hareket sayesinde bir buçuk metre hesabını görürsün. Bu işlem, kumaş kesilirken, ev ve ahır gibi yerler yapılırken kullanılabilir. Kolun boyunun uzunluğuna göre her zaman bir buçuk metre gelmeyebilir. Halk, 6 karışı 1 kulaç olarak kullanmıştır. Halkın tabirine göre 1 kulaç, 150 santimetre gelmektedir ama günümüzde bu kullanımın yanlış olduğu, 120 santimetre veya 130 santimetre geldiği görülmüştür (K.7, K.9, K.17, K.33, K.52, K.53, K.54, K.55, K.76, K.77).
- Karış: Başparmak ile küçük parmağın tam açılarak yapıldığı bir ölçme işlemidir. Marangozlar ve terziler kullanır (K.7, K.9, K.17, K.33, K.52, K.53, K.54, K.55, K.76, K.77).

- Sele: Başparmak ile işaret parmağını arasındaki boşluğa sele demişlerdir. Daha çok terziler kullanmıştır (K.7, K.9, K.17, K.33, K.52, K.53, K.54, K.55, K.76, K.77).
- Okka (Kantar): 1 okka, eskiden 1 kilogram için kullanılmıştır ama günümüzde 1 kg 250 g gelir. Helva, çökelek, kıl yün ve tereyağı tartmak için kullanılmıştır.
- Şakül (Sarkıtılacak) Günümüzdeki civa terazi yerine kullanılır. Genellikle Ev yapan ustalar ve marangozlar kullanır. Yukarıdan aşağıya doğru sarkıtılarak ölçülür. Uç kısmı, çocukların oynadığı topacın ucuna benzer. Evin köşelerini ölçmek ve duvarların simetrik olması için kullanılır. Bu alet sayesinde binalar eğri olmaz. Buradaki ölçü parmaktır. Yukarıdaki köşeye parmağını koyarsın, sarkıtacağı aşağıya doğru çok yavaş olacak bir şekilde sarkıtırsın ve göz kararı bir şekilde ölçersin. Genellikle, o zamanın ustalar ve mimarları şakül adını kullanırken, halk sarkıtacak adını kullanmayı tercih etmiştir. Ben ustayım, diye geçinen her usta bu aleti kullanamaz (K.7).

6.5.2. Ağırlık Ölçüleri

- Timin; kg ve tartı aletleri yokken kullanılan, ince uzun, silindir şeklinde bir ölçüm aracıdır. Bir timin, 4 kilogram buğday veya arpayı içerisine alır. 4 timin, 1 havay ;20 timin, 1 kile; 24 timin, 6 havay; 6 havay 100 Kilogram ve bir timinin yarısı çeyrek olarak adlandırılır. Bu ölçüm aracının amacı sayıyı azalttığı için alışverişi kolaylaştırmaktır. Eskiden büyük kamyonlar, büyük alışverişler olmadığı için tercih edilmiştir. İnsanlar daha çok sırtında taşıyarak ya da maddi durumuna göre at, eşek ve katır yardımıyla bu alet ile ölçerek alışverişini tamamlamışlardır (K.7, K.19, K.63, K.64, K.65, K.68, K.69, K.70, K.76, K.77, K.84, K.85, K.86, K.87, K.88).
- 4 havayı 70 kg Karşılığı kullanılmaktadır (K.7, K.14, K.19, K.63, K.64, K.65,).
- Ağırlık ölçme için genellikle okka adı verilen el terazileri kullanılmaktadır. Bir tarafına tartılmak istenen tahıl vb. konulurken diğer tarafa ağırlığı daha önce belirlenmiş taşlar yerleştirilir. (K.7, K.19, K.63, K.64, K.65, K.68, K.69, K.70, K.76, K.77, K.84, K.85, K.86, K.87, K.88).
- 1 kile, 16 tasa eşittir. Bu yöntem tahılları ölçmek için kullanılır (K.7, K.19, K.52, K.64, K.65, K.68, K.69, K.70, K.76, K.77, K.84, K.85, K.86, K.87, K.88).
- 4 tas 1 havaya eşittir (K.3, K.7, K.19, K.52, K.64, K.65, K.68, K.69, K.70, K.76, K.77)
- Havayı: Bir tenekeye denk gelen ölçüye verilen ad. 16 tas buğday yaklaşık 70 kg eder. Yani 1 tasın karşılığı olan ölçü birimi 4,5 kg değerindedir (K.3, K.7, K.19, K.54, K.64, K.65, K.68,
- Bir kalbur tahıl yaklaşık 5-6 kg gelmektedir (K.1, K.3, K.7, K.19, K.54, K.64, K.65, K.68).
- Bir okka 1 kg için kullanılmaktadır (K.3, K.7, K.19, K.52, K.64, K.65, K.68).

- Bunların dışında halk kullandığı kap kaçağı ölçü olarak kullanılmaktadır. 1 tas süt, 1 helke yoğurt, 2 bardak un, 3 kaşık tuz vb. (K.2, K.7, K.9, K.52).

Değerlendirme

Mut ve köylerinde yapılan araştırmalar, hastalıkların tedavisinde en yaygın olarak kullanılan yöntemin çeşitli otlar, bitkiler ve kocakarı ilaçlarıyla yapılan tedaviler olduğunu göstermektedir. Bu durumun temel nedenlerinden biri, bu bölgenin iklimi ve coğrafi yapısının birçok farklı bitkinin yetişmesine uygun olmasıdır. Yöre halkı, bazı bitkilere farklı adlar da vermektedir. Otlar, bitkiler ve kocakarı ilaçlarıyla yapılan tedavilere ek olarak, bölgede dini ve büyüsel nitelikli tedaviler de bulunmaktadır. Özellikle bazı hastalıkların tedavisi için çeşitli yatır ve ziyaret yerlerine gidilerek dualar edilmekte ve adaklar sunulmaktadır. Bu yerlerde çeşitli uygulamalar yapılmaktadır, bunlar yatırın çevresinde üç kez dönmek, delik taşlardan geçmek, ağaçlara ve yatırın üzerine bez bağlamak gibi şeyleri içerebilir. Halk arasında "yer gök duayla yaratılmıştır" inancı nedeniyle yöre halkı, hastalıklara dua yoluyla şifa bulabileceklerine inanmaktadır ve her şeyi dua ile başlatmaktadır. Sünni kesimin her işe "besmele" ile başlaması, tahtacı kesimin ise "Hak, Muhammed, Ali" diyerek başlaması, dini inançların gücünü göstermektedir. Bu uygulamalara ek olarak, hastalıkların tedavisinde gerçekçi yöntemler de kullanılmaktadır. Eskiden Mut ve köylerinde daha çok halk inanmaları ve halk hekimlerine başvurma ön plandayken, günümüzde genellikle önce tıp uzmanlarına başvurma eğilimi görülmektedir. Eğer tıp çözüm sunmazsa, halk inanmalarına ve geleneksel tedavilere başvurulmaktadır.

Mut halkının büyük bir bölümü geçimini bağ, bahçe ve hayvancılıkla sağlamaktadır. Aynı zamanda tarlada ekin ve sebze yetiştirenler de bulunmaktadır. İklim koşullarına bağlı olarak, Mut'ta kayısı ve zeytin üretimi daha ılıman bölgelerde daha yaygınken, yayla kesimlerinde bağ, ceviz ve badem üretimi daha ön plandadır. Hem hayvanlarda hem de bitkilerde çeşitli hastalıklar görülmektedir. Zirai ilaçlar tarımın büyük bir kısmında kullanılmaktadır. Ancak Mut halkı kimyasal gübreye fazla rağbet göstermemektedir. Zeytin üretiminde ise kimyasal gübre kullanılmamakta ve genellikle hayvan gübresi tercih edilmektedir. Tavuk ve güvercin gübresi suyla karıştırılarak sebzelerde kullanılmaktadır. Mut ve köylerinde ekonomi büyük ölçüde bahçecilik ve hayvancılığa dayanmaktadır. Hayvancılık konusunda veteriner hekimlerden yardım alınsa da bazı durumlarda halk kendi geleneksel yöntemlerini kullanmaktadır.

Doğa olaylarını anlamaya yönelik çabalar, insanlık tarihinden bu yana devam etmektedir. Hava durumunu tahmin etmek, hayvancılık ve tarım gibi ekonomik faaliyetler için önemlidir. Mut ve çevresinde yaşayan halk, büyüklerinden öğrendikleri bilgileri ve kendi gözlemlerini kullanarak hava tahminleri yapmaya çalışmaktadır. Halk, gökyüzü ve hayvanların davranışlarından yararlanarak gelecekteki hava durumunu tahmin etmeye çalışmaktadır.

Halkın yaşadığı çevreyi anlamlandırma çabaları sonucunda, geleneksel bilgi ve deneyimlerin birleşimiyle halk hukuku oluşmuştur. Bu hukuk sistemleri, toplumun düzenini sağlamak amacıyla oluşmuş ve yazılı hukukla birlikte varlığını sürdürmüştür. Kan davası gibi uygulamalar Mut yöresinde

görülmezken, miras ve boşanma gibi konularda yazılı hukuk kuralları uygulanırken, geleneksel değerlerin etkisi de hala görülmektedir.

Toplumsal yapının belirlenmesinde ekonomik faaliyetler önemli bir rol oynar. Bu nedenle Mut halkı, hayvancılık ve tarım gibi alanlarda kendi hesaplamalarını yapmış ve bu bilgileri kuşaklar boyunca aktarmıştır. Günümüzde teknoloji etkisiyle bu geleneksel hesaplamalar kaybolmaya yüz tutmuş olsa da bazı köylerde korunmaya çalışılmaktadır.

Mut ve köylerinde, doğayla uyum içinde yaşamaya dayalı bir takvim ve halk hukuku geliştirilmiştir. Bu takvim, meteorolojik olayları yorumlamak ve çeşitli etkinlikleri zamanlamak için kullanılmıştır. İnsanlar, gökyüzü ve hayvan davranışlarından yola çıkarak gelecekteki olayları tahmin etmeye çalışmışlardır. Bu tahminleri genellikle bilgi ve deneyime sahip kişiler yapmış ve topluma rehberlik etmiştir.

7. OYUN EĞLENCE VE SPOR

Oyun, zaman geçirmeye yarayan, belli kuralları olan bir eğlence aracı olarak tanımlanabilir (TS, 1988, s.1711).

İnsanoğlu eskiden bu yana benzer şekillerde oyunlar oynamaktadırlar. Oyun, genellikle toplumun bütün üyelerinin katıldığı, güzel vakit geçirmek amacıyla gerçekleştirilen gönüllü bir etkinliktir. Türk dünyasının tarihinde, eskiden bu yana oyunu ifade etmek için “oyun” kavramı kullanılmış ve günümüze kadar değişikliğe uğramadan gelmiştir. Oğuz Kağan Destanı’nda, Manas Destanı’nda, Divan ü Lügat-it Türk’te, Kutadgu Bilig’de, Dede Korkut Kitabı’nda, Evliya Çelebi Seyahatnamesinde “oyun” kelimesinin varlığı, oyun kavramının Türk kültür tarihi açısından köklü olduğunu ortaya koymaktadır. Temelinde oyun olan, oyun özellikleri taşıyan insan hareketleri de kültürel bir olgu, inanç ve gelenekler haline gelir (Artun, 2005, s.316-317).

Çalışmamızın bu bölümünde Mut ve köylerindeki çocuk oyunlarının yanı sıra büyüklerin oyunları ve eğlenceleri başlığı altında Mut halk oyunlarına, orta oyunlarına ve diğer büyük oyunlarına yer verilmiştir.

7.1. Çocuk Oyunları

Bu bölümde incelediğimiz oyunlar; bebeklikten ergenliğe doğru zaman ve mekân belirtilerek düzenlenmiştir. Oyunlar oynandıkları zaman ve mekâna göre şöyle tasnif edilebilir:

Zamana göre; gündüz oynanan oyunlar, gece oynanan oyunlar ve hem gündüz hem gece oynanan oyunlar. Mekâna göre; evde oynanan oyunlar, dışarıda oynanan oyunlar ve hem evde hem dışarıda oynanan oyunlar.

Mut ve köylerinde derlenen oyunlar şunlardır: Bu Çocuk Kimin, Karınca Isırdı, Dedenin Bıyığı, Uçtuuçtu, Birlim Bilme, Hucup, Kazan Kulpu, Huyunu Huyunu, Evcilik, Sinek Konmaca, Köşe Kapmaca, Bebek Oynatma, Bezirgânbaşı, Seke Seke, Sakız Satarım, Zakkum Tüfeği, Elbiç, yakar top, sek sek, yedi kule, Oyunların özellikleri ve nasıl oynandıkları ile ilgili detaylar aşağıda verilmiştir.

MÇO-1

Dedenin Bıyığı

Bu oyun gece ya da gündüz içerde oynanır. Oyuncu sayısı için belli bir sınır yoktur. Oyuncu çocuklar halka biçiminde oturur. Bir ebe seçilir. Ebe eline aldığı peşkirin bir yanını düğümler. Düğümün az gerisinden tutar, hafifçe sallayarak yanındaki çocuğun burnunun önünden geçirerek “dedenin bıyığı pekmeze batmış” der. Bu oyunun kuralı hiç gülmemektir, gülen cezalandırılır. Ebe burnunun önünde peşkir salladığı çocuğu güldürmek için elinden geleni yapar. Gülene peşkirle vurulur. Kaç çocuk varsa ebe hepsine “Dedenin bıyığı pekmeze batmış” der ve oyun sürüp gider (K.17, K.18, K41).

MÇO-2

Bu Çocuk Kimin

Bu oyun içeride ya da dışarıda, gece ya da gündüz oynanabilir. En az üç kişiyle oynanan bu oyun için oyuncu sayısında bir sınır yoktur. Orada kaç çocuk varsa hepsi oyuna dâhil olabilir. Karışık oturan çocukları düzene sokmak için, büyük çocuk yüksek sesle sorar:

- Bu çocuk kimin?

Diğer çocuklar da hem kendilerini kenara atar hem de cevap verir:

- Bocudun

Büyük çocuk hemen buyurur:

- Vurun kışına ocudun!

Diğer çocuklar ortada kalan çocuğa vurarak çocuğun kalkmasını sağlarlar.

Büyük çocuk sorar:

- Çuvalın büyüğüne ne derler?

- Harar

- Bu, ortada ne arar?

Ortada kalan çocuk dayağı yer. Bunun üzerine odanın ortası açılır ve çocuklar şu Tekerlemelerle ebeyi belirlerler (K.1, K.2, K.3, K.5, K.7, K.8, K.16, K.51, K.53):

I.

Zübük zübük zübüklü

Burnu uzun ibikli

İbiğini yolalım

Buna isim koyalım

Zübük zübük zübilik

Sende kalsın ebelik

II.

Portakalı soydum

Başucuma koydum

Ben bir yalan uydurdum

Duma duma dum

III.

Dolapta pekmez yala yala bitmez

Ayşecik cik cik cik

Fatmacık cık cık cık

Sen bu oyundan çık

MÇO-3

Uçtuuçu

Bu oyun gündüz ve içeride oynanır. Orada bulunan tüm çocuklar bu oyuna katılabilirler. Halka şeklinde oturan çocuklara ebe yol gösterir. Ebe elinde bir peşkir vardır. Peşkirin ucu düğümlenmiştir. Ebe ortaya salladığı peşkirle “Uçtuuçu kaz uçtu” diyerek oyunu başlatır. Bu bir aldatmaca oyunudur. Ebe elindeki düğümlü peşkiri sallayarak, bir cismin adını söyler ve elini havaya kaldırır. Oyuncular da söylenen cismin özelliğine göre el kaldırır. Eğer kaldırmayan olursa cezalandırılır ve dayak yer. Ebe, çocuklar ellerini kaldırsınlar diye önce “Uçtuuçu kuş uçtu... Kâğıt uçtu... Uçak uçtu... Kartal uçtu” gibi uçan şeyleri söyler. Çocuklar hemen el kaldırır. Ebe oyunu kıvama getirdikten sonra uçmayan bir şey söyler; “Uçtuuçu taş uçtu” gibi. El kaldıran dikkatsiz çocuklar cezalı duruma düşer. Ebe, “Taş uçar mı?” der ve elindeki peşkirle el kaldıranların elinin içine vurur (K.1, K.2, K.8, K.16, K.53).

MÇO-4

Birim Bilme

Gece, gündüz, evde ve dışarıda oynanabilen bir oyundur. Oyuncu sayısı 5 ile 10 kişi arasında değişebilir. Oynayan çocuklar yan yana oturup ayaklarını bir araya getirirler. Ebe ya ortaya oturur ya da karşılıklarına geçerek tekerlemeyle saymaya başlar:

Birim bilme

İkilim ilme

Üçlüm ülme

Dörtlüm bölme

Beşlim belme

Altılım alma

Yedilim yelme

Sekizim semle

Dokuzum durak

Onlum orak

Çelme çelik

Çek bir a-yak...

“Yak” hecesinin söylendiği ayak çekilir. Diz bükülerek beklenir. Bu tekerleme tek bir ayak kalıncaya kadar söylenir. Bir ayak kaldığında ikinci tekerleme söylenir. Kösülü ayağın parmakları tutularak, ebe ayağın sahibine değil diğer oyunculara sorar:

- Benim bir keserim var, kaç?

- Beşe...

- “Vururum taşa vermem beşe” diyerek ayağı kaldırıp yere vurur, bunu her sorudan sonra tekrarlar.

- Benim bir keserim var, kaç?

- Altıya...

- Vururum çaltıya vermem altıya.

- Benim bir keserim var, kaç?

- Yediye...

- Vururum kediye vermem yediye.

- Benim bir keserim var, kaç?

- Sekize...

- Vururum sakıza vermem sekize.

- Benim bir keserim var, kaç?

- Dokuza...

- Vururum topuza vermem dokuza.

- Benim bir keserim var, kaç?

- Ona...

- “Vururum dona vermem ona” der ve ayaklar yeniden bir araya getirilir. Oyun birinci tekerlemeyle yeniden başlar (K.51, K.53).

MÇO-5

Evcilik

Bu oyunu kız çocukları evde oynar. Oyuncu sayısı 3 ile 8 arasında değişebilir. Duvar yastıklarından evler ve odalar yapılır. Anne, baba ve komşu kadınlar rolleri üstlenilir ve aile hayatı canlandırılır. Bez bebekler çocuk kabul edilir. Anne evi temizler, baba kendine has işlerle uğraşır, bebek

uyur. Hemen yanda ikinci bir aile vardır. İki komşu sabah sohbeti ve dedikodu yaparlar. Sonra bir tekerleme ile oyun sürdürülür (K.1, K.2, K.5, K.7, K.8, K.16, K.53, K.58).

- Komşu komşu
- Hu huu...
- Kocan geldi mi?
- Geldi
- Ne getirdi?
- İncili boncuk
- Kime kime?
- Sana bana
- Başka kime?
- Kara kediye
- Kara kedi nerede?
- Ağaca çıktı
- Ağaç nerede?
- Balta kesti
- Balta nerede?
- Suya düştü
- Su nerede?
- İnek içti
- İnek nerede?
- Dağa kaçtı
- Dağ nerede?
- Yandı, bitti, kül oldu...

MÇO-6

Köşe Kapmaca

Bu oyun genellikle dışarıda dört köşeli bir yerde 5 kişi ile oynanır. Biri, ebe olur diğer dördü ise belirlenen dört köşeyi tutarlar. Dört köşenin belli sınırları vardır. Oyuncular köşelerini ebeyle kaptırmadan birbirleriyle yer değiştirmek zorundadırlar. Bu yer değiştirme esnasında geç davranıp

köşesini ebeye kaptırırsa o köşe artık ebenin olur ve köşesini kaptıran çocuk da ebe olur. Oyun böylece sürüp gider (K.2, K.3, K.62, K.68).

MÇO-7

Bezirgânbaşı

Bezirgânbaşı adlı oyun toplu halde ve dışarıda oynanan bir oyundur. Oyuncu sayısı 4'ten az olmaz. Kendilerine gizlice Ayşe, Fatma, Ahmet, Mehmet gibi isimler seçen iki çocuk karşılıklı durarak ellerini kenetlerler. Birinin sağ eli öbürünün sol eliyle kenetlenir. Diğer çocuklar arka arkaya sıralanır. Elleri kenetli çocuklar kollarını yukarı kaldırarak bir kapı oluşturur. Sıra başındaki çocuk ebedir. Kapıya gelince "Aç kapıyı bezirgânbaşı. Sondan gelen yadigâr olsun" der. Çocuklar sıra halinde kapıdan geçerken, sondaki çocuğa gelince kollarını indirerek kapının içinde kalmasını sağlarlar. İki kolun arasında kalan çocuğu sarıp, esir alırlar. Esir olan çocuğa, diğer çocuklar duymasın diye yavaşça "Fatma'yı mı istersin, Ahmet'i mi istersin?" diye sorarlar. Esir çocuk hangi adı söylerse, o bezirgânın arkasına geçer. Bu sıra ebeye gelinceye kadar devam eder. Son ebe kalınca, bezirgânlar çocuklara sorar:

- Ananıza kaç yumruk vuralım?

- Beş yağlı, beş yavan diye cevap verirler. Ana, kapıdan geçerken bir yandan yağlı bir yandan yavan yumruk vurulur. Sonra o da kapının içine alınır. "Fatma'yı mı istersin, Ahmet'i mi?" diye sorarlar. O da söylediği kişinin arkasına geçer. Kenetlenen eller bırakılır. İki gurubun arasına çizgi çekilir, burası sınırdır. Birbirlerinin kollarından tutarak birbirlerini çekerler. Güçlü olan taraf, diğerlerini çizginin beri tarafına çekince oyunu kazanır ve oyun biter (K.50, K51, K53).

MÇO-8

Elim Sende

Bu oyun dışarıda ve en az 7-8 çocukla oynanır. Öncelikle ebenin belirlenmesi için bir sayma tekerlemesi söylenir.

- O oo oni.

-Kaynanamın doni.

-Çok pis koki.

-Sen yıka oni ...

Ebe belirlendikten sonra oyuncu çocuklar ebeye elim sende diyerek vururlar. Bundan sonra en az beş adım kaçarlar. Ebe de onları kovalamaya başlar ve kimi yakalarsa ona ebe diyerek vurur. Bu andan itibaren oyunda ebe bu kişidir. O da diğerlerini kovalamaya başlar. Oyun böylece sürüp gider (K.17, K.28, K.39, K.60).

MÇO-9

Yedi Kule

Yedi tane taşın üst üste konması ve taşların yıkılması ile oynanan bir oyundur. En az 5 kişi oynar. Tekerleme söylenir ve ebe seçilir. Daha sonra diğer çocuklar, üst üste konan yedi kuleyi yıkmaya çalışır, yıkılan kulenin ardından çocuklar kaçır ebe onları top ile vurup öldürmeye çalışır. Top değen çocuk ölür ve oyundan çıkar. Diğer çocuklar yıkılan kuleyi tamir etmeye çalışır. Kale yeniden yapılırsa ebe yine aynı kişi olur ya da yeniden tekerleme söylenir ve yeni ebe seçilir (K.7, K.9, K.49, K.53, K.54, K.59, K.65, K.67).

MÇO-10

Saklambaç

Eskiden bu yana hala oynanmaya devam eden bir oyundur. Tekerleme ile ebe belirlenir. Oynayacak çocuk sayısında sıkıntı yoktur. Ebe belirlenen yere kolları yardımıyla yüzünü kapatarak saymaya başlar

-5

-10

-15

-20

-25

-Arkamdan seslenmeden geç

-30

-35

-40

-45

Çok ses etme hemen bir yer seç

-50

-55

-60

-65

-önüm

-arkam

-sağım

-solum

- söbe

- saklanmayan ebe...

Sayma işlemi bitince saklanan kişileri arar bulunca ebe diye bağırır ve saydığı yere gider ve dokunur. Saklanan kişi ebeden önce koşup oraya ulaşmaya çalışır (K.4, K.7, K.17, K.60, K.65).

MÇO-11

Karınca Isırdı

Gece ve gündüz hem içerde hem dışarıda oynanan bir oyundur. Üç ya da dört kişi ile oynanır. Herkes işaret ve başparmağının ucuyla birinin elinin üst derisini çimdikler.

Hepsi ellerini böyle koyarak bir kule oluştururlar. Eli en altta olan çocuk oyunu başlatır:

- Oof...

Onun elini tutan sorar:

- Ne oldu?

- Karınca ısırdı

- Uç da tepesine kon diyerek en alttaki elini kurtarıp en üsttekinin elini tutar. O da bir önceki gibi söyler.

Çocuklar usanana kadar oyun böyle devam eder (K.52, K.53, K.58).

MÇO-12

Kazan Kulpu

Bu oyun bir ekip oyunudur. Oyun evde, 4 ya da 5 kişi ile oynanır.

Oyunculardan biri yere yüzükoyun yatıp, dizlerini karnına çeker. Kollarıyla sağı solu görmeyecek kadar yüzünü örter. Diğer çocuklar ellerini onun arkasına (karışık olarak) üst üste koyup değirmen taşı döndürür gibi hareket ettirirler. Bu sırada şu tekerleme söylenir:

Kazan kulpu

Yedin mi turpu

Değirmene varasın

El taşını alasın

El el üstünde kimin eli var?

Yatan oyuncu bir tahminde bulunur. Tutarsa bildiği kişi yere yatar, bilemezse el el üstüne koyan çocuklar hep beraber ellerini kaldırır "Kaldır, kaldır, güm!" diyerek yatan çocuğun arkasına vururlar ve yatan oyuncu değiştirilerek oyun devam eder (K.37).

MÇO-13

Zakkum Tüfeği

Bu oyunun diğer adı da ağı tüfeğidir. Zakkum bitkisinin genç sürgünlerinden biri yaz aylarında kesilir. Kalın tarafından 15 cm. kadar bırakılır. Oradan yüzük gibi çepeçevre bir bölüm çıkarılır. Çok sulu bir bitki olduğu için, bu parça kolayca çıkarılır. Bir metre kadar boyu olan bu dalın uzun tarafından kabuğunu kavlamak için bir başka sopayla hafif hafif vurulur. Vururken şöyle bir tekerleme söylenir:

- Dereye koydum bir yumurta
- Tepeye koydum bir yumurta
- Deredekini sel aldı
- Tepedekini yel aldı
- Tosbağa kavlar sen niye kavlanan?
- Yılanlar kavlar sen niye kavlanan?

Sopayla bir müddet vurulduktan sonra, kabuk avuç içiyle sağa sola çevrilir.

Kabuk kavlar. İçinden çıkan ağaç kısmından 2 cm. uzunluğunda iki üç parça kesilir. Uzun kalan ağaç kısmın ucu yere vurularak mantar haline getirilir. Böylece zakkum tüfeği elde edilmiş olur. Kullanmasına gelince; önceden kesilen 2 cm'lik parçalardan biri, boruyu andıran zakkum kabuğunun içine konur ve mantarlı kısmıyla borunun ucuna kadar itilir. Bu bir mermidir. Uçtaki mantarla geri çekilmiş sopa arasında hava sıkışır. Ucu mantar gibi olan sopa ileriye doğru itilince, sıkışan hava içerdeki mermiyi iter ve tüfek patlatılmış olur.

Zakkum tüfeği sadece yapıldığı gün kullanılır. Çünkü ikinci güne kadar kurur ve özelliğini yitirir. Bu nedenle her oyun için yeni bir tüfek yapılır (K.37, K.53).

MÇO-14

Lüllü / Farkıt Torbanı Sarkıt Oyunu

En az bir kişinin oynadığı bir çocuk oyunudur. Eskiden evlerde ocak olurdu. Çocuklar evin damına çıkar ve keçi kılından dokunmuş kıl torbayı bacadan aşağıya sarkıtır ve şöyle derdi;

- Lüllü
- lüllü
- lüllü
- Var mı torbamın bir canı?
- Lüllü
- lüllü
- lüllü

Yok mu evin sahibi?

-Lüllü

-lüllü

-lüllü

-Ses ver lüllü?

-Ses yok mu lüllü?

-Kim var lüllü?

-Lüllü

-lüllü

-lüllü

-Lüllü

-lüllü

-lüllü

(Ev sahibi seslenir).

-Farkıt, torbanı sarkıt

-Farkıt, torbanı sarkıt

-Farkıt, torbanı sarkıt

- ses geldi

-torbama can verdi

- Lüllü

-Lüllü

-lüllü

-Alır torbayı

-Söyler şarkısını

- Lüllü

-Lüllü

-lüllü.

Torbayı sarkıtan çocuk; üzüm, nohut, buğday ve menengiçten yapılan kavurgayı alır ve şarkısını söyleyerek gider (K.50, K.52, K.56, K.57, K.58).

MÇO-15

Lüllü Oyunu 2

Bu lüllü oyununda bir kişi elinin parmağını boğazındaki boşluğa getirir ve nefes alışverişlerini kontrol ederek parmağıyla o yere baskı yapar. Bu oyunu çocuklar ve yetişkinler oynayabilir. Çocuklar haberleşmek ve eğlenmek için eskiden bu oyuna çokça başvururdu. Boğazdan lüü lüü lüüllü diye ses çıkartılırdı (K.1).

MÇO-16

Mut Karacaoğlan Parkı Çocuk oyunları

Belediye ve Gençlik Merkezinin bünyesinde çocukları sokağa çıkartmak için müzikli etkinlikler yapılmaktadır. Özellikle boyama, alçıdan şekil yapma, satranç gibi oyunlar oynatılmaktadır (K38).

MÇO-17

Yakar TOP

Bu oyun en az üç kişi ile oynanır, çocuklar önce tekerlemeyi söyler ve ebe belirlenir. Ebe ortaya geçer. Diğer iki kişi karşılıklı durur. Top ile ortadaki ebe vurulmaya çalışılır. Ebe topu havada tutarsa can kazanır. Daha önce vurulmuş ve ölen arkadaşına can verip içeriye alabilir. Eskiden plastik toplar yokken topu öküzün tüyünden yapalardı. Öküz her gün kaşağlanır ve mahallenin bütün çocukları tüyleri getirir. Suyu ıslatıp top şekline alınır, yakar top ve yedi kule bu top ile oynanırdı (K.7, K.16, K.75, K.76).

MÇO-18

Çamura Çivi Çakma

Bir grup çocuk bir araya gelir ve bu oyun çivisini almak üzere oynanır. Çamur olan bir yere geçilir ve uzak bir mesafeden çiviler bu çamura saplatılmaya çalışılır. Birinin çivisi diğer çiviye vurursa o vurduğu çiviği alır ve oyun böyle devam eder (K.19, K.20, K.21, K.51).

MÇO-19

Topaç Çevirme Oyunu

Pelit yani meşe ağacının dallarından yapılan, şekli dikdörtgen ve daire karşımı bir şekil olan bir oyun topudur. Çocuklar topacı yapar ve kim daha hızlı çevirecek diye yarış yaparlar. Topacın etrafına sandık ipleri sarılır, hızlı şekilde bırakılır ve topaç dönmeye başlar, bu sırada çocuklar şöyle der;

Dön topacım dön

Sana bakkaldan boyalı şeker alacam

Dön topacım dön

Seni renk renk boyayacam

Dön topacım dön

Sana sırma ipler saracam

Dön topacım dön

...

MÇO-20

Sapan Taşı Oyunu

Çocukların ve gençlerin oynadığı bir oyundur. Daha çok davar güderken oynanır. Amaç hem davarı çevirmek hem de en uzağa kim taşı atacak oyunudur. Kıl ipler ile örülür, ortasına deriden yapılan köşeli üç parmak enliliğinde kenarları delik olan yorak adı verilen parça ip yardımıyla kenarları bağlanır ve dikilir. Yorağın arasına taş konur ve ipin bir parçasındaki halka parmağa takılır ve bu parça parmaktan çıkmaz diğer taraf boşta kalır ve hızlı bir şekilde sallanarak taş en uzağa atmaya çalışılır (K.6, K.16. K.124).

MÇO-21

Ok Atma / Mızrak Oyunu

Piğnar (bir tür meşe ağacı) dallarından yapılan okların ucu iyice sivriltilir ve çamur olan yere saplanmaya çalışılır. Kimin mızrağı daha ileriye giderse o oyunu kazanır. Kazanan kişi omuzlara alınarak başarısı hep birlikte kutlanır. Bu kutlama, arada oluşacak kıskançlığın önüne geçmek içindir (K.16, K.102, K.103).

MÇO-22

Biren İken Tekerleme Oyunu

Uzun kış gecelerinde birkaç aile bir evde toplanır vakit geçirirdi. Televizyomum olmadığı zamanlarda böyle oyunlar çok yaygındı. Çocuklar duvar dibine serilmiş köşe minderinin üzerine sıralanıp oturur ayaklarını uzatır. Usta çocuğun birinin ayağını tutarak tekerleme söylemeye başlar;

-Biren iken eğri diken

-Çamura çöken, kurtlar döken.

-Halbur dedim, hulbur dedim.

-Bunu burdan kaldır dedim.

“Kaldır” denen ayak kalkar ve usta sıradaki ayağı tutarak tekerlemeye devam eder. En son kalan ayak, işte o cezayı hak eder. Her iki ayağı da ilk önce kalkan çocuk yerinden fırlar ve en sona kalan ayağın ayacuna geçer sorardı.

- “Benim bir keserim var kaç”

-El cevap “beşe”

Karşılık verilir;

-vururum taşa

-vermem beşe

Diyerek ayağını üç kere kaldırıp kaldırıp yere çarpar. Ceza kesildikten sonra yeni bir ayak belirlemek için tekrar sayışma başlar (K.37, K.53, K.113, K.114).

MÇO-23

Düdük Oyunu

Söğüt dalından bir parça alınır kavlatılır ve düdük yapılır. Söğüt dalının daha iyi kavlaması, yarılmaması için ve kavlanacak bölümün bıçakla dövüldüğü kısımlarda tekerleme söylenir.

Tekerleme şöyledir;

“Bir yumurta tepeye koydum.

Bir yumurta dereye koydum.

Sevdiğime göz koydum.

Tepedekini yel aldı.

Deredekini sel aldı.

Sevdiğimi el aldı.

Yılanlar, çayanlar kavlarda

Sen neden kavlamam?

Kavla boru boru...”

Tekerleme bitince söğüt dalı elde sıkıca tutulur ve hızlı bir şekilde kolayca kavlatılır. İşlem bittikten sonra düdük sevinç içinde öttürülür ve bütün köy düdük sesiyle dolar taşar (K.37).

7.2. Büyüklerin Oyunları ve Eğlenceleri

7.2.1. Mut Halk Oyunları

Mut halk oyunları arasında Keklik, Silifke'nin Yoğurdu (Mut ve Silifke ovasının birbirine yakınlığı etkin rol oynamıştır), Yayla Yolları, Türkmen Kızı, Sallama, Ger Ali (Ham Çökelek), Kurban Olam, olarak adlandırılan sekiz oyun bulunmaktadır.

Mut yöresinde kaşık oyunu ayrı bir yer tutmaktadır. Mut'un merkezi ve bazı köylerinde kaşık oyunu mutlaka oynanmaktadır. Halk oyunları üzerinde, eskiden tek başına oynanan oyunlara rastlanırken günümüzde karşılıklı ve grup halinde oynamalarda rastlanmaktadır. Anadolu'nun Akdeniz'e açılan kesimlerinde oynanan danslarda Anadolu insanının günlük yaşamı çeşitli safhalarıyla anlatılmaktadır. Danslar hareketli, canlı ve neşelidir. Oyunların çoğu davul ve klarnet eşliğinde

sürdürülmektedir. Ritim sazı olarak koltuk davulu kullanılmaktadır. Kız ve erkek karışık oynanır. Oyuncuların her iki elinde kaşık vardır. Bir elde iki kaşık bulunur. Kaşıklar ritim vermek için kullanılır. Kaşığın elden düşmemesi gerekmektedir. Önemli vuruşları ve ritimli hareketleri vardır. Söylenen parçaya göre kaşık sesi çıkartılır (K.7, K.51).

MHO-1

Keklik: Bu oyun avcıdan kaçan kekliğin taklidi şeklinde oluşmuştur. Oyunun keklik avından doğduğu ve başarılı geçen av dönüşünde toplanarak yapılan eğlencelerden oluştuğu söylenir. Kekliğin uçuş, kalkış, sekiş ve uçmak için kanatlarını çırpış anını, korkudan geri geri çalılıklar içine çekilişini ve ıssız yerlerdeki sekişini büyük bir canlılıkla yansıtır. Kaşıklarla oynanır. Kaşık vuruşları, keklik uçuşunu, kanat seslerini ve ötüşünü canlandırır. (K.7, K.11).

MHO-2

Silifke'nin Yoğurdu: Bu oyun eski bir Türkmen-Yörük oyunudur. Kadınlarla erkekler karşılıklı oynar. Mut ekonomisinde hayvancılığın yeri önemlidir. Mut ve Silifke yöreleri yakın olduğu için birbirini kültür konusunda etkilediği gibi oyun konusunda da etkilemiştir. Oyunun başından sonuna kadar, yoğurdun üretimi anlatılmaktadır. Yoğurdun yeri Türkmenler için oldukça önemlidir. Türkmenler, eski zamanlarda yoğurdu bir değişim aracı olarak kullanmışlardır. Günümüzde de konar göçerlere baktığımız zaman da aynı durum gözlenmektedir. Göçebe yaşayan halk, peynir, yoğurt, çökelek vb. süt ürünleri ile üzüm, pekmez, zeytin, zeytinyağı vb. ürünleri takas etmektedir. Türkmenler yoğurdu toplu halde bir araya getirmişler, buna keşik adı verilmiştir. Toplanan yoğurtlardan çökelek, tereyağı vb. yapılmıştır. Buradaki amaç deriyi hemen doldurup obruğa koymak içindir. Bu işlem yapılırken gençler bu toplanmayı törene dönüştürmüşler ve Silifke'nin yoğurdu oyununu oluşturmuşlardır. Günlük yaşamdan bu yana hayatımıza giren yoğurt baş yiyecek olarak anılmış, türkü ve oyun olarak günümüze kadar gelmiş. Yoğurt, Türkmenler için geçim kaynağı olduğu için büyük bir saygınlığa sahiptir. Bu saygınlık da Türkmenleri, yoğurdun bereketi için oyun oynamaya yöneltmiştir (K.5, K.7, K.115, K.116, K.117).

MHO-3

Yayla Yolları: Bu oyunun tarihçesine baktığımız zaman Toros dağları üzerinde yaşayan Türkmen Aşiretlerine ait olduğu görülmektedir. Yayla Yolları adlı oyunun İçinde Türk soyunun en eski oyun gelenekleri vardır. Orta Asya'dan gelen eski bir oyundur. Yaz aylarında merkezde bunalan, sıcağın kaçan halkın, yaylalara çekilişini, genç kızların ve erkeklerin beraberce veya tek erkeklerin oynayabildiği yaylaya çıkmanın sevincinin yaşandığı bir oyundur. Bu oyun daire biçimde oynanır ve türküdür (K.7, K.115, K.117).

MHO-4

Türkmen Kızı: Türklerin zor şartlardan gelerek bolluğa feraha kavuşmalarını anlatır. Oyundaki hareketler de bu bolluğa kavuşmaya örnekler verir. Oyunda kaşık kullanılır. Kaşığın vuruşları ve hareketleri bolluğun önemine vurgu yapar. Oyunda Türkmen kızının inek sağmak, yayık yaymak, hamur

yoğurmak gibi günlük işleri gözlenir. Gel çıkalım dağlar başına derken hayvancılığın önemi ve otlatma kastedilir. Dağlar başı duman Ayşe'm diye seslenirken de göçebe yaşayan halkın dağda olduğuna vurgu yapılmaktadır (K.7, K.115, K.116, K.117).

MHO-5

Sallama: Bu oyunun göç sırasında yaylaya göç eden katırın, yörenin coğrafi yapısına uygun olarak bir sağa bir sola dönerek sallana sallana gitmesinden kaynaklandığı söylenmektedir. Bu oyunun içindeki yüzme figürü ise çok eski dönemlerde göç yapan kişilerin, Göksu Nehrinden karşıya geçmek için uğraşırken karşıya geçemeyip boğulması üzerine yazılmıştır. Bu da bize halkın sudan etkilendiğini gösterir. Halkın yüzme konusunda bilinçli olduğunu ama Göksu Nehrinden geçmek için bazı durumlarda çok iyi yüzme bilmenin de pek işe yaramayacağıdır. Burada kastedilen, derin olmayan yerlerden geçilmesi gerektiğidir. Bunu bilmek içinde büyüklerin edindiği tecrübelerden yararlanılması gerektiğidir. (K.7, K.115).

MHO-6

Ger Ali (Ham Çökelek): uzak bir dağ köyünde Ger Ali isminde bir kişi yaşıyormuş. Ger Ali'yi herkes sever, sayar ve tanırmış. Ger Ali bir müddet eşkıyalık yapmış, daha sonra köyünden bir kızla evlenmiş. Anası babası, acaba oğlumuz yola gelir, eşkıyalığı bırakır da dürüst bir insan olur mu? düşüncesiyle oğullarını evermişler. Ger Ali bir müddet Hediye isimli bu kızla yaşamış. Birkaç ay sonra Hediye'nin üstüne bir kız daha almış. Böylece iki kadınla evlenmiş. İkinci karısının adı Dudu imiş. Ger Ali, bu hanımlarıyla yaşarken zaman ilerledikçe, yaşam koşulları güçleşmiş ve hanımlarla geçinemez, eksiklerine yetemez olmuş. Birine 3 m kumaş alsa, öteki bayramlık ister dururmuş. Ger Ali dayanamaz olmuş ve sonunda işi oyuna, türküye dökmüş. Döne döne oynamaya başlamış. Bu oyun dönerek oynanır (K.7, K.115).

MHO-7

Kullar Olam

Kullar olam aman seni doğuran anaya

Aman anaya vay vay

Süt vermişler aman senin gibi sunaya vay vay

Ah aman aman ben dayanamam

Çokca içtim kafalarım duman

Altın bağlar anam başındaki yazmaya

Yazmaya vay vay

Kalk gidelim aman usul boylu

Gezmeye vay vay

Ah aman aman hallerim yaman
Çokça da içtim kafalarım duman
Ben bilemem aman karanlıkta geleni
Geleni vay vay
Dört mu sandın aman her yüzüne
Güleni aman
Ah aman aman ben dayanamam
Çokca içtim kafalarım duman (K.116).

7.2.2. Köy Seyirlik Oyunları

Anadolu halkının kültürel birikiminin yansımalarından biri olan köy seyirlik oyunları, düğünlerde, bayramlarda, hasat mevsiminde, hayvanların çiftleşme, ekinlerin ekildiği zamanlarda veya mevsim dönümlerinde olduğu gibi köy halkı için önem taşıyan belirli zamanlarda “oyun çıkartma”, “oyun yapma” geleneğinden yola çıkılarak oynanan tiyatro oyununu ortaya koyar (Karadağ, 1978:9).

Boratav, seyirlik oyunlar için şu nitelemeyi yapar: “Seyirlik oyunlar sadece eğlence vesilesi ve aracı, hayal ürünü, gelip geçici şeyler değildir; onlar, toplumun günlük sorunlarından, tasalarından, kaygılarından, sevinçlerinden, işlerinden, üretim ve tüketim çabalarından, törelerinden, törenlerinden ayrılamaz. Bir kelime ile halkın yaşamıyla kaynaşmışlardır; onunla bir bütün halindedirler ve ancak toplumun yaşamının türlü yönleriyle bir arada incelenerek değerlendirilip yorumlanabilirler” (Boratav, 1988: 224).

Zaman içinde törensel ve büyüsel özellikleri azalan seyirlik oyunlar, giderek eğlence amacına hizmet eden etkinliklere dönüşmüştür (Tekerek, 2007:70).

Köy seyirlik oyunları, görsel ve anlatımlı oyunların iki temel ögesi olan oyuncu ve seyirciden oluşmaktadır. Sanat kaygısı olmamakla birlikte toplum ve inanç üzerine işlevselliğini gösterir. İlk zamanlarda köylü, yaşantısının daha verimli olması için zorunlu ve bilinçli bir şekilde bu oyunlara katılmış; ancak daha sonraki zamanlarda doğanın çözümlenmesi zorunluluğu ortadan kalkmış ve oyunun ortaya çıkış sebebi unutulmuş bir eğlence aracı olarak görülmeye başlanmıştır (Karadağ, 1978:11).

Mut ve köylerindeki Oynanan köy seyirlik oyunları;

MKSO-1

Değirmen oyunu

- Karacaoğlan köyünde oynanan bu oyun, cinsel özellikler barındırmaktadır. Oyuncuların kıyafetlerini çıkararak oynadıkları bir oyundur. Hasat zamanında oynanmaktadır. Amacı ürünün bol ve bereketli olmasıdır. Değirmen oyunu şöyle

oyunmaktadır: Genellikle akşam kapalı bir yerde oynanır ve bu oyunda sadece erkekler seyirci olarak katılır. Oyunu genellikle 5 kişi oynar. 1 kişi değirmenin alt taşı, 1 kişi değirmeni çeviren üst taş, 2 kişi taşı tutan direk, 1 kişi suyu döken boru görevini üstlenir. Değirmen taşı olan kişi üzerindeki kıyafetleri tamamen çıkartır ve belini öne doğru eğerek, böylelikle değirmenin alt taşı görevini üstlenen kişinin, anal bölgesi tamamen ortaya çıkar. Su görevini üstlenen boru olan kişi buraya su döker. Böylelikle kişinin anal bölgesi temizlenmiş olur ama asıl amaç çevrilen taşın ısınmasını engellemektir. Değirmenin üst taşı olan kişi, burnunu alt taş olan kişinin anal bölgesine yerleştirir. Böylelikle iki taş birleşmiş olur. Üst taş, yavaş yavaş dönmeye başlar. Borudan su akar, üst taş zor anlar geçirir, akan su ile boğulma tehlikesi atlattır. Anal bölgenin kokusundan rahatsızlık duyabilir. Oyunu oynayan kişiler işi iyice eğlenceye verip kötü şakalar yapabilirler. Buradaki amaç daha çok eğlence içindir. 1960'larda eğlence için oynanan bu oyun daha önceki zamanlarda ürünün bolluğu için oynanmıştır. Oyun sırasında seyirciler, "değirmen hızlı dön, taşını kırmadan, unumu taş etmeden dön", gibi sözler söyler. Bu oyunda bütün herkes çok eğlenir, en zor görev değirmenin üst taşında olur. Bu oyunun amacı zamanla eğlenceye dönüşmüş ve günümüzde tamamen oynanmaz bir hale gelmiştir. Uzun kış gecelerinde, özellikle hasat zamanında oynanan oyun, izleyenlere büyük keyif vermektedir. Cinselliğin önemli bir ölçüde sergilenmesinin amacı ürünlerin bereketinin artması ve hasadın bol olmasını istedikleri içindir. Burada oynayan kişiler, kesinlikle utanmaz ve yapılan hareketlerden çekinmezler, çünkü onların yaptıkları küçük bir utanma hareketi ürünü etkileyecektir. Eski zamanlarda eğlence amacı ile, ürünün bol olmasına daha çok önem verdikleri görülmektedir. Tıpkı insanların çoğalması gibi ürünlerin de çoğaldığı düşünülmektedir (K.17, K.21, K.97).

- Ürünün bol ve bereketli olması için oynanan değirmen oyununun yanında, halkın gece yaptığı birtakım uygulamalarda vardır. Avar (sebze) yapan kişiler, çiçek zamanında şalvarlarını ya da pantolonlarını çıkartıp havlunun (sebze yapılan yer) içinde dolaşır. Bu işi genellikle kadınlar yapar, kadın doğurma özelliğine sahiptir ve kadını gören çiçekler onun gibi doğurmaya başlar. Çiçeklerin dökülmemesi ve bol ürün vermesi için yapılır. Bazı sebzelerin kadının cinsel organına benzediği görülür ve o sebze kadının cinsel organının fotoğrafını çektiğini veya cinsel organına benzemeye çalıştığı düşünülür. Bu oyunda halk tarafından seyirlik bir oyun olarak kabul edilir ama seyirlik bir oyun değildir. Seyircilerin havludaki ürünler olduğu düşünülür. İki kadın birlikte yapabildiği gibi genellikle tek bir kadın, bütün havluyu çıplak bir vaziyette dolaşır. Üreme işinin gece yapıldığı düşünüldüğü için bu uygulama gece yapılır. (K.1, K.69, K.121, K.124).

MKSO-2

Çukurbağ Köyü Deve Botlaması

- Deve Botlaması oyunu Çukurbağ köyünde doğmuştur. Bu oyunda halk seyirlik oyunlarının bütün özelliklerini, halkın espri ve makyaj yeteneğini, halk müziği ve halk oyunu figürleri görülür. Deve Botlaması oyununda halkın temsili görülmektedir. Günümüzde “Aşuk-Maşuk” ya da “Cüce” oyunu adıyla bilinen oyunların aslı ve temeli Mut Çukurbağ Köyü’nde oynanan “Deve Botlaması” oyununun bir bölümüdür ve ilk defa Çukurbağ Köyünde oynanmaya başlanmıştır. Oyun kurgusu şöyledir; bir Yörük ailesi vardır ve bu yürük ailesi her yıl göç etmektedir. Yörük ailesinin göç sırasında develeri yavrular ve bu ailenin sevinci üzerine kurulmuş bir oyundur. Köy meydanına büyük bir ateş yakılır ve bu ateşin etrafında oyun oynanır. Oyunda Arap, iki yaşlı Yörük karı-koca, ailenin çocukları, deve postu giyen iki veya üç kişi, boduk, deve yavrusu, iki çocuk, cüceler (iki kişi), mahalli sazlar ve bütün seyirciler oyunun bazı bölümlerinde oyuna dahil olurlar. Doğaçlama oynanan bir oyundur ve oyuncuların yeteneğine göre günlük konularda oyunlar oynanır. Anlamadım oyun sırasında müzik eşliğinde sahneye 2 tane cüce çıkar ve komik oyunlarını sergilerler. Cüce karakterine kollar başın üzerinde birleştirilerek kafaya bir torba giydirilir. Vücut kısmına ise ten renginde bir giysi giydirilerek kömür yardımı ile boyanır. Vücuda kaş, göz ve dudaklar çizilir. Oyuncular karnını hareket ettirerek, kasılıp büzülen bir insan yüzündeki bütün mimikleri sergiler. Bu oyun Çukurbağ köyünde günümüzde gençler tarafından canlandırılmaya çalışılmaktadır (K.34).

MKSO-3

Çömelek Köyünde Oynan Saya Oyunu

- Bu oyun çömelek köyünde daha önceleri oynanan bir oyundur. Çömelek elma festivalinde kültürel değerleri korumak ve yaşatmak için de oynanmıştır. Günümüzde Çömelek köyünde bu oyun oynanmamaktadır. Ekim ayı gibi oynanan bir oyundur. Tekelerin, keçilerin yanına katılması ve yavru oluşma olayının başlangıcında oynanır. Buradaki amaç keçilerin hepsinin hamile kalmasıdır. Bu oyunu yöneten çobanların içinden seçilen en yaşlı olan çobandır. Bu yaşlı çoban kimin hangi rolü oynayacağını ve kimin ne yapacağına karar veren kişidir. Oyunun yazılı bir metni yoktur büyüklerden öğrenildiği şekilde oynanır. Çobanların arasında en yetenekli olan çobanlar seçilir ve oyunu genellikle onlar oynar köy halkı ve çevre köylerden gelenler seyirci olarak katılırlar. Çoban başının başında bir başlık ve koyun yününden yapılan bir abası vardır. Genellikle evlerin önünde ve mahalle aralarında yapılır. Çobanlar her evden yiyecek bir şeyler toplarlar. Çobanlardan bir tanesi üstüne otuza yakın ya da otuz tane çan takar. Çobanın bir tanesi çoban değneği, çoban asası adı verilen bir deneyim ucuna çan takar

bu iki çoban sürüyü temsil eder. Bu çanların kötü ruhları ve şeytanı kovduğuna inanılır. Oyuncular yüzlerini siyaha boyarlar. Çan seslerine göre hareket ederler. Bütün köylü seyirci olarak oyuna katılır ama yerine göre oyuna dahil olur. Koç katılımının önemi ve yavruların bereketi ve nazardan korumak amacıyla bu oyun oynanır. Yüzlerinin siyaha boyanması bazı kişilere göre nazardan koruma amaçlıdır (K.8, K.16, K.88, K.89, K.99).

7.2.3. Diğer Oyunlar

MDO-1

Yüzük Oyunu

Yüzük oyunu genellikle bütün ailenin oynadığı bir oyun olmakla birlikte sadece kadınlarında oynadığı bilinmektedir. Bu oyun akşam vaktinde oynanan ve saatlerce devam eden bir oyundur. Oyun bireyseldir ve yüzüğü bulma sayısına göre kişi puan kazanır. Ortaya bir yer masası ya da kalbur konur veya hiçbir şey konmaz. Dokuma çoraplar eldivenler getirilir ve bunların birinin altına kimse bakmadan ebe bir yüzük yerleştirir. Ebe, yüzüğü saklardan diğerleri arkasını döner. Sıra ile kaldırılarak yüzük aranır ve aranırken kısa bir tekerleme söylenir;

Akcacık, pakcacık

Bir parıltı pakçacık

Saklanmış yün altına

Boynu kalmış altında

Şak şak şakırda

Nerdeysen çık ortaya

Yalnız değilsin bak bana

Şak şak şakırda

Fıkır fıkır fıkırda

Ebe düşmandır sana

Gel gir benim koynuma...

Tekerleme bitince çorap veya eldiven kaldırılır. Sıra ile herkes kaldırır ve tekerlemeyi ahenkli, şakalı vb. şeklinde söyler. Buradaki amaç herkesin eğlenmesidir (K.123, K.124).

7.3. Geleneksel Sporlar

7.3.1. Güreş

Eskiden bu yana güreş Türk halkı için vazgeçilmez bir aktivite olmuştur. Güreş, geleneksel sporumuzdur. Mut ve köylerinde eskiden yapılan köy düğünlerinde, gençler arasında, köy meydanında, yakılan bir ateşin etrafında bu spor yapılmış. Bazı köylerde gençler zeytinyağı ile yağlanır ve özel

kıyafetler giyerken bazı köylerde sadece kurallara uyararak eğlenme amacıyla yapılmıştır. Gençler, güreş yapmayı büyüklerinden görerek öğrenirlermiş. Düğün olduğu zaman komşu köyün gençleri de güreşmek için düğünün yapıldığı köye gelirmiş. İki köy arasında bir güreş mücadelesi başlar ve köylüler eğlenerek güreşi takip eder ve tarafını seçermiş. Amaç eğlence olduğu için kazanan tebrik edilir ve müzik çalınarak oynamaya devam ederlermiş. Gençler güreşirken kuralları en iyi bilen bir ihtiyar hakem olarak gençleri yönetirmiş. Son zamanlarda köy düğünlerinin yerini salon düğünleri aldıkça bu gelenek de yok olmaya başlamıştır. Ancak Mut Belediyesi tarafından her yıl düzenlenen Kayısı şenliği ve Karacaoğlan'ı anma etkinliklerinde bu geleneksel sporumuzu yaşatmak için güreş için ayrılmış minderler üzerinde Mut çınar altında bu spor yaşatılmaktadır. Dışarıdan gelen gençlerde bu spora ilgi duymakta ve katılmaktadır. Mut Çınaraltı'nda yapılan bu spora önce çocuklardan başlanır, sonra gençler daha sonra da orta yaşlılar olmak üzere devam etmektedir (K.28, K.34).

Değerlendirme

Mut ve köylerinde toplam 23 çocuk oyunu derlenmiştir. Bu oyunlar, çocukların okulda olduğu gibi tatilde de oynayabileceği türden oyunlardır. Oyunlar öncelikle eğlence amaçlı olmakla birlikte, çocukların fiziksel ve zihinsel gelişimine olumlu katkıda bulunmaktadır. Tekerlemeler, dil becerilerini geliştirmeye yardımcı olurken, oyunlardaki rol paylaşımları da çocukların sorumluluk duygularını geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Bu sorumluluk duygusu, çocukların özgüvenini olumlu yönde etkilemektedir.

Günümüzde yaşam koşulları ve teknolojik gelişmeler nedeniyle televizyon, bilgisayar, telefon ve tabletler gibi araçlar çocukları daha fazla oturarak vakit geçiren bir yaşama sürüklemekte ve fiziksel aktivitelerden yoksun bırakmaktadır. Mut halkı, bu duruma karşı tepkili bir tutum sergilemekte ve devlet desteğiyle çocuklara boyama, satranç, top gibi sosyal etkinlikler sunmaya özen göstermektedir. Bazı aileler çocuklarını teknolojik cihazlardan uzak tutmak için belirli kurallar koyarken, bazı aileler ise geleneksel oyunları öğretmeye ve oynamaya önem vermektedir.

Mut ve köylerinde bu geleneksel oyunlar, özellikle tatil günlerinde canlı bir şekilde yaşatılmaktadır. Araştırmalar, Mut'un bazı köylerinde halk oyunları ve köy seyirlik oyunlarının önemli bir yeri olduğunu göstermektedir. Ancak, günümüzde bazı oyunların pandemi nedeniyle gerçekleştirilemediği veya unutulduğu görülmektedir. Özellikle köy seyirlik oyunlarına ve geleneksel etkinliklere destek eksikliği, bu oyunların yaşatılmasını zorlaştırmaktadır.

Mut yöresinde bulunan 7 halk oyunu ve 3 köy seyirlik oyunu derlenmiştir. Bu oyunların bir kısmı bereket ve bolluğu temsil etmeyi amaçlayan ritüel oyunlardır. Eskiden bu oyunlar, eğlenme ve bereket sağlama amacı güderek oynanırdı. Ancak teknolojinin etkisiyle, uzun kış gecelerinde oynanan bu oyunlar ve toprak verimliliği gibi nedenlerle oynanan ritüeller günümüzde unutulmuş gibi görünmektedir.

Halk oyunları ise ulusal ve uluslararası şenliklerde, yarışmalarda ve etkinliklerde hala oynanmaya devam etmektedir. Özellikle Mut ve çevresinde düzenlenen şenliklerde geleneksel oyunlar canlı bir şekilde sergilenmektedir. Çömelek köyünde Saya ve Deve Botlatması gibi oyunlar bazı düğünler ve bahar şenliklerinde hala eğlence amacıyla oynanmaktadır. Güreş ise Mut yöresinin tek geleneksel sporudur ve yayla şenliklerinde, Mut Kayısı Şenlikleri gibi etkinliklerde yaşatılmaya çalışılmaktadır.

Sonuç olarak, Mut ve köylerinde geleneksel oyunlar ve aktiviteler hem gelişen teknoloji hem de değişen yaşam tarzları nedeniyle zorluklarla karşılaşsa da halkın çabalarıyla bazı oyunlar hala yaşatılmaya çalışılmaktadır. Geleneksel oyunlar hem eğlence hem de kültürel miras açısından değerlidir ve korunmaları için destek ve ilgi gerekmektedir.

8. HALK EDEBİYATI

8.1. Anonim Halk Edebiyatı

“Anonim halk edebiyatı”, kuşaktan kuşağa, sözlü bir biçimde aktarılarak gelmiş ve zaman içinde ilk söyleyicisini kaybetmiş ve günümüzde kim tarafından söylendiği belli olmadığı için bu ad ile anılmaya başlanmıştır. Türkçede ve folklor teriminin kullanıldığı diğer dillerde de sözlü gelenek ortamında yaratılan Anonim halk edebiyatı ürünleri, İslamiyet öncesinde yazıya aktarılan ilk örnekleriyle, günümüzde de yaşamaya devam eden Türk edebiyatı ve halk bilimi disiplini içinde sürekliliği olan önemli bir bölümü oluşturmaktadır (Aça-Ercan, 2004, s.113).

Anonim halk edebiyatı, edebiyatçılar ve halk bilimciler tarafından yaygın olarak nazım, nesir ve nazım-nesir karışık olarak üç kola ayrılarak incelenmektedir (Aça-Ercan, 2004, s.114).

Mut ve köyleri üzerine yaptığımız bu çalışmada ele alınacak olan anonim halk edebiyatı ürünleri manzum ürünler; türkü, mâni, ninni, ağıt, manzum-mensur ürünler; bilmece, atasözü, deyim, alkış-kargış, tekerleme, mensur ürünler; masal, fıkra, efsane ve kısa hikâyeler olarak tasnif edilmiştir.

8.1.1. Manzum Ürünler

Türkü

Türkü, türlü ezgilerle söylenen, bir anonim halk şiiri nazım biçimidir. Halk edebiyatının oldukça önemli ve zengin alanlarından birisi olan türkü iki bölümden oluşur. Birinci bölüm türkünün asıl sözlerinin bulunduğu bölümdür. Asıl sözlerin bulunduğu bu bölüme bent adı verilir. İkinci bölüm ise her bendin sonunda yinelenen kavuştaktır, bu bölüme bağlama veya kavuştak adı verilir Türküler hece ölçüsünün her kalıbıyla söylenebilirler ancak en çok yedili, sekizli ve on birli hece kalıplarıyla söylenmişlerdir. Halk arasında heyecan oluşturan, acı veren her olay için türkü yakılabilir (Dilcin, 2000, s.289).

Türküler icra ortamları göz önünde bulundurularak konuları bakımından;

1. Lirik Türküler
2. Tören ve Mevsim Türküleri
3. Oyun Türküleri şeklinde tasnif edilebilir (Artun, 2004:137).

Mut ve köylerinde derlenen türküler konularına göre şöyle sıralanabilir:

1. Lirik Türküler

MT-1

Mut Koşması

Sallama

Açıl hey ömrümün varı

Amman badı sabah olmadan ben yandım

Eşim eşim gel gel uğrun uğrun gel gel

Can yoldaşım vay

Has bahçenin gonca gülü aman

Sararıp da solmadan ben yandım

Eşim eşim gel gel uğrun uğrun gel gel

Can yoldaşım vay

Yürü dilber yürü aman saçın sürünsün

Aslanım ben yandım

Eşim eşim gel gel uğrun uğrun gel gel

Can yoldaşım vay (K.19).

MT-2

Ayrılık Güneşi

Of... Aman Allah'ım da gurbet ellerinde alma benim canımı

Of... O duyar düşmanlarım da şad olur bana vay vay bana

Ülen öldürdüm yoluna da ölmez belleme of... anam belleme

Ayrılık güneşini de sen doldurdun sineme vay vay sineme oy...

Of... yarın buraları da temmuz olur yurt olur of... yurt olur

Of... sivrisinekler de bir alıcı kurt olur oy vay kurt olur vay

Yârim sen ölürsen de benim yüreciğime aman dert olur, dert olur toriken vay vay

Hele bugün bizim burada oluşumuza da ne dersin a sevdiğim of... ama yine sen bilin vay (K.33).

MT -3

A Kızım

A kızım sana fistan alayım mı

Alması benden giymesi senden

Aman nerelerine de elma yanaklarına

Daha nerelerine de kiraz dudaklarına

A kızım sana çorap alayım mı

Alması benden giymesi senden

Aman nerelerine de elma yanaklarına

Daha nerelerine de kiraz dudaklarına (K.7, K.18, K.115, K.118).

MT-4

Çaya Vardım

Çaya vardım çay bulanık

Çaya vardım aman çay bulanık

Eve vardım yâr uyanık

Eve vardım aman yâr uyanık

Yâr seni sevsem olmaz mı

Kız seni sarsam olmaz mı

Çaya vardım çay geçilmez

Çaya vardım aman çay geçilmez

Nazlı yardım vazgeçilmez

Nazlı yardım aman vazgeçilmez (K.7, K.118).

MT-5

Kerem

Kerem der ki dağ üstüne dağ olmaz

Ah çekenin yüreğinde yâr olmaz vay

Ölür gider Aslım sana yâr olmaz

Çöz Aslım çöz göğsün düğmelerini vay

Gölgeli olur Gökbelen'in çınarı

Elinde olur yiğitlerin hüneri vay

Sana derim sana Kahveli pınarı

Benim Aslım sularından içti mi vay (K.1, K.5, K.7, K.117).

MT-6

Keklik Olsam

Keklik olsam yuva yapsam

Ben de bağlara bağlara

Ben yârimi alsam kaçsam

Yüce dağlara dağlara

Yüce dağ başının vay vay

Karı ben olsam vay vay

Yârim çiçek olsa vay vay

Arı ben olsam vay vay

Yüce dağ başında vay vay

Kar kucak kucak vay vay

Yârimin ellerinde vay vay

Tabanca bıçak vay vay (K.19, K.20).

MT-7

Kullar Olam

Kullar olam aman seni doğuran anaya

Aman anaya vay vay

Süt vermişler aman senin gibi sunaya vay vay

Ah aman aman ben dayanamam

Çokca içtim kafalarım duman

Altın bağlar anam başındaki yazmaya

Yazmaya vay vay

Kalk gidelim aman usul boylu

Gezmeye vay vay

Ah aman aman hallerim yaman
Çokça da içtim kafalarım duman
Ben bilemem aman karanlıkta geleni
Geleni vay vay
Dört mu sandın aman her yüzüne
Güleni aman
Ah aman aman ben dayanamam
Çokça içtim kafalarım duman (K.116).

MT-8

Yayla Yolları

Aşıp aşıp gider yaylanın yolu
Sehile dayanmaz yaylanın gülü
Gayet güzel olsaydın yârim
Oda gelir bin bir iki naz ile
Yayla yollarında göç gater gater
Eşinden ayrılmış bir palaz öter
Ötme palaz ötme seni tutarlar
Tutarlar da dar kafese katarlar (K.7, K.68, K.74, K.115, K.117).

MT-9

Ak Söğüt Altında Bir Güzel Gördüm

Ak söğüt altında bir güzel gördüm
Aşkın ateşiyle yandırdı beni
Şu dağlarda yere konmaz kuş idim
Tuttu kanadımdan kondurdu beni
Böyle olacağın hiç sanmaz idim

Türlü vaidlere aldanmaz idim

Her söze billahi inanmaz idim

Bir çift söz söyledi kandırdı beni (K.115).

MT-10

Evlerinin Önü de Kavak

Evlerinin önü de kavak

Kavaktan dökülür yaprak

Eli kına yüzü de duvak

Uyan Ali'm sabahlar oldu

Gün doğmadan neler oldu

Yandı yürek kebab oldu

Evlerinin önü de iğde

İğdenin dalları yerde

Al tavanlı yüksek de evde

Uyan Ali'm sabahlar oldu

Gün doğmadan neler oldu

Yandı yürek kebab oldu

Evlerinin önü de yazı

Yazıda yayılır kuzu

Seccadeden kalkmaz yüzü

Uyan Ali'm sabahlar oldu

Gün doğmadan neler oldu

Yandı yürek kebab oldu (K.1, K.8).

MT-11

Çoktan Geçti Senin Devir Devranın

Çoktan geçti senin devir devranın

Has bahçesi viran eldesin gönül gönül

Som altından idi tahtın revanın

Revanın revanın revanın

Akibet kuru bir saldasın gönül gönül, gönül

Tükendi gençliğin geri vermezler

Azar yaraların sarı vermezler

Dağları delsen de geri vermezler

Yarı vermezler, yarı vermezler

Ferhatı kandıran dildesin gönül, gönül, gönül

Yağtığın saraylar kalmış virane

Bacası tütmeyen garip bir hane, hane

Bir sevda peşinde deli divane, divane,

Divane, divane, divane, divane

Mecnunun düştüğü çöldesin gönül, gönül

Bir güzel peşinde deli divane, divane

Mecnunun düştüğü çöldesin gönül, gönül (K.116).

MT-12

Sarı Yaylam

Sarı yaylam da seni yaylayamadım kar iken

Yavru palazımı da avlayamadım tor iken

Sende bu güzellik bende bu gençlik var iken

Alırım ahtımı da koymam yar sende

Göçer yörükler de her koyaklar yurt olur
Nazlım göçmüş de yüreğime dert olur
Bu ayrılık da senin ile dört olur
Alırım ahtımı da koymam yar sende (K.116).

MT-13

Bir Güzeli Bir Çirkine Verseler

Şu dağların yükseğine erseler
Lale sümbül mor menevşe derseler
Bir güzeli bir çirkine verseler
Güzel ağlar çirkin güler bir zaman

Yükseğinde olur şahin yuvası
İndim enginine Avşar Ovası
Gabul olur güzellerin duası
Haktan sevdiğini diler bir zaman

Vara vara vardık Alma Deresi
Uzak kaldı nazlı yârin arası
Artıyor geçmiyor gönül yarası
Mevla'm dermanını salar bir zaman (K.116).

MT-14

Şu Yüce Dağların Karı Eridi

Şu yüce dağların karı eridi
Sel oldu gidelim de bizim ellere
Yaylamızı lale sümbül bürüdü
Gel oldu gidelim bizim ellere

Nazlı olur güzellerin eyisi
Deli gönül güzellerin delisi
Gayrı bizim elin kara çahısı
Gül oldu gidelim bizim ellere

Karacaoğlan der ki gelir yazları
Güzel kimden aldın da sen bu nazları
Ananın babanın acı sözleri
Bal oldu gidelim bizim ellere (K.116).

2. Tören ve Mevsim Türküleri

MT-15

Kına Havası

Çattılar ocak taşını

Vurdular düğün aşını

Kız ağlatma kardaşını

Silin gözünün yaşını

Kız anası kız anası

Yaksın gelinin kınası

Ana kızın çok muydu

Bir kız sana yük müydü

Körolası emmilerim

Hiç oğlunuz yok muydu

Kız anası kız anası

Yaksın gelinin kınası

Atladım geçtim eşiği

Sofrada buldum kaşığı

İşte koyup gidiyorum

Büyük evin yakışığı

Kız anası kız anası

Yaksın gelinin kınası

Babamın koyunu beştir

Beşi birbirine eştir

Kızların emeği boştur

Var git ağlayı ağlayı

Kız anası kız anası

Yaksın gelinin kınası (K.1, K.5, K.7, K.8, K.53, K.115, K.116).

MT-16

Kına Havası

Evlerinin önü kavak

Kavaktan dökülür yaprak

Eli kına başı duvak

Ay bacım kınan kutlu olsun

Söyleyen diller tatlı olsun

Bir incecik yol dolanır

Bir apaçık pınar bulanır

Ana besler, eller önenir

Kız anam kınan kutlu olsun

Söyleyen diller tatlı olsun

Evlerinin önü de avlu

Avluda da kır at bağ bağı

Gideceğin yollar kutlu

Kız anam kınan kutlu olsun

Söyleyen diller tatlı olsun

Evlerinin önü iğde

İğdenin dalları yerde

Mevla'm düşürmesin derde

Kız anam kınan kutlu olsun

Söyleyen diller tatlı olsun (K.6, K.7, K.8, K.53, K.115, K.116).

MT-17

Türkmen Kızı

Türkmen kızı Türkmen kızı

İnek saĒar Türkmen kızı

Sen allar giy ben kırmızı

Çıkalım daĒlar başına

Sen gülü topla ben nergisi

Aman Ayşe'm yaman Ayşe'm

DaĒlar başı duman Ayşe'm

Türkmen kızı Türkmen kızı

Hamur yoĒurur Türkmen kızı

Sen allar giy ben kırmızı

Çıkalım daĒlar başına

Sen gülü topla ben nergisi

Aman Ayşe'm yaman Ayşe'm

DaĒlar başı duman Ayşe'm

Türkmen kızı Türkmen kızı

Kirmen eğirir Türkmen kızı

Sen allar giy ben kırmızı

Çıkalım daĒlar başına

Sen gül topla ben nergisi (K.1, K.4, K.7, K.8, K.108, K.115, K.117).

MT-18

Portakal Zeybeği

Portakalım tekerlendi

Yedik sıra şekerlendi

Bal mı sürdün al yanağa

Öptük sıra şekerlendi

Portakalı soyamadım

Yemesine doyamadım

Küçükken bir yâr sevdim

Cilvesine dayanamadım

Portakalım taş üstüne

Kalem oynar kaş üstüne

Ne söylersen baş üstüne

Gel benim zülfü siyahım (K.1, K.7, K.17).

MT-19

Tımbıllı

Şu derenin uzunu amanın aman

Haydi de kıramadım buzunu

Aldım köylü kızını amanın aman

Haydi de çekemedim nazını

Haydi de inci tımbıllı tımbıllı

Kaşı gözü çektirmeli püsküllü

Şu dere baştan başa amanın aman

Haydi de atlarım taştan taşa

Çıkar gelin şalvarı amanın aman

Haydi de yırtarım aştan başa (K.1, K.3, K.4, K.7, K.8, K.108, K.115, K.118).

MT-20

Ak Buğday

Ak buğdayım buğdayım sereyim kurutayım

Zeynep sen buradan geçme ben seni unutayım

O yana da bakma bu yana da bakma

Bana kaş göz oynatma

Dam başında sayacak basıversem kayacak

Sultan diye çağırırsam anan baban duyacak

Dama vurdum çatmayı çağrın gelsin Fatma'yı

Fatma nerden öğrendin böyle göbek atmayı (K.7, K.53, K.118).

MT-21

Ham Çökelek (Geralim hey hey)

Amman amman

Yoğurt gibi ela gözlüm, ayran gibi şirin sözlüm yâr yâr

Gel sarılıp yatalım da çökelek derisine benzer yüzlüm

Sen sizin evde, ben bizim evde oda yan yana

Geralim hey hey!

Geli geliver ah sekerek, boğazına dursun ham çökelek

Amman amman

Küçüğüne aldım üç arşın astar

Büyüğü de oturmuş bacağına şalvarlık ister yâr yâr

Kadir Mevlam her iki avradın acısını birden göster

Yandım Allah yandım iki avradın elinden

Küçüğü küçük de ille koca domuzun dilinden

Geralim hey hey!

Geligeliver ah sekerek, boğazına dursun ham çökelek

Acımdan ölsem içmem bişşegin döğdüğü göğ ayrı
İlle bana hoşmerille bal olsun
Koca keçi kavurmasının üstünde
Hiç olmazsa dört parmacık yağ olsun
Geralim hey hey!
Geligeliver ah sekerek, boğazına dursun ham çökelek (K.7, K.53, K.115.K.118)

MT-22
Mandilli

Bahçeye gel göreyim ağam da yâr yâr mandilli
Haydi, el uzat gül vereyim
Aramızda dağlar var ağam da yâr yâr mandilli
Bilmem seni nasıl göreyim haydi de seni nasıl göreyim
Oynasana oynasana mandilli
Başındaki yazması kandilli
Bahçelerde bir kuzu ağam da yâr yâr mandilli
Haydi, kıvrım kıvrım boynuzu
Sen koyun ol ben kuzu ağam da yâr yâr mandilli
Haydi, kaçırırım şu kızı haydi kaçırırım şu kızı
Oynasana oynasana mandilli
Başındaki yazması kandilli (K.7, K.115, K.115, K.118).

Mâni

Anadolu'nun her yerinde manilere rastlamak mümkündür. Mâniler bulunduğu yere ve söylenme amacına göre değişiklik göstermektedir. Ramazan ayında bekçi ve helasacılar, sokak satıcıları, niyete ve fala bakan kızlar, semai kahvelerinde âşıkler ve mahalli sanatçılar, Hıdrellez ve Nevruza katılan insanlar, saya gezenler, imeceye, sıra gecelerine, düğünlere ve eğlencelere katılanların yerin uygunluğuna göre mâni söylemişler ve mâni atışmaları yapmışlardır (Kaya, 2004, s.39).

İnsanoğlunu etkileyen her türlü olay maninin konusunu oluşturabilmiştir. Bunları şöyle sıralamak mümkündür; aşk, gurbet, kıskançlık, hasret, kırgınlık, tabiat gibi konuları işleyen maniler. Bu

manilerin ilk iki mısrası diğer iki mısra ile bütünlük göstermeyebildiği gibi bir bakıma duygu, düşünce ve hayalin girişini oluşturur. Dinleyenlerin ilgisini çekmeye yarayan bu iki mısradan sonra gelen üçüncü ve dördüncü mısra asıl konuyu vermeye çalışır (Elçin, 2004, s.281).

Mâni söyleme, kuşaktan kuşağa aktarılarak günümüze ulaşmış, atalarımızın deneyimlerinden gelerek zaman içinde değişime uğramış ve biçimlenmiş, belirli kuralları olan, bir gelenektir. Anadolu insanının düşünce yapısını, beğenisini, dertlerini, kıskançlıklarını, özlemlerini, sevgilerini vb. Kültürün duygularla buluşup sergilenişini manilerde buluruz (Artun, 2004, s.111).

Manileri konuları bakımından şöyle sıralamak mümkündür (Artun, 1998, s.89-114).

1. Sevda manileri
2. Gelin-kaynana manileri
3. Askerlik manileri
4. Alkış (dua) manileri
5. Kargış (beddua) manileri
6. Sitem manileri
7. Öğüt manileri
8. Atışma manileri
9. Mektup manileri
10. İçinde yer ve kişi adları geçen maniler
11. Meslek manileri

Bu sınıflandırmadan yararlanarak Mut manilerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

Sevda Manileri

MM-1

Fincamı taştan oyarlar

İçine bade koyarlar

Ben yârime varmazsam

Ardımdan ağıt yakarlar (K.1, K.53).

MM-2

Bir mendil işle yolla

Ucunu gümüşle yolla

İçine beş elma koy

Birini dişle yolla (K.8).

MM-3

Saçımı savurdular

Bağrımı kavurdular

Yardan haber yok diye

Mektupla duyurdular (K.53).

MM-4

Ağaçlarda mazılar

Gönül seni arzular

Yâr aklıma gelince

Yüreciğim sızılar (K.8).

MM-5

Su gelir akmayıla

Taşları kakmayıla

İnsan yâre doyar mı?

Uzaktan bakmayıla (K.93).

MM-6

Göksu akar durulmaz

O yar kalpten kovulmaz

Bakman öyle yüzüme

Sevda derler bulunmaz (K.78).

MM-7

Su gelir bulanarak

Bahçeyi dolanarak

Buna can mı dayanır

Yâr geçti salınarak (K.16).

MM-8

Bir gelin baktı geçti

Akşamın vakti geçti

Zülfünü kement etmiş

Gönlüme taktı geçti (K.19).

MM-9

O yar bakar durulmaz

Buna canım dayanmaz

Gölge geçer önümden

Yârime hiç doyulmaz (K.74).

MM-10

Bir taş attım ağaca

Bir kuş vurdum alaca

Benim bir sevdiğim var

Kaşı gözü karaca (K.8, K.72).

MM-11

Saçları büklüm büklüm

Dudağı sümbül sümbül

Ah eder yanakları

Gamzesi derin derin (K.57).

MM-12

Kadifem pembelidir

Sevdiğim cilvelidir

Sevmek sevmek kolay

Kıymet bilinmelidir (K.49).

MM-13

İki çeşme yan yana

Su içtim kana kana

Seni doğuran ana

Olsun bana kaynana (K.53).

MM-14

Dam başında buturak

Gelin kızlar oturak

Oturaktan ne çıkar

Gelin olup kurtulak (K.6)

MM-15

Susadım su isterim

Bana çeşme gösterin

Çeşme beni kandırmaz

Al yanaktan isterim (K.6, K.52).

MM-16

Çıktım çeşme başına

Yazı yazdım taşına

Gelen geçen okusun

Neler geldi başıma (K.7, K.16).

MM-17

Tekne tekneye bakar

İçinde mallar akar

Benim sevdiğim oğlan

Karşımda istif atar (K.119).

MM-18

Kara kuzgun kagladı

Yuvaları taşladı

Benim yârim kaşlara

Sürme çekti parladı (K.52).

MM-19

İncir incir incelir

Sevdiğim bey bellenir

Ben o beye bakamam

Yar derim pek dillenir (K.81).

MM-20

Menekşe mendil düşe

Bizden size kim düşe

Benim sevdiğim oğlan

Gönlüme düşe... (K.6).

MM-21

Gece çıktım asmaya

Bir de baktım aşşağa

Sevdiğim oğlancağız

Ne eder o meydanda (K.53).

MM-22

Salkım saçak yoncalar

Bu yoncayı kim yolar

Uzun boylu belikli

O kız beni sorgular (K.98).

MM-23

Pamuk pamuk elleri

İnci beyaz dişleri

Sanırım can eriği

Siyah sürme gözleri (K.6).

MM-24

Şerbetlenmiş ballanmış

Yanakları allanmış

Dallarda sincap gibi

Komşu kızım darlanmış (K.16).

MM-25

Beyaz kanatlı melek

Gel bizim ele gidek

Sana durmaz diyorlar

Gel hanemize girek (K.53).

MM-26

Evleri sıra sıra

Koydum kapına çıra

Akşam karanlığında

Yak o yana bu yana (K.8).

MM-27

Dolaptaki siniler

El vurmada iniler

Gurbetteki yârimin

Kulakları çiniler (K.1).

MM-28

Şalı zıbın beden dar

Beni koyup giden yâr

Ezel böyle değildin

Seni bir öğretene var (K.19).

MM-29

Dut yedim tuttu beni

Sevdan kuruttu beni

Ah ne zalim yâr imiş

Çabucak unuttu beni (K.33).

MM-30

Kaleden iniş m'olur

Ham demir gümüş m'olur

Akşam söz verip de

Sabahtan dönüş m'olur (K.23, K.24).

MM-31

Leblebi koydum tasa

Doldurdum basa basa

Yanım sırtım ağrıyor

Yalnız yata yata (K.44).

Gelin-Kaynana Manileri

MM-32

Kekliğim seker ağlar

Tüyünü döker ağlar

Anasız gelin olan

İçini çeker ağlar (K.1).

MM-33

Oy Eleni Eleni

Naptın bizim gelini

Biz gelin heba etmeyiz

Ver şu yeni geleni (K.5).

MM-34

Kaynana kazan kapağı

Görümce kapı köpeği

Ben oğlunla yan yana

Sen kapı dışarı kaynana (K.69).

MM-35

Kaynanam çürük elma

Gelmesin hiç yanıma

Baksın ona kızları

Kokuşmuştur orada (K.9).

MM-36

Kaya başı karlı m'olur

Ala bula terlik m'olur

İki baştan olmayınca

Bir baştan dirlik m'olur (K.8, K.9).

MM-37

Kaynanayı ne yapmalı

Kaynar kazana atmalı

Yandım gelin dedikçe

Altına odun atmalı (K.1).

MM-38

Kaynanam sarı çıyan

Görümcem kara yılan

Sevdiğim ballı kaymak

Dayan yüreğim dayan (K.8, K.9).

MM-39

Oğlumu aldı gelin

Ocağımı yaktı gelin

Ben bilirdim derdini

Oğlum var sustum gelin (K.8, K.9).

MM-40

Kavağın yaprakları

Sarardı budakları

Gelin aldım ham çıktı

Vurdum vurdum ar çıktı (K.1, K.4).

MM-41

İncir toplamam diyor

Sütü yakıyor diyor

Kuru dağlardan gelmiş

Ben bir hanımım diyor (K.53).

Asker Manileri

MM-42

Gözlerle yaş dökerim

Ellerle nakış eylerim

Yârin asker dediler

Ellerde kına beklerim (K.9).

MM-43

Karşıdan akan sular.

Derdime derman sular.

Asker yârim susamış.

Varın yetişin sular (K.2).

MM-44

Asker yolu beklerim.

Günlerime eklerim.

Yârin dönmez dediler.

Yollarını gözlerim (K.49, K.53).

MM-45

Ayağı kanlı postal

Yüreği dağlı pullar

Yar beklemesin demiş

Ne der o diller dağlar (K.1, K.4, K.9).

MM-46

Kaleden indiler

Kağnıya bindiler

Üç günlük güvey iken

Yemen'e gönderdiler (K.8).

MM-47

Harp var dönmez diyorlar

Yüzüme bakmıyorlar

Silah düşmüş elinden

Niçin ses vermiyorlar (K.3).

Alkış (dua) Manileri

MM-48

Yılan akar kamışa

Su neylesin yanmışa

Allah yardım etsin

Yarinden ayrılmışa (K.53).

MM-49

Karınca kararınca

Halk vardı yardımına

Allah yardım etsin

Acı çekip durana (K.18).

MM-50

Kale çınara bakar

Çınardan pınar akar

Allah baksın bu Mut'a

Yoksa bu halk ne yapar (K.32).

Kargış (beddua) Manileri

MM-51

O yana ne bu yana

Var git sen de yoluna

Yolun çıkmasın bana

Sarılasın yılana (K.1).

MM-52

Köprü altında diken

Yaktın beni gül iken

Allah da seni yaksın

Üç günlük gelin iken (K.24).

MM-53

Bölge hududumuz Taş kapı

İçimde sevda hapy

Beni yardan ayıran

Dilensin kapı kapı (K.30).

Sitem Manileri

MM-54

Yağmur yağmışa döndü

Dağlar gümüşe döndü

Dert çektim emek çektim

Elim yunmuşa döndü (K.8).

MM-55

Göksu akar bulanık

Dağlar yanık dolaşık

Kahırlı bağrım yanık

Alnım ak yüzüm yunuk (K.19).

MM-56

Köprü altında testi

Kemer belimi kesti

Eski geçen günlerim
Şimdi aklıma düştü (K.32).

Öğüt Manileri

MM-57
Ev yapma eğlenirsin
Bağ dikme bağlanırsın
Sür koyunu çek deveyi
Çektik sıra beğlenirsin (K.75).

MM-58
Göksu pek bir derindir
Yüzenlere gülendir
Gök gözlü güzel gelin
Sanma eyvahlanırsın (K.108).

Atışma Manileri

MM-59
Şu dağlarda ordu var
Ordu gitmiş yurdu var
Gözlerinden anladım
Sende gönül derdi var (K.8).

MM-60
Ah buğdayım buğdayım
Sereyim kurutayım
Ah gelin buradan geçme
Ben seni unutayım (K.1, K.40).

MM-61

Dam başında durma oğlan

Bıyıkları burma oğlan

Beni sana vermezler

Sen gönlünü yorma oğlan (K.20).

MM-62

Gökte uçan tayyare

Selam söyleyin yâre

Benden ona fayda yok

Bulsun başına çare (K.1, K.5).

MM-63

Bir taş attım dereye

Kız çıktı pencereye

Kız Allah'ın seversen

Al beni içeriye (K.19).

MM-64

Kadifeden yeleğim

Seni sevdim meleğim

Sen de biraz beni sev

Rahat etsin yüreğim (K.16).

MM-65

Deniz ortası mildir

Bizi söyleten dildir

Bir sen söyle bir de ben

Bakalım dertli kimdir (K.16).

MM-66

Bir ay doğar şöyleden

İkindiden öğleden

Senin derdin değil mi

Beni böyle söyleten (K.53).

MM-67

Dam başında durma oğlan

Bıyıkları burma oğlan

Beni sana vermezler

Sen gönlünü yorma oğlan (K.8, K.53).

MM-68

Kale kaleye karşı

Kalenin ardı çarşı

Gel ikimiz kaçalım

Zalim babana karşı (K.114).

MM-69

Gökte uçan tayyare

Selam söyleyin yâre

Benden ona fayda yok

Bulsun başına çare (K.6, K.112).

Mektup Manileri

MM-70

Mektup yazdım köşeli

İçinde gül döşeli

Aylar yıllar oldu da

Ben bu derde düşeli (K.8).

MM-71

Mektup yazdım karalı

Ucu kurşun yaralı

Yıllar geçti üstümden

Gelmedi allı paralı (K.57).

MM-72

Alçacık al mı olur

Sevdiğim el mi olur

Mektubum varmamıştır

Ondan böyle hayli olur (K.53, K.54).

MM-73

Tren gelir öttürür

Dumanları döktürür

Mektup gelir yârimden

Beni azcık bekletir (K.57, K.59).

İçinde Yer ve Kişi Adı Geçen Maniler

MM-74

Dam başında sayacak

Basıversem kayacak

Ümmü diye çağırsam

Yel İremzi duyacak (K.1, K.8).

MM-75

Çayıra çattım çatmayı

Çağırın gelsin Fatma'yı

Fatma nerden öğrenmiş

Böyle göbek atmayı (K.32).

MM-76

Göksu taşar dediler

Gelen geçer dediler

Ölüm diye gerçek varmış

Konar göçer dediler (K.52).

Meslek Manileri

MM-77

Doktor gelir Mut'umdan

Kurtar hastalığımdan

Bu derdim yeter oldu

Ver biraz dermanından (K.52).

MM-78

Muallimin kalemi

Yaktı geçti sinemi

Okul mektep bilmezdim

Gösterdi alfabeyi (K.16).

MM-79

İmam vaaz verir mi?

Söylemesem gelir mi?

Dostum yok, düşmanım çok

Acep duam eder mi? (K.6, K.16).

MM-80

Demir döver ocakta

Kömürleri kucakta
Orak yapacam diye
Vurur bana örsünde (K.7).

MM-81
Çobanım olmaz m'ola
Kavalını çalmaz m'ola
Ben haberi gönderdim
Kuzular ölmez m'ola (K.16).

MM-82
Ekin eker biçilmez
Sılası var bilinmez
Çiftçi olacam deyu
Öküzleri bilinmez (K.1, K.16).

Kına Manileri

MM-83
Çıktım ocak başına
Çağırın dudu kuşuna
Doğan ayın on beşine
Kız anam kınan kutlu olsun (K.52)

MM-84
Ak elleri al gelin
Dudacığı bal gelin
Kınan kutlu, yuvan mutlu
Dilin tatlı olsun gelin (K.53).

Ninni

Türkiye Türkçesinde ninni olarak kullanılan bu söz, ağızlarda, nenni, nen, nenen şekillerinde kullanılmaktadır. Ninniye Kars bölgesinde lalay-nanay, Erzincan ve Erzurum'da elo denir. Ninni terimi bazı bölgelerde farklı anlamlarda kullanılmaktadır, Muğla'da küçük çocuk, Isparta'da oyuncak bebek ve Malatya'da gözbebeği anlamında kullanılmaktadır. Ninni terimi Anadolu'nun çeşitli yörelerinde ninni söylemek, ninni demek, nenni çalmak, nen eylemek, nenen demek şeklinde ifade edilir (Artun, 2004, s.179).

Annelerin yaşantısı, ruhsal durumu, içinde bulunduğu çevre, çocuğa duyduğu hasret ninnilerin oluşumunda önemli rol oynar. Anneler bazen eşinden, kaynanasından, akrabalarından yakınmalarını ninnilerde dile getirirler. Her anne ninni yakabildiği gibi çevresinden duyduğu ninnileri de söyleyebilir (Artun, 2004, s.180).

Ninniler, sadece çocukların uykusunu getirmekle kalmaz, aynı zamanda annelerin duygusal dünyasını yansıtır. Anneler, bu özel şarkılarda çocukları için dileklerini ve duygusal durumlarını ifade ederler. Ancak ninniler daha derinlemesine incelendiğinde, kadının eş, aile büyükleri ve çevresiyle ilişkisine dair iç dünyasını da yansıtır. Ninniler, annelerin çocuklarıyla dertleşip rahatlamasına yardımcı olur ve aile içinde huzuru artırarak mutlu bir yaşamı destekler. Bu da toplumun sevgi ve hoşgörüsüyle bir arada olmasına katkı sağlar (Çıblak Coşkun, 2013, s.512).

Ninniler genellikle mâni dörtlükleriyle söylenir, bununla birlikte birçok farklı şekilleri olan ninnilerde vardır. Manilerin son dizelerini ninni anlatım kalıpları oluşturur. Ninni başında bebeğe seslenme gözlenirken sonunda uyutmayı amaçlayan tekrarlar vardır (Artun, 2004, s.180).

Ninnilerin en önemli özelliği bünyesinde hüküm sözleri ve seslenmeleri bulundurmasıdır. Ninni metni beyit, üçlük veya dörtlükten oluşsun anne son söz olarak ünlem cümleleri veya nidalar ekler. Bunlardan en fazla kullanılanları “E e e e e, ninni kuzum sana ninni, ninni ninni ninni, ninni yavrum ninni, luri luri luri, piş piş piş piş, u u u uy, uyu ninni, uyu yavrum uyu, büyü yavrum büyü” şeklinde sıralamak mümkündür (Kaya, 2004, s.353).

Erman Artun, ninnileri aşağıdaki şekilde tasnif etmiştir (Artun, 2004, s.180).

1. Dinî- kutsal nitelikli ninniler
2. Efsane, ağıt türünden ninniler
3. Dilek ve temenni ninnileri
4. Sevgi ve ilgi anlatan ninniler
5. Övgü ve yergi nitelikli ninniler
6. Şikâyet ve üzüntü anlatan ninniler
7. Ayrılık ve gurbet anlatan ninniler

8. Vaat ninnileri

9. Ninni olarak söylenen tekerlemeler

Biz de bu sınıflandırmadan yola çıkarak Mut ninnilerini dokuz başlıkta topladık.

Dinî – Kutsal Nitelikli Ninniler

MN-1

Ninni diyeyim de uyusun

Allah diyeyim de büyüsün

Hu, hu, Huda demişler

Bir sofraya ekmek yemişler

Daha var mı demişler

Ninni benim yavrum ninni (K.53)

MN-2

Nenni nenni nesi var

Al goyakta sesi var

Benim kızımı koruyan Allahım var

Eee eee eee ee

Nen nen nen nen (K.6).

MN-3

Nenni nenni nenni yek

Kızımın teni ipek

Uyku getirir melek

Salıncağı kelebek

Hu hu hu da nenni (K.52).

MN-4

Benim güzel bebeğim

Uyu da büyü büyü

Melekler gelsin yanına

Gül de gül gül

Eeee eee eee ee

Nen nen nen (K.8).

MN-5

Hızır yoldaşın olsun
Melek kardeşin olsun
Hak seni korusun
Uyu da büyü büyü
Eeeee eee ee
Piş piş piş (K.57).

MN-6

Aslan çıksın karşına
Yol göstere minnağa
Hu hu hu aşkına
Uyu da uyu uyu
Eeee eeee eee
Nen nen nen nen (K.58).

MN-7

Yanakları al al
Gözleri badem badem
Benim annem Havva, babam ise Âdem
Uyur benim bebeğim
Uyur da uyur uyur
Kapatır gözlerini
Büyürde büyür büyür
Eeee eee eee ee
Nen nen nen nen (K.56).

Efsane, Ağıt Türünden Ninniler

MN-8

Kara taşın yazısı
Yere düştü yarısı
Eee ee eee ee
Benim nazlı yavrumun
Kim aldı canını
Nen nen nen nen
Dilim dönmez perişan

Gözlerim kanlı pervan
Annem duymaz sesimi
Duydum yavrum sesini
Nen nen nenn nen
Eee eee eee eeee (K.1, K.8).

MN-9
Şahmerdan uçtu kanatlarını açtı
Yumurtası cebinde
Uyku gelmiş gözüne
Develer hep gökyüzünde
Pamuklar inmiş yere
Uyumuş benim bebeğim
Derelerden geçerken
Eee eee eee e
Piş piş piş piş (K69).

Dilek ve Temenni Ninnileri

MN-10
Dandini dandini dastana
Danalar girmiş bostana
Kov bostancı danayı
Yemesin lahanayı
Eeeee eeee eee
Eeeee eeee eeee ee
Nenn neen nenn nenn
Piş piş piş piş

MN-11
Uyunda büyüsün ninni
Kocaman adam olsun ninni
Okusun okusun ninni

Doktor olsun benim bebeğim

Eee ee ee ee

MN-12

Uyusun da uyansın ninni

Babası gelecek ninni

Gülsün gülsün büyüsün

Mekteplerde yürüsün

Savursun saçlarını

Evlenip barklansın

Eee eee eee ee

Nen nen nen nen (K.18).

MN-13

Dedesı gelecek

Oğluma şeker verecek

Nenesi gelecek

Oğluma fıstan örecek

Babası dönecek

Oğlum büyüyecek

Eee eee eee

Nen nenn nen nen (K.2).

Sevgi ve İlgi Anlatan Ninniler

MN-14

Ninni diyeyim uyusun

Benim aslanım da büyüsün

Kumru yavrum yürüsün

Ninni de yavrum ninni (K.53).

MN-15

Yavrum yatar beşikte

Minik elleri göğsünde

Şıpır şıpır ses gelir

Dudakları içinde

Uzattım ellerimi

Tuttum ellerini

Uyusun benim yavrum

Görecek güzel günleri

Eeeeeee eee ee

Nen nen nen nen (K.54).

MN-16

Uyu da büyü yavrum

Büyü de büyü büyü

Vatana asker ol büyü de büyü

Kızlara sevda ol büyü de büyü

Yollarına pervane ben olam yavrum büyü

Eeee eee ee

Nen nen nen nen (K.4).

Övgü ve Yergi Nitelikli Ninniler

MN-17

Küçücük küçücük elleri

Boğmacık boğmacık kolları

Zemherinin kuşu dilli

Nenni kuzucuğum nenni (K.1).

MN-18

Gözleri bomcuk boncuk

Elleri tombik tombik

Pek akıllı bir bıdık

Kikir kikir kikir der

Fıkır fıkır fıkırdar

Çok neşeli yavrucuk

Eeee

Eee eee

Nen nenn nenn nen (K.53).

Şikâyet ve Üzüntü Anlatan Ninniler

MN-19

Ninni dedim elden aldım

Al değneği daldan aldım

Ben yavrumu güç buldum

Ninni de yavrum ninni (K.54).

Ayrılık ve Gurbet Anlatan Ninniler

MN-20

Yavrumun beşiği çamdan

Yuvarlandı düştü damdan

Şimdi baban gelir dağdan

Ninni benim yavrum ninni (K.3).

Vaat Ninnileri

MN-21

Terlik pabuç alacam

Sokaklarda koşacan

Allı pullu mor yelek

Bebeğime pek gerek

Eeee uyu yavrucum

Nen uyu yavrucum

Eee eee eee ee

Nennn nenn nen (K.67).

Ninni Olarak Söylenen Tekerlemeler

MN-22

Karşı karşı kayalar

Çifte çifte dayılar

Geniş donlu halalar

Ninni yavrum ninni (K.8).

MN-23

Kuzu kuzu me

Bin tepeme

Haydi, gidelim Ayşe teyzeme

Evlerinin önü arpa

Atım yesin kırpa kırpa

Sus hınzırın çocuğu uyu (K.8).

MN-24

Dandili dandili dastana

Danalar girmiş bostana

Kov bostancı danayı

Yemesin lahanayı

Uyusun da büyüsün ninni

Tıpış tıpış yürüsün ninni (K.6).

MN-25

Nenni nenni nesi var

Al benekli fesi var

Akşamları sesi var

Nenni yavrum nenni (K.37).

Ağıt

Ağıt, Türk toplumunda çok eskiden günümüze kadar ulaşmış bir kültürdür. Ağıt yakmanın Türk toplumunda önemli bir yeri vardır. Eski Türklerin üç önemli töreni vardır. Bunlar, “sığır, şölen ve yuğ” dur. İslamiyet’ten önceki döneme baktığımız zaman ünlü bir kişinin ölümünden ardından yapılan ve “yuğ” adı verilen dinsel yas törenlerinde “sagu” denilen şiirler söylenirdi. Anadolu Türkçesindeki ağıt ve bozlak ağıt ile aynı anlamı taşımaktadır. Kökeni ağlamak, bozlamak fiillerine dayanmaktadır (Artun, 2005, s.169).

Türkiye’de genel olarak ağıt şeklinde kullanılan bu söz, bazı yörelerde farklı şekillerde de kullanılmaktadır. Bayatı (Kars), deme (Sivas), deşet (Adana), deyiş (Malatya), deyişet (Samsun), dil (Doğanşar-Sivas), lâvik (Kırşehir), ölgülü (Burdur), sau (Muş), sızılama (Doğu Anadolu), şin (Elâzığ), şivan (Diyarbakır), yakım (İçel-Isparta), yas (Antalya, Balıkesir, Burdur, Karaman, Muğla) (Kaya, 2004, s.259).

İnsan, üzüldüğü zaman acısını söylemek istemektedir. Ağıt bu acının ezgili bir tarifidir. Ağıt yakmak, ağıt söylemek bu acıdan meydana gelmiştir. Ağıtların asıl işlevi ölümlerin ardından söylenmek olsa da asker ağıdı, kına ağıdı ve âşıkların söylediği ağıtlar çeşitli konularda olabilmektedir. Ağıtlar, konularına göre şu şekilde sınıflandırılmıştır (Görkem, 2001, s.171-365).

1. Kişiler için yakılan ağıtlar
2. Sosyal olaylar üzerine yakılan ağıtlar
3. Hayvanlar için yakılan ağıtlar
4. Tabiat ve tabiat olayları için yakılan ağıtlar
5. Mekân-yurt için söylenen ağıtlar

MA-1

Torunu ölen bir kadının yaktığı ağıt

Horoz öttü şafak attı

Gelsenize teyzeleri

Mor kekilli kana battı (K.2).

MA-2

Kocası ölen kadının yaktığı ağıt

Mor dalların mor kalaydı

Ellerin has kalaydı

Ben vardım ovalara

Ekmeyedin boş kalaydı

Bağrım yanık oyuk oyuk

Benim derdim çok büyük

Ölüm geldi meşin kırbaç

Koşun komşular bakın (K.1).

MA-3

Kokar burcu burcu güller

Açıldı bahçede mor sümbüller

Ellerin kınası başının duvağı

Eğildin oldu çamur

Ey güzel yavrum aç gözünü

Geldi anan geçsin sızın

Yanık bağrım param parça

Yok bu derdime hiçbir çare

Sümbül kokar kokun kokun

Aç gözünü yavrum bakam bakam

MA-4

Sevdiğini kaybeden genç kızın yaktığı ağıt.

Derele aşılmaz olmuş

Suları durulmaz olmuş

Benim yiğidim dönülmez olmuş

Ben o yolları nidem nidem (K.8).

MA-5

Yaş geçti düştü dizim

Yoktu hiç kimsede gözüm

Yavrumu verdim toprağa

Doydun mu doymayasıca (K.1, K.2).

8.1.2. Manzum – Mensur Ürünler

Bilmece

Bilmece sözlü halk edebiyatı ürünlerindedir. “İlk bakışta oyun türü sanılır, nitekim bilmeceli oyun türküleri de vardır. Bilmece söyleşenler bir anlamda bilgi yarışına girerler. Bilmecelerde sorular hem biçim hem de deyişlerle özenilerek meydana getirilmiş, özleştirilmiş, söz yaratmalarıdır. Bilmece bir eğlenme aracıdır” (Boratav, 1997, s.109).

Bilmeceler zekâ ve söz oyunlarına dayalı kalıplaşmış sözlerdir. Eğlenmek ve zekâ geliştirmek için söylenen bilmecelerde çözüm çoğu zaman sorulan soruda verilen ipuçlarından yola çıkarak bulunan sözcüktür. Bilmece metniyle çözümü arasında bir ilgi vardır.

Bilmece eğlenme ve eğlenirken öğrenme amacıyla eskiden günümüze kadar halk kültürünün deneyimleri ile zaman içerisinde biçimlenerek günümüzdeki şeklini almış ve belirli kuralları içerisinde, kuşaktan kuşağa aktarılarak günümüze kadar gelmiş bir gelenektir. Bilmecelerde toplumun yaşayışını, düşünme yapısını, ortak beğeni, istek ve kültürünün yansımaları görürüz (Artun, 2000, s.240).

Bilmeceler, biçimleri ya da içerikleri dikkate alınarak çeşitli şekillerde sınıflandırılmışlardır. Biçim bakımından; manzum ve mensur olmak üzere ikiye ayrılırlar.

İçerik ve şekil yönünden ise şu şekilde altı başlıkta sınıflandırılabilir (Artun, 2004, s.192):

1. Cevabı tek olan bilmeceler
2. Cevabı birden çok olan bilmeceler
3. Bilgi ölçen bilmeceler
4. Kelime parçalarının özellikleri üzerine kurulan bilmeceler
5. Şaka, alay üzerine kurulan bilmeceler
6. Cevabı soru içinde olan bilmeceler. Pamuk prenses

Çalışma bölgemiz olan mut ve köylerindeki bilmeceleri manzum ve mensur olarak sınıflandırılmış ve içerik açısından da incelenmiştir.

Mensur Bilmeceler

MB-1

Yedi delikli tokmak bunu bilmeyen ahmak (kafa) (K.7, K.53).

MB-2

Benim bir yorganım var akşam serer sabah toplarım (yıldız) (K.33).

MB-3

Altı göl, üstü gül (gaz lambası) (K.8).

MB-4

Altı tahta, üstü tahta arasında bir karnı bağda (tosbağa -kaplumbağa) (K.52)

MB-5

Şıkır şıkır şıkırdar, her gün banyo yaparlar (kaşık) (K.20).

MB-6

Altı mermer, üstü mermer, arasında bir gelin oynar (dil) (K.52).

MB-7

Derede tekerlek, evde çöker tek (değirmen) (K.76).

MB-8

Kat kat döşek bunu bilmeyen eşek (lahana) (K.102).

MB-9

Alaca mezar dünyayı gezer (göz) (K.9).

MB-10

Yer altında yağlı kayış (yılan) (K.6).

MB-11

Yer altında kırmızı elma (turp) (K.14).

MB-12

Parasını el alır, dumanını yel alır (sigara) (K.7).

MB-13

Uzundur kuyu, dom dom eder suyu (tüfek) (K.52).

MB-14

Dal üstünde kilitli sandık (ceviz) (K.53).

MB-15

Dereye teke bağladım, başını çeke bağladım (tuluk) (K.76).

MB-16

Ay gibi yarım, tuz gibi acı, bunu bilmeyen altı ay gunnacı (sarımsak) (K.1).

MB-17

Kadife yastık içine un bastık (iğde) (K.2).

MB-18

Dallarda sallanır, sallandıkça ballanır (kayısı) (K.53).

MB-19

Çarşıdan alınmaz çuvallara koyulmaz (uyku) (K.67).

MB-20

Çarşıdan aldım bir tane, eve geldim bin tane (K.7).

MB-21

Dağdan gelir takır makır, ayakları demir bakır (öküz arabası) (K.8, K.53).

MB-22

Benim bir evim var sayısız penceresi var (kara çadır) (K.1)

MB-23

Elemez melemez, ocak başına gelemiz (tereyağı) (K.1, K.2, K.6, K.8, K.16).

MB-24

Altı tahta üstü tahta, içinde bir ahraz softa (kaplumbağa) (K.55).

MB-25

Eğri büğrü eğeyi, dama sığmaz güveyi (dere) (K.44).

MB-26

İki göz damım var, ortasında direği var (burun) (K.13).

MB-27

Yol kıyısına sac koydum, geleni gideni aç koydum (ramazan ayı) (K.16).

MB-28

Bizim hanım çok zayıf, gözünün biri kayıp (iğne) (K.1).

MB-29

Bir ana, bir baba, sesleri kaba kaba (havan) (K.19).

MB-30

Han gördüm han gördüm, taştan yapma dam gördüm (mezar) (K.52).

MB-31

Uzun kuyu, tıkırdık suyu (kova) (K.10).

MB-32

Beyoğlu'nun katırı, sallanır bir kütüğü (köprü) (K.39).

MB-33

Başlı sallanır, dibi kıllanır (kirmen) (K.8).

MB-34

Yük üstünde yarım çörek (ay) (K.86).

MB-35

İstanbul'da aş pişti, kokusu buraya düştü (mektup) (K.52).

MB-36

Benim bir kuyum var, iki türlü suyum var (yumurta) (K.55).

MB-37

Kıvrım kırtık, ortası yırtık (kulak) (K.3).

MB-38

Evden eve al gelin, alın onu bakın gelin (ateş) (K.2).

MB-39

Yer altında ak bıyık (soğan) (K.19).

MB-40

Uzundur, kocadır, öbek öbek yücedir (dağ) (K.22).

MB-41

Dokunsan ağlar, pamuk pamuk dağlar (bulut) (K.52).

MB-42

Bir savurdum ağladı, karaları bağladı (bulut) (K.42).

MB-43

Çalı içinde sakar oğlak (çiğdem) (K.52).

MB-44

Dört ayaklı, bir kulaklı (senit) (K.16).

MB-45

Gözleri var cam cama, bak şu bıyıklı amcama (kedi) (K.76).

MB-46

Ne tarladır ne ova, içi dolu mavi kova (deniz) (K.7).

MB-47

Gökten iner sık sık, cama vurur tık tık (yağmur) (K.76).

MB-48

Al amcana amcana, koy bu kılları ona (kıl çul).

MB-49

Kırk gün gelin ettik, kırk birinde viran ettik (sarımsak) (K.1, K.2, K.6, K.7).

MB-50

Komşular komşular, iğnelerim ne ağlar (ip) (K.2).

MB-51

Vardık Mut dağına, bir dert çıktı başıma (hastane). (K.8, K.16).

MB-52

Derinden akar bilinmez, gözleri pek güzeldir geçilmez (Göksu nehri) (K.7, **K.18**).

MB-53

Uzun uzun kavaklar ucunu budamışlar (sonbahar). (K.100).

MB-54

Cam cama idi cama, vurdular bizim cama (yağmur) (K.18).

MB-55

Yedi pınar, dört çınar (Mut Çınaraltı- Karacaoğlan parkı)

MB-56

Dökülür yapraklar, içinde ballı kaymaklar (cennet meyvesi) (K.53).

MB-57

Bir sağına bir soluna ortası kalmış bakraçta (yoğurt) (K.17)

MB-58

Tadına doyulmaz beyaz altına kıyılmaz (Kaymak). (K.17).

MB-59

Karıncalar üşüştü, beyaz gelin büzüştü (şeker) (K.4).

MB-60

Sarı pekmez, yemesine kıymet yetmez (bal) (K.53).

MB-61

El üstünde kaydırmaca (sabun) (K.6, K.7, K.9).

MB-62

Dil üstünde kaydırmaca (dondurma) (K.7, K.12).

MB-63

Sıra sıra odalar kapımızı kim çalar (diş) (K.5).

MB-64

Yamaçtan akar sular, içinden bademler bakar (gözyaşı) (K.49).

MB-65

Kara yılan kararmış, inmiş ovayı dolanmış (saç) (K.16).

MB-66

Art ardına dolambaç, saklanamam benden kaç (merdiven) (K.54).

MB-67

Dışı tıngır tıngır, içi bılgır bılgır (yemiş- incir) (k.53).

MB-68

Sarı saçlı sarı Fatma, kalburuma basma (saman) (K.9).

MB-69

Yumuş yumuş yumuşacık, azıcık beyaz, azıcık aş (kuzu) (K.16).

MB-70

Beyaz ölüm, beyaz zulüm (kar) (K.16).

MB-71

Minicik elma içi çekirdek dolma (alıç) (K.8).

MB-72

Mavi atlas bakınca kanlar akmaz (gökyüzü) (K.124).

MB-73

Davet verir beş kere, gitmesi herkese (ezan)

MB-74

Beş tane değişik can eklenir sallanır dal (parmaklar) (K.7).

MB-75

Önce kırmızı sonra yeşil, zıtlıkları aklından devşir (menengiç- çıtlık) (K.7).

MB-76

Azar azar alır, çok çok verir (kumbara) (K.5).

MB-77

Çiçekli böcekli etrafı saçaklı (yazma) (K.123).

MB-78

Yakar ama ateşi yok, derdi çok dermanı tek (aşk) (K.8).

MB-79

Küçücük fişicik içi dolu turşucuk (limon) (K.1, k.7, K.8).

MB-80

Yakar yıkar eli yok, söndürmeye gücü yok (dil) (K.1, K.2, K.6).

MB-81

O olmasa Mut yanar (Mut Çınaraltı) (K.7).

MB-82

Yük üstünde yarım çörek (ay dede) (K.52).

MB-83

Uzaktan baktım bir taş yanına vardım dört ayak bir baş (kaplumbağa) (K.52).

MB-84

İncecik beli, elimin eli (çatal) (K.52).

MB-85

Allah'ın işi karnında dişi (kabak) (K.52).

MB-86

Üstünde çimen biçilir, altında bunar içilir (koyun) (K.52).

MB-87

Bıddiyi biyli, götü tüylü (Keçi) (K.52).

MB-88

Karnım karnına zor buldum eline (değirmen) (K.52).

MB-89

Şoförün her gün gördüğü, çobanın ara sıra gördüğü, Allah'ın görmediği şey nedir (meslektaşı) (K.52).

MB-90

Türk eşeği, başı aşağı (patlıcan) (K.52).

MB-91

Tarlası beyaz ekini kara, elle ekilir dille biçilir (mektup) (K.52).

MB-92

Öte yüzü beri yüzü keklik izi (kitap) (K.52).

MB-93

Aklı karalı birbirine sıralı (darı) (K.52).

MB-94

Kırk kardeşi tutmuşlar bir kutuya katmışlar hepsini tek tek yakmışlar (kibrit) (K.52).

MB-95

Kuyruklu kumbara zehre taşır ambara (kaşık) (K.52).

MB-96

Kara kartal değil, uçar kuş değil yüklüyken iki ayağıyla gider boşluğa dört ayağıyla gider (Bok böceği) (K.52).

MB-97

Bağlasan gider çek sen durur (çarık) (K.52).

MB-98

Dedem gider köyüne çanağını düze düze (asa) (K.52).

MB-99

Çalı başı çan acık içi dolu tanecik (nar) (K.52).

MB-100

Çalı başı gök boncuk (çıtılık menengiç) (K.52).

MB-101

Ala koyak üstünde sıradalar (kaş göz) (K.52).

MB-102

Bir sürü eşeğim var kuyruğunu koparmazsan içeri girmez (üzüm) (K.52).

MB-103

Zengin cebine Katar fakir dışarı atar (sümük) (K.52).

MB-104

Hat kapağı hut kapağı hem azık katığı hem göt kapağı (koyun kuyruğu) (K.52).

MB-105

Gak gak gaklar ince ince doğurur (çıkırık) (K.52).

MB-106

Çin çin hamam kubbesi tamam, bir kız aldım babası imam (saat) (K.52).

MB-107

Tıngır leğen, tıngır saç, elim hamur karnım aç (oruç) (K.52).

MB-108

Aydan eğri, biberden acı, bunu bilmeyen kunnacı (sarımsak) (K.52).

MB-109

Ak kesmesin yaprağı yaprağından çok toprağı (küncü) (K.52).

MB-110

Ektiğim nohut bitti söğüt yaprağı elma kendisi armut (pamuk kozası) (K.52).

MB-111

Peygamber akli, aldı boğazına taktı altı gözlü on ayaklı (çift süren) (K.52).

MB-112

Takılalım takılar takı benim elimde başı sallanır kökü benim elimde (ekin derme) (K.52).

MB-113

Dışı katık içi kütük (zeytin) (K.52).

MB-114

Sarıca oğlan sarkar durur düşeceğim diye korkar durur (kayısı) (K.53).

MB-115

Lap lap lap üstüne en küçüğü onun üstüne (sığır boku) (K.52).

MB-116

Yapılmamış duvar üstünde doğmamış çocuk oturur (yalan) (K.52).

MB-117

Altı tastır, üstü tastır, sıtma tutmuş iyi bastır (Yoğurt çalma) (K.52).

MB-118

Yeraltında cüllülü tavuk (patates) (K.52).

MB-119

Hat dedim hut dedim var oraya yat dedim (süpürge) (K.52).

MB-120

Çıktım gittim anaya elim battı kınaya (ekin dudu) (K.52).

MB-121

Çıktım gittim tepeye yular vurdum spaya (çuvaldız) (K.52).

MB-122

Evden eve allı gelin (ateş) (K.52).

MB-123

Evden eve köçekli deve (tuz taşı) (K.52).

MB-124

Evden eve dingil top (fare) (K.52).

MB-125

Sekicikten sektim 12 yumurta döktüm (ekmek bezesi) (K.52).

MB-126

Benim bir sürü çocuğum var akşam sabah banyo yapar (kaşık) (K.52).

MB-127

Dedem donunu ters giymiş (tarla) (K.52).

MB-128

Eğri gider, büğrü gider, Silifke'ye doğru gider (Göksu) (K.52).

MB-129

Kıvrım kıvrım kıldala bunu bilmeyen budala (sepet) (K.52).

MB-130

Alaca mezar dünyayı gezer (göz) (K.52).

MB-131

Çatırdamadan çama çıkar (karınca) (K.52).

MB-132

Allah yapar yapısını demir açar kapısını (karpuz) (K.52).

MB-133

Deri içi deniz bunu bilmeyen domuz (tuluk) (K.52).

MB-134

Ağacı oydu içine dünyaya koydum (televizyon) (K.52).

MB-135

Yer altında sakallı baba (soğan) (K.52).

MB-136

Yazın ile güzün arada bir çiçek açılır, ölüye farz diriye sünnet (pamuk) (K.52).

MB-137

Dünyayı örter denizi örtmez (kar) (K.52).

MB-138

Karanlık yerde kadı bğüyür (osuruk) (K.52).

MB-139

Ben giderim o gider yanımda tintin eder (gölge) (K.52).

MB-140

Dışı var içi yok tokmak yer suçu yok (davul) (K.52).

Manzum Bilmeceler

MB-141

Çın çınlı hamam

Kubbesi tamam

Bir gelin aldım

Babası imam (saat) (K.54).

MB-142

Bayan uyandı

Cama dayandı

Cam kırıldı

Kana boyandı (kara dut) (K.2).

MB-143

Biz biz idik, biz idik

Otuz iki kız idik

Ezildik, büzüldük

Bir araya dizildik (diş) (K.6, K.7).

MB-144

Al üstüne al bağlar

Mor üstüne mor bağlar

Kasap değil kesen ağlar (soğan) (K.53).

MB-145

Bir dedem var metten

Sakalları etten

Şimdi gelir görürsün

Güle güle ölürsün (hindi) (K.124).

MB-146

Adın Abbası

Yeşildir cübbesi

Bunu bilmeyen

Eşek sıpası (cami) (K.7).

MB-147

Sarı sarı sarardı

Siyah çizgilere boyandı

Sinirlendi sivrildi

Sonra canından oldu (bal arısı) (K.3).

MB-148

Vakitsiz ezan okur

Camiye mekik dokur

Namaz kıldırılmaz amma

Kiblede sela okur (horoz) (K.123).

MB-149

Kulakları dikine

Her gün gider ekine

Ekinleri yenile

Yine düştü peşime (tavşan) (K.6, K.7).

MB-150

Sazı ardıçta asılı

Aklı sıla da takılı

Bir yanık türkü okur

Adı Mut'ta sakılı (Karacaoğlan)

MB-151

Sular akar yüksekten

İnip gelmesi zahmetten

Cennete gider yolları

İş cehennemden geçmekten (Yer köprü şelalesi) (K.7).

MB-152

Kara kara odalar

İçini kim sorgular

Nefes alamaz bocalar

Soğuk değil pek sıcak (soba borusu) (K.122).

MB-153

Çarşıda yedi tepeli

Gönlümün asil bekçisi

Pek bir endamlı pek heybetli

Türkiye'min yüksek sesi (jandarma) (K.16).

MB-154

Yüksek yüksek tepeler

Alttan hızlı girmeler

Karanlıkta pek loş

Koş dizlerim koş (apartman) (K.11).

Atasözü

Eskiden günümüze kadar atalarımızın söylediği sözlerin, zaman içerisinde söylenenini kaybederek günümüze gelmesine vesile olan sözlü edebiyatın bu koluna, atasözleri denir. Atasözleri bir ulusa aittir ve uzun yıllar boyunca deneme ve gözleme dayanarak gelmiş, kelimeleri ve kelimelerinin yerleri değiştirilemeyen halka mal olmuş sözlerdir. Atasözleri halk edebiyatı türü içinde bağımsız bir şekilde söylenemez. Atasözlerinin kullanılması için düz konuşma arasında ona uygun bir yerin olması gerekir. Masal veya türkü gibi durup dururken söylenmez. Atasözü düz konuşmadan farklıdır. Onların bir takım ayırıcı nitelikte biçim ve içerik özellikleri vardır. Bu özellikleri, kısalık, kesinlik ve anlama verdiği özde saklıdır (Boratav, 1997, s.152).

Atasözleri, söylenmeye başladıkları zamandan itibaren, zaman içerisinde değişikliğe uğrayarak gelmiş ve zamanla ilk söyleyenleri unutulmuştur. Bununla birlikte zamana yenik düşen ve unutilan atasözleri de vardır. (Artun, 2004, s.254-255).

Mut ve köylerinden derlenen atasözleri, alfabetik sıra gözetilerek aşağıda sıralanmıştır:

-A-

MAS-1

Acıkan doymam, susayan kanmam sanır (K.7)

MAS-2

Acılı başta akıl olmaz (K.123).

MAS- 3

Acıyan yer başka, acıkan yer başka (K.8).

MAS-4

Aç tavuk buğday ambarı yarar (K.6).

MAS- 5

Açık yaraya tuz ekilmez (K.2).

MAS-6

Adam sandım eşeği kaba serdim döşeği (K.1).

MAS-7

Ağır taşı ne yel alır ne de sel (K.1, K.2, K.6, K.8).

MAS- 8

Ağlatan gülmez, ah alan onmaz (K.8, K.9).

MAS- 9

Ağustosta biten darıdan, kocasından sonra kalkan karıdan, sahibini sokan arıdan hayır gelmez (K.1, K.6).

MAS-10

Ay doğunca mezardan, haziranda yılandan, ramazanda imamdan kaç (K.7, K.9).

MAS- 11

Ay dolanır aşağıya, sakalı yukarıya, dedem diye sarılma her sakallıya (K.123).

MAS- 12

Akılsız köpeği yol kocatır (K.7, K.8, K.16).

MAS- 13

Akmazsa damlar (K.8).

MAS- 14

Al kahpenin kızını, alma kızının kızını sürer ebesinin izini (K.124).

MAS-15

Alçak yere yatma sel alır, yüksek yerde yatma yel alır (K.53).

MAS- 16

Altın pas tutmaz, deli yas tutmaz (K.52).,

MAS- 17

Anamın adı, ağzımın tadı (K.2, K.3, K.4, K.7).

MAS- 18

Akasyadan odun olmaz, Yörük kızından kadın olmaz (K.8).

MAS- 19

Azıcık aşım ağrısız başım (K.2).

MAS- 20

Abdestsiz hocaya namaz dayanmaz (K.3, K.53).

MAS- 21

Ağrıyan diş ya karın ağrıtır ya baş (K.8, K.16).

MAS- 22

Asıl azmaz bal acımaz acırsa ya acır kökü ayrandır (K.7).

MAS- 23

Anlı ak olanın lak lakla işi olmaz (K.9).

MAS- 24

At bulunur meydan bulunmaz (K.22).

MAS- 25

At ölür eyeri kalır, Yiğit ölür meydan kalır (K.16).

MAS- 26

Atın ölümü arpadan olsun (K.3).

MAS- 27

Azdan artmaz dişten artar (K.1).

MAS- 28

At ile avrat yiğidin bahtına (K.20).

MAS- 29

Ata da soy ite de soy gerek (K.53).

MAS- 30

Atın iyisi alayda, kabın iyisi kalayda belli olur (K.7).

MAS- 31

Attan düşene yorgan döşek, eşekten düşene kazma kürek (K.9).

MAS- 32

Av avlayanın, kemer bağlayanın (K.2).

MAS- 33

Avradı olmayanın aklı da olmaz (K.3).

MAS- 34

Aklı baştan alır ise aşk alır, gerisi döner durur aç kalır (K.16).

MAS-35

Avrat var arpa unundan aş yapar, avrat var buğday unundan keş yapar (K.2).

MAS- 36

Öküzün iyisi harmanda, avradın iyisi mutfakta belli olur (K.1, K.2, K.8).

MAS- 37

Ayıya oyna demişler, her yeri devirmiş (K.67).

MAS- 38

Avradın mandalı cebinde olur (K.80).

MAS- 39

Acısı olmayanın gülüşü olmaz (K.4).

MAS- 40

Armutun iyisini ayılar, kadının iyisini imamlar seçer (K.2).

-B-

MAS-41

Babasız ev ateşsiz küle benzer (K.16).

MAS- 42

Baş başa bakar, baş padişaha bakar (K.1).

MAS- 43

Babasız uşak, yularsız eşek (K.9).

MAS- 44

Bakarsan bağ olur bakmazsan dağ olur (K.6, K.7).

MAS- 45

Boyu uzun aklı kısa, saçı karıştırma buna (K.8).

MAS- 46

Bostana girmiş sana komşum ile kötü olma (K.3).

MAS- 47

Bağ bostan olur, bostan bağ avradın sultan olursa (K.19).

MAS- 48

Burnu sivri olanın burnunu kırarlar (K.2).

MAS- 49

Balı ağzına çalmayla dil tatlanmaz (K.2).

MAS- 50

Bilmezsek edeceğin işi kalk komşuna bak (K.7, K.9)

-C-Ç-

MAS- 51

Çok söyleme arsız olur, aç koyma hırsız olur (K.8, K.11)

MAS- 52

Can çıkmayınca huy çıkmaz (K.3, K.6, K.8).

MAS- 53

Çalı dibini dolanmayla karın doymaz (K.53).

MAS- 54

Çıkrık durmayınca iplik uzamaz (K.19)

-D-

MAS- 55

Darı unundan baklava, erik ağacından oklava olmaz (K.54).

MAS- 56

Dağda gezen keçinin ağaca çıkan oğlağı olur (K.63).

MAS- 57

Darın bereketli ise harmanda, karın güler yüzlü ise çocukların iyi huylu ise düğün senin evinde gir oyna çık oyna; harmanı yel almışsa karın turşu suratlıysa çocukların laf anlamazsa cenaze senin evinde gir ağla çık ağla (K.53, K.54).

MAS- 58

Dertlinin söylediğini deli söylemez (K.7).

MAS- 59

Dertliye akıl veren çok olur (K.67).

MAS- 60

Deve ırak gezse de birbirini gözetir (K.52).

MAS- 61

Duymayanın görmez çocuğu olur (K.63).

MAS- 62

Dili sivri olanın seveni olmaz (K.65).

MAS- 63

Deliye her gün bayram (K.16).

MAS- 64

Dinleyen söylemez, söyleyen dinlemez (K.17).

MAS- 65

Demiri döverler arsıza söverler (K.63).

-E-

MAS- 66

El elin eşeğini ıslık çalarak arar (K.1, K.2, K.7).

MAS- 67

El delisiz, yol çalisız olmaz (K.17).

MAS- 68

El alem deliye hasret biz akıllıya (K.7).

MAS- 69

El ele arpa ekiverir, tutar sarpa ekiverir (K.32).

MAS- 70

El eli yur, el de döner yüzü yur (K.8).

MAS- 71

El kadar kocası olanın harman yeri kadar yeri olur (K.2).

MAS- 72

El oğlu oğul olmaz, çam püründen ağıl olmaz (K.53, K.54).

MAS- 73

El kızı kız olmaz, ocağında aş olmaz (K.53, K.54)

MAS- 74

El, adamı kayadan atar, gümbürtüsüne bakar (K.55).

MAS- 75

Eli hamur ovalar, gözü dana kovalar (K.48).

MAS- 76

Eli oynaşta gözü kumaşta (K.54).

MAS- 77

Erken kalkan yol alır (K.1, K.4, K.8).

MAS- 78

Erken yanan ocak küllü olur (K.1, K.8, K.9).

MAS- 79

Eşikten atlamayan eşekten, söz dinlemeyen çocuktan hayır gelmez (K.16, K.17).

MAS- 79

Eserse kış yeli yağmur getirir, eserse poyraz dert götürür (K.8).

-H-

MAS- 80

Hatırı yıkılmaz, önüne çıkılmaz (K.15).

MAS- 81

Haziranda ekilen darı, ağustosta oğullayan arı, kocasından sonra kalkan karı yaramaz (K.7).

MAS- 82

Her işçinin bir başçısı olur (K.47).

MAS- 83

Haktan gelene hal çare bulunmaz (K.16, K.117).

MAS- 84

Halden anlamayana sual sorulmaz (K.3, K.52).

MAS- 85

Has bacanın dumanı kara olur (K.54).

MAS- 86

Her şeyin yenisi dostun eskisi iyidir (K.73, K.74).

MAS- 87

Herkes kaşık yapar ama sapını ortaya getiremez (K.73)

MAS- 88

Hasta bucakta çorbası kalır kucakta (K.16)

MAS- 89

Hâkimin karınsa vah haline tüh haline (K.3).

-I-İ-

MAS- 90

Isıracak köpek dişini göstermez (K.1, K.2, K.6, K.8).

MAS- 91

İki odun üşütür, üç odun tutuşur (K.9).

MAS- 92

İki kokuşuk birbiriyle buluşuk (K.6).

MAS- 93

İnsanın yere bakanından suyun sessiz akanından korkulur (K.53, K.54).

MAS- 94

İt ite buyurur it de kuyruğuna buyurur (K.1, K.3, K.9).

MAS- 95

İyilik etme kele, varır söyler ele (K.4).

MAS- 96

Istarı dokurlar içine bade koyarlar (K.8).

MAS- 97

İnek möö demesinden değil, keçi melemesinden kork (K.16)

MAS- 98

İncili kaftan içinde fareler oynar (K.17).

-K-

MAS- 99

Kel bıçak ele, kel avrat dile (K.13).

MAS- 100

Kenarına bak bezini al, anasına bak kızını al (K.41).

MAS- 101

Kimse ayranım ekşi demez (K.32).

MAS- 102

Kızını dövmeyen dizini döver (K.1).

MAS- 103

Kızını sahip çıkmazsan ya davulcuya ya zurnacıya kaçar (K.2).

MAS- 104

Karını sen sevmezsen el sever (K.63).

MAS- 105

Koca karının sonu ölüm, genç kızın sonu gelin (K.9).

MAS- 106

Körle yatan şaşı kalkar (K.4, K.6, K.16).

MAS- 107

Kırbacı yiyen at şaha kalkar (K.18).

MAS- 108

Kuşa süt nasip olsa, anadan olur (K.53).

MAS- 109

Korkan kedi fareyi köpek sanır (K.4).

-M-N-

MAS- 110

Mermer taştan, hürmet iki baştan (K.7).

MAS- 111

Mektubun ucunu yakarlar, dosta haber salarlar (K.1)

MAS- 112

Me demeyen keçiden değil, melemeyen koyundan kork (K.53).

MAS- 113

Meşin kırbaç dibinden ses verir (K.75).

MAS- 114

Memuru sosyete avrat, köylüyü de kuru inat öldürür (K.19).

MAS- 115

Namazda gözü olmayanın ezanda kulağı olmaz (K.25).

MAS- 116

Nasılsın diyeni değil, geliyorum diyeni seç (K.24).

-O-Ö-

MAS- 117

Oğlan babasından öğrenir çatal düzmeyi, kız anasından öğrenir sokak gezmeyi (K.9).

MAS- 118

Olacakla öleceğe çare yok (K.7, K.9, K.15).

MAS- 119

Odunu beş vur, ortasını deş vur (K.8).

MAS- 120

Oğlan babadan, kız anadan görmeyince olmaz (K.1, K.8).

MAS- 121

Ocağın külleri, savurun gitsin elleri (K.1).

MAS- 122

Ölenin arkasından gıybet edilmez (K.53).

MAS- 123

Örgülü saç ne tarak ister ne baş (K.1, K.2).

MAS- 124

Öküzün iyisi harmanda evladın iyisi yaşlılıkta belli olur (K.85).

MAS- 125

Övme oğlunu gelin almayınca, övme kızını damat görmeyince (K.6).

MAS- 126

Ömrüm uzun deme, beyaz fıstanı tez giyme (K.124).

-S-Ş-

MAS- 127

Sofu soğan yemez, bulsa kabuğunu da komaz (K.1, K.3).

MAS- 128

Samanın alevi tez geçer (K.124).

MAS- 129

Susuz köpek dil çıkartır (K.2).

MAS- 130

Sessiz atın çiftesi pek olur (K.2, K.7, K.8).

MAS- 131

Sakin sakin durandan götü yere yakından kork (K.1, K.2).

MAS- 132

Şakası sert olanın içinde dert olur (K.65)

MAS- 133

Şahinin uçuşu yüksek avı dert olur (K.16).

-T-

MAS- 134

Tarlada izi olmayanın harmanda gözü olmaz (K.53).

MAS- 135

Tarlanın taşlısı, ineğin öküz başlısı, kızın uzun saçlısı makbuldür (K.53).

MAS- 136

Tavuğun çift yumurtlayanı horoz görmez kış günü (K.124).

MAS- 137

Tilkinin boynu içinde kuyruğu süpügelikte (K.123).

MAS- 138

Tavuk çalan kurdu köpekler ellemez (K.16).

MAS- 139

Tıslayan yılandan korkulur (K.1).

MAS- 140

Teneşir patlamayanı toprak paklar (K.3).

MAS- 141

Tencere dibin kara yalancı ondan kara (K.8).

-U-

MAS- 142

Uzun uzun çamlı dağlar, herkes ölüsüne ağlar (K.15).

MAS- 143

Uzun uzun uzanır aksamaları dolanır (K.124).

MAS- 144

Ulalı fistanlar ne yapsın bunları bey kızlar (K.123).

MAS- 145

Ulu olur çamların rüzgârı (K.3).

MAS- 146

Uluşan köpekler ölüm getirir (K.17).

-V-Y-Z-

MAS- 147

Varlıklı kocadan, erken öten horozdan hayır gelir (K.53).

MAS- 148

Veli oldum diye Gezer aklımızı ezberler (K.1).

MAS- 149

Yaramdan ölmedim de sorandan öldüm (K.6, K.9).

MAS- 150

Yemeden içesin gelir, konmadan göçesin gelir (K.53).

MAS- 151

Yaraya tuz basılmaz (K.54).

MAS- 152

Yavuklusu olanın gönlü aç kalmaz (K.8).

MAS- 153

Yiyen ağız utanır (K.6).

MAS- 154

Yaramdan değil sorandan usandım (K.53).

MAS- 155

Yünlü koyun yoluma, engin eşek binmeye uygundur (K.53).

MAS- 156

Zinciri kuyuya atanlar seslenmeden bakarlar (K.124).

MAS- 157

Zincire vurulan ayaklar kalktılar baş oldular (K.1).

MAS- 158

Zehir akıtanlar, akıtmadan baktırlar (K.2).

Deyim

Günlük yaşantımızda sıklıkla başvurduğumuz ve anonim halk edebiyatında önemli bir yer tutan anlatımlara deyimler denilmektedir. Deyimler atasözleri gibi öğüt vermezler. Genellikle master halinde bulunurlar. Türkçe sözlükte genellikle gerçek anlamında ayrılarak ilgi çekici bir anlam taşıyan kalıplaşmış anlatımlar olarak tabir edilmektedir. (TS, C.I, 1988, s.368)

Deyimlerin özelliklerini biçim ve kavram özellikleri olarak iki alt başlıkta incelemek mümkündür.

Biçim özelliklerine göre;

1. Sonları bir mastarla biten deyimler
2. Cümle şeklinde görünen deyimler
3. Bu iki şekle girmeyen ekle türetilmiş kelime biçimindeki deyimler (Güleç, 2002, s.31).

Kavram özelliklerine göre;

1. Mecaz anlamlı deyimler: Asıl anlamlarıyla ilgisi olmayan, mecazi bir anlam ifade eden deyimlerdir.

2. Mecaz anlamı yanında gerçek anlamını da ifade eden deyimler: Bazı deyimler asıl anlamlarında büsbütün sınırlanamazlar, yerine göre kendi anlamlarını da ifade edebilirler.

3. Gerçek anlamını ifade eden deyimler: Bazı deyimler sadece sözlük anlamlarında kullanılırlar, başka bir anlam taşımazlar (Güleç, 2002, s.30).

Mut ve köylerinden derlenen deyimler şunlardır:

-A-

MD-1

Abdestsiz hocaya namaz dayanmaz (K.7, K.119).

MD-2

Akarı kokarı olmamak (temiz, sağlıklı olmak) (K.6).

MD-3

Ala sulu olmak (yemeğin tam pişmemesi) (K.4).

MD-4

Allem kalem etmek (yalan dolanla işleri yoluna koymak) (K.124).

MD-5

Altı yok pabuç gibi sürünmek (sıkıntı çekmek) (K.23).

MD-6

Ateş almak (aceleci davranmak) (K.17).

MD-7

Atın dorusu yiğidin delisi olmak (cesur olmak) (K.4).

MD-8

Attığı taş yerine varmak (iş rast gitmek) (K.16).

MD-9

Avurdu yelli olmak (yalan söylemek, palavracı olmak) (K.44).

MD-10

Ayın beyin olmak (çok şaşırmak, bir hoş olmak) (K.63).

MD-11

Arpa gibi tanelenmek (bir oyana bir buyana savrulmak) (K.63).

MD-12

Azıcık aşım ağrısız başım (kimsenin nazını kahrını çekmemek azla yetinmek) (K.1, K.3, K.8)

MD-13

Akşamın hayrı sabahın şehrinden iyidir (akşam yola çıkmak iyi değildir) (K.75).

MD-14

Akla pakla koynunda sakla (diğer verilen şeylerin temizliği) (K.78).

-B-

MD-15

Babal atmak (sözle vasiyet etmek) (K.1, K.7, K.8, K.16).

MD-16

Başa kakmak (yapılan iyiliği yüze vurmak) (K.73).

MD-17

Başı diniz olmak (sakinleşmek) (K.16).

MD-18

Belere kalmak (şaşıarak bakakalmak, ölmek) (K.46).

MD-19

Beygir seyittirmek (konuşan birinin sözünü kesmek) (K.16).

MD-20

Beyni zingirdemek (dünyası kararmak) (K.13).

MD-21

Bola sele kullanmak (bol bol kullanmak) (K.2).

MD-22

Böcünün dölü (yaramazlık yapan çocuk için kullanılır) (K.8).

MD-23

Bulup buluşturmak (denkleştirmek, zor da olsa temin etmek) (K.19).

MD-24

Burnundan solumak (sinirli olmak) (K.14).

-C-Ç-

MD-25

Canı burnuna çıkmak (sabrı tükenmek) (K.65).

MD-26

Canı çekmek (arzulamak) (K.16).

MD-27

Cayırada düşmek (birdenbire kaçmak) (K.53).

MD-28

Cayırtı çökmek (hayvanların gürültüyle kaçması) (K.75).

MD-29

Cazılayıp gitmek (çekip gitmek) (K.64).

MD-30

Cebi tırnak acısı dolmak (cebinden çok para çıkmak) (K.17).

MD-31

Ciciği tutmamak (çok yorulmak) (K.18).

MD-32

Cinini dermek (gönlünü almak) (K.6, K.7, K.8, K.16).

MD-33

Culuğu çıkmak (çok terleyip ıslanmak) (K.54).

MD-34

Çatak pancarı gibi kızarmak (suçlular ya da güzel kızlar için söylenir, yanakların al al olması) (K.1, K.3).

MD-35

Çirpiştirmek (hafifçe dövmek) (K.1, K.2, K.7, K.16).

-D-

MD-36

Dayfalmak (bunalmak) (K.2, K.5).

MD-37

Daralmak (bunalmak) (K.2, K.5).

MD-38

Darlanmak (birisi tarafından bunaltılmak) (K.63).

MD-39

Değme birisi olmak (saygın, değerli biri olmak) (K.16).

MD-40

Deveye diken insana küfreden (yarar) (K.63).

MD-41

Dığdığının dığdığı (çok uzaktan tanıdık birisi) (K.6, k.53).

MD-42

Dış dolaşmak (aldırmamak, ilgilenmemek) (K.1, K.2, K.5, K.8, K.9).

MD-43

Dingede düşmek (çok korkmak) (K.6, K.9).

MD-44

Dişini geçirmek (gücünü kabul ettirmek) (K.53).

MD-45

Dili güllü olmak (içinde bir sevginin olmaması ama dilinde varmış gibi göstermesi) (K.2, K.6, K.8).

MD-46

Domalan gibi dombalamak (şımarmak) (K.8).

MD-47

Dünya şeytanı (her türlü kötülüğü yapabilecek olan insan) (K.9, K.17).

MD-48

Dünyanın kaçığı (her şeyi yapabilecek insan, deli) (K.18, K.19).

MD-49

Düz yolda sivri bela (beklenmedik bir aksilik) (K.20).

MD-50

Düşmez kalkmaz bir Allah (her insanın başına iyi ve kötü şeyler gelebilir, tek Allah'a hiçbir şey olmaz) (K.16).

-E-

MD-51

Eciği cücüğü (küçük büyük herkes) (K.8).

MD-52

Efil efil esmek (serin bir rüzgârın esmesi) (K.2, K.6, K.7, K.8).

MD-53

Ele güne muhtaç olmak (düşkün duruma düşmek) (K.6).

MD-54

Eli bayraklı (erkeklerle düşüp kalkan kadın) (K.8).

MD-55

Eli böğründe kalmak (hayal kırıklığına uğramak, birini ya da bir şeyi kaybetmek) (K.47).

MD-56

Eli maşalı olmak (sert v kavgacı olmak) (K.2, K.8, K.53).

MD-57

Erim erim erimek (çok üzölmek) (K.52).

MD-58

Eskiği görmüş geçirmiş olmak (tecrübe sahibi olmak) (K.123).

MD-59

Eski kafalı olmak (ileri düşünmemek hep eskiye bağılı kalmak) (K.124).

MD-60

Eniğini cücüğünü kafaya takmak (Çok in çok ince düşünmek düşünmek) (K.1, K.7, K.14).

MD-61

Estek köstek etmek (bir işi engellemeye, zorlaştırmaya çalışmak) (K.39).

MD-62

Eskiği eşeleyip durmak (eskiden olan olayları sürekli anlatmak) (K.123).

MD-63

Eştirip gitmek (koşuşturarak gitmek) (K.50).

MD-64

Esip gitmek (bir anda çekip gitmek) (K.8, K.11).

-F-

MD-65

Farıyıp gitmek (ihtiyarlamak) (K.53).

MD-66

Fena kalmak (zor durumda kalmak) (K.1, K.7).

MD-67

Fıkırdamak (sesli bir şekilde gülmek) (K.48).

MD-68

Fırlayıp gitmek (bir olay karşısında düşünmeden hızlı hareket etmek) (K.9).

MD-69

Fıyyık atmak (ıslık çalmak) (K.12).

MD-70

Fingirdemek (dikkat çekecek kadar kırıtkan, oynak davranmak, gülüşerek sohbet etmek) (K.8, K.9).

MD-71

Fosurdamak (yüze bakmadan, başka bir işle ilgilenirken söylenmek) (K.53).

-G-H-

MD-72

Gelin düzmek (gelini süslemek) (K.1, K.6, K.8, K.17).

MD-73

Gök keçiyi gören içi dolu yağ zanneder (uzaktan her şey hoş gelir) (K.52).

MD-74

Gavurgası kuru olmak (işleri yolunda olmak) (K.55, K.56).

MD-75

Gayıl olmak (razı olmak) (K.56, K.57).

MD-76

Gözü cavlamak (az görmeye başlamak) (K.55, K.56).

MD-77

Gunnacı eşeğin sıpasını atması (çok korkmak) (K.2, K.55, K.56).

MD-78

Güpürede düşmek (yapacağı işi hemencecik isteyerek yapmak) (K.53).

MD-79

Havanın önü kararmak (havanın bozulması) (K.57).

MD-80

Havas olmak (bir şeyi çok istemek; okumak sevdiğine kavuşmak bir meslek sahibi olmak) (K.52, K.55).

MD-81

Hazır avrat olmak (bütün işi makinelerin yapması) (K.53, K.55, K.56).

MD-82

Hırtıbığı kesilmek (çok yorulmak, gücü kalmamak) (K.55).

MD-83

Hurdası çıkmak (dermanı kalmamak) (K.52).

-I-İ-

MD-84

İrbığı çalar olmak (evlenecek çağa gelmek) (K.8).

MD-85

İrbığı tıngırdatmak (evlenecek çağa gelmek) (K.9).

MD-86

Izdırap etmek (utanmak, çekinmek) (K.4).

MD-87

İçeri göynümek (derin sızı ile ağrılamak) (K.55).

MD-88

İçinde kurt yeniği bulunmak (hileli iş) (K.56).

MD-89

İnce dalan olmak (uzun boylu, ince vücutlu olmak) (K.53).

MD-90

İt taşlamak (işi gücü olmamak) (K.55).

MD-91

İtin ayağına düşmek (değerini kaybetmek) (K.58).

-K-

MD-92

Kafası yelli (yarım akıllı) (K.8).

MD-93

Kapı köpeği (başkalarına yağcılık yapıp, sürekli övgü yağdıran kişi) (K.58).

MD-94

Kara yazılı olmak (kaderinin kötü olması) (K.8).

MD-95

Karnı yememek (yapabileceğini umudu olmamak) (K.53).

MD-96

Karnı dar olmak (kıskanmak, çekememek) (K.4, K.6, K.9).

MD-97

Kaile almamak (dinlememek, umursamaz davranmak) (K.1, K.2, K.3).

MD-98

Kendini kertmek (kibirleşmek) (K.53).

MD-99

Kikirdeşmek (sessiz bir şekilde gülererek konuşmak) (K.3).

MD-100

Koruk iken korkutmak (küçük yaşta ezmek) (K.16).

MD-101

Kör söylemek (yapılan iyiliği unutmak, inkâr etmek) (K.53, K.55).

MD-102

Kuyruğu dik tutmak (taviz vermemek) (K.22).

MD-103

Kumpasa yatmak (takip etmek, saklanmak) (K.63).

MD-104

Küslük taslamak (küsmek, konuşmamak) (K.7).

-L-

MD-105

Laf çıkarmak (dedikodu yapmak, olmayan bir şeyi varmış gibi söylemek) (K.1, K.58).

MD-106

Laf savurmak (asılsız konuşmak) (K.52).

MD-107

Laf ebeliği yapmak (gereksiz bir şekilde fazla konuşmak) (K.8, K.12, K.17).

MD-108

Laf salatası yapmak (bir konudan diğerine atlayıp her şeyi karıştırmak) (K.16)

MD-109

Lakırdamak (ağız içinde konuşmak) (K.2).

MD-110

Lahana gibi katlanmak (kat kat giyinmek) (K.4).

MD-111

Lepiç gibi olmak (çok terlemek veya ıslanmak) (K.19).

MD-112

Luk diye oturmak (giydiği kıyafetin tam olması veya bulunduğu ortama uyum sağlaması) (K.1, K.2, K.7).

-M-N-

MD-113

Malağını sokmak (olur olmaz her işe karışmak) (K.36).

MD-114

Muhallebi gibi yapışmak (bir türlü bırakmamak, peşinden ayrılmamak) (K.59).

MD-115

Maydanoz olmak (her işe burnunu sokmak, karışmak) (K.8, K.16).

MD-116

Maymun maskara olmak (gülünç bir duruma düşmek rezil olmak) (K.6, K.8, K.14).

MD-117

Mekesine vurmak (Yüz ile kulak arası bölgeye tokat atmak) (K.8).

MD-118

Memeden kesmek (çocuğun süt emme zamanını bitirmek) (K.53, K.54).

MD-119

Nanesini el almak, samanını yel almak (beceriksiz olmak) (K.37).

-O-Ö-

MD-120

Ortalığa fişşik vermek (ortalığı karıştırmak) (K.1, K.3, K.8,53).

MD-121

Osuruğu cinli olmak (çok çabuk alınmak, sinirlenmek (K.1, K.6, K.8).

MD-122

Otlı koyaklı olmak (toprağın bereketli olması ve zengin olmak) (K.53).

MD-123

Ortalığı karıştırmak (kulaktan duyma sözlerle insanları birbirine düşürmek) (K.8).

MD-124

Onur kırmak (kişinin kendine olan inancını yok etmek) (K.2, K.5).

MD-125

Ortalığı velveleye vermek (küçük bir şeyi abartarak anlatmak, ortalığı karıştırmak) (K.55, K.56).

MD-126

Öğürüp durmak (seslenmek, çağırarak) (K.6).

MD-127

Öğün kesmek (çalıştığı işten çıkartılmak) (K.6, K.16, K.17).

MD-128

Ötelenmek, öteye kakılmak (küçük görmek yok sayılmak) (K.68, K.69).

MD-129

Özeği kesilmek (güçsüz ve yorgun düşmek) (K.124).

-P-

MD-130

Paslanmak (yaşlanmak, iş yapamaz hale gelmek) (K.1).

MD-131

Patırdamak (gereksiz yere bağırarak konuşmak) (K.8).

MD-132

Peşinleşmek (alışverişin parasını hemen vermek) (K.63).

MD-133

Pılıyı pırtıyı toplamak (göçmek, başka bir yere gitmek) (K.14).

MD-134

Pızık pızık olmak (birden dağılmak) (K.61).

MD-135

Pilava kaşık dikmek (evlenme isteğini belli etmek) (K.52).

-S-Ş

MD-136

Sağır şeytan (haksızlık karşısında susan kişi) (K.58).

MD-137

Sakırdamak (uzaktan sinirli bir şekilde konuşmak) (K.52).

MD-138

Sakırdaşma (bir araya gelerek konuşmak) (K.59).

MD-139

Sarı sancı (baş belası) (K.16).

MD-140

Sevincik delisi (her şeyi sevinmek, bu sevgisiyle hava atan kimse) (K.9).

MD-141

Soyundan gitmek (soyun yine aynı soya çekip devam edeceğini söylemek) (K.57).

MD-142

Sulu dilim vermek (gönlünü etmek, kandırmaya çalışmak) (K.50).

MD-143

Suya dökünmek (yıkanmak, banyo yapmak) (K.56).

MD-144

Sumağını sıkamak (boğazını sıkamak) (K.67).

-T-

MD-145

Taraf gütmek (yanlı davranmak) (K.53).

MD-146

Tetiri bozuk (dik konuşan ve huysuz) (K.42).

MD-147

Tıprada düşmek (bir işi yapmak için acelece kalkmak) (K.6, K.55).

MD-148

Tilki çıkarmak (çok kurnaz davranmak, açık göz olmak) (K.59).

MD-149

Tilkiye tavuk güttürmek (elindekini hırsıza teslim etmek) (K.7, K.8).

MD-150

Tok evin aç köpeği (gözü doymayan kimse) (K.53, K.59).

MD-151

Tarlada meşin kırbaç (ara vermeden yorgunluğa ve sığağa rağmen çalışmak) (K.53).

MD-152

Tozunu almak (hafifçe dövmek) (K.78).

-U-Ü-

MD-153

Umudu kırılmak (olacağına dair inancının kalmaması) (K.60).

MD-154

Utancından pancar gibi olmak (bir şeye çok fazla utanıp kızarmak) (K.8, K.9).

MD-155

Uzun uzadıya uzamak (vaktinde yapılması gereken bir işin vaktini geçirmek) (K.1, K.9).

MD-156

Üstesinden gelmek (zor olan bir şeyi başarmak) (K.8).

MD-157

Üzerine yar yıkılmak (beklemediği bir mirasa konmak) (K.69).

MD-158

Üzerli gitmek (hamileyken evlenmek) (K.35).

-Y-

MD-159

Yalamak yülemek (her şeyi yemek, tüketmek) (K.62).

MD-160

Yarımı yarılmak (sırt ağrısı çekmek) (K.56).

MD-161

Yastık değiştirmek (yeniden evlenmek) (K.63).

MD-162

Yatıp aşağı gitmek (hiçbir iş yapmamak) (K.8).

MD-163

Yayan yapıldak (yaya veya çarkları olmadan yürümek) (K.53).

MD-164

Yoyup yosmak (elindekileri yiyecekleri bozmak veya 10'a çıkart değer veren kişileri kaybetmek) (K.8, K.53).

MD-165

Yumuş tutmak (verilen bir işi yapmak) (K.66).

MD-166

Yüzü kırk kat olmak (suratı asılmak) (K.76).

-Z-

MD-167

Zağarı zağarı dolaşmak (amaçsız bir şekilde dolaşmak) (K.38).

MD-168

Zıbidmak (dayak atmak) (K.1).

MD-169

Zokurdanıp durmak (kızgınlıkla söylenmek) (K.7).

MD-170

Zoruna gitmek (alınmak) (K.35).

Alkış – Kargış

Alkış, anonim halk edebiyatında kalıplaşmış sözler arasında yer almakla birlikte karşıdaki kişinin iyiliğinin istendiğini gösterirken, kargo ise tam tersi bir durumla söylenen kişinin kötülüğünü isteyen söz kanıtlarıdır. Alkış ve kargış konuşmayı süslemek, duyguları daha belirtili bir hale getirmek, anlamı güçlendirmek için kullanılan dil öğeleridir. Bundan dolayı alkış ve kargaşa halk edebiyatı türü içinde yer almamaktadır. Alkış ve kargaşanın kullanılma amacı kısa olmaları ve anlatım yoğunluğu taşımaları nedeniyle kullanılırlar. Alkış ve kargışların sanat değeri olanları, özenilmiş, imge, düşünce ve çağrışım buluşlarında başarılı olanlardır (Boratav, 1978, s.136- 144).

Alkışlar

MAL-1

Akıbeti bol olsun (K.1, K.2, K.5).

MAL-2

Akibetin hayır olsun (K.1, K.2, K.5).

MAL-3

Allah bu acıyı unutturacak başka acı vermesin (K.1, K.2, K.5).

MAL-4

Allah bundan büyük dert vermesin (K.1, K.2, K.8).

MAL- 5

Diline sağlık (K.1, K.2, K.9).

MAL- 6

El öpenlerin çok olsun (K.1, K.2, K.5, K.11).

MAL- 7

Ellerin dert görmesin (K.1, K.2, K.5).

MAL- 8

Hiç görmemişe dön (K.1, K.2, K.9).

MAL- 9

İşi ras gelesice (K.1, K.3, K.5).

MAL- 10

Eline sağlık (K.6, K.53).

MAL-11

Mezarda nur içinde yatsın (K.8).

MAL-12

Ocağı tütesice (K.75).

MAL-13

Ömrün uzun olsun (K.7, K.8, K.9).

MAL-14

Sağlıcakla kal (K.53, K.54, K.55).

MAL-15

Uğurlar ola (K.56).

MAL-16

Şerrin hayır gele (K.53).

MAL-17

Yolun uğurun açık olsun (K.55).

MAL-18

Allah anadan babadan ayırmasın (K.124).

MAL-19

Allah ne muradın var ise onu versin (K.1, K.2, K.4, K.6, K.8, K.9).

MAL-20

Allah helal süt emmislerle karşılaştırsın (K.123).

MAL-21

Allah anlımı ak yüzünü pak çıkarsın (K.124).

MAL-22

Allah utandırmasın (K.123).

MAL-23

Allah yüzüne baksın (K.55).

MAL-24

Allah kimseye muhtaç etmesin (K.58).

MAL-25

Allah yerinde sağ eylesin (K.65).

MAL-26

Ocağınıza melekler değsin (K.58).

MAL-27

Tuttuğun altın olsun (K.8).

MAL-28

Atana rahmet (K.18).

MAL-29

Allah bundan kötüsünden esirgesin (K.59).

MAL-30

Allah zeval ziyan vermesin (K.55).

MAL-31

Allah acısını göstermesin (K.6, K.9).

MAL-32

Allah bir yastıkta kocatsın (K.52).

MAL-33

Allah ele muhtaç etmesin (K.61).

MAL-34

Allah zengininin parasıyla çene yordurmasın (K.1).

MAL-35

Allah elden ayaktan düşürmesin (K.49).

MAL-36

Allah dip köse yatırıp kapı gözletmesin (K.45).

MAL-37

Allah korktuğuna uğratmasın (K.27).

MAL-38

Düğünün güzün olsun, ömrün uzun olsun (K.45).

Kargışlar

MKA-1

Allah cezayı versin (K.1, K.4,18).

MKA-2

Allah kahretsin (K.3, K.5, K.8).

MKA-3

Arasat dağında kalasica (ne cennet ne cehennemi göreme, daha kötüsünü yaşa) (K.1, K.2, K.3, K.53).

MKA-4

Adı batasica (K.2, K.4, K.18).

MKA-5

Boyu devrilesice (K.1, K.2, K.4, K.8, K.9).

MKA-6

Boyu posu devrilesice (K.16).

MKA-7

Boynu altında kalasica (K.2, K.3).

MKA-8

Boynuna yağlı urgan geçesice (K.1, K.2, K.6).

MKA-9

Cancağzı çıkmayasica (ölüm dilesin ölemesin, acı çeksin) (K.1).

MKA-10

Canı çıkasica (K.21).

MKA-11

Cehennem dibine gidesice (K.4, K.6).

MKA-12

Ciğeri yanasica (K.5).

MKA-13

Ciğeri arkasından topak topak dökülesice (K.4).

MKA-14

Ciğerin çıkasica (K.15).

MKA-15

Çınlayıp patlayısica (K.5).

MKA-16

Dermansız dertlere düşesice (K.4).

MKA-17

Elleri kırılāsica (K.3, K.6).

MKA-18

Evin başına yıkılāsica (K.1, K.4).

MKA-19

Gara vurgunlardan gidesice (çaresiz dertlere düşüp acı çekerek ölsün) (K.8, K.11).

MKA-20

Geberesice (K.1, K.2, K.4).

MKA-21

Gözü çıkasica (K.5).

MKA-22

Gözü kör olasica (K.2, K4).

MKA-23

Haram olsun zıkkım olsun karaciğerine dert olsun (K.1, K.2)

MKA-24

Hayrını görme (K.2, K.4).

MKA-25

Toprak başına gelesice (ölesin) (K.19).

MKA-26

İki yakaya bir yufkaya hasret kal (K.3).

MKA-27

İnşallah yorgan yüzü görmeyesin (yatacak rahat bir yuvan olmasın) (K.10).

MKA-28

İşi rast gelmeyesice (K.34).

MKA-29

Kapısına kargalar dadanasica (K.16).

MKA-30

Ocağı bucağı yanasica (K.43).

MKA-31

Ocağı sönesice (K.23).

MKA-32

Odunu kalmayısica (K.13).

MKA-33

Ovada yel tepede sel alsın (K.1).

MKA-34

Sebep olanın gözü çıksın (K.8).

MKA-35

Yanı delinesice (K.15).

MKA-36

Yersiz yurtsuz kalasın (K.55).

MKA-37

Kendi başını ye (K.55).

MKA-38

Benden beter olasın (K.52).

MKA-39

Boz yılan sokasica (K.32).

MKA-40

Çenesi tutulasica (K.19).

MKA-41

Dilleri kopasica (K.53).

MKA-42

Evladından gün görmeyesin (K.16, K.17).

MKA-43

Kanın çekilsin (K.55).

MKA-44

Soyun soykan kuruya (K.40).

MKA-45

Sağına inme inesice (K.53).

MKA-46

Şafak vakti ölesice (K.55).

MKA-47

Teneşirde yunasica (ölüp yıkansın) (K.53).

MKA-48

Kemiğine s***ca (büyük tuvaletini yapsın) (K.8).

Tekerlemeler

Tekerlemeler, söz sanatlarından, kelime oyunlarından ve çeşitli ses tekrarlarından oluşur. Tekerlemelerin anlamları genel olarak gerçekten uzak ve kalıplaşmış sözlerdir. (Artun, 2004, s.209).

Tekerlemeler geçtikleri yerlere göre dört bölümde incelenebilir (Artun, 2004, s.212-214):

- a. Masal Tekerlemeleri
- b. Oyun Tekerlemeleri
- c. Tören Tekerlemeleri
- d. Bağımsız Tekerlemeler

Bu tasnif örnek alınarak yapılan Mut tekerlemelerinin de konularına göre sınıflandırılması şu şekildedir:

Masal Tekerlemeleri

Masal tekerlemeleri, Masalın içinde anlam bütünlüğünü bozmayacak ve anlama uygun bir şekilde masalın başında, ortasında, sonunda veya uygun başka bölümlerinde söyleyebilen uzun veya kısa şekilde olabilen kalıplaşmış sözlerdir. Masal tekerlemeleri masalın kullanılacak olduğu bölüme göre farklılıklar gösterir ve o bölümü uygun bazı özellikler gösterir. Ör: Masalın başında söylenen “Evvel zaman içinde...”, “Bir varmış bir yokmuş...”, “Zaman zaman içinde...” gibi tekerlemeler, Masalın amacının eğlendirmek ve ders vermek amacıyla uydurulduğunu, masalın eskiden olmuş bitmiş olaylardan oluştuğunu söylerken aynı zamanda masalın gerçek olmadığını da bizlere gösterirler. Masalın sonunda söylenen “Onlar ermiş muradına...” gibi tekerlemeler, dinleyenlerin istediği bir şekilde bittiğini gösterirken masalın mutlu bir sonla bittiğini belirtir ve masalı dinleyenlerin de böyle mutlu olmaları dileğini sunar. Masalın ortasında yer alan “Sözü uzatmayalım...” gibi tekerlemeler ise Sıkılmamak ve masalın anlatım hızını arttırmak için kullanılır (AB, C.20, 1991, s.490).

MTE-1

Evvel evvel iken

Yağmur diken iken

İt padişah

Pire uşak

Yılan kuşak

Sülük eşek iken

Sivrisinek hekim

Tilki hâkim

Kurt köle

Ömür çile iken... (K.53).

MTE-2

Evvel zaman içinde

Kalbur saman içinde

Develer tellal iken

Pireler berber iken

Ben annemin besliğini

Tıngır mıngır sallar iken... (K.1, K.2, 53).

MTE-3

Evvel evvel ez iken

Ben anamın evinde kız iken

Bir varmış, bir yokmuş... (K.2, K.4).

MTE-4

Evet evvel iken

Keçiler koç iken

Koçlar keçi iken

Eşekler baş iken

Ben annem ile babamın

Başında taş iken... (K.1).

Oyun Tekerlemeleri

Genellikle çocukların oynadığı oyunlarda ebeyi belirlemek için söylenen tekerlemelere oyun tekerlemelere adı verilir. Bazı oyun tekerlemeleri ise bilinmeyen bir şeyi öğrenmek için fal olarak kullanılır. Bazı oyun tekerlemeleri görevi ise bulunan ortamı canlandırma, oyuncuların el ayak ve beden hareketlerini daha düzenli bir şekilde kullanmalarını sağlama, oyuncuları heyecanlandırmaya, coşturma veya kızdırma amacıyla söylenen oyun tekerlemeleri de vardır. (AB, C.20, 1991, s.491).

Oyun tekerlemeleri Atalarımızdan günümüze kadar bazı değişimlere uğrayarak ya da değişimlere uğramadan gelebileceği gibi çocukların kendi yaratmaları olabilecek tekerlemeler de mevcuttur. Bu tekerlemelerin hepsi tür özelliği göstermektedir (Boratav, 1982, s.135).

MTE-5

- Komşu komşu

- Hu huu...

- Kocan geldi mi?

- Geldi

- Ne getirdi?

- İncili boncuk
- Kime kime?
- Sana bana
- Başka kime?
- Kara kediye
- Kara kedi nerde?
- Ağaca çıktı
- Ağaç nerede?
- Balta kesti
- Balta nerede?
- Suyu düştü
- Su nerede?
- İnek içti
- inek nerede?
- Dağa kaçtı
- Dağ nerede?
- Yandı, bitti, kül oldu... (K.33).

MTE-6

Kazan kulpu

Yedin mi turpu

Değirmene varasın

El taşını alasın

El el üstünde kimin eli var? (K.15).

MTE-7

Birim bilme

İkilim ilme

Üçlüm ülme

Dörtlüm bölme

Beşlim belme

Altılım alma

Yedilim yelme

Sekizim semle

Dokuzum durak

Onlum orak

Çelme çelik

Çek bir ayak. (K.43).

MTE-8

Zübük zübük zübüklü

Burnu uzun ibikli

İbiğini yolalım

Buna isim koyalım

Zübük zübük zübilik

Sende kalsın ebelik (K.17).

MTE-9

Portakalı soydurdum

Başucuma koydurdum

Ben bir yalan uydurdum

Duma duma dum

Kırmızı mum... (K.14).

MTE-10

Tilki tilki dil beyi

Alanlar da gül beyi

Kurt kulak, çakal çarık

Tavşan inek...

Tilki tilki dil beyi

Alanlar da gül beyi

Ayı ahmak, domuz tokmak

Çakal çarık, koca eşek inek... (K.23).

MTE-12

Ahmedi billi

Sıpası zilli

Torbada tuz yok

Ahmede kız yok (K.45).

MTE-13

Dağlara davran, yollara davran

Koş biraz ardımdan yollara yalvar (K.1, K.5).

MTE-14

Ayşeler aşmış

Dereler taşmış

Ayşesiz evlere

Güveler düşmüş (K.9).

MTE-15

Mavili mavi boncuk

Bizim eve kim konmuş

Davulcunun oğulcuğu

Bizi kim bulmuş (K.53).

MTE-16

Bahçelerde mor meni

Aldım mor sümbüllü eldiveni

Çıkar çıkar elini

Ver benim şekerlerimi (K.19).

MTE-17

Oooo piti piti

Karamela sepeti

Terazi lastik

Jimnastik

Biz size geldik bitlendik

Hamama gittik temizlendik (K.1, K.5).

MTE-18

Dolapta pekmez

Yala yala bitmez

Aysecik cik cik cik

Fatmacık cık cık cık

Sen bu oyundan çık (K.1).

MTE-19

İğne battı

Canımı yaktı

Tombul kuş

Arabaya koş

Arabanın tekeri

İstanbul'un şekeri

Top top top

Altın top

Bundan başka oyun yok (K.11, K.21)

MTE-20

Yağ satarım bal satarım

Ustam ölmüs ben satarım

Hoca gitmiş kömüre

İnşallah içine gömüle

Zambak zumbak

Dön arkana iyi bak... (K.1, K.2, K.6).

MTE-21

Üşüdüm üşüdüm

Daldan elma düşürdüm

Elmamı yediler

Bana cüce dediler

Cücelikten çıktım

Ablamgile gittim

Ablam pılav pişirmiş

İçine fare düşürmüş

Bu fareyi ne yapmalı

Minareden atmalı

Minarede kus var

Kanadında gümüş var

Eniştemin cebinde

Türlü türlü yemiş var (K.52).

MTE-22

Bizim evin arkası

Dondurma fabrikası

Annem babam başbakan

Var mı bana yan bakan

Seksen seksen yüz altmış
Allah neler yaratmış
Kızlar yemiş büyümüş
Erkeklerle dert olmuş (K.33).

MTE-23
Tarlada mor soğan
Var mı fakire bakan
Ekinler ekili
Yollar sümbül bürülü
Çamlar döküldü yaprakla
Var çıka şu ovaya
Bak çıka şu ovaya (K.1, K.2, K.8).

MTE-24
Mustafa mıstık
Arabaya kıstık
Üç mum yaktık
Seyrine baktık

MTE-25
Karga karga gak dedi,
Çık şu dala bak dedi,
Çıktım baktım o dala
Bu karga ne budala (K.1, K.2).

Tören Tekerlemeleri

Doğa güçlerini, doğa olaylarını ve varlıkları etkilemek için söylenen tılsımlı bir söz özelliği gösteren bu tekerlemelere tören tekerlemeleri denir. Tören tekerlemeleri ini ikiye ayırabiliriz. Bunlardan birincisi çocuklara ait tören tekerlemeleri, ikincisi ise büyüklerin katıldıkları törenlerde söylenen tekerlemelerdir. (Boratav, 1982, s.137).

Geleneksel ve folklorik özellikler barındıran tören tekerlemeleri aynı zamanda gelenek ve folklor ile bağlantılıdır. Anadolu'ya baktığımız zaman yağmur yağdırmak için düzenlenen törenlerde birbirine benzeyen v birbirine benzemeyen törenlerin o olduğu görülmektedir. Örneğin çocuklar ve gençler “çomçalı gelin” adlı bu oyunu oynarken geline benzettikleri bezden yapılan bir bebeği ellerinde gezdirerek kapı kapı dolaşırlar tekerleme söylerler ve yiyecek toplamaktadırlar. Orta Anadolu’da “çiğdem pilavı” adlı bahar bayramında çocuklar, toplu bir şekilde bir evden bir eve tekerleme söyleyerek dolaşırlar ve yine yiyecek toplarlar (AB, C.20, 1991, s.490).

MTE-26

Ekin ekim evlek evlek

Ucu çıktı güvlek güvlek

Şimdi gitti hacı leylek

Gök kız kurban ister

Göbekli harman ister

Ayacığım çamur ister

Boğazcığım hamur ister

Al yesil benim olsun

Ver Allah'im ver, Allah'im ver (K.9).

MTE-27

Gökten rahmet

Yerden bereket

Koca öküze kuvvet

Diyelim Allah Allah

Veren versin vermeyen derisini tuzlasın (K.30).

MTE-28

Salıncakta sallanırım

Sallandıkça ballarım

Dolaşırım kapı kapı

Sana söylerim hep bu lafı

Bayram geldi dayandı

Cepler şeker ile boyandı (K.1).

Bağımsız Tekerlemeler

Bağımsız tekerlemeler, tek başına birer söz sanatı olma niteliği taşımasının yanında genellikle güldürü ögesinin yoğun olarak görüldüğü aşık şiirlerinde karşımıza çıkmaktadır. Karagöz ve orta oyununda kullanılan kalıplaşmış sözler bağımsız şekerlemelerin aynı nitelikte yansımasıdır. Kullanılan kalıplaşmış söz oyunları da aynı nitelikteki yaratmalardır. Tekerleme söylemede ustalaşmış kişiler, hünerlerini sergileyerek geleneksel tekerlemeleri kendi yaratmalarıyla daha da zengin bir hale getirerek geliştirirler ve yeteneklerini gösterirler. (AB, C.20, 1991, s.490).

MTE-29

Hakkı'nın hakkı Hakkı'da kalmış. Hakkı Hakkı'dan hakkını almaya gitmiş. Hakkı Hakkı'nın hakkını vermeyince Hakkı da Hakkı'nın hakkından gelmiş (K.6, K.7, K.8).

MTE-30

Al bu takatukaları, takatukacıya götür, takatukalat da gel. Takatukacı, takatukaları, Takatukalamazsa, takatukacıdan, takatukaları, takatukalatmadan al da gel (K.52).

MTE-31

Bir berber, bir berbere bre berber gel beraber bir berber dükkânı açalım demiş (K.2, K.7).

MTE-32

Dal kalkar kartal sarkar, kartal kalkar dal sarkar (K.53).

MTE-33

Şu köşe yaz köşesi, şu köşe kış köşesi, ortadaki su şişesi (K.53).

MTE-34

Bu yoğurdu sarımsaklasak da mı saklasak sarımsaklamasak da mı saklasak (K.1, K.8).

MTE-35

Yağmur yağıyor seller akıyor, Arap kızı camdan bakıyor (K.1, K.2).

MTE-36

Kuzu kuzu me bin tepeme haydi gidelim Ayşe teyzeme (K.3).

8.1.3. Mensur Ürünler

Masal

Masal, çoğumuzun bildiği gibi, halkın ortak yaratısıdır. Sözlü halk edebiyatımızın en eski biçimlerinden birisidir. Ağızdan ağza, kuşaktan kuşağa aktarılır. Masalarda olağan varlıklar kadar, olağanüstü varlıklar olan devlere, cinlere, perilere, ejderhalara da yer verilir. Daha çok bir tekerlemeyle,

ya da "Bir varmış bir yokmuş... Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde..." gibi güzel sözlerle başlarlar. Bir anlamda halk öyküleridir. Olaylar genellikle olağanüstüdür.

Kaynaklara baktığımız zaman ise masal için şu tanımlar yer almaktadır: "Genellikle halkın yarattığı, ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa sürüp giden, çoğunlukla insanların veya tanrıların başından geçen, olağandışı olayları anlatan hikâye; öğüt verici, ahlak dersi veren alegorik eser" (TS, C.2, 1988:992). "Bütünüyle hayal ürünü olan, genellikle doğaüstü olaylara, zaman zaman da doğa üstü varlıklara (cin, peri, dev, ejderha...) yer verilen, olayları çoğunlukla belirli olmayan bir yerde (masal ülkesinde), belirli olmayan bir zamanda (evvel zaman içinde) geçen ve ağızdan ağıza, kuşaktan kuşağa sürüp giden bir anlatı türü; bir ahlak dersi vermek için anlatılan alegorik öykü" (BL, C.13, 1986, s.7841).

Boratav, masal için şöyle der; "Masal, nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçekle ilgisiz ve anlattıklarında inandırmak iddiası olmayan kısa anlatı türüdür" (Boratav, 1982, s.75).

Masalın farklı kişiler tarafından tanımları yapılmıştır. Ama bu tanımların ortak noktada buldukları yanları masalın, bütünüyle hayal ürünü olan, doğa üstü olaylara ve varlıklara yer veren, belirsiz bir yer ve zamanda ortaya çıkan, düş ürünü olaylarla örülü, öğüt verici bir yanı olan, kısa, mensur, sözlü bir anlatı türü olduğudur (Artun, 1992,s .75).

Stith Thompson'un günümüzde de kabul edilip uygulanan motiflere dayalı masal tasnifi şu şekildedir:

- 1.Hayvan Masalları
2. Asıl Masallar
3. Güldürücü Hikâyeler, Nükteli Fıkralar
4. Zincirlemeli Masallar
5. Sınıflamaya Girmeyen Masallar (Sakaoğlu, 1999, s.13).

Türk masallarının kuruluşuna baktığımız zaman 3 bölümü ayrıldığını görürüz.

1. Döşeme
2. Olay
3. Dilek

Birinci ve üçüncü bölümlerin masalların çoğunda ortak olduğu görülmektedir. Sanatçının tekerleme adı verilen kalıplaşmış sözlerde gücünü ortaya çıkartamadı sanatçının asıl gücünün olayın anlatımında ortaya çıktığı görülmektedir. Masalın döşeme bölümündeki tekerleme, günlük hayatımızın ölçülerine sığmayan olağanüstü söz öbekleri ile kaplıdır ve bu durum masal dünyasına geçiş olduğunun bir ifadesidir. Bu durum dinleyicinin dikkat ve ilgisini toplamaktadır (Artun, 1994:80). Masallarda

olayların aktarılmasında önem sırası yer alır. Bu aktarım sırasında daha çok miş'li geçmiş zaman, şimdiki zaman ve geniş zamanın rivayeti kullanılır (Özkırımlı, 1987, s.815).

Mut yöresinden derlenen masallar şunlardır:

MMS- 1

Ölümsüzlük Masalı

Ermişlerden erenlerden, ipe darı serenlerden, yağmura kepenek gerenlerden, arı satıp namusu çığırtma verenlerden değiliz.

Eskilerden meşkimiz var, dem vurmaya köşkümüz var, buyurur gelirsiniz. Köpek ölür tasması kalır, Cıngıllı Cemile ölür yazması kalır, Kel İbiş ölür baltası kalır. Kemi kümü, cemi cümle uzatmayıp, balın içine şeker şerbet katmayıp, biz gelelim masalımıza.

Bir varmış bir yokmuş, yemyeşil bir ormanın içinde “Yoksul Nine” adında, kimsesiz bir kadın yaşarmış. Aksakallı bilge bir kişi, bir gün bunun kapısını çalmış:

- Yoksul Nine, “Yoksul Nine, kapıyı açar mısın” demiş.
- Yoksul Nine kapıyı açmış:
- “Buyurun!” demiş.
- “Beni konuk alır mısın?” diye sormuş, dışarıdan gelen ses.
- “Niye almayayım? Konuk şenlik getirir evime, tat katar ekmeğime! demiş yoksul nine.

Sonbahardan kalma, sarı sulu bir armudu varmış Yoksul Ninenin. Bu son armudunu da konuğuna yedirmiş. Bir tek de odunu kalmış ya olsun onu da ocağa atıvermiş ve yakmış. Tek yorganını da ocağın kenarına kıvrılan konuğunun üzerine örtmüş. Kendisi üşüyecekmiş ya olsun ne çıkar konuk memnun olsun yeter ki. Yoksul Nine üşümek için köpeğiyle sırt sırta verip yatmış. Bilge kişi çok güzel bir uyku geçirmiş ve bu uykudan çok memnun kalmış. Uyanınca Yoksul Nineye seslenmiş:

- “Dile benden ne dilersen nine” demiş.
- “Senin sağlığını dilerim evladım”. Demiş Yoksul Nine.
- “Benim sağlığımın sana bir yararı olmaz, başka bir şey dile sen. Tekneler dolusu hamurlar mı vereyim, ormanlar dolusu odunlar mı vereyim, sandıklar dolusu buğdaylar mı vereyim, keseler dolusu altınlar mı vereyim?” diye sayıp duruyormuş konuk.

Şaşkınlık içinde bakmış Yoksul Nine:

- “Benim bir armut ağacım var. Taa karşı köydeki gebeş karınlı, keleş burunlu çocuklar bile gelir, armudumu yer bana hiç armut yedirtmezler. Bununla kalsalar neyse, dalını budağını da kırarlar. İlle bir şey isteyeceksem, bu ağacın başına çıkan bir daha geri inemesin isterim!”

- “Tamam Yoksul Nine. Bundan böyle o ağaca çıkan geri inemeyecek.”

Aradan yıllar geçmiş. Yoksul Nine epeyce yaşlanmış. Bir gün kapısını bir kişi daha çalmış:

- “Yoksul Nine, Yoksul Nine, kapıya çıkar mısın?!” Çıkmış. Azrail'miş bu kez kapıyı çalan da.

- “Seni götürmeye geldim Nine, günün doldu, hadi hazırlan, gideceğiz!” demiş.

- “Olur yavrum. Sabah akşam bekliyordum zaten. Ama az izin ver, aklanıp paklanayım, temiz giysilerimi giyinip geleyim.”

Pırıl pırıl tertemiz giysilerini giyinip dışarı çıkmış Yoksul Nine. Bir soluk alıp, “Eh, dünya gözüyle şuralara bir daha bakayım” demiş içinden. Gözleri birden armut ağacına takılmış, armut yiyesi gelmiş son kez. Azrail'le seslenmiş:

- “A Azrail Efendi, canım armut çekti, hadi şu armut ağacından birkaç armut getir de yiyelim, ondan sonra da gidelim.”

Sulu sulu, sarı sarı armutları görünce Azrail'in de ağzı sulanmış. O hızla da armudun başına çıkmış. Olacak ya, geriye de inememiş.

Bu arada da Yoksul Nine, yaşlılığın etkisiyle, Azrail'in armut ağacına çıktığını ve de geriye inemediğini unutmuş kalmış. Az sonra da yeniden evine dönmüş.

Yine yıllar geçmiş aradan. Tabi Azrail yere inemediği için kimsenin kapısı çalınmaz, yeryüzünde ölüm olmaz olmuş. Nice hastalıklar, nice kazalar olmuş kimse ölmemiş, nice savaşlar çıkmış kimse ölmemiş, akrep yılan nice insanı sokmuş kimse ölmemiş. Hastalık, top, tüfek, bomba bir tek insanı öldürememiş. İnsanlar yeryüzüne sığmaz olmuşlar. Su daralmaya, yiyecek giyecek yetmemeye başlamış. İnsanların yaşı yüz olmuş, iki yüz olmuş. Gözleri görmez, kulakları duymaz, elleri ayakları tutmaz, belleri iki büklüm, her yerlerine ağırlar sızılar dolmuş. Dünya ahlak, uflar, ağıtlar, iniltiler dünyası olmuş. Ölümsüzlük dünyayı altüst etmiş.

Sonunda insanlar dağ bayır, çimen çayır, cayır cayır, Azrail'i aramaya başlamışlar. Bir de bakmışlar ki bir armut ağacının başında duruyor. Yere de inemiyor. Ne kadar uğraşılsa hiç kimse onu yere indirememiş. Üstelik onu indirmeye çıkanların hepsi ağacın başında kalakalmış. Ağacın dalı budağı insan olmuş.

Nice bir zaman sonra Azrail, kendisini oraya Yoksul Nine adında bir kadının çıkardığını anımsamış. Evinin de biraz ileride olduğunu söylemiş. İnsanlar koşmuşlar Yoksul Ninenin evine. Öyle bir yaşlanmış ki o da gözleri kör, kulakları sağır, ağırlar sızılar içinde, yaşı iki yüz elliye yakın, söz anlamaz. Ne çekmişler Azrail'in armudun başından inemediğini anlatabilmek için en sonunda da armut ağacının yanına getirmişler Yoksul Nineyi. Bin bir çabayla da Azrail'i yere indirmişler. Yere inen Azrail bir bakmış ki, yığılmış kalmış iş, hemen göreve koyulmuş. Böylece ölüm yeniden başlamış. Bir iki yıl içinde de dünya doğal dengesine yeniden kavuşmuş (K.31, K.118).

MMS-2

Analık Masalı

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, bir karı koca varmış. Bunların bir kızlarıyla bir erkek çocukları varmış. Gel zaman git zaman, çocukların anneleri ölmüş. Çocuklar da daha küçükmüş. Su istermiş, süt istermiş. Ne yapsın adamcağız, kolay mı iki çocuğa bakmak? Üstelik de yalnız yaşamak. Birkaç ay bile geçmeden, daha elma erik çiçek açmadan, koyun kuzu yaylaya göçmeden, birlikte ekilen ekini biçmeden, bir kadınla yeniden evlenmiş. Eve yeni bir anne getirmiş. Ama çocuklara hiç tat vermemiş bu yeni anne. Eski anneye aralarında dağlar kadar fark varmış. Çocuklara su da vermiyormuş ekmek de. Bol bol dayak atıyormuş. Babalarına da durmadan, “At gitsin bunları” diyormuş. Adamsa çocuklarına kıyamıyormuş. Evde sürekli kavga çıkmaya başlamış. Kadın daha da acımasızlaşmış. “Sen atmazsan ben atarım bak” demeye başlamış.

Sonunda adamı kandırmış kadın.

- “Taaa uzaklara götür, bırak gel bunları, bulamasınlar burayı” demiş. Çocuklar da duymuşlar bunu.

Adam çaresiz kalmış. Yukarı tükürse bıyık, aşağı tükürse sakalmış. Bir gün çocuklarına demiş ki;

- “Haydin dağa oduna getirmeye gidelim çocuklarım.” Demiş.

Çocuklar da “tamam” demişler.

Tabi ki kuşkulanmış çocuklar. Bu yüzden de ceplerine bol bol çakıl doldurmuşlar. Giderken her on adımda yere bir çakıl atmışlar. Neyse, az gitmişler uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler, sonunda odun dağına varmışlar. Babaları demiş ki varınca:

- “Çocuklarım siz burada güzel güzel oynayın. Canınız sıkılırsa şu armuttan da toplayın. Ben biraz ileriden odunumuzu yapıp getireyim.”

Öğle olmuş, ikinci olmuş, akşam olmuş, babaları bir türlü gelmemiş çocukların. Ne yapsınlar, "Karanlık çökmeden geriye dönelim" demişler onlar da.

O çakıllar bir işlerine yaramış, onları bula bula, hiç şaşırmadan eve geri gelmişler. Eve gelince yeni anneleri kızmış köpürmüş yine. En çok da babalarına kızmış:

- “Niye geri gelemeyecekleri bir yere bırakmadın bu soytarıları” demiş. Adam yine hiç ses çıkarmamış. Kadının dırdırı hiç durmamış.

- “Daha uzak bir yere götür bunları, hem de en karmaşık yollardan” diye direkt durmuş.

Çocuklar başlarına gelecekleri yine sezinlemişler. Bu sefer de ceplerine buğday doldurmuşlar. Düşmüşler yine yollara. Bu dağ benim, şu dağ senin, o dağ eşeğin... Biz diyelim on dağ, onlar desinler yüz dağ, sonunda kocaman bir dağa varmışlar. Çocuklar bu kez de ceplerindeki buğdayları dökmüşler

yollara. Babaları yine aynı şeyleri söylemiş. Çocuklar da yine koşmuşlar, coşmuşlar, düşmüşler, kalkmışlar. Tabi ki babaları yine gelmemiş. Onlar da yine geri dönmüşler. Ama bu sefer bir olumsuzluk olmuş, yollara döktükleri bütün buğdayları kuşlar yemiş. Bu yüzden de evin yolunu bir türlü bulamamışlar.

Ne yapacağını bilemeyen 2 kardeş, etraftaki seslere kulak vermeye başlamışlar. Dağın bir tarafından horoz sesleri geliyormuş, diğer dağ tarafından duman tütüyormuş. Büyük olan küçük kardeşine;

- “Kardeşim horoz olan yere gidersek horoz gözümüzü oyabilir, duman olan yere gidersek belki bir ev bulabiliriz” demiş.

Hangisine gideceklerini şaşırılmışlar. Sonunda Dumanlı olan tarafa gitmişler. Bir gün mü sürmüş gitmeleri, beş gün mü, çok susamışlar. Küçük kardeşin ismi Yusuf muş. Yusuf, “abla ben çok susadım artık dayanamıyorum” demiş. Yolda bir inek sidiği görmüş, “ben bunu içeceğim” diye tutturmuş. Ablası “hayır Yusuf içersen öküz olursun” demiş. Yusuf ablasının dinlemiş önce öküzün sidiğini içmemiş. Biraz daha gittikten sonra abla ben çakımı düşürdüm demiş. Çakımı alıp geleyim diye geri dönmüş. Yusuf’un amacı öküzün sidiğini içmekmiş.

Kız beklemiş beklemiş kardeşini, bir türlü gelmemiş.

“Yusuuuf!” demiş.

“Moooo!” demiş Yusuf da.

Kız yine seslenmiş:

“Yusuf! "Moooo!"

“Hınzırın ineği! Ben sana mı derim! Ben gardaşımı çağırıyorum.”

Yusuf yine seslenmiş:

“Moooo!”

Hemen anlamış kız, “Gardaşım o sidiği içti de inek oldu” demiş. Geri dönüp kardeşinin yanına varmış. İnek olmuş kardeşini de alıp yeniden yola düşmüşler. Vara vara congalazın (bir tür yaratık) evine varmışlar. O kadar acıkmışlar ve susamışlar ki eve girmişler. Congalazın kızı çok iyi birisiymiş. Çocuklara görünce çok korkmuş. “Sizin burada ne işiniz var annem birazdan gelir ve ikinizi de yer” demiş. İneği görür görmez onun bir çocuk olduğunu anlamış. “Kardeşini al buradan hemen git” demiş.

“Biz çok acıktık teyze. Bize biraz ekmek verir misin” demiş.

“Veririm veririm tamam ama annem gelmeden hemen gitmeniz gerekir” demiş kadın da. Çocuklar içeriye girmişler. Girer girmez de congalazın sesi gelmeye başlamış. Congalazın kızı, Hemen

kızı bir sandığın içini alıp saklamış. İneği de bir odaya almış. Congalaz Fatma'ya seslenmiş. “Fatma bir et koktu bir *** koktu”.

Fatma, “dişinin dibini bizleyiver ana” demiş.

Congalaz bu Durur mu hiç evi aramış ineği bulmuş. İneği kesmek istemiş zavallı Fatma'nın elinden ne gelsin bir şey diyememiş. Congalaz, ineği kesmek istemiş ama bıçak ineğin boğazını kesmemiş. Yusuf'un ablası seslenmiş; “ben kesildim gülüm sen de kesil”. Bunu duyan inek kesilmiş. Bu sefer de akan kanı durmamış. Ablası yine seslenmiş “benim kanım durdu gülüm senin kanında dursun”. Bu sefer ineğin derisi üzülmemiş. Ablası yine seslenmiş “benim derim yüzüldü gülüm senin derin de yüzülsün. İneğin derisi yüzülüvermiş. Bu sefer de ineğin etleri pişmemiş. Ablası yine seslenmiş “ben piştim gülüm sende piş”. İneğin eti hemen pişmiş. Bu sefer de bu eti diş kesmemiş. Ablası yine seslenmiş “ben yendim gülüm sende yen”. Congalazın karnı doymuş. Odasına çekilmiş ortalığı yıkan bir hırıltı ile uyumaya başlamış. Kızı Fatma hemen küçük kız evden çıkarmak istemiş. Bu sırada Congalaz uyanmış. “Fatma bir et koktu bir g** koktu” demiş. “Dişinin dibini bizleyiver ana” demiş kızı. Congalaz bu durur mu yine durmamış “Fatma bir et koktu bir g** koktu” demiş sürekli. Kızın bulunduğu odaya doğru yürürken kız bir de pencereden atlayıp koşmaya başlamış. Congalaz durur mu hemen peşinden koşmuş. Küçük kız koşarken büyük bir derenin kenarına gelmiş. “Allah'ım beni ya uçar bir kuş yap ya da yerli bir taş yap” diye dua etmiş. Duası hemen kabul olmuş ve kız kuş olmuş. Congalaz da kızın suya atladığını düşünerek hemen suya atlamış. Su öyle şiddetli akıyormuş ki kurtulamamış boğularak can vermiş.

Bul masal, yıllardan bu yana dilden dile dolaşarak gelmiştir. Halk arasında şöyle bir inanış vardır. Kuş olup uçan küçük kızın ismi yusufçuk kuşudur. Bu yusufçuk kuşu su kenarlarında “Yusuf, bulu bulu buldun mu” der gibi örtmektedir. (Bulu bulu diye kastettiği sudur). Kardeşini arayıp durmaktadır. Yusufçuk kuşunun halk arasındaki yeri çok başkadır (K.1, K.2, K.3).

MMS-3

Güdük Sıçan

Bir varmış bir yokmuş, dağ desek dağ değil, dere desek dere değil, ikisinin ortası bir yerde, güdük bir sıçan yaşarmış.

Mevsimlerden sonbaharmış, hava da bir sıcakmış, bir sıcakmış... Sıcaktan bunalan Güdük Sıçan, bir armut ağacının gölgesine devrilip yatmış. Ağacın başı da sarı sarı, sulu sulu, pırl pırl armut doluymuş. Güdük Sıçanın öyle bir uykusu gelmiş ki, açlığını bile bastırmış. Bu yüzden de armuda sıkı sıkı tembih etmiş: "Bak ben uyuyacağım arkadaş, eğer başıma düşersen seni yerim " demiş. Tam uykuya dalmış ki, başına küüüt bir armut düşmüş. Kalkıp armudu yemiş. Yeniden tembih etmiş: "Düşersen yine yerim" demiş. Biraz sonra küüüt bir armut daha düşmüş. Onu da yemiş. Böyle böyle beş altı sefer olmuş. En sonunda da uykusu kaçmış, kalkıp gitmiş oradan.

Güdük kuyruğunu kıvırtta kıvırtta, bıyıklarını oynata oynata gidiyormuş. Karşısına allı pullu, atlı eşekli, davullu düdüklü, gençli yaşlı, gelinli damatlı bir düğün alayı çıkmış. İçlerinden birisi sormuş:

“Nereye gidiyorsun Güdük Sıçan?” demiş.

“Armuttan başıma taş düştü, Halim Baba'ya şikâyete gidiyorum.”

“Gidemezsin!” demiş.

“Giderim!” demiş.

Bir inatlaşma başlamış aralarında.

“Öyleyse hepinizi yerim” demiş sonunda Güdük Sıçan.

Dediği gibi de hepsini bir solukta yemiş yutmuş. Yeniden yürümüş. Bu sefer de karşısına, yanık yanık kaval çalan bir koyun çobanı çıkmış. Yanında da sürüsü varmış. Bunu görünce kavalının sesini kesmiş çoban:

“Merhaba Güdük Sıçan gardaş, nereye böyle?” diye sormuş o da.

“Armuttan başıma taş düştü, Halim Baba'ya şikâyete gidiyorum.”

“Gidemezsin!” demiş çoban da.

“Giderim!” diye sertçe çıkmış.

Başlamış yine bir inatlaşma.

“Bak seni de yerim!”

“Yiyemezsin!”

Güdük Sıçan bu, çobanı da koyunlarını da yemiş yutmuş.

Yine yollara düşmüş. Şırıl şırıl su akan, salkım salkım çiçek kokan bir dereye varmış. Derenin kenarındaki bembeyaz taşın üzerinde de bir kadın, elinde tokuçla çamaşır yıkıyormuş. Güdük Sıçan'ı görünce doğrulmuş kadın:

“Nerden gelip nereye gidiyorsun Güdük Sıçan?” demiş.

“Armuttan başıma taş düştü, Halim Baba'ya şikâyete gidiyorum.”

“Gidemezsin!” çamaşır yıkayan kadın.

“Giderim!”

Bir inatlaşma daha bir laf kavgası daha başlamış.

“Bak seni de yerim!”

Sanki on yıldır açmış. Kadını da çamaşırıklarını da çamaşır taşını da tokucu da yutmuş.

Dereyi tüngüye tüngüye (sıçraya sıçraya) geçip bir tepeye tırmanmış. Tepenin başında da bir nine tavuk güdüyormuş. Nine meraklanmış:

“Nereye gidiyorsun Güdük Sıçan, böyle tis tis?” “Armuttan başıma taş düştü de Halim Baba'ya şikâyete gidiyorum” demiş.

“Yorulmuşsun, karnın da acıkmıştır senin, gel şu tavuklarımızı güt sen, ben de gidip sıcacık bazlama pişireyim, birlikte yiyelim.”

“Olur”! diye sevinmiş güdük sıçan.

Yan tarafta çardağı varmış ninenin. Çalı çırpıyla ateşi çokutup, hamuru yoğurup, başlamış bazlama pişirmeye. Güdük Sıçansa fırsat bu fırsat deyip, tüylerini yolup yolup tavukları yutmuş. Tüyleri de az ilerideki ardıc ağacının dibine yığmış.

“Haydi Güdük Sıçan” diyerek nine geri gelmiş. Gelmiş ama tavukları görememiş:

“Tavuklar nerde Güdük Sıçan?”

“Bak ardıcın dibinde yatıyorlar.”

“Tamam, gördüm gördüm! Gel ekmeğimizi yiyelim öyleyse.”

Sıcacık bazlamalar da mis gibi kokuyormuş. Nine daha birini bile yememiş ki, o son bazlamaya gelmiş. Elini uzatıp son bazlamayı da kapacakmış. Nine dayanamamış artık:

“Eee!.. Bunu da ben yiyeyim Güdük Sıçan” demiş, elindeki şişi de Güdük Sıçanın karnına dürtüvermiş. Karnı birden delinivermiş Güdük Sıçanın.

Ooooo, bir anda güllük gülistanlık oluvermiş orası. Bütün yuttukları; düğün alayındaki herkes, koyun çobanı, koyunları, çamaşırcı kadın, çamaşır taşı, tokuç ve bütün tavuklar bir bir çıkmışlar Güdük Sıçanın karnından. Düğün alayı yeniden yola koyulmuş, koyun çobanı yeniden kavalını çalmaya, çamaşırcı kadın yeniden çamaşırlarını yıkamaya, nine tavuklarını yeniden gütmeye başlamış.

Metel ve sıçan ülkesi bu...

Metel metel met atar

İki sıçan göt atar!..

Bu metili okuyanlar

Gönüllerine güzellik katar. (K.118).

MMS-4

Kırk Arkadaşlar

Hay dedim huy dedim, bu ne pişmez şey dedim. Bir iken iki olduk, üç iken dört olduk, anan mut, baban boylu derken, kırk olduk. Kırkımız kırk ateş yaktık. Haydan geleni huya sattık. Unu bulguru suya kattık. Derken efendim, girdik masal yurduna.

Bir varmış bir yokmuş, develer çağırkan, pireler berbermiş, çocuklar tıngır mıngır analarının beşiğini sallarmış. Ve işte ta o zamanların bir dağında Kırk Arkadaşlar yaşarmış.

Bir gün bu dağın başka bir köşesinde, çamlar çimenler içerisinde, bir adamla bir kadın evlenmişler. Ama hiç çocukları olmamış. Aradan yıllar geçmiş. Hiç çocukları olmamış ya, evlerinde bir köpek beslemeye başlamışlar. Köpek de çok güzelmiş. Çok sevmişler ama çocuk istekleri hiç bitmemiş. Bir çocukları olsa dünyaları vereceklermiş. Bunun için o dağın bütün sularından içmişler, bütün otlarından ve allı allı, ballı ballı bütün meyvelerinden yemişler, bütün çiçeklerini koklamışlar, bu çiçekleri ilaç yapıp yapıp içmişler. Bir yandan da kadın durmadan yalvarıp yakarmış. Hatta bir gün, "Bir kızım olursa bu köpekle bile evlendiririm" diye kendi kendine söz vermiş. Bunu köpeğe de söylemiş. Olacak ya, aylar sonra peri gibi güzel bir kızları olmuş. Kızla köpek arkadaş gibi büyümüşler. Kız büyüdükçe daha da güzelleşmiş. Sonunda da gelinlik yaşa gelmiş. Kızın anası zamanında bir söz vermişti ya, işte köpek bunu hiç unutmamış. Bir gün kıza söylemiş bile. Ama kız hiçbir şey anlamamış bundan. Birkaç kez daha söylemiş köpek. Kız yine anlamamış." Annene söyle sen, annene" demiş bu sefer de köpek. Annesine söylemeyi de kız hep unutmuş. Bir gün kızla köpek gezmeye gitmişler. Dönüşte kızın cebine birkaç taş koymuş köpek. "Bu taşları görünce anımsar, annene söylersin" demiş bu kez de. Kız akşam olunca uyuya kalmış. Cebindeki taşlar da yatağa dökülmüş. Annesi taşları görünce, "Bunlar ne kızım" diye sormuş.

"Bunları köpek koydu cebime anneciğim. Sen ben doğmadan bir söz vermişsin. Onu sana anımsatmam için. O sözü tutacaktıydın."

"A kızım, a kuzum, yıllar önce hiç çocuğumuz olmadı bizim. Çocuksuzluk çok kötü. Ben de 'Bir kızım olursa bu köpekle bile evlendiririm' diye kendi kendime söz vermiştim. Demek onu unutmamış ha?"

"Unutmamış anne. Diretiyor hem de."

"Köpek bu kızım. Ne anlar düğünden dernekten. Biz de bir çalgıcı tutar, göstermelik bir düğün yaparız. Köpeğe kız mı verilir hiç!"

Kadının dediği gibi göstermelik bir düğün yapmışlar. Çalgılar çalınmış, yemekler yenmiş, oyunlar oynanmış. Tam o sırada da köpek, kıızı kaptığı gibi kayalık bir yere kaçırmış. Orada yaşamaya başlamışlar. Köpek durmadan küflü suyla küflü ekmeğe getirilmiş kıza. Başka yiyecek içecek yokmuş. Kızı denemek istemiş bir gün köpek. Kızın annesi gibi giyinip kıza sormuş. Sesini de sesine benzetmiş.

"Kızım köpekten memnun musun? Sana iyi bakıyor mu? Seninle ilgileniyor mu?"

Kız saçlarından bilmiş annesinin olmadığını. "Çok memnunum anne. Çok iyi bakıyor bana."

Çok rahatım." Aradan birkaç gün daha geçmiş. Bu sefer de kızın anneanesi kılığına girmiş köpek. Yine sormuş:

“Köpek sana iyi bakıyor mu kızım? Rahatın iyi mi?” Bu kez tanıyamamış kız.

“A anneanne, hiç memnun değilim bu köpektten. Bana her gün küflü su içiriyor, küflü ekmek yediriyor.”

Köpek üstündeki giysileri çıkarıvermiş birden:

“Seni iyilikbilmez seni! Söyle şimdi, çiğ mi yiyeyim seni, pişik mi?”

Kız boynunu bükmüş:

“Yiyeceksen pişik ye.”

Köpek odun toplamaya gitmiş dağa. Kız bunu olanak bilip kaçmış oradan. Dereler geçmiş, tepeler aşmış. Kurda kuşa yem olmamış. Sonunda Kırk Arkadaşların olduğu yere varmış. Başından geçenleri bir bir anlatmış. Onlar da “Sen bizim kardeşimizsin artık, hiç korkma, biz o köpeğe seni vermeyiz” demişler. Köpeğe bir kucak odunla ve de büyük bir iştahla eve gelmiş. Ama kız yokmuş. Kaçmış. Kızın gittiği yerleri koklaya koklaya o da gelmiş Kırk Arkadaşların yanına. Kırk Arkadaşlar kızı saklamışlar. Köpeği de öldürüp, az ilerideki limon ağacının altına gömmüşler.

Sonra Kırk Arkadaşlar çalışmaya gitmişler. Kız da onlara güzel bir un çorbası yapmış, gelince içsinler diye. Çorbaya limon sıkılacak ya, limon ağacının başına çıkıp birkaç tane limon koparmış. Limonu koparınca aşağı bir atlamış ki, köpeğin keskin dişi ayağına batmış. O acıyla oracıkta bayılıp kalmış. Akşama doğru Kırk Arkadaşlar eve dönmüşler. Bakmışlar ki, kız kardeşleri limon ağacının altında yatıyor. Öldü sanmışlar. Bütün dağ ağıt sesleriyle dolmuş bir anda. Bir yandan da ne yapacaklarını düşünmüşler. “Biz bunu gömemeyiz” demiş hepsi de. Sonunda camdan bir tabut yaptırıp kızı içine koymuşlar. Tabutu da yan taraftaki ırmağın içine salıvermişler. Tabut gündüz gitmiş gece gitmiş, sallanmış sallanmış, ta denize varmış. Denizin ortasında da bir kral sarayı varmış. Sarayın önünde de kralın karısıyla oğlu oturuyormuş. Oğlan tabutu görünce demiş ki annesine:

“Bunun içindeki malsa senin olsun, cansa benim olsun.”

“Tamam” demiş annesi de.

Bir bakmışlar ki tabutun içinde güzel bir kız var. Oğlanın dokunmasıyla kız gözlerini açivermiş. Arkasından da kırk gün kırk gece düğün yapmışlar. Kızla oğlanı evlendirmişler.

Saray iki kathıymış. Alt katta kralla karısı oturuyormuş. Üst katta da yeni evliler oturmaya başlamış. Bir gün anasıyla oğlu alt katta dertleşiyormuş. Gelin de üst kattaymış. Bir bakmışlar ki, üst katın penceresinden damla damla yaşlar geliyor. Oğlan koşmuş yukarıya. Gelin pencereye dayanmış, hüzünlü hüzünlü ağlıyormuş. Neden ağladığını sormuş oğlan. Arkasından da kızın gözyaşlarını silmiş.

Kız da başından geçenleri tek tek anlatmış. Bu sefer de “Tamam” demiş oğlan, “madem onlar senin kardeşlerin, yemeğe çağırılmalı bir gece.”

Dediği gibi, Kırk Arkadaşları yemeğe çağırmışlar. Kız da öyle bir sofraya hazırlamış ki, kırk çeşit yiyecek varmış masada. Un çorbası da pişirmiş. Ama kız, kardeşlerine hiç görünmemiş.

Kırk Arkadaşlar ömürlerinde hiç yemedikleri yemekleri yemişler. Yemeklerin çoğu artmış bile. Kız hala yokmuş ortada. En sonra da un çorbası gelmiş. Çorbadan ikişer kaşık almışlar ki, hepsi hüngür hüngür ağlaşmaya başlamış. Kralın oğlu,” Yahu ne ağlarsınız” diye sormuş. Bu sefer de onlar anlatmışlar başlarından geçenleri bir bir tam o sırada kız içeriye girivermiş. Kırk Arkadaşlar bir şaşırılmışlar, bir şaşırılmışlar. Kalkıp kardeşleriyle bir bir kucaklaşmışlar. Kızın yanağına kırk tane kardeş öpücüğü yapışmış.

Tam o sırada da gökten de üç elma düşmüş! (K.118).

MMS-5

Kepçe Kulak Çoban

Üstü açık köyün birinde, sağır bir keçi çobanı varmış. Kulakları kalbur kadar büyükmüş ama hiç duymazmış. Kulaklarının büyüklüğü sağırlığından daha ünlüymüş ki, bu yüzden de ona “Kepçe Kulak Çoban” diyorlarmış. İşte bu çoban, sürünün arkasında sürgün, günlerden de bir gün, sürüsünün yarısını yitirmiş. O yanı aramış, bu yanı aramış. Gölgelere, güneşlere bakmış, subaşlarına, en iyi yayımlı yerlere gitmiş. Ama bir türlü bulamamış. Sanki yer yarılmışta yere girmiş sürü, ya da bir canavar sürüsünün karnına inmiş, ya da yel olup uçup gitmiş, ya da sel olup akıp gitmiş. Umut bu ya, 'Ha burada ha şurada' derken, bir başka köyün sınırlarına çıka varmış çoban. Başlamış oralarda da dur duraksız dolanmaya. Derken, yamacın birisinde çift süren bir adam görmüş. Bir umutla yanına yaklaşmış bağırarak:

“Ooooyun çift süren arkadaş! Kolay gelsin! Yahu ben sürümün yarısını yitirdim, bir türlü bulamadım. Bu taraflara geldi mi acaba, gördün mü hiç?”

Bu sefer de çift süren adam bağırarak, hem de eliyle havada çizgiler çize çize, yan taraftaki dereden yukarıdaki tepeyi göstere göstere:

“Burası benim; ihi şu dereden, taaa o tepeye kadar... Babamdan kalma... Ulan arkadaş, kendimin olmasa sürer miyim? O tepe var ya, işte oraya kadar benim.”

Kepçe Kulak Çoban sevinmiş, içinden de demiş ki, "Hep o hayın gök keçi yüzünden bu. Ulan sormaz mıyım bunun hesabını ben sana! Taaa buralara... Demek dereye gelmişler, sonra da tepeye doğru çıkıp gitmişler..."

“Sağ ol arkadaş, sağ ol!”

Tepeye doğru koşmuş. Gerçekten de keçiler oradaymış. Bir sevinmiş bir sevinmiş... Düşündüğü gibi en önde de gök keçi varmış. Çoban bu; ömrü dağlarda çiçeklerle, ağaçlarla, hayvanlarla, yıldızlarla, sıcaklarla, soğuklarla, umutlarla geçmiş, iyilik yapana iyilik yapmasını bilirmiş. Çift süren adam sürüsünün yerini göstermiş ya... O olmasa belki de daha bulamayacaktı sürüsünü, araya araya gücü tükenecekti, ya da hepsini canavarlar yiyecekti. Bu iyiliğin altında kalamazdı. Keçinin birisini tutup vermeliymiş ona. Elli altmış keçi/koyun için bir keçinin sözü mü olurmuş.

Yoksa gök keçi mi verseydi? Kurtulsa mıymış o namussuzdan? İşte bu olmazdı; iyiliğe fırsatçılık sıkıştırmıştı bu, onun ak alınına, ak yüreğine, dik boyuna sığmazdı. Sürünün içinde boynuzu kırık, etlice, sütlüce bir keçi varmış. Onu tutup, adamın yanına varmış:

"Hey arkadaş" demiş, "benim keçilerin yerini gösterdin ya, işte bu keçiye sana veriyorum."

Çiftçi öküzleri durdurmuş. Bakmış, karşısındaki demin kendisine, "Buraları niye sürüyorsun" diye sorular soran adam. Elinde de boynuzu kırık bir keçi. "Vallahi billahi ben kırmadım hemşerim!"

"Yahu al, sana veriyorum bunu, para pul istemez..."

"Ben bu keçiye görmedim bile arkadaş!" "Boynuzunun kırık olduğuna bakma hem etli hem sütlü."

"Anam avradım olsun ben kırmadım!"

"Çekinme çekinme, benden sana hediye, helal olsun, hoş olsun!"

"Yahu görüyorum işte, kırık. Ama ben kırmadım!" "Beni yorma yahu, al şu keçiye, ananın sütü gibi helal diyorum sana."

Tam o sırada da yaşlı, saç başı biraz dağınık, biraz sinirli gibi görüntülü bir kadın geçiyormuş oradan. Kadını gören Kepçe Kulak Çoban koşmuş yanına:

"Güzel ninem, yorgun ninem, yüzü biraz solgun ninem, soluklan da şu adama bir söz anlat a ninem!"

"O gelin o evdeyken mümkünü yok ben o eve geri dönmem."

"Keçilerimi yitirmiştim nine, yerini bu adam söyledi, ben de bunun karşılığında kendisine bir keçi vermek istiyorum, ama kabul etmiyor. Belki senin sözünü dinler."

"Bir daha adımımı atmam o eve!"

"Para pul da istemiyorum kendisinden."

"Hiç yalvarma yavrum, dönmem ben o eve."

Tarlanın altından bir yol geçiyormuş. Kepçe Kulak Çoban bir bakmış ki, tozu dumana katarak, atın eşeğin anasına satarak, gürül gürül bir cip geliyor. Bu sefer de onun önüne koşmuş. Durdurmuş cipi. Al yanaklı, küt bıyıklı, temizce giyimli, biraz da göbekli birisi inmiş cipten:

"Hayırdır kardeşim?"

Çoban parmağıyla hilal bir ay çizmiş:

"Yahu beyefendi, ben keçilerimi yitirmiştim, şu çift süren adam da "Şu dere den şu tepe ye doğru gittiler" diye yerini gösterdi, ben de iyiliğine iyilik olarak bu keçiyi vermek istiyorum kendisine, ama almıyor, onur sorunu ediyor."

Gelen de müftüymüş. Hemen cipteki arkadaşlarına seslenmiş:

"Yeni ay görünmüş arkadaşlar, orucu bırakabiliriz." "Keçi işte, para pul da istemiyorum kendisinden." Müftü yeniden dönmüş arkadaşlarına:

"Bu keçiyi de kurbanlık veriyor bu kardeşimiz bize." Cipteki iki kişi de inmiş o anda. Keçiyi kaptıkları gibi atmışlar cipin arkasına. Sonra da gaza basıp, tozu dumana katıp, görünmez olup gitmişler.

Diğerlerine gelince; hepsinin çenesi yorulmuş ki, kadın yoluna, çoban sürüsünün peşine, çiftçi de çiftinin başına, çekip gitmişler (K.118).

MMS-6

Tembel Osman

Bir varmış bir yokmuş. Çok eskiden Osman adında bir adam varmış. Çocukluğundan beri tembelmiş kimseye karışmazmış, oyun oynamazmış, yumuş tutmazmış, iş yapmazmış. Sabah akşam uyurmuş, yer içer, uyuzlaşır oturmuş. Bu uyuzluğundan da yüzü gözü sineklerin havaalanıymış. Delikanlı olmuş yine böyleymiş. Bunun tembelliğinden bıkan anası babası, 'evlendirsek bu oğlanı' diye düşünmüşler. Bir kız bulup evlendirmişler de. Ama değişen hiçbir şey olmamış. İşte böylece adı da Tembel Osman olup çıkmış. Evlenince tembelliği daha da artmış. Dayanamamış karısı, bir gün kızmış buna.

"Tembel herif, uyumaktan, oturmaktan usanmaz herif! Kalk haydi, git çalış, para kazan gel, bıktım senin tembelliğinden!" demiş.

Al bir atları varmış. Çaresizce, uyuşuk uyuşuk, atı ahırdan çıkarmış. Binip gidecekmiş. Ne yapsın karısı, tembel de olsa kocasıymış, pekmez helvasından bir azık hazırlayıvermiş. Sonunda Tembel Osman, azığını kuşanıp, ata da binip yola düşmüş. Ama nereye gideceğini bilmiyormuş. Az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş, vara vara bir çeşme başına varmış. Atı da susamış kendisi de. İkisi de doya doya su içmişler. Arkasından azığını çözüp karnını doyurmaya başlamış. At da çeşmenin önündeki otlara girişmiş. O sırada pekmez helvasının birkaç topağı yere dökülmüş. Bir bakmış ki, dökülen helvanın başına bir sinek sürüsü toplanmış. Elini yavaş yavaş uzatıp şırak vurmuş, tam kırk tane sinek öldürmüştü. O sırada da arsız korkusuz bir sıçan gelip, kalan helvaları yemeye başlamış. Elini yeniden yavaş yavaş kaldırıp, ona da küt bir yumruk indirmiş. Sıçan da hamileymiş. İki yavru da karnından çıkmış. Bir anda bir cesaret dolmuş içine, fırlayıp ayağa kalkmış, "Ulan ben ne kahramanmışım meğer

be" demiş. O hızla da atına binip yeniden yola düşmüş. Bir gün mü gitmiş, iki gün mü gitmiş, sonunda bir kasabaya varmış. Bir demirci bulup güzel bir kılıç yaptırmış. Kılıcın sapına da şunları yazdırmış: "Bir tokatta kırk can, bir yumrukta üç aslan adıma derler Deli Osman." Kılıcı yanına alıp yine binmiş ata, yine düşmüş yola. Bu sefer de uçsuz bucaksız, bin bir çiçekli, bin bir böcekli, yemyeşil bir çayıra varmış. Bu da bir ağanın çiftliğinin çayıymış. Yirmisi atlı, yirmisi yaya, kırk bekçisi varmış. Tembel Osman'ın bütün bunlardan haberi yok, çayırın güzelliği bayıltmış onu. Orta yere varınca attan inmiş. At başlamış bayram etmeye. Kendisi de uzanmış çimenlerin çiçeklerin içine. Az sonra da uyuyakalmış. Tam o sırada da Kırk Bekçiler gelmişler. Bir bakmışlar ki, çayırın ortasında bir at yayılıyor, yanı başında da bir adam yatıyor. Sarmışlar ikisinin de çevresini. Kendi aralarında da tartışmaya başlamışlar:

"Nasıl girer, kimden izin aldı?"

"Bu nasıl cesaret?"

"Babasının çayırı mı burası, girmemesi gerekir?" "Bu adam uyuyor, gelin uyandırmadan öldürelim bunu."

Bakmışlar adamın başucunda bir kılıç var, sapında da bir yazı.

İçlerinden birisinin okuma yazması varmış. "Durun ben okurum onu" diye bağırmış. Sesli sesli okumuş: "Bir tokatta kırk can / Bir yumrukta üç aslan / Adıma derler Deli Osman."

Birisi:

"Durun!" demiş.

"Niye?"

"Yahu adam bir tokatta kırk kişiyi öldürüyormuş, biz zaten kırk kişiyiz, bir tokat sallasa kırkımızı da öldürür." "Ne yapalım öyleyse?"

"Yavaşça uyandırıp ağanın yanına götürelim."

Yavaş yavaş sallamışlar Tembel Osman'ı. O da yavaş yavaş uyanmış. Uyanmış ama birden de doğrulmuş. "Ne var yahu?"

"Bir şey yok, bir şey yok!"

"Arkadaş sen bir tokatta kırk can öldürdün mü?" "Öldürdüm."

"Bir yumrukta üç aslan öldürdün mü?" "Öldürdüm."

Herkesin ağzı açık kalmış.

"Kalk öyleyse, ağamızın yanına gideceğiz."

Ağanın yanına varmışlar. Ağanın da çiftliğine namussuz bir domuz dadanmış. O Kırk Bekçiler her gün o domuzu kovalar, ama bir türlü yakalayamazmış. Ağa sormuş bizimkine:

"Demek sen bu kadar güçlü kuvvetlisin ha? Bu domuzu yakalayabilir misin peki?"

"Yakalarım."

"Öyleyse bugün bitir bu işi."

Kırk Bekçiler çiftliğin çevresine dizilmişler. Tembel Osman'ı da ıssız bir yere yerleştirmişler. İssız bir yer olunca başlamış korkmaya bu. Bekçiler de tam bu sıra da domuzu görmüşler. "Domuz göründü, geliyor, aşağı indi, yukarı çıktı..." diye başlamışlar bağırmağa. İssız diye tam da bundan tarafa geliyormuş domuz. Korkusu daha da artmış. Hemen bir ağacın başına çıkmış. Domuz tam ağacın dibine gelmiş. Eli ayağı titremeye, her tarafı faldır fıldır etmeye başlamış. Arkasından da paldır küldür yere düşmüş. Olacak ya, tam da domuzun sırtına denk gelmiş. O anda domuz da şaşırmış ne yapacağını. Şaşkın şaşkın dönmeye, sağa sola çarpmaya başlamış. Koşup gelmiş kalabalık. Bakmışlar ki domuzu yakalamış adam, hem de üzerinde binili. Hepsi bir daha şaşırmış. Ağa önceden bu domuz için ödül koymuşmuş, "Bu domuzu kim yakalarsa bir heybe altın vereceğim" demişimiz. Sözü tutup hemen bir heybe altını vermiş bizimkine. Güzel mi güzel bir de kızı varmış ağanın. Hatta onu da vermek istemiş. Ama Tembel Osman almamış; "Ben evliyim, evde beni bekleyen bir karım var" demiş. Köyü, karısı, evi gelmiş birden aklına. Getirmişler al kanatlı atını. Yüklemişler üstüne al al bir heybe altını. Uçmuş al at, al al altınlar. Ama o attan da altınlardan da ağırmış artık. Karısı açmış kapıyı, indirmişler çil çil, çıldır çıldır altınları.

Bir heybe altın bu, sevincinden uçmuş karısı. Tembel Osman'sa kendisine yepyeni bir iş kurmuş, tembellikten de kurtulmuş gitmiş. Yepyeni bir yaşam başlamış evlerinde, mutlulukla dolmuş yüzleri (K.118).

MMS-7

Değirmenci Dayı

Bir varmış bir yokmuş. Zaman zaman içinde, kalbur saman içinde, develer çığırkan, pireler berber, filler aşçıymış. Buğdayı arpası bol bir ülke, bu ülkede de yüreği dar bir değirmenci varmış. Adı da Değirmenci Dayıymış. Bu Değirmenci Dayının, değirmenin yanı başında bir de kümesi varmış. Kümeste de çil çil horozlar, gitgidak tavuklar beslermiş. Tavuklar horozlar değirmenden dökülen buğdaylarla beslenir büyümüş.

Gel zaman git zaman, bu kümese namussuz bir tilki dadanmış. Arsız tilki her gece gelip tavuklardan birini çalıp gidermiş. Bakmış ki Değirmenci Dayı, her gün bir tavuk gidiyor. En kötüsü de "Bir tilkinin yüz masalı varmış, doksan dokuzu tavuk üstüneymiş" sözünü bilmesiymiş. Bundan da anlamış ki artık, bu tilki bir ders istiyormuş. Bir gece işi gücü bırakıp, saklanmış kümesin arkasına. Tilki ağzını sulandıra sulandıra girmiş kümese. Kapatıvermiş kümesin ağzını, yakalamış tilkiyi, öldürecekmiş. Ama tilki başlamış yalvarmaya:

"Değirmenci Dayı, sen aslan ben ayı, kulun kölen olurum bana dokunma, çoluk çocuğumu aç susuz koyma! Ben de sana bir iyilik yaparım bak."

"Bana ne iyilik yapacaksın sen?"

"Yahu karışma sen. Bir iyilik düşünürüm ben." "Bir daha gelme yeter."

Yalvarışına yakarışına dayanamayıp salıvermiş tilkiyi. Tilki bu, birkaç gün sonra yine çalmaya başlamış Değirmenci Dayının tavuklarını. Bu sefer iyice kızmış Değirmenci Dayı. Yine yakalamış tilkiyi.

"Seni öldüreceğim artık namussuz tilki" diye de direktmiş.

"Tamam Değirmenci Dayı, haydi düşelim yola, sana bir iyilik yapacağım, göreceksin."

Ağzından ballar akıyormuş tilkinin. Öylesine inandırıcıymış ki sözleri. Dayanamamış yine; girmişler kol kola, düşmüşler yola.

Az gitmişler uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler, çayır çimen geçerek, lale sümbül biçerek, soğuk sular içerek bir köye varmışlar. Köyden soylu soplulu bir atla, paşaya padişaha yakışır bir takım elbise bulmuş tilki. Takım elbiseyi Değirmenci Dayıya giydirmiş. Ata da bindirip yeniden düşmüşler yola. Vara vara bir saraya varmışlar bu sefer de. Değirmenci Dayının şapkasında bir çuvaldız varmış. Saraya yaklaşınca tilki tembih etmiş Değirmenci Dayıya:

"Bu çuvaldızı boynunun altına diklemesine koy, başını eğince boynuna batacakmış gibi. Ben işaret verince çekersin."

Tilki biraz önden gidip kapıyı çalmış. Sarayın beyinin de bir kızının olduğunu biliyormuş. Bey hemen kapıya çıkmış:

"Buyur Tilki Paşa?"

"Değirmencioğlu Padişahı geliyor, senin kızı isteyecek. Onun için geldik."

"Nerede?"

"Dışarıda. Atta bekliyor."

Kapıdan bir bakmış bey, adam havaya bakıyor.

"Niye öyle havaya bakıyor o?"

"Yahu senin saraya bakıyor, "Bu saray benim sarayımdan enginmiş!" diyor."

Arkasından da çaktırmadan, 'artık çuvaldızı indir' işaretini vermiş tilki. Değirmencioğlu Padişahı bu, adı sanı hiç duyulmamış daha. Hemen karşılamaya koşmuş bey. Attan indirip saraya çıkarmış. Sözü uzatmayalım, masala su katmayalım. Yenilmiş, içilmiş, konuşulmuş, düşünülmüş. Sonunda da kız istenmiş, kız da verilmiş. Tilkiyle Değirmenci Dayı geriye döneceklermiş ama,

Değirmenci Dayıyı bir tasa almış. Ev yok bark yok, değirmende yatar kalkar, koskoca beyin kızını nereye götürsün, nerde yatırır, içersin. Bey bu, kızının her şeyini hazırlamış; parasını pulunu, yiyeceğini içeceğini. Yanına da bir sürü hizmetçi vermiş. Çıkmışlar yola. Tilki önden gidiyormuş. Yolun kenarında bir koyun sürüsü mü var, hemen çobanı çağırıp, "Bak bir sürü asker geliyor, "bu koyunlar kimin" diye sorarlarsa, "Değirmencioğlu Padişahının" dersin, değilse seni öldürürler..." Sonra at sürüsü mü var, aynı, sığır sürüsü mü var, aynı, ekin biçenler mi var, aynı. Hepsine aynı şeyleri tembihlemiş. Gerçekten de adamlar geçerken hep sormuşlar. Herkes de "Değirmencioğlu Padişahının" demiş. Bu varsılığa şaşırıp kalmış adamlar.

Yürü bakalım, yürü bakalım. Sonunda devlerin sarayına gelmiş tilki. Arkasından da onlar geliyormuş. Devlere demiş ki tilki:

"Bakın arkadaşlar, bir tabur asker geliyor, bütün devleri öldürecekler. Onun için siz tez elden bir yere sıvışın."

"Yahu nereye sıvışalım biz?"

Dev yemek kazanları varmış.

"Bu kazanların içine girin. Gelince onları oyalarım ben. Korkup kaçtılar derim."

Devler dev kazanlara girmişler. Kurnaz tilki de kapaklarını kapatıp kilitlemiş. Kazanların altına da birer ateş yakıp, devleri cayır cayır kızartmış. Kalabalık kapıya doğru gelmiş. Tilki koşmuş kapıya:

"Buyurun, buyurun! Değirmencioğlu Padişahının sarayına hoş geldiniz!"

Değirmenci Dayı şaşkın mı şaşkınımış. Yerleşmişler saraya. Hizmetçiler, korumacılar. Her şey dördörtlülükmiş. Beş on gün sonra tilki Değirmenci Dayıya yaklaşmış:

"Bak ben sözümü tuttum. Şimdi sıra sende" demiş. "Ne istiyorsun?"

"Bana bir beşik yaptıracaksın. İçinde de kuş tüyünden bir yatak olacak. İki de hizmetçi vereceksin. Beni her gün sallayacaklar. Her gün nar gibi kızarmış bir de tavuk istiyorum. Sonra ölünce mezarımı da yaptıracaksın."

Böyle bir tilkiye hayır denilebilir mi?

"Tamam tilki gardaş, hayhay!.."

Neyse, günler geçip gidiyormuş. Değirmenci Dayı karısıyla gülüp oynuyor, tilki de beşikte sallanıp duruyormuş. Birden tilkinin aklına bir kurnazlık gelmiş. Önceden, 'Ben ölürsem mezarımı da yaptıracaksın' diye, Değirmenci Dayıdan söz almıştı ya, ölü numarası yapmış bir gün. Yemek getirirler yemezmiş, su getirirler içmezmiş, kalk derlermiş kalkmazmış...

Hizmetçiler hemen Değirmencioğlu Padişahının yanına koşmuşlar:

"Efendimiz bu tilki öldü herhalde; yemez, içmez, kıpırdamaz..."

"Öldüyse atıverin gitsin, onunla mı uğraşacağız."

Hizmetçiler fırlatıp atmışlar tilkiyi dışarıya. Tilki dört ayağının üstüne düşmüş. Koşmuş Değirmenci Dayının yanına:

"Bak hepsini bir bir anlatırım; nerden geldiğini, değirmenci olduğunu, seni iyilik bilmez seni!"

"Ne istiyorsun?"

"Bundan böyle iki kızarmış tavuk istiyorum. Hizmetçi de dört olacak." "Tamam."

Tilki gül gibi yaşamaya başlamış. Ama günde iki yağlı tavuk da dokunmuş. Birden kan basıncı yükselip küt diye gitmiş. Ama bu sefer gerçekten ölmüş.

Hizmetçiler yeniden varmışlar Değirmencioğlu Padişahının yanına:

"Efendimiz bu tilki öldü."

"Sallayın. Kurnazlığından eder o."

Sallarlar ama kıpırtı yok, soluk yok. Bir daha koşarlar:

"Efendimiz bu tilki gerçekten öldü."

"Sallayın. Kurnazlığından eder o."

Aradan bir hafta daha geçmiş. Ortalığı koku götürmüş. Bu sefer hiç haber vermemişler, atmışlar tilkinin kokmuş ölüsünü dışarıya.

Aradan epey bir zaman geçmiş. Değirmencioğlu Padişahının yenice aklına gelmiş tilki:

"Yahu bizim bir tilki vardı, nereye gitti bu" demiş. Ohoo! Biz onu çoktan attık. Ölmüştü, kokmuştu..."

"İyi etmişsiniz. Başımıza bela olacaktı giderek."

Oldu olacak, kırıldı nacak, sözü çok uzatırsak kimisi usanacak, Değirmenci Dayı bolluk bostanlık içinde uzun süre yaşamış. Ama içini de bir kurt kemire kemire... Bu yüzden de hiç mutlu olamamış.

Var varanın, sür sürenin... Baykuşu çoktur viraneninin... Ömrü uzun olsun bu masalı okuyanın (K.118).

MMS-8

Köse Dayı

Köyün birisinde Köse Dayı diye birisi varmış. Ama çok korkakmış. Değil köyün, değil o ülkenin, belki de dünyanın en korkak insanı oymuş. Akşam olunca kapı dışarı çıkamazmış. Tuvalete bile karısıyla gidermiş. Bir gece yine sıkışmış bu. Çatladı çatlayacakmış. Aslında karısı bıkmış bunun

korkaklığından, her gece onu dışarı çıkarmaktan. Ama ne yapsın, katlanmaktan başka da yapacağı yokmuş. Yine birlikte çıkmışlar. Gece de öyle bir güzelmiş ki; gökte ay kocaman bir portakal gibi duruyormuş, ıslıl ıslılmış her yan. Köse Dayı çarpılmış bu güzelliğe. Bunun etkisiyle de ağzından bir iki söz dökülmüştü: "Ulan Hanım, ne hovardalık yapacak hava be!" deyivermiş. Karısı çok kızmış buna. Zaten bıkmış usanmış ya. "Tuvalete bile çıkamadığını düşünmüyorsun da hovardalığı düşünüyorsun ha? Seni hınzır, seni!" demiş. Demekle de kalmayıp, kendisi içeri girivermiş, kapıyı içeriden goralayıvermiş (kilitleyivermiş). O da dışarıda kalakalmış. Köse Dayı yalvarmış yakarmış, ağzından ballar şekerler akıtmış. Ama hiçbirisi karısını etkilememiş. Sonunda da umutsuzca, çaresizce, başını da havaya dikerek, gelişigüzel yürümeye başlamış. Bir gün mü yürümüş böyle, bir ay mı yürümüş, orası bilinmez, vara vara bir ine çıka varmış. Bu in de devlerin iniymiş. Devler bakmışlar ki, Köse Dayı gözlerini havaya dikmiş, gidiyor. Meraklanmışlar:

"Yav Köse Dayı, havaya niye bakıyorsun öyle?" demişler.

"Yahu gardaşlar, havaya bir batman demir attıydım, nereye düşecek diye ona bakıyorum."

"Ulan Köse Dayı, bir batman demir bu, buraya düşecek olursa hepimiz ölürüz."

"Hiç korkmayın siz, düşerken yakalarım ben." Bir süre beklemişler. Ne düşen var ne düşmeyen. Devlerin gözü Köse Dayıdaymış.

"Demek sen böyle güçlüsün Köse Dayı ha?" "Güçlüyüm tabi."

"Bizim biraz odunumuz var, onu bize yarır verir misin öyleyse?"

"Yarır veririm."

"Daha nacak, odun da yanında."

Nacak da dev nacağıymış, ağır mı ağırılmış, mümkünü yok yerden kaldıramamış. Sonunda sapını çıkarıp nacağı toprağa gömmüş. Sap elinde bekliyormuş.

Devler bakmışlar ki, nacağın sapı Köse Dayının elinde, öyle bekliyor.

"N'oldu Köse Dayı?"

"Nacak diye şunu taşırırsınız be, bir salladıydım, yerin dibine gömüldü gitti."

O sırada da devler acıkmışlar.

"Yahu Köse Dayı" demişler, "Biz acıktık, haydi armut yemeye gidelim." "Gidelim."

Hep birlikte armut yemeye gitmişler. Devlerin içinde cüce gibiymiş Köse Dayı. Kimisi yerden uzanmış, kimisi ağacın başına çıkmış. Köse Dayı da devin birisinin basarak eğdiği dalın ucundaymış. Sarı sarıymış, sulu suluymuş armutlar da. Koparıp koparıp yiyorlarmış. Köse Dayı bir armut daha koparmış ki, dev ayağını kaldırıvermiş. Yükselen dalla birlikte, Köse Dayı da fırrr, ağacın üstünden,

ağacın öbür tarafına uçuvermiş. Düştüğü yerde de bir kıpırtı bir kıpırtı, sarıla kalmış pamuk giysili bir tavşana. Devler bir bakmışlar ki, Köse Dayının kucağında bir tavşan.

"N'oldu Köse Dayı?"

"Yav şurada bir tavşan görmüştüm, şu taraftan koşsam kaçacak, bu taraftan koşsam uçacak, ben de ağacın üstünden atlayıp yakalayıvereyim dedim." "Allah Allah!"

Armudu yiyince susamış devler.

"Yahu Köse Dayı, biz susadık. Su getirir misin bize?"

"Getiririm."

Yetmiş camız derisinden dikilmiş bir su tulukları varmış devlerin. Köse Dayı tuluğu sürüye sürüye bir subaşına varmış. Başlamış tuluğu ağızından üfleme. Üfleye üfleye tuluğu şişirmiş. Şişirdiği dev tuluğu da omzuna alıp devlere doğru yürümüş. Devler bir bakmışlar, tuluk dağ gibi, Köse Dayı altında pire gibi, tuluğu yüklenmiş geliyor. Devler de ona doğru yürümüşler. Devlerin yaklaştığını gören Köse Dayı:

"Durun siz, önce ben içeceğim getirdiğim sudan" demiş.

"Tamam" demişler devler de.

Köse Dayı oturmuş olduğu yere. Yavaşça tuluğun ağızını açmış, yavaş yavaş içindeki havayı boşaltmış. Hava boşalınca dönmüş devlere:

"Ulan şunu tuluk diye taşırsınız be! İçindeki su bana bile yetmedi."

Devler iyice şaşırılmışlar. Bu adam ileride başımıza sorun olur diye korkmaya bile başlamışlar. Bir fırsatını bulunca da:

"Köse Dayı sen evine gitmeyecek misin artık?" demişler.

"Ne işim var evimde. Burada rahatım çok iyi."

Bu durum devleri iyice düşündürmeye başlamış. Sonunda, akşam uyuyunca, Köse Dayıyı öldürmeye karar vermişler. Köse Dayı da bunu hissetmiş. Akşam olunca Köse Dayıyı en güzel odaya yatırmışlar. Köse Dayı da önlem olarak, kendi yerine bir yastık yatırdı, yan taraftaki dolaba saklanmış. Gece yarısı devler gelmişler. Vur bakalım, vur bakalım... Pestilini çıkarmışlar Köse Dayının. Sabah bir bakmışlar ki Köse Dayı ayakta. Şaşırıp kalmışlar.

"Köse Dayı sen ölmedin mi?"

"Hiç sormayın gardaşlar, sabaha kadar pireler her yerimi ısırды, ben de dolabın içinde yattım."

Şaşkın devler kendi aralarında tartışmaya başlamışlar:

"Yahu ne yapacağız bu adamı?"

"En iyisi evine göndermek." "Gitmiyor."

"Biraz para versek."

"Bir heybeye biraz altın koyalım, götürsün gitsin." Çağırılmışlar Köse Dayıyı.

"Yahu köse Dayı, seni evine götürürsek biz." "Gitmem."

"Yahu sana bir heybe altın verelim, götür git."

"Giderim ama ben götürmem."

"Tamam, birimiz götürürüz seni."

"Ben yayan yapıldak da gitmem."

"Yahu tamam, üstümüze de binersin."

Devin birisi altın heybesini sırtına atıp, en üstüne de Köse Dayıyı bindirip yola çıkmışlar. Yolda bir tilki çıkmış önlerine. Tilki bir bakmış ki, Köse Dayı bir devin sırtında binili, gidiyorlar. Akıl erdirememiş bu işe.

"Ey dev baba, nedir bu rezillik?"

"Böyle böyle..."

"Yahu ödleğin birisi bu, tanırım ben bunu. Sense bir devsin, bir silkelesen bunu devirirsin. Gece tuvalete bile çıkamaz bu."

Köye yaklaşmışlar ya, Köse Dayı biraz erkekleşmiş: "Korkar mıyım korkmaz mıyım, bir deneyin bakalım?"

Dev biraz şaşkınlaşmış, sırtından da Köse Dayıyla heybeyi indirmiş. Tilkiye doğru yürümüş:

"Gel bu Köse Dayıyı kızdırmayalım. Bir kızarsa yandık. Sen kaçır kurtulursun. Ama beni öldürür vallahi."

"Yahu korkma sen! Yürek mürek yok bunda. Bana kaçır diyorsan ille, gel kuyruklarımızı birbirine bağlayalım."

Kuyruklarını birbirine bağlamışlar. Köse Dayının gözleri onlardaymış, hangi çalının arkasından çıkacaklar diye bekliyormuş. Az sonra çıkmışlar da. Kuyrukları da birbirine bağlıymış. Bağırılmış tilkiye:

"Ey tilki paşa, tilki paşa, senin babanın bir değil, kırk tane dev borcu vardı bana. Bicecik devi ne diye yakalar da getirirsin. Kumara mı basacaksın?"

Bunu duyan dev, beni kumara basacak diye, kızmış tilkiye. Tabanları da kaldırmış. Dev kaçtıkça tilki sağa çarpmış sola çarpmış, taşa çarpmış çalıya çarpmış, sonunda da ölmüş. Devse inine doğru kaçıp gitmiş.

Köse Dayıya gelince, heybeyi omuzlanıp evin yolunu tutmuş. Şimdi hiç korkmaz olmuş. Geceleri tuvalete bile yalnız çıkıyormuş.

Ne diyelim; üstü üstüne, üstü üstüne, en küçüğü en üstüne, bu masalı okuyanın, okuyup da başkasına anlatanın gönlü en üstüne (K.118).

MMS-9

Congalaz Garısı

Bir varmış bir yokmuş. Çok eski bir zamanda, bir adamla bir karısı, bunların da bir kızlarıyla bir oğlanları varmış. Gel zaman git zaman, saranın sıtmanın pol olduğu bir zaman, adamın karısı ölmüş. Adam da yeni bir kadınla evlenmiş. Ama analık çocukları kabul etmemiş; "götür bu çocukları" diye direktmiş durmuş. Adam çaresiz kalmış. Yeni karısının dırdırlarına dayanamayan adam, bir gün çocuklarını da alıp, dağa armut çırpıma gitmiş. Yanına bir de çuval almış. Ama niyeti kötüymüş. Ağacın dibine varınca:

"Şu çuvalın içine girin siz guzularım" demiş, "armut düşünce başınız yarılmasın."

Çocuklar tıpış tıpış çuvalın içine girmişler. Sonra çuvalın ağzını bağlamış adam.

Arkasından da ağacın başına bir takıldangıç kurmuş. Yel estikçe tak tak, vurmaya başlamış bu takıldangıç. Çocuklar da bu sesi duydukça, "babamız armut çırpıyor" diye düşünmüşler durmadan. Oysa babaları çoktan sıvışıp gitmiş. Aradan epey bir zaman geçmiş. Çocukların aklına akıl karışmış. "Yahu bu ne bitmez armutmuş!" diye söylenmişler, arkasından da "baba, baba!" diye bağırılmışlar. Ses yokmuş, seslenen yokmuş.

"Ne yapalım ne yapalım..." derken, oğlan sevinçle bağırması: "Cebimde mıntı (sapsız, küçük bıçak) var!" "Kes öyleyse çuvalın ağzını." Çuvaldan bir çıkarlar ki hem babaları yok hem de akşam olmuş. Bakmışlar ki, bir yerde duman tütüyor, bir yerde eşek anırıyor, bir yerde de horoz ötüyor.

"Horoz öten yere gitsek horoz diter, eşek anıran yere gitsek eşek çitmeler, duman tüten yere gitsek gözümüze duman dolar. Ama biz yine de duman tüten yere gidelim" demişler.

Duman tüten yere gitmişler. Orada da bir Congalaz Garısı varmış. Tazecik çocukları görünce çok sevinmiş bu Congalaz Garısı. Dili de bir ballıymış ki... "Oooo! Buyurun çiğdemlerim, buyurun" demiş. Çocukları içeri almış, önlerine de etli bir pilav getirmiş. Birkaç kaşık almış çocuklar. Ama pilavın içinde tırnaklar varmış. Meğer bu Congalaz Garısı, yanına gelenleri hep öldürür, onların etini de pişirir pişirir yermiş. Pilavın içindeki et de insan etiymiş, tırnaklar da insan tırnağıymış. Çocuklar korkmaya başlamış. Çocukları ocumamak için öyle güzel davranıyormuş ki Congalaz Garısı, akşam olunca yataklarını yapmış, yalancıkdan da olsa ikisini de sevip okşamış, sonunda da "haydin uyuyun artık çocuklarım" demiş. Ama çocuklarda zerre uyku yokmuş.

"Ebee" demişler, "yatmadan önce anamız bize gırıntı (çerez) getirirdi, onu yer öyle yatardık biz."

"Tamam çiğdemlerim."

Kavurga getirmiş, şunu getirmiş, bunu getirmiş. Çocuklar onlarla epeyce oyalanmışlar. Congalaz Garısı yeniden yatmalarını istemiş. Çocuklarda yine uyku yokmuş.

"Ebee" demişler yine, "uyumadan önce anamız bize kalburla su getirirdi, o suyu içer öyle uyurduk."

"Tamam çiğdemlerim."

Kalburu alıp suya gitmiş Congalaz Garısı. Kalburu suya batırmış su altına geçermiş, batırmış su altına geçermiş. Suyu bir türlü getirememiş. Böyle böyle horozlar ötmüş. Havanın ışıdığı gören çocuklar bir yolunu bulup hemen kaçmışlar. Vara vara büyük bir suya varmışlar. Köprüye benzer bir yer bulup karşıya geçmişler. Congalaz Garısı ise eve bir gelmiş ki, çocuklar yok. Arkalarından o da gitmiş. Bir bakmış ki çocuklar suyun karşısında.

"Çocuklarım siz o tarafa nasıl (nasıl) geçtiniz?"

"Tavayı kızartıp kığımızı bastık, o hızla bir tün güdük, (sıçradık) bu yakaya geçtik."

İlle de çocukları yiyecekmiş ya, hemen eve koşmuş Congalaz Garısı. Bir ateş çokutup tavayı kızartmış. Kızgın tavayı da kığına basmış. Can acısıyla da suya hoplamış. Suyun tam ortasına düşmüş. Su da bir azgınmış ki; taştan taşa çarpa çarpa, Congalaz Garısını öldürmüş atmış. Böylece bir korku da o topraklardan silinmiş gitmiş...

Çocuklara gelince; az gitmişler uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler, karşılarına bir adam çıkmış. Çok da susamışlar. Adama sormuşlar:

"Amca su var mı buralarda, çok susadık biz."

Adam eliyle işaret etmiş:

"Şu ileride Öküz pınarı diye bir su var, sakın ondan içmeyin siz, sonra öküz olursunuz. Onu geçince bir su daha var. Ondan içersiniz."

Ama oğlan dayanamamış Öküz pınarına varınca.

"Aba çok susadım, bu sudan içeceğim ben" demiş. Ablası yalvarmış oğlana:

"Aman ha gardaşım, öküz olursun sonra." Kız içirtmemiş kardeşine suyu.

Giderek daha da yanmış çocuğun içi. Hemen bir yalan uydurmuş;

"Aba ben mintimi (sapı olmayan bıçak) o suyun başında unutmuşum. Gidip getireceğim."

"Sakın sudan içme bacım!"

Çocuğun adı Yusufmuş. Dayanamayıp sudan içmiş. Gecikince başlamış ablası bağırmağa: "Yusuuuuf!.. Yusuuuf!.."

"Moouo!"

"Yusuuuuf!.. Yusuuuuf!.."

"Moouo!"

"Gavurun öküzü! Ben seni mı çağırırım, bacımı çağırırım?"

Geri dönmüş kız. Bakmış ki kardeşi öküz olmuş. Yeniden yola düşmüşler. Gece gitmişler gündüz gitmişler, dere tepe düz gitmişler, sonunda bir arpa boyu yol gitmişler, başka bir yere varmışlar. Bir Congalar Garısı da orada varmış. O Congalaz Garısı da hemen sahiplenmiş bunları. Tatlı tatlı sözlerle karınlarını doyurmuş, sularını içirmiş. Sonunda da niyetini açıklamış:

"Bu öküzü kesip yiyeceğim ben" demiş.

Kız, kardeşine tembih etmiş:

"Kesilme bacım."

Kesilmemiş.

Congalaz Garısı kızmış kıza. Kızın adı da Fatma'ymış.

"Fatma seni de yerim bak."

"Bacım kesil de karnından çıkma."

Sonunda Congalaz Garısı öküzü kesmiş. Etini güzelce yemiş. Ama yediklerini bir türlü dışarı çıkaramamış. Çatlayarak da ölmüş.

Böylece o ülkenin korkusu da bitmiş.

Arkasından kız bir dilekte bulunmuş. O etler o kemikler yeniden öküz olmuş, o öküz de yeniden kardeşi olmuş.

Onlar ermiş muradına, biz erelim kerevetine (K.71, K.118).

MMS-10

Mınımıncık

Eşeğimi salıverdim, anamı babama alıverdim, bir geline üç yüz halı verdim, donumu suya seriverdim. Girdim masal iline, bakalım ne geldi dilime.

Ülkenin birisinde bir dev varmış. Bu devden herkes korkarmış. Bu devden ülkenin yöneticileri de bıkmışlar. Ama onu öldürmeye güçleri yetmiyormuş. Bu durum bu ülkenin canına tak etmiş ki, sonunda o yöneticiler, bir ödül koymuşlar. Bu devi öldürene yüz altın verilecekmış. Ama kimse yanaşmamış buna. Devin de zilli bir atı varmış. Atın her yerinde ziller takılıymış. Birisi yanaştığı zaman bu ziller çıldır çıldır, şingır şingır ötermiş. Ziller ötünce de devin hemen haberi olurmuş. Uykuda olsa

bile uyanıverirmiş. İşte bu yüzden de devin yanına kimse yaklaşamazmış. Bu ülkede bir de Mınımıcık adında bir çocuk varmış. Ama çok cesurmuş bu çocuk. Yüz altın ödülünü de duymuş. Ne yaptıysa, nasıl ettiyse, bir gün devin atını çalmış bu çocuk. Âmâ ödül atı çalana değil, devî öldüreneymiş. Atı getirip yöneticilere teslim etmiş. Kendisi de yanına bir değirmen taşı olarak bir kavağın başına çıkmış. Atının çalındığını anlayan dev küplere binmiş. Bağırarak, "atımı kim çaldı" diyerek çarşıya koşmuş. Bakmış ki at yöneticilerin yanında, yeniden köpürmüş.

"Kim çaldı atımı? Kim çaldıysa çıksın ortaya. Parçalamadan yutayım onu!"

"Bu atı bize Mınımıcık getirdi."

"Hangi ine saklandı o?"

"Kavağın tepesinde."

Kavağın dibine varmış dev. Kavak da gökyüzüne dokunacak kadar uzunmuş. Başını kaldırıp bir bakmış ki, kavağın tepesinde kuş yavrusu gibi bir çocuk. "Başka seçeneğin yok. Seni yutacağım."

"Tamam dev amca. Ta buraya çıkıp yorulma sen. Ağzını aç, ben içine tüngürüm (hoplarım)."

Dev sinirli sinirli ağzını açmış. Tam o sırada da Mınımıcık, değirmen taşını langadak bırakıvermiş. Taş olan gücüyle devin ağzına düşmüş. Dev de oracıkta ölmüş. O ülke de o devden kurtulmuş. Mınımıcık da yüz altını almış (K.71, K.118).

MMS-11

Kavuşma Masalı

Çok eski bir zamanda, siz deyin Mut'ta, ben diyeyim yurtta, bir başkası desin her yurtta, bir köy varmış. Bu köyde de orta yaşlarda bir karı kocayla, bunların iki oğlan çocuğu şingir mıngır hem keleş hem beleş, yaşayıp dururmuş. Adam çok varsılmış. Bütün varlığı babasından kalmış. Her gün de bağını bahçesini gezmeye gidermiş. Sabah gider akşam gelirmiş. Bir gün yine yola çıkmış. Epey gidince bir ses duymuş:

"Eey komşu! Senin başına bir kış gelecek, gençliğinde mi gelsin, yaşlılığında mı?"

İki yanına bir bakmış adam, kimseyi görememiş. Akşam eve dönünce karısına hiçbir şey dememiş. Ertesi gün aynı yerde aynı sesi yine duymuş. Yine kimseyi görememiş. Bu sefer karısına söylemiş:

"Yahu iki gündür yolda bir ses duyuyorum. Birisi bana, "Senin başına bir kış gelecek, gençliğinde mi gelsin, yaşlılığında mı" diye soruyor. Ama kimse gözüküyor. Şaştım kaldım ben bu işe."

"Ne gelecekse gençliğimde gelsin de öyleyse." Daha ertesi gün bir daha duyulmuş aynı ses, aynı yerde. Adam da hemen karşılık vermiş:

"Ne gelecekse gençliğimde gelsin" demiş. Demiş ama, içini de bir kurt kemirmeye başlamış.

Akşam tam eve gelmiş ki, bir komşusu çıkmış karşısına: "Koyun sürüyün içine bir canavar sürüsü girmiş ki, bicecik koyunun kalmamış arkadaş!" Bir komşusu da ertesi gün çıkmış karşısına: "Develerinin hepsi gırılmış." Sonraki gün birisi daha "Bir yağmur yağdı bir yağmur yağdı, bütün bağıni bahçeni sel süpürdü götürdü." Bir gece evde yatıyorlarmış. Bir yangın, bir yangın... Kendilerini zor kurtarmışlar. Evleri kömür kül olmuş. Ayak yalın baş çıplak kalakalmışlar. Ama feleğe küsmemişler. Bakmışlar ki o topraklar kendilerine yaramadı, canlarını yanlarına alıp, dönüp geriye bir daha bakıp, yeni bir yurt yöre için yola düşmüşler. Vara vara bir saraya varmışlar. O saray da o ülkenin padişahının sarayymış. Kadının güzelliğine çarpılan padişah, kadına el koymuş. Karısını da kaybeden adam, çocuklarını da alıp, yeniden yollara düşmüş.

Az gitmişler uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler, sonunda bir ırmağa varmışlar. Çocukları tek tek geçirmek istemiş adam karşıya. Birisini kucaklayıp geçirmiş. Kalan çocuğun yanına dönerken bir bakmış ki, bir kurt çocuğu kapmış gidiyor. Geri dönmüş. Dönerken bir daha bakmış ki, bir kurt da geçirdiği çocuğu kapmış gidiyor. Adam bir başına kalakalmış. O padişahın da bir çobanıyla bir çiftçisi varmış. Kurtların ağzından çocukların birisini biri, birisini biri kurtarıp, çocukları saraya götürmüşler. Çocuklarını da yitiren adam dönmüş dolaşmış, bir yere hizmetçi olmuş. Aradan yıllar geçmiş. Ölmez denilen padişah, gün gelip ölmüş. Koskoca ülke bu, padişahsız olmamış, hemen yeni padişahın seçilmesi gerekirmiş. Geleneklere göre de yeni padişah, güvercin uçurtmayla seçilirmiş. Ülkenin ileri gelenleri hemen toplanıp, havaya bir güvercin uçurmuşlar. Güvercin de gitmiş gitmiş bizim adamın başına konmuş. "Hizmetçiden padişah mı olur" homurtuları başlamış. Bir güvercin daha uçurmuşlar. Bu güvercin de aynı olmuş. Tam yedi güvercin uçurmuşlar. Yedisi de bu adamın başına konmuş. Kimsenin yapacağı bir şey kalmamış artık. Adamı getirip padişah koltuğuna oturtmuşlar. Padişah bu, ölen padişahın karısını da almış. Başlamışlar konuşmaya, dertleşmeye. "Sen nerden geldin, sen nerden geldin?" Derken her şey bir bir ortaya çıkmış.

Velhasıl, uzun sözün kıyası, masalın önu arkası, bu masalın da son noktası; anne, baba, iki çocuk, birbirlerine kavuşmuşlar (K.71, K.118).

MMS-12

Köse Değirmenci

Ağır aksak bir adamla, ağır usul bir oğlu varmış. Düttürü düttürü yaşayıp gidiyorlarmış. Bir gün oğluna şunları demiş bu adam:

"Artık ben yaşlandım, bir ayağım çukurda. Sana bir tek diyeceğim var. O da şu; sakın köse değirmencide buğday öğütme!"

Günü saati gelince adam ölmüş. Evde de un bitmiş. Buğday çuvalını eşeğe yükleyen çocuk, türkü söyleye söyleye, eşeğin adımlarını saya saya, değirmenin yolunu tutmuş. Varınca bir bakmış ki,

değirmenin sahibi bir köse. Hemen babasının sözleri aklına gelmiş. Soluk bile almadan yıktığı çuvalı yeniden yüklemiş.

Değirmenci şaşırmış buna:

"Hayırdır delikanlı?"

"Vazgeçtim."

"Allah Allah! Niye yahu?"

"Babamın bir tembihi vardı, 'Köse değirmencide un öğütme' demişti bana. Babama saygısızlık edemem."

"Paşa gönlün bilir delikanlı."

Bunu sesli demiş değirmenci, ama içinden de "dur seen!" demiş dudaklarını büke büke. Çocuk başka bir değirmene gitmiş. Değirmenci öyle fırladığı birisiymiş ki, hemen kılık değiştirip, kestirme yoldan, çocuktan önce varmış çocuğun varacağı değirmene. Değirmenciyi de kandırıp değirmenin başına oturmuş. Az sonra çocuk gelmiş. Gelmiş ama, bu değirmenci de köseymiş. Arkasından başka bir değirmene gitmiş. Adamsa yeni bir kılığa daha girmiş. Çocuğun peşinden yine gitmiş. Yine çocuktan önce varıp, o değirmenciyi de kandırıp, değirmenin başına oturmuş. Çocuk bir bakmış yine, o değirmenci de köse, şaşırıp kalmış. Ne yapsın başka, sür, başka bir değirmene daha gitmiş. Köse Değirmenci de peşinden. Ne kadar köse olmayan bir değirmenci aradıysa da çocuk, bir türlü bulamamış. Sonunda da çaresizce, babasından da özür dileye dileye, ilk değirmene geri gelmiş. Buğdayı orada öğütmüş. Derken değirmencinin karnı acıkmış. Aslında ikisinin de acıkmış.

"Karnımız acıktı delikanlı, haydi biraz hamur yapalım, bazlama atıp karnımızı doyuralım" demiş çocuğa.

"Olur."

"Haydi sıva kollarını. Suyunu da ben dökerim." Çocuk başlamış hamur yoğurmaya. Değirmenci ikide bir su dökermiş hamura. Hamur cıvıdıkça da un. Böyle böyle çocuğun ununu bitirmiş. Hamurun hepsini ekmek yapmışlar. Çocuk yenice ayıkmış.

"Benim un gitti, şimdi n'olacak Değirmenci Dayı?"

"Birer masal anlatacağız. Benim masal üstün gelirse, ekmekler bana kalacak. Senin masal üstün gelirse, ekmekler senin olacak."

Başlamış masalını anlatmaya değirmenci:

"Benim babam eskiden Hindistan'dan bir karpuz tohumu getirdi. Bu tohumu büke (akarsu kenarındaki küçük, düzlük, verimli tarla) ektik. Yanı başında da Göksu var. O karpuz bir büyüdü, bir

büyüdü ki, teğleri (dalları) Göksu'nun üstünden ta öbür tarafa geçti. Üstünden de kervan işledi. Ve öyle bir karpuz oldu ki tarlada ne kervanın götürmesiyle bitti ne yemeyele."

"Bitti mi Değirmenci dayı?"

"Bitti. Şimdi de sıra sende."

"Benim babam da eskiden Çin'e gitti. Oradan bir buğday getirdi. Bu buğdayı tarlaya ektik. Bir ekin oldu, bir görsen. Başakları gökte sanki, hem de armut gibi armut gibi. Biçtik bu zalim ekini. Harmanını sürüp malamasını yığdık. Akşam da eve yatmaya gittik. Sabah bir vardık ki, o güzelim malamayı birisi yakmış. Harmanda kapkara bir yağın duruyor. Yabayı alıp şöyle bir karıştırdım. İçinden bir kâğıt parçası çıkmasın mı?"

"Allah Allah! Ne kâğıdı yav?"

"Kâğıdı bir açtım, aynen şöyle yazıyordu: "Köse bok yemesin, çocuğun hakkını versin!"

Düşüne kalmış değirmenci. Bir saat mi, bir gün mü, bir yıl mı düşündüyse, sonunda başını ağır ağır sallayarak, hem de kaşıyarak çocuğun gözlerine bakmış.

"Tamam delikanlı, sen kazandın. Ekmeklerin hepsi senin. İçim biraz bozuk olsa da sözümün eriyim ben."

Çocuk bunu anlamış. Ama bütün değirmencilerin köse olduğunu bir türlü anlayamamış. Eve giderken hep bunu düşünmüş. O düşünsün dursun. Yemekten önce elini, yemekten sonra da elini ağzını yusun (yıkasın) (K.71, K.118).

MMS-13

Keloğlan

Bir varmış bir yokmuş evvel zaman içinde kalbur saman içinde. Ben annemin beşiğini tıngır mıngır sallar iken bir keloğlan varmış. Bu keloğlanın gönlü ferman dinler mi? Dinlemez. Keloğlan'ın gönlü de dinlememiş işte, bir bey kızına âşık olmuş. Gönül bu... Ama Bey bir türlü kızını Keloğlan'a vermemiş. Kapısına kim geldiyse hepsini geri çevirmiş. Keloğlan Keleşoğlan, bunun üzerine karalar bağlamış, için için ağlamış. Deli deli gezerken, uzaklardan bey evini süzerken, bir kediyile bir köpeğe rastlamış. İkisi de kimsesizmiş, sokakta kalmışlar, karınları açmış, üşümüşler, kirlenmişler. Evine götürmüş bunları. Karınlarını doyurmuş, su içirmiş, ısıtmış, çimdirmiş, sevmiş. Çok güzel bir dostluk başlamış aralarında. Keloğlan'ın kara kara düşünmesi, kediyile köpeğin dikkatini çekmiş. Dostluk bu, sormuşlar:

"Senin bir derdin var Keloğlan. Eriyip gidiyorsun an an. Kara kara düşünmekle olmaz bu iş. Perişan ediyorsun kendini. Bize söylemek ister misin derdini?"

"Ah sevgili dostlarım ah! Aşk benimki aşk! Memlekette kız kökünü kuruttum, gidip bir bey kızına vuruldum. Ama bey zalim mı zalim. Kızını vermiyor. Bu da beni tüketiyor."

O sırada da birisi, "Çözse çözsene senin sorununu padişahın mührü çözer" demiş Keloğlan'a. Ama padişahın mührünü ele geçirmek her babayiğidin harcı değilmiş. Padişah da mührünü, kimseye çaldırmamak için ağzının içinde saklıyormuş.

Kediyle köpek:

"Tamam" demişler, "Biz o mührü padişahın ağzından alıp sana getiririz."Birden canlanmış Keloğlan:

"Nahl (nasıl)?"

"Sen onu bize bırak."

Karınlarını doyurup, dişlerini fırçalayıp, ellerini yıkayıp, yola düşmüş iki arkadaş. Dereler, dağlar, ırmaklar geçmişler, sonunda saraya varmışlar. Saray da saraymış hani, askerlerle, nöbetçilerle, hizmetçilerle doluymuş. Köpek kapıda bekleyip, kedi içeriye girmiş. İçeride de bir fare varmış. Kedi hemen fareyi kapmış:

"Bak fildir fare, seni yiyeceğim. Ama bir kurtuluş yolun var."

Titremiş fare:

"Buyur kedi hazretleri?"

"Önce kuyruğunu suda ıslatacaksın, arkasından acı toz bibere batıracaksın, sonra da gidip uyuyan padişahın burnuna sokacaksın."

Kedinin dediğini aynen yapmış fare. Acı biberli kuyruğunu padişahın burnuna sokmuş. O anda padişah bir hapşırılmış bir hapşırılmış, ağzındaki mühür de yere düşmüş. Kedi de mührü kapıp fırlamış. Güle oynaya deri dönmüş kediyle köpek. Yine dereler dağlar aşmışlar, bazen oturup bazen koşmuşlar, sonunda bir ırmağa ulaşmışlar. Kedi iyi yüzemediğinden köpeğin sırtına binmiş. Olacak ya, tam ortalara doğru, bir balık sıçramış kedinin ağzına. Kedi şırak kapmak istemiş balığı. Ama kapamamış. Ağzındaki mühür de cumbadak ırmağa düşmüş. Sırtları yaş yaş, elleri boş boş, üzgün üzgün gelmişler Keloğlan'ın yanına. Keloğlan anlamış bir şeylerin olduğunu:

"Hayırdır, sizler de mi âşık oldunuz?"

"Tam getiriyorduk, ırmağa düşürdük mührü." "Canınız sağ olsun!"

Gel zaman git zaman, Keloğlan'ın canı balık istemiş bir gün. Oltasını alıp, kediyle köpeği de peşine takıp, ırmağa gitmişler. Sallamış oltasını ırmağın gök sularına. Kediyle köpek de güneşe kıvrılıp yatmışlar. Derken bir balık yakalamış Keloğlan. Oltadan kurtardığı balığı köpekle kediden tarafa atmış.

Köpek, bize atıldı diye, kaptığı gibi ikiye ayırmış balığı. Başını kediyeye verip, gövdesini kendisi almış. Kedi balığın başını bir ısırması ki, düşürdüğü mühür oradaymış.

"Mührü buldum, mührü buldum!" diye bağırması. "

Koşarak, uçarak, doğru eve gelmişler. Mührü evirmiş, çevirmiş Keloğlan, kadife bir keseye koymuş, keseyi de koyun cebine. Biraz sonra bir bilge çıkagelmiş:

"Dile benden ne dilersen Keloğlan" demiş.

"Beyin kızını istiyorum."

Sözü çok uzatmayalım, araya yalan yanlış katmayalım; açılmayan beyin kapısı gürpedek açılmış, verilmeyen kız bir solukta vermiş. Kırk gün kırk gece düğün yapmışlar

Şimdi öyle mutluymuşlar ki...

Hatta birkaç gün önce ben yanlarından geldim. Daha sapsağlam duruyorlar. Yedi tane de torunları var (K.71, K.118).

MMS-14

Morsu

Bir varmış, bir yokmuş. Ya da bir yokmuş, bir varmış. Çok eski bir zaman değil, yeni yakın bir zamanmış. Ne develer çığırtkanmış ne de pireler berbermiş. Adı sanı belli olmayan, kervan kuş geçmeyen bir yer değil, adı sanı Mut olan, yalnızca uçak, gemi ve tren geçmeyen bir şehir varmış. Bu şehirde de bir okul varmış. İşte Morsu bu okula gidiyormuş.

Bir gün öğretmen on tane fidan getirmiş sınıfa. Çocuklar şaşırılmışlar. Hatta birçoğu, "Dersimiz fidan değil ki" demiş. Çok beklememiş öğretmen:

"Kimlerin evinin önünde bahçe var çocuklar?" On üç kişi parmak kaldırmış. Morsu da parmak kaldıranların içindeymiş. Öğretmen devam etmiş:

"Bu fidanları bahçenizin bir köşesine dikmenizi istiyorum. Yarın yemyeşil birer ağacınız olsun. "Fidanlar da hep bilinen fidanlarmış; elma, armut, erik, kayısı, nar, şeftali... Herkes birer tanesini kapmış. Ama bir tanesi kalmış yerde. Çünkü o yabancıymış, kimse tanıyıyormuş onu. Üstelik de çok küçükmüş daha. Bir de öbürlerinin hepsi yapraksızmış o mevsimde, bir tek o yapraklıymış. Öğretmen bile bilmiyormuş ne olduğunu. Mut'ta hiç yokmuş daha. Bütün bunlardan dolayı da kimse sevmemiş onu, kimse almamış, "bildiğinden şaşma" diye düşünmüş herkes. Küçük yabancı fidan çok üzölmüş buna. Fidanın üzüntüsü çok etkilemiş Morsu'yu. İçinde bir yakınlık oluşuvermiş o anda, ona karşı. Hemen sırasından fırlamış:

"Bunu da ben alıyorum öğretmenim" demiş.

Küçük elleriyle, küçük fidanın incecik dallarını, süt yeşili yapraklarını okşamış. Sözü çok uzatmayalım. Morsu fidanı götürüp pencerelerinin önüne dikmiş. Çünkü orası hem gözlerinin önüymüş hem de daha çok güneş görüyormuş. Fidan başlamış büyümeye. Morsu'nun fidana olan sevgisi de büyüyormuş. Suyunu, yemeğini, çapasını hiç aksatmıyormuş. Dersleri bitince oturmuş pencerenin önüne, dakikalarca onu seyredermiş, onunla konuşur dertleşirmiş, ona gözleriyle, yüreğiyle sevgi akıtmış. Onun santim santim büyüdüğünü görüyormuş. Hatta bir konuşmasında ona kim olduğunu, niçin yapraklarını hiç dökmeyip yemyeşil kaldığını ne zaman çiçek açacağını ne zaman meyve vereceğini, çiçeğinin, meyvesinin nasıl olduğunu sormuş. Ama fidan bütün bunlara gülümsemekle yetinmiş. Derken karakış bastırmış. Kar yağmış, poyraz esmiş. Fidana gelince; Morsu'nun kendisine gösterdiği sevgiden çok etkilenmiş. Ona göre Morsu'nun sevgisi boş bir sevgi değilmiş. Kendisine su vererek, gübre vererek, köklerini çapalayarak, fazla dallarını budayarak, yani kendisine emek harcayarak bu sevgisini gösteriyormuş. Peki kendisi Morsu'ya sevgisini nasıl gösterecekti? İşte bunu düşünmeye başlamış. Üç yaşına basmış. Artık küçük bir ağaç olmuş. Yine kış gelmiş. Kasımın ortalarına doğru dallarının ucunda kıpır kıpır bir devinim başlamış. Çiçeklerinin tomurcuklanışymış bu. Gün gün, seyrek seyrek üzüm salkımı gibi olmuşlar bu tomurcuklar. Arkasından aralık gelmiş. Acı soğuklar daha da artmış. Derken, soğuklarla inatlaşan o kat kat kabuksu, tüysülü, hardal sarısı tomurcuklar, darılar gibi pat pat patlamış. Beş on gün içinde de papatya gibi bembeyaz olmuş ağacın başı. Beyazların ortası da sarıyla süslenmiş. Pencereden hepsini izlemiş Morsu. Şaşırmış kalmış. Aslında aralık ayında bir ağacın çiçek açtığı görülmüş bir şey değilmiş. İçinden, "delirmiş bu ağaç" diye bile geçirmiş. Dayanamayıp dışarı koşmuş. Dünyanın en güzel kokusuyla karşılaşmış küçük ağaç onu. Dalın ucundaki çiçeğin birisini avuçlarının içine almış. Sıcacık elleriyle ısıtmış. Sonra burnuna uzatmış. Eşsiz koku bütün bedenine yayılmış.

Aralık ayında Mut'un tek çiçekli ağacı oymuş. Bir gün bir uyanmış ki Morsu, bütün Mut bembeyaz kara bürünmüş. Küçük ağaç da öyleymiş. Bembeyaz çiçekle bembeyaz kar kucaklaşmışlar sanki. Ağacın dalları yere doğru eğilmiş. Morsu'nun içini bir korku almış. "Çiçekler donacak" demiş. Arkasından da güneşe yalvarmış. Ama bir bakmış ki, karın altında ıslıl ıslıl, dimdik duruyor çiçekler, gülümsüyorlar. Merakla sormuş Morsu:

"Üşümüyor musunuz siz?"

"Birazcık."

"Keşke ilkbaharda açsaydınız!"

"Olsun. Senin o hiç tanımadığın yabancıları da seven büyük sevginle açıyoruz biz. İlkbaharda yazda herkes açar. Senin sevgine kışta açmak yakışır ancak bize."

Kafası karışmış birden Morsu'nun. "Yoksa bana borç mu ödüyor bu ağaç" diye düşünmüş. Sonra da bunun bir borç olmadığını, sevgiyle dolu doğal bir süreç olduğunu ve düşüncenin yersiz olduğunu anlamış. Arkasından daha çok kar yağmış, daha çok soğuk olmuş. Ama küçük ağaç hiç yılmamış. Daha

da inatlaşmış, daha da direnmiş. Giderek de o çiçekler yeşil yeşil, boncuk boncuk olmuşlar. Derken mart gelmiş. Hava, su, toprak ısınmaya başlamış. Yeşil boncuklar daha da büyümüşler. Hatta kimisi pırlıl pırlıl parlamaya, arkasından da sararmaya başlamış. Öbür ağaçlarsa yeni yeni çiçek açıyormuş daha. Nisan gelmiş. Morsu yine pencerenin önünde oturuyormuş. Bir bakmış ki, sarı boncukların kimisi daha da sararmış. Mut'un ilk meyvesiymiş bu. Belki de dünyanın. Büyük bir sevinçle bağırması:

"Yenidünyaaaa!.."

Ve işte bu ağacın adı o zamandan biri yenidünya olmuş (K.118).

MMS-15

Helvacı Güzeli

Bir varmış bir yokmuş. Ülkenin birisinin allı şanlı bir padişahı varmış. Bir gün bu padişah, ülkenin, güneşi batıya giden bir köşesine gezmeye gitmiş. Süzüm süzüm süzülen, lale sümbül ile gezinen, güzeller güzeli bir kız görmüş orada. Padişah bu ya, akan sular durmuş birden, o saatte kızla evlenmiş.

Birkaç gün birlikte yemişler içmişler, sarılmışlar söylemişler, öpüşmüşler oynaşmışlar, yatmışlar kalkmışlar. Hem dünyayı durdurmuşlar hem dünyayı yürütmüşler...

Gün gelmiş, saraya dönme zamanı gelmiş padişahın. Ama karısını götürmeyecekmış. Olacak ya, karısı da gebe kalmış. Ne yapsın, koskoca padişah, gideceğinde kadına bir yüzük uzatmış, "Al bu yüzük sende kalsın, doğacak çocuk oğlan olursa ve de beni görmek isterse, 18 yaşına gelince bu yüzüğü kendisine verirsin, bu yüzükle gelsin yanıma" demiş.

Arkasından da çekip gitmiş.

Kadının karnı gün gün, güm güm büyümüş. Dokuz ay sonra da erkek bir çocuk doğmuş.

Aradan yıllar geçmiş. Çocuk tam 18 yaşına gelince, annesi o yüzüğü ona vermiş.

"Bak oğlum böyle böyle" demiş, "Senin baban filan yerde padişahlık yapıyor, görmek istersen gidebilirsin."

Yüzüğü parmağına takmış oğlan. Arkasından da yola düşmüş. Az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş, altı ay gece bir gündüz gitmiş, bir su kuyusuna çıka varmış. Öyle de bir susamış ki kuyunun yanında da kendi yaşlarında bir delikanlı varmış. Tanışıp hâl hatır sormuşlar. Padişahın oğlu bir bir anlatmış her şeyi. Öbür delikanlı sonunda bir soru sormuş buna:

"Peki baban seni nasıl tanıyacak?" "İşte parmağımdaki bu yüzükle."

Susuzluktan dudakları kurumuş padişahın oğlunun. Ama kuyu çok derinmiş, su içmek için kuyunun dibine inmek gerekiyormuş. Öbür delikanlı hemen atılmış:

"Ben yardım ederim sana."

Padişahın oğlunu ipe bağlayarak kuyunun dibine sarkıtmış. Buz gibi suyu içince bağırmiş bizimki aşağıdan:

"Tamam, çek artık."

"Çekmem."

"Niye?"

"O yüzüğü istiyorum. Vermezsen çıkarmam seni, orda ölür gidersin."

Çok yalvarmış, ama öbürü hiç dinlememiş. Üstelik bir koşul daha eklemiş:

"Bu olayı, ölüp de dirilinceye kadar padişaha hiç söylemeyeceksin."

Ne yapsın, "tamam" demekten başka hiçbir seçeneği kalmamış bizimkinin.

Yüzüğü alan delikanlı düşmüş yola. Arkasından da bizimki...

Sonunda varmışlar saraya. Yüzlüklü olan girmiş gitmiş içeriye. Ama öbürü girmemiş. O da oralarda şaşkın şaşkın dolaşırken, kel kelet, yaşlıca bir helvacı görmüş. Sokulmuş yanına:

"Helvacı amaca, ben öksüz, kimsesiz birisiyim. İzin ver de yanında çalışayım" demiş.

"Tamam koçum da işlerim hiç iyi değil, beni beğenmiyor kimse, kendi ekme paramı ancak çıkarıyorum ben."

"Karnım doysun yeter, ben hepsine razıyım."

"Eh, tamam öyleyse, ne yapalım!"

Başlamış bizimki çalışmaya... Bir anda pırl pırl etmiş ortalığı. Güzellik, temizlik getirmiş dükkâna. İşler iyileşmiş, müşteri çoğalmış.

Yaşlı helvacının dikkatini çekmiş bu. Başlamış bunun eciğini bücüğünü sormaya. Bu da her şeyi tek tek anlatmış. Arkasından daha da ilgi göstermiş helvacı, sabırlı olmasını tembih etmiş, hakkın yerini bulacağını, gün gelip babasına kavuşacağını söylemiş.

Böyle böyle uzun yıllar birlikte çalışmışlar. Bizimkinin ünü git gide artmış, adı da Helvacı Güzeli olup çıkmış.

Ama öbür oğlan yine bir hile düşünüyormuş. Bunu öldürtmek istiyormuş.

O sırada başka bir ülkede de bir padişah varmış. Bir de kızı varmış ki bunun, güzelliği dillere destanmış. Nice isteten olmuş bu kız. Ama o padişah, kızını kim istediye, hepsini öldürtmüş. Kızı istemeye gidenin hiçbirisi geri dönmemiş.

Bizim padişahın hileci oğlu bir gün babasına demiş ki:

"Baba artık ben evlenmek istiyorum. Filan padişahın kızını isteyelim" demiş.

"İyi güzel de kim bu kızı istemeye gittiyse hepsini öldürttü o adam. Öleceğini bile bile kim gider şimdi oraya?"

"Helvacı Güzeli diye birisi var baba, onu gönderelim."

Padişah hemen çağırtmış Helvacı Güzeli'ni. Emrini vermiş.

Aslında Helvacı Güzeli de duymuş oraya gidenin geri dönmediğini, o da biliyormuş bu işin mümkünsüz olduğunu. Ama ne yapsın, padişahın emriymiş işte. Gitmesine gidecekmış ama padişahın da bir istekte bulunmuş:

"Benim de senden bir isteğim var padişahım, dur deyince duracak, yürü deyince yürüyecek bir araba istiyorum senden" demiş.

Padişah bütün marangozları toplayıp böyle bir araba yapmalarını istemiş. Marangozlar da bir iki ay içinde böyle bir arabayı yapmışlar.

Derken Helvacı Güzeli binmiş arabaya, düşmüş yola. Git babam git, git babam git. Yürü bakalım yürü, dur bakalım dur. Bir bakmış ki, bir leşi iki kartal paylaşamıyor. Birisi bir tarafından saldırıyor, birisi bir tarafından. Hemen araya girip, leşi güzelce paylaşmış ikisine de. Kartallar çok sevinmişler buna. Haklarını alıp uçup gitmişler. Az daha gidince, bu sefer de bir buğday tanesini paylaşamayan iki karınca görmüş. Onların da birisi bir yanından asılıyormuş buğdayın, birisi bir yanından. Hemen onları da ayırmış. Buğdayı ortasından ikiye ayırıp onları da sevindirmiş. Biraz daha gitmiş. Olacak ya bu kez de birkaç arı bir çiçeğe cokuşmuş, birisi o yandan, birisi bu yandan, asılıp duruyormuş. Çiçeği de onlara bölüştürmüş. İşte tam o sırada da o padişahın kızı, pencereden dışarıyı seyrediyormuş. Bir bakmış ki, yolda tozu dumana katarak bir araba geliyor. Hemen babasına koşmuş:

"Baba tozu dumana katarak bir araba geliyor. Yine beni isteyecek birisi. Hem de götürecektir gelen. İçimde böyle bir his var."

"Kolay mı kız benden kız istemek, kız almak? Hepsinin sonu ölümle bitmedi mi? Bu da onlardan birisi işte."

Neyse, sözü çok uzatmayalım, masal balımıza şeker şerbet katmayalım, Helvacı Güzeli kapının önünde durup kendisini tanıtmış. Arkasından da padişahın huzuruna çıkmış. Birkaç tatlı sözden sonra da konuyu açmış:

"Padişahım, ben senin kızını filan padişahın oğluna istemeye geldim" demiş.

Padişah da anasının gözüymüş. Bu yüzden de hiç kızıp köpürmemiş. Hatta tatlı tatlı konuşmuş bile:

"Tamam oğlum. Ama benim üç koşulum var. Eğer bunları yerine getirirsen kızımı alıp götürürsün. Getiremezsen de kelleni ben götürürüm." "Nedir bunlar padişahım?"

"Birincisi şu: Beş havay buğday, beş havay arpa, beş havay da çavdar var. Ben hepsini birbirine karıştıracağım. Sen de hepsini geri ayıracaksın. Süren bir gece. İkincisi de şu: Bir kazan püseyle bir kazan balı karıştıracağım. Bunu da geri ayıracaksın. Süren yine aynı. Üçüncüye gelince, bir kuşun boynunu koparacağım ben. Sen de bu boynu yerine yapıştırıp, yapıştırdığın yere de güzelce bir tükürüp, yeniden uçurtacaksın bu kuşu. İşte bütün bunları bir gecede yapabilirsen kızımı götürebilirsin."

Helvacı Güzeli'nin eli ayağı tutuşmuş bir anda. İstenilenin hepsi de mümkünsüz şeylermiş. Başlamış kara kara düşünmeye, hüngür hüngür ağlamaya. Zaten akşam da olmuş. Öyle içtenmiş ki sesi, kız dayanamayıp yanına varmış.

"Niye ağlıyorsun böyle ey güzel delikanlı?"

"Ben ağlamayayım da kimler ağlasın? Babanın koşulları çok ağır. Ben bunları nasıl yapayım? Belli ki beni de öldürtecek."

İşte tam bu sırada iki kartal çıkagelmiş. Yolda leş paylaştığı kartallarmış bunlar da. Ağıt sesini onlar da duymuşlar.

"Abi niye ağlıyorsun, derdin nedir?" demişler.

"A gardaşlar, durum böyle böyle... Nasıl yaparım ben bu işleri? Derdim büyük."

"Kuşu uçurma işini biz yaparız. Onu düşünme sen. Gecenin yarısından sonra deniz ortasından ikiye yarılr. İşte o yarılan yerin dibinde özsu var. Sen bizim boynumuza bir şişe bağlayacaksın, biz de deniz kavuşmadan o suyu şişeye doldurup getireceğiz. Getirebilirsek ne iyi. Sen de kurtulursun biz de".

Helvacı Güzeli'nin içi biraz rahatlamış. Ama iş bunlarla bitmiyormuş ki. Yine başlamış ağlamaya. Bu sefer de iki karınca çıkagelmiş. Bunlar da buğdayı bölüşemeyen karıncalarmış. Onlar da buğdayı, arpayı, çavdarı ayırma işini üstlenmişler. Biraz daha rahatlamış. Ama korkusu sürüyormuş. Yeniden başlamış ağlamaya. Bu kez de arılar gelmişler ağıt sesine. Arılar da püseyle balı ayırma sorumluluğunu almışlar. Derin bir soluk almış artık Helvacı Güzeli. Arkasından da padişahın yanına koşmuş, "Ben hazırım padişahım" demiş. Padişah da birbirine karıştırdığı püseyle balın, buğdayın/arpanın/çavdarın yerlerini gösterip, odasına çekilmiş. Gece yarısına doğru herkes işe başlamış. Tabi kartallar da çoktan uçup gitmişler. Sabah olunca padişah bir bakmış ki, püseyle bal ayrılmış, bir kazan bal orada, bir kazan püse orada duruyor. Çok şaşırılmış. Arkasından bir daha bakmış ki, buğday, arpa, çavdar karışımı da ayrılmış, bir çuval buğday o köşede, bir çuval arpa o köşede, bir çuval çavdar da o köşede duruyor. Daha da şaşırılmış. Sıra üçüncü işe gelmiş. Tabi bu arada kartallar da bir şişe özsu yetiştirmişler. O da ağzını özsuyla doldurmuş. Padişah, boynundan ikiye ayırdığı kuşu uzatmış. Kuşun boynunu bir solukta yerine yapıştırmış. Arkasından da ağzındaki özsu, yapıştırdığı yere fıskırtmış. Kuş da hemen canlanmış, canlanır canlanmaz da uçmuş gitmiş. O sırada da kız, artan su şişesini çeyiz sandığının bir köşesine koymuş. Padişahın bir türlü aklı ermemiş bu işe. Ama sözünden de caymamış. Kızını kendi elleriyle yolcu etmiş. Kızı arabaya bindiren Helvacı Güzeli, dağları dereleri aşır, sonunda

da saraya ulaşıp, kızı padişaha teslim etmiş. Tabi gelirken de başından geçenleri kıza bir bir anlatmış. Sarayın girişinde iki aslan varmış. Oğlan önlerinden geçerken ayağa kalkmışlar. Aslında daha önce de olmuş aynı şey. Kızı teslim eden Helvacı Güzeli işinin başına geri dönmüş. Akşam olunca kızla oğlan gerdeğe girmişler. Ama kız oğlandan hiç hoşlanmamış. Aklında Helvacı Güzeli varmış. Ayağının ucuyla dokunmuş oğlana. Dokunmasıyla birlikte de oğlan süpürge olup, bir köşeye dikilivermiş. Hemen Helvacı Güzeli'ni çağırmış kız. Sabaha kadar onunla yatmış oynaşmış. Sabah olunca Helvacı Güzeli'ni geri göndermiş. Kocası olacak oğlana bir daha dokunmuş. O da yeniden insan olmuş. Bu böyle günlerce sürmüş. Süpürge oğlan gün gün erimiş. Padişahın da gözünden kaçmamış bu. Bir gün çağırmış bunu yanına: "Yahu neyin var senin oğlum? Eriyip bitiyorsun. Yoksa evlilik mi dokundu sana?"

"Yok baba" dediyse de oğlan, sonunda dayanamayıp anlatmış durumu. "Akşam olup yatağa gireceğimizde bana bir dokunuyor bu kız, ben hemen bir süpürge oluyorum. Helvacı Güzeli geliyor o sırada. Sabaha kadar onunla oynaşiyor. Sabah o gidince bana bir daha dokunuyor, ben yeniden insan oluyorum."

Padişah hemen cellâtlara emir vermiş: "Gidip getirin bu Helvacı Güzeli'ni. Önce asacaksınız. Arkasından da etini dilim dilim dilip, komşulara dağıtacaksınız" demiş. Tabi kız da bütün bunları duymuş. Cellâtlar oğlanı kesmişler, etini dilim dilim dilip, komşulara dağıtmışlar. Kız da bunları izlemiş, dağıtılan etleri bir bir geri toplamış. Topladığı etleri bir araya getirip insan şeklini aldirmiş. Arkasından da üstüne, çeyiz sandığının köşesine koyduğu şişedeki özsuyu dökmüş. Oğlan birden dirilivermiş. Dirilmesiyle de soluğu padişahın yanında almış. Padişah gözlerine inanmamış bir anda. Çünkü gözleriyle görmüş onun asıldığını, etinin dilindiğini, dağıtıldığını.

Oğlan ondan önce davranmış:

"Sana bir açıklama yapmak istiyorum padişahım.' Padişah daha da meraklanmış:

"Açıkla!"

"Filan yerde bir kadın var padişahım, biliyor musun?"

"Biliyorum. Benim karım olur."

"Benim de annem olur. Sen de babamsın benim."

Her şeyi bir bir açıklayıp devam etmiş:

"İşte senin gerçek oğlun benim. Öbür oğlan beni kuyu başında kandırdı. Zorla elimden yüzüğü aldı. Ölüp dirilinceye kadar bunları padişaha anlatma diye yemin ettirdi. Ben de sözümü tuttum. Öldüm dirildim, yenice de anlatıyorum işte. Daha da inanmıyorsan, kapıdaki aslanların önünden o da geçsin, ben de. Ben geçerken ayağa kalkıyor aslanlar."

Denilen yapılmış. Gerçekten de o geçerken aslanlar ayağa kalkmışlar, ama öbürü geçerken kıllarını kıpırdatmamışlar. Cellâtları yeniden çağırmış padişah. Hileci oğlanı göstererek, "Götürüp asın

bunu" demiş. Ama asılmasına karşı çıkmış gerçek oğlan. Hapishaneye gönderilmesini istemiş. Padişah da oğlunun bu isteğini kırmamış. O sırada da gökten iki elma düşmüş. Başka ne diyelim; elmanın birisi bu masalı dinleyen birisi de okuyanın olsun diyelim (K.118).

MMS-16

Geçicik

Bir varmış bin yokmuş. Zaman zaman içinde, kalbur saman içindeymiş. Kediler fareleri, fareler kedileri yermiş. Bir taraf tozluk dumanlık, bir taraf çayırılık çimenlikmiş. İşte böyle bir zamanda, gökyüzüne yakın, yeryüzüne uzak bir dağ varmış. Bu dağda da Geçicik adında bir hayvan yaşamış. Bir gün bu Geçicik'in iki oğlağı olmuş. Oğlaklarının birisine Alicik, öbürüne Ayşecik adını takmış.

Bu Geçicik her gün dağa yayılmaya gidermiş. Dağın en güzel, en kokulu otlarıyla karnını doyurur, memelerine süt doldurur, eve dönermiş. Akşam olunca da yavrularını emdirir, çimdirir, yataklarına yatırır.

Herkes gibi onun da bir evi varmış. Daha küçükmüş yavruları. Bu yüzden de her yayılmaya gidişinde onlara sıkı sıkı tembih edermiş. "Bakın yavrularım ne olur ne olmaz, su uyur düşman uyumaz, her gelene kapıyı açmayın. Ben kapıya gelince size seslenirim. Garamık yedim gartlandım / Sütleğen yedim sütlendim / Açın kapınızı Aliciğimle Ayşeciğim derim. Siz de kapıyı açarsınız. Sakın ha bunları söylemeyene kapıyı açmayın" dermiş.

Her gün böyleymiş bu. Geçicik akşama doğru eve gelir, kapıdan bunları söyler, yavruları da kapıyı açarmış.

Hınzır ayının birisi, Geçicik'in her sabah dağa gittiğini, yavrularının da akşama kadar evde yalnız kaldığını fark etmiş.

Amacı yavruları yemekmiş.

Bir gün ağaçların arkasına saklanmış bu ayı. Geçicik'in gitmesini beklemiş. Gidince de kapıya gelip tık tık vurmuş.

Sevinçle kapıya koşmuş Alicik'le Ayşecik.

"Kim o?" demişler.

"Benim" demiş kalın sesiyle ayı.

"Ama sen bizim annemiz değilsin, sana kapıyı açamayız."

"Ben de babanızım!"

"Babamızı hiç görmedik ki! Annemizden başkasına kapıyı açmayız biz."

Ayı dönmüş gitmiş. Ama akşama doğru yeniden gelmiş. Bir ağacın arkasına saklanıp, Geçicik'in gelmesini beklemiş. Kapı nasıl açılır, onu öğrenmek istiyormuş.

Az sonra Geçicik görünmüş. Ayı saklana saklana kapıya doğru iyice yaklaşmış. Gözleri de kulakları da kapıdaymış.

Geçicik kapıya gelince seslenmiş:

"Garamık yedim gartlandım / Sütleğen yedim

Sütlendim/Açın kapımızı Aliciğimle Ayşeciğim." Kapı hemen açılmış. Tabi ayı da bunları duymuş.

Yarıntası günü (ertesi günü) zor etmiş ayı. Geçicik dağa gidince de ağzının suyunu akıta akıta kapıya yine gelmiş.

"Garamık yedim gartlandım Sütleğen yedim sütlendim / Açın kapımızı Aliciğimle Ayşeciğim" demiş. İçeriden de yavruların sesi duyulmuş:

"Sen bizim annemiz değilsin. Onun sesi ince, senin sesin kalın. Sana kapıyı açamayız."

Ne yapsın ayı, dağda bayırda, çayda çayırdan bir iki saat dolandıktan sonra kapıya yeniden dayanmış. Sesini incelterek aynı şeyleri yeniden söylemiş.

İnce sesi duyan yavrular kapıyı hemen açmışlar. Açmışlar ama, gelen anneleri değil, bomboz, ip iri bir ayıymış.

Ayı bir solukta yemiş ikisini de. Karnı doyunca da yatağın üzerine yan gelip yatmış. Az sonra da uyuyakalmış.

Geçicik, olanlardan habersiz, güneş batarken eve dönmüş. Memeleri yine çiçek çiçek süt doluymuş. Kapıdan seslenmiş. Ama kapı bir türlü açılmamış. 'Acaba uyuya mı kaldılar' diye düşünmüş. Aklına akıl karışmış bir yandan da. Korkmaya başlamış. Sonunda da kapıyı zorla kırmış. İçeri girince bir de bakmış ki, yatağın üzerinde boz bir ayı horul horul uyuyor. Yavrularını da yemiş.

Dünyası yıkılmış Geçicik'in. Ama aklına da bir şeytanlık gelmiş. Hemencecik bir ateş çokutmuş oraya. Üstüne de bir saç kapatmış. Sacın üstüne de evde ne kadar eşya varsa, minder, yorgan, çul, çuval... hepsini yığmış. Arkasından da ayıyı çağırmış. "Gel ayı kardeş, burası daha rahat, burada uyu" demiş. Ayı da kös kös gelip, yığının üzerine devrilmiş yatmış. Tam uyumaya dalacakmış ki, Geçicik, "Minderimi alayım ayı kardeş, yorganımı alayım ayı kardeş, çulumu alayım ayı kardeş..." diye diye, bütün eşyalarını ayının altından çekmiş. Ayı da sıcak sacın üzerinde kalakalmış. Bağıra bağıra, cayır cayır da yanmış.

- İşte tam o sırada da gökten üç elma düşmüş. Yeni yeni oğlaklar doğursun diye üçü de Geçicik'in olmuş (K.118).

MMS-17

Bıtbıt

Bir varmış bir yokmuş. Dağlarda deniz, denizlerde dağlar varmış. Denizler dağlara ağaç, dağlar denizlere balık satarmış. Toprak ekenin, su içeninmiş. Ama toprağı eken de suyu içen de padişahın malıymış. Ülke çokmuş ki, padişah da çokmuş. İşte bu padişahlardan birisi, zamanın birinde, bite benzer bir hayvan besleyip büyütmüş. O hayvan da büyümüş büyümüş, sonunda kocaman bir tavuk kadar olmuş. Ama bit desen bit değil, tavuk desen tavuk değilmiş.

Padişahın da güzel mi güzel bir kızı varmış. Bir gün bütün memlekete bir duyuru yaymış bu padişah. "Bu hayvanın adını kim bilirse kızımı ona vereceğim" demiş. Memleketin beş bir köşesinden nice insan geldiyse de hiç kimse bilememiş bu hayvanın adını. Bugüne kadar kimse böyle bir hayvanı görmemiş de duymamış da. Padişahın duyurusunu kara bir yılan da duymuş. Bir gün saraya o da çıka gelmiş. Kimsenin bilemediği hayvana o da bakmış. Bakar bakmaz da "Bitbit bu, Bitbit!" diye bağırılmış. Böylece koca ülkede hayvanın adını bir tek o bilmiş. Aslında yılanı kız verilmezmiş. Ama sözünün de eriymiş padişah. Bembeyaz, gül gibi kızını, kapkara yılanı vermiş. Arkasından da insanlarla yılanların katılmadığı bir düğün yapılarak kızla yılan evlendirilmiş.

Yılan, daha bir gün bile dolmadan, varıp kızın koynuna girmiş. Kızın koynu hem sıcacıkmiş hem de kuyucukmuş. Giderek günün bir iki saatini yiyecek bulmak için dışarıda, geri kalanının da tümünü kızın koynunda geçirmeye başlamış. Kız buna dayanamamış. Gün gün eriyip tükenmiş. Olacak ya, tam o günlerde de pencereye bir kuş konmuş. Kız da hemen bir mektup yazarak kuşa uzatmış. "Ah sevgili kuş, ah!.. Benim babam filan ülkenin padişahı, bu mektubu ona götürmeni istiyorum" demiş. Kuş mektubu almış. Kızın durumuna da çok üzülmüş. Geceleri uçarak, gündüzleri koşarak, beş günlük yolu beş dakikada, beş adımda bitirerek, mektubu padişaha teslim etmiş. Padişah mektubu bir açmış ki, kızını, "Günden güne eriyorum, yaprak gibi soluyorum, n'olur bu yılanın elinden kurtar beni baba!" diye yazıyormuş. Kızının durumunun çok kötü olduğunu anlayan padişah, ülkedeki en becerikli ustaları saraya çağırılmış. Padişah emri bu, denilen günde herkes saraya gelmiş. Hepsine sofralar kurup yemekler yedirmiş, şerbetler içirmiş. Arkasından da konuyu açmış: "Böyle böyle..." demiş, "Benim kızım zalim bir yılanın elinde. Gün gün eriyip bitiyor. Nasıl kurtaracaksınız kurtarın, hemen kızımı istiyorum sizden" demiş.

Herkes bir şeyler söylemiş. Birisi demiş ki, "Padişahım ben keskin nişancıyım. Attığımı küt vururum. Hiç sapıtmam."

Birisi de demiş ki, "Padişahım ben bir yumruk vurdum mu, beş yüz metrelik alan içerisinde yangın çıkarırım. Ama yanımdakiler hiç yanmaz."

Bir başkası da demiş ki, "Padişahım benim de bir becerim var, havadan düşeni kaparım."

Bu üçünü çok beğenmiş padişah. Hemen altlarına birer at vererek, üçünü de kızının olduğu yere göndermiş. Gitmişler gitmişler, dere tepe düz gitmişler, iki gece beş gündüz gitmişler. Sonunda da

padişahın kızını bulmuşlar. Ama vakit darmış, akşam olmak üzereymiş. Bunlara demiş ki kız, "Yılan dışarı çıktı, geldi gelmek üzere. Çok zalim. Size kaptırmaz beni. Siz en iyisi, yarın kuşluğa doğru gelin. O saatlerde yiyecek bulmaya gider o."

Ertesi gün kuşluk zamanı yeniden varmışlar. Kızın dediği gibi yılan avlanmaya çıkmış. Kızı kaptıkları gibi yola düşmüşler. Ama biraz gidince yılan görmüş bunları. Bir hışırtı koparıp arkalarından kıza sarılmış. İşte yangıncı tam o sırada yumruğunu yere küt vurmuş. Bir anda çevreyi kızgın bir alaz kaplamış. Yılan da yanmamak için kızla birlikte yukarı doğru dikilmiş. Keskin nişancı hemen okunu fırlatmış, yılanı başından vurmuş. Yılandan kurtulan kız havadan düşmeye başlamış. Üçüncü adam da hemen kıızı kapmış. Velhasıl, kıızı sağ salim padişaha teslim etmişler. Adamların başarısı padişahın çok hoşuna gitmiş. Üçüne de birer kese altın vermiş. Birisiyle de kızını evlendirmek istemiş. Ama kiminle olduğuna karar verememiş. Bunu kızına sormuş. Kızı da kendisini havada kapanla evlenmek istediğini söylemiş. Uzun sözün kısası, geliyor masalın arkası, kırk gün kırk gece düğün yapılmış; geline damada altınlar elmaslar takılmış, yenilmiş, içilmiş. Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine (K.118).

MMS-18

Delice ile Akıllıca

Vurdum karıncaya palanı. Kırk yerinden bağladım kolanı. Sardım sırtına seksen sekiz çuval soğanı. Vardım pazara. Çoğu gitmiş mezara. Oy ne pazar ne pazar. Soğanı sattım azar azar. Kediler kalaycı, köpekler falcı, tilkiler tüccar... Gittim gittim kumsala, girdim bir masala...

Velhasıl birisi Delice, öbürü Akıllıca iki kardeş varmış. Delice biraz deliceymiş, Akıllıca biraz akıllıcaymış. Bir gün bunlar iş aramaya çıkmışlar. Gündüzleri güneşle, geceleri ayla gidip, vara vara bir değirmene varmışlar. Geceyi değirmende geçirmişler. İlk uyanıp yola hazırlanan Akıllıca olmuş. Dışarı çıkınca Delice'ye seslenmiş, "Haydi kapıyı çek de gel" demiş. O da kapıyı çıkarmış gelmiş. Delice'nin sırtında kapı, düşmüşler yine yola. Az gitmişler, uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler, gövdesinin yarısı ırmağın bir yanında, yarısı öbür yanında, dallarının ucu gökyüzüne dokunan bir ağacın gölgesine varıp soluklanmışlar. Tam o sırada da karşıdan bir kervan geliyormuş. Korkularından hemen ağacın başına çıkmışlar. Delice kapıyı da çıkarmış. Olacak ya, kervancılar da o ağacın altına gelince yüklerini yıkıp, mola vermişler. Delice'yle Akıllıca başlamışlar ağacın başında beklemeye. Ama kapı Delice'nin kollarını çok yormuş. Hatta, "Kollarım teğeyemez (taşıyamaz) oldu artık" diye mırıldanmaya başlamış. Akıllıca da "Salıver öyleyse" demiş. Kapı dallara yapraklara çarparak, tangir tungur, şangır şungur sesler çıkararak düşmeye başlamış. Bu sesi duyan kervancılar da "Hava yarılıyor" diyerek, soluk soluğa kaçmışlar. Derin bir soluk alarak ikisi de aşağıya inmiş az sonra. Akıllıca, hemen kervancıların düşürdüğü paraları toplamaya başlamış. Delice de üç yorgan omuzlamış. Yine düşmüşler yola... Gitmişler gitmişler, ama yitmemişler. Issız bir dağa varmışlar bu kez de. O sırada da akşam olmuş. Yatmaya karar vermişler. Akıllıca, yorganın birisini istemiş. Ama Delice vermemiş, "Sen de bir sürü demir parçası topladın, onları ser altına" demiş. Uyumuşlar uyumamışlar, sabah olunca yine yola

koyulmuşlar. Vara vara bir köye varmışlar. Bu köyün de bir ağası varmış. "Ben çalışacak adam arıyorum, benim yanımda çalışabilirsiniz" demiş bunlara. Bunların da bir koşulu olmuş ağaya, "Guguk kuşları ötmeden bizi işten çıkarmayacaksınız" demişler. Ağa da bu isteklerini kabul etmiş. Akıllıca evdeki işleri yapmaya, Delice de davarları gütmeye başlamış. Günler böyle geçip gidiyormuş. Delice bir gün yine davar gütmeye gitmiş dağa. Dağda da bir armut ağacı varmış. Armutların da tam olma zamanıymış. Hemen davarları armut ağacının dibine toplamış. Bir konuşma yapmış onlara. "Ben çırpıp siz toplayacaksınız, sonra da üleşeceğiz" demiş. Arkasından da çıkmış ağacın başına, başlamış armutları çırpmaya. Biraz sonra bir inmiş ki, bir tek armut yokmuş yerde. "Yahu hani bizim armutlar" diye bağırmış. Meğer davarlar düşen armudu yemiş, düşen armudu yemiş, mel mel de ona bakışıyormuş. Tabi davarların kimisi boynuzluymuş. Kalan tek tük armut da onların boynuzlarına takılıp kalan armutlarmış. Hemen bunları bir tarafa ayırmış. Kalanları da "Siz anlaşmayı bozdunuz" diyerek, bir bir öldürmeye başlamış. Hepsini de öldürmüş. Delice'nin gecikmesi Akıllıca'yı kaygılandırmaya başlamış. Hemen aramaya çıkmış. Dağa bir varmış ki, davarların yarısı öldürülmüş.

"Ne yaptın ulen deli!" diye bağırmış.

"Yahu, ortak armut toplayalım dedim bunlara. Ben çırpıp onlar toplayacaktı. Toplamayı bırak, olan armudu yemişler. Ben de hepsini öldürdüm."

"Ağaya ne diyeceğiz şimdi? Bizi kesin kovar gayri." Kalan davarları önlerine katıp, bu sıkıntıyla dönmüşler eve. Korka korka açıklamışlar ağaya durumu. Tabi ağanın yüzü asılmış birden. Ama verdiği söz de aklıdaymış. Kovmamış ikisini de. Birkaç gün sonra Delice bir delilik daha yapmış. Ağa kara kara düşünmeye başlamış. Delikanlı bir de oğlu varmış ağanın. Bir gün bu oğlunu yanına çağırıp, "Giderek bu çocuklar başımızı ağrıttacak bizim. Bunlardan hemen kurtulmamız gerekir. Ama guguk kuşları ötmeden de kovamıyorum. Şimdi sen şu ağacın başına çık, guguk kuşu gibi öt. Öt ki ben de bunları kovayım" demiş.

Oğlan ağacın başına çıkarak ötmeye başlamış. Sesi ilk duyan Delice olmuş. Hemen sesin geldiği tarafa doğru gitmiş. Bir de bakmış ki öten kuş değil, ağanın oğlu. "Ulen herkes yazın öter de sen niye kışın ötersin" diyerek taşı bir vurmuş oğlana, oğlan da küt diye yere düşmüş. Düşer düşmez de ölmüş. Az sonra da Akıllıca çıkmış dışarıya. Çıkınca bir bakmış ki, ağanın oğlu yerde yatıyor, ölmüş. Daha çok korkuyla varmışlar bu sefer ağanın yanına. Ağa yine işten atmamış bunları. İçin için kızsada hile yaptığı için pek ağzını açmamış. Guguk kuşları da bir türlü ötmüyormuş. Hanımıyla kara kara düşünmeye başlamış yine ağa. Seçenekleri tükenmiş ki, "En iyisi biz buradan gidip başka bir memlekete yerleşelim, değilse kurtulamayacağız bunlardan" demiş. Delice de bunu duymuş. Sabah gideceklermiş ya, akşamdan pılyı pırtıyı toplamışlar. Bir de bal sandıkları varmış. Delice bunun içine saklanmış. Şafağa karşı yola çıkmışlar. Kurtulduk diye de sevinmişler. Yolda giderken tuvaletini yapmış Delice. Ağa da karısına, "Balımız akıyor hanım, balımız, yiyelim" demiş.

Bir ırmağın başında mola vermişler. Buruk bir sevinçle karısına dönmüş ağa: "Oh bee!.. Kurtulduk şu oğlanlardan!" demiş. Sandığın kapağını açivermiş Delice: "Yok ağam yok, ben buradayım işte." Öyle bir şaşırılmışlar ki... Yeniden düşünmeye başlamış ağayla karısı. Bu sefer de ırmağın kenarında yatmaya karar vermişler. "İrmak tarafına bunu yatıralım, uyuyunca da bir tekme vurup suya kaktıralım" diye de konuşmuşlar. Bu konuşmaları da duymuş Delice. Gerçekten de onun yatağını ırmaktan tarafa sermişler. Delice hiç uyumamış. Gecenin bir yarısında da kalkıp, ablasıyla ağasının arasına yatmış. Gecenin en zifiri karanlığında ağa uyanmış. İrmaktan tarafta yatana bir tekme yapıştirarak, cumbadak suyun içine düşürmüş. Arkasından da karısına seslenmiş: "Çok şükür hanım, Delice'den kurtulduk gayri" demiş. "Çok şükür ağam, ablamdan kurtulduk!" Ağa bir bakmış ki, suya kaktırdığı karısıymış!.. "Bitirdin bizi be, bitirdin!" diye bağırmış. "Darıldın mı yoksa ağam?" "Ne darılması, ortamdan yarıldım!" Ve Guguk kuşu hala ötmemiş. Bu yüzden de Ağa Delice'den hala kurtulamamış... Akıllıca'ysa kaldığı köyde güzel bir kızla evlenmiş. Karısıyla ve çocuklarıyla yaşayıp gidiyormuş (K.118).

MMS-19

Ese ile Köse

Çok çok eski zamanlarda bir Ese ile bir Köse varmış. Ese'nin bir eşeği varmış. Bunu satmak istiyormuş. Bir gün allamış pullamış, yemlemiş sulamış, oğluyla pazara göndermiş.

Oğlu yola çıkarken de "Sakin ha Köse'ye satma, o seni kandırır" demiş. Bu öğütle yola çıkmış çocuk. Olacak ya, yolda Köse'yle karşılaşmış. "Nereye gidiyorsun oğlum" demiş Köse, çocuğa. "Pazara eşek satmaya gidiyorum" demiş çocuk da. "Ben de eşek almaya gidiyordum. Bana satabilirsin. Pazara gitmekten de kurtulursun."

"Tamam."

"Kaç para peki?"

"100 altından aşağı verme dedi babam." "Anlaştık." Eşeğe yaklaşarak sırtını sıvazlamış Köse. "Alacağım ama, kuyruksuz eşeği daha çok severim ben. Kuyruğunu kes istersen."

"Kesirim."

Eşeğin kuyruğunu kesmiş çocuk.

"Bak şu kulağı çok uzun, onu da kes."

"Onu da kesmiş çocuk."

"Tek kulak yakışmadı, kalan kulağını da kes sen." "Kalan kulağını da kesmiş."

"Aboo! Şimdi de eşeklikten çıktı bu eşek; kuyruk yok, kulak yok. Vazgeçtim ben!.."

Arkasından da çekip gitmiş.

Çocuksa ağlaya kalmış. Ağlaya ağlaya da pazara varmış. Orada da satamayınca, eve geri dönmüş. Varınca babası bir bakmış ki, eşeğin kuyruğu da yok, kulakları da.

"Ulen n'oldu bu eşeğe böyle?"

"Yolda Köse'yle karşılaştım. 100 altına almıştı eşeği. Arkasından da kuyruğunu, kulaklarını kestirdi bana. Sonra da cıllıdı (vazgeçti)."

"Köse'ye satma demiştim sana!"

"Ama 100 altını kabul etmişti."

"Sorarım o namussuza ben bunun hesabını!"

Bu arada, Köse'nin her gün geçtiği, yokuş bir yol varmış. Birkaç gün sonra Ese, eşeğini alıp, bu yokuşun başına hazır olmuş. Az sonra da Köse gözükmüş. Tam Köse yaklaşmış ki, "deh" diyerek, elindeki değneği eşeğe yapıştırmış. Arkasından da yerde bir altın görmüş. Bir gözü de Köse'deymiş. Eğilip altını almış. Bir iki sefer tozunu toprağını üfürmüş, havaya kaldırarak parmaklarıyla silmiş. Sonunda da cebine atmış altını. Arkasından bir daha vurmuş eşeğe, bir daha "deh" demiş. Eşekten bir altın daha düşmüş. Aynı şeyleri yaparak onu da cebine atmış. Yokuşu çıkıncaya kadar, böyle böyle, on tane altını olmuş.

Köse şaşırılmış bu işe. Koşarak yetişmiş Ese'ye.

"Yahu bu nasıl eşek arkadaş? Bir değnek vuruyorsun, bir altın düşürüyor!"

"Bu böyle bir eşek işte... Evimiz altınla doldu taşıtı bizim. Satmak istiyorum artık. Ama değerini bilen yok." "Ben alırım."

"Biraz pahalı ama bu eşek, 100 altın."

"Tamam."

İçinden de "Bir yokuşta on değnek, on altın. Ben yirmi değnek vurur 20 altın alırım. Parasını da beş günde çıkarırım" diye düşünmüş Köse.

Ese şunları da söylemiş:

"Bu eşeğin bir huyu daha var bak. İstersen bir gecede 1000 altın bile alabilirsin. Şöyle bu da: Akşam ahıra bağlayacaksın bunu. Yanına da bir çuval arpayla, bir kazan su koyacaksın. Kapıyı kilitleyip çıkacaksın. Güneş doğmadan önce de açmayacaksın. En az 1000 altının olur sabaha."

Köse'nin ağzının suyu akacakmış neredeyse. Tamam mı tamam. Bin altını ödeyip, eşeği de alıp, evin yolunu tutmuş. Akşamı zor etmiş. Akşam olunca da Ese'nin dediği gibi eşeği ahıra bağlamış, yanına bir çuval arpayla bir kazan su koymuş, kapıyı da kilitleyip çıkmış. Ama bir türlü uykusu gelmemiş. Varsıl olacak ya ortalık ağarmaya başlayınca da dayanamayıp, ahırın kapısına dayanmış. Ama hiçbir şey görememiş. Zaten Ese de gün doğduktan sonra aç demişti ya, yeniden içeriye girmiş. Tam gün

doğarken bir daha gelmiş. Ama kapı bir türlü açılmamış. O arada anahtar deliğinden bir bakmış ki, içeride pırıl pırıl bir görüntü var. Uçacakmış sevinçten içeri taa anahtar deliğine kadar altın dolu, kapı da bundan açılmıyormuş. Hemen bir balta bulmuş. Tak tuk, kapıyı kırmış. Bir de ne görsün; eşek ölmüş, ayakları havada, yerde yatıyor. Kapı deliğinden parlayan da ayağındaki nalı. Ese'nin oyununa geldiğini anlamış ama, bunun, eşeğin kuyruğunu, kulağını kesmenin ederi olduğunu bir türlü anlayamamış o anda. Öyle bir sinirlenmiş ki, "Öldüreceğim bu Ese'yi" diyerek, soluğu Ese'nin evinde almış. Ama karşısındaki de Ese'ymiş; onun geleceğini biliyormuş, kurampasını (tuzağını) çoktan kurmuş. Birbirine benzeyen iki tavşanı varmış Ese'nin. O sırada karısına da demiş ki, "Ben çift sürmeye gidiyorum. Öğleye bitiririm. Gelirken yanımda bir de konuğum olacak. Kuru fasulye, yanında pilav, bir de ilmik helvası pişir sen." Karısına bunları tembih edip, tavşanın birisini de yanına alıp, çift sürmeye gitmiş Ese. İşte tam bu sıradaymış Köse'nin kapıya gelip, tak tak vurması da. Karısı çıkmış kapıya.

"Ese nerde?"

"Çift sürmeye gitti."

Hışım hışım, soluğu orda almış bu sefer de. "Ulen Ese!.. Soracağım sana!.."

Ese'ye için için gülüyormuş onun durumuna.

"Yahu kalbin duracak bak, bir soluklan önce gel şuraya çök cinna (azıcık)." Çökmüş. Bu arada Ese de bir kâğıda şunları yazmış: "Öğleye bir konuğum gelecek. Kuru fasulye, yanında pilav, bir de ilmik helvası yap." Kâğıdı da bir iple tavşanın boynuna bağlamış. Tavşana da demiş ki, "Haydi aslan tavşanım, bu kâğıdı götür git ablana ver, ağamın öğleye konuğu gelecek, kuru fasulye, pilav ve ilmik helvası istiyormuş de." Arkasından da tavşanın kışına bir sille yapıştırıp salıvermiş. Tavşan dağa doğru kaçmış gitmiş.

Köse'nin de kızgınlığı uçup gitmiş. Gülmüş bile: Ulen Ese, senin ev bu tarafta, tavşansa dağa doğru gitti." "Varsın gitsin. Oynar zıplar, döner dolaşır, sonun da evi bulur o." Köse'yi almış bir merak... "Şunun sonucunu bir öğreneyim de Ese'ye yapacağımı ondan sonra yapayım" diye düşünmeye başlamış. Zaten çift de bitmek üzereymiş. Bitince de evin yolunu tutmuşlar. Bir varmışlar ki, sofraya kurulmuş; kuru fasulye, pilav, ilmik helvası ortada, tavşan orada. Köse daha da şaşırılmış.

"Yahu Ese, bu nasıl tavşan böyle!?"

"Dünyada eşi yok bunun."

"Bana satar mısın bunu?"

"Satarım. Ama 50 altın."

50 altını ödeyip tavşanı almış Köse. Arkasından şunları da söylemiş Ese: "Birkaç gün hiç yumuş buyurma buna, bir yere götürme. Evi, çevreyi iyice tanısin."

Ese'nin dediklerine uymuş Köse. Tabi o da çift sürmeye gidiyormuş dağa. Birkaç gün sonraki gidişinin birisinde de tavşanı götürmüş. Çift sürerken sabanın sapı kırılmış. Hemen bir kâğıt kalem çıkarıp oğluna şunları yazmış:

"Sabanın sapı kırıldı. Çiviyle keseri hemen getir."

Kâğıdı bir iple tavşanın boynuna bağlayıp, yazdıklarını da tembih edip, kışına da bir sille vurup, salıvermiş tavşanı. Tavşan yine dağdan tarafa kaçıp gitmiş. O da başlamış beklemeye. Öğle olmuş, ikindi olmuş, akşam yaklaşmış ama oğlu bir türlü gelmemiş. Merakla ve kuşkuyla eve dönmüş. Bakmış ki her şey yerli yerinde.

"Yahu tavşanla bir haber göndermiştim, gelmedi mi?"

"Gelmedi."

"Bu deyyus Ese yine oyuna getirdi beni. Bu sefer kesin geberteceğim onu."

Ese yine kurampasını kurmuş. Bir iki metre hayvan bağırsağı bularak içini kırmızı boyayla doldurmuş. Karısının boynunun altına dolamış. Karısına da tembih etmiş, "Biraz sonra Köse gelecek. Tam kapıdan girerken, ben bıçağı çekip bu bağırsakları patlatacağım. Seni öldürmüş olacağım. Sen de yere yıkılıp ölmüş olacaksın" demiş. Köse de gecikmemiş zaten. Hemen damlamış. Hem de bir hışımla. Kapıyı bile çalmadan içeriye dalmış. Ese de karısına bağırmış:

"Sen misin bunu yapan!?"

Bağırmasıyla birlikte de elindeki bıçağı karısının boğazına saplamış. Kadının boğazından kanlar fışkırmış, bağırarak yere yıkılıp ölmüş.

Kapıdan da Köse bağırmış:

"Yahu Ese ne yaptın sen? Hanımını öldürdün!"

"Yapmayaydı o da."

"Katil oldun. Hapishanelerde çürürsün artık." Ese, elindeki kanlı bıçakla karısının yanına oturmuş. Arkasından da biraz dinginleşmiş.

"Hiç de hapishanede çürümem."

"Nasıl?"

Kalkıp öbür odadan bir kaval getirmiş. Başlamış öttürmeye. O öttürdükçe kadında bir kıpırtı başlamış, hatta doğrularak gözlerini açmış. Köse yeniden şaşırılmış:

"Ulen Ese bu neci!?"

"Sihirli kaval bu. Kimsede yok bundan. Ölüyü diriltir."

"Peki bu kavalı satar mısın bana?"

"Satarım."

"Kaç para?"

"50 altın."

50 altını verip kavalı almış. Giderken de hayaller kurmuş. Hatta ölü dirilterek para bile kazanabileceğini düşünmüş. Gel zaman git zaman, bir gün o da kızmış karısına. O kızgınlıkla da bıçağı saplamış karnına. Kadın da oracıkta ölmüş. Az sonra pişman olmuş tabi. Hemen kaval aklına gelmiş. Başlamış öttürmeye. Bildiği bütün havaları çalmış, ama karısı bir türlü dirilmemiş. Yine Ese'nin oyununa geldiğini anlamış ama, iş işten çoktan geçmiş.

Bu sefer de o bir kurampa kurmaya kalkmış. Yanına güçlü kuvvetli bir arkadaşımlararak Ese'yi yakalamışlar. Tuttukları gibi bir çuvalın içine sokmuşlar Ağzını da sıkı sıkı bağlamışlar. Ese hemen bir oyun daha düşünmüş, ama dinlememiş bu sefer. Götürüp ırmağa atacaklarmış, boğa boğa da öldüreceklermiş. Çuvalı bir sırığa bağlamışlar. Sırığı da omuzlayıp yola düşmüşler. Irmak da epeyce uzakmış. Ese'de kurşun gibi ağırmış ki yorulmuşlar. Ese'yi kızıl güneşe indirerek, kendileri de yan taraftaki ağacın gölgesine uzanmışlar. Az sonra da yorgunlukla uyuyakalmışlar. O sırada da oradan bir koyun çobanı geçiyormuş. Ese hemen bağırmağa başlamış:

"Ben kadı kızını almam, ben kadı kızını almam..." Sesi duyan çoban, merakla çuvalın başına gelmiş.

"Yahu ne bağıryorsun arkadaş? Kadı kızı alınmaz mı hiç? Hem varsıl hem dediğini yaptırır."

"Ben almam. Zorla vermek istiyorlar bana. Sen almak istiyorsan gel yer değişelim. Şu ağacın altındaki adamlar kadı kızına götürüyorlar beni. Benim yerime sen git."

"Olur."

"Aç öyleyse şu çuvalın ağzını."

Çoban çuvalın ağzını açmış. Ese çıkmış, o girmiş. Bu sefer de Ese bağlamış çuvalın ağzını. Çobana da tembih etmiş:

"Adamlar geldi mi, 'Ben alırım kadı kızını, ben alırım kadı kızını' diye bağıracaksın bak" demiş. Arkasından da çobanın sürüsünü sürüp gitmiş.

Köse'yle arkadaşı uyanmışlar. Gidip çuvalı yeniden omuzlamışlar.

"Ben kadı kızını alırım, ben kadı kızını alırım..." diye bağıryormuş çuvalın içindeki.

"Güneşte delirdi Ese, bir an önce suya atalım bunu" demişler onlar da. Irmağın kenarına varmışlar. Suyun dibine iyice batsın diye, çuvala iri bir taş bağlamışlar. "Bir, iki, üç" diyerek, suyun içine, hem de en derin yerine atmışlar. Derin bir soluk almış Köse. "Oh bee!" diyerek de geri dönmüşler. Gelirken bir bakmışlar ki, bir koyun sürüsü, başındaki çobanı da Ese. Şaşırıp kalmışlar.

"Allah Allah!.. Yahu Ese bu ne biçim iş, biz seni ırmağa attık?"

"Hiç sormayın, hem de sağ olun. Beni nehrin içine attınız ya, hem de iyice batsın diye taş da bağladınız ya, nehrin tabanına indim öylece. Tam o sırada da oranın ağası ölmüş, malı paylaşılıyormuş. Öyle çok malı mülkü varmış ki adamın. Ben de bu kadar koyun getirebildim. Götüren götürene..."

Köse'nin gözleri değişmiş bir anda:

"Yok yav! Biz de gitsek, bize de bir şey düşer mi ki?" "Ohoo!.. Yalnız ayaklarınıza birer taş bağlayın. Nehrin en tabanına inmeniz gerekir."

Tamam mı tamam. Hemen ırmağa koşmuşlar.

O sırada da orada bir kadınla küçük bir çocuğu varmış. Bunların koşuşunu görünce meraklanmış kadın:

"Yahu nereye koşarsınız böyle?"

"Böyle böyle. Mal kapmaya gidiyoruz."

"Biz de gelelim öyleyse."

Çocuğuyla o da koşmuş.

Nehrin kenarına varan Köse'yle arkadaşı, ayaklarına birer taş bağlayarak, cumbadak suyun içine atlamışlar. Bir daha da ses çıkmamış onlardan. Kadınla çocuğuna gelince, kadın ne bilsin taş bağlanacağını. O da çocuğunun beline bir ip bağlayarak, yüksekçe bir yerden sarkıtmış. Çocuk suyun içine girdikçe, "gulu gulu guurk, gulu gulu guurk!.." diye sesler çıkarmaya başlamış. Kadın da bu sesi duyduka: "Gırkı babanın borcuna yetmez oğlum, azcık daha topla" dermiş. Kadın ipi bir çekermiş, bakarmış bir şey yok. Bir daha sarkıtmış. Bir böyle, iki böyle... Bakmış çocuk ölüyor. Bu sefer de kendisi atlamış suyun içine. Bunların ikisinden de ses çıkmamış bir daha.

Ese'ye sürüsüyle evin yolunu tutmuş (K.118).

MMS-20

Şehzade Masalı

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, develer çığırtkan, pireler berber iken, eski hamamın içinde cinler cirit atarken, memleketin birisinin bir sarayında, bir şehzade varmış. Bir gün bu şehzade, su doldurmaya giden yaşlı bir kadının su testisini kırmış. Kadın da ilenmiş buna, "Üç Turunçlara âşık olasin" demiş. Şehzade Üç Turunçlara âşık olmuş. Ama kim olduklarını, nerede yaşadıklarını bilmiyormuş. Bir gün aramaya çıkmış bunları. Az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş, altı ay bir güz gitmiş, dümdüz dağlardan aşmış, karlı ovalardan geçmiş, ateş gibi yayla suları içmiş, sonunda bir dağa varmış. Karnı da çok acıkmış. Bir bakmış ki yerde bir dev uyuyor, memeleri de süt dolu. Yavaşıya yaklaşmış deve. Başlamış sütünü emmeye. Tam karnı doymuş ki, dev uyanıvermiş.

Sütünün emildiğini hemen anlamış. Şehzadeye dönüp, "Eğer sütümü emmeseydin şimdiye seni çoktan yutardım. Benim sütümü emince benim oğlum oldun artık, seni yutamam. Ama az sonra benim dev oğullarım gelecekler, seni burada görürlerse yerler. En iyisi sen buradan uzaklaş" demiş. Daha sözünü bitirmemiş ki dev, oğulları gözükmüş. O da ivedilikle şehzadeyi oraya bir yere saklamış. Az sonra oğulları gelmiş. Birisi demiş ki: "Anaaa! Burada insan kokuyor. Benim insan yiyelim var."

"Ne insanı? İnsan minsan yok burada."

"Var anaaa! Benim burnuma insan kokuyor. Hem de yakın bir yerde."

Dev ana, bakmış olmayacak, bir yumuş buyurarak, çocuklarını hemen bir yere göndermiş. Onlar gidince de şehzadeyi yanına çağırması:

"Kimsin sen ey genç yolcu, nerden nereye gelip gidiyorsun" demiş.

"Ben Üç Turunçları arıyorum."

"Ben biliyorum onların yerini. Ama çok uzaktalar. Üç tane dağ, üç tane deniz geçip öyle varacaksın yanlarına." Şehzade yeniden düşmüş yollara. Yine az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş, altı ay gündüz bir ay gece gitmiş, uçsuz bucaksız üç tane dağdan, uçsuz bucaksız üç tane denizden geçmiş, kimi zaman uçmuş, kimi zaman yüzmüş, sonunda da Üç Turunçların olduğu yere varmış. Üç Turunçların olduğu yer de korkunç bir koruma altındaymış. Giriş kapısının bir yanında iri bir kurt, öbür yanında iri bir koyun duruyormuş. Kurdun önünde bir tutam ot, koyunun önünde bir yiyim but varmış. Koyunun önündeki budu alıp kurdun önüne, kurdun önündeki otu alıp koyunun önüne koymuş. Koyun otu, kurt eti yemiş. Şehzade de aralarından geçip gitmiş. Az sonra bir bahçeye varmış. Bakmış ki, yemyeşil bir ağaç, ağaçta da üç tane turunç var. Sevinçle üçünü de koparıp cebine koymuş. Arkasından da girdiği kapıya doğru yürümüş. Tam kapıya yaklaşmış ki, arkadan sert bir ses duyulmuş:

"Eyy kurt, yakala o adamı!"

"O bana et verdi, yakalayamam."

Aynı ses bir daha duyulmuş:

"Eyy koyun, sen yakala öyleyse!"

"Bana da ot verdi, ben de yakalayamam."

Velhasıl, ikisi de yakalamamış şehzadeyi. Şehzade de yine ikisinin arasından geçip, gerisin geriye yola düşmüş. Yine az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş. Bir dağın yamacına varınca, "Hele şu turuncun birisini soyayım" demiş. Çıkarıp soymuş. İçinden güzeller güzeli bir kız çıkmış. Ama kız çok susuzmuş. Hemen su istemiş. Şehzade sağa koşmuş sola koşmuş, bir türlü su bulamamış. Kız da susuzluktan ölmüş.

Yeniden koyulmuş yola. Başka bir dağa daha varmış. Turuncun birisini de orada soymuş. Onun içinden de bir kız çıkmış. O da su istemiş. Yine koşmuş sağa sola. Yine su bulamamış. O kız da ölmüş.

Cebinde kalan son turunçla yeniden yürümüş. Aslında onu da soyacaktı ama, ikisinden de aldığı dersle, onu bir su başında soymaya karar vermiş.

Sonunda bir pınar başına varmış. Çıkarıp üçüncü turuncu da soymuş. Olacak ya, onun içinden de bir kız çıkmış. Ama bu en güzelleriymiş. Kavak boylu, kalem kaşlı, sırma saçlı birisiymiş. O da su istemiş. Hemen pınardan su getirip içirmiş. Dolayısıyla o ölmemiş. Ama kız çırpıplakmış. Kızı bir ağacın dalına oturtmuş.

"Sen burada beni bekle, ben sana giysi alıp getireyim" demiş.

"Gecikme" demiş kız da.

Kız ağacın başında beklemeye başlamış.

O sırada da zenci bir kız, pınarın başına su doldurmaya gelmiş. Suyu dolduracağında da daldaki kızı görmüş.

"Kız kimsin sen, kuş gibi ne tüneyip durursun burada?"

"Şehzadeyi bekliyorum. Giysi getirmeye gitti." Kıskanmış daldaki kızı. O kıskançlıkla da başına sihirli bir iğne sokmuş kızın. Daldaki kız o anda bir kumru olup uçup gitmiş. Kendisi de varıp onun yerine oturmuş. Epey bir zaman sonra şehzade gelmiş. Elinde de giysiler varmış. Bir de bakmış ki, dalda bıraktığı güzeller güzeli kız, kapkara bir kız olmuş.

"Yahu n'oldu sana böyle?"

"Seni beklerken böyle karardım işte."

Şehzade buna inanmış. Ne yapsın başka, getirdiği giysileri kıza giydirmiş. Arkasından da kızla birlikte yola düşmüşler. Günler sonra saraya varmışlar. Kırk gün kırk gece düğün edip evlenmişler. Ama mutlu değillermiş. Şehzade sabah akşam, kara kara düşünürmüş. Bu arada da sarayın bahçesine her gün bir kumru gelirmiş. Küçük şehzade ne yapıyor, uyuyor mu, zenci kızıyla yatsın kalksın diye öter öter gidermiş. Bir gün böyleymiş, iki gün böyleymiş... Aslında şehzade kumru dilini bilirmiş ya, ama kumrunun dediklerine de hiçbir anlam verememiş. Sonunda bir gün, "Şunu bir tutayım" diyerek bahçeye inmiş. Tam kumrunun konacağı yere saklanmış. Kuş yine gelmiş, yine ötmüş. Öterken de tutuvermiş kuşu. Bir de bakmış ki, kumrunun başında bir iğne var, hemen çekmiş. Çekmesiyle birlikte de kumru, üçüncü turuncun içinden çıkan kız oluvermiş.

"Nedir bu böyle? Az önce kuştun, kumruydun?"

"Hiç sorma, sen giysi almaya gitmiştin ya. O sırada zenci bir kız geldi su doldurmaya. Benim başıma bu iğneyi soktu. Ben de hemen bir kumru oldum. O günden bugüne de uçup durdum. Sen çekince de kurtuldum."

Gerçeğin ortaya çıkmasıyla zenci kızı memleketine geri göndermiş şehzade. Arkasından da yeni kızla evlenmişler. Kırk gün kırk gece düğün yaparak muratlarına ermişler.

Onlar ermiş muratlarına, biz çıkalım kerevetine (K.118).

MMS-21

Sabır Taşı Masalı

Bir varmış bir yokmuş, develer berberken, sıçanlar çığırtkanken, var varanın, sür sürenin, izinsiz bağı girenin, girene atılan dayağın, haddi hesabı olmazmış... Yolda giden bir kız çocuğunun karşısına her gün bir kuş çıkar, "kızcağız, kızcağız!" dermiş. Başka da bir şey demezmiş. Sonra da uçar gidermiş. Kız eve gelince hem ağlar hem de anasına söylemiş bunu. Bir gün değılmış, beş gün değılmış. Kız hem bıkmış hem meraklanmış. Sonunda anası, "A kızım ha ne den kuşcağız de bakalım ne diyecek" demiş. Oncağız da bir gün, "Ne den kuşcağız?" diye sormuş. Kuş da "Sen bir ölüye nasip olacaksın" demiş. Kız korkmuş. Hüngür hüngür anasının yanına varmış:

"Bana dedirdin de iş mi gördün sanki? Bir ölüye nasip olacaktım ben. Öyle dedi bana."

"Niye ölüye nasip olacaktım sen? Ölüye kız mız nasip ettirmem ben. İte taş atmadın, süte su katmadın. Haydi, ağıımızı çıkılayıp uzak dağlara gidelim biz de." Azık çaputlarını bellerine bağılayıp, giysi bohçalarını da omuzlarına atıp, düşmüşler yola. Vara vara bir dağı varmışlar. Ama çok acıkmışlar. Acı yavan kuru soğan, azıklarını yemişler. Karınlarını doyurunca da susamışlar. Su ararlarken karşalarına, her yanı surlarla çevrili bir kale çıkmış. Kalenin içindeki bir odadan su sesleri geliyormuş. Önce anası girmiş içeriye. Gürül gürül akan sudan içip çıkmış. Arkasından da kız girmiş. Tam suyunu içip çıkacakken kapı kapanıvermiş. Kız içeride kalakalmış. Ne kadar uğraşılsa, mümkünü yok kapıyı açamamışlar. O odanın içinde bir de ölü yatıyormuş. Kız içeriden ağlamış, anası dışarıdan. Sonunda anası, "Nöğürelim (ne yapalım) kızım, kaderine razı olacaksın artık, kaderden kaçılmıyor bak" demiş. Arkasından da çekip gitmiş. Ama kız yılmamış. Odanın bir tarafının duvarı toprakmış. Suyun içinden çıkardığı sivri bir taşla toprak duvarı delmeye başlamış. Belki bir ay, belki bir yıl sürmüş bu. Derken, karşısına yeni bir oda çıkmış. Odanın ön tarafı dağı doğru açılyormuş. Odanın içinde de kara yağız bir yiğit yatıyormuş. Başının altında da bir kâğıt varmış. Alıp okumuş. Şunlar yazıyormuş kâğıtta; "Kırk gün kırk gece bu yiğidin ellerini ellerinin içinde tutarsan, bu yiğit canlanıp seni alacak. "On gün olmuş, yirmi gün olmuş, otuz gün olmuş. Yalnızlıktan da bıkmış kız. O sırada da oradan bir Sarıgeçili kervanı geçiyormuş. Bir de kızları varmış. Bu kızı yanına yoldaş almış bizim kız. Otuz dokuzuncu gün dolmuş. Giysileri de bir kirlenmiş ki. Kırkıncı gün çamaşır yıkamaya gitmiş bizimki. Giderken de görevini Sarıgeçili kıza devretmiş. Olacak ya, tam o giysi yıkamaktayken yatan yiğit gözlerini açıvermiş. Ellerini Sarıgeçili kızın ellerinin içinde bulunca da onunla evlenmeye karar vermiş. Esas kız da kapı kızı yapmış. Adını da "Kel kız" koymuş. Yiğit oğlan yeni kızla evlenecek ya bir gün esbap almaya gitmiş. Giderken de Kel kız'a sormuş: "Kel kız bir ismarıcın var mı?" "Bir ustura bıçağı ile bir sabır taşı alıver bana ha!" "Unutmazsam..."

"Unutursan kığın yerden kalkmasın!"

Oğlan şehre varmış. Düğünlüklerin hepsini almış. Ama kızın dediğini unutmuş. Dönüp yarı yola gelince de çışı gelmiş. Çış için attan inecek ya, kıcı bir türlü kalkmamış. Ne yapsın, yeniden dönmüş geriye. Kızın dediklerini alıp geri dönmüş. Getirince kıza vermiş ikisini de. Ama merak etmiş bunları ne yapacağını. Gözlerini kızdan ayırmamış. Kız odasına girip, sabır taşını önüne koymuş. Sabır taşı köpürüp taşarmış, köpürüp taşarmış. Onunla konuşmaya başlamış: "Bir kuş bana 'kızcaaz, kızcaaz' dedi. Ben de ona, 'Ne den kuşcağız' dediydim. "Sen bir ölüye nasip olacaksın" demişti bana. Arkasından da korkumuzdan annemle dağa çıkmıştık. Yolumuz ta buralara düştü, işte bu odada kaldım, kapı üstüme kapandı. Bu yiğit uyuyordu. Kırk gün kırk gece elini tuttum, a Sabır Taşı. Kırkıncı günü kirlili yumaya gitmişim. Gözlerini açınca Sarıgeçili kıızı gördü başucunda. Ben Kelkız oldum, o gelin olacak. Buna nahıl (nasıl) dayanayım a Sabır Taşı?" Bıçağı boğazına çalıp canına kıyacakmış. Tam o sırada her şeyi duyan oğlan tutuvermiş kızın ellerini.

Arkasından da kırk gün kırk gece düğün yapıp evlenmişler. Düğün bitince de bayrak direğindeki iki elmayla bir portakal yere düşmüş. Elmalar da portakal da alın yazısına inanmayanların olmuş (K.71, K.118).

MMS-22

Sıçanlı Köy

Evvel zamanın birinde, dağ gibi çakıl taşının birinin dibinde, Mut'tan çok uzakta, henüz kalemin kitabın girmediği bir tarafta, bir köy varmış. Gel zaman git zaman, bu köyü sıçan sürüsü alıp yürümüş. Yer gök sıçanla dolmuş. Olacak ya, bu köyde bir tek kedi de yokmuş. Daha doğrusu, köylü kedi diye bir hayvanı bilmiyormuş. Sıçanlar evlerin her yanında, yollarda, sokaklarda cirit atıyormuş. Sıçanlar çoğaldıkça yiyecekler azalıyormuş. Köylülerin her yiyeceğine sıçanlar ortak oluyormuş. Bir türlü çözüm bulamamışlar buna. Sonunda da alışmışlar sıçanlarla yaşamaya. Sağdan soldan ara sıra da köye konuk geliyormuş. Sıçanlardan kendileri çok çektiklerinden, gelen konukları sıçanlar rahatsız etmesin isterlermiş. Yılın birisinin bir ayının bir gününde, bu köye yine bir konuk gelmiş. Köy konağına almışlar konuğu. Kalın kalın börekler, yağlı yağlı yemekler getirmişler önüne. Sofranın çevresine de eli sopalı eli sopalı, yirmi kadar delikanlı halka şeklinde dizilmiş.

Adam şaşırıp kalmış;

"Yahu ne yapıyorsunuz böyle? Kapıdan, pencereden, duvardan, delikten, tavandan, tabandan gelen sıçanları kovalayacağız. Değilse bu yiyeceklerin birisi kalmaz sana. Elinden, ağzından bile kaparlar alimallah." Bir iki yıl sonra bu adam bir daha gelmiş bu köye. Yanında bir çanta, çantada da bir kedi getirmiş bu sefer. Yine kendisine bir sofraya kurulmuş. Yine gençler elleri sopalı sopalı, dizilmişler. Kediyi salıvermiş bu. Çıkan sıçanı kapmış kedi, çıkan sıçanı kapmış. Sıçanların bir kısmı da kaçmış. Köylüler imrenmişler kediyeye. Hemen alıcı olmuşlar: "Bunu bize sat hemşerim be" demişler.

"Satarım."

"Kaç para?"

"On altın."

Aralarında on altını toplayıp kediyi almışlar.

Kedi bayram etmiş. Sıçanları yemiş yumuş. Tabi dev kadar da büyümüş.

Köylüleri başka bir korku almış bu sefer de. Hemen toplanmışlar:

"Yahu sıçan bitti. Yarın bu mahlûk (yaratık) aç kalınca bizi de yemeye başlamasın!?"

"Yer vallahi!"

"Terk edelim öyleyse bu köyü. Bu kedi devinden uzaklara gidelim."

Dedikleri gibi, köyü bırakıp gitmişler. Çok uzaklarda kendilerine yepyeni bir köy kurmuşlar.

Bir zaman sonra da içlerinden birisini geri göndermişler, "Git de bir bak bakalım, ne yapıyor o mahlûk" demişler.

Adam dereler tepeler aşmış, sonunda eski köyüne ulaşmış. Bir de bakmış ki, o mahlûk bir evin çelengisinde, elleriyle de bıyıklarını sıvazlayıp duruyor. Hemen geri dönmüş köylü. Köylüler merakla sormuşlar:

"N'oldu?"

"Yahu, köylüler geri dönse de hepsini yesem diye çelengide bekleyip duruyor."

Bir daha da o köye ayak basmamış hiç kimse (K.118).

MMS-23

Benli Güzeller

Bir varmış bir yokmuş. Bir evde üç güzel dilber varmış. Başka bir evde de yakışıklı mı yakışıklı bir oğlan varmış. Oğlan kızlardan birisine yangınmış. Ama kime yangın olduğunu kimse bilmiyormuş. Kızlar bile. Öyle tutulmuş ki kızlardan birisine bu oğlan, her gün kapılarının önünden birkaç kez geçermiş, oralarda dolanır dururmuş. Kızlar da "Acaba gönlü hangimizde?" diye düşünür dururmuş. Bir gün böyle, beş gün böyle sonunda kızlar, "En iyisi buna birer türkü söyleyelim biz, belki o zaman belli olur hangimizi sevdiği" demişler. Kızlardan da birinin adı Benli Eşe, birinin adı Benli Hatma, birinin adı da Benli Hürü'ymüş. Önce en büyükleri almış sözü. Oğlan da kapının önüne gelip dikilmiş.

"Benim adım Benli Hatma

Benlerim var çatma çatma

Kapıda dikilen oğlan ben mi güzel onlar mı?"

Oğlanda hiçbir değişiklik olmamış.

Ortanca olan söz almış:

"Benim adım Benli Eşe Benlerim var köşe köşe Kapıda dikilen oğlan ben mi güzel onlar mı?"
Oğlanda yine bir değişiklik olmamış.

Sıra en küçüklerine gelmiş: "Benim adım Benli Hürü Benlerim var sürü sürü Kapıda dikilen oğlan ben mi güzel onlar mı?"

Kız daha bitirmemiş ki, oğlan kapıya yığıla kalmış. Kesin sonuç henüz belli olmasa da iki kızın da birazcık canları sıkılmış buna. Hatta kardeşlerini kıskanmışlar bile. Bu bozuntuyla, bu kıskançlıkla da "Hooru sürüyüverelim bunu" demişler.

Küçük kız karşı çıkmış:

"Obanın oğlanı sürünür mü?"

"Nahıl olacak ya?"

"Ben anamdan bişey duydumudu. Böyle bayılanın ağzına yakanı veriverdin mi, ayağa kalkıverirmiş!" "Veriver öyleyse."

Memesinin ucunu dokundurmuş oğlanın ağzına. Dokundurmasıyla birlikte de oğlan larpadak kalkıvermiş. Böylece, oğlanın gönlünün küçük kızda olduğu kesinleşmiş. Bunun üzerine de büyük kızların kırgınlığı, kıskançlığı kaybolup gitmiş. Arkasından torlanmışlar toplanmışlar, bir güzel düğün etmişler. Birkaç gün sonra uzak bir köydeki akrabalarına el öpmeye gideceklermiş, yeni evliler. Yola çıkacaklarında da uyarılmışlar onları, uğurlayanlar, "İleride yol çatallaşır, şu yola giderseniz gideceğiniz yere varırsınız, şu yola giderseniz de devlerin ülkesine varırsınız, ona göre!" demişler. Düşmüşler yola. Az gitmişler uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler, sonunda o çatal yola varmışlar. Ama yolları şaşırılmışlar. Yanlış yola girmişler ki, devlerin ülkesine çıka varmışlar. Devler hemen yeni gelince el koymuşlar. Bir iki gün sonra da dev bir dev töreniyle, devler başına hediye etmişler. Oğlana gelince ne devlere yanaşabilmiş ne de geri dönebilmiş. Günlerce, aylarca, yıllarca kıvranmış durmuş oralarda. İçindeki yangın hiç sönmemiş. Yıllar sonra baş devin dikkatini çekmiş bu. Oğlanın yıllardır aç susuz kıvranıp duruşuna acımış mı, imrenmiş mi, neyse, "Salıverin bu kadını, kavuşsunlar birbirlerine" demiş. Salıvermişler kadını.

O sırada da gökten üç elma düşmüş. Birisi bu masalı unutmayanın, birisi bu masalı anlatanın, birisi de bu masala ağız yoranın olsun. (K.118).

MMS-24

Üç Oğlanla Üç Kız

Bir varmış bir yokmuş. Evvel zaman içinde kalbur saman içinde bir adam varmış. Bu adam gençliğinde Göksu'nun kenarına bir tek karpuz ekmiş. Bu karpuz bir büyümüş bir büyümüş ki, teğinin

(dalının) birisi taa Mağaras Dağının tepesine, öbürü de Adaras'ın doruğuna çıkmış. Her teğde de birer karpuz olmuş. Karpuzun birisini bir yarmış ki içinden bir yılan, öbürünü bir yarmış ki ondan da bir yılan çıkmış.

Gün gelmiş bu adam yaşlanmış. Üç tane de oğlu varmış. Üçünü de yanına çağırılmış. Kendisinde biraz avcılık varmış ki, çocuklarına tembih etmiş, "Ben ölünce yalnızca şu taraftaki dağlarda avlanın, sakın ola şu taraftaki dağlarda avlanmayın" demiş. Günü saati gelince de ölmüş. Neyse, babalarının ölüm acısı geçince avlanmaya başlamış oğlanlar. Ama babalarının dediği dağlarda hiç av bulamamışlar. Günlerce, aylarca elleri hep boş dönmüşler. En sonunda da babalarının sözünü tutmayarak, öbür yöndeki dağlara gitmişler. Dağın birisine varınca içlerinden birisi bir ceylan yaralamış. Ceylan kaçmış onlar kovalamış, ceylan kaçmış onlar kovalamış. Sonunda ceylan kendisini bir kuyuya atmış. Onlar da gelmişler kuyunun başına.

"Bu ceylanı bu kuyudan çıkaralım" diyerek en büyüklerini sarkıtmışlar kuyunun içine. Dibe doğru indikçe öyle bir cehennem alazı geliyormuş ki aşağıdan, "Çekin beni gardaşlarım!" diye bağırılmış oğlan. Çekmişler onu. Arkasından ortanca oğlanı sarkıtmışlar. Daha beş on metre inmeden, "Çekin beni gardaşlarım!" diye bağırılmış o da. Sıra en küçük oğlana gelmiş. İçlerinde en yiğit de oymuş. "Ben bağırırsam da çağırırsam da beni çekmeyin gardaşlarım, ben bu ceylanı çıkaracağım" diye tembih etmiş inerken o da. Dişlerini çok sıkılmış ama dayanamamış. Sonunda o da bağırılmış, "Çekin beni gardaşlarım!" demiş. Ama onun şaka yaptığını anlamışlar ağabeyleri, çekmemişler. İne ine en dibe inmiş sonunda o. Tam orada da yedi başlı bir dev uyuyormuş, suyun başında. Alevler de onun nefesiymiş. Bu dev bu kuyunun da sahibiymiş. Aslında orası apayrı bir memleketmiş. Bütün halk içeceği suyu bu sudan almırmış. Ama suyun başını tutan bu dev öyle bir düzen kurmuş ki, her üç günde bir kız istermiş halktan. Kız gecikirse ya da verilmezse, kimseye su vermezmiş. Yan tarafta üç tane kız duruyormuş. Üçü de bir güzelmiş ki... Bunlar da deve gönderilen kızlarmış. Sıralarını bekliyorlarmış. Kızları gören oğlan ceylanı unutmuş gitmiş. Yedi başlı dev uyuyormuş daha. Kızların yanına varmış. Demiş ki onlara, "Biz üç gardaşız, ikimiz yukarıda, isterseniz birer birer sizlerle evlenebiliriz." Kızlar sevinmişler buna. Hemen büyük kızı ipe bağlayıp yukarı göndermişler. Varınca büyük oğlan sahip çıkmış ona. Arkasından ortanca kızı göndermişler. Ona da ortanca oğlan sahip çıkmış. Sıra en küçük kıza gelmiş. Ama içlerinde en güzel oymuş. Bir içim suymuş. Oğlana demiş ki kız: "Sakın beni senden önce çıkarma. Çünkü içimizde en güzel benim. Ağabeylerin bana göz koyar sonra. Seni çıkartmazlar. Buralarda kalırsın." Benim ağabeylerim böyle bir şey yapmaz. "Kız ne kadar direktiyse de kızın sözünü tutmamış oğlan. Önce kızı çıkartıp, sonra da kendisi çıkmaya başlamış. Kız yukarı çıkınca dediği çıkmış. Büyük oğlan hemen kendisini sahiplenmiş. "Ben bununla evleneceğim" demiş. Aşağıdan çıkıp gelen küçük oğlanın ipini de kesivermiş. Cumbadak geri düşmüş oğlan. Çıkacakken başka şeyler de tembihlemiş kız aslında. Belli ki sezgisi çok güçlüymüş. "Ola ki burada kalırsan; güpüşerek (tokuşarak) iki toklu gelir, biri ak biri kara. Ak olana binersen şavklı dünyaya, kara olana binersen karanlık dünyaya gidersin" demiş. İşte o sırada da gelmiş o toklular, güpüşe güpüşe. Olacak ya, ak tokluya bineceğim derken, kara tokluya binmiş oğlan,

daha da karanlıklara inmiş. Oralarda dolanmaya başlamış. Derken bir yaşklı nineye konuk olmuş. Çok da susamış. Nineden su istemiş. Ama bir damla suyu yokmuş ninenin. Üç kız kaybolalı bütün halkın suyunu kesmiş dev. Ninenin evinin duvarında bir kılıç asılıymış. Bunu almak için izin istemiş nineden. O da vermiş. Kılıcı kuşanan oğlan soluğu devin yanında almış. Eskiden bir yiğitse şimdi bin yiğit olmuş. Bir kılıç sallamasıyla, yedi başlı devin yedi başını da darmadağın etmiş. Ve o ülke de susuzluktan kurtulmuş. Hatta akan kanlar suya karışmış ki, halk bir süre kanlı kanlı su içmiş. Aslında o ülkenin bir de padişahı varmış. O bile bu devden korkarmış. Devin öldürüldüğünü duyunca o da çok sevinmiş. Arkasından da hemen oğlanı çağırılmış: "Dile benden ne dilerse yiğit oğlan" demiş, "İşte bir heybe altın veriyorum sana, istersen kızımı da veririm."

"Beni şavklı dünyaya çıkarmanı istiyorum padişahım, benim ülkem orası. Başka bir şey istemiyorum senden."

"Ama buna benim gücüm yetmez ki. Başka ne istersen iste."

"Canının sağlığı öyleyse padişahım."

Çekip gitmiş oğlan. Bilge bir çınarın dibine varınca uzanıp yatmış. Tam uykuya dalacaktı ki, bir çığlık duymuş. Yan taraftaki kuş yuvasından gelen kuş yavrularının sesiymiş bu. Kocaman bir yılan onları yutmak için ağaca doğru tırmanıp gidiyormuş. Elindeki kılıcı bu sefer de yılanı sallamış. Dev yılan ağacın dibine yığıla kalmış. Yine yatmış ağacın altına. O sırada da yavruların anası gelmiş. Yavrularını yiyecek olanın oğlan olduğunu sanmış bir anda. Dev kanatlarına iri bir taş alarak oğlanın üzerine bırakmak istemiş. Ama yavruları hemen bağırılmışlar, "Bizi o kurtardı, bizi yemek isteyen yilandı" demişler. Kuş dev kanatlarını oğlanın üzerine germiş: "Dile benden ne dilerse" demiş. "Beni şavklı dünyaya çıkarmanı isterim, gücün yeterse."

"Seni çıkarmam için kırk davar etiyle, kırk davar tuluğu su gerekir bana."

Oğlan koşmuş padişahın yanına. Demiş böyle böyle. "Beni bir kuş çıkaracak, ama kırk davar etiyle kırk davar tuluğu su istiyor." Bir solukta hazırlatmış ikisini de padişah.

Kuş öyle büyümüş ki, kanadının bir yanına etleri, bir yanına da tulukları yüklemiş. Ortaya da oğlanı bindirip havalanmış. Havalanacağı da oğlana tembih etmiş, "Hap dedikçe et, hup dedikçe su vereceksin ağzıma." Yukarı ışımaya başlamış ki, et bitmiş. Oğlan hemen bacağından bir dilim et koparıp uzatmış. Kuş bunun insan eti olduğunu bilmiş. Yemeyerek dilinin altında tutmuş. Neyse, biraz sonra çıkmışlar şavklı dünyaya. Ama oğlan yürüyemiyormuş kesilmiş ayağı yüzünden. Kuş, dilinin altındaki eti çıkararak oğlanın bacağına yapıştırmış. Oğlanın bacağı eskisi gibi olmuş birden. Oğlan köyüne doğru yürürken kuş da memleketine, gerisingeriye uçup gitmiş. Oğlan köyüne bir varmış ki, bir kalabalık bir kalabalık. Ortanca ağabeyi ortanca kızla, büyük ağabeyi de küçük kızla evleniyormuş. Ama küçük kız gönülsüzmüş. Onun gönlündeki küçük oğlanmış. Hep bu umutla yaşamış. Bu yüzden de bu evliliği geciktirmiş, uzatmış durmuş. Küçük oğlanın geldiği görülünce düğün zıngadık durmuş. Arkasından da yeni bir düğün kurulmuş. Ve hak yerini bulmuş, ortalık durulmuş.

Onlar ermiş muradına, bir çıkalım kerevetine (K.118).

MMS-25

Külden Eşek

Bir varmış bir yokmuş. Çok uzaklarda üstü açık bir köy varmış. Köyde de çocuk sayısı çokmuş. Her çocuğun da bir eşeği varmış. Çocuklar sabah akşam eşeğe binermiş, odun getirmiş, yük taşımış, eşek yarışı yapmış. Ama çocuklardan birisinin eşeği yokmuş. Eşeği olmayan bu çocuk, öbür çocuklara bakar bakar imrenirmiş, için için de üzülürmüş...

Bir gün dayanamayıp annesine yalvarmış:

"Anne bütün çocukların eşeği var, bir tek benim yok. N'olur bana da bir eşek alıver" demiş.

"Ama bizim eşek alacak paramız yok ki" demiş annesi.

"Öbür çocuklar gibi ben de eşeğe binmek istiyorum, ben de evimize odun getirmek istiyorum."

"Eşek alamam. Ama külden bir eşek yaparım sana." "Külden mi?"

"Elbette. Ama bu eşeğe hiçbir zaman "çüüüş!" demeyeceksin. Dediğin an kül oluverir."
"Tamam anne!"

Arkasından da ocaklardaki bütün külleri toplayıp, suyla yoğurarak, güzel mi güzel, boz mu boz bir eşek yapmış çocuğun annesi. Artık çocuğun da bir eşeği olmuş. Derken o da diğer çocuklara karışmış. Sabah akşam o da eşeğe binmeye, hatta odun getirmeye bile başlamış. Günlerden bir gün, yine eşeğe binmiş bu çocuk. Sevinçten de uçuyormuş. Yanında öbür çocuklar da varmış. Eşek öyle bir koşmuş, öyle bir koşmuş ki, uçmuş sanki. Bakmış düşecek, kolu kanadı kırılacak, "çüş!" diye bağırması birden. Sesi duyan eşek de zıngadak duruvermiş. Durmasıyla da dağılıp kül oluvermiş. Çocuk öyle bir üzülmüş, öyle bir üzülmüş ki hüngür hüngür ağlamış. Hem korkarak hem de ağlayarak eve varmış. Annesi hemen anlamış durumu.

"Ben sana demedim miydi?" diye de kızmış. "Ama çok korktum anne. Düşecektim. Birden çıktı ağzımdan."

Birkaç gün böyle sürmüş. Günler geçmiş ama, eşeksizlik geçmemiş. Arkasından da annesine yeniden yalvarmaya başlamış çocuk. "Kesinlikle 'çüş!' demeyeceğim" diye de söz vermiş.

Kadın yine dayanamamış. Külleri toplayıp yepyeni bir eşek daha yapmış. Ama bu eşek bambaşkaymış; kuyruğu daha uzunmuş, daha iriymiş, daha güzelmiş, daha hızlı koşarmış, daha iyi anırmış, hiç yorulmazmış. Yine bir gün eşek koşturma yarışına girişmiş çocuklar. En önde de bunun eşeği varmış. Yel gibi gidiyormuş. Yarışın ortasına doğru daha bir hızlanmış eşek, şimşek olmuş sanki. O da yine düştü düşecekmiş. Yol da bir taşlıymış ki!.. Bir düşerse kafası parçalanırmış, kırılmamış kemiği kalmazmış... Çok korkmuş yine, ödü ağzına gelmiş. O korkuyla da "çüşüşüş!" demiş bir daha.

Eşek yine zingadak durmuş. Arkasından da yine kül oluvermiş. Çocuk yine ağlayarak gelmiş eve. Ama korkusu daha çokmuş bu sefer. Çünkü annesine verdiği sözü tutamamış. Aradan günler, aylar geçmiş. Annesinden yeni bir eşek daha isteyecekmiş ama, yine sözünde duramamaktan korkuyormuş. Ne yapayım diye düşünüp dururken, aklına bir düşünce gelmiş. Koşmuş annesinin yanına:

"Anne bir eşek daha istiyorum senden."

"Aaaa! Sözünde duramayana eşek meşek yok artık." "Başka bir eşek istiyorum bu sefer."

"Nasıl?"

"Yavaş giden bir eşek istiyorum. Yel gibi, yıldırım gibi olmayan. Öyle olmayınca "çüş!" demem ben de bir daha. Sözümü de tutmuş olurum." Annesinin de aklına yatmış bu. Arkasından da bütün külleri bir daha toplayıp, bir eşek daha yapmış. Gerçekten de yavaş gidiyormuş bu eşek. O köyde yine her çocuğun bir eşiği varmış. Yine yarışlar yapılyormuş. O çocuk da sözünde duruyormuş (K.118).

MMS-26

Eci ile Bücü

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde ben anamın beşiğini tıngır mıngır salları iken, ip koptu, beşik devrildi... Anam kaptı maşayı, babam kaptı meşeyi, döndüler dört köşeyi... Döne döne dönsünler. Eve geri dönsünler. Neyse uzatmayalım, onlar dönedsun, biz masala başlayalım...

Eci ile Bücü kardeşmiş. İkisi de çok yaramazmış. Bir gün kavga etmişler. Eci'nin gözü çıkmış, Bücü'nün kulağı kopmuş. Bağırtilarına, çağırtilarına anneleri gelmiş. Anneleri bir bakmış ki, birinin gözü, birinin kulağı yerde. Hemen gözü alıp Eci'ye takmış, kulağı alıp Bücü'ye dikmiş. Arkasından da kızmış, iki tokat birine, iki tokat birine yapıştırmış. "Bir daha yaramazlık yaparsanız da öldürürüm sizi" demiş. Aradan günler geçmiş. Bir gün yolda giderlerken pamuk gibi bembeyaz, güzel bir kedi görmüşler. Eci demiş ki "Bu kedi benim, Bücü demiş ki "Bu kedi benim". Kediye doğru ikisi birden koşmuş. Birisi kedinin başından, öbürü kuyruğundan yakalamış. Bütün güçleriyle asılmışlar. Eci'nin elinde başı, Bücü'nün elinde kuyruğu kalmış kedinin. Kedi anında ölmüş. Ölürken de "miyav, miyav!" diye acı acı bağırılmış. Acı sesi duyan anneleri yine koşarak gelmiş. Bir bakmış ki yerde kafasız kuyruksuz bir kedi yatıyor. Kedinin kafası birinin elinde, kuyruğu birinin elinde. Bu sefer daha çok kızmış, daha çok dayak atmış. Az sonra da kafayla kuyruğu yerlerine dikmiş. Canlanan kedi de can derdiyle kaçıp gitmiş. Aradan epey bir zaman daha geçmiş. Bir gün çarşıya gitmiş çocukların babası. Eve gelirken de gıcır gıcır bir bisiklet getirmiş. Getirince evin duvarına dayamış. Bisikleti gören Eci, "Babam bana bisiklet almış" diyerek koşmuş. Arkasından da "Hayır, sana değil bana almış" diyerek Bücü koşmuş. Derken, bisikletin ön tekerine Eci, arka tekerine Bücü sarılmış. O asılmış, o asılmış. Birinin elinde ön teker, öbürünün elinde arka teker kalakalmış. Bağırtilarına bu sefer de babaları gelmiş. Bir bakmış ki babaları, tekerin birisi birinin elinde, birisi birinin elinde. Bu kez de o kızmış, "Bu bisikleti bunun için mi aldım ben size?" demiş. Bir Eci'ye vurmuş tokadı bir Bücü'ye, bir Eci'ye bir Bücü'ye.

Eci'yle Bücü dışarıda hüngür hüngür ağlaşmaya başlamış. Bunun üzerine anneleriyle babaları içeriye girip, uzun uzun konuşmuşlar. Sonunda da "Çocuklarımıza bir daha tokat vurmamalım" demişler. Az sonra da gülümseyerek dışarıya çıkmışlar. Arkasından da babaları, Eci'yle Bücü'yü de alıp, bisikleti onarmışlar. Daha sonra da ilk önce Eci öne Bücü arkaya, arkasından Bücü öne Eci arkaya binip, mahalleyi dolaşıp gelmişler. Onlar da "Bir daha yaramazlık yapmayacağız" diye söz vermişler. Gerçekten de o günden sonra kavga, bencillik, kötü kötü yaramazlık etmemişler hiç. Güzel güzel geçinip gitmişler (K.118).

MMS-27

Keloğlan

Bir varmış, bir yokmuş. Bir Keloğlan'la babası varmış. Yazın ağustos ayında Keloğlanla babası ekin deriyorlarmış. Babası Keloğlan'a demiş ki; Yürü git anana söyle. Akşama ya ala horozdan ya kara horozdan birini kessin demiş. Keloğlan gitmiş, eve varmış. Anasına; Ana babam söyle dedi. Akşama ya ala öküzü ya kara öküzden birini kessin dedi demiş. Anası şaşırılmış. Ya oğlum sen delirdin mi? Hiç ala öküzle kara öküz kesilir miymiş? Onlar bizim ekmeğimiz, suyumuz. Bütün kazancımızı onlardan demiş. Ben bilmem ana. Babam öyle dedi demiş Keloğlan. Sonra Keloğlan gitmiş. Babası gelmiş akşama. Bir bakmış ki evin önünde bir sürü et yığını var. Meğer bütün köylü bir araya gelip öküzün birini kesmişler. Adam şaşırılmış. Ya kadın bu ne? Burada bir sürü et var, demiş. Kadın; sen dememiş misin bey. Ya ala öküzden ya kara öküzden birini kessin diye. Biz de öküzlerden birini kestik, demiş. Adam kızmış. Nerde o Keloğlan, demiş. Eline almış baltayı Keloğlan'ı aramaya çıkmış. Keloğlan da karşısına çıkmış. Babasını bu halde görünce kaçmaya başlamış. Adamda Keloğlan'ı kovalamaya başlamış. Ormanda Keloğlan'ı babası kovalarken Keloğlan'ın karşısına bir çoban çıkmış. Çoban demiş ki; Ne kaçarsın Keloğlan. Babam beni evermek istiyor da ondan kaçıyorum, demiş. Çoban, "Keloğlan, gel senle yer değiştirelim. Ben evlenmek istiyorum" demiş. Ondan sonra Keloğlan çoban, çoban Keloğlan olmuş ve öylece çoban Keloğlan'ın babasının yanına varmış. Baba beni eversene ben evlenmek istiyorum. "Ne diyorsun sen" demiş adam. Keloğlan diye çobanın kellesini uçurmuş. Günler geçmiş aylar geçmiş. Keloğlan yok. Bütün köy yastaymış. Aylardan sonra bir gün Keloğlan önünde bir sürü ile köye çıkagelmiş. Köylüler şaşırılmış. Nerden buldun bu sürüyü, diye sormuşlar. Keloğlan da Babam beni kovalarken bir dereye atladım. Suyun dibinde dolu koyun vardı. Bu kadarını aldım geldim, diye cevap vermiş. Bütün köylü Keloğlan'ın söylediği dereye gitmiş. Hepsi suyun dibine atlamış. Suyun dibinde hiçbir şey yokmuş. Hepsi boğulup ölmüşler. Yaşlı bir kadın varmış o da atlamış. Torununun ebesini derenin kenarından seyrettiğini gören Keloğlan; Sen de atlasana. Bak eben çıkaramadı koyunları herhalde demiş. Çocuk da atlamış. Köyde hiç kimse kalmamış. Keloğlan da kocaman köyde yalnız kalmış. (K.76).

MMS-28

Aslan, Kurt ve Tilki

Bir gün aslan, kurt ve tilki ava çıkmışlar. Avlanırken bir öküz, bir inek ve bir dana avlamışlar. Aslan ortaya çıkmış. Kurt bey bunu bir üleştir, demiş. Kurt; öküz senin, inek benim, dana da tilkinin olsun, demiş. Aslan, pençesini nasıl atmışsa kurdun üstüne, kulağını kanatmış. Tilkiye sormuş, tilki kulaklarını iki yanına çevirmiş ve “Ben hakkı bilirim ağam” demiş. Öküz kralımızın, inek kraliçemizin ve dana da kralımızın oğlunun, demiş. Oh oh, demiş aslan. Tilkinin sırtını sıvazlamış. Şimdi bunları nasıl götüreceğiz, demiş. Onun kolayı var, demiş tilki. Ben öküzle ineği kurda yüklerim danayı da omuzlarım, sen yürü git evinde bunları koyacak yeri hazırla, hiç üzülme, demiş. Aslanı savmış. Tilki kurdu kendi deliğinin ağzına yönlendirip getirmiş. Aslanın deliği diye. Kurda da demiş ki; hani aslan yok. Tepelere çık, kralımızı bul, şimdi ayıp olur. Kurt zaten korkuyormuş, aslandan. Tilki, kurdun gitmesinden zaman kazanarak hepsini kendi deliğine çekmiş. Aslan da kurt da havasını almış. Tilki doya döke yemiş. (K.24).

MMS-29

Kurbağa Kaplumbağa ve Tilki Ekin Ekme

Çok çok eski zamanlarda bir kurbağa bir kaplumbağa ve bir tilki varmış. Bunların üçü bir araya gelmiş. Üçümüz de bir araya geldik acaba ne yapsak ne yapsak diye düşünmeye başlamışlar. Derken ekin ekme karar vermişler. Ekini ekmişler, başakları büyütmüşler, harmanı kaldırmışlar. Buğdayı bir tarafa samanlı bir tarafa kefecik ile küfecik (yani samanın altında kalan tozlar) bir tarafa ayırmışlar. Bunları nasıl paylaşalım diye düşünürken tilki akıllı ya çıkalım demiş şu tepeye hangimiz daha erken gelirse birinci gelen buğdayı, ikinci gelen samanı, üçüncü gelende kefecik ile küfeciği alsın demiş. Tamam demişler. Kurbağa demiş ki tilkiye benim demiş kulak az ağır duyar sen bana demiş koşacağında demiş öyle kuyruğunu bir vur ki demiş haberim olsun. Konuşacakları zaman tilki kurbağanın kuyruğuna bir vurmuş bul vurma ile kurbağa tilkinin kuyruğuna yapışvermiş. Tilki koştukça kurbağa tilkinin kuyruğunda bir sağa bir sola gidip geliyormuş. Derken buğday ayrılan yere varmışlar varmaları ile kurbağa tilkinin kuyruğundan zıplayıp buğday tanelerinin üstüne düşmüş. Tilki hemen kurbanın üstüne atlamış. Kurbağayı görmeyen tilki ben geldim ben geldim diye sevinmiş. Kurbağa hadi oradan tilki kalk üstümden diye altından seslenmiş. Kurnazlığı ile bilinen tilki bu duruma çok içerlemiş ve üzülmüş ama kurbağaya kızmamış samanı benim demiş. İki gün bekledikten sonra kaplumbağa uzaktan görünmüş. Kefecik ile küfeciği de benim diye bağırp duruyormuş. Üç arkadaş harmanı paylaşmışlar. Hava o kadar sıcak o kadar sıcakmış ki kaplumbağa yani buraların diliyle tosağa “arkadaşlar hava çok sıcak yaylaya gidelim” demiş. Kurbağa derenin içinde yüzüyor “Varrık varlık Varrık varlık” gitmem de gitmem, gitmem de gitmem” diyor. Tilki halinden memnun bir şekilde Yaylanın yolunu tutmuş. Tilki çoktan yaylaya gidip yaylanın tadını çıkartırken bizim kaplumbağa hala yoldaymış. Altı ay yol gitmiş yaylaya varmış bir gün yaylanın tadını çıkarmış geri yola koyulmuş 6 ay sonra bir de gelmiş ne görsün. Gelmem

de gelmem diye bağırın kurbanın derisi kurumuş. Bütün kurbağalar ölmüş. Hepsi kupkuru olmuş. Gelmem diye bağırın kurbanın kursunu yerden almış. Varrık varlık vatana, bak şu yerde yatana, ardiç dibi yayla olur, sahilde kalan böyle olur aa kurbağalar dermiş. Sonra gökte üç elma düşmüş bu üç elmayı masalı dinleyen ve masalı anlatan paylaşmış (K.64).

MMS-30

Dilsiz Gelin

Çok çok eski zamanlarda ülkenin birinde bir padişah varmış. Bu padişahın da bir oğlu varmış. Bu oğlan kızın birini görünce âşık olmuş ve âşık olduğu kızla evlenmek istediğini söylemiş. Padişah oğlunun bu isteğini gerçekleştirmiş ama kız çok sessizmiş. Birisi bir şey söylediği zaman hiç itiraz etmez her söyleneni yaparmış. Yedi sene boyunca hiç konuşmamış. Oğlanın anası sonunda oğluna: “Oğlum, bu konuşmaz gelinle ömür geçmez, bir daha evlen” demiş. Oğlu da anasının öğüdünü tutarak, başka bir ilden bir kızla evlenmeye karar vermiş. Kırk gün kırk gece süren bir düğünden sonra evlenmiş. Yeni gelin ata binmiş, konağa gelirken, eski gelin yemek pişiriyormuş. Yemeğin taşığını gören yeni gelin, söyle demiş:

“Sağır gelin, sağır gelin

Yemek tıstı, sığır gelin”

O güne kadar hiç konuşmayan eski gelin de söyle cevap vermiş:

“Geline bak geline

Attan inmeden diline

Yedi sene oldu geleli

Daha seslenmedim birine”

Bunun üzerine yanıldığını anlayan padişahın oğlu, yeni gelini eve göndermiş, eski karısıyla mutlu bir hayat yaşamışlar. (K.1, K.8).

Fıkra

Fıkra anonim halk edebiyatı içerisinde mensur ürünler arasında yer almaktadır. Fıkranın birden çok tanımı yapılmaktadır. Yapılan bu tanımlardan bir tanesi “kısa ve özlü anlatımı olan, nükteli, güldürücü hikâye, anekdot” şeklindedir (TS, C.1, 1998, s.778).

Fıkralar, özlü ve etkili hikayelerdir. Genellikle tek bir olay ya da düşünce etrafında dönerler. Bir tez ve karşı tezdən oluşurlar. Başlangıçta olay ve düşünce sunulur, ardından olay konuşmalarla tartışılır ve sonuç olarak bir hükme varılır. Hikâyenin sonunda bir öğüt vardır ki bu fıkranın özünü taşır. Bu mesaj mizahi bir üslupla halka aktarılır (Çıblak Coşkun, 2016, s.64).

Sakaoğlu'nun yapmış olduğu tanım ise “Fıkralar, motife yer veren kısa anlatmalardır” şeklindedir (Sakaoğlu, 1984, s.445).

Fıkra ile ilgili yapılan diğer tanımlar ise şöyledir;

“Motife yer veren, kısa ve özlü bir anlatıma sahip, güldürücü küçük hikâyelerdir” (Artun, 2004:146).

Pertev Naili Boratav, fıkraları, tiplerine göre iki ana gruba ayırarak şöyle sınıflandırmıştır: 1. Kişileri belli halk tipleri olan fıkralar

Belli bir topluluk, tip, ünlü bir kişi söz konusu olmaksızın, orta tabakadan insanların güldürücü maceralarını konu edinen fıkralar (Boratav, 1982, s.86-87).

Kişileri belli halk tipleri olan fıkralara baktığımız zaman belirli bir coğrafyada yaşayan aynı insanları temsil eden fıkralar akla gelmektedir. Kayserili, Karadenizli fıkraları gibi (Yıldırım, 1976, s.26).

Mut fıkralarını derlerken karşımıza şu fıkralar çıkmıştır:

MF-1

Tilki ile Tavuk

Tilkinin biri, çok acıkmış akşam olunca kümesin önünde geçiyor ama kümese girebilecek hiçbir yer bulamıyormuş. Kümesin her tarafı tel örgüyle çevriliymiş. Tilki içeride horozu ve tavukları gördükçe ağzının suyu akıyormuş. Derken tilki “dost olmaya geldim, başınızı sevmeye geldim, ne çektiniz şu insanlardan, hayvan birliğini kurmaya geldim” demiş. “Ben tilkilerin başıyım işte başımı uzatıyorum”. Buna inanan tavuklar ve horozlar. Anlaşmayı kabul etmek için baş horozun kafasını dışarıya uzatmasını istemişler. Baş horoz, başını dışarıya uzatır uzatmaz tilki kopartıvermiş. “Aldım işte aldım işte, dost mu olur bu alemde sizin gibi bilgisize”. Tavuklar bu ya akıllanırlar mı? Tilki her gün gelmiş bir baş götürmüş. Sahibi bu durumu görünce şöyle demiş; “başın gitti, gövden burada, şimdi ne halt yapacağım ben bununla...” (K.8).

MF-2

Mut'un Işıklar köyünde akıllı bir adam yaşarmış. Köylü bütün derdini gider ona anlatırmış ve ondan akıl alırmış. Bir gün köylünün birisinin ineğinin kafası kocaman bir küpün içine girmiş. Köylü ne kadar uğraşmışsın da küpü ineğin kafasından çıkartamamışlar. Akıllı adama koşup hemen akıl tanışmışlar. Adam hemen gelmiş. “Korkmayın korkmayın bundan bir şey olmaz ineğin kafasını keser hemen kurtarırız” demiş. İneğin kafasını oracıkta kesip bedeninden ayırmışlar. İneğin kafası hala küpün içindeymiş. “Peki kafayı küpün içinden nasıl çıkartacağız” diye sormuşlar. Sözde akıllı cevap vermiş; “çok basit dert etmeyin k kırarız olur biter” demiş (K.86, K.87).

MF-3

Yassı Tavuk

Mut'un bir köyünde bir satıcı satış yapmak için köyün içine girer. Köy kahvesine doğru yaklaşırken tavuğun birini ezdiğini görür. Vicdan yapan satıcı tekerin altında kalmış ölü olan tavuğu alır. Köy kahvesini doğru gider. “Arkadaşlar ben biraz önce bir tavuk ezdim, bu tavuk kimindir? Parası neyse vermek istiyorum” der. Ezilen tavuk köy kahvesinde elden ele gezer. Köy kahvesindeki halk şaşkın şaşkın tavuğu incelerken satıcı onlardan daha şaşkın bir haldedir. Satıcı köylüye seslenir; “yahu arkadaşlar yok mu bu tavuğun sahibi” der. Köylüler şöyle cevap verir; “ya bu tavuk bizim köyden değil, çünkü bizim köyde hiç yassı tavuk yok, bu bizim köyün tavuğu değil” demişler (K.3, K.7).

MF-4

Tuz Ekme

Hemen hemen Mut'un her yerinde bilinen bu tuz fıkrasının Silifke'nin Karakaya köyünde yaşanmış gerçek bir olay olduğu söylenmektedir.

Sürekli tuz taşımaktan tuz aramaktan bıkan köylüler, buğday, arpa ve nohut yetiştirir gibi tuz yetiştirmeye karar verirler. Bunun için en uygun olan tarlayı belirlerler. Toprak bir güzel sürülür ve tuz toprağa saçılır. Günler günleri kovalar tuzlar ne zaman filiz verecek diye beklenir. Başaklar salınmaya, nohutlar şişmeye başlar. Tuz tarlasında tek bir hareketlenme yoktur. Köylüler bir yıl bekler ama tuz çıkmaz. Bunun üzerine bu tuzun neden çıkmadığını araştırmaya girişirler. Bir de bakarlar ki ne görsünler tarlanın üzerinde kocaman kocaman kara sinekler uçmaktadır. Bu kara sineklerden kurtulmak için av yapmaya karar verirler. Silahlarını kuşanıp tarlaya inerler. Bir türlü durma yani sinekleri avlama kolay değildir. Tam o sırada adamın birinin alnını sinek konar. Diğer arkadaşı ıslık çalarak alnını işaret eder ve nişan alır. Sinek ekte adam da oracıkta ölür. Arkadaşının öldüğünü gören adam; “daha yeni başlıyoruz bir sizden bir bizden gitti” demiş (K.3, K.7).

MF-5

Eski zamanlarda Mut'un bir köyünde yaşlı bir adam varmış. Bu adam hasta yatmaktaymış. Her gün hastalık çekmektense ölmek için dua edermiş. Bir gün öyle işten dua etmiş öyle içten dua etmiş ki Azrail gelmiş, adamın başında dikilmiş. “Burada bir hasta varmış, onun canını almaya geldim” demiş. Hasta olan adamın sesi zor çıkıyormuş Azrail'i görünce hiç çıkmamış. Zor bela şöyle diyebilmiş. “Hasta bucakta hasta bucakta” diyerek köşede yatan karısını işaret etmiş (K.16).

MF-6

Lokum

Bir tek oğluyla yaşayan yaşlı bir kadın varmış. Günlerden bir gün oğlu ona şöyle bir soru sormuş; Ana sana bir kutu lokum mu alayım, yoksa koca mı istersin? oğlundan utanıp ben koca istiyorum diyemeyen anası. A yavrum ben de lokum yiyecek diş mi var” (K.53).

MF-7

Mut’un bir köyünde yaşlı ve zengin bir adam varmış. Karısı öldükten sonra çok yalnız kalan adam yanına bir can yoldaşı bulmak istemiş. Komşu köyde kendisine uygun bir kadının olduğunu öğrenince yanına oğullarını da alıp istemeye gitmiş. Kaynanasından bıkkın olan gelin, kocası ile konuşup annesini vermesini istemiş. Gelin kaynanasının bohçasını hemen hazırlamış ve yaşlı kadını bu adama vermişler. Yukarıdan aşağıya doğru yaşlı adam ve kadın konuşarak yürümeye başlamışlar. Adam yaşlı kadına şöyle demiş; “ben yanıma bir can yoldaşı arıyorum, birlikte konuşabileceğim yiyip içebileceğim birisi olsun istiyorum, benden başka bir şey bekleme” demiş. Kadın eğilerek; “ya biz küsersek bizi kim barıştıracak”

Yaşlı kadın bir hışımla, inmiş olduğu dik rampayı tırmanmaya başlamış. Oğlu; “ne oldu ana bir şey mi unuttun?” “Yok oğul unutmadım, bu emminin küs barıştırmanı yokmuş” (K.7, K.19).

MF-8

On Ceviz

Çok eskiden ağzından dişleri dökülmüş yaşta bir kadın varmış. Bu yaşlı kadının bir tane de oğlu varmış. Bu yaşlı kadın evlenmek istiyormuş. Anasının evlenmek istediğini anlayan oğlan anasını 10 tane ceviz vererek, “Ana bu on cevizi ağzınla kırarsan seni vereceğim” demiş. Oğlan sonraki gün sabah gelmiş. “Ne yaptın ana cevizleri kurabildim mi?” diye sorunca anası da “Şu ağzımdakini de kırarsam, dokuz cevizim kalacak” demiş (K.3, K.7).

Efsane

“Efsane” terimine baktığımız zaman dilimize Farsçadan girmiş olduğu görülmektedir. Batı dillerinde Latince “legendus” kökünden çıkan “legenda, legend, leggenda, leyenda” vb. Sözcükler, efsane kavramının Yerine kullanılmaktadır (Sakaoğlu, 1980:4). Bununla beraber, Almanca “sage” Yunanca “mythe/mythos”, Arapça “usture, esâtir” ve Rusça “predania, skaz” gibi kelimelerinde efsane yerine kullanıldığı belirtilmektedir (Ergun, 2002:1).

Efsanenin birden çok tanımları yapılmıştır ama genel olarak belirlenen özelliklere baktığımız zaman efsanenin olağanüstü olay ve kişilere dayandığı görülmektedir. Efsane dilden dile kuşaktan kuşağa aktarılarak günümüze kadar gelmiş ve günümüzde de hala yaşatılmaya çalışılmaktadır.

Efsanelerde dört ana ögeye ayrılmaktadır.

1. Kişi, yer ve olaylar hakkında anlatılanlar
2. Anlatılanların inandırıcılık özelliği vardır
3. Genellikle kişi ve olaylarda olağanüstü olma özelliği görülür
4. Belirli bir şekilleri yoktur. Kısa ve konuşma diline yer veren anlatılardır (Sakaoğlu, 1980:6).

Mut yöresinden derlenen efsaneler şunlardır:

ME-1

Karacaoğlan ve Karacakız Efsanesi

Mut'a bağlı Karacaoğlan (Çukur) köyü ile Dere köyü arasında Karacaoğlan ile Karacakız tepesi diye bilinen iki tepe vardır. Yörede tepelerin bu adı almasıyla ilgili efsane şöyle anlatılmaktadır:

Karacaoğlan'ın gerçek ismi Hasan'dır. Karacaoğlan köyünde yaşayan insanlara göre Karacaoğlan, bu köyde doğmuş, saz çalıp sazı ile diyar diyar gezmiş sonunda memleketine geri dönüp hayatını burada kaybetmiştir. Karacaoğlan obanın beynin kızına âşık olur. Sazı daha bir yanık çalmakta türküleri daha bir yanık söylemektedir. Karacaoğlan'daki bu değişimi bey fark eder. Karacaoğlan'a ne olduğunu öğrenmek ister. Karacaoğlan beyin kızı Elif'e âşık olduğunu söyler. Bey bu ya Karacaoğlan gibi bir ozana kızını vermek istemez. Karacaoğlan'a karşı çıkar ve kesinlikle kızı Elif'e yaklaşmaması gerektiğini söyler. Karacaoğlan Elif'i rahat bir şekilde görebileceği bir tepenin başına çıkar. Sazı ile elif için parçalar söyler. Elif'e yaklaşması yasaklanmıştır ama uzaktan görmesine hiçbir şey engel değildir. Akşam olduğu vakit Elif'in çadırının önünde ateş yakılır. Elif bu ateşin her önünden geçişinde Karacaoğlan uzaktan onun yansımasını görür. Kalbi yerinden çıkacak gibi feryat figan eder. Onun için şiirler yazar, türküler söyler. Aşk bu işte öyle kolay geçer mi? aynı obada Elif'in aşkı ile yanıp tutuşan Karacaoğlan çareyi sazını da alıp orayı terk etmekte bulur. Anadolu'yu ve birçok yeri diyar diyar gezen Karacaoğlan, iyice yaşlandıktan sonra obasına dönmeye karar verir. Mut'un çukur köyüne geldiğinde yaptığı ilk şey Elif'i sormak olur. Köylüler nasıl söyleyeceklerini bilemeden Elif'in yurt tuttuğu tepelyi gösterirler. Karacaoğlan gidip bakar tepelye Elif'in mezarı vardır. Elif hiç kimseyle evlenmemiş Karacaoğlan'ın gelmesini beklemiştir. Karacaoğlan, içindeki aşk ateşiyile sazını çalıp türküsünü dillendirirken elif bu aşk hasretine dayanamamış ve erkenden ölmüştür. Karacaoğlan sevgilisinin mezarının başında sazını çalıp türküler söyler. Elif'i daha rahat görebilmek için karşı tepelye oturur ve hiç dinmeyen türküsünü söylemeye sazını çalmaya başlar. Köylüler, Hasan'ı her ne kadar köye çağırırsalar da köyeyi reddeder. Bu acıya fazla dayanamayan Karacaoğlan sazını ağacın dalına asar ve oracıkta can verir. Köylüler Karacaoğlan'ın bulunduğu tepelye Karacaoğlan tepesi adını verirler. Elif ile Hasan, yani Karacaoğlan ile Karacakız karşı karşıya Dere köyü ve Karacaoğlan köyü sınırları arasında bulunan tepede yatarlar. Sadece gerçek aşıkların görebileceği bir sarmaşık her iki tepeden de

yılda bir kez olmak üzere kavuşmak için yola çıkarlar. Tam kavuşacakları zaman sarmaşıklar kavuşmadan kurumaya başlar. Bunun üzerine tepelerden birinden mavi diğerinden yeşil olmak üzere iki ışık yükselir. Bu ışıklar gökyüzünde buluşur (K.2, K.3, K.7, K.53, K.96, K.97, K.113).

Karacaoğlan anıt mezarının bulunduğu tepede, bir su kuyusu bulunmaktadır. Köylülerin söylediklerine göre bu kuyudaki su en kurak yaz aylarında eksilmez en bereketli kış aylarında bir damla dahi olsa çoğalmaz. Bu su zemzem suyu gibi kıymetlidir. Şifa bulmak isteyen insanlar bu sudan üç çarşamba olmak üzere faydalanırlar. Karacaoğlan tepesinde bulunan ardıç ağacına ve anıt mezarda bulunan zincirin etrafına bezden parçalar bağlanarak dilekte bulunurlar. Karacaoğlan anıt mezarına bozuk para atarak şifa isterler. Ozan olan Karacaoğlan'ı, yöre halkı bazı zamanlarda bir türbe gibi görmektedir.

ME-2

Kesik Köprü Efsanesi

Çok çok eski zamanlarda Mut'un Köseleli bir diğer adıyla Kesik Köprü köyünün o civarlarında bulunan kesik bir köprü varmış. Bu köprünün sağında ve solunda iki ayrı Yörük topluluğu oturmuş. Bu Yörük ağasından birisi gayet zengin ve akıl başında bir adammış. Bu akıllı ağanın kendi gibi akıllı ve çok güzel bir kızı varmış. Kızın adı Devlet'miş. Devlet'in aklından ve güzelliğinden etkilenen bütün gençler ona talip oluyormuş. Gönül bu ya ferman dinlemez bu güzeller güzeli ağa kızı, yakışıklı bir çobana âşıkmiş. Eski zamanlarda derdini öyle söylemek kolay mı bu güzel kızla derdini babasına söyleyememiş. Ne yapacaklarını nasıl haberleşmelerini bilemeyen bu iki âşık, kaval ile haberleşmeye başlamışlar. Eski zamanlarda bir de eşkıya denen baş belası bir topluluk var. Olacak bu ya bu eşkıyalar çobanın sürüsüne saldırmış ve çoban yaralanmış. Çoban durumu hemen kavalıyla Devlet'e haber vermiş ve şimdiki Kesik Köprüyü tutmalarını istemiş. Devlet hemen babasına koşmuş ve olanları ona anlatmış. Ağa bu olanlara çok sinirlenmiş ve topluluğun bütün erkeklerine bu köprüyü tutmalarını emretmiş. Biraz sonra eşkıyalar sürüyle birlikte gelmişler. Eşkıyalarla topluluğun erkekleri arasında bir çatışma yaşanmış ve eşkıyalar bozguna uğratılmış. Devlet hemen koşarak çobanın yarasını sarmış. Bundan sonra oba halkı çobana minnet duymuşlar ve töreyi bozarak Devlet'i çobana vermişler (K.107). Yöre halkının inandığı bir efsanedir.

ME-3

Demirci Efsanesi

Mut'ta O eski zamanlarda bir kral varmış. Bu kral bazı zamanlarda kılık değiştirerek şehre iner halkın arasında gezermiş. Kral, bir gün yine böyle gezerken karşısına güzeller güzeli bir kadın çıkmış. Bu kadın demircinin karısıymış. Kral bu kadın ile evlenmek istiyormuş. Bunun için de ne yapabilirim diye düşünmeye başlamış. Aklına kurnazca bir fikir gelmiş. Hemen Demirciyi huzuruna çağırmış.

Demirciye “Bu gece ya şu kadar çivi hazırlarsın ya da karını alırım” demiş. Demirci ne diyeceğini ne yapacağını bilememiş. Kral neden kendisinden öyle bir şey istedi onu sorma ya ne hacet, yapabildiği tek şey sessizce evine dönmek olmuş. Karısı adamın bu halini görünce “Ne oldu bey?” diye sormuş. Demirci de durumu anlatmış. Karısı da “Gel yatalım hele, gün doğmadan neler doğar” demiş. Yatıp uyumuşlar. Şafakla beraber kapı çalınmaya başlamış. İki de korku içinde birbirine sarılıp bakışmışlar. Kapıyı açıp kralın yaverini görünce ikisi de donakalmışlar. Yaver: “Kral öldü, tabutu için acele çivi lazım” demiş. Demirci hemen hazırlık yapmaya başlamış. Karısı gelip “Ben sana demedim mi, gün doğmadan neler doğar diye” demiş. (K.55, K.56). Yöre halkının bildiği bir efsanedir.

ME-4

Kel Yusuf Efsanesi

Mut’un Çömelek köyünde yaşanıldığı düşünülen bir efsanedir. Kış aylarında kara bürünen çok soğuk olan V şeklinde görülen dağın ismi kel Yusuf olarak bilinir.

Yusuf, Bey’in kızına âşık olur. O gariban bir Yusuf’tur. Bey’in kızı ise güneş gibi parlak, sular gibi berrak ve kar gibi soğuktur. Neden gülmediği bilinmez. Yusuf bu dünyalar güzeli kızı bir türlü aklından çıkartamaz. Bu aşkın ızdırabına dayanamayan Yusuf kötü kalpli beyin huzuruna çıkar. Bey, bu saf ve gariban görümlü genci görünce kaşlarını çatar ve ne istersin deli oğlan diye sorar. Yusuf, beyden kızını istediğini söyler ve bey o an büyük bir kahkaha atar ve sevdim seni deli oğlan sana kızımı vereceğim vermesine ama bir şartım var der. Şu gördüğün dağdaki mağarada bir kışı geçireceksin. Kış bitince ineceksin aşağıya bende sana kızımı vereceğim der. Yusuf, içindeki yanan aşk ile düşer karlı dağın yoluna. Ateş yakar, yatağını açar. Köylüler Yusuf çıktı diye sevinçle bağırır. Bey, Yusuf’un sonunu bilir ve gülmeye devam eder. Sonraki akşam ateş yine yanar, köylüler sevinçle yine bağırır ve sonraki akşam ateş yanmaz.

Dağ, kar ile kaplıdır aman vermez. Köylüler bağırır “dayanamadın Yusuf, ah Yusuf”.

Bey güler ve “Kel Yusuf, Kel Yusuf” diye bağırır.

O günden bu yana Kel Yusuf dağında her kış mevsiminde iki gece ateş yandığı söylenir. Dağın ismi o günden sonra “Kel Yusuf” olarak anılır (K.6, K.16).

ME-5

Gelin Uçtu

Mut’un Karacaoğlan köyünde araca denilen mevkide sivri bir tepe bulunmaktadır. Bu tepenin bir efsanesi vardır. Çok çok eski zamanlarda bir oğlan ile bir genç kız birbirlerine sevdalanırlar. Oğlan bir türlü ailesini ikna edip kızı istemeye gönderemez. Oğlanın ailesi kızı oğullarını almak istemezler. Çünkü bilirler ki kızın ailesi kızlarını kendilerine vermeyecektir. Kızı başka birisi ister, yoktur öyle ben bunu almam ben bunu istemiyorum demek. Ne yapsın çaresiz kızcağız. Allah’a dua edip yalvarmak

yakarmaktan başka elinden hiçbir şey gelmez. Düğün alayı kurulur; davullar, kemanlar, klarnetler çalınır. Sesleri çevre köylerden duyulur. Bizim çaresiz oğlan köyü terk edip gider. Bu iki aşık anne babalarını dinlemeyip kaçmayı düşünmezler bile, geleneklerine sıkı sıkıya bağlıdır. Bizim aşık oğlan köyü terk eder terk etmesine de ya çaresiz kızcağız ne yapacaktır. Beyaz bir atın üzerine gelinliği ile bindirilir. Müzik eşliğinde damadın evine doğru götürülmektedir. Al yazma atılmış başının altında gözleri pınar olmuş süzülür. Son kez duasını eder; “Benim gönlüm yoktur bu oğlanda. Allah’ım ya beni uçar bir kuş yap ya da yerli bir taş yap.” efsane bu ya gelin o anda kuş olup uçar ve o sivri tepeye konar. Arkasından bütün ahali bağırır “gelin uçtu gelin uçtu”. Bütün hepsi tepeye doğru koşarken içlerinden birisi daha erken varır. Varır varmasına bir de bakar ki ne görsün. Bizim gelin ateşi yakmış ekmek yapıyor. “Koşun koşun gelini buldum, gelin ekmek yapıyor” diye arkasına döner ve seslenir. Geriye dönüp baktığında ne gelin vardır ne ateş ne de ekmek. O gün bu gündür ki gelinin uçtuğu yere “Gelin Uçtu” adı verilirken gelenin konduğu tepeye de “Karaca Kız” tepesi adını vermişlerdir (K.2, K.3, K.7, K.17, K.18). Karacaoğlan köyünde iki tane karaca kız tepesi olduğu söylenir. Bir tanesi gelin uçtu adıyla anılan karaca kız tepesidir. Diğer karaca kız tepesi ise ünlü ozan Karacaoğlan’ın sevdiği Elif’in mezarının bulunduğu tepedir.

ME-6

Sason Kanyonu

Çömelek köyünde Rumlar ile Türkler bir arada yaşamış. Bu iki topluluğun birbiri ile hiç sorunu yokmuş. Günlerden bir gün ne olduğu bilinmez kavga etmeye başlamışlar. Rumlar daha azınlıkta olduğu için Türkler onları kovmuş. Bir tane genç ve güzeller güzeli bir Rum kızı varmış. Bu genç kız o kadar çok korkmuş ki kaçarken kendisini Sason kanyonunda bulmuş. Sason Kanyonu’nun yukarisından aşağıya doğru bakmaktaymış. “Bizi öldürecekler beni öldürecekler” diye bağırıyormuş. Türkler ile Rumlar kavgayı bırakıp “kimse kimseyi öldürmeyecek kızım, sakın aşağıya atlama” diye bağırmaya başlamışlar. Rum kızı o kadar çok korkmuş ki onları anlamamış bile. Köylüler adım adım ona yaklaşarak bağırıyorlarmış. Onlar yaklaştıkça kız panik olup kendisini boşluğa bırakmış. Sason kanyonundan aşağıya düşüp de sağ kurtulan hiç olmamış ama Allah korursa korur derler. Köylü ağlamaya, sızlamaya kanyonun içine inip kızı aramaya başlamışlar. Bir de ne görsünler bizim Rum kızı ayağını tutarak ağlıyor. Onun cansız bedenini bulmayı düşünen köylüler büyük bir sevinç ve şaşkınlık içinde kalmışlar. Rum kızı “eteğim öyle büyüdü öyle büyüdü ki onun büyümesinden gözlerim görmedi. Rüzgâr beni bir kuş gibi aşağıya yavaş yavaş bıraktı. Ayağım bu taşa vurmasa böyle canım acımayacaktı” demiş. Köylüler ne diyeceğini bilememişler. Bu Allah’ın bir hikmeti diyerek kızı kucakladıkları gibi köye getirmişler. Kendisi gibi merhametli, güzeller güzeli bir Türkoğlu ile evlendirmişler (K.1, K.8).

ME-7

Obruk Hırsızları

Mut'un Çömelek köyünde, çok fakir olan bir karı koca yaşamaktaymış. Bu karı kocanın yiyecekleri ne buğdayları ne peynirleri ne de çökelekleri varmış. Komşularının verdikleri ile geçinirlermiş geçinmesine ama köylüden bir şey isteyecek yüzleri de kalmamış. Günlerdir aç kalan bu karı koca hırsızlık yapmaya karar vermişler. “Köyün obruğuna girelim, oradan peynir çalalım” demişler. Kimsenin olmayacağını düşündükleri bir zamanda obruğa inmişler. Birer birer derileri omuzlarına alıp yukarıya doğru çıkmışlar. Çıkmışlar çıkmasına ama bir de ne görsünler. Karşılarında iki tane köylü onlara bakmaktaymış. O kadar çok utanmıştı ki “Allah’ım ya bizi uçar bir kuş yap ya da yerli bir taş yap demişler. Allah, onları oracıkta yerli birer taş yapmış. Bu karı kocanın taş olan heykelleri obruğun önünde hâlâ durmaktadır. Omuzlarındaki heybeleri bile belli olmaktadır (K.8, K.16). Köylülerin anlattığına göre bu heykeller, kaçak antika arayanlar tarafından eski yapısını kaybetmiştir.

ME-8

Gök Çebic

Karacaoğlan köyünde “Manak Dede Ziyareti” adı verilen bir mezarlık bulunmaktadır. Burada yaşadığına inanılan bir efsane şöyle anlatılır: Çok eski zamanlarda adamın bir tanesi atı ile Çömelek köyünden Karacaoğlan köyüne doğru gelmekte imiş. Bu mezarlığa geldiği zaman gök bir çebic görmüş. Yanında annesinin ve diğer kişilerin olmadığını görünce bu gök çebici, atının üstüne almış. Gök çebici severek onunla konuşarak Karacaoğlan köyüne doğru gidiyormuş. Adamın eli hayvanın cinsel organına gitmiş “daşşacağı da var” diye hayvanı seviyormuş. Oysa çekmişler dişi olur. Adam bu duruma şaşırılmış ya fırsat bulamadan gök çebic adamın dediğini tekrar etmiş. Adam ne diyeceğini bilememiş dili tutulmuş. Gök çebic “ya beni aldığın yere bırakırsın ya da seni hemen buracıkta çarparım” demiş. Zavallı adam o kadar çok korkmuş ki aldığı yere hayvanı bırakmış. Arkasına bile bakmadan doğru köyün yolunu tutmuş. Köy kahvesine vardığında hala konuşamıyormuş. Dili açıldıktan sonra olanları köylüye anlatmış. Meğerse bütün köylüler burada değişik şeyler görüyormuş. Adam bir daha Manak mezarlığından geçmemiş (K.2, K.3, K.4, K.7, K.15, K.16, K.17, K.63).

ME-9

Kesik Baş Efsanesi

Mut'un Karacaoğlan ve Çömelek köyleri arasında geçmektedir. Karacaoğlan ve Çömelek köyleri arasında Sason Kanyonu bulunmaktadır. Bu kanyonun hemen üzerinde Selçuklulardan kalma tarihi bir köprü bulunmaktadır. Çok eski zamanlarda eşkıyalar insanlara kan kusturur bir haldeymiş. Bu coğrafyanın büyük bir eşkıyası ve bu eşkıyanın çok adamı varmış. Köprüyü tutarlar ve buradan geçmekte olan kervanlara ve gariban halka zulmedip ellerinde ne var ne yoksa alırlarmış. Günlerden bir gün bir eşkıya daha türemiş. İnsanların önüne geçiyor ve onları yağmalıyormuş. Bu durum eşkıyalar

başının canını çok sıkıya başlamış. Bütün adamlarını bu eşkıya ile mücadele etmek için göndermiş. Bu tek başına yaşayan eşkıya bütün bu adamları her defasında alt etmeyi başarıyormuş. Diğer eşkıyalar bu eşkıya ile nasıl başa çıkacaklarını bir türlü bulamamışlar. Komşu köylerde yaşayan usta bir eşkıya olduğunu öğrenmişler. Eşkıyalardan birisi hemen giderek bu eşkıyayı, eşkıyalar başının yanına getirmiş. Öncelikle tek yaşayan eşkıyanın neler yaptığını tek tek öğrenmiş bu yabancı eşkıya. Kendini zeki zanneden eşkıyaya bir oyun oynamak istemiş. Bir kenara bir ateş yakmış. Uzunca bir ağaç dalını yere çakıp üzerine paltosunu bir adam oturur gibi giydirmiş. Yalnız yaşayan bütün halkın korkulu rüyası olan eşkıya, bu adamı burada görmüş. Adamı ateşin başında oturur görünürken “bu adamı buracıkta soyup canını alayım” diye atılmış. Çalının arkasına saklanmış olan yabancı eşkıya, bu eşkıyanın arkasından atılıp boğazını kesivermiş. Bu yalnız eşkıyanın kafasını kılıcına geçirmiş ve eşkıyalar başının ayaklarının altına atmış. Bu yalnız eşkıyanın bedeni nerede bilinmez. Kesik başının Manak mezarlığında olduğu düşünülmektedir. Bunun içindir ki Manak mezarlığından geçen halka buradaki ruhlar rahat vermez. İnsanların gözlerine farklı şekillere bürünerek görünürler (K.1, K.2, K.3, K.7, K.16, K.18, K.21, K.22, K.98, K.123).

ME-10

Yusufçuk Kuşu Efsanesi

Çok eski zamanlarda bir ailenin iki tane küçük çocuğu varmış. Çocukların annesi hayatını kaybedince babası çocuklarına daha iyi bakmak için yeniden evlenmiş. Üvey anne geldiği günden bu yana çocukları hiçbir zaman evde istememiş. Kadın sürekli kocasının aklına girip çocukları evden gönderme planları kuruyormuş. Gariban adam ne yapsın geçim sıkıntısı günden güne boynuna iyice binmiş. Üvey anne, çocuklara yemek vermez olmuş. Çocuklar, çok zor bir durumda yaşamasına rağmen üvey anne babalarını kandırmış ve çocukları evden gönderme kararı aldirmiş. Adam bir gün çocuklarını alıp ormana ceviz çırpıma götürmüş. “Aman çocuklarım, ben ceviz çırparken sizin başınıza ceviz gelmesin, sizi bir çuvala koyayım ben işimi bitirince sizi çıkartayım evimize gidelim“, demiş. Çocuklar “peki babacığım” demişler. Çocuklar, “çırp babacığım, çırp çırp, çırp babacığım çırp çırp” deyip duruyorlarmış. Hayli zaman geçmesine rağmen babaları hala ceviz çırpımayı bitirmemiş. “Baba işin bitmedi mi” diye bağırmağa başlamışlar. Babalarından bir ses gelmeyince korkmaya başlamışlar. Yusuf, “abla cebimde çakım var, çuvalı keselim çıkalım” demiş. Çuvalı kesip içinden çıkmışlar, bir de ne görsünler; babaları takkuldangıç denen ağaca kurulup sürekli ağaca vuran bir düzenek kurmuş. Hava iyice kararmış. Babalarının onları bırakıp gittiğini anlayan çocuklar ne yapacaklarını bilememişler. Köyü bulmak için biraz yürümeye başlamışlar. Bir tarafta duman tüten dağlar, bir tarafta horoz öten dağlar varmış. “Horoz öten yere gitsek horoz gözümüzü oyar, duman tüten yere gitsek duman gözümüzü yakar” demişler.

Duman tüten yere gitmeye karar vermişler. Yolda giderken Yusuf iyice acıkmış ve susamış. Biraz ileride bir öküz idrarını görmüşler.

“Abla ben bunu içeceğim, çok susadım” demiş

Ablası “hayır olmaz kardeşim, eğer bunu içersen öküz olursun” demiş. Biraz ilerledikten sonra Yusuf;

“Abla ben çakımı düşürdüm, geri dönüp onu hemen alıp geleyim” demiş. Ablası da gitmesine izin vermiş. Beklemiş, beklemiş ama Yusuf’tan bir ses yok.

“Yusuf bulu buluyu buldun mu?” diye bağırmış.

"Moooo!" demiş Yusuf da.

Ablası yine seslenmiş:

" Yusuf bulu buluyu buldun mu?"

"Moooo!"

"Hınzırın Öküzü, ben sana mı derim! Ben Kardeşimi çağırıyorum."

Yusuf yine seslenmiş:

"Moooo!"

Hemen anlamış kız, “kardeşim o sidiği içti de öküz oldu” demiş. Geri dönüp kardeşinin yanına varmış. Öküz olmuş kardeşini de alıp yeniden yola düşmüşler. Vara vara congalezin (bir tür yaratık) evine varmışlar. O kadar acıkmışlar ve susamışlar ki eve girmişler. Congalezin kızı çok iyi birisiymiş. Çocukları görünce çok korkmuş. “Sizin burada ne işiniz var annem birazdan gelir ve ikinizi de yer” demiş. Öküzü görür görmez onun bir çocuk olduğunu anlamış. “Kardeşini al buradan hemen git” demiş.

“Biz çok acıktık teyze. Bize biraz ekmek verir misin” demiş.

“Veririm veririm tamam ama annem gelmeden hemen gitmeniz gerekir” demiş genç kızda. Çocuklar içeriye girmişler. Girer girmez de Congalezin sesi gelmeye başlamış. Congalezin kızı, Hemen kızı bir sandığın içini alıp saklamış. Öküzü de bir odaya almış. Congalez, kızı Fatma'ya seslenmiş. “Fatma bir et koktu bir *** koktu”.

Fatma, “dişinin dibini bizleyiver ana” demiş.

Congalez bu durur mu hiç evi aramış, öküzü bulmuş. Öküzü kesmek istemiş. Zavallı Fatma’nın elinden ne gelsin bir şey diyememiş. Congalez, tam öküzü kesecekti ama bıçak öküzün boğazını kesmiyordu. Yusuf’un ablası seslenmiş; “ben kesildim gülüm, sen de kesil”. Bunu duyan öküz kesilmiş. Bu sefer de akan kanı durmamış. Ablası yine seslenmiş “benim kanım durdu gülüm senin kanında dursun”. Bu sefer öküzün derisi yüzülmemiş. Ablası yine seslenmiş “benim derim yüzüldü gülüm senin derin de yüzülsün. Öküzün derisi yüzülürmüş. Bu sefer de öküzün etleri pişmemiş. Ablası yine seslenmiş “ben piştim gülüm sende piş”. Et hemen pişmiş. Bu sefer de bu eti diş kesmemiş. Ablası yine seslenmiş “ben yendim gülüm sende yen”. Congalezin karnı doymuş. Odasına çekilmiş ortalığı

yıkan bir hırıltı ile uyumaya başlamış. Fatma hemen küçük kızını evden çıkarmak istemiş. Bu sırada Congalaz uyanmış. “Fatma bir et koktu bir g** koktu” demiş. “Dişinin dibini bizleyiver ana” demiş kızını. Congalaz bu durur mu yine durmamış “Fatma bir et koktu bir g** koktu” demiş sürekli. Kızının bulunduğu odaya doğru yürürken kız birden pencereden atlayıp koşmaya başlamış. Congalaz durur mu hemen peşinden koşmuş. Küçük kız koşarken büyük bir derenin kenarına gelmiş. “Allah’ım beni ya uçar bir kuş yap ya da yerli bir taş yap” diye dua etmiş. Duası hemen kabul olmuş ve kız kuş olmuş. Congalaz da kızın suya atladığını düşünerek hemen suya atlamış. Su öyle şiddetli akıyormuş ki kurtulamamış boğularak can vermiş.

Kuş olup uçan küçük kızın ismi “Yusufçuk” kuşudur. Bu yusufçuk kuşu “Yusuf, bulu buluyu buldun mu?” der gibi ötmektedir. (Bulu bulu diye kastettiği sudur). Kardeşini arayıp durmaktadır. Yusufçuk kuşunun kendini göstermediği sadece sesinin duyulduğu söylenmektedir. Halk arasında değeri çok başka olan Yusufçuk kuşunu halk korumakta ve çok sevmektedir (K.1, K.3, K.6, K.7, K.18, K.53, K.21, K.98, K.100, K.101).

8.2. Âşık Edebiyatı

8.2.1. Günümüz Mut Âşıklık Geleneği

Türkler, İslamiyet’i kabul ettikten sonra edebi eserler de İslami özellikler kendisini göstermiştir. İslamiyet’in etkisiyle birlikte ümitlerle dolu olan destanlar yerini İslami öğelerle dolu şiirlere bırakmakla birlikte hem minikler hem de İslamiyet’in etkisi bir arada kullanılmış ve açık bir şekilde kendisini göstermiştir (Dizdaroğlu, 1969, s.9-18).

Aşıklık geleneğinin eskiden günümüze kadar gelmesinde tarihin ve kültürel mirasın önemli rolü vardır. Geleneğin, kültürel mirasın, toplulukların inanç sistemi, dünya görüşü ve yaşam Anadolu halk edebiyatına baktığımız zaman Ozan-Baksı kavramı inanç sisteminin de değişmesiyle birlikte aşıklık geleneği haline bürünmüştür (Günay, 1988, s.101–104).

İslamiyet öncesi halk edebiyatına baktığımız zaman Ozan-Baksı veya destan geleneği adıyla anılan geleneğimiz İslamiyet’in etkisiyle birlikte Anadolu’da Osmanlı kültürüyle birlikte şekillenmiştir. Coğrafyanın ve inanç sisteminin değişmesiyle birlikte Anadolu’da Tasavvuf edebiyatının şekillenmesi gibi aşıklık edebiyatı da bu yolda şekillenen bir yaşam biçimi olmuştur. Anadolu’da Ozan-Baksı geleneği yerini aşık edebiyatı adı verilen bir geleneğe bırakmıştır (Artun, 1998, s.14).

Ozan-Baksı geleneğinin tarihine baktığımız zaman İslamiyet’in kabul oluşuna kadar yani Anadolu’da âşık edebiyatı başlayana kadar sürmüştür. Âşık edebiyatının ilk örneklerinin ne zaman ve hangilerinin olduğu hakkında kesin bir bilgi yoktur. Anadolu’ya baktığımız zaman burada oluşan Alevi-Bektaşî edebiyatında tasavvuf fikrinin yanı sıra İslamiyet öncesi inanılan inanç sistemlerinin de izleri görülmektedir. Türkler coğrafi değişim ve inanç sisteminin de etkisinde kalarak edebiyatını yeniden yapılandırmaya başlamıştır. Daha çok milli duygulara hitap eden epik şiirler yazan ozanlar yerine İslamiyet’e bağlı lirik şiir yazan aşıklar olmuşlardır. Bu değişim Osmanlı toplumunun Anadolu’daki

köklü kültür ve yapısının değişmesiyle oluşmuştur. Edebiyat, tarihi dönemler içinde ihtiyaca göre şekillenmiş ve sürekli değişmiştir. Örneğin; Osmanlı kültürünün merkezi olan İstanbul'da âşık edebiyatı, klasik müzikten de öğeler almış, klasik Türk müziği makamları ve aruzlu şekiller geleneğe girmiştir (Günay, 1987, s.23–31).

Yardımcı 'ya göre Âşıkların, zamanla oluşturdukları kendilerine özgü bir gelenekleri vardır. Bu duruma göre âşıklık geleneklerini şöyle sıralamaktadır (Yardımcı, 1998, s.146-148):

- Mahlas alma
- Rüya sonrası âşık olma (Bade içme)
- Usta-Çıracak ilişkisi
- Atışma-Karşılaşma (Tekellüm)
- Leb değmez
- Askı (Muamma)
- Dedim-dedi tarzı söyleyiş
- Tarih bildirme
- Nazire söyleme
- Saz çalma

Anadolu'nun bazı bölgelerinde âşıklık geleneği önemini koruyup günümüzde dahi yaşarken Mut yöresinde yaşayan bir âşıklık geleneği bulunmamaktadır. Buna rağmen Mut'ta doğup büyümüş âşıkların olduğu tespit edilmiştir. Burada yaşayan âşıkların bazıları saz çalmasını bilirken bazıları bilmemektedir. Bu âşıklar gelenekten farklı olarak âşıklığa kendi araştırma ve çabalarıyla başlamışlar, usta-çıracak ilişkisi yaşamamışlardır. Dolayısıyla atışma ve doğaçlama şiir söyleyebilme burada birkaç âşıkla sınırlı kalmıştır. Mut'ta âşıklar şiirlerinde mahlas kullanmakla birlikte bu mahlaslarını gelenekten farklı olarak kendileri seçmişlerdir. Şiirlerini bazı derneklerin düzenlediği gecelerde, radyo ve televizyon programlarında ve kendilerinin bir araya geldikleri zamanlarda veya onları ziyarete gelen kişiler olduğu zaman söylemektedirler.

8.2.1.1 Âşıklar ve Şiirleri

Mut ve köylerinde yapmış olduğumuz derleme çalışmaları sırasında, Mut Belediyesi, Atatürkçü Düşünce Derneği, Mut Çıtlık Dergisi, köy muhtarlıkları ve kaynak kişilerimizle yaptığımız görüşmeler sonucunda ulaşabildiğimiz âşıklarla görüşmeler yapıp, âşıklarımız hakkında bilgileri kendilerinden öğrenerek derledik. Mut yöresinde âşıklığın pek gelişmemiş olduğunu gördük. Genel olarak halkın saz çaldığı bilinmektedir. Bazı saz çalan kişiler doğaçlama yollarla kendileri türkü yazmışlardır. Kendisi çalıp söyleyen bu kişiler yöre halkı tarafından âşık olarak kabul edilmektedir.

8.2.1.2. Karacaoğlan

17.yüzyıl Âşık Edebiyatı'nın en önemli temsilcilerinden biri olan Karacaoğlan, Güney Anadolu ve Toros yaylarının konar-göçer kültürünün de önemli bir bilgi kaynağıdır. Karacaoğlan yaşadığı

coğrafyaya ve bu coğrafyanın kültürüne gönül bağıyla bağlıdır. Bu yüzden de mensubu olduğu konar-göçer kültür yapısı ona, gâh İç Anadolu'ya gâh Güney Doğu Anadolu'ya; Fırat vadisine, Suriye'ye; Hama, Hums'a Halep'e giderek gezdiği yerlerin kültür birikimini birinden diğerine taşıma olanağını vermiştir (Arı, 2018, s.30-45).

Karacaoğlan'ın şiirlerine göz gezdirdiğimizde, onun mensubu olduğu konar-göçer yaşam tarzının, göçebe bir âşık olarak gezip gördüğü coğrafyanın, içinde yetiştiği toplum yapısının, insanların birbirleriyle olan ilişkilerinin, özetle maddi manevi tüm unsurların ziyadesiyle yer aldığı görülebilir (Arı, 2018, s.30-45).

Karacaoğlan'ın yaşadığı çağ konusunda tartışma henüz bitmiş değildir. Karacaoğlan'ın 16. veya 17. yüzyılda yaşadığı belgeler doğrultusunda tahmin edilmektedir. Bu belgelere göre Karacaoğlan'ın 150 yılı aşkın bir yaşamının olması gerekmekte ya da birden fazla Karacaoğlan'ın yaşamış bulunması gerekmektedir. Biz buradaki çalışmamızda güneyli ve halkın sevdiği Karacaoğlan üzerinde durulmaktadır. Bu Karacaoğlan'ın 17 yüzyılda yaşadığı tahmininde bulunmaktadır. Karacaoğlan'ın elimizdeki bulunan şiirlerine ve büyük kısmı rivayetlere göre olan Karacaoğlan'ın şiirlerindeki ipuçlarına göre; Karacaoğlan şiirlerin de kahveden bahsetmektedir. Kahve İstanbul'a ilk defa 16. yüzyılın ikinci yarısında gelmekte ve IV. Murat zamanında da yasaklandığı bilinmektedir. Dördüncü Murat'ın katılmış olduğu Bağdat seferi sonrasında kayıkçı kul Mustafa bir destan yazdığı ve Karacaoğlan da bu destana bir nazire yazmıştır (Soylu, 1974, s.10, 25).

Halk şairlerimizin şiirlerinin cönlere kaydedilmesi 17. yüzyılda başlamıştır. Akşehirli Ahmet Hamdi Efendi'nin verdiği bilgiler doğrultusunda Karacaoğlan'ın babasının askere alınışı önemli bir yer tutar.

Ozanımız, Köroğlu ve Ayvazdan bahseder. Bu durum da Karacaoğlan'ın Köroğlu efsanesinin yaygınlaşmasından sonra yaşadığının bir başka kanıtıdır (Soylu, 1974, s.10, 25).

“Eski adı Çukur olan, Karacaoğlan Mahallesi ilçenin en eski yerleşmelerinden biridir. Öyle ki 1500 yılına ait tapu tahrir defterinde 77 haneden oluşan büyük bir köy olarak kayıtlıdır” (Köse, 2008, s.132).

Karacaoğlan'ı çok seven Mut halkı eski adı Çukur olan köyde Karacaoğlan'ın anıt mezarının bulunduğu tepeye Karacaoğlan tepesi henüz kendisi hakkında fazla bilgimiz olmadığı Karacaoğlan'ın sevdiği kızın bulunduğu tepeye ise karaca kız tepesi adını vermişlerdir.

Karacaoğlan, Mersin ilinin Mut ilçesine bağlı bir mahalledir. Mersin merkezine 225, Mut merkezine ise 65 km uzaklıktadır. Köy halkının anlattıklarına göre; şu an bulunan yeni adı Karacaoğlan eski adı çukur olan köyün daha aşağısında çukur adı verilen bir köy varmış. Orada sudan kaynaklı ölümlerin olmasından dolayı yöre halkı keçinin sakalının ıslak olmasıyla şu an bulunan köydeki koca pınarı tespit etmiştir. Eski çukur köyünden şu anki köye yerleşim tarihi tam bilinmemekle birlikte eski yaşadıkları köyün ismini önceleri buraya vermişlerdir. 1967 ve 1969 yılları arasında Mut lisesinde

okuyan bu köylü bir genç kaymakamlığa Karacaoğlan'ın kendi köylerinde yaşadığına dair dilekçe sunarak köylerinin isminin değişmesini istemiştir. Araştırmalar doğrultusunda, Karacaoğlan'ın anıt mezarının bu köylü olduğu tespit edildikten sonra köyün ismi “Karacaoğlan köyü” olarak değiştirildiği söylenmektedir (K.7, K.19).

Karacaoğlan'ın Mersin'in Mut ilçesindeki Karacaoğlan köyüne yazmış olduğu şiir;

“Gene geldi Çukur 'un baharı yazı

Baharın açılan gülü, güzeldir.

Bağrıma kar etti Elif'in sözü

Iğranan gerdanın telli güzeldir”

Karacaoğlan'ın toplam kaç tane şiiri olduğu ve günümüze kadar hangi şiirlerinden geldiği ile ilgili kesin bir bilgi yoktur. Karacaoğlan'ın bütün şiirleri henüz derlenmemiştir.

Karacaoğlan'ın gün yüzüne çıkartılıp tanıtılmasında, şiirlerinin bulunup derlenmesinde, yorumlanıp değerlendirilmesinde, Cumhuriyetin ilk yıllarından günümüze kadar pek çok araştırmacının çalışması vardır. Karacaoğlan ile ilgili araştırma yapan bu kişilerden en büyük emek Ali Rıza Yalman (183- 1960), Sadettin Nüzhet Ergun (1901-1946) ve Cahit Öztelli (1910-1978) olmuştur (Soylu, 1974, s.10, 25).

Karacaoğlan'ın şiirlerinin biçimsel özellikleri şöyledir;

Karacaoğlan “koşma”, “destan”, “türkü”, “semai” ve “varsığı” türünde şiirler söylemiştir. Karacaoğlan'ın bu tarz söylediği şiirler biçimsel olarak geleneksel âşık edebiyatımızın en güzel örneklerini oluşturur.

Şiirlerde hece ölçüsünün 6 + 5 = 11 ve 4 + 4 = 8'li kalıpları kullanılmıştır.

Karacaoğlan'ın şiirlerinde uyumlu bir ahenk vardır. Karacaoğlan şiirlerinde sözcükleri ve uyakları (kafiyeleri) büyük bir ustalıkla kullanmıştır. Bazı zamanlarda bu uyumu yarım uyak ve redifler ile sağlamıştır. Bazı zamanlarda ise bu uyumu sağlayabilmek için şiirlerinde “Hey geri de deli gönül hey geri” / “Mestine de Karacaoğlan Mestine” vb. gibi şiirin içeriği ile ilgisi olmayan dizeler (mısralar) ya da “hezel”, “hezeli” gibi sözler de kullanmıştır (Soylu, 1974, s.10, 25).

Çalışma bölgemiz olan Mut yöresinin eski adı çukur, yeni adı Karacaoğlan olan ünlü ozanın köyü kabul edilen yerde halkın sıklıkla söylediği şu cümle dikkat çeker “Karacaoğlan şöyle demiştir; biz söyleyecek söz bırakmadık, bizden sonrakiler ağzının yanını gevecektir” (K.3, K.7, K.16, K.17).

Karacaoğlan'ın şiirlerinde kullanmış oldu dil, Toroslar veya Güney Anadolu Türkmenlerinin dilidir. Bu dilde Arapça ve Farsça etkiler olmamakla birlikte sade bir dildir. Göçebe yaşamın verdiği geniş deneyimler ile Karacaoğlan'ın ustaca söyleyişi doğup büyüdüğü Türkmen dilini daha da zenginleştirmiştir (Soylu, 1974, s.10, 35).

“Bitmedik işlere Mevla ulaşa”

“Aşıklık da keman ile saz ile”

“Her şahinin avladığı baz olmaz”

“Kış gününde güller bitmez,

Bitse de bülbülü ötmez”

“Güz gününde av avlanmaz,

Yaz gününde at bağlanmaz”

“Devleti başında olan kişinin

Sevdiceği kendi ile bir olur” vb.

Karacaoğlan şiirlerini genel olarak baktığımız zaman arı bir dil kullanmasının yanında, çok seyrek de olsa, “sâki-i devran”, “bezm-i gülistan”, “nazar-ı himmet” gibi Yabancı tamlamalar kullandığı görülmektedir.

Karacaoğlan şiirleri yabancı etkilere kapalı, bağımsız ve içten bir söyleyişle halk dilinin en güzel örneklerini vermektedir, Türkçenin, doğal yapısını koruyarak günümüze kadar ulaşmasında Karacaoğlan’ın şiirlerinin büyük katkısı olmuştur (Soylu, 1974, s.10, 35).

Mut halkının genel olarak bildiği Karacaoğlan şiirleri;

K.O.Ş-1

Elif

İncecikten bir kar yağar,

Tozar Elif, Elif deyi...

Deli gönül Abdal olmuş,

Gezer Elif, Elif deyi...

Elif’in uğru nakışlı,

Yavru balaban bakışlı,

Yayla çiçeği kokuşlu,

Kokar Elif, Elif deyi...

Elif kaşlarını çatar,

Gamzesi sineme batar.

Ak elleri kalem tutar,

Yazar Elif, Elif deyi...

Evlerinin önü çardak,

Elif'in elinde bardak,

Sanki yeşil başlı ördek

Yüzer Elif, Elif deyi...

Karac'oğlan eğmelerin,

Gönül sevmez değmelerin,

İliklemiş düğmelerin,

Çözer Elif, Elif deyi... (K.1, K.3, K.17, K.18, K. K.76, K.96, K.102).

K.O.Ş-2

Bana Kara Dilber Dilber

Bana kara diyen dilber

Kaşların kara değil mi

Yüzümü güldüren gelin

Gözlerin kara değil mi

Güzel ben seni isterim

Seni koynumda beslerim

Yüzünü güzel göreyim

Zülüfün kara değil mi

Boyun uzun belin ince

Yanakların olmuş gonca

Salıversin kulunca

Beliğin kara değil mi

Utanırsın akar terin

Güzellikde yok benzerin

En sevgili makbul yerin

Saçların kara değil mi

Beni kara diye yerme

Mevlam yaratmış hor görme

Ela göze siyah sürme

Çekilir kara değil mi

Hint'den Yemen'den çekilir

İner Bağdat'a dökülür

Türlü taama ekilir

Biber de kara değil mi

Göllerde kuğular olur

Göğsü ak kara benlidir

Mısır'da çok zengin vardır

Kölesi kara değil mi

Pınara konan kuğunun

Kanadı beyaz çoğunun

Çöldeki Arap Beyinin

Çadırı kara değil mi

Her yoldan gelir geçerler

Aktan karayı seçerler

Ağalar beyler içerler

Kahve de kara değil mi

Evlerinde sular akar

Güzelleri göze bakar

Hublar yanağına sokar

Sümbül de kara değil mi

Karac'oğlan der maşallah

Birgün görünür inşallah

Kara donludur Beytullah

Örtüsü kara değil mi? (K.1, K.3, K.17, K.18, K. K.76, K.96, K.102).

K.O.Ş-3

Ela Gözlüm

Elâ gözlüm ben bu ilden gidersem

Zülfü perişanım kal melûl melûl

Kerem et aklından çıkarma beni

Ağla göz yaşını sil melûl melûl

Yiğit, ey sevdiğim sen seni gözet

Karayı bağla da beyazı çöz at

Doldur ver bâdeyi, bir dahi uzat

Ayrılık şerbetin ver melûl melûl

Elvan çiçeklerden sokma başına

Kudret kalemini çekme kaşına

Beni unutursan doyma yaşına

Gez benim aşkımla yâr melûl melûl

Karac'oğlan der ki, ölüp ölünce

Ben de güzel sevdim kendi halimce

Varıp gurbet ile vâsıl olunca

Dostlardan haberim al melûl melûl (K.1, K.3, K.17, K.18, K. K.76, K.96, K.102).

K.O.Ş-4

Arzum Vardır Karlı Dağı Aşmaya

Arzum vardır karlı dağlar aşmaya,

Bülbül gibi derdim vardır deşmeye.

Komazlar yar ile bir söyleşmeye,

Hiçbir yiğit sevdiğinden geçer mi?

Bulanık su gibi taşam da çoşam,

Varam da ulu deryaya kavuşam.

Bir başına gelmiş varam danışam,

Hiçbir yiğit sevdiğinden geçer mi?

Karac'oğlan der ki: Bunda nesi var?

Garip bülbül öter bir hoş sesi var.

Her yiğidin birer eğlencesi var,

Hiçbir yiğit sevdiğinden geçer mi? (K.1, K.3, K.17, K.18, K. K.76, K.96, K.102).

K.O.Ş-5

Arap Atım Koşar Koşar

Arap atım koşar, koşar,

Seni seven binler yaşar.

Gün vurdukça şavkın düşer,

Açıldıkça döşün gelin.

Kaşın kara, gözün kara,

Benlerin var sıra sıra.

Her bakışın yüz bin lira,

Gel vereyim peşin gelin.

Uçup koluna konduğum,

İçip badesin kandığım.

Tam üç günlük ay sandığım,

Vardır kara kaşın gelin.

Karac'oğlan der: Zatiye,

Ağzın benzettim kutuya.

Güzeller düşmüş kötüye,

Uygun değil eşin gelin. (K.1, K.3, K.17, K.18, K. K.76, K.96, K.102).

K.O.Ş-6

Annacımdan Gelen Güzel

Annacımdan gelen güzel,

Eğri bağlar başlarını.

Küstünse gel barışalım,

Sil gözünün yaşlarını.

Evlerinin önü kuyu,

Kuyudan alırlar suyu.

Çok küçüksün daha büyü,
Hesap ettim yaşlarımı.

Kara çalıda gül bitmez,
Karga bülbül olup ötmez.
Gündüz hayalimden gitmez,
Gece girer düşlerime.

Karac'oğlan, işlerini,
Bağışlarım suçlarını.
Kız gezecek yollarını,
Ayıklarım taşlarını. (K.1, K.3, K.17, K.18, K. K.76, K.96, K.102).

K.O.Ş-7

Aman Tanrım Bana Yârim Gücenmiş
Aman Tanrım, bana yârim gücenmiş.
Beni görse yoldan çıkar, yan gider.
Gönül suyu gözlerimden akıyor,
Ah ettikçe ciğerimden kan gider.

Cesedimi gözyaşıyla yusunlar,
Mezarımı yol üstüne kosunlar,
Gelip geçen, garip ölmüş desinler,
Dünya bir yol, geda gider, han gider.

Ecel eli ömür ipin düğümler,
Kıyamettir bana bugün düğünler.
Karac'oğlan, doğuş günü bu günler,

Kirpikler var, gönül ile cenk eder. (K.1, K.3, K.17, K.18, K. K.76, K.96, K.102).

K.O.Ş-8

Altın Kafes İdi Benim Durağım

Altın kafes idi benim durağım,

Dost elinden yaralandı yüreğim.

Evvel yakın idim, şimdi ırağım,

Felek beni nazlı yârdan ayırdı.

Dostumun yaylası çayır, çimendi,

Şu şirin dillerden ikrarın verdi.

Yeminler eder de ayrılmam derdi,

Felek beni nazlı yârdan ayırdı.

Kumaş olam, arşın arşın yırtılam,

Köle olam, çarşılarda satılam.

Vadem yetmedi ki, ölem kurtulam,

Felek beni nazlı yârdan ayırdı.

Karac'oğlan der ki: Yanam, alışam,

Akam gidem şu sulara karışam.

Yol başına gelmiş varam danışam,

Felek beni nazlı yârdan ayırdı. (K.1, K.3, K.17, K.18, K. K.76, K.96, K.102).

K.O.Ş-9

Altıma Serdi De İpekten Halı

Altıma serdi de ipekten halı,

Önüme koydu da kaymağı, balı.

Seni seven yiğit n'eylesin malı?

İnce belli, şal kuşaklı bir gelin.

Hocasına vardım dersini okur,

Bahçesine vardım bülbüller şakır.

İbrişim içinde halılar dokur,

Elleri erdemli kollu bir gelin.

Karac'oğlan der ki: Öğdügün öğer,

Altın yapağından cepkenin Döğer.

Ay ile besdetmiş gün ile doğar,

Cennet-i alada nurlu bir gelin. (K.1, K.3, K.17, K.18, K. K.76, K.96, K.102).

K.O.Ş -10

Alemde Güzeller Padişah Olsa

Alemde güzeller padişah olsa,

Ona hizmet eden kul incinir mi?

Alçak uçan taştan taşa dokunur,

Dalgası çok olan sel incinir mi?

Şurda güzel olan sultan sayılır,

Fidan gibi sevdiğine sarılır.

Allı, morlu türlü libas giyinir,

Yeşilin üstüne al incinir mi?

Sevdiğim aklımı baştan alınca,

Muhabbet de iki başlı olunca.

Hasret bitip vakit saat dolunca,

Sarılıp yatmaya kol incinir mi?

Karac'oglan, değer elin nazarı,

Hercaî dilberle etme pazarı.

Dünyada sevmeli esmer güzeli,

Kâkülleri yüzde tel incinir mi? (K.1, K.3, K.17, K.18, K. K.76, K.96, K.102).

K.O.Ş-11

Ala Pınar Kurna Kurna

Ala pınar kurna kurna,

Gökyüzünde telli turna,

Zülüflerin burma burma,

Çiçek topla benim için.

Ala pınar taşın kara,

Cemalin benzettim aya.

Yürüyüşün tülü maya,

Güller topla benim için.

Tülü maya yürüyüşlüm,

İspir balaban bakışlım,

Yayla çiçeği kokuşlum,

Nergis topla benim için.

Berit, karın pare pare,

Kim'al giyer, kimi kare.

Kutnu zubun usul boya,

Giy de salla benim için.

Karac'oğlan söyler kelâm,

Divanına durur âlem.

Sevdiğine bir çift selâm,

Tezce yolla benim için. (K.1, K.3, K.17, K.18, K. K.76, K.96, K.102).

K.O.Ş-12

Ala Gözlüm Benim ile Gidersen

Ala gözlüm benim ile gidersen,

Bahar ayları gelsin de gidelim.

Dağlar almış ilkımını, karını,

Yollar çamur, kurusun da gidelim.

Erisin dağların karı erisin,

İniş seli düz ovayı bürüsün.

Türkmen ili yaylasına yürüsün,

Ak kuzular melesin de gidelim.

Methederler Karaman'ın ilini,

Köprüsü yok, geçemedim selini.

Kervan yaylasını, Perçem belini,

Lâle, sümbül bürüsün de gidelim.

Üç gün oldu bizim evler göçeli,

Beş gün oldu Ceyhan suyun geçeli.

Önü al önlüklü, yüzü peçeli,

Hanım kızlar yürüsün de gidelim.

Karac'oğlan der ki: Ama, ne fayda?

Hiç rağbet kalmadı yoksulda, bayda.

Bu ayda olmazsa, gelecek ayda,

On'ki ayın birisinde gidelim. (K.1, K.3, K.17, K.18, K. K.76, K.96, K.102).

K.O.Ş-13

Ala Gözlüm Ben Bu İlden Gidersem

Ala gözlüm ben bu ilden gidersem,

Zülfü perişanım kal melil melil.

Kerem et, aklından çıkarma beni,

Ağla gözyaşını sil melil melil.

Yeğin ey sevdiğim, sen seni düzet,

Karayı bağla da beyazı çöz at.

Doldur ver badeyi bir daha uzat,

Ayrılık şerbetin ver melil melil.

Elvan çiçekleri sokma başına,

Kudret kalemini çekme kaşına.

Beni unutursan doyma yaşına,

Gez benim aşkımla yâr melil melil.

Karac'oğlan der ki: Ölüp ölünce,

Ben de güzel sevdim kendi hâlimce.

Varıp gurbet ele vasıl olunca,

Dostlardan haberim al melil melil. (K.1, K.3, K.17, K.18, K. K.76, K.96, K.102).

K.O.Ş-14

Ala Gözlü Yârim Yakıp Yandırma

Ala gözlü yârim, yakıp yandırma,
Şay edip âleme bildirme beni.
Açıp ak gerdanın durma karşımda,
Ecelimden evvel öldürme beni.
Ko dolanıp dursun kolun boynumda,
Hiç ölüm korkusu yoktur yanında.
Bir gecelik mihman olsam koynunda,
Sabah uyan diye kaldırma beni.

Dolandım dağları, bu yere düştüm,
Yâr senin derdinden odlara düştüm.
Çaresi bulunmaz dertlere düştüm,
Yeter, alev alev yandırma beni.

Karac'oğlan, çok ağladım, gülmedim,
Aradım, derdime derman bulmadım.
Bunca gündür bir minnete gelmedim,
Kerem eyle, mahzun gönderme beni. (K.1, K.3, K.17, K.18, K. K.76, K.96, K.102).

K.O.Ş-15

Ala Gözlü Türkmen Kızı

Ala gözlü Türkmen kızı,

Çeker gider göçlerini.

Taramış gerdana dökmüş,

Tel tel siyah saçlarını.

Katarında telli maya,

Cemalin benzettim aya.

Ak göğsüne sıkılmış saya,
Çalar gider peşlerini.

Karac' oğlan bir kız sevmiş,
Ak göğüs göğsüne değmiş.
Usta kuyumcular eğmiş,
Yârin hilâl kaşlarını. (K.1, K.3, K.17, K.18, K. K.76, K.96, K.102).

K.O.Ş-16

Ala Gözlü Benli Dilber -1

Ala gözlü, benli dilber,
Koma beni el yerine.
Altın kemerin olayım,
Dola beni bel yerine.

Hicine gönlüm hicine,
Yiğide ölüm gecine.
Albeni zülfün ucuna,
Sallanayım tel yerine.

Gel kız karşımda dursana,
Benim hâlimi bilsene.
Zülfünden bir tel versene,
Koklayayım gül yerine.

Karac' oğlan der: N' olayım?
Kolun boynuma dolayım.
Nazlı yâr kölen olayım,

Kabul eyle kul yerine. (K.1, K.3, K.17, K.18, K. K.76, K.96, K.102).

K.O.Ş-17

Ala Gözlerini Sevdiğim Dilber -2

Ala gözlerini sevdiğim dilber,
Yurtlarınız çayır, çimen, pınar mı?
Mevlâm güzeliği hep san vermiş,
Seni gören başkasını dener mi?

Salına salına gelmiş pınara,
Kadir Mevlâm işimizi onara.
Gün doğmadan şavkın düşmüş pınara,
Gün üstüne bir gün daha doğar mı?

Kırmızı gülden rengini almışsın,
Güzellikte kemalini bulmuşsun.
Salına salına suya gelmişsin,
Güzel senin ziyaretin pınar mı?

Karac'oğlan der ki: Ermediler mi?

Tomurcuk güllerin dermediler mi?

Seni sevdiğine vermediler mi?

Eşinden ayrılan dilber onar mı? (K.1, K.3, K.17, K.18, K. K.76, K.96, K.102).

K.O.Ş-18

Ala Gözlerini Sevdiğim Dilber -3

Ala gözlerini sevdiğim dilber,
Şu gelip geçtiğin yerler öğünsün.

Kadir Mevlâm seni övmüş yaratmış,
Nasibi olduğun kullar öğünsün.

Hörü kızlarından var mı soyunda?
Kız nazarım kaldı usul bayunda.
Kadir gecesinde, bayram ayında,
Sana gölge olan dallar öğünsün.

Hörü kızlar sürmelemiş gözünü,
İlin, aşiretin çeksin nazını.
Kaldır perçemini, görem yüzünü,
Yüzüne dökülen teller öğünsün.

Karac'oğlan der ki: Garibim garip,
Garibin hâlinden ne bilsin tabip?
Akşamdan soyunup, koynuna girip,

Boynuna dolanan kollar öğünsün. (K.1, K.3, K.17, K.18, K. K.76, K.96, K.102).

K.O.Ş-19

Ala Gözlerini Sevdiğim Dilber -4

Ala gözlerini sevdiğim dilber,

Seni görmeyeli göresim geldi.

Altın kemer sıkılmış ince belini,

Usul boylarını sarasım geldi.

Küçüksün güzel, etme bu nazı,

Ciğerime bastın ateşi, közü.

Başına sokmuşsun gülü, nergisi,

Yüzünü yüzüme süresim geldi.

Aladır gözlerin, siyahtr kaşın,

Aradım cihanı, bulunmaz eşin.

Yaylanın karından beyazdır döşün,

Uzanıp üstüne ölesim geldi.

Karac'oğlan der ki: Bilirim seni,

Adadım yoluna kurban bu canı.

Koynunda beslenen ayvayı, narı,

Çözüp düğmelerin deresim geldi. (K.1, K.3, K.17, K.18, K. K.76, K.96, K.102).

K.O.Ş-20

Ala Gözlerini Sevdığım Dilber -5

Ala gözlerini sevdiğim dilber,

Göster cemalini, görmeye geldim.

Şeftalin derdime derman dediler,

Gerçek mi sevdiğim? Sormaya geldim.

Gündüz hayallerim, gece düşlerim,

Uyandıkça ağlamaya başlarım.

Sevdiğim üstünde uçan kuşların,

Tutup kanatların kırmaya geldim.

Senin aşıkların gülmez dediler,

Ağlayıp yaşını silmez dediler.

Seni bir kez saran ölmez dediler,

Gerçek mi efendim? Sarmaya geldim.

Senin işin yiyip içmek dediler,
Yaran ile konup göçmek dediler,
Göğsün cennet, koynun uçmak dediler,
Hak nasip ederse görmeye geldim.

Mayıl oldum senin ince beline,
Canım kurban olsun tatlı diline.
Âşık olup senin hüsnün bağına,
Kırmızı güllerin dermeye geldim.

Karac' oğlan der ki: İşim doğrusu,
Gökte melek, yerde hüma yavrusu.
Söyleyim ben sana sözün doğrusu,
Soyunup koynuna girmeye geldim. (K.1, K.3, K.17, K.18, K. K.76, K.96, K.102).

K.O.Ş-21

Ala Gözlerini Sevdiğim Dilber -6

Ala gözlerini sevdiğim dilber,
Gidiyorum sizin olsun buralar.
Ah ettikçe kara bağrım ezilir,
Melhem almaz sinemdeki yaralar.

Şahan küçük ama, vermez avını,
Sen erittin yüreğimin yağını.
Saraydım da dostun usul boyunu,
İster ise kollarımı kıralar.

Yanarım, ateşim serimden gitse,
O dostun bağında bülbüller ötse.
Padişah emretmez, Allah emretse,
Her güzeli sevdiğine vereler.
Karac'oğlan der ki: Hâlimiz nice?
Ünümüz gitti de yüceden yüce.
O dostu saraydım bari bu gece,
İster ise boyuncuğum vuralar. (K.1, K.3, K.17, K.18, K. K.76, K.96, K.102).

K.O.Ş-22

Ala Gözlerini Sevdiğim Dilber -7

Ala gözlerini sevdiğim dilber,
Gel kara zülfüne kurban olayım.
Ak mememler tomur tomur terlemiş,
Sil kara zülfüne kurban olayım.

Kutnu zubun giyme dedim, giydin mi?

El sözüne uyma dedim, uydun mu?

Seni bana vermediler, duydun mu?

Bil kara zülfüne kurban olayım.

Keklik gibi taştan taşa sekersin,

Toy kuş gibi geri dönüp bakarsın.

Beni görsen, kaşın gözün yıkarsın,

Gül kara zülfüne kurban olayım.

Heman ol da Karac'oğlan, heman ol,

Gel sen dahi güzellere tamam ol.

Ben ölürsem, cenazeme imam ol,

Kıl kara zülfüne kurban olayım. (K.1, K.3, K.17, K.18, K. K.76, K.96, K.102).

K.O.Ş -23

Ala Gözlerini Sevdiğim Dilber -8

Ala gözlerini sevdiğim dilber,

Bu yiyip içmeyi işlemek gerek.

Yâri güzel olan n'eyler uykuyu?

Uyanıp cilveye başlamak gerek.

Şan alsın dostumun bahçesi, bağı,

Derilmiştir gülü, geçmiştir çağı.

Yusuf elmasına dönmüş yanağı,

Onu öpmek değil, dişlemek gerek.

Koç yağide güç gelir, şahbaz gelir,

Yine sevdiğinden nice naz gelir.

Bugün sıcak gider, yarın güz gelir,

Güzelin koynunda kışlamak gerek.

Karac'oğlan der ki: Sarsam dilberler,

Kelb rakipler birbirine girerler.

Bundaki güzele niçin kıyarlar?

Güzeli balnan beslemek gerek. (K.1, K.3, K.17, K.18, K. K.76, K.96, K.102).

K.O.Ş-24

Ala Gözlerine Kurban Olduğum -9

Ala gözlerine kurban olduğum,

Sır verip âleme bildirme beni.

Açıp ak gerdanı durma karşımda,

Ecelimden evvel öldürme beni.

Dilber at kolların dola boynuma,

Ölüm endişesi gelmez aynıma.

Bir gece misafir eyle koynuna,

Sabah oldu diye kaldırma beni.

Karac'oğlan, tutma beni el gibi,

Akıttım gözümünden yaşı sel gibi.

Bahçende açılan gonca gül gibi,

Dizip al yanağa soldurma beni. (K.1, K.3, K.17, K.18, K. K.76, K.96, K.102).

K.O.Ş-25

Akça Kızlar Göç Eyledi Yurdundan

Akça kızlar göç eyledi yurdundan,

Koç yiğitler deli oldu derdinden.

Gün öğle sonu da Belen ardından,

Saydım altı güzel indi pınara.

Üçü uzun boylu, kaşların süzer,

Üçü orta boylu, zülfünü düzer.

Sanın akça ceran bir çölde gezer,

San kınalı keklik indi pınara.

El atıp dericek Hatçe'nin gülü,

Can için saracak Ayşe'nin beli.

İkisi hempalı, bir de döndeli,
Eminem çok içti kandı pınara.

Karac' oğlan, bunu böyle söyledi,
İndi, aşkın deryasını boyladı.
Kızlar gitti diye pınar ağladı,
Açıştım, yüreğim yandı bu nara. (K.1, K.3, K.17, K.18, K. K.76, K.96, K.102).

K.O.Ş-26

Güzel Ne Güzel Olmuşsun
Güzel ne güzel olmuşsun
Görülme yi görülme yi
Siyah zülfün halkalanmış
Örülme yi görülme yi

Mendilim yudum arıttım
Gülün dalında kuruttum
Adın ne idi unuttum
Sorulmayı sorulmayı

Seğirttim ardından yettim
Eğildim yüzünden öptüm
Adın bilirdim unuttum
Çağırma yı çağırma yı

Benim yarım bana küsmüş
Zülfünü gerdana dökmüş

Muhabbeti benden kesmiş

Sevilmeyi sevilmeyi

Çağır Karac'oğlan çağır

Taş düştüğü yerde ağır

Yiğit sevdiğinden soğur

Sarılmayı sarılmayı (K.1, K.3, K.17, K.18, K. K.76, K.96, K.102).

K.O.Ş-27

Arkasına Giymiş Basma

Arkasına giymiş basma,

Sallanır karşımda yosma.

Usul boylu, ak göbelek,

Sana uyar var mı yoksa?

Yüzlerin bahçenin narı,

Beyaz gövden yayla karı.

Sensin doğan aylar nuru,

Kız, irengin gül mü yoksa?

Beyaz gövden safi gümüş,

Yedireyim türlü yemiş.

Memelerin turunç olmuş,

Zülüflerin tel mi yoksa?

Karac'oğlan, böyle sandık,

Ağız fincan, burun fındık.

Billur gibi beyaz pamuk,

Beyaz gövden kar mı yoksa? (K.1, K.3, K.17, K.18, K. K.76, K.96, K.102).

K.O.Ş-28

Arzularım Kaldı Bir Arap Atta

Arzularım kaldı bir Arap atta,

Koyma kadir Mevlâm gamda, firkatta.

Düğünde, bayramda, ağır ziynette,

Anar m'ola emmi, dayı, el bizi?

Getir oğlan, ben giyeyim postumu,

Kimse bilmez garazımı, kastımı.

Gurbet ilde koyup geldim dostumu,

Geri dönsem kınar m'ola el bizi?

Dost elinden içtim, içtim mat oldum,

Kahpe felek güldü, ben de şad oldum.

Emmiden, dayıdan, dosttan yad oldum,

Ne yaman uzağa attı yol bizi.

Karac'oğlan, devranım var, demim var,

Yâr yitirdim, düşüncem var, gamım var.

Yedi derya içinde bir gemim var,

Atar m'ola bir kenara sel bizi? (K.1, K.3, K.17, K.18, K. K.76, K.96, K.102).

K.O.Ş -29

Arzum Vardır Karlı Dağı Aşmaya

Arzum vardır karlı dağlar aşmaya,

Bülbül gibi derdim vardır deşmeye.

Komazlar yar ile bir söyleşmeye,
Hiçbir yiğit sevdiğinden geçer mi?

Bulanık su gibi taşam da çoşam,
Varam da ulu deryaya kavuşam.
Bir başına gelmiş varam danışam,
Hiçbir yiğit sevdiğinden geçer mi?

Karac'oğlan der ki: Bunda nesi var?
Garip bülbül öter bir hoş sesi var.
Her yiğidin birer eğlencesi var,
Hiçbir yiğit sevdiğinden geçer mi? (K.1, K.3, K.17, K.18, K. K.76, K.96, K.102).

K.O.Ş-30

Ol Kara Taşa

Vara vara vardım ol kara taşa.
Hasret ettin beni kavim kardaşa.
Sebep ne gözden akan kanlı yaşa.
Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm.

Nice sultanları tahttan indirdi.
Nicesinin gül benzini soldurdu.
Nicelerin gelmez yola gönderdi.
Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm.

Karac'oğlan der ki kondum göçülmez.
Acıdır ecel şerbeti içilmez.
Üç derdim var birbirinden seçilmez.

Bir ayrılık bir yoksulluk bir ölüm.

K.O.Ş-31

Aşar Gider Bir Gözleri Sürmeli

Sunayı da deli gönül sunayı.

Ben yoluna terk eyledim sılayı.

Armağan gönderdim telli turnayı.

İner gider bir gözleri sürmeli.

Sabahtan uğradım yârin yurduna.

Dayanılmaz firkatine derdine.

Yıkılası karlı dağın ardına.

Aşar gider bir gözleri sürmeli.

Ateş yanmayınca duman mı tüter.

Ak gerdan üstünde çimen mi biter.

Vakti gelmeyince bülbül mü öter.

Öter gider bir gözleri sürmeli.

Karacaoğlan kapınıza kul gibi.

Gönül küsüverse ince kıl gibi.

Seherde açılmış gonca gül gibi.

Kokar gider bir gözleri sürmeli.

K.O.Ş-32

Be felek senin elinden.

Hem yanarım hem ağlarım.

Gece gündüz ağlar gözüm.

Başımı döğer ağlarım.

Çağırırım gani deyi.

Gel ağlatma beni deyi.

Kimi görsem seni deyi.

Yüzüne sakar ağlarım.

Lütfeyle beyim urandır.

Gözümün yaşı barandır.

Kaygılı gönlüm virandır.

Hicrimi çeker ağlarım.

Karacaoğlan düştü derde.

Gece gündüz yanar narda.

Hak kadı olduğu yerde.

Kabrimden çıkar ağlarım.

K.O.Ş-33

Gine Dertli Dertli İniliyorsun,

Sarı Durnam Sinem Yaralandı Mı?

Hiç El Değmeden De İniliyorsun.

Sâri Durnam Sinem Yaralandı Mı,

Yoksa Ciğerlerin Parelendi Mi.

Yoksa Sana Ya Düzen Mi Düzdüler,

Perdelerin Tel Tel Edip Üzdüler.

Tellerini Sırmadan Mi Süzdüler.

Allı Da Durnam, Telli De Durnam,

Sinem De Yarelendi Mi.

Yoksa Ciğerlerin Parelendi Mi.

....

Havayı Ey Deli Gönül Havayı

Ay Doğmadan Şavkı Dutmuş Ovayı

Türkmen Kızı Gater Etmiş Mayayı

Çekip Gider Bir Gözleri Sürmeli

...

Kuru Kütük Yanmayınca Tütermi

Ak Gerdanda Çifte Benler Bitermi

Vakti Gelmeyince Bülbül Ötermi

Ötüp Gider Bir Gözleri Sürmeli

Dere Kenarında Yerler Hurmayı

Kılavuz Ederler Telli Durnayı

.....

Ak Göğsün Üstünde İlik Düğmeyi

Çözüp Gider Bir Gözleri Sürmeli.

Karacaoğlan Der Ki Geçti Ne Fayda,

Bir Vefa Kalmadı Ok ile Yayda.

K.O.Ş-34

Bugün çay bulandı yarın durulmaz.

Yol ver dağlar ben sılama varayım.

Karlı dağlar varayım.

Zalım dağlar varayım.

Muhabbetli yardan gönül ayrılmaz

Yol ver dağlar ben sılama varayım

Karlı dağlar varayım

Zalım dağlar varayım

Gurbet elde efkarım var zarım var

Sılada bekleyen nazlı yarım var

Bizi ayırana intizarım var

Karlı dağlar yaz gele

Zalım dağlar tez gele

Bizi ayırana intizarım var

Oy dağlar

Yol ver dağlar ben sılama gideyim

Karlı dağlar gideyim

Zalım dağlar gideyim

Ezeli de Karacaoğlan ezeli

Döküldü bağların gülü gazeli

Gurbet elde ben nideyim güzeli

Karlı dağlar güzeli

Zalım dağlar güzeli

Gurbet elde ben neyleyim güzeli

Oy dağlar

Yol ver dağlar ben sılama gideyim

Karlı dağlar gideyim

Zalım dağlar gideyim

K.O.Ş-35

Nedendir de suna boylum nedendir

Bu geceki benim uyumadığım uyumadığım

Yaman derler ayrılığın derdine

Ayrılık derdine doyamadığım doyamadığım

Dostun bahçasına bir hoyrat girmiş

Gülünü dererken dalını kırmış

Şurda bir kötünün koluna girmiş

Şu benim öpmeye kıyamadığım

Kömür gözlüm der ki sevdim sakındım

İndim has bahçeye güller sokundum

Bilmiyorum nerelerine dokundum

Belli bir haberin alamadığım

Karacaoğlan der ki yandım ben öldüm

Her deliliği ben kendimde buldum

Dolanıp da kavil yerine geldim

Kavil yerlerinde bulamadığım

8.2.1.3. Musa Eroğlu

Musa Eroğlu, Mersin'in Mut ilçesine bağlı Kumaçukuru köyünde doğmuştur. Doğum yılı, resmî kayıtlarda 1946'dır ancak gerçekte 1944'tür. Babasının adı da Musa'dır. Annesinin adı kimlik kayıtlarında "Fatma" olarak geçmektedir. Ancak Mut'un Kravga köyünden "Sultan Hanım" olarak bilinmektedir. Musa Eroğlu ailenin ilk çocuğudur. Eşe ve Ali adlarında iki kardeşi olmuştur. 1953 yılında, Musa Eroğlu dokuz yaşındayken, annesi Sultan Hanım vefat etmiştir. Daha sonra babası, ikinci eş olarak, Fatma Eroğlu ile evlenmiştir. Musa Eroğlu'nun, üvey annesi Fatma Hanım'dan da Sultan, Döndü, Makbule, Havva ve Salman adlarında beş kardeşi daha olmuştur. Musa Eroğlu'nun babası 1986 yılında hayatını kaybetmiştir. Öz annesi gibi sevdiği Fatma Hanım ise 2016 yılında vefat etmiştir. Musa Eroğlu, askere gitmeden hemen önce 1966 yılında kendi köyünde komşuları olan Fatma Eroğlu ile

evlenmiştir. 1969 yılında askerlik görevini tamamlayıp köyüne gelmiş eşini de almış Ankara'ya yerleşmiştir.

Musa Eroğlu'nun doğup büyüdüğü köy, çevre köylerden büyük oranda yalıtılmış bir Tahtacı köyüdür. Tahtacılar, “geçimlerini ağaç işçiliğiyle sağlayan ve bu nedenle Anadolu'da genellikle ormanlık alanlarda, orman işçiliğinin yapılabildiği bölgelerde yaşamlarını sürdürmüş Alevî-Türkmen zümrelerinden biri” (Çıblak 2005, s.9) şeklinde tanımlanan Tahtacılar için müzik, diğer tüm Aleviler gibi, yaşamın en önemli bileşenlerinden birini meydana getirmektedir. Bu durum Musa Eroğlu'nun köyü olan Kumaçukuru'nda da böyledir. Kumaçukuru köyünde müziğin anlamı oldukça başkadır ve sadece ve eğlence amaçlı görülmemektedir. Bu köyde kültüre, geleneğe ve inanç dünyasına dair izlerin yer aldığı ve kuşaktan kuşağa aktarılan müzik, yaşamın doğal bir parçası ve ifade biçimidir. Bu köyde hemen hemen herkesin evinde bir bağlama bulunur ve herkes müzik ile iç içe yaşar. Bağlama dışında kemanda yer alır ve müzik icra etmek oldukça önemli kabul edilir. Musa Eroğlu da böyle bir ortamda, çok küçük yaşlardan itibaren sağlam bir müzik geleneğinin içinde yetişmiştir. Musa Eroğlu böyle bir ortamın içerisinde kendisini geliştirmeye başlamıştır. İlk çalmaya çalıştığı müzik aleti kemandır. Bu kemani kabak kemane gibi diz üstünde çalmaya başlamıştır. Bir süre sonra ise babası, bir bağlama yapar ve çalıp kendisini geliştirmesi için verir. O günden itibaren de Musa Eroğlu adı bağlamayla özdeşleşir. Çocukluk ve ilk gençlik yıllarında köyde çobanlık, ağaç işçiliği ve ırgatlık yapan Musa Eroğlu, köylerinde okul olmaması nedeniyle, ilkokul için üç yıl Bağcağız köyüne, iki yıl da Palantepe köyüne gitmiştir. İlk eğitimini burada tamamlamıştır. Köydeki iş sahası darlığı ve geçim sıkıntısı nedeniyle gençlik yıllarından itibaren Mut ve Karaman çevresinde, özellikle düğün müzisyenliği yaparak müzikten para kazanmaya başlamıştır. 1966 yılında Manisa Kırkağaç'ta askerlik görevine başlamış ve bu görevini İstanbul Tuzla'da tamamlamıştır. İlk birkaç gün askerlik eğitimi aldıktan sonra tüm askerliği boyunca müzisyenlik yapmıştır. Tuzla'da askerken bandoda görevlendirilmiştir. Burada nota öğrenmiş ve teorik müzik eğitimini almıştır. Hafta sonu izinlerinde ise İstanbul müzik “piyasa”sını yakından tanıma fırsatı bulmuştur. Askerlik görevini tamamladıktan sonra köyüne dönmüştür ancak burada yaşamak istememiştir. Musa Eroğlu'nun köyü 1890'lı yıllarda kurulmuştur (Başaran 2008, s.34, 97, 107). Bu köy günümüzde neredeyse tamamen boşalmış durumdadır. Kumaçukuru köyünün en büyük sıkıntısı su olmuştur. Bu durumda köyün sürekli göç vermesine sebebiyet vermiştir. Musa Eroğlu da askerlik dönüşü çok kısa süre Gaziantep ve İskenderun'da çalıştıktan sonra köyünden tamamen ayrılıp Ankara'ya yerleşmiştir. Burada bağlama çalıp türkü söyleyerek yaşamını kazanırken başta Âşık Veysel olmak üzere türkü kültürünün önemli isimleriyle tanışıp dostluklar kurmuştur.

Musa Eroğlu; besteci, derlemeci, türkü yazarı, yorumcu ve derlemeci kimlikleriyle birlikte köklü bir ekol hâline gelmiş bağlamasıyla da yıllardır Türk kültür hayatına emek ve hizmet vermektedir. Musa Eroğlu, 1965 yılında Ankara Radyosunda sınava girmiştir. Ancak nota ve teorik müzik bilgisinden yoksun olduğu için bu sınavda başarılı olamamıştır. Tam 6 yıl sonra yani 1971 yılında kendisini geliştirdikten sonra şansını tekrar denemiş ve bu sınav sonucunda “mahalli sanatçı” olarak radyoda

program yapmaya başlamıştır. İlerleyen yıllarda Yurttan Sesler korosunun çalışmalarına da katılmıştır. İlk plak çalışmalarına İstanbul'da askerlik yıllarında başlamıştır ve birkaç tane 45'lik plak yapmıştır. 1979 yılında ise "A Kuzum" adlı uzunçalar plağını çıkarmıştır. 1970'li yıllardan günümüze kadar solo ve çeşitli adlarla birlikte 40'a yakın türkü albümüne imza atmıştır. Yavuz Top, Arif Sağ ve Muhlis Akarsu'yla birlikte hazırladığı 7 kasetlik "Muhabbet" serisi türkü kültürü açısından önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir (Çevik 2013, s.276). UNESCO için hazırladığı, semahlardan oluşan "Bin Yıllık Yürüyüş" adlı albümler ve Fransa'da etnik müzikler üzerine çalışan bir kurum için hazırladığı "Anadolu Müzikleri" adını taşıyan albüm gibi uluslararası çalışmaları yer almaktadır. Musa Eroğlu, 1970'lerden günümüze kadar radyo ve televizyonlarda sanatını icra etmiş ve Kültür Bakanlığında da araştırmacı-uzman olarak görev yapmış ve buradan emekli olmuştur. 1998 yılında devlet sanatçısı unvanına layık görülmüştür (Çevik 2013, s.276). Günümüzde Ankara'da yaşamakta ve müzik çalışmalarına devam etmektedir.

Musa Eroğlu'nun sanatında Karacaoğlan geleneğinin önemli bir yeri bulunmaktadır. Karacaoğlan sevgisi küçük yaşlarda başlayan Musa Eroğlu, bu sevgiyi yaşamı boyunca devam ettirmiş onu araştırmış ve sevgisini Karacaoğlan'ın birçok türküsünü derleyip seslendirerek göstermiştir. Bu ilgi dolayısıyla Eroğlu, "Çağın Karacaoğlan'ı" şeklinde de adlandırılmaktadır. 1970'li yıllardan itibaren müzik ve özellikle de türkü piyasasında "Dede" lakabıyla da anılmaktadır. Bu lakap, özellikle 2007 yılında çıkardığı "Dedem Korkut" albümüyle kendisi için daha belirgin bir hâle gelmiştir. Musa Eroğlu, bu albüme adını da veren, sözü ve bestesi kendisine ait "Dedem Korkut" türküsüyle birlikte türkünün tarihsel ve kültürel boyutunu daha görünür bir şekilde öne çıkarmaya başlamıştır (Çevik 2015; Özdamar 2014).

Musa Eroğlu, sanat hayatı boyunca türkünün kültürel boyutunu merkeze almıştır. Özellikle 1980'li yıllardan itibaren türküye yönelik "köylü müziği" algısını kırabilmek amacıyla bilinçli bir çaba göstermiştir. Bu durumda Musa Eroğlu'nu bu algıyı kırmaya çalışan sanatçılar (Turan 2001, s.30) arasına almıştır.

Dedem Korkut

Yüce dağdan bir yel esti hey

Bulutları sildi gitti hey

Dedem korkut kıımız içti hey hey hey

Kopuzunu çaldı gitti hey

Dedem korkut kıımız içti hey hey hey

Kopuz unu çaldı gitti hey

Soy soyladı boy toyladı hey

Dağlar yerinden oynadı hey
Koştum tarihin ardından hey hey
Aklım burda kaldı gitti hey
Koştum tarihin ardından hey hey
Aklım burda kaldı gitti hey
Hem bey idi hem böğrekdi hey
Sevgiye çatal yürekti hey
Size söylemem gerekti hey hey
Söz yerini buldu gitti hey
Size söylemem gerekti hey hey
Söz yerini buldu gitti hey

8.2.1.4. Âşık Mürşidi Hüseyin CILIZ

1961 yılında Mersin'in Mut İlçesi'ne bağlı dağ köyü olan Köprübaşı Köyü'nde doğmuş olan Hüseyin Cılız, hayatına bu mütevazı coğrafyada başlamıştır. İlk eğitim adımlarını doğduğu köyde atmış ve ardından ortaokul ve lise eğitimini, bilgiyi arayışla yoğunlaşmış Mut merkezinde tamamlamıştır. 1981 yılında, vatanına duyduğu sadakatle Denizli'de askerlik görevine başlamış ve 1983'te Manisa'da bu ulvi görevini tamamlamıştır.

25 Aralık 1995 tarihi, onun hayatındaki önemli dönemeçlerden biridir. Köprübaşı Köyü, komşu köy ile kucaklaşarak Göksu Belediyesi adını alarak belediye statüsüne ulaşmıştır. Bu kritik dönemde, Hüseyin Cılız da rahmetli babasının hatırasını yaşatma amacıyla cemevi inşası için meclis üyeliğine aktif olarak katılmıştır. 45 yaşından sonra saz çalmayı öğrenmiş ve bu yolla "sazandar" unvanını elde etmiştir. Sazandarlık sürecinde, geçmişin izlerini gelecek kuşaklara taşıyan kültürel eserleri titizlikle toplamış ve korumuştur. 1987 yılında, tarihi ve etnografik değerlerin izini sürerek, cemevinde etnografya köy müzesini kurmuştur. Bu çaba, kültürel mirasın korunması ve tanıtılması konusundaki kararlılığını yansıtmaktadır. Aynı zamanda televizyon programları aracılığıyla bu mirası daha geniş bir kitleye taşımaya başlamıştır. 2014 yılında başladığı şiir yazma serüveni, onun duygusal ve düşünsel derinliklerini ifade etme yolunda önemli bir araç olmuştur. Yaklaşık dokuz yüz farklı konuda yazdığı şiirler, yerel sanatçılar tarafından türkü olarak da seslendirilmiştir.

Başlangıçta "Hüseyin" mahlasını kullanırken, daha sonra "Mürsidi" mahlasını benimsemiş ve bu yeni kimlikle ilhamını ifade etmiştir. Şu an, kendi köyünde sakin bir yaşam süren Hüseyin Cılız, emekli bir çiftçi olarak günlerini geçirmektedir. Evli ve iki oğlu bulunmaktadır. Ayrıca küçük oğlunun armağanı olarak bir kız ve bir erkek torunu, onun yaşamına anlam ve mutluluk katmaktadır.

Soğan Kadar Değerin Yok

Ey sevgili vatandaşım!

Soğan kadar değer yok!

Bundan mı senin telaşın?

Soğan kadar değer yok!

Talep arzı aştı gitti.

Fiyatları çoştı gitti.

Piyasası uçtu gitti.

Soğan kadar değer yok!

Manava girip daldın mı?

Kuyruklarda var, buldun mu?

Sen tezgâhta yer aldın mı?

Soğan kadar değer yok!

Ambarında hapis oldu.

Ağızlarda sakız oldu.

Sofralarda lüküs oldu.

Soğan kadar değer yok!

Kuyumcu gibi satışı.

Özledik, çürük kokuşu.

Yüzde binbeşyüz artışı.

Soğan kadar değer yok!

Yağ, biberle buluşuyor.

Tören ile karışıyor.

Altın ile yarışıyor.

Soğan kadar değer yok!

Satılıyor tane tane.

TV haberlerde gene.

Mürşidi bulma bahane.

Soğan kadar değer yok!

Erik-Kaysı-Zeytin

Üretince yüzümüzü güldürür.

Erik ile kaysı biri de zeytin.

Kara topraklarda altın buldurur.

Erik ile kaysı, biri de zeytin.

Üretimdir, kalkınmanın temeli.

Mutlu olmak insanlığın emeli.

Kendin üretmeli, kendin yemeli.

Erik ile kaysı, biri de zeytin.

Haz alır onları ambalaj yapan.

Haz alır onları üretilip satan.

Bizim çiftçileri ayakta tutan.

Erik ile kaysı, biri de zeytin.

Biri ekşi, yurdumda ilk turfanda.

Biri tatlı, can oluyor her canda.

Biri her kahvaltıda çayın yanda.

Erik ile kaysı biri de zeytin.

Karacaoğlan dedem sazı elinde.

Mürşidi hayrandır, onun yolunda.

Heykeller dikildi, Mut'un elinde.

Erik ile kaysı biri de zeytin.

8.2.1.5. Âşık İsmail GÜNECİK

Mut ilçesinin Işıklar köyünde 1955 yılında dünyaya gelmiştir. İlkokul eğitimini burada tamamlamıştır. Saz çalmaya ve şiir yazmaya 11- 12 yaşlarında başlamıştır. Saz çalmayı kendi kendine öğrenmiştir. İlkokulda okurken ders notları çok kötüdür. Müzik yeteneğinin çok iyi olmasından dolayı öğretmeni sınıfta bırakmamış ve sınıfı geçmiştir. Karaman'dan milletvekillerinin, komutanların geldiğini onlara bağlama çalıp sözler söylediğini söyleyen aşık hak ettiği değeri görmediğinden yakınmaktadır. Çocuklarının ve torunlarının hiçbiri bağlama çalmaya hevesli olmadığından bu durum aşığı büyük oranda üzmektedir. Doğup büyüdüğü köydeki insanların müziğe olan ilgisizliği ve tutumu aşağı içine kapalı bir hale getirmiş ve içindeki bu feryadı şiirlerine dökmesine vesile olmuştur. Aşık bizi gördüğü ilk andan itibaren bağlamasını eline alıp onunla bize seslenmiştir. O an bizim için yazmış olduğu şiiri;

Türkü ister aşık, çalıp söylüyor.

Ülen müdür kedi ilen oynuyor.

Bu gecenin sonu geldi mi dersin?

Bu akrebin sonu geldi mi dersin?

Nerde kaldı ebe dede nineler.

Sular gibi akıp gider sineler

Çekmekle bitmiyor yıllar, çileler

Muhabetin burda sonu mu geldi?

Aşığın sözünde vardır bir hayır

Her zaman seyreder güneşi ayı

Yine yok Nazife nişan adayı

Böyle bu hayatlar biter mi sandın

Bu sene de yok enişte adayı
Bekarlık dünyada biter mi sandın
Yine yok Nazife nişan adayı
Böyle bu hayatlar biter mi sandın

Toplanıp da tatlı çay içemedim
Yıldız kumaşlardan hiç biçemedim
Yedekte kaldım asla geçemedim
Öğretmenlik sona gelir mi dersin

Gel bu kötülüğü burda çözelim
Derdini tasaları burda çözelim
Bir ekip kurup muhabbet edelim
Bu yıllar bitmez birazda gülelim

Ağlamakla dünya biter mi dersin
Vurup sobaya odunlar yakarsın
Buradan Nazife sende bıgarsın
Geçecek ömürler biter mi dersin.

8.2.1.6. Âşık Akubat Necip Batı

Mut ilçesinin Çömelek köyünde 1972 yılında dünyaya gelmiştir. İlkokul eğitimini Çömelek köyünde tamamladıktan sonra ortaokul eğitimi için Mut'a gitmiştir. Futbola ve müziğe alakasından dolayı eğitimini aksattığı düşüncesiyle babası tarafından okuldan alınmıştır. Bir yandan şiirler yazıp bir yandan hayvanlarla uğraşan âşık, inşaat işinde de çalışmaya başlamıştır. 20 yaşına gelince askerlik görevi için Antalya'ya gitmiştir. Bu şehri çok beğenmiş ve inşaat ustası olarak askerden sonra burada çalışmaya başlamıştır. Sazı doğaçlama çalan âşık nota öğrenmek için kursa gitmiş ama notaya bağlı kalmadan doğaçlama çalmaya devam etmiştir. Bu zaman zarfında evlenen ve iki çocuk babası olan âşık, belli sebeplerden dolayı eşinden ayrılmış ve kendisini çocuklarına ve müziğe vermiştir. Kendi doğup büyüdüğü köyü, ilçesi Mut ve yaşadığı şehir Mersin için birden çok şiir yazmıştır. Mersin'in Mezitli ilçesinde yaşayan âşık, Mut Çınaraltı ve Karacaoğlan Parkı'nda eğlenceler düzenlemektedir.

Hasret Kaldım Ben Köyüme

Uzaklardan selam olsun.

Kara çadırlar kurulsun

İn pınara selam olsun

Boz buruna selam olsun.

Hasret kaldım ben köyüme

Baba yurdum Çömelek'e

Ana vatan Çömelek'e

Doğup doyduğum köyüme.

Seneler oldu senden gideli.

Yamaçta köyüm yeri

Yavuklumu özler gibi

Gönlümün cemresi gibi

Çömelek'e selam olsun.

Hasret kaldım ben köyüme.

Baba yurdum Çömelek'e

Ana vatan Çömelek'e

Doğup doyduğum köyüme.

Akıbatım çalar sazı

Göğdende elma ağacı

Karacaoğlan diyarları

Çömelek'e selam olsun.

Hasret kaldım ben köyüme.

Baba yurdum Çömelek'e

Ana vatan Çömelek'e

Doğup doydüğüm köyüme.

8.2.1.7. Âşık Necati

Mut ilçesinin Karacaoğlan köyünde 1951 yılında dünyaya gelmiştir. İlkokul eğitimini köyünde tamamlamıştır. Yedi kardeşi vardır. Çocuk yaşlardan itibaren oğlak ve keçi otlatmaya başlamıştır. Amcası dam (inşaat) ustası olduğu için bazı zamanlarda onun yanında çıraklık yaparak kendisini ustalık yönünden geliştirmiştir. Teknolojinin ilerlemediği gençlik yıllarında orak ile ekin derme, bağ bahçe işleri ile uğraşma onları çapalama gibi köy işleriyle de uğraşmıştır. Müzik aletine ilgisi olmuştur ancak babası bu desteği vermediği gibi komşu köyden zor yollarla bulduğu bağlamasını da kırmıştır. Askerlik görevini tamamladıktan sonra köyüne geri dönmüş ve komşu kızı ile evlenmiştir. Kaçarak evlenen aşıklar, ailelerin baskısı altında kalmış ve bir müddet barışmak için uğraşmışlardır. Hayvan işini bırakıp dam ustalığı ve çiftçilik yapan Necati, çocukların eğitimini tamamlayabilmek için Silifke'ye göç etmiştir. Maddi durumunun yetersizliğinden dolayı bazı çocukları fabrikada çalışmaya başlamıştır. 6 çocuk babası olan aşığın, çocuklarının hepsi evlidir. Ahenkli ve güzel konuşmayı seven aşık, kendisini âşık olarak kabul etmemektedir. Bunun gerekçesi olarak da saz çalmayı bilmediğini, aşık atışmaları yapmadığını sadece şiir yazıp birisini gördüğü zaman doğaçlama şiir söyleyip dörtlükler uydurduğunu söylemektedir. Çocuklarını hepsi evlendikten sonra köyüne dönmüş, emekli olmuş ve az da olsa çiftçilikle uğraşmaya çalışmaktadır.

Kırık Sazım

Vardım baktım kar kaplamış dağlara

Meleşen kuzuların feryadına

Sazımın kırılmış, yırtılmış bağı

Delik deşik olmuş canımın canı

Parmaklarım öksüz kaldı çaresiz

Ah eder dillerim, duymaz kulaklar

Bağırıyor gönlüm acıyla sessiz

Oy benim cananım nerede kaldın.

Söyler Necati, etmez acı kelam

Bakar uçsuz bucaksız Karac' oğlan

Her gün bakar köyüne eder selam

Sus sus etme dilim, seninki söz mü?

8.2.1.8. Âşık Nasip

1938 yılında Mut'un Çömelek köyünde dünyaya gelmiştir. Saz çalmasını bilmemektedir. Küçük yaşlardan itibaren şiir yazmaktadır. Köyde yetişmiş ve bütün hayatını köyde devam ettirmiştir. Askerlik görevini tamamladıktan sonra evlenmiştir. 5 çocuk babasıdır. Küçük yaşlardan itibaren oğlak ve keçi atlatmıştır. Çocukluğundan bu yana şiir yazan şiir dinleyen ve çok rahat bir şekilde kelimeleri birbirine bağdaştıran bir âşıktır. Hayatının ilerleyen zamanlarında bir değirmen açmış ve buradan emekli olmuştur. Saz çalmayı bilmeyen âşık, gençlik yıllarında örnek alabileceği birisinin olmadığından yakınmaktadır.

Eski zamanlarda televizyon ve radyo gibi teknolojik aletler yokken insanlar bir araya gelip masallar efsaneler anlatır ve yakım yakmak dedikleri şiirlerini söyler zaman geçirirler. Öğretmenler şiir yazma ödevleri verirdi. Kendi aramızda küçük çaplı şiir yarışmaları yapılırdı. Âşık nasip kendisini âşık olarak kabul etmemekle birlikte yazdığı şiirlerin sadece zihninde kayıtlı olduğunu sadece birkaç tanesinin defterde yazılı olduğunu söylemektedir (K.16).

Kara olur ağaların beylerin çadırı

Yakışır genç kızlara al giyimli şalvarı

Vardım baktım göğdenin has pınarı

Kurumaya yüz tutmuş uzandım tutamadım

Kırmızı yanaklar al al olmuş elma gibi

Döküldü canımdan ruhum çıkar gibi

Sevdiğim gitti uzak diyarlara

Sanki bir haberi gelir gibi

Arşın arşın gider yollar kıvrımlı

Benim bağrım yanık dilim tılsımlı

Hasret kaldı koyunum yar koynuna sancılı

Dönüp baktım ömrüm, benden gitmiş.

Ne der dilin Nasip, nasip değilmiş.

Geçiyor ömür pişmanlık galip gelirmiş.

Ne saç ne diş ne ayak ne hüneri

Gönül yaşlandıkça akıllanırmiş.

8.2.1.9. Âşık Muzaffer

Mut'un Karacaoğlan köyünde doğmuştur. Kendisine ait herhangi bir mahlas kullanmamıştır. Karacaoğlan'ı çok seven ve onun izinden gitmek isteyen âşık daha çok onun şiirlerini seslendirmektedir. Bağlama çalmayı bilmeyen ve bağlama çalmaya bir fırsatı olmayan âşık genç yaşlarda bir kolunu bir kaza sonucu kaybetmiştir. Bir kolunun olmamasından dolayı "Çolak Muzaffer" olarak adlandırılmaktadır. İlkokul eğitimini Karacaoğlan köyünde tamamlamıştır. 6 kız babasıdır. Çocukların hepsi evli ve torunları vardır. Eşini kaybeden âşık yalnız bir şekilde köyünde yaşamaktadır.

Vardım baktım karlı dağlar dumanlı

Sılaya hasret kalmış beyaz güvercin efkârlı

Lal olmuş dilim görmüyor gözüm

Gönül benzetmez hiçbir derde bu ayrılığı

Sazım yok vuramadım teline

Efkarım düştü döndü hep dilime

Yazıyı okurum biraz zor ile emme

Dilim döner değirmenin çarkı gibi

Hiçbir kelam yarışamaz dilimin hünerine

Uğramaz gönlüm yârin bam teline

Var git sen de zafer al gönülden

Ben sessizce çekileyim kendi yerimden.

8.2.1.10. Âşık Gul (Kul) Mutlu

Gerçek adı Hüseyin Yılmaz olan Âşık Kul Mutlu, 1960 yılında Mut'un Kumaçukuru köyünde doğmuştur. Köyünde okul olmadığı için 3 km ilerideki Bağcağız köyüne ilkokul eğitimi için gitmiştir. Daha sonra babası ve köylüler kaymakamlığa başvurarak köye öğretmen istemişler ve eğitiminin geriye kalan kısmını köyünde tamamlamıştır. Eğitimin umutta daha iyi olacağı düşüncesiyle Mut merkezden bir ev alırlar ve küçük Hüseyin'i o eve yerleştirirler. Babasının ve dedesinin okumasını istemesine

rağmen o her gün ayrı bir sinemaya gitmiş ve eğitimini tamamlayamamıştır. Çok küçük yaşlarda yalnız kaldığı için neyin doğru neyin yanlış olduğunu anlayamadığını söylemektedir. Bir akşam evde tek başına otururken birden babasının geldiğini masanın üzerindeki sigara ve tabancayı gördüğünü ve bunun üzerine “benim oğlan memur olmuş” deyip onu köye götürüp çoban yapmıştır. Küçük yaşlarda saza merakı olan aşık, babasının keman ve saz çalmasından çok etkilendiğini söylemektedir. Babası Musa Eroğlu'nun sazını akor yapan birisidir. İlk çalmayı öğrendiği parça Mengi havasıdır. İlk sazını bir kaza sonucu kıran aşık, yeni sazı yapılana kadar bir müddet ut çalmıştır. Musa Eroğlu'nun saz çalış şekline gören küçük Hüseyin ben böyle saz çalamam diye bir müddet ara vermiştir. Musa Eroğlu'na o zamanlar “uçan parmak” denilirmiş. Parmak hareketlerinden etkilenen Hüseyin'i babası ve çevresi yeniden saza döndürmüştür. Askere gitmeden evlenmiştir. Askerden geldikten sonra köyde kalmak istememiştir. 1983'te askerden gelmiş ve güz mevsiminde Mersin'e göçmüştür ve marangozhane de bekçilik yapmıştır. İçinde müzik aşkı olan aşığın gözü kulağı bağlamadadır.

Daha sonraları kendini geliştiren aşık, Çukurova üniversitesinde bağlama dersi vermiştir. Zaman içerisinde başka yerlerde de eğlence amacıyla bağlama çalmıştır. Kendisini ailesine ve torununa adayın Kul Mutlu günümüzde Karaman merkezde yaşamaktadır.

Gul Mutlu'nun şiirleri;

Bir Zamanlar Benim Bir Köyüm Vardı

Bir zamanlar benim bir köyüm vardı.

Köyümün ufkunu bulutlar sardı.

Bu hale gelecek diye kim derdi.

Umudum, tarihim sır oldu gitti.

Bu hale gelecek ki kim derdi.

Umudum içimde sır oldu gitti.

Gul Mutluyum eştim kendi derdimi

Terk eyledim vatanımı yurdumu.

Zalım felek muradına erdi mi

Murad'ın içimde kör oldu gitti.

Senin Bana Ettiğini

Senin bana yaptığını dağa yapsan dağ dayanmaz

Senin yalan sözlerini çocuk duysa o inanmaz

Madem özün başka idi niçin bana oyun ettin

Ak ellerim bomboş kaldı beni bırakıp da gittin

Madem özün başka idi niçin bana oyun ettin

Ak ellerim bomboş kaldı beni bırakıp da gittin

Benim Mevla'dan dileğim dilerim yüzün gülmesin.

Yaralarım göz göz olsun dertlerin çare bulmasın.

Gul Mutlu, kıyamazdım sana yaptıkların fazla geldi.

Bilmem ne söyleyeyim sana hasretin sinemi deldi.

8.2.1.11. Âşık Kôr Mustafa (Yıldız)

1941 yılında Mut'un pamuklu köyünde dünyaya gelmiştir. Asıl adı Mustafa Yıldız'dır. Hayatı boyunca çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşmıştır. Yaşlılıktan kaynaklı sebeplerle işlerini çocuklarına devretmiştir. İki kız ve ikisi oğlan olmak üzere 4 çocuğu vardır. Babası Silifke ilçesinin kaba sakallı köyünden pamuklu köyü yerleşen Yörük hasanın oğlu Hüseyin Yıldız'dır. Bu yörede Kôr Hüseyin, olarak bilinmektedir. Aşığın babasının babası Yörük Hasan seferberlikte 7 yıl askerlik yaptıktan sonra 5 erkek ve 2 kız çocuğuyla birlikte pamuklu köyüne yerleşmiştir. Aşığın annesi pamuklu köyünden, anneanesi Çömelek köyündendir. Soyadı kanunu çıktıktan sonra soyadı vermeye gelen memurlar aşığın dedesinin çadırında yıldızların ışığı altında keçilerle uğraştıklarını görünce onlara "Yıldız" soy ismini vermişlerdir. Aşığın eşi Dere köyündendir. Yazmış olduğu şiirleri "Türkiyem" adı ile kitap haline getirmiştir. Günümüzde Pamuklu köyünde yaşamaktadır.

Mut dedikleri ufak bir kaza

Dinleyin ahbaplar anlatayım size

Köylerden beldelerden inerler düze

Çınarın altında suyun, güzel Mut'um.

Koca çınarları tarihi bir eser

Cami ile türbe yanında mezar

Turist geldi mi Allah'ı da gezer

Tarih de yerin var Mut'um.

Ünlü halk ozanı Karacaoğlan da buralı

Yeni sanatçı Musa Eroğlu

Aslım Yörük, lakabım Köroğlu

Kazam Mut, köyüm pamuklu.

8.2.2. Mut Âşıklık Geleneğinde Âşıklığa Başlama

Erman Artun'a göre âşıklığa başlamanın farklı nedenleri vardır. Bu nedenlerden bazıları; Sevda çekmekten kaynaklı, rüya nedeniyle başlama, usta-çırak ilişkisiyle, Ders çekmekten kaynaklı, manevi etkinin sonucu veya çevredeki âşiklerden etkilenecek, âşıklığa başlanır (Artun, 1998, s.41-47).

Mut ve köylerindeki araştırmalarımızın sonucunda Mut bölgesinde “dedim-dedi”, “leb değmez” tarzı söyleyişlere rastlanmamıştır. Âşıklık geleneğinin unsurları, bulunduğu yere ve zamana göre değişiklik göstermiş bu değişiklik sonrasında eskiden getirilen ve günümüzde devam ettirilen âşıklık geleneğinde bazı kurallara uyulurken bazı kurallara uyulmamıştır. Örneğin; Usta-çırak ilişkisi Mut âşiklerinde yoktur. Bu bölgede yaşayan âşikler, genellikle dinledikleri âşiklerin şiirlerinden esinlenerek âşıklık geleneğine başlamışlardır. Bazı âşikler küçük yaşta şiir yazarak ve usta âşiklerden etkilenecek âşıklık geleneğine başlamışlardır. Bu bölgedeki âşikler; Karacaoğlan, Sümmânî, Reyhânî gibi âşiklerden etkilenecek onların ışığında eserler yazmışlardır.

8.2.2.1. Mut Âşıklık Geleneğinde Mahlas Alma

Âşıklık geleneğinde her âşığın bir mahlası olma zorunluluğu vardır. Eskiden günümüze kadar getirilen mahlas kullanma âşıklık geleneğinin değişmez bir kuralıdır. Âşığın mahlas almasına “tahallüs” denir. Âşiklerin çoğunluğu mahlas kullanır. Âşikler mahlası son dörtlükte kullanırlar. Âşikler, mahlasa “tabşırma” adını verirler. Mahlasın kullanılma amaçları; âşığın kendisini ve şiirini tanıtmaya, yazmış olduğu şiirlerin diğer âşiklerin şiirleriyle karışmasını engellemek amaçlıdır (Artun, 1996, s.48).

Mut'ta usta-çırak ilişkisi gelenek haline gelmediği için âşikler mahlaslarını kendileri seçmişlerdir. Mahlaslarını seçerken kendi isimlerinin kısaltılmış hallerini, soyadlarını veya lakaplarını tercih etmişlerdir. Rüyasında bade içerek mahlas alan bir âşiğe rastlanmamıştır. Günümüzdeki âşiklerin bazıları ise mahlas kullanma geleneğinden vazgeçip ad-soyadlarını kullanmışlardır.

8.2.2.2. Mut Âşıklık Geleneğinde Saz Çalma

Mut Âşıklık geleneğinde sazın önemli bir yeri vardır. Teller, vuruşlar, dokunuşlar söz ile bütünleşmiştir. Âşiklerin büyük bir çoğunluğu saz çalarken bazı çalmayan âşiklerle de karşılaşmıştır. Bazı âşikler, Saz çalmayı çocukluktan öğrenirken bazı âşikler sonradan öğrenmişler bazıları ise hiç saz çalmadan doğaçlama söylemektedirler. Bazı âşikler saz çalmayı kendi kendilerine öğrenmişlerdir.

Halkın deyimiyle kulaktan çalarak yani müzik kulağı gelişmiş kişilerdir. Bazı âşıklar ise saz çalmayı bilen bir yakınlarından destek alarak saz çalmayı öğrenmişlerdir.

8.2.2.3. Mut Âşıklarının Eğitim Durumu ve Geçim Kaynakları

Âşıkların çoğunluğu köyde büyümüş ve köyde yetişmiştir. Ekonomik ve coğrafik nedenlerden dolayı âşıklarımız okuma yazma bilmekte veya ilkokul mezunu olmaktadır. Âşıklarımız köyde yetişmiş oldukları için daha çok hayvancılık ve bahçe işleriyle uğraşmışlardır. Köy hayatını terk edip şehre işçi olarak giden veya en fazla liseye kadar okumuş emekli olduktan sonra köye dönen âşıklarımız vardır. Âşıklarımızın genelinde değerlerinin bilinmediğine dair yakınmalar görülmektedir. Mut ve köylerinde âşıklık geleneğinden maddi gelir elde ederek geçinen âşığımız yoktur.

8.2.2.4. Mut Âşıklarının Seslendiği Kitle

Eski âşıklara baktığımız zaman sadece kırsal kesime veya sadece şehir çevresine seslendirdikleri görülürken günümüz âşıklarının hem kırsal kesimi hem de şehir kesimine seslendirdikleri görülmektedir. Eski oranla halk ile aydın kesim arasındaki kültürel farklılıklar günden güne azalmış olsa da beğeni farklılıkları günümüz de devam etmektedir. Âşıklık geleneği eskiden bu yana diğerinden ödün vermeden günümüze kadar gelmiş ulusal kültürün korunmasında ve taşınmasında önemli rol oynamıştır. Âşıklık geleneği de diğer alanlar gibi değişen koşullar nedeniyle zamanla değişim göstermiş ve etkilenmiştir. Değişen zaman ve koşullar özellikle genç kuşağın ilgisini çekememe konusu Âşıkların en büyük yakınmalarından birisidir. Genç kuşaklar halktan birisidir. Halkın beğenisi sanatçıyı ve sanatçının yapmış olduğu sanat şeklini belirlemektedir. Âşıklar, devletin ve medyanın gereken ilgiyi göstermediğinden dert yakınmakla beraber, bekledikleri ilgiyi görmek istemekte ve şiirlerinin basılmasını istemektedirler. Bazı âşıklar televizyon ve radyo programlarına çıkarak daha geniş kitlelere ulaşabilirken bazı âşklar sadece yakın çevresi seslenebilmektedir. Mut ve köylerinde her yıl düzenlenen Uluslararası şenliklerde ve yayla şenliklerinde Mut ve diğer bölgelerden gelen halk ile buluşup seslerini onlara duyurabilmek sedirler. Günümüzde teknolojinin ilerlemesiyle birlikte usta çıraklık kavramında da farklılıklar görülmektedir. Âşıklık geleneğinin doğal ortamı dışında bul teknoloji sayesinde âşık olmaya hevesli gençler sadece bir ağaç ışığa bağlı kalarak ya da bir bölgeye bağlı kalarak ezgileri öğrenmekte ense başka yörelerin ezgilerini de öğrenirler. Teknolojinin iyi yanlarından hevesli gençler Kaset çıkararak âşıklar hiç yüz yüze gelmedikleri dinleyici kitlelerine ulaşırlar, onlara doğal ortamının dışında seslenebilme imkânı bulurlar. Ayrıca âşıklığa başlamanın olmazsa olmaz şartı olan gelenekteki rüya görme ve bade içme motiflerinin yerini artık kaset dinleyerek, klip seyrederek âşıklığa özenip âşıklığa başlama almaktadır (Çobanoğlu 1999, s.251–252).

Böylelikle âşıkların sanatçı kişiliğe geçtikleri geleneksel ortamın yerini elektronik ortam almaktadır.

Değerlendirme

Mut ilçesi ve köylerinden derlenen türküler, maniler, ninniler, atasözleri, deyimler, tekerlemeler, masallar, fıkralar ve âşıklık geleneği hakkında bir derleme çalışması yapılmıştır. Metinde sunulan bilgiler ve içerik göz önünde bulundurulduğunda çeşitli değerlendirmeler ve özellikler ortaya çıkmaktadır.

Derlenen 22 türkü biçimsel özellikleri ve içerik özellikleri olmak üzere iki şekilde değerlendirilmiştir. Biçimsel açıdan bakıldığında bu türkülerin çoğunlukla nazım birimlerinin dörtlük olduğu görülmektedir. Lirik türkülerin içeriğini aşk, seveda ve doğa güzellikleri, Mut halkının yaşayış tarzı ve köyleri oluşturmaktadır. Tören ve mevsim türkülerinde ise kına gecesinde söylenen türkülerin olduğu görülmektedir. Oyun türkülerinin türküler arasında önemli bir yeri vardır. Bu türkülerde ezgi ve müzik ön planda olmakla birlikte bu ezgiyi yakalayabilmek için tekrarlardan yararlandığı görülmektedir. Oyun türkülerinde daha çok sevgilinin güzelliği, sevgisi ve aşğa yaptığı nazdan bahsedilmektedir. Bu oyun türkülerini, Mut halk oyunlarında kaşıklı olmak üzere farklı figürler eşliğinde oynamakla birlikte Silifke ilçesinin Mut'a yakın olması ve iki kültürün birbirini etkilemesinden dolayı oyunlarda benzerlik olduğu bazı yöre halkına göre Silifke oyun havalarının daha hızlı hareketlerle oynandığı, Mut oyun havalarının daha yavaş hareketlerle oynandığı söylenmektedir. Derlenen türkünün içeriğinde Mut halkının yaşayış tarzı, duygu ve düşünceleri doğaya ve hayvanlara verilen değer, yayla göçleri ve aşkı yaşayış şekilleri türkülerine yansımıştır. Mut türkülerini dediğimiz zaman aklımıza iki kişi gelmektedir. Bunlardan birisi ünlü ozan Karacaoğlan'ın bu topraklarda yaşamış olması halkın çoğunlukla Karacaoğlan türkülerini söylemesi ve bununla birlikte halk sanatçısı Musa Eroğlu'nun kendi yazmış olduğu besteleri ve Karacaoğlan şiirlerini bestelemesi yöre halkının bu türkülerini tanıyıp ve bu türküler ile iç içe büyümesi nedeniyle Mut halkı için türkü vazgeçilmez bir ihtiyaç haline gelmiştir.

Mut ve köylerinde toplam 84 adet mâni derlenmiştir. Derlenen bütün manilerin nazım birimi dörtlüktür (MM-1, MM-2, MM-3, MM-4, MM-5, MM-6, MM-7, MM-8, MM-9, MM-10, MM-11, MM-12, MM-13, MM-14, MM-15, MM-16, MM-17, MM-18, MM-19, MM-20, MM-21, MM-22, MM-23, MM-24, MM-25, MM-26, MM-27, MM-28, MM-29, MM-30, MM-31, MM-32, MM-33, MM-34, MM-35, MM-36, MM-37, MM-38, MM-39, MM-40, MM-41, MM-42, MM-43, MM-44, MM-45, MM-46, MM-47, MM-48, MM-49, MM-50, MM-51, MM-52, MM-53, MM-54, M-55, MM-56, MM-57, MM-58, MM-59, MM-60, MM-61, MM62, MM-63, MM-64, MM-65, MM-66, MM-67, MM-68, MM-69, MM-70, MM-71, MM-72, MM-73, MM-74, MM-75, MM-76, MM-77 MM-78, MM-79, MM-80, MM-81, MM-82, MM-83, MM-84).

Manilerde büyük oranda yedili hece ölçüsü kullanılmıştır (MM-1, MM-2, MM-3, MM-4, MM-5, MM-6, MM-7, MM-8, MM-9, MM-10, MM-11, MM-12, MM-13, MM-14, MM-15, MM-16, MM-17, MM-18, MM-19, MM-20, MM-21, MM-22, MM-23, MM-24, MM-25, MM-26, MM-27, MM-28, MM-29, MM-30, MM-31, MM-32, MM-33, MM-34, MM-35, MM-36, MM-37, MM-38, MM-39, MM-

40, MM-41, MM-42, MM-43, MM-44, MM-45, MM-46, MM-47, MM-48, MM-49, MM-50, MM-51, MM-52, MM-53, MM-54, M-55, MM-56, MM-57, MM-58, MM-59, MM-60).

Uyak dizilişi olarak bakıldığında manilerin çoğunluğunun aaxa şeklinde uyaklandığı görülmektedir (MM-1, MM-2, MM-3, MM-4, MM-5, MM-6, MM-7, MM-8, MM-9, MM-10, MM-11, MM-12, MM-13, MM-14, MM-15, MM-16, MM-17, MM-18, MM-19, MM-20, MM-21, MM-22, MM-23, MM-24, MM-25, MM-26, MM-27, MM-28, MM-29, MM-30, MM-31, MM-32, MM-33, MM-34, MM-35, MM-36, MM-37, MM-38, MM-39, MM-40, MM-41, MM-42, MM-43, MM-44, MM-45, MM-46, MM-47, MM-48, MM-49, MM-50, MM-51, MM-52, MM-53, MM-54, M-55, MM-56, MM-57, MM-58, MM-59, MM-60, MM-61, MM62, MM-63, MM-64, MM-65, MM-66, MM-67, MM-68, MM-69, MM-70, MM-71, MM-72, MM-73, MM-74, MM-75, MM-76, MM-77).

On iki konu başlığı altında incelenen manilerin otuz bir tanesi sevda konusudur (MM-1, MM-2, MM-3, MM-4, MM-5, MM-6, MM-7, MM-8, MM-9, MM-10, MM-11, MM-12, MM-13, MM-14, MM-15, MM-16, MM-17, MM-18, MM-19, MM-20, MM-21, MM-22, MM-23, MM-24, MM-25, MM-26, MM-27, MM-28, MM-29, MM-30, MM-31)

On tanesi gelin-kaynana (MM-32, MM-33, MM-34, MM-35, MM-36, MM-37, MM-38, MM-39, MM-40, MM-41).

Altı tanesi askerlik manisi (MM-42, MM-43, MM-44, MM-45, MM-46, MM-47),

Üçü alkış (MM-48, MM-49, MM-50),

Üçü kargış (MM-51, MM-52, MM-53),

On bir tanesi ise atışma manisidir (MM-59, MM-60, MM-61, MM62, MM-63, MM-64, MM-65, MM-66, MM-67, MM-68, MM-69).

Üç tanesi sitem konulu (MM-54, M-55, MM-56),

İkisi öğüt (MM-57, MM-58),

Dördü mektup manisidir (MM-70, MM-71, MM-72, MM-73).

İçinde yer ve kişi adı bulunan üç mâni (MM-74, MM-75, MM-76)

Altı tane mesleklerle ilgili (MM-77 MM-78, MM-79, MM-80, MM-81, MM-82).

İki tane kına ile ilgili (MM-83, MM-84).

Mut halkı ile yaptığımız çalışmamızda maninin eskisi kadar kullanılmadığı öğrenilmiştir. Mâni okuyan kişiler, bazen okuduğu maniyi hatırlayamamıştır. Eskiden mâni atışmalarının genç bekar erkek ve kızlar arasında yapıldığı, çeşme başlarında yapıldığı söylenirken bunlarla ilgili mâni söylenmemiştir. Özellikle gelin kaynana atışmalarının çok olduğu söylenmiş ama uzunca süre kullanılmadığı için hatır

Mut yöresinden toplam yirmi beş adet ninni derlenmiştir. Mut yöresinde söylenen ninnilere nazım birimi açısından bakıldığında dörtlüklerden ya da kavuştakla bentlerden oluştuğu görülmektedir. Altı ninninin nazım birimi dörtlüktür (MN-14, MN-16, MN-17, MN-19, MN-20, MN-22, MN-25). Bazı ninnilerde beşli benden oluşmaktadır (MN- 2, MN-3, MN-11). Bazı ninnilerde ise bent sayısı altıdır (MN-1, MN- 4, MN-5, MN-6, MN-23, MN-24). Bazı ninnilerde ise bent sayısı sekizlidir (MN-10, MN-10, MN-12, MN-13, MN-21). Bazı ninniler ise on ikili bentten oluşmuştur (MN-8).

Mut yöresinde, anneler, çocuklarını uyutmak ve güzel dileklerde bulunmak için çeşitli ninniler söylemektedirler. Bu ninnilerde, sevgi, özlem, beklentiler, istekler, duygu ve düşünceler bir arada bulunmaktadır.

Toplam 5 ağıt metni derlenmiştir. Mut ve köylerinden derlenen ağıtlar biçim olarak incelendiğinde daha çok serbest olduğu görülmektedir. Bir ağıt dörtlü (MA-1, MA-5). Bir ağıt beşli (MA-4) Bir ağıtın dokuzlu (MA-2), bir ağıtın onlu (MA-3) olduğu görülmektedir. Ağıtların serbest ölçüye göre söylendiği ve ses tekrarları ile ahengin sağlandığı görülmektedir.

Konuları bakımından Mut ve köylerinden derlenen ağıtların tümü kişiler için yakılan ağıtlar arasında yer almaktadır. Çoğunlukla ölüm üzerine söylenen bu ağıtlarda ölenin arkasından duyulan üzüntü, bu ayrılığa dayanmanın güçlüğü ve ölen kişinin özellikleri yer almaktadır.

Mut ve köylerinde doğaçlama olarak söylenen ağıtlara “yakım” denilmektedir. Gelin kınasını yakarken kızın evin ayrılmasına duyulan üzüntüyle yakılan ağıtlar ve ölümlerin ardından kaybetmenin verdiği acıyla ağıt yakma geleneği yörede eskiden beri yaşatılmaktadır. Mut ve köylerinde ölüye yakılan ağıtları sadece kadınların ağıt yaktığı söylene de erkeklerinde ağıt yaktığı söylenmektedir. Bu kişiler, ölen kişinin kız kardeşi, annesi, babası, halası, dedesi, nenesi, yakın komşu ya da akrabalarından birisi vb. olabilir.

Toplam 154 adet bilmece derlenmiştir. Bu bilmecelelerin 140 tanesi mensur (MB-1 ile MB-140 arasındaki bilmecelelerin tümü) 24 tanesi ise manzumdur (MB-141 ile MB-154’e kadar).

Toplam 158 adet atasözü derlenmiştir. Mut yöresinde atasözleri için “deyişet” tabiri de kullanılmaktadır. Bu atasözlerinin kullanımları oldukça yaygındır ve Mut halkının dünyaya bakışını gözler önüne sermektedir. Bu atasözleri Mut halkının insana neden ve ne kadar önem verdiğini, toplumsal kuralların benimsenmesini, gelenek ve göreneklerin nasıl oldu ve nasıl olması gerektiği ve hangilerini benimsediklerini gözler önüne sermektedir. Çalışmaya bölgemiz olan Mut ve köylerinde derlediğimiz atasözlerinin bazıları başka yörelerde de kullanılan atasözleridir.

Mut ve köylerinden toplam 170 tane deyim derlenmiştir. Derleme çalışmamızda özellikle çalışma bölgemize ait deyimler değerlendirilmeye çalışılmıştır. Zaman içerisinde yöreye ait olarak görülen ve halk tarafından benimsenen deyimler de vardır. Çalışmamızın büyük bir kısmı Yörede kullanılan ve yöreye ait olduğu düşünülen deyimlerdir. Buradaki halkın özlü bir anlatıma önem verdiği ve konuşmalarında deyimlerden yararlandığı görülmektedir.

Yöreden alkış türünde 38, kargış türünde ise 48 adet söz grubu derlenmiştir. Alkış ve kargışlar yöre insanının hassas yanlarını, örf ve âdetlerini, olaylara nasıl baktıklarını ve tepkilerini yansıtmaktadır.

Çalışma bölgemiz olan Mut yöresinde toplam 36 adet tekerleme derlenmiştir. Bazı tekerlemeler masal tekerlemeleridir. Masalların giriş bölümünde Söylenen tekerlemeler vardır. Buradaki tekerlemeler masalın gerçek olmadığını söylemektedir. Masalın ortasında ve sonunda söylenen tekerlemeler de vardır. Masaların akışına göre devam etmekte ve sonunda güzel bir sonuç ile sonlanmaktadır.

Oyun tekerlemelerine baktığımız zaman ise genel bir anlamda anlam kaygısı yaşanmadığı görülmektedir. Bu tekerlemelerin bir kısmı oyun sayışmacaları şeklindedir. Bu tekerlemelerin amacı oyundaki ebeyi belirlemektir.

Bazı tekerlemeler ise karşılıklı konuşma şeklinde düzenlenmiştir. Komşu komşu huu şeklinde başlayan tekerleme de iki komşunun konuştuğu izlenimi verilmektedir.

Bazı tekerlemeler hikâye şeklinde gelişim gösterirken bazı tekerlemeler çocukları eğlendirme amacı gütmektedir. Tören zamanlarını söylenen vb. Tekerlemeler de vardır.

Özellikle çocuk oyunlarında söylenen tekerlemeler günümüzde dahi varlığını korumaktadır.

Araştırma alanımız olan Mut yöresinden toplam 30 adet masal derlenmiştir. Mut yöresinden derlenen masallar bu bölgede masal türünün yaşamaya devam ettiğini göstermektedir. Teknolojinin gelişmesi ile radyo, televizyon, bilgisayar ve özellikle akıllı olarak tabir edilen telefonlar, tabletler çocukların ilgisini elektronik oyunlara çekmektedirler. Bütün bunlardan kaynaklı olarak masalı olan ilgi azalmıştır. Bazı büyüklerin hiç masal bilmediği, bazı büyüklerin ise masalları hatırlamakta zorluk çektiği görülmektedir. Bu masalların gelecek kuşaklara aktarılması adına bu derleme çalışmalarının yararlı olmasını umuyoruz.

Mut yöresinden toplam 8 adet fıkra derlenmiştir. Derlenen bu fıkralar yöre halkının mizah anlayışını yaşam tarzı ile bütünleştirdiğini göstermekle birlikte bazı fıkraların yaşlanmış kişilerin yalnızlığı istemediğini de göstermektedir.

Mut ve köylerinden toplam 10 tane efsane derlenmiştir. Derlenen bu 10 efsaneye yöre halkı inanmakta ve kutsal saymaktadır. Efsanelerde olağanüstü öğeler vardır. Yöredeki efsaneler halkın eskiden günümüze kadar değişimlere uğradığını söyleyerek dilden dile getirdikleri efsanelerdir. Çaresiz durumda kalma efsaneleri dikkat çekmektedir.

Çalışmamızın bu bölümünde toplam on tane âşık tanıtılarak şiirlerinden örnekler verilmiştir. Bu âşıklardan sekiz tanesi günümüzde yaşamakta ve aşıklık geleneğini devam ettiren kişilerden olup bir tanesi yöre halkı için oldukça önemli olan âşık Karacaoğlan'dır.

Mut ve köylerinde yapmış olduğumuz Karacaoğlan'ın yörede bilinen şiirleri çalışmamızda 35 şiir derledik. Yöre halkı, eski kış gecelerinde ocak başında toplanıp Karacaoğlan şiirleri okumuştur. Biraz mizah amaçlı olması için meddah tarzı oyunlara başvurulmuş. Şiir okuyan kişi Karacaoğlan ve

karaca kızı ses tonlarını değiştirerek canlandırmıştır. Yöre halkı için Karacaoğlan ve karaca kız olmazsa olmaz iki büyük güzel insandır. Yöre halkı Elif ismini kullanmakta bu ismin ise Karacaoğlan'ın sevdiği kızdan geldiğini söylemektedir. Karacaoğlan'ın şiirlerinde yazdığı gibi yöre halkı aşka ve sevgiye büyük önem vermektedir. Karacaoğlan'a ait olduğu söylenen bütün şiirleri kabul eden Mut halkı Karacaoğlan hakkında derin bilgilere sahip değildir. Karacaoğlan ve Elif hikayesi Mut'un her köyünde bilinmekte ve Mut'un bütün köylerinde kabul edilmektedir.

Derleme çalışmamızda yer verdiğimiz âşıkların hepsi bu yörede yaşayan âşıklar olmakla birlikte bir tanesi Karaman merkezde yaşamaktadır. Mut'lu âşıkların usta-çırak ilişkisi, mahlas alma, saz çalma gibi gelenekleri devam ettirmedikleri görülmektedir. Bazı âşıklar saz çalarken bazı âşıklar saz çalmamaktadır. Saz çalan âşıklarda da âşık atışmalarının olmadığı görülmektedir. Ancak şiirleri, âşık şiirlerinin özelliklerini taşıdığı için çalışmamızın bu bölümünde söz konusu kişilere yer verilmiştir. Mut ve köylerinde âşıklık geleneğinin canlı bir şekilde yaşatılmamaktadır. Ancak toplumun ruhsal ve estetik ihtiyaçlarını karşılayan çok yönlü kültürel yapısını belli ölçülerle ortaya koyan bir iletişim aracı olan âşıklık kurumu Mut ve köylerinde kendine has değişim ve gelişim çevresiyle kendisini göstermektedir. Burada yaşayan âşıklar, geleneğin diğer temsilcilerinden farklı olarak yaşadıkları çevrenin etkisi doğrultusunda kendi beğenilerini ve meraklarını şiirlerde göstermişler ve bu doğrultuda şiir yazmaya başlamışlardır. Küçük yaşlardan itibaren Karacaoğlan, adını duyarak ve onun şiirleriyle büyüyen âşıklar, bu yolda ilk üstat olarak kendilerine karaca oğlanı örnek almışlar ve kendilerine Karacaoğlan'ın torunu demişlerdir. İlerleyen teknolojinin etkisiyle birlikte ilk önce radyonun aracılığıyla daha sonraları televizyon aracılığıyla Âşık Veysel gibi büyük ustaları tanımışlar ve onların şiirlerini okuyarak ve dinleyerek âşıklığa merak salmışlardır. Geleneğe, rüya görerek, bade içerek, pirlere konuşarak âşık olma vardır. Bu âşıklar, mahlaslarını pirlere, dervişlere veya ustalarından alırlar. Mut'taki âşıklarda ise mahlas alma şöyle gerçekleşir; Âşıklar, mahlaslarını kendileri seçer veya âşığın şiirlerini okuyan bir yakını vermektedir. Mutlu âşıkların eserleri incelendiğinde biçim ve içerik açısından âşık tarzı şiirlerle örtüşükleri görülür. Genel olarak bir değerlendirme yapılırsa burada âşıklık geleneği ve âşıklığa başlama bu yörede değişime uğramıştır.

Âşıklık geleneğinde usta çırak ilişkisi bulunmaktadır. Geleneği öğrenmek için çırak olup bir ustaya bağlanmak ve âşıklı ondan öğrenmek gerekmektedir. Ancak burada bir aşığa tabi olma gibi bir durum söz konusu değildir. Buradaki âşıklar, kaset dinleyerek radyo ve televizyonlardan âşıkları seyrederek veya Karacaoğlan ve Âşık Veysel gibi üstatları okuyarak, dinleyerek ve onlar gibi üstat olan âşıkların şiirlerini taklit ederek örtülü bir dönem içinde çıraklık dönemini tamamlamışlardır. Âşıklık geleneği de her gelenek gibi değişen sosyal-kültürel şartlara uyum göstererek değişmeye mecburdur. Mut'ta yaşayan âşıklar, kültürel değişim ve gelişim ile yozlaşmanın aynı şey olmadığını farkındalardır. Sosyal- kültürel gelişim içinde değişime uyum sağlamışlardır. İlerleyen teknolojiyle birlikte değişen çağa uyum sağlayıp halkın beğenisini kazanmazlarsa geleneğin canlılığını kaybedeceğinin bilincindedirler ve geleneğin devamı için çağın şartlarına uyum sağlamaktadırlar. Âşıklar, değişen çağ

uyum sağlamakla birlikte dinleyici kitlesinin azlığından da yakınmaktadırlar. Değişen geleneğin eski geleneğin temelleri doğrultusunda ilerlemesi gerektiğinin bilincindedirler. Bu geleneğin sözlü bir şekilde de gelecek nesillere aktarılması gerektiğini ve bununla ilgili çalışmalar yapılmasını istemektedirler. Biz de yapmış olduğumuz bu çalışma ile onların sesini bir nebze de olsa duyurmak ve kültürel çalışmalara destek verebilmek temennisi içerisindeyiz.

9. ADLAR

Türkçe Sözlük'e baktığımız zaman, ad "Bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya, tanımlamaya, açıklamaya, bildirmeye yarayan söz, isim" olarak tanımlanmaktadır (TS, 2005, s.17)

İslâmiyet öncesi ve sonrası devirlerde, uzun tarihi süreç içerisinde Türklerin, kişi adlarını koymada izledikleri yöntem ve usul devam ettirilmiştir (Abdurrahman, 2004, s.124).

Mut ve köylerinde adlar üzerine yapmış olduğumuz derleme çalışmamızın bu bölümünde Mut ve Köylerini sıklıkla kullanılan insan, hayvan, bitki ve gün adları tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra "bir kimseye, bir aileye kendi adından ayrı olarak takılan, o kimsenin veya o ailenin bir özelliğinden kaynaklanan ad" olarak tanımlanan lakapların verilme sebeplerinin ne olduğu belirtilmiştir (TS, 2005, s.1295).

Mut ve köylerinde kültürün de etkisiyle hayvanlar ve çiftçilik yaşamın vazgeçilmezleri arasında yer alırlar. Bu nedenledir ki hayvanlara ve meyvelere verilen adlar ve takılan lakaplar bu yörede çeşitlilik göstermektedir. Hayvanlara ve meyvelere takılan lakaplar da tıpkı insanlarda olduğu gibi hayvanın ve meyvelerin birtakım özelliklerinden yola çıkılarak takılmaktadır. Bunların neler olduğu da bu çalışmada yer almaktadır.

9.1. İnsan Adları

9.1.1. Asıl Adlar / Lakaplar

Mut ve köylerinde en çok kullanılan adlar

- Kadın adları; Durdu, Döndü, Eşe, Zeynep, Elif, Fatma, Emine, Rukiye, Hürü, Ayşe gibi adlardır. En çok kullanılan erkek adları ise; Mehmet, Ahmet, Ali, Muhammed, Ömer, Osman, Mustafa, Hasan, Durhasan, Durmuş, Durali, Hüseyin adlarıdır. Bu adların yanında başka adlar da kullanılmaktadır. Mut ve köylerinde genel olarak en çok rastlanan adlar bunlar olmuşlardır. Günümüzde teknolojinin ilerlemesiyle birlikte anne ve babalar çocuklarının isimlerini günümüze uygun olacak şekilde seçmektedirler. Bu isimler daha çok; Müge, Nermin, Mine, Ilgın, Tuğçe, Tuğba, Eren, Ersin, Emir, Toprak, Yağmur, Ayaz, Rüzgâr, Anıl, Arda gibi modern isimlerdir (K.2, K.5, K.52, K.53, K.54, K.55, K.57).

Mut ve köylerinde lakap kullanımı oldukça yaygındır. Bu yörede hemen hemen herkesin kendisine uygun bir lakabı vardır. Bu lakaplar kişiye başka bir kişi tarafından veya kişiler tarafından verilmektedir. Genellikle aniden gelişen kişinin olumlu ve olumsuz yönlerini ele alan lakaplardır

Mut ve köylerinden derlenen lakapları, veriliş nedenlerine uygun olarak aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

- İnsanın ten, saç veya göz rengine göre: Kara Hasan, Kel Sarı Erdal, Gök İbrahim,
- Kır Mustafa, Kel Hüseyin, Kör Nasip, Karagöz Mustafa, Şaşı Fatma, Kara Fatma vb.

- Boylarına ve vücut durumuna göre: Güdük Cevat, Güdük Hatma (Fatma), Uzun Hasan, Gödelek (Kocaman göbekli) Mustafa, Cılız Ceylan, Semiz Ali, Çolak Durmuş, Topal Şakir, Çenesiz Eşe, Koca g**** Hürü, Kelece Osman, Dalyan Hüseyin, Kevker (sivri çeneli) ağzılı Ahmet, g*** yere yakın Durmuş, Koca ayak osman, vb.
- Sakal ve Bıyıklarına göre: Köse Yakup, Pir sakallı Ali, Pos bıyık Mehmet, Badem bıyık İbrahim, keçi sakallı Osman, töm töm (top sakal) sakal Ömer vb.
- İnsanın davranış ve mizaçlarına göre: Bıdı bıdı Muhammed, Geveze Berber Ali, Eli maşalı Fatma, Tıngır Veli, Selamsız Ahmet, Efe Ali, Eserli Kabış (Kaası aniden atan, sinirli), Ömer, Seslenmez seğemez Osman, Tin tin Osman, Hanim Osman, Tıngır Halil, Fıs Ali, Dili güllü Arife, Moruk Ali.
- Mesleklere ve coğrafyaya göre benzetme: Avukat Durmuş, Doktor İrfan, Emin Onbaşı, Çavuş Fatma, Koreli Ahmet, Gürcü Mustafa, Mulla Hüseyin, İmam Ali, Topçu Ali, Halepli Kazım, Bekirli Nizam, Veyselli Kemal, Akubat (avukat) Nasip, Pilot Veli, vb.
- Hayvan ve bitkilere şekil veya mizaç bakımından benzetilerek verilen lakaplar: Ayı Hamza, Kalle (sincap) ayşe, tüylü büsü (kedi) Hüseyin, köpek rıza, papağan yılmaz, horoz Selim, ibibik Osman, kabak Mustafa, hıyar İlyas, günebakan Fatma, turp Mehmet, tosun Mustafa, öküz durhasan, maydanoz huriye, soğan ayşe, sarı çiyen elif, kavak Feridun, koşmar (kertenkelenin bir türü) Osman, sinek Gürsel, çakal durhasan, Alağbak (büyük bir kuş türü) yılmaz, Gilik (zeytin, kaysı vs. çekirdeği) Ahmet, Aslan Mustafa, Tilki Yıldray.
- Mesleklerine göre: Zeytinci Yılmaz, Davulcu Mustafa, Kırnatacı, Osman (klarnet), Bakkal Durmuş, Tüpçü Yasin, terzi Bekir, Demirci Mehmet, Avcı Seydi, muallim ayşe, teslime çavuş, bankacı Enver.
- Geldikleri coğrafi yer, bölge ve şehirlere göre: deli kıcalı Ali, isli Çukurlu durdu, Göğdenli zeki, çakallı Enver, kürkçü Osman, halepli Kazım, Gürcü Mustafa, bekirli imran, Veyselli durmuş Ali, kesikköprülü Döndü vb.
- Sülale, Aşiret veya soyad ve medeni hallerine göre: Molla Hüseyinli İbrahim, Bekar Ali, mersinli talip, dul Mustafa, İki evli Asım azım, Keleş kerim, kara döndü.

9.2. Hayvan Adları

Alıcı kuş: Atmaca, kuzgun

Böcü: Domuz

Bögse: Örümcek

Büsten, Büsü: Kedi

Çavuş kuşu: İbibik

Çebic: 6 ayla bir yaş arası dişi keçi.

Çetik: Çekirge

Daylak: İki yaşından sonra deve.

Diken kuşu: Saka

Dorum: İki yaşına kadar deve yavrusu

Elbişim: İpek böceği

Emlik: Koça gelemeyen koyunun mayısa doğru doğan kuzusu

Erkeç: 3 yaşında hadım keçi

Ferik: Tavuk

Gış guzusu, Ası guzu: Kış ortasında doğan kuzular

Göğcen: Tavşan yavrusu

Görpe guzu: Mart, Nisan'da doğan kuzular

Görpe: Yeni doğmuş keçi yavrusu

Gugumavuk: Baykuş

Kart: 4-5 yaşlı hadım keçi

Keçi: 2 yaşından sonraki dişi keçi

Kıcık: İnce, bacağına içine doğru kıvrık kuyruklu koyun

Kızboğan: Kertenkele

Koç: Yaşlı öveç 3 – 4 yaşındaki erkek koyun

Köşek, boduk: Altı aylığa kadar deve yavrusu

Kuzu: Altı aylığa kadar koyunun yavrusu

Mandak: Tekerlek kuyruklu gösterişli yağlı koyun

Marya: İki yaşından sonraki dişi koyun

Oğlak: Her iki cinsin 6 aya kadar olanı

Öveç: İki yaşından sonraki erkek koyun

Palaz: Keklik yavrusu

Potuk: Ayı yavrusu

Seyis: 6 ayla bir yaş arası dişi keçi.

Sıçan: Fare

Şişek: Altı ayla iki yaş arası dişi koyun

Takdelen: Ağaçkakan

Teke: 2 yaşından sonraki erkek oğlak

Galle: Sincap

Toklu: Altı ayla bir iki yaş arası erkek koyun

Yazmış: Bir yaşından sonraki dişi keçi

9.2.1. Hayvan Lakapları

- Renklerine göre: Ala inek, Gök keçi, Mor teke, ala bula oğlak (vücudunda farklı renkler oyuncu), karabaş, kara kedi, doru at, kır at, Ak Teke, sarı inek, Karakoç, karakoyun, sarı kedi, boz (gri) yılan, kara yılan, çil çapar yılan.
- Boynuzlarına göre: koç boynuzlu (boynuzu kıvrılmış ve desenli) Dik boynuzlu keçi, Koca boynuzlu öküz, Çatal boynuzlu teke, Gabış (boynuzsuz) keçi veya teke, tek boynuz keçi.
- Sakallarına, küpelerine veya vücut şekillerine göre: Çomak teke (sakalsız), Ak sakallı keçi, küpeli oğlak, tek küpeli, çift küpeli, kulağı yirik keçi, Al keçi, Ala keçi, uzun bacak oğlak, uzun kuyruk kuzu, kıvrıcık koyun, yağlı kuyruk koyun, inek göğüslü koyun, kör göğüslü koyun vb.
- Hareketlerini göre: Yeğre Keçi (sürekli sürüden ayrılıp zarara yani başkalarının bahçesine giden aldan kaçmaya çalışan), Kibar / Uslu Hanım (sütü sağılırken kaçmayan), Elden (insana yaklaşan, uysal), Ürkek (kaçıp korkan), Yavuz köpek (saldırgan), Molaz (saf, ne yapması gerektiğini bilmeyen) koyun, Yeğre Kedi (mutfağı dağıtan, kapalı tencerelerin ağzını açan) Yeğre köpek (başkalarının bahçesini evine zarar veren) uyuz köpek (hasta olan) Dalap Eşek (çiftleşmek isteyen çiftleşmek isteyen eşek sakız çiğner gibi ağzını hareket ettirir) vb.
- Çiçek, bitki adlarına yiyecekler veya başka hayvana benzetmeye göre: Ala Şeker, Mor Sümbül, Menekşe, Pamuk Şeker, Zeytin gözlü, papatya, çiğdem, Martı Kuşu (Koyun-keçi), Ak Güvercin (Koyun- keçi), susam, Nergis,
- Irklarına göre: Ankara keçisi, Tiftik keçisi, Hecin Devesi, Sakız keçisi, Halep keçisi, Hollanda İneği, Kıcık sığır, Arap atı, Türk ineği, Mersin keçisi, merinos koyun, üveys / Karaman koyunu, Kıcık keçi, doru at, kır at, yük atı, yarış atı, tekir kedi, cins kedi, tarla faresi, ev faresi, ev sıçanı, osuruk böceği, yumurta tavuğu, et tavuğu.
- Alındıkları yere veya kişiye göre: Çömelek keçici, hacı Ahmetli koyunu, ışıklar ineği, Bağcağız tavuğu, Ayşe Fatma keçisi, Saffet koca ineği, kır durdu tavuğu, Fatma ana tavuğu, Meryem kadın kedisi, yılmaz komşu oğlağı, badak oğlağı, köprü başı balığı, Göksu yılan balığı, Göksu yengeci, Diştaş hindisi.

- Kulaklarına, burunlarına ve dişlerine göre: koca kulak keçi, dik kulaklı keçi, katır dişli keçi, köpek dişlik oyun, sivri dişli köpek, ak dişli koyun, yelpaze kulak keçi, sivri kulak köpek, enli (Kulağının bir tarafı kesik) keçi, dik kulak oğlak, tek kulak köpek, kesik kulaklı köpek, tırmık dişli kedi, ıslak burun köpek, sivri burun köpek, koca burunlu inek, hatır dişli öküz, koca dişli katır, koca kulaklı at, dişsiz keçi.
- Yürüyüşlerine göre: Dört nal, yalpalanarak (bir sağ bir sola doğru yürüyüp dengesini sağlayamayan) koyun, Tırıs.

9.3. Bitki Adları

Al Yanak: kırmızı renkli kayısı

Ağıloğu: Zakkum

Bağ bozan: sarmaşık, üzüm bağını kurutur

Bostan: Salatalık

Cennet meyvesi: Hurma

Ebe Gümece: Börek otu

Eşek turpu: Hardal

Guduk: Aşısız İncir

Günebakan: Ayçiçeği

Kedi bağırsağı: Sarmaşık

Kompir: Patates

Küncü: Susam

Firek: Domates

Tevek: Asma yaprağı

Tokmakan-Tögmeken: Semizotu

Toru: Küçük çam ağacı

Ülübü: Börülce

Yemiş: İncir

Yenidünya: Malta eriği

9.4. Gün Adları

Mut yöresinde bilinen gün adlarından farklı bir kullanıma rastlanmamıştır.

Dolayısıyla günler, pazartesi, salı, çarşamba, perşembe, cuma, cumartesi, pazar olarak adlandırılmaktadır.

Değerlendirme

Mut ve köylerinde yapmış olduğumuz çalışmamızın bu bölümünde sıklıkla kullanılan, insan, havyan, bitki ve gün adlarının yanı sıra insanlara ve hayvanlara, çeşitli özellikleri göz önüne alınarak verilen lakapları üzerinde durduk. Çiftçilik ve hayvancılıkla uğraşan Mut halkı Hayvanlara, meyvelere ve sebzelere de çeşitli lakaplar takmışlardır. Teknolojik çağının etkisiyle birlikte Mut ve köylerinde çocuklara verilen isimler daha çok günümüzde kabul görülen ve modern olarak atfedilen isimler olmaktadır. Bütün bunların yanı sıra büyüklerin isimleri de hala çocuklara verilmeye devam etmektedir. Daha çok eğitim almış kişilerin çocuklarına isim verirken çağa uygun isimler seçtiği görülmektedir. Gelenek ve görenekleri daha bağlı olan kesimlerde büyüklerin ismi verildiği hâlâ bilinmektedir.

SONUÇ

Mut, 2860 km²'lik yüzölçümü ile 13 ilçe arasında Mersin'in alanca en büyük ilçesidir. Denizden yüksekliği 300 metredir. Toros Dağları eteğinde kurulan ve Mersin'in denize kıyısı olmayan ilçelerinden birisidir. Toplam 62.874 nüfusa sahiptir.

Çalışma bölgemiz olan Mut ve köylerinin Halk kültürü açısından oldukça zengin olduğu görülmektedir. Coğrafik açıdan dağlık ve yükseltir bakımından farklı olan bölgede köylerine göre çiftçilik faktörlerinin içeriğinin değiştiği görülmektedir. Daha sahil kesimlerde; kayısı, incir, erik ve zeytin gibi ürünler yetiştirilirken daha yayla kesimlerde ise; bağcılık, ceviz, badem, elma vb. ürünlerin yetiştirildiği görülmektedir. Büyükbaş hayvancılığın bazı köylerde yaşatıldığı görülürken bazı köylerde hiç büyükbaş hayvan olmadığı görülmüştür. Ekonomik durumlar, hayvan yetiştiriciliğinin zayıflamasına neden olmuştur. Bununla birlikte küçükbaş hayvancılık, bazı köylerde yaygın olarak sürdürülüp yazın köyün yaylasına kışın köyün daha sahil tarafına göçerek devam ettirilir. Bütün bunlarla birlikte mut halkının, bahçe yetiştiriciliğinin yanında az da olsa keçi, koyun ve tavuk yetiştirildiği görülmektedir. Bahçe yetiştiriciliğinin yanında yapılan bu hayvan yetiştiriciliği genellikle sayı olarak azdır. Bu bahçe ve hayvan yetiştiriciliği halk kültürü ürünlerine belirgin olarak yansımıştır.

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte ortaya çıkan kültürel etkileşim, küreselleşme sosyolojik, kültürel ve ekonomik olaylar, nüfus ve göç olayları, halk kültürünün değişmesinde ve gelişmesinde etkin rol oynamaktadır. Çalışma bölgemiz olan Mut ve köylerinde de halk kültürü öğeleri sürekli olarak değişim ve gelişim içerisinde. Kültür zaman içinde değişim ve gelişim gösterebilen bir unsur olmasına rağmen bu değişim ve gelişim kültürü bazen olumlu yönde etkilerken bazen de var olan zenginliklerini yitirmesine neden olmaktadır.

Çalışmanın ilk bölümünde, Mut ilçesinin genel bilgilerine odaklanılmıştır. Bu bağlamda, ilçenin tarihi, coğrafik özellikleri, nüfus ve ekonomik yapısı ile sosyal-kültürel durumu detaylı bir şekilde incelenmiştir. Ayrıca, çalışmanın kapsamı, amacı, kullanılan yöntem, materyaller ve çalışmanın ilerleyen bölümlerinde sıkça karşılaşılabilecek terimler bu bölümde sunularak, okuyucuların konuyu daha iyi anlamaları hedeflenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, yaşamın çeşitli evrelerine dikkat çekilmektedir. İnsan hayatı boyunca birçok geçiş dönemini deneyimler. Bu dönemler arasında en anlamlıları doğum, sünnet, askerlik, evlenme ve ölüm gibi geçiş dönemleridir. Bu evrelerde insanlar, kendilerini koruma ve yeni döneme hazırlama amacıyla, ne zaman ve nasıl ortaya çıktığı tam olarak bilinmeyen bazı geleneksel adet ve inançları uygularlar. Yapılan araştırmalar, Mut ve çevresindeki inanç ve uygulamaların, eski Türk kültürü, İslamiyet öncesi inanç sistemleri ve İslam dininin etkilerinin birleşimiyle oluştuğunu göstermektedir. Bugün bile Mut ve köylerinde, bu geleneksel uygulamaların büyük ölçüde devam ettiği görülmektedir.

Sünnet, çocuklar için önemli bir geçiş dönemidir ve Mut'ta ailelerin maddi durumlarına ve inançlarına göre farklı şekillerde gerçekleştirilir. Günümüzde sünnet işlemi genellikle doktorlar tarafından gerçekleştirilmektedir. Sünnet sonrasında çocuğun akrabaları, komşuları ve köylüleri tarafından ziyaret edilir ve çeşitli hediyeler getirilir.

Askerlik, Türk toplumu için kutsal bir görev olarak kabul edilir. Askerlikle ilgili uygulamalar, gençlerin askere gitmesinden sonra gönderdikleri mektuplara kadar değişen bir dizi gelenek ve adeti içerir. Günümüzde bazı köylerde asker eğlenceleri devam ederken bazı köylerde askerlik sadece yemek verilip Kur'an okutularak kutlanır. Askerlik çağına gelmiş gençlerin uğurlanması ve dönüşlerinin karşılanması da önemli geleneklerdendir.

Evlilik de bir geçiş dönemidir ve Mut'ta çeşitli biçimlerde gerçekleşir. Bu süreçte adetler, inançlar ve uygulamalar önemli bir rol oynar. Günümüzde gençler evlenme isteklerini rahatça ifade edebilirken eskiden bazı davranışlarla bu isteklerini belirtmişlerdir. Kız isteme, nişan ve düğün gibi evlilik adımları genellikle eski Türk inançları ve İslami motiflerin birleşimiyle gerçekleştirilir.

Hac da önemli bir geçiş dönemidir ve öncesinde ve sonrasında kişilerin davranışları belirlenir. Hacı sıfatı alan kişiler toplumda güvenilir ve saygın kişiler olarak kabul edilirler.

Ölüm de halk kültüründeki önemli bir geçiş dönemidir. Ölümle ilgili adetler, inançlar ve uygulamalar ölüm öncesi, ölüm sırası ve ölüm sonrası aşamalarına ayrılarak incelenir. Bu uygulamaların büyük bir kısmında İslam ve eski Türk inanç sistemlerinin birleşimi görülür. Ölümünden sonra da defin işlemleri ve yas uygulamaları İslami kurallar doğrultusunda gerçekleştirilir. Bu bölüm Mut ilçesindeki geçiş dönemlerine ve bu dönemlerdeki geleneklere dair zengin bir açıklama sunmaktadır. Geçiş dönemleri, kültürel zenginliğimizi ve tarihi kökenlerimizi anlamak için önemli bir pencere sunar.

Üçüncü bölümde, bayramlar, törenler ve kutlamalara odaklanılmıştır. Bu bölümde dini ve milli bayramlar, kutsal aylar, kutsal günler ve bereket törenlerine geniş bir yer ayrılmıştır. Mut ve çevresinde dini bayramlarda İslam'ın etkisi belirginken, milli bayramlarda milli duygular ön plana çıkmaktadır. Kutsal ay ve günlerle ilgili uygulamalarda, eski Türk kültürünün İslami motiflerle birleştiği görülmektedir. Bereket törenlerinde ise eski Türk inanç sistemlerinin izleri belirgindir.

Yayla şenliklerine gelince, bu gelenekler zamanla azalsa da Mut ve çevresinde yaşayan halkın bu geleneği yeniden canlandırmaya çalıştığı gözlemlenmiştir. Günümüzde yayla şenliklerinin yeniden popüler hale getirilmesiyle birlikte bu kültürel etkinliklerin tekrar canlandığına dair tespitler yapılmıştır.

Dördüncü bölüm, "Halk İnanışları" başlığı altında, tabiatla, canlı ve cansız varlıklarla, cinlerle, nazarla, yatır ve ziyaret yerleriyle, rüyayla, fallayla, büyüyle, kurban ve adakla, bereket, uğur ve uğursuzlukla ilgili inanışları ele almaktadır. Bu bölümde Mut ve çevresinde halk arasında var olan derin inançlara yer verilmiştir.

Mut ve köylerinde nazar inancı yaygın olarak görülmektedir ve nazar değdiği düşünülen kişiler, çeşitli yöntemlerle tedavi edilmeye çalışılmaktadır. Bu tedavi yöntemleri arasında seğleme, kurşun dökme, üzerlik otu tütütme ve un tütütme gibi geleneksel uygulamalar bulunmaktadır. Bu uygulamaların bazılarının İslamiyet ile ilgisi olmasa da İslami motiflerle harmanlanarak gerçekleştirildiği gözlemlenmektedir. Bu gelenekler, günümüzde eski yoğunluğunu korumasalar da hala devam etmektedir. Özellikle üzerlik otu, çaltı tohumu ve çaltı ağacından yapılan nazarlık objeleri, hala pek çok evde bulunmaktadır. Kurşun dökme işlemi için kullanılan nohut büyüklüğündeki kurşunlar ise hâlâ bazı bakkalarda satılmaktadır ve bu uygulama günümüzde de varlığını sürdürmektedir.

Ayrıca, Mut'ta birden çok yatır ve ziyaret yeri tespit edilmiştir. Bu yerler genellikle yüksek noktalarda bulunmaktadır ve Türklerin İslam öncesi inanç sistemlerinden kalma bir geleneği yansıttığı düşünülmektedir. Özellikle yüksek yerlerin kutsal kabul edilmesi, Türklerin eski inanç sistemlerinden gelen bir kalıntı olarak görülmektedir. Bu durum, dağ ve tepe kültürü ile ilgilidir ve Anadolu'da da benzer inançlar yaygın olarak görülmektedir.

Beşinci bölümde, Mut yöresine özgü halk mutfağı ele alınmıştır. Bu bölümde hamur işleri, süt ürünleri, et ve hayvansal ürünler ile sebze yemeklerinin Mut mutfağındaki özel yeri incelenmiştir. Baharatların ve otların Mut mutfağındaki önemi büyüktür. Nane, kırmızı pul biber, karabiber, sumak, kimyon, kekik, nar ekşisi ve sarımsak, sıkça kullanılan baharatlar arasında yer almaktadır. Ayrıca, kültürel etkileşimler sonucunda bölgede isot baharatının da kullanımı göze çarpmaktadır.

Bağcılık ve hayvancılığın yaygın olduğu Mut yöresinde, sebze, hamur işleri, süt, yoğurt ve türevlerinin sıkça kullanıldığı bir mutfak kültürü gelişmiştir. Özellikle keçi eti, büyükbaş ve koyun yetiştiriciliğinin az olmasından dolayı yörede tercih edilen bir et türüdür. Sebzeler ve meyveler her türlü çeşitlilikte tüketilirken, mercimek ve ak fasulye gibi kuru baklagiller öne çıkmaktadır. Yağ olarak zeytinyağı birinci tercihken tereyağı da sıkça kullanılan yağlardan biridir. Zeytinyağının geçmişte yaygın olmadığı dönemlerde ise tereyağı ve kaymak temel yağ kaynaklarıydı. Zeytin yetiştiriciliği ile uğraşan köylerde ay çiçek yağı nadiren tercih edilirken, tereyağı ve zeytinyağı öne çıkar.

Ayrıca, Mut yöresinde kış aylarında tüketilen peynir, pekmez, turşu, salça, nar ekşisi, tarhana, un ve bulgur gibi ürünler için yaz aylarında yoğun hazırlıklar yapılır. Bu hazırlıklar, "imece usulü" olarak adlandırılan bir toplumsal dayanışma örneği ile gerçekleştirilir. Akrabalar ve komşular bir araya gelerek birbirlerine yardım ederler, böylece geleneksel yiyeceklerin hazırlıkları yapılır.

Mut yöresinin özgün halk mutfağı hem doğal kaynakların zenginliğini hem de kültürel etkileşimlerin yansımalarını yansıtan lezzetlerle doludur.

Altıncı bölümde "Halk Bilgisi" altında halk hekimliği, halk meteorolojisi, halk hukuku, halk matematiği ve halk takvimi ele alınmıştır.

Halk hekimliği, Mut bölgesinde yaygın olan bir tedavi yöntemidir. Hastalıkların tedavisinde genellikle otlar, bitkiler ve kocakarı ilaçları kullanılır. Ayrıca, dinî ve büyüsel yöntemler de sıkça tercih edilir. Dualarla yatır ve ziyaret yerlerine gidilerek şifa aramak da yaygındır.

Halk meteorolojisi, bölgede hayatı kolaylaştıran bir öneme sahiptir. Göçebe toplumlar için hava tahminleri, göç öncesi hava koşullarını öğrenmek ve faaliyetleri planlamak açısından önemlidir.

Hayvancılık ve tarım Mut bölgesinde yaygın uğraşlardır. Halk, kendi deneyimleri ve büyüklerinden öğrendiği bilgilerle hava durumunu tahmin eder. Gök cisimlerinin hareketleri ve hayvanların davranışları, hava tahminlerinde kullanılan yöntemlerdir.

Halk takvimi, ekonomik faaliyetlerin ve üretim biçimlerinin temelini oluşturur. Göç zamanları ve tarım uygulamaları gibi etkinlikler, halk takvimine göre planlanır.

Çalışmamızın yedinci bölümü, oyun, spor ve eğlence konularına ayrılmıştır. Bölümde, çocuk oyunları, büyüklerin oyunları ve Mut yöresine özgü halk oyunları hakkında çeşitli bilgiler sunulmaktadır.

Çocuk oyunları ile ilgili olarak 22 farklı oyun incelenmiş ve bu oyunların oynandığı mekanlar ile oynanma zamanları üzerine detaylı bir inceleme yapılmıştır. Aynı zamanda çocuk oyunlarının çocukların gelişimine nasıl katkı sağladığı da üzerinde durulan konulardan biridir. Bu oyunlarda yer alan kültürel öğelerin ve unsurların taşıdığı anlam ve değer de ele alınmıştır.

Büyüklerin oyunları ve eğlencelerine gelindiğinde ise, özellikle Mut yöresine ait halk oyunlarına odaklanılmıştır. Yöre halkı, geleneksel halk oyunlarına büyük bir önem atfetmektedir. Halk oyunları ekipleri hem ulusal hem de uluslararası etkinliklerde bu özgün oyunları sergileyerek yerel kültürü tanıtmayı sürdürmektedir. Bu tür etkinlikler, toplumun birlik ve dayanışmasını güçlendiren etkili araçlardır.

Aynı zamanda, köylerde sergilenen geleneksel seyirlik oyunlar da çalışmada yer almıştır. Örneğin, Karacaoğlan köyünde "Değirmen Oyunu", Çukurbağ köyünde "Deve Botlaması Oyunu" ve Çömelek köyünde "Saya Oyunu" gibi oyunlar, yöre halkının kültürel mirasını yansıtan örneklerdir. Bu oyunların oynandığı zamanlar ve şekilleri ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Ayrıca eğlence amaçlı oynanan Yüzük oyunu da bu bağlamda anlatılmıştır.

Geleneksel Türk sporlarından biri olan güreş, çalışmada özel bir vurguyla ele alınmıştır. Önceleri Mut yöresinde düğünlerin vazgeçilmez bir parçası olan güreşler, günümüzde daha çok yöresel şenliklerde yaşatılmaya çalışılmaktadır. Bu, geleneksel spora olan ilginin ve bağlılığın sürdüğünü göstermektedir. Bu bölüm, Mut yöresinin oyun, spor ve eğlence kültürünü geniş bir perspektifle ele almaktadır. Geleneksel oyunların ve sporların toplumsal hayattaki rolü, çalışmanın merkezinde yer alırken, kültürel değerlerin aktarımının ve yaşatılmasının önemi vurgulanmaktadır.

Çalışmamızın sekizinci bölümü, "Halk Edebiyatı" başlığını taşır ve en geniş kısmını oluşturur. Mut yöresi, anonim halk edebiyatı ürünleri açısından son derece zengindir. Derlenen yirmi üç türkünün on dördü lirik, ikisi tören ve mevsim, yedisi ise oyun türküsüdür. Lirik türkülerin büyük bir kısmı aşk ve sevda temasını ele almaktadır. Tören ve mevsim türküleri genellikle kına gecelerinde söylenirken, oyun türküleri ezgi ve müziğe odaklanır.

Yörede yüz kırk dört mâni derlenmiştir. Bu mânilerin çoğu yedili hece ölçüsüyle sevgi, öğüt, temenni ve mektup gibi konuları içerir. Genellikle yaşlıların hafızalarında yaşayan bu maniler, özlü ve derin anlamlar taşır.

Yirmi beş ninni, beş ağıt metni, yüz elli dört bilmece, yüz yetmiş atasözü ve yüz elli sekiz deyim Mut ve köylerinden derlenmiştir. Bu unsurlar, Mut halkının yaşam biçimini, değerlerini ve dilini yansıtmaktadır.

Alkış ve kargışlar, yöre halkının duygularını ifade etmek için kullandığı önemli geleneklerden biridir. Alkışlar iyi niyetleri ve dilekleri yansıtırken, kargışlar ise olumsuz düşünceleri yansıtır. Bu geleneğin temelinde Allah'a dua ve dilekler bulunur.

Derlenen yirmi dokuz masal, geleneksel masal türünün hâlâ canlı olduğunu göstermektedir. Ancak teknoloji nedeniyle masal anlatımı zaman içinde azalmıştır. Bu bağlamda, bazı duyarlı bireyler masalları gelecek nesillere aktarmak için çaba sarf etmektedir.

Dokuz fıkra ve dokuz efsane, bölgenin halkının günlük yaşamından kesitler sunar. Fıkralar, gündelik hayatta yaşanan komik ve düşündürücü durumları mizahi bir dille ele alırken, efsaneler yöre halkının inançlarını ve hayallerini yansıtan olağanüstü öğelerle doludur.

Mut yöresinin aşıkları arasında en tanınmış ve örnek alınanı, Karacaoğlan'dır. Ayrıca, yörede yaşayan aşıklar halkın yaşamını, Mut'un özelliklerini ve sevgilerini şiirlerinde ifade eder. Bağlama, bu aşıkların duygularını en iyi şekilde ifade etmelerini sağlayan önemli bir enstrümandır.

Sonuç olarak, Halk edebiyatının zengin yelpazesi, Mut yöresinin kültürel ve duygusal derinliğini yansıtmaktadır. Bu değerli unsurlar, geçmişin köklü mirasını gelecek nesillere taşıyan önemli bir araçtır.

Çalışmamızın dokuzuncu ve son bölümü, "Adlar" başlığını taşımaktadır. Bu kısımda, Mut ve köylerinin zengin halk kültüründe sıklıkla kullanılan insan, hayvan, bitki ve gün adlarına odaklanılmıştır. Derleme sahasımız olan bu yörede, insanlara ve hayvanlara çeşitli özellikleri, davranışları veya dış görünüşleri temel alınarak verilen lakaplar, yerel kimliğin bir yansıması olarak özenle incelenmiştir. Mut ve köylerinde, çiftçilik ve hayvancılık gibi geleneksel yaşam tarzlarının sürdüğü bir coğrafyada, insanlar sadece birbirlerine değil, bitkilere ve hayvanlara da lakaplar vermiştir. Bu lakaplar, sadece duygularını ve düşüncelerini yansıtmakla kalmaz, aynı zamanda bu isimlerin

taşıyıcısının topluluktaki yeri ve önemini de ifade eder. Bir bitki veya hayvana verilen ad, bu varlığın çevresiyle uyumunu, insanlarla olan ilişkisini ve hatta o varlığın yaşam tarzını yansıtabilir.

Bu derleme çalışması, gelecekte yapılacak halk kültürü araştırmalarına ışık tutmayı amaçlamaktadır. Mut ve köylerinde kullanılan bu özgün adlar, yerel kimliğin bir parçasıdır ve geçmişin mirasını gelecek nesillere taşımanın bir yolu olarak değerlendirilmelidir. Bu adlar, sadece isimler değil, aynı zamanda o coğrafyanın yaşam tarzını, ilişkilerini ve değerlerini yansıtan küçük birer hazine niteliğindedir. Bu çalışma, bu değerlerin kaybolmaması ve geleceğe aktarılması için bir adım atma amacı gütmektedir.

KAYNAKLAR

- AB. (1991). Tekerleme. İçinde *Ana Britannica* (ss.490). Ana Yayıncılık.
- Abay, A. R. (2003). Ulusal ve uluslararası kaynaşma vasıtası olarak nevruz geleneği. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 164.
- Abdulkadiroğlu, A. (1987b). Kastamonu’da dini folklor veya dini-manevi halk inançları. 3. *Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri* (ss.161) içinde. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları,
- Abdurrahman, V. (2004). *Türklerin Ad Koyma Gelenekleri Üzerine Bir İnceleme*. Milli Folklor.
- Abik, Y. (2005). Nişan ve nişanlılık. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10(1), 65-152
- Acıpayamlı, O. (1974). *Türkiye’de Doğumla İlgili Âdet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü*. Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Acıpayamlı, O. (1963). Türkiye’de yağmur duası. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 9(2), 52-53.
- Acıpayamlı, O. (1992). Türk folklor ürünü yağmur duasıyla ilgili yapı ve fonksiyon sorunları. *I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, (ss. 1-2) içinde. Başbakanlık Basımevi.
- Aça, M. (1999). *Türk Halk Geleneğindeki Doğum Sonrası Uygulamalara Bir Örnek: Tuzlama*. Milli Folklor.
- Aça M. ve Ercan M. (2005). Anonim Halk Edebiyatı. İçinde Öcal Oğuz (Ed.), *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı* (ss. 113). Grafiker Yayınları.
- Aça, M. (2009). *Başlangıçtan Günümüze Türk Edebiyatında Tür ve Şekil Bilgisi*. Kriter Yayınları.
- Açıkgöz, M. (1993). *16. Asırda Mut Kazası*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Aday, E. (2013). *Kütahya ili türbe ve yatırları etrafında oluşan inanç ve uygulamalar*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Balıkesir Üniversitesi.
- Ağcalar, A. (2009). *Silifke halk kültürü araştırması*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Mersin Üniversitesi.
- Akman, E. (2007). Türk halk hekimliğinde ocaklık geleneği ve Safranbolu’daki ocaklar. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 2(4), 399.
- Akpınar, M. (2005). *Kızılcahamam Yöresi Düğün Gelenekleri Ve Kına Türküleri*. Milli Folklor.
- Akpınar, T. (1986). Din sosyolojisi açısından halk inancı ve tarikatların doğuşu hakkında düşünceler. *Türk Folkloru Dergisi*, 127-133.
- Aktufan, H. (2011). *Mut’un (Mersin) beşerî ve ekonomik coğrafyası*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Altay, N. (1976). *Mut Taşeli* (Mut Belediyesi Kültür Yayınları 2). Doğu Basımevi.
- Altun, I. (2004). *Kandıra Türkmenlerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm*. Yayıncı Yayınları.
- Gündüz A. İ. & Alptürker, H. (2021). Gelenekten Geleceğe Yöresel Kültürün Taşınmasında Festivallerin Rolü. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (2), 1410.
- Anadol, C. (2006). Tarihten günümüze kadar Doğu ve Batı kültürlerinde halk inanışları: Büyü (sihir-tılsım-cin çarpması). Bilge Karınca Yayınları.
- ARI, Bülent (2006). *Karacaoğlan’ın Şiirlerinde Sevgilinin Giyim Kuşamı*. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Dergisi.
- Artun, E. (1992). *Tekirdağ Ritüelleri ve Balkanlardaki Varyantları*. Tekirdağ Genç Yönetici ve İş Adamları Derneği Yayınları.

- Artun, E. (1998). Tekirdağ halk kültüründe doğum-evlenme-ölüm. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 21(2), 10-25.
- Artun, E. (1998). Günümüzde Yeniden Yapılanan Aşıklık Geleneğinin Sosyo-Kültürel Boyutu. I. Emlek Yöresi ve Çevresi Halkanları Sempozyumu Bildirileri, Kuloğlu Matbaacılık, Ankara s. 41-47.
- Artun, E. (2000). *Adana Halk Kültürü Araştırmaları I. Adana*. Adana Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Artun, E. (2001). Anadolu inanç önderlerini besleyen eski inanç sistemleri, dinler, inanışlar. İçinde *Uluslararası Türk Dünyası İnanç Önderleri Kongresi Bildirileri* (ss. 103-111). Tüksev Yayınları s. 873-881.
- Artun, E. (2004). *Anonim Türk Halk Edebiyatı Nesri*. Kitabevi Yayınları.
- Artun, E. (2005). *Türk Halk Bilimi*. Kitabevi Yayınları.
- Artun, E. (2008). *Anonim Türk Halk Edebiyatı Nesri*. Kitabevi Yayınları.
- Artun, E. (2008). Seyirlik Köy Oyunları ve Anonim Halk Edebiyatı Araştırmaları. Kitabevi Yayınları.
- Artun, E. (2008). Çukurova Konar-Göçer Türkmenlerinin halk kültürlerinde eski Türk inançlarının izleri. İçinde *Halk Kültürü Araştırmaları* (ss. 351-380). Kitabevi Yayınları.
- Artun, E. (2008). Çukurova Yörüklerinin gelenek ve göreneklere bunlardaki eski kültür izleri. Halk kültürü araştırmaları (ss. 104) içinde . Ulusoy Matbaacılık Ltd. Şti.
- Artun, E. (2009). *Türk Halk Edebiyatına Giriş*. Kitabevi Yayınları.
- Atlay, Neşri (1976). *Mut Tarihi (2.Baskı)*. Mut belediyesi kültür yayınları-2.
- Aydın, M. (1995). *Fal. İslâm Ansiklopedisi*. Türk Diyanet Vakfı.
- Bali, A. (2015). *Mersin Konargöçerlerinin Halk Kültüründe İnanışlar ve Bunlara Bağlı Uygulamalar* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Çukurova Üniversitesi.
- Başçetinçelik, A (1998). *Adana Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri Doğum-Evlenme-Ölüm*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Çukurova Üniversitesi.
- Başçetinçelik, A. (2009). *Adana Halk Kültüründe Doğum-Evlenme-Ölüm*. Altın Koza Yayınları, s.167.
- Başaran, Seyhan (2008). *1896-1906 yılları arasında mut kazası'nın nüfus yapısı ve nüfus hareketleri*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Mersin Üniversitesi.
- Bayar, M. (2004). *Karakeçili Yörük aşiretinin Eskişehir'e iskânı*. İstanbul: Lider Ajans Matbaacılık.
- Bayat, F. (2006). *Türk Mitolojisinde Dağ Kültü*. Folklor/Edebiyat.
- Bayat, F. (2007). *Türk Mitolojik Sistemi (Ontolojik ve Epistemolojik Bağlamda Türk Mitolojisi)*. Ötüken Yayınları.
- Baysal, A. (1993). *Beslenme Kültürümüz*. KB Yayınları.
- Beritanlı, H. (1991 Kış). Konar-Göçer aşiretlerinin barınağı. *Kon. Milli Folklor Dergisi*, 22(3), 07.
- Biçer, B. (2007). *Türklerin İslamlaşma Süreci*. Akçağ Yayınları.
- BL. (1989). Hikâye. İçinde *Büyük lousse* (Cilt 5, ss.4841). Gelişim Yayınları.
- Boratav, P. N. (1982). Çukurova'da Folklor Derlemeleri. İçinde *Folklor ve Edebiyat* (ss. 122-124). Adam Yayınları.
- Boratav, P. N. (1992). *Zaman Zaman*. KB Yayınları.
- Boratav, P. N. (1984). *100 Soruda Türk Folkloru*. Gerçek Yayınevi.
- Boratav, P. N. (2000). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. Gerçek Yayınevi.
- Bozyiğit, A. E. (1995). *Bizde Adet Böyledir*. Ürün Yayınları.

- Çıblak, N. (2005). *Mersin Tahtacıları Halk Bilimi Araştırmaları*. Ürün Yayınları.
- Çıblak, N. (1995). *İçel efsaneleri üzerine bir araştırma*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Çukurova Üniversitesi.
- Çıblak Coşkun, N.; Kırmızı, Ö. (2016). *Mersin Yöresinden Mahalli Bir Fıkra Tipi Örneği: Erdemlili Mudahhar*.
- Çıblak Coşkun, N. (2013) Türk Ninnilerine İşlevsel Yaklaşım. *Ankara*, 8(4), 499-513.
- Çevik, Mehmet (2013). *Anonim Bir Türkü: Musa Eroğlu*. Ürün Yay.
- Çevirme, Hülya ve Sayan, Ayşe (2005). Alkarısı İnanmaları ve Bilim. *Millî Folklor Dergisi*, 9(2), 65.
- Coşkun, Bülent. (2011) Mut (İçel) Araştırma Albümü, s.10-82.
- Dilçin, C. (1983). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Dizdaroğlu, H. (1969). *Halk Şiirinde Türler*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Dursun, (2016). *Türk Halk Hukuku*. Ötüken Yayınları.
- Elçin, Ş. (2004). *Halk Edebiyatına Giriş*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ş. (1990). *Türkiye Türkçesinde Ağıtlar*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Erginer, G. (1997). *Kurbanın Kökenleri ve Anadolu'da Kanlı Kurban Ritüelleri*. Yapı Kredi Yayınları.
- Ergun, M. (2002). *Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi I İncelemeler*. TDK Yayınları.
- Eröz, M. (1979). Türk boylarında kansız kurban geleneği. *İçinde Türk Kültürü* (ss. 281). Ötüken Yayınları.
- Erşahin, İ. (2005). *Halk Kültürü ve Edebiyatı Sözlüğü*. Ötüken Yayınları.
- Eyüboğlu, İ. Z. (1987). *Anadolu İnançları, Anadolu Mitolojisi İnanç – Söylence Bağlantısı*. Geçit Kitabevi.
- Gezer, Hasan, Son, Levent, Öncü, Kutbettin, Döm, Fikret. (t.y.). *Tarih ve Tarımıyla Mut*. Doğuşum Matbaacılık.
- Gök, Hacı Veli, (2021). *30 Ağustos Zaferinin İlk Resmî Töreni ve Cumhuriyetin İlk On Yılında Büyük Zaferin Yıl dönümleri*.
- Görkem, İ. (2001). *Türk Edebiyatında Ağıtlar*. Akçağ Yayınları.
- Güleç, H. (2002). *Halk Edebiyatı*. Çizgi Kitabevi.
- Günay U. (1988). *Âşık Tarzı Edebiyat Hakkında Düşünceler*. Akçağ Yayınları.
- Günay U. (1992). *Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*. Akçağ Kitabevi.
- Kabak, T. (2018). Mut İlçesi Hacı Ahmetli Köyü Hayvancılık ve Çobanlık Kültürü Üzerine Halk Bilimsel Bir İnceleme. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 14(3), 52.
- Kalafat, Y. (1995). *Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri*. Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Karadağ, N. (1978). *Köy Seyirlik Oyunları*. Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Karadağ M. Kaya A. (1995). Halkbilimine Giriş. *Balıkesir Akademi Dergisi Yayınları*, 11(3), 99-104.
- Karakaş, A. (2005). *Feke Halk Kültürü Araştırması*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kaya, D. (2004). *Anonim Halk Şiiri*. Akçağ Yayınları.
- Koç, F. Çelik R. (2015) Mersin-Mut İlçesi Yörükleri Kadın ve Erkek İç Giyimleri. *Arış Dergisi*, 212.
- Koz, S. (2003). *Yemek Kitabı*. Kitabevi Yayınları.
- Köksal, H. (1986). *İzmir'de Ziyaret ve Adak Yeri Olarak Seçilen Kabirlerle İlgili İnançlar ve Uygulamalar*. Türk Folklorundan Derlemeler Ankara Üniversitesi Basımevi.

- Köse, E. (2008). *Mutlu Köyler*. Özdoğan Matbaa Yayın.
- Köse, E. Atlay, D. (2005). *Mut Claudiopolis*. Sistem Matbaacılık.
- Köse, E. (2008). *Mutlu Köyler*. Ankara: Özdoğan Matbaa Yayın Ltd.
- Kurt, M. (2003). *Tarih Boyunca Mut*. Murat kitabevi.
- ML. (1964). *Bilmece*. Meydan Yayınları.
- ML. (1971). *Fıkra*. Meydan Yayınları.
- Mut belediyesi kültür yayınları. (2005). I. Zeytincilik sempozyumu. Yeni Ofset Matbaa, s.1-2.
- Ocak, A. Y. (2007). *Hızır-İlyas Kültü*. Kabcacı Yayınevi.
- Örnek, S. V. (1971). *Anadolu Folklorunda Ölüm*. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- Örnek, S. V. (1977). *Türk Halkbilimi*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Örnek, S. V. (1984). *100 Soruda İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane*. Gerçek Yayınları.
- Örnek, S. V. (2000). *Türk Halkbilim*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özder, M. A. (1967). Doğum ve çocuk üzerine gelenek ve inançlar. *Türk folklor araştırmaları*, 10 (213), 4390.
- Öztelli, C. (1951). Zile’de doğum ve âdetleri. *Türk folklor araştırmaları*, 18(4), 10-458.
- Özkırmımlı, A. (1987). *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*. Cem Yayınları.
- Sakaoğlu, S. (1999). *Masal Araştırmaları*. Akçağ Yayınları.
- Soylu, S. (1974). *Mut Kaymakamlığı, Karacaoğlan*. Mut Kaymakamlığı.
- Taş, H. (1992). Erzurum’da evlenme ve düğün adetleri. İçinde *THK Derlemeleri* (ss.169-183). KB HKAGM Yayınları.
- Taş, H. (1996). Erzurum’da doğum ve çocukla ilgili eski adet ve inançlar. İçinde *THK Derlemeleri* (ss.187-205). KB HKAGM Yayınları.
- Tekerek, N. (2007). Köy Seyirlik Oyunları, Seyirlik Uygulamalarıyla 51 Yıllık Bir Amatör Topluluk. Ankara Deneme Sahnesi ve Uygulamalarından İki Örnek: Bozkır dirliği ve Gerçek Kavga, s.70.
- Tekin, N. (2008). *Dünden Bugüne Her Yönüyle Mut* (1.baskı). Özdoğan, Matbaa Yayın Ltd. Şti.
- Tekin, N. (2008). *Dünden Bugüne Her Yönüyle Mut* (1.baskı). Özdoğan Matbaa Yayın Ltd.
- Tezcan, M. (2000). *Türk Ailesi Antropolojisi*. İmge Kitabevi.
- Tosunbaş, M. (1987b). Akdeniz Bölgesi Türkmenlerin çadır tipleri. *İçel Kültürü Dergisi*, 2(1), 20-24.
- Turan, Metin (2001). Yeni Kimlik Mekânları ve Türkülerin Değişen İklimi. *Toplumbilim*. (Müzik ve Kültürel Kimlik Özel Sayısı),12, 29-32.
- Türkçe Sözlük, (1998) Türk Dil Kurumu. *Ankara*, 10, 778-1711.
- Türkçe Sözlük, (2005) Türk Dil Kurumu. *Ankara*, 11, 17-1295.
- Uca, A. (2008). Türk toplumunda Hıdırellez 2. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 8, 79-84.
- Uğur, S. (1948). *İçel Tarihi*. Tarih vakfı.
- Uğur, S. (1948). *İçel Folkloru*. Ulus Basımevi.
- Uğurlu, K. (1990). *Göçebelik ve medeniyet*. Kubbealtı Akademi Mecmuası.
- Umay, G. (1995). *Ritüeller ve Hıdırellez*. Milli Folklor.

- Üç yıldız, C. N. (1970). Silifke ve yöresindeki Tahtacı Türkmenlerinde gelenekler. *Folklor Doğru Dergisi*, 13(2), 1-2.
- Vaiz, M. (2001). *K.K.T.C. 'de Halk Hekimliği ve Buna Bağlı Olarak İnançlar. Kıbrıs Türk Kültürü Çalışmaları III*. Doğu Akdeniz Üniversitesi Yayınları.
- Yamakoğlu, C. (2002). *Türkiye'de Çocuk Oyunları*. Ankara Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Erdem Türk Halk Kültürü Özel Sayısı.
- Yardımcı, M. (1993). Çukurova'da ölümlle ilgili inanışlar ve uygulamalar ve İskenderun mezar taşlarının dili. İçinde Uluslararası Karacaoğlan-Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu'nda sunulan bildiri (ss. 121). Adana.
- Yardımcı, M. (1993). Çukurova'da ölümlle ilgili inanışlar-uygulamalar ve İskenderun mezar taşlarının dili. İçinde II. Uluslararası Karacaoğlan-Çukurova halk kültürü sempozyumu (ss. 415). Adana Ofset.
- Yıldırım, D. (1993). *Halkbilim ve Edebiyat Yazıları*. Açık söz Yayınları.
- Wikipedia. (t.y.). 29 Ocak 2008 tarihinde <https://www.wikipedia.org/> adresinden alınmıştır.

SÖZLÜ BİLGİ KAYNAKLARI

Kaynak kişi ile ilgili bilgiler; ad, soyadı, doğum tarihi, mesleği, medeni hali, doğum yeri ve eğitim durumu şeklinde sıralanmıştır. Tüm kaynak kişiler Mut ve Köylerinde ikamet etmektedirler.

- K.1. Fatma Metin, 1938, ev hanımı, bekar, Çömelek Köyü, ilkokul
- K.2. Cemile Ay, 1947, ev hanımı, bekar, Karacaoğlan Köyü, ilkokul
- K.3. Necati Sandal, 1952, emekli, Karacaoğlan Köyü, evli, ilkokul
- K.4. Mevla Oduncu, 1962, ev hanımı, Dere Köyü, bekar, ilkokul
- K.5. Meliha Demir, 1968, işçi, Karacaoğlan Köyü, evli, ilkokul
- K.6. Nasibe Sandal, 1966, ev hanımı, Karacaoğlan Köyü, evli, ilkokul
- K.7. Mevlüt Sandal, 1965, askeri sağlıkçısı, torna ustası, çiftçi- çoban, Karacaoğlan Köyü, evli, ilkokul
- K.8. Huriye Batı, 1951, ev hanımı, Çömelek Köyü, evli, okur- yazar
- K.9. Kerime Baykal, 1960, ev hanımı, Ballı Köyü, bekar, ilkokul
- K.10. Müjgan Baykal, 1980, kuaför, Ballı Köyü, bekar, ortaokul
- K.11. Heyran Metin, 1965, işçi, Çömelek Köyü, bekar, ilkokul
- K. 12. Fikret Gün, 1962, dolmuş şoförü, Hisar Köyü, evli, ilkokul
- K.13. Ayşegül Aydın, 1980, işçi çavuşu, Mut evli, ilkokul
- K.14. Kıymet Tekin, 1947, emekli, Mut, bekar, ilkokul
- K.15. Mehmet Keskin, 1930, emekli, Selamlı Köyü, bekar, ilkokul
- K.16. Nasip Batı, 1938, emekli, Çömelek Köyü, evli, ilkokul
- K.17. Muzaffer Toslak, 1948, emekli, Karacaoğlan Köyü, bekar, ilkokul
- K.18. Kemal Karadağ, 1946, çiftçi, Karacaoğlan Köyü, evli, ilkokul
- K.19. Makbule Karadağ, 1952, çiftçi, Karacaoğlan Köyü, evli, ilkokul
- K.20. Necati Koşar, 1947, emekli, Narlı Köyü, bekar, ilkokul
- K.21. Yılmaz Çay, 1957, çiftçi- çoban, Karacaoğlan Köyü, evli, okur- yazar
- K.22. Duradiye Çay, 1962, çiftçi- çoban, Karacaoğlan Köyü, evli, ilkokul

- K.23. Havva Çiftçiöğlü, 1942, ev hanımı, Çiftçiler Köyü, evli, ilkokul
K.24. Dürdane Çiftçiöğlü, 1980, ev hanımı, Çiftçiler Köyü, evli, ilkokul
K.25. Mehmet Uyar, 1981, imam, Sakız Köyü, bekar, yüksek lisans
K.26. Gökhan Demir, 1995, öğretmen, Kayabaşı Köyü, bekar, lisans
K.27. Sultan Sandal, 1984, ev hanımı, Karacaoğlan Köyü, evli, lise
K.28. Seda Oduncu, 2001, ev hanımı, Dere Köyü, evli, lise
K.29. İmran Oduncu, 1999, teknisyen, Dere Köyü, evli, lise
K.30. Emine Sinan, 1969, ev hanımı, Sertavul, evli, lise
K.31. Fatma Güdük, 1946, ev hanımı, zeytinçukuru Köyü, bekar, okur- yazar
K.32. Teslime Uyar, 1940, ev hanımı, Sakız Köyü, evli, okur- yazar
K.33. Osman Uyar, 1938, emekli, Sakız Köyü, evli, okur- yazar
K.34. Ertan Uysal, 1977, belediye personeli, Çukurbağ Köyü, ilkokul
K.35. Yunus Doğan, 1983 mobilya ustası, Dereköy, evli, ilkokul
K.36. Ersin Sarıbaş, 1981, çiftçi, Dereköy, evli, lise
K.37. İmran Arsu, 1971, öğretmen, Dereköy, evli, lisans
K.38. Fatma Doğan, 1978, Gençlik Merkezi Müdür vekili, Dağ pazarı köyü, evli, lisans
K.39. Serpil Çolak, 1980, halı/kilim usta öğretici, Sakız Köyü, evli, ön lisans
K.40. Ebru Tülü, 1983, çiftçi, Çaltı Köyü, evli, İlkokul
K.41. Kiraz Aslan, 1977, ev hanımı, Mut Merkez, evli, lise
K.42. Zeynep Çimen, 1965, kuaför, Mut Merkez, evli, lise
K.43. Mehmet Tekin, 1997, gözlükçü, Çivi Köyü, evli, lisans
K.44. Nihal Tekin, 1984, ev hanımı, çivi köyü, evli, ortaokul
K.45. Zehra Gezer, 1983, halı- kilim usta öğretici, Diştaş köyü, evli, lise
K. 46. Ayşe Güven, 1963, ev hanımı, Narlıdere köyü, evli, ilkokul
K.47. Ümmi Karain, 1976, ev hanımı, İshaklar köyü, evli, ilkokul
K. 48. Leylüfer Çabuk, 1955, çiftçi, Dereköy, evli, 3. sınıftan terk,
K. 49. Halide Çabuk, 1983, çiftçi, Dereköy, evli, ilkokul
K.50. Bilal Dedem, 1968, balık Restoran işletmecisi, evli, ilkokul
K.51. Savaş Bozkurt, 1979, aile hekimi, Mut-Mersin, bekar, Lisans
K.52. (Aşık Mürşidi) Hüseyin cılız, 1960, emekli, Köprübaşı köyü, evli, Lise
K.53. Olcay Akçelik, 1961, çiftçi, Dereköy, evli, ilkokul
K.54. Durdu Özdemir, 1985, çiftçi, Dereköy, evli, ilkokul
K.55. Aşık İsmail Güneçik, 1957, emekli, ışıklar köyü, evli, ilkokul
K.56. Ali Doğan, 1973, özel kurumda personel, Göksu -Kravga köyü, evli, ortaokul
K.57. Sabriye Cılız, 1938, ev hanımı, Göksu -Kravga köyü, evli, eski yazı bilir
K.58. Veli Uşan, 1930, emekli, köprübaşı köyü, evli, okur yazar
K.59. Ebru Tülin, 1981, ev hanımı, Çaltı Köyü, evli, ilkokul

- K.60. Fatma Zehra Yumru, 1997, öğretmen, Barabanlı köyü, bekar, lisans
K.61. Sertap Yumru, 1971, ev hanımı, Barabanlı dağ pazarı köyü, evli, ilkokul
K.62. Emine Sazak, 1984, kuaför usta öğretici, Palantepe- Yapıntı köyü, bekar, lise
K.63. Mürsel Akçelik, 1962, manav, Dereköy, evli, ilkokul
K.64. Yasin Akçelik, 1991, manav, Dereköy, bekar, ortaokul
K.65. Sefa Kaya, 1970, Hizmetli, Dereköy, evli, ilkokul
K.66. Mükerrerem Gündüz, 1999, öğretmen, Karacaoğlan köyü, bekar, Lisans
K.67. Fatma Köse, 1961, ev hanımı, Çömelek köyü, evli, ortaokul
K.68. İbrahim Nair, 1952, emekli, Çömelek köyü, evli, ilkokul
K.69. Naciye Ortak, 1946, ev hanımı, Karacaoğlan Köyü, bekar, ilkokul
K.70. Ali Batı, 1960, emekli, Çömelek köyü, evli, ortaokul
K.71. Münire İlgili, 1977, ev hanımı, Çömelek köyü, evli, Lise
K.72. Münire Nair, 1978, ev hanımı, Çömelek köyü, evli, ilkokul
K.73. Raziye Bağrıaçık, 1980, ev hanımı, Çömelek köyü, evli, lise
K.74. Ayşe Batı, 1960, emekli, Mut, bekar, lise
K.75. Ali Bademci, 1989, işletmeci, Mut, evli, lise
K.76. Hüseyin Erdoğan, 1950, emekli, Çömelek köyü, evli, ilkokul
K.77. İbrahim Batı, 1955, emekli, Mut, evli, ilkokul
K.78. Elvan Maçın, 1970, ev hanımı, Mut, evli, lise
K.79. Ayfer Ayna, 1968, ev hanımı, Mut, evli, ilkokul
K.80. Arif Ay, 1970, Çiftçi, Karacaoğlan köyü, evli, ilkokul
K.81. Ayşe Ay, ev hanımı, Karacaoğlan köyü, evli, ilkokul
K.82. Ali Ay, 1964, emekli, Karacaoğlan köyü, bekar, ilkokul
K.83. Teslime Coşan, ev hanımı, Çömelek köyü, evli, ilkokul
K.84. Bekir Ortak, emekli, Karacaoğlan köyü, evli, ilkokul
K.85. Veysel Keklik, emekli, Karacaoğlan köyü, evli, ilkokul
K.86. Mustafa Çelik, 1978, çiftçi, Işıklar Köyü, evli, ilkokul
K.87. Hamza Tok, 1958, çiftçi, Işıklar Köyü, evli, ilkokul
K.88. Kerim Çekiç, 1960, emekli, Çömelek köyü, evli, lise
K.89. Salim Erdoğan, 1958, emekli, Çömelek köyü, evli, ilkokul
K.90. Cafer Kırımı, 1948, emekli, Işıklar köyü, evli, ilkokul
K.91. Mustafa Şahin, 1940, emekli, Işıklar köyü, evli, ilkokul
K.92. Aşık Ali Güneçik, 1940, emekli, Işıklar Köyü, evli, ilkokul
K.93. Zeynep Özer, 1980, Hizmetli, Işıklar Köyü, evli, ilkokul
K.94. Salim Gündüz, 1972, usta, Karacaoğlan köyü, evli, ilkokul
K.95. Halil Baki, 1946, emekli, Dere köyü, evli, ilkokul
K.96. Ramazan Öksüz, 1937, emekli esnaf, Karacaoğlan köyü, evli, ilkokul

- K.97. Remzi Cengiz, 1946, emekli, Karacaoğlan köyü, evli, ilkokul
K.98. Elif Şan, 1926, ev hanımı, Karacaoğlan köyü, evli, okur-yazar
K.99. Vahibe Tengiz, 1946, çiftçi, Çömelek köyü, evli, ilkokul
K.100. Musa Nair, 1952, emekli, Çömelek köyü, evli, ilkokul
K.101. Veli Yaman, 1956, emekli, pamuklu köyü, evli, ilkokul
K.102. Hüseyin Yıldız, 1940, emekli, pamuklu köyü, evli, ilkokul
K.103. Ahmet Aktan, 1944, emekli, Hacı Ahmetli köyü, evli, ilkokul
K.104. Ekrem Kiraz, 1954, emekli, Hacı Ahmetli köyü, evli, ilkokul
K.105. Mehmet Cansız, 1960, emekli, Palantepe köyü, evli, ilkokul
K.106. Hasan Cansız, 1958, emekli, Palantepe köyü, evli, ilkokul
K.107. Kerim Şahin, 1963, emekli, Kemenli köyü, evli, ilkokul
K.108. Ramazan Çoban, 1961, emekli, Kel köy, evli, ilkokul
K.109. Ahmet Yıldız, 1960, emekli tamirci, Barabanlı köyü, evli, ilkokul
K.110. Halil İbrahim Alp, 1962, esnaf, Güme köyü, evli, ilkokul
K.111. Ahmet Badar, 1961, emekli, İmrahor köyü, evli, ortaokul
K.112. Ahmet Gürbüz, 1957, emekli hoca, Ilıca köyü, evli, ortaokul
K.113. Hacer Arsu, 1956, emekli ebe – hemşire, Dere köy, evli, Lise
K.114. Tahsin Tekin, 1936, emekli, Merkez, evli, ilkokul
K.115. Ali Rıza Yılmaz, 1966, Bağlama yapım ustası- bağlama kurs hocası, Mut yerel sanatçısı, Merkez, evli, Lisans
K.116. Musa Eroğlu, 1946, Devlet sanatçısı, Kumaçukuru köyü, evli, Lisans
K.117. Necati Sinan, 1956, Müzisyen, Ortaköy, evli, ilkokul
K.118. Nihat Mustul, 1952, emekli öğretmen, İbrahimli köyü, evli, Lisans
K.119. Emin Sandal, 1970, emekli, Karacaoğlan, evli, ilkokul
K.120. Teslime Sandal 1974, ev hanımı, Karacaoğlan, evli, ilkokul
K.121. Hacer Ay, 1952, emekli, Merkez, bekar, ilkokul
K.122. Şerife Orhan, aşçı, Merkez, evli, lise
K.123. Süheyla Ortak, 1960, ev hanımı, Karacaoğlan, evli, ilkokul,
K.124. Sakine Selvi, 1930, ev hanımı, Karacaoğlan, evli, okur-yazar
K.125. Tuncay Fakir, 1980, dinlenme tesisi işletme sahibi, Karacaoğlan köyü, evli, ortaokul
K.126. Gürbüz Gündüz, 1982, dinlenme tesisi işletme sahibi, Karacaoğlan köyü, evli, Lise

EKLER

EK 1. SÖZLÜK

A

aba: abla

ağıloğu: zakkum

alağbak: karga

alıcı kuş: atmaca

arılık: beden kötülüklerinden arınmak için verilen sadaka

avar: sebze bahçesi

avlağı: bahçenin etrafına ağaç ve ince dallarla yapılan çit, engel

ayak kösmek: ayakları bir araya getirmek

B

barlanmak: küflenmek

belek: bebek sargısı

bilemek: toplamak

bişşek: yayık yaymak için kullanılan ahşap tıkaç

bostan: salatalık

böcü: 1) kurt veya böcek 2) domuz

böğse: örümcek

börtme: haşlama, haşlanmış tahıl

bük: ırmağ kenarında sulanabilen tarla

büsten: kedi

depiklemek: tekmelemek

diş börtmesi: çocuğun ilk dişi için haşlanan buğday

C-Ç

cennet meyvesi: hurma

cıvlamak: kavlamak

cingil: 10-15cm çapında 25cm derinliğinde silindirik şekilde bakırdan veya plastikten yapılmış saplı kap.

cirim: alan, yer

cüllü: civciv

çavuş kuşu: ibibik

çebiç: 6 ayla bir yaş arası erkek ve dişi keçi, bir yaşında davar

çeleş: damın üst kenarı

çetik: çekirge

çetirez: bir tür çalı

çimmek: yıkanmak

çipilemek: yıkanmak

çişdendik: yapılması hoş karşılanmayan, şımarıkça tavırlar

çomça: büyük saplı ve büyük ağızlı kaşık, kepçe

çonmak: bir yere oturur gibi çömelmek

D

daylak: iki yaşını doldurmuş deve

depiklemek: tekmelemek

deve köşşegi: deve semeri

devmek: ısırarak

deynek: sopa

diken kuşu: saka

diş börtmesi: çocuğun ilk dişi için haşlanan buğday

dölek: düz yer, alan

döş: göğüs

düğürçük: ince bulgur

düğürlük: dünür olma

E

ecebat: çok iri, korkunç

emlik: koça gelemeyen koyunun mayısa doğru doğan kuzusu

enik: kedi, köpek yavrusu

essah: hakikat, gerçek

eşek turpu: hardal

evermek: evlendirmek

evran: büyük yılan, ejderha

F-G

ferik: tavuk

firek: domates

gamaz: rüzgâr hortumu, rüzgarla bütün pisliği evin önüne getiren rüzgâr

gerneşmek: gerinmek

gevmek: çiğnemek

gış guzusu: kış ortasında doğan kuzular

giçişmek: kaşınmak

göğcen: tavşan yavrusu

gök boncuk: mavi boncuk

gömgök: masmavi

görpe guzu: mart, nisanda doğan kuzular

görpe: yeni doğmuş keçi yavrusu

gözer: büyük elek

gugumavuk: baykuş

gunnacı: hamile

güdük: kuyruksuz hayvana ya da köpek, eşek gibi boyu kısa olanlara denir.

günebakan: ayçiçeği

H

ham: çiğ, olgunlaşmamış

harar: büyük çuval

harman atmak: savurmak

hayırlamak: kutlamak, tebrik etmek

hecin: tek hörgüçlü deve

helke: 25cm çapında, 35cm derinliğinde silindir biçiminde saplı bakır veya plastik kova

horanta: ev ahalesinin tümü

hönkürmek: seslenmek, sesli bir şekilde ağlamak

I-İ

iteğe ya da iteği: kalın dokunmuş sofra

K

kargı: sopa

kart: 7-8 yaşlı keçi

kaşıklık: kaşıkların konması için bezden dikilmiş veya ip ile örülmüş ön tarafında küçük gözleri olan bir parça.

keçi: 2 yaşından sonraki dişi keçi

kel: kötü

keleş: güzel, iyi

kellik çekme: aş erme

kestel: kıldan veya yünden yapılmış ince ip.

kıcık: ince, bacağına içine doğru kıvrık kuyruklu koyun

kızboğan: kertenkele

kirmen: kıl veya yün eğirmeye yarayan alet

koç: yaşlı 6 – 7 yaşındaki erkek koyun

koşmar: kertenkele

kompir: patates

kunnamak: eşek veya atın doğurması, tavuğun yumurtlaması

kuzu: altı aylığa kadar koyunun yavrusu

küncü: susam

L

leğen: bakırdan, alüminyumdan veya plastikten yapılmış 50cm çapında 15cm derinliğinde yayvan

kap.

leğençe, ileğençe: küçük leğen

M-N

marazlı: hastalıklı

mazı: meşe ağacının meyvesi

nacak: balta

nahıl: nasıl

O-Ö

orbuk: yazın serin, kışın ılık kuyu mağara obruk.

ocak: şifa dağıttığına inanılan kişi ya da aile

oğlak: keçinin yavrusu, 6-12 aya kadar.

öncek: belden topuğa kadar uzanan, bele iple bağlanan, kadınların kıyafetlerinin kirlenmemesi için takılan örtü.

öndüç: ödünç

öygün: hayvan bağlanan zincir ya da ip

palaz: keklik yavrusu

potuk: ayı yavrusu

S-Ş

sahan: genellikle bakırdan yapılmış, içine yemek konan çukurla yayvan arasında bir kap

sal: tabut

Sazandar: geleneksel Türk müziği olan "tasavvuf müziği"nin bir parçası olarak tanımlanan, saz çalarak ve ilahileri seslendirerek manevi bir atmosfer yaratan kişilere verilen bir unvandır.

sehil: kışlık yurt, deniz sahili

seyis: 1 yaşından sonraki erkek oğlak

sıçan: fare

sini: büyük tepsi

sömek: darı koçanı

şişek: altı ayla iki yaş arası yavrulamayan koyun

T

takdelen: ağaçkakan

talvar: yeşil dallardan veya bağın dallarının uzamasıyla gölgelemek için yapılan yer.

teke: bir yaşından sonraki erkek oğlak -keçi

tene: tane

tevek: asma yaprağı

tirikgalle: sincap

toklu: altı ayla bir iki yaş arası erkek koyun

tokmakan-tögmeken: semizotu

tor: küçük, çaylak

toriken, genç tecrübesiz kişi

toru: çam fidanı

U-Ü

üleşmek: paylaşmak

ütülmek: oyunda yenilmek

Y-Z

yamaçlamak: karşılamak

yazmış: bir yaşından sonraki dişi keçi

yemiş: incir

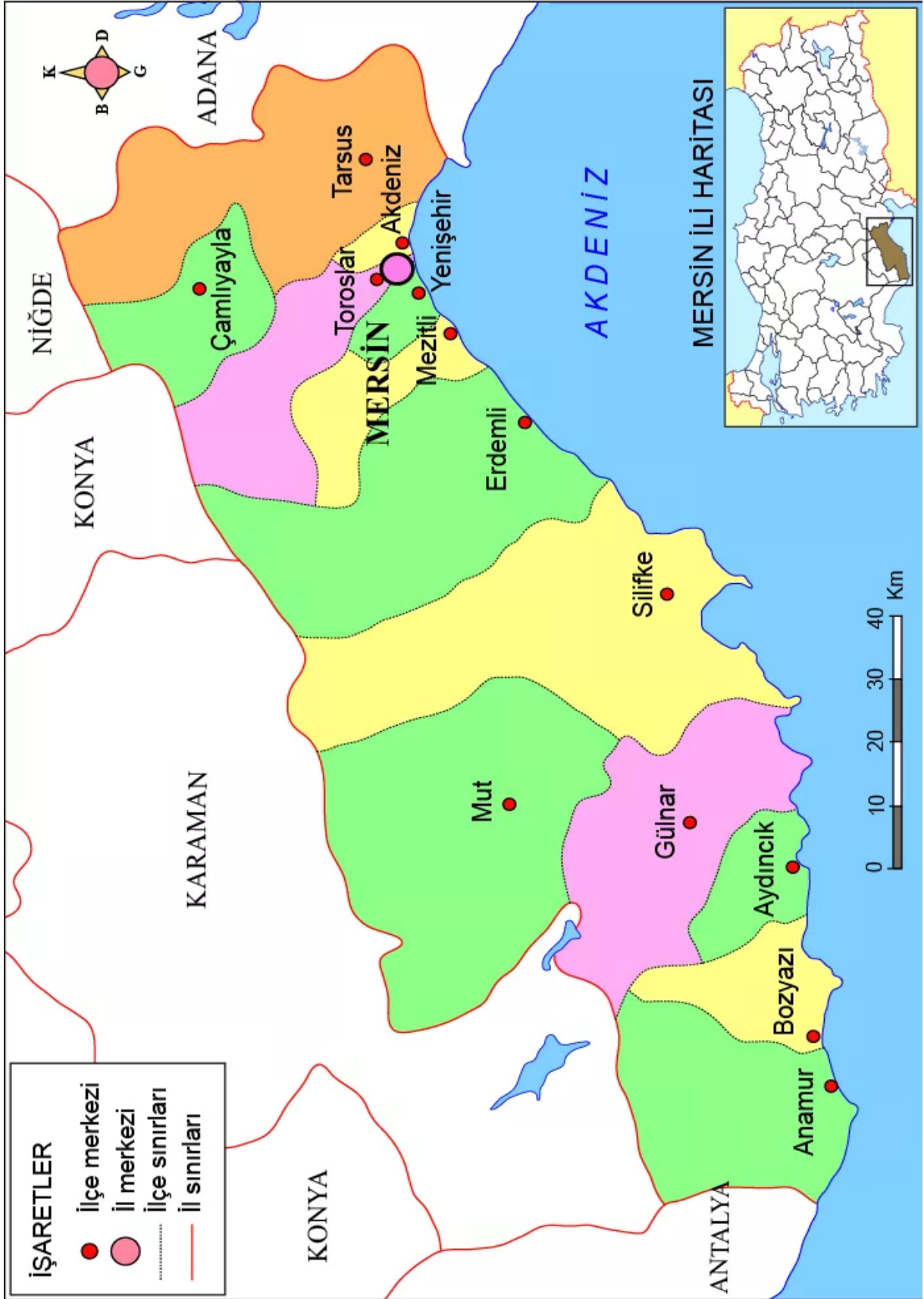
yenidünya: malta eriği

yorak: mest, yemeni gibi ayakkabılara vurulan meşin yama

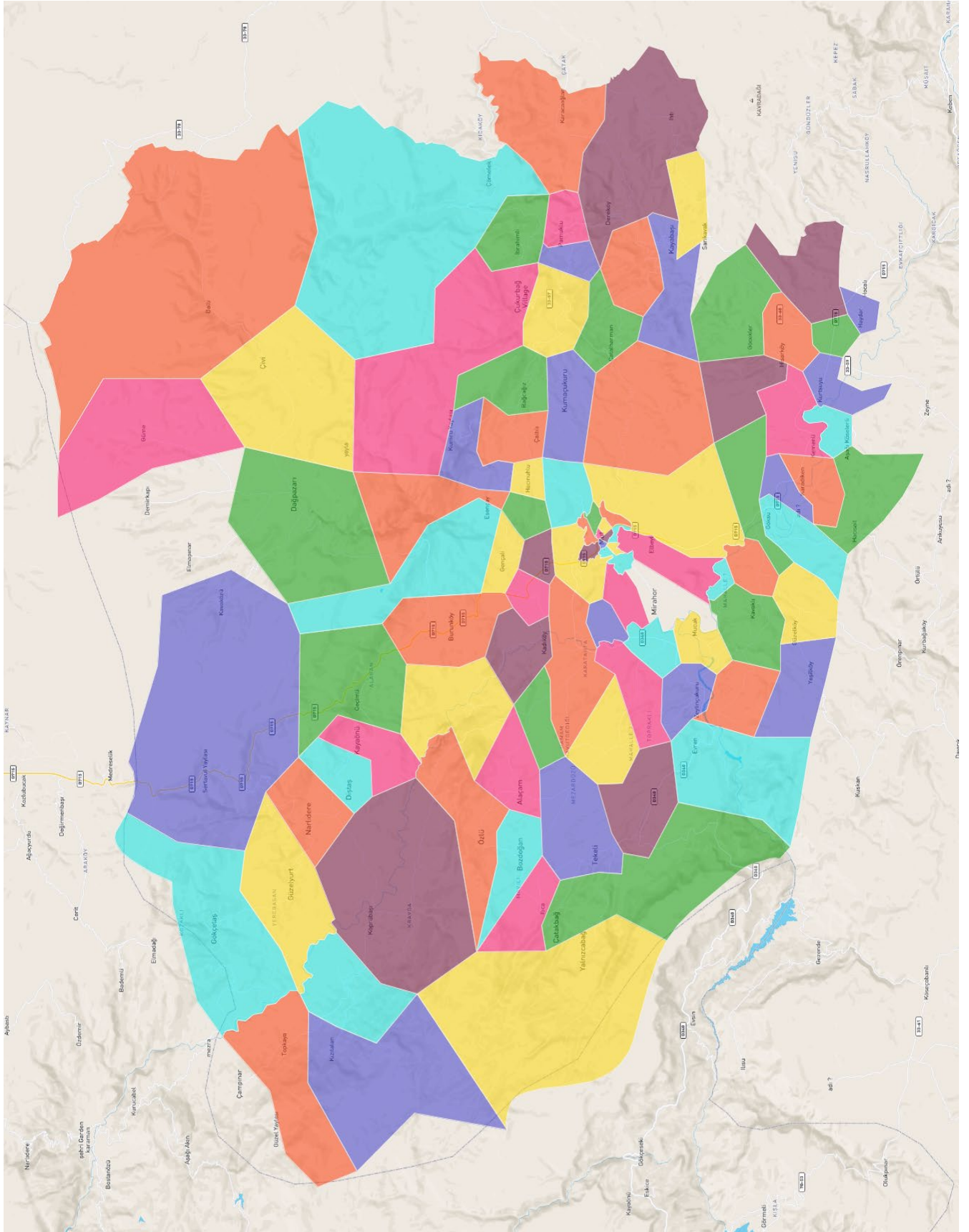
zövleği: boyunduruk, yan ağacı

EK 2. FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf-1 Mersin il haritası.

Fotoğraf-2 Mut ilçesi mahalleleri.

Fotoğraf-3 Mut Büyük Türk Bayrağı (27.06.2022)

Fotoğraf-4 Mut Eriği Heykeli (27.06.2022)

Fotoğraf-4 Mut Kayısı Heykeli (27.06.2022)

Fotoğraf-5 Karacaoğlan - Karacakız Heykeli, Mut Çınaraltı (27.06.2022)

Fotoğraf-6 Karacaoğlan Anıt Mezarı (05.07.2022)

Fotoğraf-7 Karacaoğlan - Karacakız Tepeleri (05.07.2022)

Fotoğraf-8 Kış hazırlıkları, biber temizleme. (09.09.2022)

Fotoğraf-9 Halk Oyunu (07.06.2022)

Fotoğraf-10 Kavurga Şenliği (15.02.2021)

Fotoğraf-11 Köy ocağında pişen yemekler. (14.08.2022)

Fotoğraf-12 Mengi Oyunu (13.11.2022)

Fotoğraf-13 Susamlı ekmek yapımı. (13.11.2022)

Fotoğraf-14 Susamlı ekme pişirme. (13.11.2022)

Fotoğraf-15 Düğün bayrağı taşıma. (13.11.2022)

Fotoğraf-16 Âşık Mürşidi ile âşıklık üzerine. (13.11.2022)

Fotoğraf-17 Tahtacılar a ait yöresel düğün sonrası ve Cem evinde giyilen kıyafet. (13.11.2022)

Fotoğraf-18 Köprübaşı köyünde. (13.11.2022)

Fotoğraf-19 Köprübaşı köyünde ağabeyim ile düğüne hazırlık. (13.11.2022)

Fotoğraf-20 Musa Eroğlu Dedem ve ağabeyim (13.11.2022)

Fotoğraf-21 Çelirme aşısı yapımı. (09.04.2022)

Fotoğraf-22 Musa Eroğlu Dedem ile gelenek ve aşıklık üzerine bir sohbet. (18.11.2022)

Fotoğraf-23 Yufka ekmeği, sıkma ve börek yapımı. (11.10.2022)

Fotoğraf-24 Yufka ekmeği, sıkma ve börek yapımı. (11.10.2022)

Fotoğraf-25 Karacaoğlan - Karacakız ve annelerinin tasviri el işi bebek. Mut Halk Eğitim Merkezi.
(18.11.2022)

Fotoğraf-26 Koyun sağımı. (18.08.2021)

BENZERLİK RAPORU ÖZET SAYFASI

MERSİN İLİ MUT İLÇESİ HALK KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMASI

ORJİNALLİK RAPORU

%**28**

BENZERLİK ENDEKSİ

%**28**

İNTERNET KAYNAKLARI

%**5**

YAYINLAR

%**4**

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	acikbilim.yok.gov.tr İnternet Kaynağı	% 25
2	www.hobisevdasi.com İnternet Kaynağı	% 1
3	openaccess.cag.edu.tr İnternet Kaynağı	% 1
4	BALİ, Aslı. "GAZİANTEP YÖRESİ DOĞUM GELENEKLERİNDE ANNE VE ÇOCUK SAĞALTIMI", Erzincan Üniv. Fen Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bl., 2017. Yayın	<% 1
5	mersininmersin.com İnternet Kaynağı	<% 1
6	digchip.com İnternet Kaynağı	<% 1
7	Submitted to The Scientific & Technological Research Council of Turkey (TUBITAK) Öğrenci Ödevi	<% 1

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı

Doğum Tarihi

E-mail

Öğrenim Durumu :

Derece	Anabilim Dalı/ Bölüm/Program	Üniversite	Yıl
Lisans	Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü	Kütahya Dumlupınar Üniversitesi	2019
Yüksek Lisans	Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı	Mersin Üniversitesi	2023

Görevler :

Görev Unvanı	Görev Yeri	Yıl
Türkçe Öğretmeni	Dere Ortaokulu	2022-2023
Sınıf Öğretmeni	Işıklar Şehit Bilal Konya İlkokulu	2021-2022
Türkçe Öğretmeni	Mersin Özel İlkem Etüt Merkezi	2020-2021
Kısmi Zamanlı Çalışan Öğrenci	Kütahya Dumlupınar Üniversitesi	2017-2019